This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Publications de la Société historique et archéologique ...

Limburgs Geschied-
en Oudheidkundig Genootschap

Digitized by Google

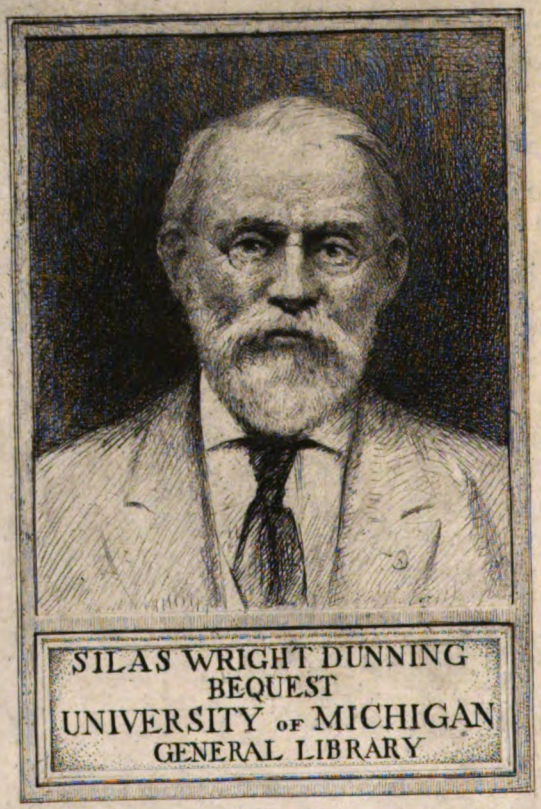

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

Digitized by Google

DH
801
.L7
S6

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME XLIV.

NOUVELLE SÉRIE,

TOME XXIV.

Vis unita major.

1908.

IMP. LEITER-NYPELS, MAESTRICHT.
1908.

Digitized by Google

Digitized by Google

LISTE DES MEMBRES

DE LA

SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

Comité.

Dr P. J. H. Cuypers, président.
A. J. A. Flament, vice-président.
Dr P. M. H. Doppler, secrétaire.
M. Rutten, conservateur.
S. H. J. Schaepkens van Riempst, trésorier.
V. Schols, bibliothécaire.
J. L. Meuleners.
P. Albers S. J.
W. Goossens.

Membres honoraires.

A. van den Peereboom, Ministre d'Etat, Ypres.
Jhr. Mr V. E. L. de Stuers, membre de la Seconde Chambre des Etats-Généraux, La Haye.

Membres correspondants.

J. Chansard, professeur à l'université, Nancy.
J. H. Leliman, président de la société „Tot bevordering der bouwkunst", Amsterdam.
W. H. James Weale, antiquaire, Londres.

Digitized by Google

Membres ordinaires.

Aken, Jos. van, vicaire, Maestricht.
Albers S. J., P., professeur au scolasticat des Pères Jésuites, Maestricht.
Ansembourg, comte A. d', Amstenrade.
Ansembourg, comte I. d', Neubourg près Galoppe.
Anrooy, Dr J. F. F. van, professeur au Gymnase, Maestricht.
Arnold, C. M. A., notaire, Eysden.
Arnoldts, M. J. H. J., curé, Wynandsrade.
Arnoldts, M. J. O., curé, Buchten.
Bartelink, F., directeur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
Bauduin, Dr G. A. H., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
Bauduin, P. C. H., bourgmestre de Maestricht.
Beesmans, K., antiquaire, Maestricht.
Bemelmans, L. S., doyen-émérite, Heerlen.
Beneden, Léop. van, rentier, Maestricht.
Bergers, Mr Ch. M. A. J., président du tribunal, Maestricht.
Bibliothèque du grand-séminaire, Ruremonde.
Bibliothèque du petit-séminaire, Rolduc.
Bibliothèque de l'université, Amsterdam.
Bibliothèque de l'université, Liége.
Bibliothèque de la ville, Hasselt.
Bieberstein Rogalla Zawadsky, baron mr P., membre de la députation permanente du Limbourg, Ruremonde.
Bloemen, A., vicaire, Maestricht.
Bloemen, J., Venlo.
Bolsius, Mr P. J., membre de la Seconde Chambre des Etats-Généraux, Ruremonde.
Borman, chevalier C. de, membre de la députation permanente du Limbourg belge, Schalckhoven près Bilsen.
Breuls, P., rentier, Henne-Chènée.
Charlier, E. A. J. C., receveur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
Coenegracht, Th., aumônier, Reckheim.
Corten, Dr R., directeur du petit-séminaire, Rolduc.
Craandyck, Dr, pasteur érémite, Haarlem.

Digitized by Google

Crassier, baron L. de, Liége.
Crassier, baron W. de, Liége.
Creutzer, A., libraire, Aix-la-Chapelle.
Les Croisiers, Maeseyck.
Cuypers, Dr P. J. H., architecte de l'Etat, Ruremonde.
Delvigne, A., curé, Saint-Josse-ten-Noode.
Deutz, J., doyen, Kerkrade.
Dirix, Th., doyen, Meerssen.
Dohmen, P. H., curé,Spaubeek.
Doorninck, P. N. van, Haarlem.
Doppler, Dr P. M. H., commis-en-chef aux archives de l'Etat, Maestricht.
Dorren, Th., membre du conseil communal, Fauquemont.
Dumoulin, Mr E. T. L., juge, Maestricht.
Dyserinck, H., capitaine d'infanterie, Maestricht.
Endepols, Dr H. J. E., professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht
Engels, J. S., curé, Maasbracht.
Escaille, H. de l', la Tourelle-Hougarde.
Eversen, Jos. M. H., commis-adjoint aux archives de l'Etat, Saint-Pierre lez Maestricht.
Everts, W. H., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
Eymael, Dr H. J., professeur à l'école de commerce, Amsterdam.
Flament, A. J. A., archiviste de l'Etat, Maestricht.
Franssen, C., architecte, Ruremonde.
Geelen, J., commis à la secrétairerie de la ville, Maestricht.
Geloes, comte R. de, bourgmestre, Eysden.
Geradts, J., bourgmestre, Posterholt.
Gilissen-Lemaire, N., brasseur, Maestricht.
Gils, Dr P. J. M. van, professeur au petit-séminaire, Rolduc.
Goossens, W., professeur au petit-séminaire, Rolduc.
Grinten, Th. van der, Venlo.
Grossier, L., apothécaire, Maestricht.
Haeff, H. E. H. van, curé, Blerick.
Haffmans, O. M. F., notaire, Helden.
Hanssen, H. M. J. E., recteur, Rimbourg.
Heemstra, Mr baron A. J. A. A. van, officier du ministère public, Ruremonde.

Digitized by Google

Hezenmans, J., membre du conseil communal, Bois-le-Duc.
Hezenmans, L. C., architecte, Bois-le-Duc.
Hoefer, F. A, archiviste communal, Hattem.
Hoens, J. S., instituteur en chef, Oirsbeek.
Holvoet, Jhr. Adr., Maestricht.
Horsmans, Xav., abbé, Heerlen.
Houben, H. F. J., directeur de l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
Hustinx, Alph., banquier, Maestricht.
Hustinx, Dr Ed., médecin-chirurgien, Maestricht.
Hustinx, Ed., rentier, Maestricht.
Hustinx, Eug., membre de la députation permanente, Maestricht.
Hustinx, G., ancien professeur, Maestricht.
Jacobs, P. J. H., curé de l'église Notre-Dame, Maestricht.
Janssen, Alph., Rédemptoriste, Wittem.
Janssen, M. J. J., curé, Meerloo (L.).
Jaspar, W. A. M., curé, Odiliënberg.
Jelinger, Ch., rentier, Maestricht.
Les Jésuites, Maestricht.
Les Jésuites (collège St. Pierre-Canis), Nimègue.
Joosten, H. J. F, membre du conseil communal, Maestricht.
Kayser, J., architecte, Maestricht.
Kerbosch, H. S. M. G., doyen, Weert.
Kerkhofs, J. H. M., curé, Jabeek.
Keuller, J. M. L., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
Keuller, L. B. J., ingénieur-professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
Keyzer-André, J., marchand de charbon, Maestricht.
Klincksiek, libraire, Paris.
Knuttel, Dr D., directeur du „Landbouwproefstation", Maestricht.
Kun, Mr J. E. J. M. van der, officier de justice, Maestricht.
Lamberts-Cortenbach, baron R. de, Eygenbilsen.
Lemmens, Mr G. R. A., juge, Ruremonde.
Lemmens, H., architecte, Kerkrade.
Lemmens, J., architecte, Beek.
Loomans, Pierre, rentier, Maestricht.
Loos, J. C. van der, vicaire, Ouwerkerk sur l'Amstel, près Amsterdam.

Digitized by Google

Lucas, H. J., doyen, Schinnen.
Magnee, Osc., rentier, Ruremonde.
Mannens, Dr P., président du grand-séminaire, Ruremonde.
Marckx, M. S. F. W., rentier, Maestricht.
Marres, Cl., membre du conseil communal, Maestricht.
Merckelbach, J. M. M. H., notaire, Maestricht.
Meuleners, J. L., recteur des Dames Ursulines, Breust.
Michiels van Kessenich, Jhr. A., membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Nuth.
Mialaret, ancien professeur de l'école des beaux-arts, Maestricht.
Naveau, L., rentier, Bommershoven.
Neys, Chr., vicaire, Saint-Pierre lez Maestricht.
Nicolas, C. A. M., membre du conseil communal, Ruremonde.
Nyhoff, M, libraire, La Haye.
Nypels, Ed., imprimeur, Maestricht.
Nypels, J., imprimeur, Maestricht.
Nyst, Edm., fabricant de cigares, Maestricht.
Nyst, Dr J., médecin, Maestricht.
Olterdissen, A., membre du conseil communal, Maestricht.
Oppen, Ferd. van, échevin, Maestricht.
Oppen, Mr Jos. van, secrétaire de la ville, Maestricht.
Peters, G. J. H., bourgmestre, Bergen.
Polis, L., rentier, Maestricht.
Ramakers, J. N. C., vicaire, Maestricht.
Raven, W. J., régent, Rolduc.
Receveur, K., vicaire, Maestricht.
Les Rédemptoristes, Ruremonde.
Regout, Mr G. R. T., membre de la Seconde Chambre des Etats-Généraux, La Haye.
Regout, G., rentier, Vaeshartelt.
Regout, J., industriel, Maestricht.
Regout, Mr L. W. H., membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Maestricht.
Rendorp, Jhr. Mr C. L., juge de paix, Maestricht.
Roebroeck, Dr M. H. H., médecin, Maestricht.
Russel, Mr H., notaire, Geleen.
Rutten, M., recteur de l'orphelinat catholique, Maestricht.
Rutten, N., marchand de vin, Sittard.

Digitized by Google

Ruijs de Beerenbrouck, Jhr. Mr G. L. M. H., Commissaire de Sa Majesté la Reine des Pays-Bas, Maestricht.
Ruijs de Beerenbrouck, Jhr. Mr Ch. J. M., membre de la Seconde Chambre des Etats-Généraux, Maestricht.
Sassen, A., ancien notaire, La Haye.
Sassen, Armand, Amsterdam.
Savelberg, Mr H. M. A., juge, Maestricht.
Schaepkens van Riempst, S. H. J., échevin, Maestricht.
Scheepers, W. H. J., proviseur, Rolduc.
Schmeitz, P., curé, Venray.
Schmitz, Fr., libraire, Maestricht.
Schoenmaeckers, A., rentier, Reckheim.
Schoenmaeckers, Dr A., médecin, Sittard.
Schols, V., zincographe, Maestricht.
Schoolmeesters, Mgr. E., vicaire-général de Mgr. l'Evèque, Liége.
Schoth, J. C. H., ingénieur-directeur de la ville, Maestricht.
Schram, D, professeur, Venlo.
Schreinemacher, Dr Em., médecin, Maestricht.
Schrynen, Dr J. C. F. H., professeur au collège épiscopal, Ruremonde.
Selys-Lonchamp, baron R. de, Waremme.
Sevriens, H. L. A., doyen de l'église Saint-Servais, Maestricht.
Seydlitz, H., membre des Etats-Provinciaux, Maestricht.
Simenon, G., professeur au grand-séminaire, Liége.
Slechers, libraire, Paris.
Sonsbeek, Mr J. C. van, greffier à la cour de canton, Maestricht.
Sprenger, W., architecte, Maestricht.
Spronck, D., greffier des Etats-Provinciaux, Maestricht.
Stevens, A., rentier, Meerssen.
Stuers, chevalier Mr A. de, ambassadeur de Sa Majesté la Reine des Pays-Bas, Paris.
Speet, L. A. J. C., recteur, Heybloem.
Systermans, M. W. H., professeur au petit-séminaire, Rolduc.
Thiessen, J. C. M., membre du conseil communal, Maestricht.
Timmers, Théoph. J. M. J., apothécaire, Sittard.
Tripels, Mr G. A., avocat, Maestricht.
Uyttenbroeck, H., libraire, Venlo.
Veen, Dr J. S. van, commis aux archives de l'Etat, Arnhem.

Digitized by Google

Vencken, C. J. H., bourgmestre, Obbicht-Papenhoven
Verheggen, P. Th., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
Versmeeten, Dr P., professeur au gynmase, Maestricht.
Vreuls, C., rentier, Nieuwenhagen.
Vorst, E. Th. van der, curé, Schin-sur-Geul.
Wagemans, H. H. F., curé, Munstergeleen.
Wessem, J. L. M. H. van, notaire, Sittard.
Wintershoven, Edm. van, curé, Emael.
Wit, Mr J. J. de, juge, Maestricht.
Wouters, J. A. H., doyen, Gennep.

Digitized by Google

Digitized by Google

SCHEPENBRIEVEN

VAN HET

Kapittel van St. Servaas

TE

MAASTRICHT.

(VERVOLG EN SLOT).

In het vorig deel dezer „Publications" hebben wij de uitgave van de hoogst belangrijke verzameling schepenbrieven van het voormalig vrije Rijkskapittel van St. Servaas voortgezet en gaven toen in het licht de beschrijving van 170 dier brieven loopende over de jaren 1470 tot 1508 Maart 17; enkelen gaven wij in extenso, de overigen in regestvorm

Wij geven hier het laatste vervolg dier rijke verzameling, aanvangende met eenen brief van 15 April 1508 en eindigende met een van 8 Januari 1686. Daarna volgen als supplement nog een dertigtal loopende over de jaren 1262 tot 1469, die wij in den loop dezer uitgave nog ontdekten en die niet meer op hunne plaats konden worden opgenomen. De wijze van uitgave blijft

Digitized by Google

dezelfde, de regestvorm, met aan den voet der bladzijde, voor zoover noodig, ophelderende nota's en aanteekeningen.

En hiermede zijn wij aan het einde van dezen langdurigen arbeid gekomen, in de overtuiging dat wij een alleszins nuttig en hoogst belangrijk werk hebben verricht.

P. D.

Digitized by Google

N° 1698.

1508 (April 15) vyfftien dage in Aprill.

Rentmeester en schepenen van het hof van Lenculen en schepenen van M. oorkonden, dat Arnolt CLUT, priester en kapellaan van St. Servaaskerk aldaar, aan de broederschap van kapellanen dier kerk overgedragen heeft: 1° eene jaarlijksche pacht uit den wijngaard (1) van Jan BAVIER, houdende drie morgen en gelegen *indie perts kuyle* naast dien van Claes VAN AUBELEN en aan den weg leidende naar *Lonaken* (Lanaken); 2° eenen cijns van 11 schellingen 's jaars uit het erf van Sammen *opten viemerckt* tusschen de erven van Poes POES en van Jan TIBUS; 3° 10 schellingen jaarlijkschen cijns uit het huis van Lambrecht, *boechmeeker*, in de Raamstraat tusschen het huis van Wilhem VOETEN en dat van Jan VANDER NUWERSTAT; 4° zesdehalve mark uit een huis op de *Holtmerkt* (Houtmark) naast het huis geheeten CLAES COLYNS en dat van Joeris HOEPEN, lakenscheerder en van achteren palend aan den tuin van het klooster van den Maagdendries.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 120 v. — Schepenen: Johan VAN EYNATTEN rentmeester en schepen, Heynric VAN ANSTENROF, Heynrick VAN GELLICK, Coenrardt IN DIE HAGE, Hellinck HAVET, Geret PRENTEN en Goert VAN DER MEULEN.

N° 1699.

1509 (Augustus 5) des vyeffden dach Oestmaent.

Meier en laten van het gezworen laathof der *sengerien des gueden sint Servaes te Trycht* oorkonden, dat Heynrick VAN ASS, *gewantmeker* en burger dier stad, verklaard heeft verschuldigd te zijn aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk eene jaarlijksche erfpacht van 5 vaten rogge uit een bunder akkerland

(1) Uit de noot boven den brief blijkt, dat die wijngaard gelegen was buiten de Linderkruis poort, *extra portam de lindercruys* en dat hij naderhand kwam aan de erfgenamen van den eigenaar van het huis geheeten: *in den yzeren man, in viro ferreo.*

Digitized by Google

te *Wyesit* (Veldweselt), met twee zijden palende aan een bunder toebehoorende aan het klooster van Reckheim en met de derde zijde aan een perceel behoorende aan jonker van REDEKEM en Heynrick ZYBERTI, meester dier broederschap, daar tegenwoordig zijnde, vroeg *als sullick bekentenisse als Heynrich van Ass bekande ind te wyelle dat derselve Heynrick des mechtich was van ons meyer ind loetten alsoe gheteikent te hebben ende ouch van ons meyer ind laeten daer van eynen besiegelde bryeff te hebben ome syn rechten nae ons hoeffs* (1) *rechten die hem geweissen wart*, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Laten: Johan VAN KAN meier en laat, Giess HANSSEMECKER, Johan VANDER VOLMOELEN en Lambrecht VAN GHANGELT.

N° 1700.

1511 (Juni 12) opten twelfften dach dess maendts Junii.

Stadhouder en leenmannen van Valkenburg oorkonden, dat Johan DOBBELSTEYN van *Doynroide* aan Andriess VANDEN BYESSEN, meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, ten behoeve dezer verkocht en overgedragen heeft eene erfpacht van $1^1/_2$ mud rogge 's jaars, te leveren te Maastricht of *op eyne myle weechs derselver stat omghaens* en tot onderpand gesteld heeft voor het mud rogge 3 bunders akkerland van Nalen VAN BYNGENROIDE en een perceel tusschen *Goesselerbroeck* en de steenstraat naast land van Rut LENSSEN, beenhakker en naast land van Odilia KLUTS, en voor het $^1/_2$ mud ook 3 bunders bouwland van Laurens KARISS, beenhakker, palende aan land van Odilia voornoemd en aan land van Symon PITTEN van Wyck, onder voorwaarde dat zoo eenig jaar die pacht gedeeltelijk of in het geheel niet betaald wordt dat alsdan heer Andries of die door de broederschap gecommitteerd wordt *terstont des anderen daichs nyest nae unser liever Vrouwen Lyechtdach off daernae so wanneer sy willen ind hon gelieven sall, honne hende ind vuete sullen moeghen slaen off doyn slaen aen dyese vorscreven erffunderpende ind leengueden*

(1) *In curia cantoris sancti Servatii de quinque vasis siliginis* ... zooals in dorso vermeld staat.

Digitized by Google

gelyck honnen anderen properen erffe ind guede ind verfallen erff-underpant nae des leenhoeffs recht en gewoenheyt sonder eynig wiedersyn Johan Dobbelsteyn vorscreven, synen erffven ind nakomelyngen oft yemant anders van synen offt honnent weghen, behoudens ieders recht en dat des erfleenheeren daarop.

Orig. op perkament. — Leenmannen: Johan heer tot Pallant, *boirchgreeff en drosset der lande Lymborch, Valckenborch in Dalem* stadhouder, Johan PENRE van Straebeeck en Wilhem BORSE. — Zegels: 2. Een half naar rechts springend hert; omschrift: S. JOHANS PERE VA STRABECK...; — 3. Een bakkersschotel waarop die koeken;... LLUM HEYRIC... KOECKS.

N° 1701.

1511 (Juli 25) inder hoimoent op den vyfendetwyntichsten daich.

Schout en schepenen van Vleytingen oorkonden, dat Lees BOLLEN van Vleytingen, hun medeschepen, aan Andries VANDEN BIESEN, gasthuismeester van St. Servaaskerk te Maastricht en meester der broederschap van kapellanen dier kerk, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche erfpacht van 6 vaten rogge uit 17 groote roeden bouwland *opt boeslant* gelegen, palende aan land van voormelde broederschap en naar den kant van Heukelom aan land der erven van Lees BAUWENS, en verklaard dat behalve die pacht dat land slechts bezwaard is met den gebruikelijken landcijns, onder beding de gewone rechtsformaliteiten te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Coenrart GRYN van Aldenhoven schout en schepen, Mathys JANS van Lauffelt, Loye VRYENTS van Heze, Jannes SCOBBEN van Heukelom, Lees BOLLEN van Vleytingen, Heynryck VAN PUTHEM van Mopertingen, en Jannes VANDER VOLMUELEN. — Zegels: 1. Drie waterbladeren; 2, 1; helmteeken: eene vlucht waartusschen het blad van het schild, omschrift: S. CONRART VAN ALDENHOVEN; — 2. Een ankerkruis; omschrift: S'. MATHIS . JOHAN . MA...; — 3. Drie rozen, 2.1.; omschrift: S. LO.... VRIENTS; — 4. Eene s om een J gestrengeld; omschrift: S. * JOHTS. SCHOBBEN; — 5. Een omzoomd schild waarop eene dwarsstreep, daarboven twee, daaronder een hoefijzer; omschrift: S. LEES. BOLLEN.

Digitized by Google

N° 1702.

1512 (September 3) drye daege in Septembri.

Rentmeester en schepenen van Lenculen en schepenen van M. oorkonden, dat Servaas VAES, als procureur en gevolmachtigde van Barbara GOETENS, priorin en van de andere religieuzen van het klooster St. Luciadal der orde van den H. Augustinus buiten de muren van St. Truyden onder de parochie van St. Jan, aan Jan VAN GREVENROEDE en zijne erven eene jaarlijksche rente van 3 marken en 2 hennen, waarvan $^1/_2$ mark uit *Sproncxguet* (1) *opte hoeffstat* naast het huis *dye wye* en het huis *der Reyger* en $2^1/_2$ mark uit het huis van Jan WYNTGENS *opten mechdendryesch* naast dat van Heynrick LOEKENS en dat van Heynryck WYNTGENS en de 2 hennen ten laste van het altaar der H. Drie Koningen in St. Servaaskerk in den omgang, overgedragen heeft, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en verklaard heeft dat ieder mark rente voornoemd verkregen is voor negen gulden current geld.

Orig. op perkament. — Schepenen van Lenculen: Johan VAN EYNATEN rentmeester, Henryck VAN ANSTENROEDE, Coenrart INDYE HAEGE, Geret PRENTEN, Goert VANDER MOLEN, Claes VRIENTS en Claes DAEMS. — Schepenen van Maastricht: Goert VANDER MOLEN, Geret PRENTEN, Johan VAN EYNATTEN, Claes VRIENTS en Claes DAEMS.

N° 1703.

1513 (Januari 10) inden Luemoent op den thienden daich.

Schout en schepenen van Vleytingen oorkonden, dat Jan PAECK van St. Pieter, wonende te Maastricht nabij de Minderbroeders, aan Andries VANDEN BIESSEN, priester, *gastmeister* en meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, ten behoeve dezer broederschap eene jaarlijksche pacht van 5 vaten rogge uit het huis met hofstede der erven van Ruth OYENBERCHZ te Vleytingen in *Ophem straet* gelegen, palende aan de hofstede van

(1) In dorso: *Item bryeff van Jan Wintens ende van* $^1/_2$ *merck op Sproyssgoet op die hafstat* (Havenstraat) *by die smeystrat* (Smedenstraat).

Digitized by Google

Vryend INDEN KERSBOUM, aan de *Wouteringe stege* en aan de hofstede van Dieryck KEMPENERS, overgedragen heeft en verklaard, dat op gemeld erf nog gevestigd zijn de volgende jaarlijksche renten: 5 vaten rogge ten behoeve van het St. Nicolaas altaar in de kerk van Vleytingen; 4 vaten rogge ten behoeve van den pastoor aldaar; $2^1/_2$ vaten ten behoeve van Jacob KOEX; $2^1/_2$ vaten ten behoeve van Jan VAN GREVENRAYE, zijnde deze alle grondcijnzen; 1 malder rogge ten behoeve van Peter TOUBENS en 3 vaten rogge aan Lambrecht WERTS, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en der broederschap het rustig bezit daarvan te zullen verzekeren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Coenraert GRYN van Aldenhoven schout, Matthys JANS van Laeffelt, Loye VRYENTS van Hees, Jannes SCOBBEN van Heukelom, Lees BOLLEN van Vleytingen, Heynryck VAN PUTHEM van Mopertingen, Jannes VANDER VOLMUELEN en Leenaert LYBRECHS van Vleytingen.

N° 1704.

1514 (December 20) des twintichsten dachs Decembris.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat Gort WAGGEN, als rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk op Lenart INDYE WYNDROUWE, wegens het niet betalen van den verschuldigden cijns, een huis *in die Spilstraet* gelegen tusschen dat van Andries DAEMEN en den *geleymeker* heeft doen uitwinnen en zij hem dat van een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Dierick BROETZ schout, Laurens CLABERS, Johan VANDEN BLOCKERIEN, Laurens MEYS, Peter NOETSTOCK, Anthonys HUSTIJN, Johan VAN RYMPST en Goert BEIEN (?).

N° 1705.

1515 (Maare 30) des daertichsten dachs in den Merte.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lysbeth, de weduwe van Heynrix

Digitized by Google

VAN CADIER voor haar jaargetijde (1) aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk eene jaarlijksche erfrente van 1 mark uit het huis van Jacob SLOETMEKERS *opten veemerckt* naast het huis van Jacop GROTEN en dat van Catryn GOESKENS heeft overgedragen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Anthonis HUSTYN en Johan VAN RYMPST. — Zegels: 1°. gedeeld, rechts twee palen (?) het schildhoofd ledig; links, een klimmende leeuw; omschrift: S. ANTHONIS . HUSTIN; — 2°. Drie van uit den schildvoet opstijgende vlammen, het schild gehouden door een aanziende engel; omschrift: S. JOHAN VĀ RYMPST.

N° 1706.

1515 (November 9) noegen daege in Novembri.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat Goert WAGGEN als rentmeester der kapellanen van St. Servaaskerk aldaar op Jeha VAN EYMOELE wegens achterstallige rente een huis in *sint Aechtenstraet*, naast het hospitaal der H. Agatha en het huis van Jeha VAN ROESMER heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Gylys VAN REYMERSTOCK schout, Henrick VAN ANSTENRODE, Goert PRENTEN, Johan VAN EYNATTEN, Cloes VRIENTS, Cloes DAEMS, Mathys VAN HESE en Aert VAN BUNDE.

N° 1707.

1515 (November 9) noegen dage in Novembri.

Schout en schepenen v. M. oorkonden, dat Goert WAGGEN, als rentmeester der kapellanen van St. Servaaskerk aldaar op Henrick VAN WELLEN, wegens het niet betalen van den verschuldigden cijns een huis te Wyck naast dat van Loy VAN LANCK-

(1) In het necrologium dier broederschap vinden wij op 6 Maart ingeboekt: *Commemoratio Elisabeth* DE CADIER, *IIII solidos*.

Digitized by Google

KCLAR en het huis *den ackerman* heeft doen uitwinnen en zij hem dit voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, met behoud van ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Gylis VAN REYMERSTOCK schout, Henryck VAN ANSTENRODE, Geeret PRENTEN, Johan VAN EYNATTEN, Claes VRIENTS, Claes DAEMS, Mathys van HESE en Aert VAN BUNDE.

N° 1708.

1516 (November 18) den achtenden dach Novembris.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat Goert WAGGEN, rentmeester der kapellanen van St. Servaas, op Lowyck VAN LANCLAER, wegens achterstallige renten, *overmyts dry vertenachten als gewoenlick is* een huis te Wyck naast dat van Henrick VAN WELTEN heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Dyrick BRAETZ schout, Laurens CLABERS, Laurens MEYS, Peter NOETSTOCK, Jan VAN RIEMPST, Guert BEREN, Peter BRAETZ en Henrick DOLLAERT.

N° 1709.

1517 (Maart 25) vyff ende twintich dage in Meert.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Goert WAGGEN, rentmeester der kapellanen van St. Servaas aldaar, op Aert THONIS, wegens het niet betalen van den verschuldigden cijns, een huis op de Jekerstraat heeft doen uitwinnen en zij hem dat huis voor een jaar en dag hebben toegewezen, behoudens ieders recht en aanspraak daarop en onder beding dat hij na dat jaar voor hun gerecht moet terugkeeren, ten einde te vernemen *wat dat recht leeren ende cleeren sal.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Cloes DAEMS schout en schepen, Henrick VAN ANSTENROLDE, Johan VAN EYNAETEN, Claes VRIENTS, Aert VAN BUNDE, Herman VAN OVERBUNDE en Fryderyck VAN REYMERSTOCK.

Digitized by Google

N° 1710.

1517 (September 2) opten tweeden dach des moents Septembris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhem DRIES als meester en Johan VAN KAN als rentmeester der armentafel van den H. Geest aldaar in tegenwoordigheid van jonker Johan VAN MULCKEN en Reyner VAN MEER, burgemeester, jonker Gerart VAN SCHALUYN en Willem SANDERS gezworenen en met inwilliging van den Raad dier stad, aan Arnolt CREUSEN, priester en kapellaan van St. Servaas, zoon van Arnolt CREUSEN van Cadier, eene jaarlijksche rente van 4 Keurvorster goudguldens (1), waarvoor zij tachtig dier gulden hebben ontvangen, overgedragen hebben, onder beding die rente met gelijke hoofdsom te zullen kunnen aflossen *als dat der vurscreven taeffelen gelegen sall syn ende proffyt mitten penningen sullen weten te doen, dat men alsdan den possesseur der renten vurscreven sulcks eyn halff jaer te voeren kundigen sall ende alsdan mitter principaelen sommen ouch leggen die verloupen rente ende dan noch daer by die costen ende ongevallen rente nae belanck des tyts verschenen.*

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 114. — Schepenen: Laurens MEYS en Peter NOETSTOCK.

N° 1711.

1520 (November 29) op sint Andries-avont.

Schout en schepen van Lenculen oorkonden, dat Goert WAGGEN, rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, op Lysbet LEUTEN, wegens achterstallige rente, een huis te Lenculen tusschen dat van Wynen BAERTZ en het huis van Lene INDEN BERCH heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar

(1) Uit de noot boven den brief blijkt, dat die rente naderhand aan de broederschap van kapellanen gelegateerd werd door haar lid Arnold CREUSEN senior. Deze werd tot lid dier Broederschap gekozen in 1508, overleed 24 Februari 1532 en werd begraven in St. Servaaskerk in de Koningskapel. Zijn opvolger was Judocus VAN TONGEREN.

Digitized by Google

en dag in eigendom hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Cloes DAEMS schout en schepen, Jan VAN EYNATTEN, Aert VAN BUNDE, Herman VAN OVERBUNDE, Frans SCHAERS, Jan CLUT en Aert THEES.

N° 1712.

1521 (Januari 9) des negensten dach van Januario.

Meier en schepen des gezworen laathofs van St. Servaaskapittel te Sichen oorkonden, dat Peter DANEN van Sussen aan Johannes VANDER VOLMOELE, poorter van Maastricht, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche erfpacht van 4 vaten rogge uit de hofstede (1) door hem bewoond, gelegen aan den straatweg naar Maastricht en palende met twee zijden aan land van Jeha BRAECHMAN en zijn broeder Willem in dié overdracht heeft toegestemd.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum . . . panistarum. . .* fol. 86.—Schepenen: Everardt GODDINS, *onderste meyer*, Jan VAN KAN, Jan LENAERTS, Franck PHRESIS, Heinrick ASINIRS alias *in die Croen* en Jan MOELENER.

N° 1713.

1523 (Maart 11) des elffden daich der maent van Meert.

Hartoge ende scepenen des Hartogs banck behoorende aan het kapittel van Munsterbilsen oorkonden, dat Willem BECKERS van Gellick, aan Johan VOLMOLEN, burger van Maastricht, derdehalf vat rogge erfelijke pacht uit het huis met hofstede (2), te Gellick aan *die holterstraet* en aan *die gemeyn straet* gelegen, heeft overgedragen welke pacht eene deeling is van eene van 12 vaten, die

(1) Uit de aanteekening boven den brief blijkt, dat die hofstede behoorde aan Pascasius DIENEN.

(2) De hofstede behoorde aan Lambertus GHYSENS, aldus de noot boven den brief.

Digitized by Google

zijne ouders uit voornoemd huis en hofstede verkocht hadden aan zekeren Jan KESKENS en die hij na hun dood afgelost heeft.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum... panistarum...* fol. 86 v.—Schepenen: Woulter BRONYNS hartoge en schepen, Leens VANDEN CRUYSS, Wilhem MOUWE, Johan BROENYNS, Goert BROENYNS, Kerst VANDER HERCKEN en Johan DEGENS de jonge.

N° 1714.

1523 (November 4) opden vierden dach Novembris.

Meier en schepen van *Sinte Petershoeve* te Montenaken oorkonden, dat heer Jan TRIBELS als rentmeester der broederschap van kapellanen der St Servaaskerk te Maastricht wegens achterstallige pacht op Kathryn NAELEN en Cloes haren zoon een *winhoeff* met zijne aanhoorigheden van ongeveer twee bunders te Sichen gelegen tusschen het erf van Cloes NAELEN *ten walsschen lande wert*, en dat der kapellanen van O. L. Vrouwekerk te Tongeren heeft doen uitwinnen en zij hem dien voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Geret VAN MER meier, Giert NEVEN, Jan BEVERS, Syemon VANDEN DAELE, Anthonis ESTERNEL, Wilhem VAN BOELRE de jonge, Alexander SWAELEN en Frans DOELMAN.

N° 1715.

Transfix. 1525 (Januari 18) den XVIII dach Januarii.

Meier en schepenen van het St. Peterhof te Montenaken getuigen, dat zij heer Jan TRIBELS, rentmeester der kapellanen van St. Servaaskerk te Maastricht, *die vernachte guede voer genoempt inden vernachtbreff daeraen desen tegenwordigen is getransfixert* in vollen eigendom definitief hebben toegewezen, onder beding dat een wettig erfgenaam ze nog zal kunnen aflossen tot Maandag na Sint Mathysdag eerstkomende (27 Februari 1525).

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1714.

Digitized by Google

N° 1716.

1524 (Juni 13) des XIII daichs van Junio.

Meier en laten des gezworen laathofs van O. L. Vrouw-kapittel van Maastricht te Heukelom gelegen, oorkonden, dat Huebe HUBRECHTS van Heukelom aan Peter SPREWARTS (1), kanonik van St. Servaaskerk te Maastricht, voor eene overeengekomen som gelds, die hem betaald is, verkocht en opgedragen heeft een perceel akkerland van ongeveer 8 roeden, *inden morendael* gelegen, palende naar den kant van Riempst aan land der erven Lambricht HUEBRECHTS en naar den kant van Maastricht aan land der erven Jacob PASSART en zij hem in het bezit daarvan gesteld hebben, met inachtneming der gebruikelijke formaliteiten.

Ende want wyr meyer ende loeten vurscreven van alden hercomen gewoenlyck synt, soe wanneer enyghen partyen bryeven begeert te hebben dat wy die saecken dan gewoenlyck an scoltyt ind scepenen van Lynculen synt antebryngen, soe hebben wy dye saecken vurscreven gelyck voer onss geschyet is int jaer XV^c vyerentwyntych opten seventheensdach van Sprockyel aen hoen als onss wetych hoeff anbracht hoen byddende dat sy hoen segellen voer onss an desen wyllen doen anhanghen, dat welken wy her Cloes DAEMEN *scouteyt, Jan* VAN EYNATTEN, *Cloes* DAEMS, *Art* VAN BOING, *Herman* VAN OVERBUNDE, *Art ende Thees* CLUT *ende Fransce* SCARS *nae anbrenge ende versueck meyer ende loeten des hoeff vurscreven gheern gedaen hebben als wy van aults gewoenlyck syn te doen.*

Orig. op perkament. — Laten: Anthonys ESTERNEL meier en laat, Heyne REYNERS, Jan VAN KAN, Heynryck PALMARTS, Jacop HUIBRECHTS, Symon VANDEN DAEL en Reyner Heyne REYNER *soen.*

(1) Petrus SPREWARTS verkreeg bij St. Servaaskapittel de prebende van Sixtus Scherfenecker. Hij stichtte in de St. Janskerk te Maastricht een altaar ter eere van den Zaligmaker, waarvan hij het *jus patronatus* reserveerde aan Renerus SPREWARTS poorter van Maastricht en diens erfgenamen, maakte zijn testament 21 December 1519 en overleed 14 Maart 1529. Zijn lichaam werd ter aarde besteld in voornoemde St. Janskerk.

Digitized by Google

N° 1717.

1525 (November 20) in Novembri des twintichsten daichs.

Meier en gezworen laten en *helderen des chynshoeffs van Steyvoert* te Millen gelegen oorkonden, dat Ghysbrecht WIERIX van Millen en zijn broeder Wierick wonende te Meer aan Arnt CROESEN den jonge, meester der broederschap van kapellanen van St. Servaas te Maastricht, voor de som van 90 keurvorstelijke goudguldens verkocht hebben eene jaarlijksche pacht van $1^1/_2$ mud rogge uit $3^1/_2$ bunders bouwland in *den gevilte* van Millen in drie perceelen gelegen: 1°. $1^1/_2$ bunder achter den *hoef van Naemen*, palende aan land van Servoes LIEVESOENS, aan land der kinderen van jonker Lambrecht VANDEN BOSSCHE en aan voornoemde *hoeff;* 2°. $1^1/_2$ bunder aan den weg naar Luik naast land van kinderen van voornoemden jonker Lambrecht VANDEN BOSSCHE, naast land der erven Wilhem STAS en naast land der kanoniken van St. Pieter te Luik en 3°. $^1/_2$ bunder gelegen *onder den wyngaert* begrensd door land van Giela CALBO, land van Henrick ROETS en land van Wilhem Cloes NAELEN van Fall en zij hem die pacht overgedragen hebben, met de verklaring dat voormeld land buitendien met niets anders belast is dan met den gebruikelijken landcijns.

Orig. op perkament. — Schepenen: Art SCOPS meier en laat, Wilhem CHAERLIERS, Henrich PROEST, Joest VANDER HEYDEN, Ghysbrecht WIERICKS, Herman COLS (?) en Cloes CLOES. — Zegels: 1°. Eene geopende schaar, in den vorm van een St. Andrieskruis; omschrift: S. ART SCOPS; — 5°. Een naar links klimmende bok; omschrift: S. GHYSBRECHT...

N° 1718.

1525 (November 28) den achtentwintichsten dach van November.

Schout en schepenen der vrijheid St. Pieter nabij Maastricht oorkonden, dat meester Wilhem VAN NURENBURCH aan Aert CRUESEN den jonge, als meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk in die stad, overgedragen heeft een losrente

Digitized by Google

van 12 goudguldens 's jaars (1), waarvoor hij betaald heeft 240 goudguldens, te beuren uit $8^1/_2$ bunders bouwland en zijne overige goederen te St. Pieter gelegen, onder beding dat bij aflossing dier som binnen het eerste jaar de volle rente bij de som moet betaald worden *mitten godts penninck, gerichts coste, brieff, siegel ende gewoenlicken lycop* en na dat jaar slechts de verloopen rente moet betaald worden, mits opkonding van een half jaar te voren.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 110 v. — Schepenen: Laurens MEYSS schout en schepen, Andries VAN PALANT, Thonis ESTERNEL, Peter VAN SPROELANT, Coenrardt VAN NURENBURCH, Peter VANDEN BIESSEN en Heinrick DOLLART.

N° 1719.

1525 November 25. Willem van Nurenburg, poorter van Maastricht verkoopt aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk eene jaarlijksche rente van 12 goudguldens.

Wyr Goeswyn PASSART, inder tyt als scholtet, Loy VRIENTS, Jan SCHOBBEN, Loess BOLLEN, Heinrick VAN PUTTEM, Jan VANDER VOLMUELEN, Lenart LIEBRECHTS ende Ffranck PARISIS als scholtet ende scepenen der dengbank ende heerlicheit van Vleitingen, toebehorende onssen eerwerdigen heren Deecken ende Capittel der collegiael kercken sint Servaes binnen der stadt Maestricht doen condt eynen iegelicken, tuygen ende gestaen mit desen onssen openen brieff, dat voer ons den gericht vurscreven comen ende lyfflich erschenen syn in hunnen properen persoen, eerbaer mannen mit namen heren her Johan MOSSIS, priester ende capellaen der vurgenoempder kircken sint Servaes, ende inden name ende van wegen allen synen mitbroderen der capellanen ende broderschappen vurgenoempt partie op die eyn syde ende Wilhem VAN NURENBURCH, ingeseten burger der vurscreven statt als wettich man ende momber synre huysfrouwen, wettige dochter Jannis SCHAERS ende synre huysfrouwen Loelen BOLLEN op die ander syde, die vurgenoempte partien voer ons exponeerden, ende

(1) Eene aanteekening meldt, dat in 1554 die rente werd teruggekocht door Renerus THOREELS wonende in het huis *in lupardo*.

Digitized by Google

sachten, dat die vurgescreven capellanen ende Wilhem vurge noempt, bij wailcomen ende proffyt van hun allen eyn seecker comenschap aengegaen ende gedaen hedden, te weten dat die vurgenoempde capellanen den vurgescreven Wilhem gegeven, gelevert ende betaelt hedden twee hondert ende viertich goltgulden, goet van golde ende swaer van gewichte, munten der vier koervorsters, gelyck der vurgenoempde Wilhem des ouch alzo voer ons gestonde ontfangen te hebben, voer wellige penningen ende goltgulden vurgescreven, der vurgenoempde Wilhem den vurscreven heeren assignieren, overgichten, gueden ende bewysen solde op allen syne ende synre huysfrouwen erffgoet in naten ende in droegen gelegen onder vurgenoempte heerlicheit die noch ongedeilt liggen tusschen syn huysfrouwe ende haere medegelingen, twelff der vurgescreven goltgulden (1) off die rechte werde daer voer gelyck sulcke gelden sullen inden lande van Brabant off binnen der vurgenoempte statt Tricht, ende die in twee terminen, daer van der ierste termyn te weten sess goltgulden vallen sal op sint Johannes Baptisten dach anno vyfftienhondert ende sessentwintich ende der ander termyn te weten ouch sess goltgulden op Sint-Andries dach des heiligen Apostel neest daernae volgende ende alzo voert van jaer te jaer ten vurgenoempten dagen die voergescreven termyn vallende; item ouch ist voerwaerdt ende conditie, dat der vurgenoempte Wilhem dese vurgescreven goltgulden te synen believen affquyten ende loessen mach, behalven des dat hy den vurgenoempden heren schuldich ende gehalden sal syn te leveren ende te leggen twee hondert ende viertich der vurscreven goltgulden gelyck hy die van hun ontfangen heeft, goit van golde ende swaer van gewichte, off die rechte werde daer voer in goeden Brabantser munten ende daer by die gevallen rente ende sess goltgulden lycops gelts, gotz penninck, gichtgelt, brieffgelt ende allen alsulcke penningen als die vurgenoempte capellanen van rechts wegen hierom uutgegeven mogen hebben oene (2) ergelist; Item noch ist voerwaerdt wanneer sulcke lossinge gebueren off geschieden sall, dat men dat

(1) Eene kantaanteekening meldt, dat die rente in 1554 afgelost werd door Renerus THOREELS wonende te Maastricht in het huis *het luipaard, in lupardo.*

(2) zonder.

Digitized by Google

den vurscreven capellanen schuldich sal syn te kundigen ein halff jaer te voeren, voerden vurgenoempten loessdach; Ende om den vurgenoempten capellanen hiervan vol ende genoech te geschieden nae inholt des vurscreven steit, so heeft der vurgenoempte Willem allen dese vurgenoempte erffguede tot eynen onderpande der vurgenoempte twelff goltgulden opgedragen in handen ons schouteten der hee hoeff ende heer hadde renuncierde daerop ende verteich gelyck sich dat gebuert nae onsser bancken recht tot orber ende in behoeff der vurgescreven capellanen ende hunnen naecomelingen, so dat onsse scholtet nae menisse syns vonnisse ende gevolgenisse onser der scepenen, die vurgenoempte onderpande den vurgescreven heren Johan Mossis inden name als boven hantreickden ende verleenden die vurgenoempte twelff goltgulden daerop te hebben, te heysschen, te vervolgen off hun betalinge gebreeck, satten, gueden, erffdenten daer in als in hun proper erve ende goet, behalven ende uutgenomen die vurscreven loessinge, toegedaen ban ende vrede mit allen solempniteiten van rechten die daer toe schuldich ende behoerlick waeren te geschieden nae recht ende gewoeten onsser bancken recht, beheltelick hierin den heer ende eynen iegelicken syns goets rechts, allen saecken ende punten gelyck die vurscreven staen beyde den vurgenoempte partien wail blieffden ende vanden vurscreven heren her Johan beorkonde brieff ende siegel daervan begerende, die wyr hoem inder vurgescreven capellanen name aldus verleent hebben Ende in orkonde der waerheit hebben wyr scholtet ende scepenen bovengoempt ellick onssen properen siegel aen desen brieff gehangen. Geschiet ende aldus gedaen int jaer ons Heren duysent vyffhondert ende vyffentwintich jaer opten achtentwintichsten dach Novembris.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 111 v.

N° 1720.

Transfix. 1525 (November 28) den achtentwintichsten dach Novembris.

Schout en schepenen van de heerlijkheid Hees, bank van St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat Wilhem van Nurenburch, burger dier stad, aan Wilhem Mossis, priester en

Digitized by Google

kapellaan van voormeld kapittel, als vertegenwoordiger der broederschap van kapellanen, voor de koopsom, waarvan melding is in den naastvoorgaanden brief, waardoor deze is getrokken, zijne *erffguede* gelegen onder de heerlijkheid Hees, tot onderpand heeft gesteld.

Afschrift ibidem fol. 113. — Schepenen: Goswyn PASSART schout, Loy VRIENTS, Jan SCHOBBEN, Heinrick VAN PUTTEM, Ffranck PARISIS, Jan MOER van Lauffelt, Wilhem MEYERS van Veldweselt en Lambrecht HEINRICKS van Kestelt.

N° 1721.

1526 (Maart 3) in Martio des derden dachs.

Schout en schepenen der bank en heerlijkheid Meer en Bolre oorkonden, dat Gerit BOX de jonge van Meer, aan heer Aert CRUESEN den jonge, kapellaan van St. Servaaskerk te Maastricht, in zijne hoedanigheid van meester der *confraterniteyte ende broderschappen der gemeynre capellanen* dier kerk, eene jaarlijksche pacht van een mud rogge (1) uit zijn woonhuis te Meer *inden bodem* met ongeveer 26 groote roeden tuinland naast het erf van Peter BOESEN naar den kant van Maastricht, aan de dorpstraat, naar den kant van Millen en der kerk en aan het erf van Reyner HECKELERS naar den kant van Herderen overgedragen heeft en daarop vaarwel gezegd met *monde, hande, halme eweech werpende*, met inachtneming van alle rechtsgebruiken en hij verklaard heeft dat voormeld huis buitendien met niets anders bezwaard is dan met den gewonen grondcijns.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 187 v. — Schepenen: Matthys VAN GUDEGOVEN, heer van Meer en Bolre, schout, Wilhem BOENARTS, Lenart MOERS, Baldewyns WERES, Ffloer POESMANS, Maes REYNERS, Claes VAN RIEMPST en Merten STAS.

---

(1) Dit mud rogge jaarlijksche pacht werd aangekocht ten behoeve der H. Mis, elken Vrijdag te lezen door een lid der broederschap van kapellanen en gesticht in de Koningskapel van St. Servaaskerk door Michiel MOSSIS, kanonik en vice-deken dier kerk, bij acte van 6 Maart 1526.

Digitized by Google

N° 1722.

1526 (Juni 13) den dertiensten dach der maent van Junio.

Schout en schepenen van Sluysen, bank van St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat voor hunne schepenbank verschenen zijn heer Jan MOSSIS anders gezegd TRYBELS, rentmeester der kapellanen van voornoemd kapittel, en Gielis MICHIELS van Sluysen; dat eerstgenoemde, bijgestaan door zijnen momber *ind voorspreeck* Wilhem TYALYE, zich beklaagd heeft over Gielis voornoemd *om des wille dat he synen ploech gesteken hedde inder capellanen lant, wellige claecht in hoeden comen is, ind daerop ouch gevolcht mit recht ind kyff gehadt; her Jan sacht dat Gielis te vroech op is synen hant in hon lant te steken sonder maniere van recht versuckende restitutie honre possessien; daerop Gielis dede seggen, he en gestunde niet dat he tlant hielde dan mit manieren van recht, wellige claecht ouch affgeweesen is, want her Jan der banckrecht niet gevolcht en heet ende ouch wederom aengesat heet, Ende Gielis protesteerde syn costen;* dat zij *nae voel hendels* den 24 Juni 1525 de zaak in handen gegeven hadden van vier scheidslieden met name, Gerart HOECX, Wilhem VAN EELST, Frans VAN ELDEREN en Pouwel HEUTS, de beide laatsten schepenen van Sluysen, *om te beslichten hon partien van allen alsulcken stoet ind differentien als tusschen hun partien wesen mach, van achter tot voer ter saken van vierthien roeden lants ende dienaengaende, ende hebben beloeft tbescheyt over hoert synde, ind die landen overgangen ind gemeten synde, allens des te holden vast ind standich dat die minlicke mannen voir der uutspraeck ordinieren sullen ende hon uutspracck te doen daernae binnen vyffthien dagen, ende off die drye mannen accorderen so en sall der vierde geyne macht hebben,* welke scheidsrechterlijke uitspraak luidt, dat de broederschap van kapellanen voornoemd hebben en beuren zullen jaarlijks een mud spelt uit 14 roeden bouwland *opt roet* palende naar den kant van Sluysen en van Millen aan haar land, *ten dierx berge wart* aan land van den *persoen* (pastoor) van Mall en naar den kant van den weg naar Maastricht aan land van Jan WYRIX van Sluysen; dat, die uitspraak door de beide partijen goedgekeurd zijnde, Gielis MICHIELS aan de broederschap voornoemd voor hunne schepenbank dat

Digitized by Google

mud overgedragen heeft en zij die overdracht welke den 14e der maand September 1525 gedaan is, met de aanhechting hunner zegels bekrachtigen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan KONEN schout, Coenraart KUENENS, Wilhem VAN EELST, Baldwyn WEYRST, Pouls HUYTS, Lucas WYSHEUFFT, Symon COPIS en Ffrans VAN ELDEREN.

N° 1723.

1527 (Mei 24) vyerentwyntich dage in den Mey.

Schep. v. M. oorkonden, dat Guert WAGGE, als rentmeester der kapellanen van St. Servaaskerk aldaar, wegens niet betaalde renten op Reynere BRUUNE (?) een huis met toebehooren *opten veemerckt* gelegen naast dat van Lennert VAN NEEL en naast dat van Coen VAN LANDEN heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, met behoud van ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Counrairt VAN GAVERT, ridder *heer tot Elsloe ende Diepenbeeck*, schout, Jan VAN EYNATEN, Claes DAEMS, Thys VAN HEZE, Aert VAN BUNDE, Servaes VANDER HEYDEN, Herman VAN OVERBUNDE en Peter VAN OIRSBEECK.

N° 1724.

1527 (December 12) opten twelfden dach der maent Decembris.

Meier en laten der *sengerien* van St. Servaaskapittel te M., oorkonden, dat Johan TRIBELS, kapellaan van St. Servaaskerk, van wege de broederschap van kapellanen aan Claes ERNKENS, Elisabeth zijne echtgenoote en hun beider erven, 15 groote roeden bouwland te Veldweselt, gelegen tusschen de beide straten voerende naar de kerk, in erfpacht heeft opgedragen voor een mud rogge te leveren met het feest van den H. Andreas, Apostel (30 Nov.) of uiterlijk met dat van O. L. Vrouw Lichtmis d. a. volgende (2 Febr.), onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en met de verklaring dat op voormeld land

Digitized by Google

gevestigd is een pacht van 3 penningen 's jaars, en Cloes ERNKENS der broederschap tot een bijpand gesteld heeft vierdehalf groote roede gelegen onder Veldweselt *opt Doutsberch putken* tusschen land van Loy SAMMEN en land van den heer van LUYT (Leuth).

Orig. op perkament. — Laten: Arnt VANDER LOCHT meier en laat, Winant MOERS, Willem MEYERS, Symon VANDEN DAEL, Dionys VAN WILRE, Claes WINANTS en Dyonys INDEN DUERN. — Zegels: 6°. In het schild een schepenmerk; omschrift: SIGILLUM . CLOES . WYNANTS.

N° 1725.

1528 (Augustus 23) des dryentwintichsten dachs Augusti.

Schep. v. M. oorkonden, dat Symon NYS, baeker te Tweebergen wonende, aan heer Aert CRUESEN, als meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, eene jaarlijksche rente van 100 marken uit zijne goederen bij de Tweebergerpoort aan beide zijden der straat gelegen, de eene tusschen de erven der stad en van Peter SMEETS en de andere tusschen de erven van Peter RAMEECKERS en van Peter SMEETS overgedragen heeft, onder beding dat hij die rente ten allen tijde, met opzeggen van een half jaar te voren, zal kunnen aflossen met tweehonderd goudguldens in goud of de waarde daarvan in Brabantsche gangbare munt, welke som hij van voornoemde broederschap voor die rente ontvangen heeft, en hij die overdracht zal doen goedkeuren door zijne echtgenoote *offs noet gebuerden*, alles onder verband zijner goederen.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 116. — Schepenen: Peter BRAETS en Heinrick DOLLARTS.

N° 1726.

1528 (December 28) den achtentwintichsten dach Decembris.

Schout en schepenen der bank en heerlijkheid Sichen, behoorende aan St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden dat hun

Digitized by Google

medeschepen, Jan PALMEN, aan de broederschap van kapellanen van voornoemd kapittel, vertegenwoordigd door haren meester Aert CRUESEN, verkocht en overgedragen heeft voor de som van 72 bescheiden kleine Carolus keizerguldens zonder *lycoop en godts-penninck*, eene jaarlijksche aflosbare pacht van een mud of 24 vaten rogge, maat van Maastricht, uit twee en dertig groote roeden akkerland in drie perceelen gelegen, waarvan het eerste, groote 19 groote roeden, gelegen is benoorden *broerkenshoeff* palende aan land der kerk van Sichen en van de abdis van Munsterbilsen; het tweede van 8 dergelijke roeden gelegen is achter *Cupers hoeff* tusschen land van Jan PALMEN voornoemd en land van de heeren der Duitsche Orde, Balie Biessen, en het derde perceel houdende 7 groote roeden gelegen bezuiden Bolre aan *den gruenen gracht der uut Jehaes stegen compt ende leit ter heggen wart* naast land van Herman Claes NAELEN en land van Peter PIERKENS; dat hij tot onderpand en bijpand gesteld heeft zijn aandeel in het huis en de hofstede waarin Everardt GODDYNS te Sichen woont, gelegen tusschen land van het kapittel van St. Servaas en de dorpstraat, en tot voorwaarde gesteld is, dat ten allen tijde dat mud jaarlijksche pacht met voormelde hoofdsom zal kunnen worden ingelost *ende den pacht nae quantiteyt des tyts alst beschutt sal werden, behalven offt beschudt woert voerden iersten sint Andries dach comende, sall die broderschap vollen pacht metten principaelen penningen hebben sonder argelist.*

Afschrift ibidem fol. 108. — Schepenen: Gerit HAECX schout, Everardt GODDYNS, Ffranck PARISIS, Jan LENARTS, Jan VOLMEULEN, Jan MOER en Heinrick VAN PUTTHEM.

N° 1727.

1529 (Februari 27) des sevenentwintichsten daichs Februarii geheyten Sproickille.

Meier en schepenen *des hoiffs geheyten sinte Servoes hoiff* van deken en kapittel van St. Servaas te Maastricht en gelegen te Sichen oorkonden, dat Cloes NAILEN gezegd BRUERKEN, hun medeschepen, aan Art CRUYSEN, meester der broederschap van

Digitized by Google

kapellanen der St. Servaaskerk, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 1 mud rogge uit zijne hofstede te Sichen, palende naar den kant der kerk en van Emael aan land van voornoemd kapittel, naar den kant van Sussen aan land van Servoes STASSENS en aan de straat leidende naar de kerk, onder beding dat hij die pacht altijd zal kunnen inlossen met de koopsom, zijnde 72 *bescheyden cleyn keysers gulden* of 20 bescheiden Brabantsche stuivers voor iederen gulden.

Orig. op perkament. — Johan VANDER VOLMOILEN meier en schepen, Franck PARISIS, Jan LENARTS, EVERARDT GODDENS van Volmolen, Henrick VAN PUTHEM en Everardt GODDENS de jonge.

N° 1728.

1529 (November 10) thien dage in Novembri.

Schout en schepenen v. M., oorkonden, dat Goert WAGGEN als rentmeester der kapellanen van St. Servaaskerk op Willem BRAETZ, wegens achterstallige rente, een huis *opten Holtmerckt* naast het huis *die gans*, heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Laurens MEYS schout en schepen, Peter NOETSTOCK, Johan VAN RIEMPST, Peter BRAETZ, Henrick DOLLAERT, Henrick VAN SCHULENBORCH en Dierick BRAETZ.

N° 1729.

1529 (December 17) inde moent December den negenthieden dach.

Schout en schepenen der bank en heerlijkheid Coninxhem oorkonden, dat Henrick UTER HELCHT, burger van Tongeren, van zijn medeburger Henrick SCAETSEN gezegd RUSTENBERG eene jaarlijksche lospacht van 2 mudden rogge, die deze op zijnen broeder, Joest UTERHELCHT, beschud had, teruggekocht en deze hem die overgedragen heeft ... *met ban, vrede naden lantrecht en onser bancke recht.*

Digitized by Google

Orig. op perkament. Schepenen: Gilis WITTEN onderschout en oudste schepen, Jan WERARTS, Jacob WERARTS, Lucas WISHOFT, Gilis INT HERT, Frans VAN ELDEREN en meester Willem ZEBOUT.

N° 1730.

1530 (Februari 21) den eyn ende twintichsten dach van Februario.

Schepenen van Itteren, land van Valkenburg, alsmede stadhouder en laten *des hoeffs van Wyrgret* oorkonden, dat Herman KNOUEN, voorheen schout te Itteren, met toestemming zijner echtgenoote Lysbette aan Gerart HOEYGEMS, rector of kapellaan van het altaar ter eere van den Zaligmaker 5e fundatie in de Koningskapel der St. Servaaskerk te Maastricht, en aan zijne opvolgers een mud rogge jaarlijksche erfpacht verkocht en overgedragen heeft en tot onderpand gesteld zijn huis met hofstede gelegen te Itteren, alsmede 8 groote roeden zijnde een *kempken int schaedts broeck* naast het erf van Jutt KARBOUX en het voetpad gaande *nae die byss*, roerende in den *hoeff van Wyrgret* en 5 morgen akkerland gelegen bij *dat heilgen huysken daer men nae Tricht geyt* palende aan land van Peter WREEN, priester en kapellaan van St. Servaas en aan land van Jacop SWINGEL; dat deze 5 morgen behooren aan Herman *omtrent halff toe ende die darden halven morgen vurscreven hoft vur schepen vurscreven mer alle die vurscreven pende behoeren vur schepen van Ytter to recht; ende die onderpende heeft Herman vurscreven gesadt, oft sich bevonde dat Herman off syn erven eynychs jaers aen der betalinghe versuemelick beuonden wurden des mud rogge, het weer in eyn deille off in all, dar Got vur sy; dat als dan Gerart syn naekomelinge off helder dyss brieffs myt honnen willen mogen kommen des anderen daichs nae ousser liever vrouwen liecht dach off daernae alst hoen believen sael ende mogen die onderpende veruolgen nae der banck recht van Ytteren ende nae den veruolge daer myt doen ende laeten als myt honnen properen erff ende vervallen erff onderpende, beheltenisse den leenheer ende mallick syns goeden rechten.*

Orig. op perkament. — Schepenen van Itteren: Korst VAN GANGELT, Jaecop HERSWINGELL, Claes WENTTEN, Giel DYRCKS, Gerart HERSVINGEL, Jan LEERMANS, Peter LOEFS. — Laten van het *Wyrgrethof:* Piter LOEFS

Digitized by Google

Jan LIRMANS, Claes WENTTEN, Gerart HERSVINGELL, Leen VEYNCKEN en Gelis PELLEN.

N° 1731.

1530 (Maart 16) opten sesteynden dagh van Martio.

Schout en schepen der bank en heerlijkheid Sichen alsmede meier en schepenen van het St. Servaaskapittel aldaar oorkonden, dat Reyner SPREWARTS en Lenart VAN MERSSEN gehuwd met Reyner's zuster, Maria SPREWARTS, als uitvoerders des testaments van hunnen oom Peter SPREWARTS, in leven kanonik van St. Servaaskapittel te Maastricht, aan dat kapittel, vertegenwoordigd door Symon STOUTEN kanonik en scholaster en Peter ZATZS ook kanonik, overgedragen hebben eene jaarlijksche pacht van 4 mudden rogge, waarvan drie tot stichting van 3 Missen wekelijks te lezen in eene der kapellen van St Janskerk, en het vierde mud ten behoeve der *clocbruederen* van St. Servaaskerk, door Peter SPREWARTS voor die doeleinden gelegateerd, welke 4 mudden jaarlijks *nae usancie und gewoonte* der St. Servaaskerk te Maastricht moeten geleverd worden en gebeurd uit 9 bunders akkerland, waarvan 7 ressorteeren onder der *hooger bancke* van Sichen en gelegen zijn in twee perceelen, het eene van 3 roeden palende aan land der kapel van Sussen, het tweede van vier roeden *op Roesberch* tusschen land der heerlijkheid Sichen en van het kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht en twee bunders onder voormeld St. Servaashof, in drie perceelen gelegen: het eene houdende 20 groote roeden tusschen Sussen en Cautenberch naast land der erven Jan POWELS en land van Reyner MOERS; het tweede van 10 groote roeden *int veltken* van Heukelom aan land der heeren van de Balie Biessen en het derde zijnde 9 groote roeden bij *Boelre boemken* tusschen land van Geylis MEYERS en land van Jan LENARTS.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum* fol. 44 v. — Schepenen van Sichen: Art VANDER LOCHT, schout, Franck PARISIS, Jan LENARTS, Jan VANDEN VOLMOELEN, Jan MOER, Jan PALMARTS, Henrick VAN PUTHEM en Gilis VAN BOELRE. — Laten van St. Servaashof: Jan VANDEN VOLMOELEN meier, Franck PARISIS, Jan LENARTS, Henrich VAN PUTTHEM, Claes NAELEN, Everard GODDYNS en Gielis VAN BOELRE.

Digitized by Google

N° 1732.

1530 (Augustus 31) ultima Augusti.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhem VAN KANNE, schoenmaker, aan heer Andries VANDEN BIESSEN (1), priester en meester van het gasthuis van St. Servaaskapittel aldaar, *als eyn voorgenger ende beveel hebbende van etlicke goede persoenen die der voorscreven Heer Andries die pinninghen in synen handen gelacht hedden om jaerlixe rente daer met te gelden ende te eeren Godts bekeert te werden aen den dienst der Heylige Sacraments missen te doen des Donredaechs in sinte Servaeskercke voerscreven* en ten behoeve dier Mis eene jaarlijksche lospacht van vier vaten min een kop uit den *crousmoelen* (1) buiten de Nieuwenhofspoort tusschen de erven van Dries en Paes VAN MALLE heeft overgedragen en beloofd de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen, waarvoor hij zijne goederen verbonden heeft.

Afschrift ibidem fol. 87. — Schepenen: Peter BROETZ en Dierick BROETZ.

N° 1733.

1531 (Januari 14) des veerteynsten daechs Januarii.

Schep. v. M. oorkonden, dat Vaes VAN MOPERTINGEN, brouwer aan Peter VREEN eene jaarlijksche erfrente van 4 marken uit het huis *den haegell* te Tweebergen naast dat van Heynen VAN VALS

(1) Andreas VAN DEN BIESSEN anders geheeten DE JUNCCIS, zoon van ... en van Beatrix ... Hij was lid der broederschap van kapellanen, beneficiant van het altaar ter eere van de H. Maria Magdalena in de kapel van het gasthuis van St. Nicolaas, aan den ingang der Kommelstraat gelegen, en meester van het gasthuis van St. Servaaskapittel. In deze laatste hoedanigheid, in de Latijnsche acten *hospitularius* genoemd, komt hij voor reeds in 1498, terwijl wij hem in acten van 1504—1505 vermeld vinden als rentmeester van het O. L. Vrouwe-lof in de St. Servaaskerk. Hij overleed 9 Januari 1536 en werd als lid der voormelde broederschap opgevolgd door Hubertus VAN GANGELT. Bij die broederschap stichtte hij een jaargetijde voor zich, zijnen broeder Libertus, zijne moeder en zijne vrienden, dat op 17 Januari in haar necrologium aldus ingeboekt staat: *Commemoratio seu anniversarium domini Andree de Byessen, hospitularii ac Liberti de Biessen fratris et Beatricis matris ac omnium amicorum, trta vasa siliginis.*

Digitized by Google

en dat van Ghylis JARS overgedragen heeft, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en die overdracht te zullen doen bekrachtigen door zijne echtgenoote.

Orig. op perkament. — Schepenen: Henrich DOLHART en Henrick VAN SCULLENBERCH.

N° 1734.

1531 (Mei 27) den seven ende twyntichsten dach van Mey.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wynant MOERS van Wilre (1) aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk overgedragen heeft eene jaarlijksche erfrente van 2 marken, welke Dierick VAN GELEN en zijne huisvrouw Barbe, bij testament, aan die broederschap gelegateerd hadden, waarvan 1 mark uit het huis van Jan VAN KAUTENBERCH te Tweebergen naast dat van Symon NYSKENS van Susteren en de tweede uit het huis geheeten *reupaerts goet* in de Looierstraat naast dat van Heyn SYMONS onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en der broederschap het rustig bezit daarvan te zullen verzekeren, waarvoor hij al zijne goederen verbonden heeft.

Orig. op perkament. — Schepenen als van N° 1733.

N° 1735.

1533 (Juni 25) den vyfentwintichsten dachs Junii.

Schout en schepenen *des doerps ende herlicheit van Slousen* (Sluysen), bank van St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat Jan WANGERTS van Maastricht aan de broederschap van kapellanen des voornoemden kapittels, vertegenwoordigd door Peter DOEMS als *seenboy* (2) *der toffelen* dezer, voor de som van 60 guldens *doerby godspenninck samen coup ende lycoup noe den ghe-*

---

(1) Oud-Vroenhoven.

(2) *Seenboy, sendebode* d. i.: afgevaardigde, gevolmachtigde.

Digitized by Google

meynen lantcoup verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche erfpacht (1) van een mud spelt, maat en pacht van Tongeren, uit de hofstede der weduwe van Ghilis MICHILS te Sluysen palende *te Jecoren, te gelayen ende toe Millen wart* aan den straatweg en naar den kant van Tongeren aan het erf van Lambrecht MEES, en beloofd heeft te zullen nakomen de gebruikelijke formaliteiten, *rechten die daer tou schuldich waren te ghescieden gheyn pont van recht doer in vergheten oft achter gelocten*, behoudens evenwel ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Jan KOENEN schout en schepen, Baldewyn WEERS, Pouwels HUTS, Lucas WYSHUEFT, Symon COPIS, Ffrans VAN ELDEREN en Willem VAN ELST. — Zegels: 6°. Vijf spitsruiten naast elkaar; hartschild, gegeerd van 8 stuk met een vrijkwartier; omschrift: S... VAN ELDEREN; — 7°. Een naar links gewende ploeg; in den linkerbovenhoek eene vijfbladige roos; omschrift: SCEL WILLEM VAN EELST.

N° 1736.

1534 (Januari 13) in Januario des derthienden dach.

Meier ende gesworen laeten ende helderen des ceynshoefs des gueden sint Johan binnen den dorpe van Valle (Fall) oorkonden, dat Jacob ROETS van Fall aan Mathys VAN WERT, *inwonende porter ende burger* van Maastricht, voor de som van 28 guldens *gemeynre loupende peyen* verkocht heeft eene jaarlijksche erflosrente van 4 vaten rogge, maat en pacht van Maastricht, uit elf groote roeden akkerland *opten miere weech die van Huysers hoefken nae Miere geyt* gelegen, naar den kant van Elst en naar den kant van Herderen naast land van de kerkfabriek van Fall en naar den kant van Fall naast land van O. L. Vrouwekerk te Tongeren en ze hem heeft overgedragen, onder voorwaarden dat ten allen tijde, vóór of na het feest van den H. Andreas, die pacht zal kunnen worden afgelost met de koopsom en dat, zoo die pacht met het feest van den H. Andreas of uiterlijk met *groet vasavont* (2) niet

---

(1) De noot in dorso meldt, dat die pacht met het feest van den H. Andreas (30 Nov.) 1561 werd teruggekocht door Egidius VOS.

(2) *groet vasavont, grosz fastabend, gross vasavena, grote vastelavend* = vastenavond, Maandag en Dinsdag na Zondag *Esto mihi*, zijnde den 7en vóór Paschen.

Digitized by Google

voldaan is, telkens Jacob, in de plaats van vier, vijf mudden zal moeten betalen.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 191. — Laten: Merten STAS meier en laat, Wilhem HARLIERS, Engel LANSMANS, Claes BOCKS, Claes VAN RIEMPST, Paulus PAULI en Wilhem Claes NAELEN.

N° 1737.

Transfixen. 1543 (April 7) inden moent van den Aprill des seven-den dachs.

Meier en laten van St. Janshof te Fall verklaren, dat Mathys VAN WERT, burger van Maastricht, aan heer Johan HOVELER, priester en kapellaan van St. Servaaskerk aldaar, ten behoeve zijner zuster Caterine HOEVELER, verkocht en overgedragen heeft de lospacht van 4 vaten rogge, vermeld in den hoofdbrief waardoor deze is gestoken.

Afschrift ibidem fol. 192 v. — Laten: Jan VANDER HOEVEN, substituut-meier en laat, Claes BOX, Engel CASTERMANS, Paulus PAULI, Gielis VAN BOELRE en Mathys VAN GUDEGOVEN, heer van Meer en Bolre.

N° 1738.

1544 (Augustus 30) inder maent Augusto des dertichsten dachs.

Meier en laten van het St. Janshof te Fall getuigen, dat Catryna HOEVELER van Maastricht, bijgestaan door haren broeder Johan HOEVELER haren *mit recht verleende momber*, aan Michiel OPSTALL, *meester ende gubernatoer* der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, ten behoeve dier broederschap de 4 vaten rogge *quytrenten offte luespacht*, waarvan melding is in den hoofdbrief waardoor deze getrokken is heeft overgedragen, met in acht nemen der gebruikelijke formaliteiten en behoudens ieders recht daarop.

Afschrift ibidem fol. 193 v. — Laten: Engel LANSMANS, substituut-meier en laat, Claes BOCKS, Paulus PAULI, Gielis VAN BOELRE, jonkheer Mathys VAN GUDEGOVEN, Willem Claes NAELEN.

Digitized by Google

N° 1739.

1535 (October 15) inden maent van Octobris des vyfftienden dachs.

Schout en schepenen der schepenbank Meer en Bolre oorkonden, dat Henrick PARTUYNS van Millen, zijne echtgenoote Jehenne alsmede haar zoon Willem uit haar eerste huwelijk met Ghys WERIX anders gezegd VAN HEX, eenerzijds en Bartholomeus VAN DONROEDE, priester, *guberneere ofte meister*, en Art CRUYSSEN en Ghilis RIXKEN, leden *der confraterniteyten ende bruederscappen der capellanen* van St. Servaaskerk te Maastricht, anderzijds eene minnelijke schikking hebben getroffen wegens eene erfrente, te beuren uit goederen te Millen gelegen, die Ghys VAN HEX voornoemd in zijn leven aan voormelde broederschap van kapellanen zou verkocht hebben met al de verloopen pacht, en diensvolgens eerstgenoemde partij der broederschap voormeld eene jaarlijksche *quytrente offt lueschepecht* van 1 mud rogge uit het huis, hofstede en *ghescete daer* wijlen Willem BOENAERTS vader van voornoemde Jehenne *uutgestorven is* te Meer gelegen *aen Houb Ghilis Inde*, naar den kant van Maastricht palende aan het erf van Rensoer ODESTAT, naar den kant van Tongeren aan dat van Stas VOSSKENS en naar den kant van Fall aan de dorpstraat, welk mud rogge Jehenne is aangevallen bij doode haars vaders, heeft toegewezen en overgedragen, op voorwaarde dat die pacht van 1 mud ten allen tijde kan worden afgelost met 300 guldens gangbare munt *ende daerby alle gherichts costen aen ons uutghegeven met ouck eynen sekeren goetspenninck ende daerby allen restanten ende pechten die alsdan gevallen suelen sien ende niet voltaelt* (1).

---

(1) In dorso staan vermeld de volgende aanteekeningen betreffende de onkosten van het transport en het opstellen en maken van dezen brief:

»Cosden den brieff te scrieven aenden clerck metten ziegelwas ..... dertich stuver Ende voer elken ziegel tot noegen toe, elken siegel acht stuver.

Summa totius summe ascendit ad quinque florenos cum duobus stuferis levibus.

Item tertyt doen dese transportatie ghescieden, doen was her Bartholomeus aen des heren rechten dertien stuver Brabans.

Item aen die orken .... XVII stuver levis.

Item aen den clerck ter selver tyt pro vino suo .... VIII½ stuferos leves.

Voer den goetspenninck 1 blaspenninck.

Digitized by Google

Orig. op perkament. — Schepenen: Ghilis VAN BOELRE schout en schepen, Ffloer POESMANS, Claes VAN RIMPST, Johan KARKEN, Paulus PAULI, Johan RAVEN en Johannes EMALIE. — Zegels: 1°. Eene egge, vergezeld in de beide bovenhoeken van een vierblad; omschrift: S. GILIS . VAN . BOELRE; — 7°. Een naar links gewende raai.

N° 1740.

1536 (Januari 29) inden Loemaent opden niegenende twintichsten daych.

Schout en schepenen van Vleytingen oorkonden, dat Wilhem BORCHAERTS van Vleytingen aan Bertelmees VAN DOENRAEDE (1), meester der broederschap van kapellanen, ten behoeve dezer verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 9 vaten rogge uit: 1°. 9 groote roeden akkerland op den *elderberch* naast land der erven Wolter POTHEMS en land van Merten VAN ELCHT; 2°. vierdehalf groote roede op *die halweyen waeter zouwe vuer Ophem* naar den kant van Elderen naast land der erfgenamen van Loye BOLLEN en naast land der kanoniken van St. Servaas; 3° derdehalf groote roede voor Ophem bij *Coemans cruyss* palende naar den kant van Vleytingen aan land der erfgenamen van Jan VAN JESSEREN en aan land van Lybrecht LEENAERTS, en verklaard heeft, dat op voormeld land niets anders gevestigd is dan de gewone landcijns, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en zoo die pacht binnen het eerste jaar afgelost wordt *der bescudder zal schuldich syn by dat huidt geldt te leggen eynen ganssen pacht* en wanneer zulks na dat jaar geschiedt, *den pacht te leggen nae quantiteyt des jaers* (2).

---

(1) Bartholomeus VAN DOENRADE verkreeg 2 Maart 1520 het lidmaatschap der broederschap van kapellanen, opengevallen door den dood van Jan CRAEGS. In 1538 werd hij gekozen tot *evangeliarius* der St. Servaaskerk ter vervanging van den bekenden humanist en rector der scholen dier kerk, Matheus HERBEN, den 9 October te voren overleden. Hij was beneficiant van het altaar ter eere der Kruisverheffing en der H.H. Hermes, Genoveva en Elias en overleed 13 October 1540 na bij de broederschap te hebben gesticht zijn jaargetijde, dat op 8 October in haar necrologium staat ingeboekt.

(2) In dorso: *Item diessen bryeff heeft gecost te macken en te siegelen elleff kannen weyns elke kan acht stuffers curent, maeckt te samen vier gulden acht stuver curent.*

Jan Scobben schepen
en secretaris der banck vurscreven.

Digitized by Google

Orig. op perkament. — Schepenen: Lambrecht HEYNRYCKS schout en schepen, Loye VRYENTS, Jan SCOBBEN, Lees BOLLEN. Leenaert LYBRECHTS, Franck PARESYS en Heynryck VAN PUTHEM. — Zegels: 2°. Drie rozen, 2 . 1 .; omschrift:... VRIENS; — 3°. Een I en S in elkander; omschrift: S. ... SCHOBBEN; — 4°. Drie rozen; omschrift: S. LIES ... VAN LIE ...; — 6°. Eene klok; omschrift: SIGILLUM VRANCK ... — 7°. Gedeeld, rechts: twee lelietakken over (?) elkaar in den vorm van een St. Andrieskruis, vergezeld van drie bloemen; links, een naar rechts klimmende leeuw; omschrift: S. HENRICK . VAN . PUTTUM.

N° 1741.

1537 (April 27) den scevenentwyntichsten dach der maent gheheyten April.

Meier en laten van het laathof des gasthuis van St. Servaas te Maastricht, gelegen te Riempst, oorkonden, dat Enghel PAUWELS met toestemming zijner echtgenoote Katheryn *dat lauderende*, aan Jan WALPOET den oude en diens echtgenoote Heylewich voor de som van 75 Hornsche guldens, elke gulden berekend op 12 Brabantsche stuivers, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 3 malders rogge uit: 1°. zijn huis met hofstede te Riempst gelegen aan het erf van Huyb HENTENS' erven naar den kant van Millen, naar den kant van Riempst en der kerk aan de *oberichts oft enghels steghe* en naar den kant van Spauwen aan de steeg voerende van Riempst naar Herderen; 2°. 5 roeden akkerland *opden acker* palende aan land van den heer der heerlijkheid en aan land van het adellijk vrouwenklooster van Sinnich en 3°. derdehalf roede gelegen in *die silveren* (?) *cuyl* naast land van Nuel IN DEN SVAEN en land van Peter SCATS; dat daarbij bepaald is, dat Engel of zijne erven die drie malders zullen kunnen inlossen met 1 malder rogge *te mael nae venant der sommen voorscreven ende althyt den pacht by dat ghelt* en dat zoo die pacht na den dood van Engell of van zijne echtgenoote ingelost wordt de overlevende het geld wederom zal beleggen ten behoeve hun beider erven.

Orig. op perkament. — Laten: Jan REYMERSTOCK meier en laat, Ffloer POESMANS, Wyrick LYVESOENS, Reyner REYNERS, Henrick PALMARTS, Peeter SCATS en Jan THOREELS.

Digitized by Google

N° 1742.

1538 (September 16) inden maent van Septembri des sesstiende dachs.

Schout en schepenen van Meer en Bolre oorkonden, dat op den 2 September te voren Goeswyn ENGELEN van Maastricht als momboor der broederschap *der ghemeynre cappelloenen* van St. Servaaskerk aldaar van hen verzocht heeft *certificatie, siegele ende brieve in behoerlycke forme bescreven* van een *ffynaele ende diffinityffve*, ongeappelleerd vonnis op den 20 Mei door hen uitgesproken in een proces tusschen hem ter eenre en Pouwels COENEGRACHT en diens *adherent* Gheret BOX *allegeres* ter andere zijde, ter zake van *dymineringhe* (1) op des *allegeres*. panden wegens het niet betalen eener jaarlijksche erfpacht van 1 mud rogge reeds sedert St. Andriesdag (30 November) 1536, weshalve zij *certificeeren ende cleeren... overmits deesen dat gheene dat hier nae volget: Item opden twyntichsten dach van den maent Mey neestleden by ons vonnis ghemaeckt ende oock uutgedraghen tusschen Goeswyn* ENGELEN *in naem ende als mumber der cappellanen van sinte Servaes kercken van Triecht als aensetter ter eenre ende Pouwels* COENEGRACHTS *met hom Gheret* BOX *synen adherent allegerers ter andere zyden, partyen ter zaeken van eynen mudde rogghe Triechter moeten ghevallen Andree anno XV^c ende sessendertich by den selven cappellanen oft honnen mumber voerscreven in forme van nachtinge gheprocedeert ende gheheist op huys ende hoeff tot Meer gelegen als onderpant, nae luyt van ziegele ende brieve daervan siende, alsoe dat doer cracht vanden dymineringe ende nachtinge voerscreven, der mumber voerscreven waert by ontkennis van die allegeres voerscreven ter proeven gheweesen, alsoe nae conden, nae waerheit, nae vermeet* (2) *nae eynre allegatie* (3) *dy die allegeres te clevnen recht exibeert, ouck nae replyck ende calengeringe inden selven replyck articuleert by den momber voerscreven. Op all wael ende rypelick beraeden ende oversien nae onsser bedsten verstande ende vermoeghen, so waert ten maniss*

---

(1) *dymineringe, demineering* = uitwinning, komt af van het werkwoord *demineeren, dimineren.*

(2) *vermeet (vermet)* — gerechtelijk voorgeven.

(3) *allegatie* van *allegeeren (allegieren, allgeren,)* het bijbrengen, aanvoeren van bewijzen, van redenen.

Digitized by Google

van onsser scoltit uutgedragen, dat der mumber vurscreven wael ghefundeert weer ons betalinge te hebben vanden mudde rogghen voerscreven nae luyt syns aensadts oft moeghen met synre dymineringe ende nachtinge voerscreven als recht te procederen om totten pande voerscreven ghezazeert te werden, haldende die allegatie by die allegeres in allen costen, op correxie van onsen wettigen hueffde; Item daer nae opden deerden dach vanden maent Junio anno etc. voerscreven, Goesswyn ENGELEN *in name ende als mumber voerscreven versocht voert recht achtervolgende onsser fynalen vonnis ongeappellert voerscreven daerop geweesen waert, want dan die allegeres voerscreven egheyn betalinge bewesen en hebben soe waert der mumber voerscreven in die voerscreven panden gesaseert nae onsser bancken recht om te comen totten groeten gebodt, behalven die cleyn bevelen daerop teerst gedaen te werden nae forme van recht op correctie;* dat zij hem diensvolgens *ziegele ende brieve verleend hebben.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Mathys VAN GUYGOEVEN heer van Meer en Bolre, namens den schout, Ffloer POESMANS, Claes VAN RIMPST, Ghilis VAN BOELRE, Johan KARKEN, Paulus PAULI, Johan RAVEN en Johan TONIS. — Zegels: 2°. Een naar rechts springende bok ten halven lijve . . .; — 3°. Een kruis; — 7°. Een man ten voeten uit en aanziende, houdende in de rechterhand uitgestrekt een visch (?), in de linker een vogel; omschrift: S. JAN . THONIS.

N° 1743.

1539 (Mei 30) inden maent Mey des dartichsten daichs.

Schout en schepenen van Heer oorkonden, dat Peter DOU van *Lymborch*, *gewantmeker*, aan Henrick NOETSTOCK, roededrager van O. L. Vrouwekapittel te Maastricht, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche losrente van 5 bescheiden goudguldens voor de som van 100 dier guldens, te beuren uit al zijne erfgoederen te Heer gelegen en hem aangekomen van zijne huisvrouw, Jenne ARNDTZ dochter van Steyne, en te betalen met het hooge feest van *Penxten* (Pinksteren), op voorwaarden de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en Peter zoo hij die rente binnen het eerste jaar wil aflossen te zullen verplicht zijn de volle rente bij de hoofdsom te tellen, en na dat eerste jaar de rente bij de lossom.

Digitized by Google

Orig. op perkament. — Schepenen: Jeronimus MEYS schout en schepen, Thewus VAN HEEZE, Joest VAN SCHARNE, Johan VAN CANNE Peter BROETZ, Henrick DOLHART en Aerndt THEES.

N° 1744.

1539 (Juni 2) des tweeden daichs inden maent Juny gheyten Broemoent.

Stadhouder en leenmannen *der salen vander proestyen ende des hogenproestz* van St. Servaaskerk te M. oorkonden, dat jonker Lambrecht VAN KESTELT, zoon van wijlen Johan VAN KESTELT aan Johan KEMPKENS, bakker en poorter van M., verkocht heeft zijne leengoederen te *Mechellen* (Mechelen aan de Maas) gelegen en leenroerig van voormeld leenhof, uitgenomen den hem toebehoorenden bosch, welke leengoederen bestaan uit een huis met tuin, hoeve en ongeveer $7^1/_2$ bunders bouwland, die elk verkocht zijn voor eenhonderd Philippus guldens, de gulden aan 24 bescheiden Brabantsche stuivers berekend, van welk huis met tuin en hoeve eene groote roede in den verkoop niet mede gerekend is *als voer tgheenne tselve huyss ende hoeff jaerlix ende erfflicken vuytgeldt*, en hij dienvolgens dat huis met tuin en bouwland aan Johan KEMPKENS, zijne echtgenoote en hun beider erven opgedragen heeft, onder beding dat Johan onmiddellijk zal betalen 200 bescheiden Carolus-guldens, de gulden aan 21 stuivers berekend, en de resteerende som met het feest van den H. Remigius e.k. (1 October) of uiterlijk met het feest van den H. Andreas daaraanvolgende en wel te Antwerpen; dat, bij gebrek van betaling of bij uitstel daarvan, *sall hoem syn koemen ende cederen oft vallen opt verluysz van diesen gichten ende oeverdrachten ende ouck opt verluysz der vurscreven tweehondert Carolus gulden by hoem voer der gichten gelyck vurscreven steyt gegeven ende betaelt . . . des en sall der vercouper Lambrecht myt gheynre toustyngen te doen hebben, noch tsente Andriesmessen gheynen pacht van diesen vurscreven guederen ende landen bueren, mer sal sulcke toustynge op Johans des coupers last blyven staen ende sal ouch den pacht als Andree neestcomende vallen sal, daer voer ontfangen ende opbeuren nae inhalt hoens coups ende vurwarden cedelen voergenoempt;* dat

Digitized by Google

aangezien *doer aeffwesen Dierix Wammys ons stadthelders ende want Lambrecht. der vercouper haestich was van Tricht te vertrecken ende des Stadthelders bykoempst nyet te verwachten, soe is aieselve gichte ende overdracht myt den conditien ende vurwarden in des onderstadthelders vurscreven handen gebleeven aenstaen tot bykoempst des stadthelders Dierix Wammys, want der onderstadthelder sich des ende sunderlinghe des heren rechten nyet vorder en wolde onderwynden. . .*

Orig. op perkament. — Leenmannen: Aerndt THEWUS *in diesen als gedeputeert substituyt van Dierick* WAMMYS stadhouder, Wilhem WREEN, Johan VAN BERGHE, Aerndt THEWUS voornoemd en Jacob ZEPS.

N° 1745.

1543 (Januari 2) in Januario geheyten Loemaent opten tweeden dach.

Schout en schepenen van het gerecht en heerlijkheid Hees, bank van St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat voor hunne schepenbank verschenen zijn Aert VAN BUEL (1), priester en meester der broederschap van kapellanen van voormeld kapittel, namens die broederschap, ter eenre en Reyner SPREWARTS, poorter dier stad, ter andere zijde *en by waelcomen ende proffyt van hun beyden eyn seker erfmangelinge puerlicken erve om erve gemangelt hebben* en dienvolgens Reyner aan de broederschap heeft toegewezen en overgedragen eene jaarlijksche erfpacht van 18 vaten rogge, maat van St. Pieter nabij Maastricht, uit een huis met hofstede *in naten in droegen* gelegen te Hees in *die winckel straet* bij den *winckel driesch*, palende ter zijde des dorps aan het huis met hofstede van Willem LIEBRECHTS, naar de zijde van Kestelt aan de *waterzoe* komende van Vleytingen en aan de pachthoeve van

---

(1) Arnold (Aart) VAN BUEL was lid eener patricische familie der stad Maastricht, waarvan meerdere leden eene lange reeks van jaren deel hebben uitgemaakt der magistraat en hooge posten bekleed. Arnold, die den geestelijken stand omhelsd had, verkreeg bij St. Servaaskapittel het beneficie ter eere van den H. Livinus en werd in 1519 gekozen tot lid der broederschap van kapellanen, waarvan hij ook meester werd. Hij bereikte een hoogen ouderdom en overleed 12 April 1563. Een groot gedeelte van zijn fortuin gaf hij aan den arme en stichtte in de St. Servaaskerk drie Missen in de week met bedeeling van brood.

Digitized by Google

het schoutambt van Hees, en naar de zijde van Vleytingen aan voormelde *winkelstraet*, onder beding te zullen in achtnemen *ban ende vrede mit allen anderen solempniteyten van rechten die daer toe schuldich en behoerlick waeren te geschieden nae costume ende gewoenten onser banken recht.*

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 150 v. — Schepenen: Lambrecht HEINRICKS schout en schepen, Jan SCHOBBEN, Heinrick VAN PUTTHEM, Ruth PARISIS, Loye VRIENTS, Liebrecht SAMMEN en Engel LENARTS van Kestelt.

N° 1746.

1544 (November 15) opden vyffthieden dach Novembri.

Schout *des proest ende proestyen inden haven ende denghbanck* van Meerssen en schepenen dier bank oorkonden, dat Willem LENARTS (1) van *Werde* (Weert), zoon van Goessen Lenarts, met toestemming zijner echtgenoote Kathryne, aan Johan HOEKMAN, *gasthuysmeyster* van St. Servaaskerk te Maastricht, ten behoeve der H. Sacraments Mis in die kerk voor de som van 140 Carolus-guldens, ieder gulden ad 20 brabantsche stuivers gerekend, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche rente van $5^1/_2$ goudguldens, ad 28 Brabantsche stuivers de goudgulden, en daarvoor tot onderpand heeft gesteld de volgende erven: een huis met tuin en verdere aanhoorigheden te Weert *tegen die brugge die oever die Ghoel* (Geul) *geyt*, palende naar den kant van Meerssen aan het erf van Gerart BAEDEN van Meerssen en aan den anderen kant aan de steeg leidende naar het Weerterbroek; $^1/_2$ bunder akkerland *in 't Rotyen* naast land van Piet VRANCKEN en land der erven Johan WOUTERS, pachter der hofstede van wijlen OVERBUND en $^1/_2$ bunder *in 't Hartelre velt* naast het erf VAN MUCKEN, onder beding dat bij gebrek van betaling Johan of zijne opvolgers hunne *hende ende vuten sullen moeghen slaen off doen slaen* aan die gestelde onderpanden volgens rechtsgebruik der schepenbank en Cathryne of hare erven die rente ten allen tijde met de koopsom zullen kunnen aflossen mits opkondiging van een half

(1) In de aanteekening boven den brief Wilhelmus LEONARDI genoemd.

Digitized by Google

jaar te voren, bij gebreke waarvan een half jaar rente zal moeten betaald worden.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 72 v. — Schepenen: Lenart HEPPEN schout, Huybrecht HEPPEN, Johan KOEX, Goessen LENARTS, Rykalt VAN GEMART, Arnt VAN DADENBORGH, Johan van OERSBEECK en Jacob SCHUTS.

N° 1747.

1544 (November 23) inden maendt Novembris des XXIII daechs.

Schout en schepenen der heerlijkheid Mechelen oorkonden, dat Lenart SMEETS en zijne zuster Mary van Mechelen aan Johan HOYCKMAN (1), priester en gasthuismeester van St. Servaaskerk te Maastricht, ten behoeve der H. Sacraments Mis alle Donderdagen in die kerk gezongen, voor de som van 80 goudguldens, verkocht en overgedragen hebben 1½ keurvorster goudguldens, ad 28 brabantsche stuivers elk, te betalen jaarlijks *loes ende ledich, van allen aenspraeck schadt, dienst ende beede vry ende voert vry van allen lasten, hinderen ende schaeden, die syn, ende in eynigerhande manieren coemen mochten*, en tot onderpand gesteld hebben: 1°. derdehalve morgen land *op gheen Cromsteegh* palende benoorden aan de kerk; 2°. een morgen akkerland *aen gheen vaerposten* palende benoorden aan het erf der kinderen Dirick *opden Weerdt* en 3°. het huis met hoeve waarin zij wonen, palende benoorden aan de dorpstraat en bezuiden aan land van Catharyn SMEETS, en daarbij tot voorwaarde gesteld dat, bij niet-betaling of slechte betaling dier rente, Johan of zijne opvolgers volgens rechtsgebruik hunner schepenbank de hand zal kunnen slaan aan de gestelde onderpanden, en dat de rente ten allen tijde zal kunnen worden ingelost mits opkondiging van een half jaar te voren.

---

(1) Johan HOYCKMAN, HUECMAN, was lid der broederschap van kapellanen; voor het eerst vinden wij hem als *hospitularius*, meester van St. Servaas, gasthuis vermeld in den voorgaanden schepenbrief van 15 Nov. 1544; hij overleed 25 Juni 1546; bij de broederschap der kapellanen stichtte hij zijn jaargetijde dat op 4 Maart volgenderwijs in haar necrologium staat ingeboekt:

Commemoratio domini Johannis Huecman.

Digitized by Google

Afschrift ibidem fol. 90. — Schepenen: Andries JENTIS schout en schepen, Jan KESKEN, Keerst HEYNEN, Rykalt VAN GEMART, Dirick WAMYS, Peter ZWENNEN en Jan REYNERS.

N° 1748.

1544 (November 24) des vier ende twintichsten daichs Novembris.

Schout en schepenen der heerlijkheid Mechelen oorkonden, dat Gertruyt, de weduwe van Dirck OP DEN WEERDT, ten behoeve harer kinderen Coen EXKEN, Dirick, Geurt, Wendele gehuwd met Thys GRUYSEN, Catharine gehuwd met Dirick VANDEN HOLT en Beatrix gehuwd met Peter HEUTGENS, afstand gedaan heeft van haren tocht op de volgende goederen: 9 groote roeden akkerland aan *Schaedenhoeff* palende benoorden aan land VAN DER BRUGGE; 1 morgen bouwland aan den *steinacker* naast land van Catharyn *op die Steinhuys* en 3 morgen land gelegen *inden Bampt* naast land van Jan GROETEN's kinderen; dat daarna allen gezamenlijk aan Johan HOECKMANS, priester en gasthuismeester van St. Servaaskerk, ten behoeve der H. Sacraments Mis in die kerk, overgedragen hebben eene jaarlijksche losrente van $5^1/_2$ bescheiden goudguldens, elke gulden ad 28 Brabantsche stuivers gerekend, die zij hem voor dat doel voor honderd dier guldens verkocht hebben en waarvoor zij voormelde landerijen tot onderpand hebben gesteld, onder beding dat die rente ten allen tijde kan worden ingelost met de koopsom *mits een halff jaer te bevoeren te condighen den gasthuysmeester* en dat deze of zijn opvolgers bij gebrek van betaling dier rente beslag zullen kunnen leggen op de voormelde onderpanden en zulks volgens rechtsgebruik hunner schepenbank en trots ieders klachten daartegen.

Afschrift ibidem fol. 89. — Schepenen als van n° 1747.

N° 1749.

1545 (Mei 16) inden maent Mey opden sesteenden dach.

Schout en schepenen der heerlijkheid Vleytingen oorkonden,

Digitized by Google

dat Barbara, de weduwe van Peter VANDEN BIESSEN (1), ten behoeve van haren schoonzoon, Christiaan VAN ENATTEN, afstand gedaan heeft van de rechten, die zij heeft op eene jaarpacht van zevendehalf vat rogge en beide daarna voor de stichting van het jaargetijde van voornoemden Peter, te houden met het feest van O. L. Vrouwe Presentatie (November 21), aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk die pacht hebben overgedragen, welke gebeurd wordt uit een huis met hofstede te *Lauffelt* (Laaffelt) gelegen, palende aan de hofstede der erven Yde LOEWIX, naar den kant van Tongeren aan de hofstede der erfgenamen van Peter MEYERS en van diens echtgenoote Catelyne en *opt heut ter steynstraten wart* aan de dorpstraat, onder beding dat bij niet-betaling dier pacht, de erfgenamen van Peter en Barbara *den vurscreven erfrogge wederom, niet tegenstaende dieser gichten off broderscappen aen hon slaen en gebruycken als hun proper erve sonder eynige argelist off redenen ter contrarien.*

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 147 v. — Schepenen: Lambrecht HEINRICKS van Kestelt schout en schepen, Jan SCHOBBEN, Heinrick VAN PUTTEM, Jan VAN REYMERSTOCK, Servaes MEYERS, Jan MOER en Geret SCHOBBEN.

N° 1750.

1545 (October 3) den derden dach Octobris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lambrecht VROUWESOEN verklaard heeft, dat hij uit handen van heer Michiel OPSTALL, als meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, in bijzijn van Aert CREUSEN en Jannes PELLENS, rentmeesters dier broederschap, opgenomen heeft de som van 100 goudguldens voor 6 dier guldens per jaar en daarvoor verbonden heeft zijn huis geheeten *die ducaet* en gelegen aan het Vrijthof, onder beding dat hij dat kapitaal ten allen tijden *tot synen schoensten* zal kunnen

(1) Hij was roededrager, *virgifer, bastionarius,* van St. Servaaskerk; in het necrologium der broederschap staat zijn jaargetijde op 21 November als volgt ingeboekt: *Petrus van den Biessen virgifer sancti Servatii legavit in die Presentationis beate Marie Virginis pro suo anniversario duo vasa tritici et dantur eodem die cunei.*

Digitized by Google

aflossen met *bescheiden koervorster goltguldens* of 29 brabantsche stuivers voor iederen gulden gerekend, mits opkondiging een half jaar te voren.

Afschrift ibidem fol. 119 v. — Schepenen: Laurens MEYS en Goert SAMMEN.

N° 1751.

Transfix. 1545 (October 3) den derden dach Octobris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Art VROUWESOEN, voor de hoofdsom en de jaarlijksche rente vermeld in den hoofdbrief waardoor deze is getrokken, al zijne goederen en erven tot onderpand heeft gesteld.

Afschrift ibidem fol. 120 v. — Schepenen als van n° 1750.

N° 1752.

1546 (Juli 5) den vyffden dach Julij.

Schout en schepenen der heerlijkheid Mechelen a/d Maas, behoorende aan den *eerweerdighen genadighen Heere* heer Antonius graaf TOT SCHOUWENBERGH (1), hoogproost van St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat Dirick DASSEN met toestemming zijner echtgenoote Anna, aan Reyner LENARTS als *voorgenger* van

(1) Antonius graaf van Holstein, Schaumburg en Sternenberg, heer van Gemmen, was deken der collegiale kerk van den H. Gereon te Keulen en proost te Hildesheim, toen hij bij open brief van 1 September door Keizer Karel V benoemd werd tot proost van St. Servaaskapittel te Maastricht; die brief was geteekend van uit het kamp vóór Venlo, welke stad Karel V toen belegerde. Wegens de pestziekte, die in voornoemd jaar te Maastricht woedde, had de *joyeuse entrée* van den nieuw benoemden proost niet plaats in die stad, maar te Luik in de collegiale kerk van St. Jan Evangelist, waar de meesten der kanoniken van St. Servaaskapittel een toevluchtsoord hadden gezocht. Bij het Kathedraal kapittel van St. Lambert verkreeg hij de prebende van Jan DE WEYDE en werd 20 Januari 1543 aangenomen tot adellijk kanonik. Den 1 September 1556 volgde hij zijn broeder Adolf op in de proostdij der kathedraal van St. Lambert, dien hij ook opvolgde op den aartsbisschoppelijken zetel van Keulen. Hij overleed op het kasteel Godesberg bij Bonn den 18 Juni 1558 en werd begraven in de cathedraal van Keulen naast zijnen broeder.

Digitized by Google

het gasthuis der St. Servaaskerk ten behoeve daarvan eene jaarlijksche rente van 24 guldens, Maastrichter cours, gekocht met 400 guldens, heeft overgedragen en tot onderpand gesteld 12 Angelotten en 10 Joachimdaalders 's jaars, welke Willem INDIE HAEGHE op Dirick's erfgoederen tegen Huybrecht VAN MAESWYCK verworven had en Johan DOUWE, die mede ter schepenbank was verschenen, zijne erfgoederen daarvoor verbonden heeft en Dirick dezen daarvoor schadeloos zal houden, onder beding dat die rente ten allen tijde kan worden ingelost met de hoofdsom en den verloopen interest.

Afschrift in: *Liber litter... bonorum..panistarum..* fol. 92 v. — Schepenen: Andries JENTHIS schout en schepen, Johan KESKENS, Korst HEYNEN, Rycalt VAN GEMEERT, Dirick WAMBIS (1), Johan REYNERS en Huybrecht VAN VLEECK.

N° 1753.

1546 (December 11) inden maent van Decembris des elfden dachs.

Schout en schepenen van Millen oorkonden, dat Engel JOESTEN anders genaamd VANDER HEYDEN, in name en als momboor zijner echtgenoote Lysbeth, aan Michiel OPSTALL, priester en meester der *confraterniteyten inde broderschappen* der kapellanen van St. Servaaskerk te Maastricht ten behoeve dier broederschap verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 1 mud rogge te beuren uit 36 groote roeden akkerland, in vijf perceelen onder het gerecht van Millen gelegen te weten: 9 groote roeden aan *Dyngen stege* tusschen Meer en Millen palende naar den kant van Millen aan land van Wyrick LIEVESOENS, naar den kant van Maastricht aan land van Michiel STEGEN en *ten Driesch waert* aan dat *peetken gaende utter selver stegen* naar Meer; 8 groote roeden niet ver van de voorgaande gelegen tusschen land der kapittelheeren van den H. Paulus te Luik en *opt heuft ter Mere straeten waert* het land van Herman TEELS; 7 groote roeden bezuiden de hofstede van Namen naast land der erven Servaas LIEVESOENS naar den kant der Jeker, land van Johan EYCKEN naar den kant van Meer en naar den kant van Millen *die wiederdeylinge* van

(1) *Wamys, Wammys.*

Digitized by Google

deze 7 roeden; 6 groote roeden aan den straatweg naar Sluysen palende naar den kant van Tongeren aan land der erven VANDEN BOSCH en *opt heut* naar den kant van Millen aan het erf van Engel VRANCKEN en nog 6 groote roeden bouwland *opten Hongersberch* begrensd naar den kant van Millen door land van het St. Leonards altaar in St. Servaaskerk te Maastricht en naar den kant van Sluysen door land van Herman TEELS, met de verklaring dat die perceelen met niets anders belast zijn dan met den gebruikelijken grondcijns, in zooverre die daarvan betaald moet worden, waarvoor hij zijne overige goederen verbonden heeft en onder bepalingen dat die pacht zal kunnen afgelost worden met de koopsom van honderd Geldersche rijders of die waarde in andere gangbare munt, met bijbetaling van de achterstallige en loopende pacht en *siegel en brieve gelt,* dat bij inlossing vóór het feest van den H. Andreas e.k. (30 November) de inlosser de volle pacht zal moeten betalen en dat elke inlossing drie maanden van te voren moet worden opgekondigd, alles met inachtneming der gebruikelijke formaliteiten hunner schepenbank.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 188 v. — Schepenen: Herman VANDEN BOSCH schout en schepen, Johan COENEN, Lambrecht VANDEN BOSCH, Christiaen VANDER HEYDEN, Paulus PAULI en Johan VAN CAUWEBERCH.

N° 1754.

1547 (September 19) den neegenthiensten daech Septembris.

Schout en schepenen der bank van Mechelen oorkonden, dat Vreis GHYBELS aan Lenart KASEN (1), priester, kapellaan en gast-

(1) Leonardus CASEN, geboren te Casen in de buurt van Valkenburg, was bij het kapittel van St. Servaas eerst *hypodidasculus,* werd vervolgens *subcampanator* en verkreeg in 1541 het lidmaatschap der broederschap van kapellanen na den dood van Tossanus VUCHT. Later werd hij benoemd tot meester van het hospitaal dier kerk, in welke hoedanigheid wij hem vermeld vinden in acten van 1547—1561; wegens zijn hoogen ouderdom werd hij in laatstgemeld jaar uit die betrekking ontheven. De lijst der leden van voornoemde broederschap loopende over de jaren

Digitized by Google

huismeester van St. Servaaskerk, ten behoeve der H. Sacraments Mis, die elken Donderdag in die kerk gezongen wordt, eene losrente van 16 *gevalueerde* Brabantsche stuivers uit een huis met hofstede, geheeten *die loddercoel* te Mechelen aan de dorpstraat gelegen, overgedragen heeft, op voorwaarden dat ten allen tijde die rente kan worden ingelost met 10 bescheiden Jochems daalders, en zoo die inlossing binnen het eerste jaar geschiedt met die som de onkosten en de renten van het geheele jaar, en anders de rente naar gelang van den verstreken tijd moet betaald worden.

Afschrift in: *Liber litter. bonor.. panistarum..* fol. 91. — Schepenen: Andries JENTHIS schout en schepen, Johan KESKENS, Cristiaen HEYNEN, Johan REYNERS, Hubrecht VAN VLEECK, Rut GRUSEN en Johan WYERMANS.

N° 1755.

1547 (October 10) opten thienden dach van October.

Schout en schepenen der bank en heerlijkheid Mechelen oorkonden, dat Peter WYERMANS (1) ten behoeve van Dierck NUMEGENS en diens vrouw Maria, zijne dochter en van zijne andere kinderen, Gerardt en Jenneken, afstand gedaan heeft van zijn recht op een morgen bouwland *opten berch* gelegen naast het erf van Jan KESKENS, een morgen aldaar gelegen naast het land van Geerken DUVEN, een morgen gelegen *aendie vauwer* (?) *posten* naast land van Lenart SMEETS en 4 roeden tuinland tegenover het erf van Claes BRUYN; dat daarna voornoemde kinderen aan Michiel OPSTALL, meester der broederschap van kapellanen, ten behoeve dezer eene jaarlijksche rente van 6 Carolus-guldens, losbaar met honderd dier guldens, hebben overgedragen, onder beding dat bij slechte betaling dier rente de broederschap ten

---

1500—1700 meldt dit met de volgende woorden: *senex sensuum impos destitutus, ei successit dominus Michael Opstall.* Hij stierf den 20 Februari 1566 en werd ter aarde besteld in voornoemde St. Servaaskerk in de Koningskapel. Hij was ook in het bezit van het beneficie ter eere van de H.H. Jacobus, Maria-Magdalena en Mathias.

(1) Deze woonde te Grimby, aldus het opschrift van den briet.

Digitized by Google

allen tijde de hand zal kunnen slaan aan bovenvermelde perceelen land, die tot onderpand gesteld zijn.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 194. v. — Schepenen: Andries JENTHIS schout en schepen, Christiaen HEYNEN, Johan KESKENS, Dierck WAMBIS, Johan REYNERS, Hubrecht VAN VLEECK en Johan WYERMANS.

N° 1756.

1547 (November 23) des drieendetwintichste daechs Novembris.

Schout en schepenen van *Bern* (Bernau), behoorende aan St. Servaaskapittel te Maastricht, oorkonden, dat ten jare 1545 den 18 November Gheret HUSTEYN aan Johan HOYCKMAN, meester van het gasthuis van voormeld kapittel, en deze aan dat gasthuis (1) eene jaarlijksche erfrente van 3 Carolus-guldens, altijd betaalbaar met het feest van den H. Andreas (30 November) of uiterlijk met O. L. Vrouwe Lichtmis (2 Februari), overgedragen heeft, op voorwaarden dat, zoo hij geen voldoende panden heeft liggen onder Bernau, Johan voornoemd zich zal kunnen verhalen op zijne goederen overal elders gelegen, en Gheret ten allen tijde die rente zal kunnen inlossen en wanneer *hy dese pinninghen weeder lecht, nae sint Andries mysse soe sall Gheret altyt nae advenant vanden tydt pacht by gelt leggen.*

Afschrift in: *Legerboeck van alsullicke renten, censen ende landen* van O. L. Vrouwelof fol. 70 v. — Schepenen: Jan SCHERNYEL schout en schepen, jonker Jan HAWEA, Jan VANDEN BANHOLT, Huber JANS, Peter VANDEN NOUFSKOURT, Thonys BOSERTS en Lynnert KOENEN.

N° 1757.

1547 (November 23) des dryendetwyntichsten daechs Novembris.

Schout en schepenen der bank en heerlijkheid *Beern* (Bernau), bank van het kapittel van St. Servaas te Maastricht, oorkonden,

(1) De aanteekening boven den brief meldt, dat de drie Carolus-guldens bestemd waren *pro laudibus* (het O. L. Vrouwe lof) *licet in literis pro hospitale habetur.*

Digitized by Google

dat ten jare 1545 November 18 Gheyret HUSTEYN voor eene som van 100 Carolus-guldens aan Jan DOELMONS, *kuster des koyrs* van St. Servaaskerk, ten behoeve der armen geheeten *der beyert* van voormelde kerk, eene jaarlijksche rente van 6 Carolusguldens verkocht en overgedragen heeft en tot onderpand gesteld al zijne goederen in voormelde heerlijkheid gelegen, onder beding dat, zoo die goederen niet voldoende mochten wezen, Jan ten allen tijde de hand zal kunnen slaan aan al zijne overige goederen waar ook gelegen, en de rente met de koopsom en den verloopen interest zal kunnen worden ingelost.

Orig. op perkament. — Schepenen: Jan SCHERNYEL schout en schepen, jonker Jan HAWEA, Jan VANDEN BANHOLT, Houbyer TANS, Peter VANDER NOUFKOURT, Thonys BOSTERTS en Lynnert KONEN. — Zegels: 1°. Een drieling dwarsbalk vergezeld van boven van eene liggende tau, van onderen van eene schelp, -- 2°. Gevierendeeld: 1°. Een rechter schuinbalk waarop eene zespuntige ster; 2°. een klimmende leeuw....

N° 1758.

1548 (Maart 23) den drie endetwintichsten dach Meert.

Schout en schepen der bank en heerlijkheid *Quact Mechelen* (1) oorkonden, dat Meeus POETSARTS aan Lenart VAN CASEN, *gasthuysmeester* van St. Servaaskerk te Maastricht, ten behoeve der H. Sacraments Mis overgedragen heeft eene jaarlijksche rente van 28 Brabantsche stuivers uit een bunder akkerland *opden Bergh* palende aan het land van Heyn HERIS en aan dat van Johan KESKENS, onder beding dat die rente ten allen tijde zal kunnen worden ingelost met 24 Brabantsche guldens, het eerste jaar met de volle interest en anders naar advenant.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 92. — Schepenen: Andries JENTHIS schout en schepen, Johan KASTART, Christiaen HEYNEN, Johan REYNERS, Hubrecht VAN VLEECK, Rut GRUYSEN en Johan WYERMANS.

---

(1) Mechelen a d Maas.

Digitized by Google

N° 1759.

1548 (October 23) den dryentwintichsten dach Octobris.

Schout en schepenen der heerlijkheid Vleytingen oorkonden, dat Loy BOLLEN, aldaar wonende, aan Michiel VAN OPSTALL, priester en meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te Maastricht, verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche pacht van 20 vaten tarwe, losbaar met honderd Carolusguldens, iedere gulden ad 20 Brabantsche stuivers gerekend, uit twee bunders bouwland in twee perceelen, waarvan het eene, groot $1^1/_2$ bunder gelegen is *onder aent inde vander Estelstraeten* aan de steenstraat en naast het erf van Ide DER KUELERSSE en het tweede perceel houdende $^1/_2$ bunder aan den weg van Vleytintingen naar Heukelom palende aan land van Ode VAN CORTENBACH en aan de tegenovergestelde zijde naast land van Lees VAN JESSEREN te Vleytingen.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 149. — Schepenen: Lambrecht HEYNRICKS van Kestelt schout en schepen, Jan SCHOBBEN, Servaes MEYERS, Geret SCHOBBEN, Gysebrecht BOLLEN, Aert VAN GESTINGEN en Claes VAN BRUYSTERBOSCH.

N° 1760.

1548 (November 7) den sevensten dach Novembris.

Schepenen van Güls bevestigen en legaliseeren de acte waarbij Laurens VANDER LAEMEN, kanonik en *wynproebst* van deken en kapittel van St. Servaas, als hun gevolmachtigde, in pacht uitgaf derdehalve morgen wijngaard gelegen *inden eckeren* palende benoorden aan den wijngaard der heeren van Mariastad, bezuiden aan dien der Augustijnen te Millen in Dael, waarvan een vierde aan Johan MULLER, een half vierde aan Jeurgye VAN WINNINGHEN, een half vierde aan Willem SMITS, een halven morgen aan Michael SMITS, een halven morgen aan Henrick GHYSEN, een halven morgen aan Thonis ENCKRICH, een vierde aan Kaspar LENSSEN en een vierde aan Juergie LENSSEN, zulks voor den tijd 21 achtereenvolgende jaren en op de volgende voorwaarden, dat

Digitized by Google

zij die wijngaarden in goeden toestand moeten houden en volgens de eischen bebouwen en ze binnen de eerste vijf jaren *al vol frensche stuck lyeveren oft machen besadt unde wael gebouwet unde alle andere stuck van huynts, climmerichs, ruessel, unde roede stuck binnen den vyf voerscreven jaeren ouys roiden unde indye selve plaetze goede frensche stuck setzen; item ten anderen sullen deese voerscreeven persoenen schuldich syn binnen diesen eyn unde tzwentsich jaeren alle deese wingarden tweemael wael te mesten ende als sy mesten sullen sy dat jaer gheyn dryte deyl gheeven, des moessen sy als sy mesten onsen scholtytsen in dye wingaerden leyden unde dan sal unse scholtys dye mestinghe visiteeren unde tzeychenen, soe vaere dye selve wingarden gemest syn ende soe vaer unde nyet vaerder sullen sy dat jaer heel voer hun selven leesen unde gheyn drytedeil gheeven; ende oft geviel dat sy dye wyngarden nyet wael unde loffelyck tweemael en mesden binnen deesen eyn unde tzwintzich jaeren, sal ons scholtys dye wingarden als verbuert nae sich slaen; item en sullen deese persoenen nyet moeghen leesen op verbuerte der wyngarden sy en hebben oerloff vanden heere unde wyenproebst des jaers, ende en sullen gheyns sins oerloff vraegen aen dye dyeners dan aenden heeren selleffs unde alsdan sal der heer hun eynen dyener gheeven der des drytendeils wachten sall opden selven dach den dyeselve heere hun aentzeychenen sal, vnde en sullen nyet moeghen leesen der dyener der hun dus aenghetzeychnet is en sy present, unde sonder den en sullen sy nyet moeghen leesen; ende als derselve dan daer by in presentie is sal men deilen unde drye leel maechen, unde vanden drye leelen sal ons dyener den kuer hebben, unde den leel ons dyener gekeurt heeft sullen deese voerscreven persoenen yeder voer hem selven alsoe vuel syn wingart aengheyt schuldich syn in onssen hoff tzoe lyeveren; item en sullen deese voerscreven persoenen dat voerscreven goet unde wingarde nyet moegen verdeylen. splyten, ryten, vercouffen, vercouyden oder versetzen, des soe vaerre dese persoenen dese wingarden soe loffelyck maechen. besetten unde bouwen als voerscreven staet, als deeze jaertzaelinge ofte termyn deeser eyn unde zwentzich jaeren ouys is soe vaere onse heeren dan dye wingarden nyet selleffs en halden mer wederom ouys leenen willen, sullen sy deesen persoenen ghunnen voer eynen vreemden, mer offt onsen heeren gelyeft dye wingarden selver te halden soe sullen deese persoenen daermede gevreedicht syn unde guetelyck aff staen, ende sich der wingarden gaer nyet te onderwinden; item*

Digitized by Google

off sy bevonden weeren in misbouwe, sullen dye selve persoenen verloeren hebben schaer unde erff; item alle conditien sullen deese persoenen voerscreven schuldich syen alsoe te onderhalden op verbuerten des goets ende off deese persoenen in eyn offt meer stucken gebreeckelyck vonden woerden, sal altzyt onse scholtys dye wingarden aen sich slaen unde selver leesen unde bouwen ter onsser kercken notz unde proffyt sonder wederseggen van yemants; ende oft geviel onse heeren deese wingarden vercouyffen, vercouyden, vermangelen offt in erff gheeven wolden soe sall altzyt dese jaertzaelinghe ouys syn unde sullen onse Heeren moegen dan met den selven goeden hunnen wille doen gelyck offt deese leeninge nyet geschiet en weere des sullen onse heeren moegen dan met den selven goeden hunnen wille doen gelyck offt deese leeninge nyet geschiet en weere, des sullen onse heeren den tyt deeser leeningen deesen voerscreven persoenen schuldich syn te halden.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan KRIEGH Lentzon, CASPAR en Johan VON SYNTZICH.

N° 1761.

1548 (November 7) dem sevensten dach Novembris.

Schepenen van Güls bevestigen en legaliseeren de acte, waarbij Laurens VANDER LAEMEN (1), kanonik en *wyen proebst* van St. Servaaskapittel te Maastricht voor den tijd van 21 achtereenvolgende jaren te leen geeft 1° *ten drytendeyl* 2 morgen wijngaard *inden birckeren* te Güls, palende benoorden aan het erf van Johan VEDER en bezuiden aan den wijngaard der nonnen van Coblenz en dien van Servaes JEECKELS *der vaecht*, aan de volgende personen: *tzom yersten Michael* SMITS *heeft inden voerscreven wingarden drytehalff viertell*, CRUEDERS *erffen vyf pinten unde eyn vierdel van vyf pinten*, *Servaes* JEECKEL *der vaecht* en *Thonis* BECKERS *vyf*

(1) Laurens VANDER LAEMEN anders gezegd DE BLOCQUERIEN verkreeg in 1531 eene prebende bij St. Servaaskapittel; in 1535 werd hij benoemd tot magister fabricae, in 1555 prepositus refectorie en in datzelfde jaar nog scholaster, in welke laatste hoedanigheid hij nog voorkomt in 1562. Hij overleed in 1575. Als turnarius gaf hij tijdens de vacatuur der proostdij een kanonikaat aan zijnen broeder Philippus.

Digitized by Google

pinten unde eyn vierdel van vyf pinten, Jacob VAN WINNINGEN *erffen vyf pinten und eyn vierdel van vyf pinten, Lens* WEERNERS *erffen vyf pinten unde eyn vierdel van vyf pinten*, en nog 2° een morgen wijngaard gelegen *inden voerheuyfderen* ten noorden naast den wijngaard van Johan HORCHEMER en bezuiden naast dien van St. Servaaskapittel te Maastricht en zulks op dezelfde voorwaarden als die in de voorgaande acte vermeld.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1760.

N° 1762.

1548 (November 7) dem sevenden dach Novembris.

Schepenen van Güls bevestigen en realiseeren de acte, waarbij Laurens VANDER LAEMEN, kanonik van St. Servaaskapittel te Maastricht en zijn wijnproost te Güls, voor den tijd van 21 jaren verpacht heeft 1°. aan Meus BISHOLTEREN het derde deel van een en eenen halven morgen wijngaard in *dye wolffcouyle* gelegen naast den wijngaard van Servaes JEECKELS *der vaecht*, naast dien van voornoemd kapittel aan den zuidkant en 2°. aan Henrich MORBACH schout van voormeld kapittel te Güls eenen halven morgen palende benoorden aan den wijngaard der kanoniken van St. Floryn te Coblenz en bezuiden aan *den gemeynen weech over dorp*, op dezelfde voorwaarden als vermeld in de acte n° 1760 hiervoor.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n° 1760.

N° 1763.

1549 (Augustus 4) den vierden dach Augusti.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhem VREEN, *pester* (1) van St. Servaaskapittel, *hem ende syn guederen in diessen ten werent-*

(1) *Pester* is eigenlijk het verdietsch latijnsche woord *pistor*, bakker, in voormeld jaar tot aan de suppressie van het kapittel in 1797 nog slechts de titel van eene waardigheid en bediening die in de vroege middeleeuwen bij het kapittel bestaan heeft en die vervallen is toen het gemeenschappelijk leven ± 1232 opgehouden heeft te bestaan. *Pester*, *pistor* was van dat jaar niets meer dan de benaming van een der negen roededragers van het kapittel en eene herinnering aan de vroegere waardigheid.

Digitized by Google

licken recht ergevende aan voornoemd kapittel eene jaarlijksche erfrente van eene mark uit het huis van wijlen Jacob van Sittart thans behoorende aan de erven van wijlen Wolter COENEN, in de *breystraet* (Breedestraat) naast het huis der echtgenoote Jan LUCHTEMEKER en naast dat der vrouw *int steynenhuys tot Ludick* overgedragen heeft, onder beding dat die rente ten allen tijde zal kunnen worden ingelost met tien guldens *current* en de gebruikelijke formaliteiten zullen worden nagekomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Ryckalt VAN GEMAERT en Henrick VAN ASSCHE.

N° 1764.

1549 (Augustus 5) den vyffden dach Augusti.

Schep. v. M. oorkonden, dat THOMAS NAEGELS aan deken en kapittel van St. Servaaskerk eene jaarlijksche losrente van 1 mark uit zijn huis op de *Holtmerckt* (Markt) gelegen tusschen dat van Dirick QUARTTEN en dat van Goert JANISSEN gezegd RAMEKER overgedragen heeft, onder beding dat die rente kan ingelost worden met 10 guldens *behoudelick den indulten der Keyserlycke Majesteyt nyt aeffgenomen ende sonder prejuditie van den selven*, en dat de gebruikelijke formaliteiten zullen worden nagekomen, alles onder hypotheekstelling zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1763.

N° 1765.

1551 (Januari 9) inden maent van Januari des noegenden daichs

Schout en schepenen der *bancken, heerlicheiden ende gericht* van Pietershem oorkonden, dat Henrick VAN MERODE, vrijheer te Pietershem eenerzijds, en Aert VAN BUEL, meester, alsmede Thilman VAN TONGERLOE en Gerart HAIX als gevolmachtigden der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te Maastricht anderzijds eene ruiling hebben aangegaan van bouwland en dien-

Digitized by Google

volgens de laatstgenoemden aan eerstgenoemde gegeven en overgedragen hebben 23 groote en 8 kleine roeden, *mer is vander Maesen affgeloupen alsoe dat nu niet mere inder maten en hylt dan vyftheen groit ende elff cleyn roden* gelegen *aent gericht* van Pietershem, palende met eene zijde aan land der beide kapittels van St. Servaas en van O. L. Vrouw te Maastricht en met de derde zijde aan de Maas, en de heer van Pietershem aan de broederschap van kapellanen voornoemd daartegen gegeven en overgedragen heeft 1°. 15 groote roeden gelegen *tusschen sinte Anthonis Zoe vuytcomende op die Cleyn Zoe* aan twee zijden palende aan land der abdij van Hocht en 2°. een halve groote roede achter Pietersheim naast land der kapittelheeren van St. Servaaskerk *ofte dat consort derselver kircken* en naast land van Derick DEVENS van Pietershem en beide partijen verklaard hebben, dat voormelde landerijen met niets bezwaard zijn dan met *honnen simpelen des heren lantcheens* en beloofd wederkeerig het rustig bezit daarvan zich te zullen verzekeren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Augustyn VAN GHOIR schout en schepen, Ricalt VAN GHEMART, Christiaen VAN EELEN, Henrick NOETSTOCK, Johan HERIS, Frans DOELMANS en Art MUTENERS. — Zegels: 1°. Drie jachthoorns naar links 2—1; in het hartpunt een voetangel, helmteeken een stormhoed (?); omschrift: S. AUGOSTIN VAN GHOIR; — 2°. Drie waterbladen, 2—1; tournooihelm; helmteeken twee paardenpooten (?) omhoog; omschrift: RICART VĀ GHEMERT; — 3°. Drie elzenbladeren, 2—1; het schild gehouden door een aanzienden engel; omschrift: CHRISTIAEN . VAN . EELEN; — 4°. Drie hoeden, de linten kruiselings over elkaar in een kwast eindigend; helmteeken: eene aanziende, uitschietende menschenbuste met den hoed van het schild op het hoofd; omschrift: † HEINRICH NOTSTOCK; — 6°. Eene vierkante gesp; in het schildhoofd drie vijfbladige rozen, naast elkaar; boven het schild een wrong met gestrengeld koord, waarboven een aanziende schapenkop; omschrift: FRANS DOELMANS.

N° 1766.

1552 (December 29) inden moent van December des noghenendetwintichsten daichs.

Schout en schepenen van Pietershem oorkonden, dat Henrick

Digitized by Google

VAN MERADE, vrijheer te Pietershem ter eenre, en Michael OPSTALL (1), *als gedeputeert zynde van den capellanen ende den consort* van St. Servaaskerk te Maastricht, ter andere zijde eene wisseling van land hebben aangegaan, deze aan eerstgenoemden een half bunder akkerland *aen die Smeermaele opt ort vander straeten comende van Hocht* en gene daarvoor aan Michael OPSTALL 10 groote roeden lands bezuiden Pietershem, gelegen tusschen land der Balie Biessen en land van O. L. Vrouwkapittel te Maastricht heeft opgedragen, onder bepaling wederzijds het rustig bezit van dat land zich te zullen verzekeren en tegen alle vorderingen verdedigen, alles onder verband hunner erfgoederen (2).

Orig. op perkament. — Schepenen: Augustyn VAN GHOIR schout en schepen, Ricalt VAN GHEMERT, Henrick NOETSTOCK, Johan HERIS, Ffrans DOELMANS, Ardt MUTENER en Mees INDIE STEGE.

---

(1) Michiel OPSTALL anders gezegd WEERT, zag het levenslicht te Weert, werd priester en verkreeg 31 Augustus 1538 het lidmaatschap der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te Maastricht na den dood van Leonard WELSKEN. Gedurende eenigen tijd oefende hij in die kerk de bediening uit van *scriptor chori anniversariorumque et distributor cuneorum*, zooals in de ledenlijst van voormelde broederschap achter zijn naam vermeld staat. In 1545 werd hij in de jaarlijksche vergadering, gehouden op 13 April, door zijne confratres met algemeene stemmen gekozen tot meester der broederschap en omstreeks 1563 door de kanoniken van St. Servaaskapittel benoemd tot meester van hun hospitaal *(hospitularius)* na het overlijden van Leonard CASEN. Hij stierf 24 Juni 1569 en werd ter aarde besteld in den omgang van St. Servaaskerk. Gedurende meerdere jaren was hij in het bezit van het beneficie ter eere van de H.H. Apostelen Petrus en Paulus, dat in de kerk van St. Jan was gelegen. In het necrologium van voornoemde broederschap lezen wij op 29 October: *In festo Michaelis canitur missa de eodem festo ex fundatione domini Michaelis Opstal, hospitalarii et confratris, qui legavit pro isto suo anniversario quinquaginta florenos brabantie.*

(2) In dorso: *littere concernentes presentias chori ratione permutationis certarum terrarum cum domino de Petershem.*

Met eene andere hand erbij geschreven: *Item vanden brieff te scriven, te registreren ende te siegelen twyntich kannen wyns.*

Digitized by Google

N° 1767.

1553 (April 10) inden maendt April des thienste daeghs.

Schout en schepenen van Millen oorkonden, dat Hendrik GUESENS gezegd ROSKAMPE van Millen aan Lenaert VAN CASEN, priester, kapellaan en *gastmeyster* van St. Servaaskerk, als rentmeester *der officien der coralen* dier kerk verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 1 mud rogge en tot onderpand gesteld heeft 33 groote roeden bouwland in de volgende perceelen: 11 groote roeden aan het voetpad van Millen naar Betsingen leidende, palende aan land van Hein Aert LIEVESOENS, land der erven Peter HECKELLER en land van Johan PEUMAN; 8 groote roeden nabij de voorgaanden gelegen tusschen land van Reyner CLAESEN van Fall en land van Johan PEUMANS; 7 roeden tusschen Millen en den *wyngaert* benoorden den weg naar Fall naast land van jonker Thiebout VANDEN BOSS; 4 roeden aan den straatweg naar Maastricht begrensd door land der erven Aert VAN NAMEN en door land van Jan LIEVESOENS van Millen en nog 3 roeden aan den weg naar Ketsingen, palende aan land van Engel VRANCKEN naar den kant van Tongeren en aan land van Jan EYCK van Millen naar den kant van Maastricht; dat hij verklaard heeft dat voormeld land met niets anders bezwaard is dan met den *sympelen lantcyns* en bedongen dat die pacht ten allen tijde zal kunnen worden ingelost met 110 bescheiden Carolus goudguldens of die waarde in ander specie en bij de aflossing twee Carolus guldens aan lykoop en $^1/_2$ stuiver brabantsch aan Godspenning zullen betaald worden alsmede de verloopen pacht, benevens de gerechtskosten, brief- en zegelgeld.

Afschrift in: *Liber liter. bonorum.. panistarum..* 104 v. — Schepenen: Herman VANDEN BOSS schout en schepen, Paulus PAULI, Henrick Aert LIEVESOENS, Christiaen VANDER HEYDEN, Henrick HANEN, Johan COENEN en Herman TELS.

N° 1768.

1553 (December 9) inden maent Decembris des nogenste dachs.

Schout en schepenen der bank van Meer en Bolre oorkonden,

Digitized by Google

dat Wilhem GHHELISSEN van Boelre aan Catharyne NYS genaamd HOEVELER van Maastricht verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche lospacht van 5 vaten rogge te beuren uit 12 roeden akkerland tusschen Meer en Bolre gelegen en palende naar den kant van Herderen aan land van Henrick VAN JAEBEECKE van Maastricht, naar den kant van Bolre aan land der erven Jan MYLEN van Fall naar den kant van Meer aan land van Claes BON en naar den kant der Jeker aan land der erven Huyb GHILIS, onder bepaling dat die pacht zal kunnen worden afgelost met 20 bescheiden Joachim-daalders, bij die aflossing zal moeten betaald worden de loopende pacht naar tijdsverloop en de achterstallige en verder daar *by te leggen alle behoerlycke gerichtscosten met ouch soe schryffgelt, brieff ende ziegel gelt.*

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 206 v. — Schepenen: Reyner CLOES schout en schepen, Ghilis VAN BOELRE, Gherart BOX, Paulus PAULI, Servaes HECKELERS en Laurens PETERS.

N° 1769.

1554 (Februari 25) opten sessentwintichsten dach Februari.

Schout en schepenen der heerlijkheid Mechelen oorkonden, dat Johan KESKENS aldaar van *syne tocht vander aenpaert, quoet ende kintsgedeylte*, welke na zijn dood aanvallen zal aan Franss BECKS getrouwd met Anna DASSEN, zijne kleindochter, ten behoeve dezer afstand gedaan heeft, waarna Franss van dat zijn aandeel aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk eene jaarlijksche losrente (1) van 12 Brabantsche guldens heeft overgedragen en daartegen uit handen van den meester dier broederschap, Gerart HAECX, ontvangen heeft de som van 200 dier guldens, onder beding dat bij inlossing dier rente de volle rente bij de hoofdsom moet betaald worden zoo de inlossing geschiedt binnen het jaar, doch na het jaar naar gelang van den tijd, en Heyn REYNERS van Mechelen al zijne erfgoederen tot onderpand heeft gesteld en

(1) De aanteekening boven den brief meldt dat de aflossing der rente geschiedde met geld voorkomende van den terugkoop van sommige goederen van Willem VAN NURENBERG te St. Pieter gelegen.

Digitized by Google

Frans voornoemd beloofd heeft hem daarvoor schadeloos te zullen houden.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 196 v. — Schepenen: Andries JENTHIS schout en schepen, Christiaen HEYNEN, Johan REYNERS, Johan WYERMANS, Ruth GENYSEN, Lenart MAES en Dierick DASSEN.

N° 1770.

1554 (Mei 7) opten zevensten dach May.

Schout en schepenen der heerlijkheid Mechelen, toebehoorende aan Anthonis graaf tot SCHOUWENBERCH etc., als hoogproost van St. Servaaskapittel te Maastricht, en meier en laten van het laathof van *Printhagen* oorkonden, dat Johan KNOELS (1) aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te Maastricht eene jaarlijksche rente van 6 Brabantsche guldens, te lossen met honderd Carolus guldens *ende daerby rente binnen jairs vol ende daernae altoos naer quantiteyt des tyts* na opkondiging van drie maanden te voren, en tot onderpand gesteld heeft $1^1/_2$ morgen *leymlants op te cromstege* gelegen benoorden naast land van Meeus POITSART, bezuiden naast dat van Heyn PENRES alias MORTELS, verbindende hij en Johan THONIS hun beider huizen met tuin naast elkander gelegen *opt broeck* palende aan dien van Jan KESLINCX, ten Noorden en aan dat van Erken DRIES aan de Zuidzijde (2).

Orig. op perkament. — Schepenen van Mechelen: als van n°. 1769. — Laten van het laathof Printhagen: Hubrecht VAN HAREN meier, Johan REYNERS. Erken DRIES, Moens POITSART en Johan GROOTHEYNEN.

N° 1771.

1554 (Mei 22) den tweeendetwintichsten dach May.

Schout en schepenen der *hoger banck tot Bemelen,* behoorende

---

(1) Eene noot in dorso meldt dat Johan KNOELS te Borsheim woonde en het onderpand te Kwaed-Mechelen *(Quaymechelen)* gelegen was.

(2) In dorso nog deze aanteekening: *desen brief cost te scryven, collationeren ende ziegelen soe voer schepenen als meyer ende laten shoofs van Printhagen tsamen II gulden, X stuiver brabant.*

Digitized by Google

aan deken en kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht, oorkonden, dat hun medeschepen, Cornelis BEMELMANS, aan Aert VAN BUEL, meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk aldaar, ten behoeve dezer, voor de som van 100 bescheiden Joachim-daalders verkocht heeft een jaarlijksche rente van 6 dier daalders en tot onderpand gesteld twee bunders akkerland onder de heerlijkheid Bemelen in vier perceelen gelegen, te weten: een bunder onder *den Sipder weech* palende aan land van Peter BEMELMANS en aan land van Joeris BELTEN; 1/2 bunder in hetzelfde veld gelegen tusschen land van Houb KRYNS en dat van Johan HAZEN van Sibbe; 1 morgen gelegen aan voornoemden *Sipder weech* naast land van Johan Houb KRYNS en 1 morgen aan *die Kromstraete* naast land der kanoniken van O. L. Vrouw en land van Jacob VAN BUEL; dat daarbij bedongen is dat de inlossing der rente zal moeten geschieden met voormelde hoofdsom, met de verloopen rente en de betaling van de daarop loopende kosten.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 199 v. — Schepenen: Hadriaen BEELHEN schout en schepen, Peter BEMELMANS, Houb VAN GESTINGEN, Johan VAN ARENDONCK, Heinrik SCHILLINCK en Johan PAEL.

N° 1772.

1554 (Mei 31) opden lesten dach des maents May.

Schout en schepenen van Heer oorkonden, dat Thys REYNERS aan Gherart HAECKX, meester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, ten behoeve dezer verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche rente van 6 brabantsche guldens, losbaar met honderd dier guldens, en te beuren uit een perceel bouwland van 3 bunders (1), gelegen *inden Bornsdael* en palende naar den kant van Cadier aan land der Antonieten en naar den anderen kant aan land der erven jonker Dierix VANDEN DRIESSCHE, onder beding dat de inlossing zal geschieden met drie maanden opkondiging.

---

(1) Eene kantaanteekening meldt, dat in 1584 bevonden werd, dat voormeld land leengoed was van den heer van Pietershem.

Digitized by Google

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 204 v. — Schepenen: Jheronimus MEYS schout en schepen, Johan VAN KANNE, Reyner VAIGHS, Adriaen BELLHEN, Henrick VAN HEZE, Cornelis TAYMANS en Johan CRIECKELMAN.

N° 1773.

1554 (December 3) den derden dach Decembris.

Leenmannen des *leenmanhuys tot Elslot* (Elsloo) oorkonden, dat Coenrart VAN STRUCHT, burger van Maastricht, voor de som van honderd brabantsche guldens (1) aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk dier stad verkocht heeft eene jaarlijksche rente van 6 dergelijke guldens, in het bezit waarvan gesteld is geworden Andries KREYTEN, rentmeester dier broederschap en welke jaarlijks met het feest van den H. Gillis zal betaald worden en dat hij tot onderpand heeft gesteld: 1°. 13 groote roeden akkerland achter CATSOP gelegen tusschen land van den heer van Elsloo en land van Giel KERSTGENS; 2°. 6 groote roeden op die *hoege kuyle* naast land van Heynrick GOESSENS en naast land van Jennesken VRENCKEN en een morgen achter CATSOP palende aan land van den pastoor van Elsloo en aan Jennesken POUWELS, onder beding dat zoo die rente geheel of gedeeltelijk op den gestelden tijd niet betaald wordt de rentmeester voornoemd of zijn lasthebbende voormelde onderpanden zal mogen *mit recht voernemen, beclagen, vervolgen ende uteren nae ons leenhoefs recht, ende alzo vervolcht ende geutert synde nae sich slaen, hantplichten, gebruyken, keren, wenden, daer mit doen ende locten gelyck met honnen anderen eygenen erffgoederen ende vervallen onderpanden...*

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 198. — Leenmannen: Vranck VAN CATSOP stadhouder, Jan PETERS, Jan WYNEN, Jan HAICHMAN en Lemmen STOCKS.

---

(1) Deze som was afkomstig van de aflossing eener rente van 12 brabantsche guldens behoorende aan Willem VAN NURENBERG en gevestigd op het erf van Frans BECKS te Mechelen.

Digitized by Google

N° 1774.

1555 (Januari 19) opten noegentheenden daich inden maent van Januario.

Schepenen van *Sinte-Peterhof* te Montenaken oorkonden, dat Bartholomeus BEVERST ten behoeve van Anthonis VAN CAUTEBERCH en Margriete zijne huisvrouw afstand gedaan heeft eener jaarlijksche losrente van 6 guldens (1), welke Coen COENEN hem verschuldigd was en hem bij acte van 10 Maart 1554 heeft overgedragen, en hij zijne goederen tot onderpand heeft gesteld; dat aangezien zij geen schependoms zegel bezitten, zij de schepenen van Lenculen verzocht hebben den brief te willen bezegelen.

Orig. op perkament. — Schepenen van St. Peterhof: Franss DOELMANS, Art VAN GESTINGEN, Guert CANEN, Hanss MOERS, Reiner VAN MEER, Peter VAN LIER en Geret VAN MEER. — Schepenen van Lenculen: Christiaen VAN EYNATTEN schout, Adam VAN OVERBUNDE, Ffrans VAN HEIRSELL, Johan CLUTTE, Adam DAEMS, Heinrick VAN ASSCH en Willem WIERTS.

N° 1775.

1555 (Maart 31) den eynende dartighsten Meert.

Gerichten alle tsemelick der hoofdbank Beek oorkonden, dat Jan NOETEMANS met zijne echtgenoote Petthien en Goerdt HERMANS met zijne echtgenoote ook Petthien geheeten bij Lenart VAN CASEN, priester en rentmeester der *clockbroeders offt choralen* van St. Servaaskerk te Maastricht, opgenomen hebben de som van 200 brabantsche goudguldens tegen eene losrente van 12 dier guldens 's jaars, betaalbaar met het feest van den H. Andreas (30 November) of uiterlijk met O. L. Vrouwe Lichtmis (2 Februari), welk kapitaal in twee gelijke helften kan worden ingelost en Jan NOETEMANS tot onderpand heeft gesteld 3 bunders bouwland tus-

(1) Uit de noot in dorso blijkt, dat Antonis VAN CAUTENBERCH in Juni 1577 die rente heeft overgedragen aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk.

Digitized by Google

schen *Weyberch* (1) en *Hobbelroye* (2) naast het erf van Jaeniss NYSS UYTTEN STAET, en naast dat van Wilhem THYSENS, schepen van Beek; en Goert HERMANS tot onderpand gesteld heeft zesdehalven morgen wei- en bouwland te *Wegelroe* te weten 4 roeden weiland onder *die eycke* palende aan land van heer KERIS, pastoor van Spaubeek, naar den kant van Wigelroe en aan land van Jan PETERS ter andere zijde, en achter dat perceel $2^1/_2$ roeden grenzende aan weiland van Herman HOEN VANDEN WYER en dat van Herman OP GE STEYNE, onder beding dat bij niet betaling Lenart de hand zal kunnen slaan aan voormeld onderpand en dat bij aflossing van het kapitaal dit drie maanden te voren zal moeten worden opgekondigd.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 98 v. — Schepenen: Peter VAN OENSEL, Henrick GUESENS, Wilhem TYSENS, Peter PENRES, Otto STRUELS en Augustyn LEMMENS van *Weyberch.*

N° 1776.

1555 (October 1) des yersten daechs vanden maent October.

Schout en schepenen *des dorps ende der dengbancken* van Itteren gelegen aan de Maas en toebehoorende aan jonker Heynrick LEEROE (Leerode) oorkonden, dat Hans PELLEN, bewoner van dat dorp, aan Lenart VAN CAESEL (3), rentmeester der H. Sacraments Mis in St. Servaaskerk te Maastricht en kapellaan aldaar, eene jaarlijksche losrente van 6 brabantsche guldens uit zijn huis met hofstede onder Itteren gelegen naast de pastorij en naast het erf van Wyllem VANDEN HOYT, en uit een morgen bouwland in het *Haere velt* naast land van Willem VREEN en naast dat van Geryt GEURTS te Borgharen heeft overgedragen, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 71. — Schepenen: Johan KARS schout, Willem VAN BERN, Willem NUWEGGEN (sic), Thomas NAGHELS, Goesen KERBOIX, Jan HERMANS, Lenert VENCKEN en Dres MOMMERS.

---

(1) *Webrig*, (2) *Hobbelraede* beide onder Spaubeek gelegen.
(3) Schrijffout voor CASEN.

Digitized by Google

N° 1777.

1556 (April 1) den iersten daech Aprilis.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gerith WYNANTZ (1) bekend heeft bij broeder Kaerl VAN HERSTALLE, *pater* des kloosters *vanden Daell van Josaphat alias van den Beyart*, uitvoerder des testaments van wijlen Jan VANDEN DAELL, opgenomen te hebben de som van 353 brabantsche guldens die Peter GUETENS, waard *in den gapert*, op erfrente had en nu afgelost heeft, en daarvan ten behoeve van het beneficie der HH. Adriaan en Genoveva (2) in de St. Servaaskerk jaarlijks betalen zal 21 brabantsche guldens, half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis, onder beding dat bij inlossing een half jaar te voren moet worden opgekondigd en binnen dat half jaar de geheele som moet worden betaald alsmede den verloopen interest, alles onder verband zijner goederen te Maastricht in den Vroenhof gelegen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Ryckalt VAN GHEMERT en Dyrick WAMYS (3).

N° 1778.

1556 (October 26) den ses ende twintichsten dach Octobris.

Meier en laten *in sente Servaes hoef* te Roesmer oorkonden, dat Paes GUERTS ten behoeve van Henrick NOETSTOCK, burger van Maastricht, afstand gedaan heeft eener losrente van 18 brabantsche guldens 's jaars en die gevestigd heeft op drie bunders bouwland in zeven perceelen gelegen, te weten: $^1/_2$ bunder in dat

---

(1) Uit de noot in dorso blijkt dat hij leerlooier, *loerer*, was.

(2) Het beneficie der H.H. Adriaan en Genoveva was gesticht op het altaar van den H. Antonius gelegen in de St. Catharina-kapel, welke kapel gelegen was in den rechter zijbeuk bij den ingang ten Westen, thans kapel der doopvont. Van uit deze kapel was door eene deur onmiddellijk toegang tot de portiek.

(3) Aangezien de beide schepenen Ryckalt VAN GHEMERT en Dyrick WAMYS ten tijde der bezegeling van bovenvermelden brief overleden waren, hebben 14 Mei 1573 Arnt VAN GENCK en Johan PLAYOUL den brief bezegeld na zich eerst te hebben overtuigd, dat die brief in het schepenregister ingeschreven en geregistreerd was.

Digitized by Google

bracmael tusschen land van VAN ELDEREN en land van O. L. Vrouwkapittel te Maastricht; 22 groote roeden achter *den strauberch* palende aan land van voormeld kapittel en land van Peter ZURISEN van Hees; 8 roeden vóór Mopertingen naast land van den slotmaker van Mopertingen en land van Hans BINENS; 8 roeden *opt Spauwen wechsken* tusschen land van het klooster van Munsterbilsen en land van Bol LOYEN van Vleytingen; 8 roeden bij *gromme eixken* palende aan land van Bol voornoemd en land der Predikheeren van Maastricht; 3 roeden aan het voetpad gaande van Elcht naar Roesmer naast land van Aret CRYNS en den straatweg van Elcht naar Spauwen; 2 roeden bij het voorgaande perceel gelegen tusschen land van GYSMERCKEN van Vleytingen en land van Lowich GIELEN; dat die rente gekocht is voor 300 brabantsche guldens en ten allen tijde in een of in twee keeren door Paes kan worden ingelost.

Orig. op perkament. — Laten: Lambrecht HINRICKS meier en laat, Steven STEVENS, Jan SCOBBEN, Andries VAN JESSEREN, Geret KOBBEN, Engel VAN KESTELT en Claes BRUSTERBOS. — Zegels: 1°. Gedeeld rechts drie zespuntige sterren, 2—1, links een klimmende leeuw naar rechts; omschrift: SIGILLUM ... HINRICKS.

N° 1779.

1556 (November 12) des twelffden daechs des maents Novembris.

Meier en schepenen van Veldweselt, bank van O. L. Vrouwkapittel te Maastricht, oorkonden, dat Peter JORISSEN van Hees verklaard heeft zijn rechtmatig aandeel in eene jaarlijksche pacht van $6^1/_2$ vaten rogge uit de hofstede van Wolter BODDEN te Veldweselt naast het erf van voormeld kapittel en dat van Hendrik VAN PUTTHEM, te hebben ontvangen; dat Mente, weduwe van Willem JORIS, met toestemming van haren tweeden echtgenoot, Paulus MEYERS alias STARREN, haar aandeel in voormelde pacht overgedragen heeft aan haren zoon Houben, waarna deze en Peter voornoemd die pacht aan de *clockbrueders* van St. Servaaskerk te Maastricht hebben overgedragen, in ruil voor eene van $4^1/_2$ vaten ten laste van zekere erfgoederen die aan Peter en Houben toebehooren en gelegen zijn te Eckelraede en die zij aan

Digitized by Google

Mechtildis van Wyck verkocht hebben, en de *clockbrueders* daarvan in het bezit zijn gesteld in den persoon van hunnen rentmeester Andreas CREYTEN.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 100. — Schepenen: Willem VAN BUYL meier en schepen, Lambricht HEINRICKS, Hans MOERS, Andries VAN JESSEREN, Heinrick PUTTHEMS, Pauwels BOCX van Fall en Heinrick VAN PUTTHEM.

N° 1780.

1559 (September 30) des leesten dachs September.

Meier en laten van *Wynant Quaeden hoeff* te Heer, oorkonden, dat Peter, poorter van Maastricht, in ruil voor eene jaarlijksche erfpacht aan Jan Teil DERICX zoon, echtgenoote en kinderen overgedragen heeft eene jaarlijksche erfrente van 10 kapoenen uit het huis van wijlen Theel DERICX geheeten *der wellick* te Heer *op her Wintgens born* naast deze *born* en het huis van Nyes PRONEN.

Orig. op perkament. — Laten: Jan HEYNEN van Houtem, Pouwels SCOMEKERS, Micheel VAN REMPST, Gurt LINSSEN en Derick GIESSEN.

N° 1781.

1561 (Januari 8) den achtden January.

Schout en schepenen van Buiten-Bilsen *ten Luensschen recht* oorkonden, dat Reyner WYNANTS gezegd Reyer REYNERS aan de kapellanen van St. Servaaskerk te Maastricht overgedragen heeft eene jaarlijksche erfpacht van 24 vaten rogge waarvoor hij tot onderpand heeft gesteld 33 groote roeden bouw- en weiland te weten: 11 groote roeden weiland te Eygenbilsen naast land van het altaar ter eere van den H. Nicolaus te Eygenbilsen en aan de *Beeckemstraet* naar den kant van Mopertingen; 9 groote roeden naast een *bloeck* toebehoorende Giell CIELENS van Mopertingen en naast het erf der erven Aerdt PRUENEN; 8 groote roeden *int Wunkelom velt* aan den weg gaande van Munster naar Maastricht en naast de hofstede van Ghiell HANEN van Eygenbilsen; 5 groote

Digitized by Google

roeden bij de voorgaanden gelegen bij die *Schaenbosch straet* tusschen het erf van Giel CIELENS en naast *der gruene gracht;* dat die erfpacht gekocht werd voor honderd Brabantsche guldens, met welke som ze ten allen tijde kan worden ingelost, mits opkondiging drie maanden te voren, met de verklaring dat de panden afkomstig zijn van Reyner's ouders en met niets anders bezwaard dan met den gewonen landcijns.

Afschrift in: *Registrum litter. fratern.* B fol. 205 v. — Schepenen: Henrick HANEN schout en schepen, Jan PLUCKEN, Willem VAN CASTART, Lambrecht MOERS, Jan KARSS, Lieb LANTMETERS en Jannes VROENHOVEN.

N° 1782.

1565 (November 24) den vierendetwintichsten dach Novembris.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Geret HAECX, kapellaan van St. Servaaskerk, Willem VAN BUEL, Jan VAN BUEL *inden Rennenberg* en Reyner VAN MEER, uitvoerders der laatste wilsbeschikking van Aert VAN BUEL in leven kapellaan van voormelde kerk, in nadere uitvoering daarvan voor de stichting van drie Missen per week bij de broederschap van kapellanen dier kerk, waarvoor zij reeds aan die broederschap toegewezen hebben 6 guldens 's jaars uit het erf van Thonis WOUTERS te Mopertingen en 6 guldens uit dat van Willem VAN HEESVELT te Roesmer, aan dezelve in den persoon van haren meester Lambrecht WALRAVEN overgedragen hebben 27 brabantsche guldens 's jaars, waarvan 12 guldens losrente uit de goederen van wijlen Andreas PALANT, schout te Maastricht, aldaar gelegen luidens overdracht van den erflater van 7 September 1553; 6 guldens uit het huis van Lens ALRELEY, *spangemeker, opten pleyne,* volgens overdracht van Mei 27 1537, en 9 guldens uit het huis van wijlen Nicolaas VANDEN BROECK thans bewoond door Houb MUNICX en gelegen in de *St. Aechtenstraet* (1) *bynae by die Loererpoerte.*

---

(1) De Tafelstraat.

Digitized by Google

Orig. op perkament. — Schepenen: Ryckalt VAN GEMERT [1]) en Laurens MEYS TEN CROENENBERCH.

N° 1783.

1568 (Februari 19) den negenthienden dach des smantz Februarii.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat zij aan Andries KREITEN, als rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, wegens achterstalligen pacht van 16 vaten rogge uit een bunder land *indie groete O*, welke Willem ROCH over de jaren 1563 tot 1567 niet voldaan heeft, dat land voor een jaar en dag in bezit hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Cristiaen VAN EYNATTEN schout, Adam VAN OVERBUNDE, Frans ERSILLIUS, Johan CLUT, Willem WERTZ, Johan CRIECKELMAN en jonker Aert VAN BUNDE.

N° 1784.

Transfixen. 1569 (Mei 26) den sesentwintichsten dach des smantz May.

Schout en schepenen voornoemd oorkonden, dat zij, op zijn verzoek, aan Andries KREITEN, rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, de goederen vermeld, in den hoofdbrief waardoor deze getrokken is, definitief hebben toegewezen, behoudens dat een *recht erfgenaem* ze zal kunnen inlossen binnen de 40 dagen eerstkomende *daertegen dat bedaecht sin Willem* ROCH *als helder der vuytvernachder guederen in diessen voersten brieffe genoempt, sin huysfrouw ende kinderen, Willem* INT HOCHUYS *syn huysfrouw ende kinderen, die achtergelaeten huysfrouw Reyner* SPREWARTZ *ende Lambricht in den gaepert als momber sinder huysfrouw om die viertich daegen te sin wissen wy voerscreven.*

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1783.

---

(1) Aangezien Ryckalt VAN GERNERT vóór de bezegeling van den brief overleden is zoo zegelde in zijne plaats Niclaes VAECHS, na zich eerst te hebben vergewist dat de brief in het schepenregister geregistreerd was.

Digitized by Google

N° 1785.

1570 (Maart 4) den vierden dach Marty.

Schout en schepenen *des hoeffs van Leneulen geheytten den Vroenhoff geleeghen binnen Maastricht* oorkonden, dat Andries CREYTTEN, *als rentmeister der cappellaenen tot St. Servaes.... ende heeft ons gethoent ende gepresenteert zeeckere vernachde ende viertich daeghe brieven, achtervolgende der welcker proceduren ende rechsvoerderinghe by hem voer ons gedaen op omtrent eyn boenre lantz geleegen in die groette Oe haldende Wilhem* ROCH *als man ende mombaer zynder huysfrouwen doer fautte ende gebreecke van jaerlicxer betaelinghen van sesthien vaeten roggen erffpachs nae luyde vanden bescheyde daervan zynde ende nae vermoeghen der selver brieffen van nachtingen durch die wellicke diessen tegenwoerdigen brieffe is getransfixeert, die voerscreven rentmeister versocht heeft voerder executie van recht; Ende nae dyen wyr scholtis ende schepenen voerscreven gesien hebben gehadt, dat vervolch des voerscreven rentmeisters hebben wyr schepenen ten maenisse vanden scholtis voerscreven gewcessen ende voer recht gecleert, dat der scholtis den vurgenoempten rentmeister die gueden by hem vuytvernacht verlienen zoude voer syn proper erffe ende vuytverwonnen goet, alsoe dat der scholtis voerscreven dat vurgenoempt vuytverwonnen goet den voerscreven rentmeister verleent heeft als voerscreven is, in desen sonder prejuditie der previlegien ende indulten der Key: ende Co. Majesteyten.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Cristiaen VAN EYNATTEN schout, Adam VAN OVERBUNDE, Ffrans ERSELLEUS, Johan CLUT, Johan CRIECKELMAN, Aert VAN BUNDE, Conrart THOREELS en Peter STAS.

N° 1786.

1576 (Juni 1) opten eersten dach der maent Junii.

Schout en schepenen van Brabantsche zijde te Maastricht oorkonden, dat Peter SPECKHOUWER, als rentmeester van St. Servaaskapittel, op Willem PITTEN wegens achterstallige rente van de jaren 1570 tot 1575, *overmyts vier te genachten als gewoenlyckes* de door hem gestelde panden heeft doen uitwinnen, en zij hem

Digitized by Google

die voor een jaar en dag hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Gerardt VAN STREYTHAEGEN schout, Liebrecht TYLOY, Franchoes VAN GEMART, Johan VAN TILBORCH, Mathys JENTIS, Nicolaes WEERTS, Willem VAN HERFF en Conrardt INDIE HAEGE.

N° 1787.

1589 (Januari 12) den twelleffden dach Januarii.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Andreas, rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, op de erven Willem WILS hunne goederen heeft doen uitwinnen, wegens het niet betalen der verschuldigde interest over de jaren 1577 tot 1588 en zij hem die voor een jaar en dag in bezit hebben toegewezen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Jacques MAES schout, Johan CANNEN, Karel HUYS, Lambricht VANDER HOEFFEN, Ghillis RUYSCH, Johan HOPPEAUX, Johan CRIECKELMAN en Laurens MEYS.

N° 1788.

1589 (Januari 12) den XII dach Januarii.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Andreas CREYTEN, rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, bij eerste, tweede en derde *genachten*, van Lemmen HOUBEN en Tryn CARIS echtgenooten betaling gevorderd heeft eener jaarlijksche erfpacht van 12 vaten rogge, die van 1575 niet meer was voldaan *ende dat op rekeninge ende op corttinge der capellaenen* en dezen niet kunnende bekomen *by vierde genachten* op voornoemde echtgenooten het onderpand, zijnde een bunder bouwland in twee perceelen te Heukelom, heeft doen uitwinnen en zij hem dat voor een jaar en dag in bezit hebben toegewezen met behoud van ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1787.

Digitized by Google

N° 1789.

1589 (Januari 12) den XII dach Januarii.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Andries KREITEN, rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk op Pouwel BOUMS, bakker te Wyck, 23 groote roeden bouwland geheeten *der daelhoeff* en nog 8 groote roeden geheeten *dat moelen hoefken* heeft doen uitwinnen ten einde te bekomen de achterstallige betaling eener rente van 6 Bourgondische daalders en 1 oort, welke in de laatste elf jaren niet betaald zijn, en zij hem dat land voor een jaar en dag in eigendom hebben toegewezen, behoudens ieders recht daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1787.

N° 1790.

1590 (September 13) opten derthienden dach Septembris.

Rentmeester en schepenen der *justitien ende gerichtz des hoeffs van Leenckelen* oorkonden, dat Johan BOUWENS, als rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk op de erfgenamen van Thys COENEN, Willem COENEN, Guertgen LOYEN, Lemmen JEKERMANS en Thys INDIE WYER MOELEN, wegens het niet betalen eener jaarlijksche erfpacht van 2 mudden rogge heeft doen uitwinnen drie bunders en 16 groote roeden bouwland te Montenaken gelegen en zij hem die voor een jaar en dag toegewezen hebben.

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1787.

N° 1791.

1592 (Februari 27) opten sevenendetwintich dach Ffebruarii.

Schout, rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Johan BAUWENS, rentmeester der broederschap van kapellanen

Digitized by Google

der St. Servaaskerk op de erven Wilken WYLS van Huekelom (1), wegens het niet betalen gedurende de laatste dertien jaren eener erfpacht van 24 vaten rogge, heeft doen uitwinnen een erf met toebehooren te Heukelom gelegen en zij hem dat voor een jaar en dag in bezit hebben toegewezen *ende wannee als dat jaer omme es hy alsdan wederomme comme voir ons in Triecht men sal hem dan seggen wat het recht leeren ende cleeren sal inder saecken voertz te doen.*

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1787.

N° 1792.

1592 Februari 27. Uitwinning van een erf te Heukelom op de erven Lennart Cielissen aldaar.

Wyr scholtis, rentmeester ende schepen des hoeffs van Lenckelen genoempt den Vroenhof als met naemen joncker Jacques MAES scholtis, Gylis RUYSCHEN rentmeester, Johan CANEN, Caerle HUYS, Johan CRYECKELMAN, meester Johan HOPPEAUX ende Laurens MEYS schepenen tuygen ende gestoen mits desen, dat wyr in vollen gerichte sittende inder dengebanck Johan BAUWENS als rentmeester der heeren cappellanen van sinte Servaes binnen Maestricht seekere guederen voer ende achter mit allen synen toebehoerten tot Hueckelum gelegen toestaende den erffgenamen Lennart CIELISSEN van Hueckelum sich met recht daerinne verwonnen heeft overmits der eerster, tweeder, derder ende vierder genachten ende dat doir gebreeck aen betaelinghe van twellff vaeten rogge jaerlix erffpacht volgende der voirscreven heeren bescheyden ende die verloepen vanden jaeren XVc sevenendetseventich totten jaere eenentnegentich Andree incluys ende wie hangende der proceduren vallen mach, behoudelick dat hem daer aen dienen sal syn behoerlycke cortinghe ende wes hy eenichssins daerop sal hebben betaelt al welck verloope ende achterstel dat der voirscreven rentmeester van den opgemelden erffgenamen (als hy seyde) niet crygen en conde alsoe dat wyr den selven doer syn versueck, die voergenoempde guederen met vonnisse hebben toegewesen ende gepronuncieert in synen handen te

(1) Heukelom een gehucht van Vroenhoven.

Digitized by Google

halden jaere ende dach, beheltenis den heere ende jedermans zyns goeden rechtz, teens ende wanneer als dat jaer om es hy alsdan wederomme comen voir ons in recht, men sal hem dan seggen, wat het recht leeren ende cleeren sal inder saecken voirtz te doen. Gegeven inden jaere ons Heeren duysent vyffhondert ende tweentnegentich opten sevendetwintichsten dach Februarii (1).

Orig. op perkament.

N° 1793.

1598 (Augustus 11) sur l'an de grace mille chincque cent nonante huict au mois d'aoust l'onsieme jour.

Schout en schepenen van Luik oorkonden, dat Coene SAGHEN, koopman en burger van Maastricht, voor eene jaarlijksche erfrente van 37 guldens en 10 patars (2), munt van Luik, aan Gaulthier DE RESIMONT (3), kanonik van St. Servaaskerk te Maastricht, het derde gedeelte eener bouwhoeve bestaande in huis, tuin, lande-

---

(1) In dorso: *Overmitz Maes schouteth, Kanen, Huys, Ruysschen, Crickelman, Houpeaus scepenen, den XI Junii 1592 is affgeboth gedaen aen Guert* PLUX *nomme uxoris Geet* GIELISSEN *ende aen Lemmen* JEKERMANS *ende aen Mint* VAN KETSINGEN, *per Lotrynx, oyck om voerts te condigen ende dat vanden guederen hierin geruert.*

Verheyen.

(2) Uit de noot boven den brief blijkt, dat die rente verschuldigd was aan de beurzen door DE RESIMONT gesticht.

(3) Walterus DE RESIMONT (de Resymont) geboren te Luik, verkreeg bij St. Servaaskapittel te Maastricht den 23 Maart 1579 de prebende van Johannes PETRI; hij werd achtereenvolgens met verschillende bedieningen bij dat kapittel belast, maakte zijn testament in 1600, overleed 12 jaren later en werd begraven bij zijne moeder in de St. Servaaskerk in de kapel van den H. Laurentius. Hij was een weldoener der armen, stichtte twee studiebeurzen, eene ten voordeele van arme leden zijner familie en eene ten behoeve van de *choraules* van St. Servaaskerk te Maastricht; verder stichtte hij een nieuw beneficie op het altaar van den H. Laurentius dier kerk, en een beneficie ter eere van den Zoeten Naam in de parochiale kerk van den H. Michel te Luik; hij was ook een weldoener van het klooster der H. Maagd te Maeseyck. Tot uitvoerders van zijn testament benoemde hij Johannes HOVELMANS, scholaster van St. Servaas te Maastricht en Erasmus XHENCEVAUX J. U. D., kanonik van Luik.

Digitized by Google

rijen en verdere dependentiën gelegen te *Dulbeeck* tusschen St. Truiden en Hasselt, geheeten *Ghizelerwenin* (Ghizeler winning?) en groot ongeveer 70 bunders en van al de cijnzen en renten die hij uit die plaats jaarlijks beurt, overgedragen heeft, welke rente losbaar is met 600 brabantsche guldens.

Afschrift in: *Liber litter bonorum.. panistarum..* fol. 126. — Schepenen: Servais NOLLENS, J. U. L. „submayeure" als plaatsvervanger van Messire ridder Herman DE LINDEN vrijbaron van Reckheim, heer van Tongernelle Haultain enz. „souverain mayeur" van Luik.

N° 1794.

1600 (Juli 13) den derteenden July.

Stadhouder, rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Gielis BAELMANS als rentmeester van St. Servaaskapittel te Maastricht wegens het niet betalen gedurende meerdere jaren eener jaarlijksche erfpacht van 6 vaten tarwe op Anthoenis MOVEN (?) van Montenaken diens Vroenhofsche goederen heeft doen uitwinnen en zij hem die voor een jaar en dag in bezit hebben toegewezen, behoudens ieders recht en aanspraak daarop.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan HILDERNIS stadhouder, Gylis RUYSCHEN rentmeester en schepen, Caerle HUYS, Johan CRYCKELMAN, Johan HOPPEAUX, Johan HELDERNIS, Gerart DRIES en Lambrecht SCHARS.

N° 1795.

1605 (Maart 29) den 29 Martii op genachsten dach.

Schout en schepenen der heerlijkheid Hees, bank van St. Servaaskapittel, oorkonden, dat Elisabeth, de weduwe van Servaas VAEX, met haren momboor, Claes TAUBENS, ingevolge testamentaire beschikking van haren echtgenoot, in het bezit is gesteld van 26 roeden bouwland in drie perceelen gelegen te weten: 11 groote roeden *int noppen velt* naar den kant van *Schayenbosch* naast land van jonker Ardt VAN MERSEN, naast land van het gasthuis

Digitized by Google

van St. Servaas te Maastricht en van de armen „Beyart" aldaar; 10 groote roeden *opden Loeppenberch* palende aan land der erfgenamen van jonker Anthonius VAN HOUTHEM, aan land van Jan WYNANS, burger van Maastricht, en *opt hoeft naede Loeppen zoe* aan land van het kapittel van St. Servaas aldaar; en 5 groote roeden nabij de voorgaanden gelegen; dat Elisabeth dat land aan 14 brabantsche guldens de roede verkocht en opgedragen heeft aan Meyer PETERS van Hees en diens huisvrouw Mary, welke gelden ingevolge voormelde testamentaire beschikking *tot onderhaldinge, noets halffven* harer konden zullen worden *beleert*, en verklaard heeft dat gemeld land met niets anders bezwaard is dan met *des heeren lantceens*, onder verband van al hare goederen

Orig. op perkament. — Schepenen: Henderick VAN CAUWENBERCH schout, Wylhem BEVERS, Lenart en Claes BRUSTERBOSCH, Servaes VANDER MOER, Gerardt VANDEN HOEFF, Lenart THYSEN en Peter JORESSEN.

N° 1796.

1612 (Maart 19) Gegeven ende aldus gepasseert te Maestricht negenthiene daegen in de maent van Meertte anno duysent sessehondert ende twelve.

Schout en schepenen der hoofdbank Meerssen, land van Valkenburg, oorkonden, dat Hendrick ALOFFS van Haessdael bij Johan HOVELMANS J. U. L. (1), kanonik van St. Servaas te Maastricht, als uitvoerder des testaments van zijn medekanonik Wouter RESYMONT, een kapitaal van 300 Carolus-guldens heeft opgenomen tegen 18 guldens en 15 stuivers rente 's jaars te betalen aan den meester van het gasthuis der voormelde St. Servaaskerk, ten behoeve van de stichting door voornoemden RESYMONT bij tes-

(1) Johannes Hovelmans J. U. L., geboren te Brussel, was de zoon van Jan en Margareta VANDER VEKEN; 14 Januari 1595 verkreeg hij bij St. Servaaskapittel de prebende van Johannes CARNOT, werd 1599 gekozen tot scholaster en in 1611 door zijn medekanoniken benoemd om met Wilhelmus Fexhius eene minnelijke schikking tot stand te brengen met den proost Willem VEUSELS, die toen te Mechelen vertoefde. Hij overleed 2 Juni 1615 en werd begraven in de St. Servaaskerk in de kapel der H.H. Hermes en Erasmus. Hij was raadsheer van den koning van Spanje.

Digitized by Google

tament gedaan, en losbaar met gemelde hoofdsom; tot onderpand gesteld heeft de volgende erven: een huis met tuin en verder toebehooren te Klein Haesdaal aan *die meulenstege*, naast het erf van Jan MULCKENS naar den kant van Schimmert; 1 bunder bouwland *inden Waenber* gelegen palende naar den kant van Maastricht aan land van Jan HAEGENS, naar den kant van Schimmert aan land van Lysken SCHOENMAECKERS' erven, naar den kant van Haasdal aan land van Heyn ALOFFS en naar den kant van Oenssel DER DOEFF JAN; $^1/_2$ bunder bij het voorgaande gelegen en ingesloten door land der abdis van Susteren, van Peter ALOFFS, van Hendrik DEE en Jan CLAES; en $^1/_2$ bunder in hetzelfde veld gelegen achter *die hueff* naast land van Hendrik PASMANS, land van Jan LEYSTEN, land van Lenert ERCKENS en dat van Ghiel CUSTERS; en verklaard heeft dat die erven met niets anders bezwaard zijn dan met den *Heeren chyns*, waarbij tot voorwaarde is gesteld dat in geval van slechte betaling der rente de meester van St. Servaas-gasthuis *sal mit pandtschappe ofte reele ende parate executie nae een konde van vyffthien daegen opde voorschreven panden moegen procedeeren al off hy Hendrick* ALOFFS *mit alle solemniteyten van Rechte vuytverwonnen waere sonder eenige oppositie te mogen doen.*

Afschrift in: *Liber litt. bonorum.. panistarum..* fol. 131. — Schepenen: Thomas FABRITIUS schout en schepen, Dierick VERHEYEN en Reynier VAN RAEDE.

N° 1797.

1612 (April 2) twee dagen in den maendt van Aprille.

Stadhouder en schepenen der hoofdbank van 's Gravenvouren oorkonden, dat Waernir LOYSON verklaard heeft bij Johan HOVELMANS J. U. L., scholaster van St. Servaaskapittel te Maastricht, een der uitvoerders van het testament van Wauter RESYMONT, kanonik dier kerk, opgenomen heeft een kapitaal van 1100 guldens, waarvan hij den jaarlijkschen interest, zijnde 68 guldens 15 stuivers, zal betalen aan Johan voornoemd of aan den meester van St. Servaasgasthuis, welk kapitaal hij ten allen tijde zal kunnen inlossen

Digitized by Google

met bijbetaling van den verloopen interest, mits opzegging een half jaar te voren, en tot onderpand gesteld heeft: *a.* 2 bunders bouwland en 1 bunder *waese* in een perceel bij de *Voer aen die volmollen inder Kinderhoff* gelegen naast land van Gerard BEELBOM, den weg van 's Gravenvouren naar St. Maartenvouren, naar den kant van *Schophem* naast land van Guert OPHAL; *b.* twee perceelen akkerland elk van $^1/_2$ bunder, waarvan het eerste gelegen is bij voornoemd *Kinderhoff* naast land van Lennert COUWEN, dat van Andries CRASBOM, en het tweede *opten beeckbergh* naar den kant der *oude linde* palende aan land van Peter CRYENS van 's Gravenvouren, naar den kant van *Westerheyde* aan land van Peter MUSSEN en aan die *beeckberch*; *c.* $1^1/_2$ bunder bouwland *in de Remersdelle* naast land van Andries CRASBOM en land van Wylhem HUYNEN, land van Hans COLLEN; welke perceelen bouw- en weiland tiendvrij zijn en Waernir voornoemd verkregen heeft van Guert OPHALL, Lennart HAEGELSTEYN en Willem WILLEMS van Moulingen bij transportbrief van den 27 Maart j.l. en $^1/_2$ bunder bouwland, vrij van tiende, geheeten *het lant van Sant* en gelegen *int hochvelt* tusschen land van Jacob HUYNEN, land van Massin VAN MISCH, land van Berbe VAN BROECK en land van Gerardt POILBOON; dat daarbij bepaald is, dat bij gebrek van geregelde betaling voornoemde testamentaire uitvoerder of meester van St. Servaasgasthuis *mit pandtschappe ofte reele ende parate executie nae een conde van vyffthien daghen op de voorscreven panden sullen moegen procederen alsoft hy voorscreven comparant met alle solemniteyten van rechten vuytverwonden waere, sonder eenighe oppositien te moeghen doen.*

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 118. — Schepenen: Lynaer LYNOT stadhouder, Geraert HOERST, Jan MOULINGEN, Guerdt OPHAL, Frans POELLEN, Ghillis COELLEN en Melcher OOST.

N° 1798.

1626 (Januari 19) opden XIX January.

Schepenen der hoofdbank Meerssen oorkonden, dat Corsten MULCKEN van Bunde, gehuwd met Maria DAEMEN, bij Adam BROCKART en Guilliam VAN BEMELEN, kanoniken en provisoren

Digitized by Google

van het gasthuis van St. Servaaskerk en van de beurzen der *klockbroeders* dier kerk, gesticht door wijlen den kanonik Walter DE RESIMONT, opgenomen heeft 150 brabantsche guldens tegen eene jaarlijksche losrente van *ten penninck seestien* en tot onderpand gesteld: *a*) $^1/_2$ bunder land achter *Casen* achter de hofstede van Thys OTERMANS, palende aan land van Peter NAGELS, van voornoemden Thys en land van Jan BOURS; *b*) $3^1/_2$ groote roeden insgelijks achter *Casen* naar den kant van de *Locht* aan de weide van Peter GULCKENS, naar den kant van Meerssen aan land van Herman MULCKEN, naar den kant van Moervelt aan land van Anna VAESSEN en naar den kant van den weg naar Maastricht aan land der erven Jan LYMPENS; *c*) $4^1/_2$ groote roeden weiland gelegen *inde Bunderbempden* palende aan weiland van Johan SLUYN, *op't hooft nae de Mase der middelgraeff, op de syde naer Brommelen* aan land van Willem SYMONS en Hendrik BOSCHOUWERS en *op 't hooft nae den Bunder bosch* aan land van Willem SYMONS voornoemd, en dat hij verklaard heeft dat die landerijen vrij zijn van alle lasten en elken cijns.

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 129 v. — Schepenen: Thomas FABRITIUS schout en schepen, en Michael COECKEN burgemeester en schepen.

N° 1799.

1616 (Februari 6) opden seesden February.

Schout en schepenen van Meerssen oorkonden, dat Claes PUTS van Ulestraten met toestemming zijner echtgenoote Catharina bij Adam BROCKART en Guillam VAN BEMELEN, kanoniken van St. Servaas te Maastricht en provisoren der beurzen ten voordeele der *clockbroederen* van voormelde kerk gesticht door wijlen kanonik Walter DE RESIMONT, opgenomen heeft een kapitaal van 200 guldens *ten penninck seestien nae mandaet des Conings* en daarvoor verhypothekeerd heeft: *a*) zijn huis met hofstede te Vlieck groot ongeveer 8 groote roeden naast land van Pauwel JEGERS van Stockhem en land van Jan ACKERMANS; *b*) 6 groote roeden weiland aldaar gelegen naar den kant van Berchem palende aan land

Digitized by Google

van Nicolaes OLISLEGERS en naar den kant van Meerssen aan de *heerstraet*; en *c*) 6 groote roeden ook aldaar gelegen naar den kant van Sittard naast het erf van Lentsen PEYMANS, naar den kant van Meerssen naast de weide van Lendert HOEFFS, en naar den kant van Valkenburg naast *het broeck*, met de verklaring dat die erven en landerijen vrij zijn van alle lasten behalve voormelden cijns.

Afschrift ibidem fol. 130 v. — Schepenen: Thomas FABRITIUS schout en schepen, Lambrecht JANSSEN...

N° 1800.

1626 (Februari 23) op den 23 Februari.

Schout en schepenen van Meerssen oorkonden, dat Jaspar CRUTSEN van Groot Haasdal, gehuwd met Maria GHYR, bij Adam BROCKART en Guilliam VAN BEMELEN, kanoniken van St. Servaaskerk te Maastricht als provisoren van de beurzen, door hun medekanonik DE RESIMONT ten behoeve van de *panisten* dier kerk gesticht, opgenomen heeft een kapitaal van 100 brabantsche guldens tegen eene losrente van *ten penninck sestien* en tot onderpand gesteld $1^1/_2$ morgen weiland te Haasdaal aan den weg naar Maastricht palende aan het erf van Willem PRYSMANS, en naar Meerssen aan dat van Paes NYSTEN, met de verklaring dat voormeld weiland met niets anders bezwaard is dan met *des heeren sympelen chyns.*

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 128 v. — Schepenen als van n°. 1799.

N° 1801.

1626 (Februari 28) den lesten dach des maents February.

Schepenen der bank en heerlijkheid Eysden oorkonden, dat Jan LAMBIERS bij de provisoren van de beurzen ten behoeve van de *clockbroderen* van St. Servaaskapittel opgenomen heeft de som van 400 brabantsche guldens en daarvoor gegeven heeft eene los-

Digitized by Google

rente van 20 dier guldens, welke hij gevestigd heeft op: *a*) 13 groote roeden weide te Eysden gelegen naast weiland der weduwe Lins PETERS, weiland van Lambrecht TERFFS, en weiland van Peter MOR van Maarland; *b*) 10 groote roeden naast land van jonker TRIPS van Oost, naar den kant van Maastricht naast land van Peter MORCHILUS van Breust met een *hoeft* schietende op land der weduwe Lins PETERS en met het ander *hoeft* op land van jonker Jan DE LAMMERGELLE; *c*) 8 groote roeden weiland nabij de voorgaande gelegen naast weiland van jonker TRIPS, aan den weg naar Maastricht en *d*) 8 groote roeden ook bij de voorgaande gelegen naast land van Hendrik JANSSEN, van Luik, van Ruth RUTTEN van Oost en dat der erven Nelen TYSSEN, met de verklaring dat voormelde weilanden met niets anders bezwaard zijn, dan met den gebruikelijken landcijns en onder hypotheektelling van al zijne goederen.

Afschrift ibidem fol. 114 v. — Schepenen niet vermeld.

N° 1802.

1626 (October 22) opden XXII Octobris.

Schout en schepenen van Meerssen oorkonden, dat Matthys DIERICX van *Cleen Haesdael* met zijne echtgenoote Maria LUYTEN verklaard heeft bij de provisoren der beurzen van de *clockbroeders* van St. Servaaskerk te Maastricht, opgenomen te hebben de som van 100 brabantsche guldens tegen de jaarlijksche rente van *ten penninck seestien* en daarvoor verhypothekeerd heeft: *a*) 6 groote roeden bouwland achter *Cleen Hasdael* gelegen naast land der weduwe van Jan LUYTEN, naar den kant van Raer aan het *haericker voetpaet gaende nae Aecken*, naar den kant van *Waumbervelt* naast den moestuin van Dries PETERS en naar den kant van Schimmert aan de dorpstraat; *b*) 1 morgen aan den *cleynen hasdelder weech* palende aan land van Lenart MICHELMANS, *op't huyt nae den Waumboir* aan land van Servaes OESCH, naar Klein Haasdal naast land van Jan DER MELAET en *c*) een morgen naar de zijde van Meerssen gelegen naast land van Meyken de weduwe van Aloff ALOFFS, *op't huyt naer den Waumboir* naast land van

Digitized by Google

Andries PETERS en naar de zijde van Schimmert naast het land van Eern DIRICKX en verder al zijne overige goederen en erven tot onderpand gesteld heeft.

Afschrift ibidem fol. 134. — Schepenen als van n°. 1799.

N° 1803.

1637 (Mei 2) den 2 May.

Schepenen van Sichen en Sussen oorkonden, dat hun medeschepen Lemmen HOELBEECK bij Engelbert BOONEN en Christoffel BAELEN, kanoniken van St. Servaaskerk te Maastricht en provisoren van het gasthuis dier kerk, opgenomen hebben een kapitaal van 250 brabantsche guldens tegen de jaarlijksche rente *ten penning sestien* waarvoor hij tot onderpand gesteld heeft $4^1/_2$ roeden akkerland tusschen Sichen en Bolre, naar Bolre palende aan land der erven Reyner JANS, naar den kant van Maastricht aan land van Eva de weduwe van Joris PAULI, naar den kant van Riempst aan land van Jampsin DE LA CROIX, schout, en naar Sichen aan land van Gerard VOS, alsmede op 19 groote roeden land in het *rympster velt* gelegen tusschen land van Jan REYNERS, land van Dirick *der wever* en land van Vrint FLOREN (1).

Afschrift in: *Liber litter. bonorum.. panistarum..* fol. 139 v.. — Schepenen: SAMMEN en EUVEN.

N° 1804.

1686 (Januari 8) op heden den 8e January.

Schepenen van Wilre oorkonden, dat Emondt VANDEN ELSEN gehuwd met Anna LINCKENS op interest genomen heeft bij de Choralen van St Servaaskerk te Maastricht de som van 200 guldens, gevestigd op eene weide te Houthem gelegen en toebehoorende aan Johanna PAULUSSEN echtgenoote van Thomas AUSSEMS,

(1) 1662 Januari 24 werd deze acte gerealiseerd door schepenen van Riemst.

Digitized by Google

en tot onderpand heeft gesteld de volgende goederen: 6 morgen boomgaard te Wilre naast het erf van Sander VAN GENDT; de helft van 6 morgen weiland beplant met boomen bij het dorp Wilre *opden hoelen wegh,* ten oosten naast land van Frans KLINCKENBERGH, ten westen naast land van Peter VAN GANGELT; de helft van drie morgen weide *in de wylder bempden* tusschen de weilanden van Peter ERCKENS en van Nicolaas BEMELMANS; de helft van een half bunder akkerland *in't Kleen veltgen* naast land van Nicolaas BEMELMANS voornoemd en dat van Peter VAN GENDT; de helft van ongeveer $^1/_2$ bunder *int wyler velt op het Eyckent* naast de *Cartylser erve* en den openbaren weg.

Afschrift ibidem fol. 120. — Schepenen: J. Adolph GILLISSEN, Alexander KICKEN en Ferdinandt STYBELS.

Digitized by Google

SUPPLEMENT.

N° 1805.

(1262 Januari 23) Datum anno Domini M° CC° lprimo feria secunda ante Conversionem sancti Pauli menso Januarie.

Schepen v. M. oorkonden, dat broeder Theodericus, monnik van Godsdal, als procurator van abt en abdij, en Henricus gezegd HERYNC, burger van Maastricht, overeengekomen zijn, dat Henricus en zijne erfgenamen van het huis, dat hij bewoont langs het Vrijthof, *iuxta atrium*, in de plaats van 1 Keulsche mark, voortaan 1 pond Luiksche munt aan voormelde abdij zullen betalen, maar dan ook aan het hof van Lenculen zullen voldoen den cijns van 4 penningen en 1 obool Luiksch, welke die abdij wegens voormeld huis aan dat hof verschuldigd is en zulks tot korting der 20 Luiksche schellingen welke zij aan die abdij schuldig zijn.

Orig. op perkament. — Schepenen: Baldewinus DE MOLENDINO en Godefridus zoon van wijlen Osa.

N° 1806.

1265 (September 6) Dominica ante Nativitatem beate Virginis.

Schep. v. M. oorkonden, dat broeder Theodericus, monnik van Godsdal, namens zijne abdij, aan Lambertus SUPRA FORUM, priester, zoon van wijlen Rutgerus, in erfrecht heeft opgedragen het huis en de plaats dier abdij, welke behoord hebben aan

Digitized by Google

wijlen Henricus DE HAGEN, priester, en gelegen zijn nabij het Vrijthof, en tevens overgedragen een jaarlijkschen cijns van 12 Luiksche schellingen uit een huis ook nabij het Vrijthof gelegen en bewoond door Adam die gehuwd is met de dochter van HARTFUST, onder beding dat na Lambertus' dood dat huis en die rente aan de abdij van Godsdal zullen terugvallen (1).

Orig. op perkament. — Schepenen als n°. 1805.

N° 1807.

(1267 Maart 20) Actum anno Domini M° CC° lxsexto Dominica post Gertrudis Virginis.

Schep. v. M. oorkonden, dat Tilmannus gezegd PRINTHAGEN aan Giskinus, den zoon van wijlen CAUSEN, eenen jaarlijkschen cijns van 10 Luiksche schellingen uit een huis in de *coppunstrote* (2) aan het uiteinde tegenover het huis van Renerus POUSEL, hetwelk thans in erfrecht is bij Johannes SCUTOR, verkocht en overgedragen heeft en hij, zijne vrouw, zijne dochter en dezer echtgenoot Giselbertus ten behoeve van Giskinus afstand gedaan hebben van al hunne rechten daarop, onder beding dat, indien binnen het jaar en dag die cijns door wie ook, uitgewonnen wordt, *tuetonice dicitur bescodde*, Tilmannus aan Giskinus de koopsom zal moeten terugbetalen als deze *dinoscitur penes se tenuisse;* dat voor de tekortkoming van het geregeld betalen van dien cijns, Tilmannus zijn ander huis nabij het hierboven vermelde gelegen tot onderpand heeft gesteld en tot borgen Tilmannus POLLONIS, wonende achter den molen van vrouw Siba, en zijn schoonzoon Giselbertus.

Orig. op perkament. — Schepenen: Baldewinus DE MOLENDINO en Godefridus FLORENTII.

---

(1) Aan beide partijen werd eenzelfde brief uitgereikt, zooals aan het eind daarvan vermeld staat: *ita quod apud quamlibet partem una littera et similis permanebit.*

(2) De Kapoenstraat.

Digitized by Google

N° 1808.

1269 (April 21) Dominica ante beati Marchi Ewangeliste.

Schep. v. M. oorkonden, dat broeder Theodericus, monnik van Godsdal, voor eenen cijns van 18 Luiksche schellingen en 4 kapoenen 's jaars aan Godefridus, bakker, namens zijne abdij in erfrecht heeft opgedragen twee huizen met aanhoorigheden (1), gelegen in *platea sancti Amoris* (2), welke cijns in drie termijnen betaald moet worden: 6 schellingen en de kapoenen met Kerstmis, 6 schellingen met Paschen en 6 schellingen met St. Pietersbanden (1 Augustus).

Orig. op perkament. — Schepenen als van n°. 1805.

N° 1809.

1270 (April 25) beati Marchi Ewangeliste.

Schep. v. M. oorkonden, dat broeder Johannes DE WICH, monnik van Godsdal, namens zijn klooster aan Godefridus DE HUDICHOVEN, schout, in erfpacht opgedragen heeft het huis gezegd *supra fossatum quondam Arnoldi Fabri* gelegen nabij het klooster der Minderbroeders, voor eenen cijns 20 Luiksche schellingen 's jaars, betaalbaar half met Kerstmis en half met St. Jan Baptist, onder beding dat Godefridus binnen de twee jaren te Maastricht zal koopen eenen cijns van 10 Luiksche schellingen en die aan voormelde abdij overgedragen, waarvoor hij tot borgen heeft gesteld: Ogerus DE HAREN ridder, en Godefridus DE FUGIS schout.

Orig. op perkament. — Schepenen: Baldewinus DE MOLENDINO en Gerardus zoon van Gosmarus.

---

(1) Later tot een huis verbouwd waarin in de 14e eeuw woonde H. HULENERE.
(2) De Platielstraat.

Digitized by Google

N° 1810.

1271 (Juli 20) feria secunda ante Beati Jacobi Apostoli.

Schep. v. M. oorkonden, dat broeder Johannes DE WICH, monnik van Godsdal, ten behoeve van zijn abt en zijne abdij, van Gerardus gezegd DE STELLA gekocht heeft eene jaarlijksche rente van 2 Luiksche marken uit zijn huis geheeten *de stella*, en Gerardus met toestemming zijner echtgenoote en kinderen hem die rente heeft overgedragen, onder beding de gebruikelijke voorwaarden te zullen nakomen en onder verband van al zijne goederen, roerende en erfgoederen (1).

Orig. op perkament. — Schepenen: Baldewinus DE MOLENDINO, Godefridus FLORENTII en Godefridus zoon van Gosmarus.

N° 1811.

1308 (Juni 2) secunda die mensis Junii.

Schep. v. M., oorkonden, dat Mechtildis, de weduwe van Godefridus gezegd DOLWAY, met toestemming van Renerus DOLWAY, voor eene jaarlijksche rente van 18 marken en 4 kapoenen, aan Theodoricus NUEST, *campsor* van voornoemde stad, in erfrecht heeft opgedragen het huis *de rubeo leone* (2) met aanhoorigheden gelegen tusschen het huis *den leeuwensteyn* en het huis *de cancro*, Theodoricus voornoemd beloofd heeft van die rente te zullen inlossen $1^1/_2$ mark met het feest van Kerstmis eerstkomende en andermaal $1^1/_2$ mark met dat van Johannes den Dooper (24 Juni) daaraanvolgende, telkens met 60 goudguldens en daarvoor tot borgen heeft gesteld Arnoldus NUEST, schepen van Maastricht en Nicolaus DE LYMBORCH, *incisor pannorum* (lakenscheerder).

---

(1) De schepenbrieven geregesteerd onder de n°s 1805 tot en met 1810 houden verband met die van 1309 December 23, 1310 Januari 21 en 16, geregesteerd onder de n°s 73—75 hiervoren.

(2) Dit huis was waarschijnlijk gelegen in de straat thans genoemd de *Kleine Staat*; ook wordt het geheeten *de rufo leone*.

Digitized by Google

Afschrift in register: Ms. latin n. 10180 fol. 166, op de Bibliothèque Nationale te Parijs. — Schepenen: Godefridus DE VINEA, Florentius WEYLDE en Arnoldus NUEST.

N° 1812.

(1320 Maart 8) Datum anno Domini M° CCC° XIX° Sabbato ante Gregorii Pape.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes genaamd KENTERKEN en Goeswinus, gebroeders, ten behoeve van Tilmannus DE VISETO, voller, en van zijne erven afstand gedaan hebben eener jaarlijksche rente van 2 Luiksche schellingen te beuren uit een huis in de straat, *ruella*, geheeten *Kenterkensruwe* (1) gelegen tegenover den boom *muelberenboem* geheeten en voorheen eigendom van Maria KENTERKEN en beloofd hebben hun het bezit daarvan te zullen vrijwaren en de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen, alles onder hypotheekstelling eener jaarlijksche rente van 4 Luiksche schellingen, die Johannes voormeld te beuren heeft uit het erf der zusters PENRES nabij het klooster der Antonieten.

Afschrift in: *Registrum litt. fratern.* A fol. 39 v. — Schepenen: Johannes DE MILLEN en Johannes DE HEZE.

N° 1813.

1344 (April 18) Dominica post Octavas Pasche.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes DE MONETA, priester, ten behoeve der broederschap van kapellanen van St. Servaas, *fraternitati hospitalis sancti Servatii*, eene jaarlijksche rente van 5 schellingen gevestigd heeft op zijn huis *supra rufi novum opidum* (2)

---

(1) De tegenwoordige *Sporenstraat.*

(2) In de Nederduitsche oorkonden de *Rodenstrote* geheeten, de tegenwoordige Capucijnenstraat.

Digitized by Google

naast dat van Fastinus *factor vitrorum* gelegen, onder beding haar het rustig bezit daarvan te zullen verzekeren.

Afschift ibidem A fol. 7 v. — Schepenen: Nicholaus DE MAURO en Reynerus DE ROSIS.

N° 1814.

1347 (Juni 19) feria tertia ante Nativitatem beati Johannis Baptiste.

Schep. v. M. oorkonden, dat Segera, *cambitrix*, dochter van Johannes LUPI, aan den deken en het kapittel van St. Servaas aldaar 1 mark jaarlijksche rente (1) van eene van 27 Luiksche schellingen uit het huis geheeten *de Hese*, met aanhoorigheden gelegen *iuxta Atrium* (nabij het Vrijthof), overgedragen heeft, onder beding hun het rustig bezit daarvan te zullen vrijwaren, *cum obligatione omnium suorum bonorum cum emenda.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnoldus HAEN en Egidius DE HEPPENART. — Zegels: 1°. Een dubbele bloementak; in het vrijkwartier een band waar boven in den rechterhoek een naar rechts gewende vogel.

N° 1815.

(1351 Januari 3) Datum anno Nativitatis Domini M° CCC° li° mensis Januarii die tertia.

Schout en schepenen van Gulpen (*Glopia*) oorkonden, dat Johannes de zoon van Elizabet, en zijne echtgenoote Katharina aan Wilhelmus DE SANCTA MARGARETA, scholaster en kanonik van St. Servaaskerk te M., verkocht hebben eene jaarlijksche lospacht *boni et warandizabilis pacti transmosani*, maat van Aken, van 1 mud rogge, te beuren uit $3^1/_2$ *jurnalia* bouwland gelegen achter de hofstede van Wolterus gezegd VINGHERLINC en uit een halve bunder bouwland gelegen bij het land van MULARD nabij den groenen weg (*viridis via*), onder beding dat bij slechte levering

(1) De aanteekening in dorso meldt, dat die rente afkomstig was van Henricus (?) MAURI.

Digitized by Google

dier pacht Wilhelmus of zijne erven de hand zullen kunnen slaan aan voormeld land of het gestelde onderpand naar gebruiken hunner schepenbank . . . *mediantibus consuetudinibus ipsius curie ad hoc debitis et in talibus fieri consuetis.*

Afschrift in: *Registrum litt. fratern.* A fol. 46 v. — Schepenen: Wilhelmus GASTMOLEN schout, Johannes MUSART. . .

N° 1816.

(1352 December 2) Datum anno Domini M° CCC° quinquagesimo secundo Dominica post beate Katherine Virginis et Martyris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gerardus, *pistor hostiarum*, verklaard heeft van het huis vóór de Tweebergerpoort tusschen dat van Johannes tandarts (*extractor dentium*) en dat van Johannes FABRI, aan Lambertus PAXSLEGER verschuldigd te zijn eene jaarlijksche rente van 12 schellingen en 1 kapoen, betaalbaar half met Kerstmis en half met St. Jan-Baptist.

Afschrift ibidem A fol. 1 v. — Schepenen: Johannes GRUTER en Gobelinus DE RUFFO CLEPPEO.

N° 1817.

Transfix. (1352 (?) September 23) Datum anno Domini M° CCC° l secundo Dominica post Lamberti Episcopi.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lambertus gezegd PAXSLEGER den cijns vermeld in den hoofdbrief waardoor deze is getrokken aan zijn zoon Gerardus heeft overgedragen, die daarover vrijelijk beschikken kan.

Afschrift ibidem fol. 1 v. — Schepenen als van n°. 1816.

N° 1818.

1361 (Augustus 27) feria sexta ante festum beati Egidii Abbatis.

Schep. v. M., oorkonden, dat Wilhelmus DE FEE, kanonik van

Digitized by Google

St Servaaskerk aldaar ten behoeve der kapel van de H. Katharina in die kerk en van den rector daarvan afstand gedaan heeft van een jaarlijkschen grondcijns van 8 schellingen, 8 denaren Luiksche munt en 3 kapoenen uit de volgende goederen, te weten: 6 schellingen en 2 kapoenen uit het huis van O. L. Vrouwekapittel *fratrum sanctae Marie* op den hoek der Hoogbrugstraat (Helstraat) tegenover het erf van RYDDERS bij het huis van Goeswinus gezegd BRICKE DE BYCHT; 9 denaren en 1 kapoen uit het huis van voormelden RYDDERS gelegen naast dat van Johannes GALLICI bakker; 16 denaren uit het huis van Mathias en Elizabeth SUPRA LAKE te Hoogbruggen tusschen dat van Godefridus FELIX, priester, en dat van Egidius DE BYVORTS, beloofd heeft de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en ridder Ogerus DE FEE zijn broeder, verklaard heeft voor dien cijns in andere goederen te zijn bedeeld.

Afschrift ibidem A fol. 85 v. — Schepenen: Gobelinus DE RUFO CLIPEO en Nicholaus DE MAURO.

N° 1819.

Transfix. 1361 (December 22) in crastino beati Thome Apostoli.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhelmus, de *hospitalarius* van St. Servaaskerk en rector der kapel van de H. Katharina, verklaard heeft, dat Rutgherus DE BRACHT, *claustrarius* namens Johannes DE SCHOENVORST, proost dier kerk, den cijns vermeld in den hoofdbrief waardoor deze is getrokken heeft ingelost en hij hem den hoofdbrief *penes omnem modum et formam quibus eas habuit*, heeft overhandigd.

Afschrift ibidem fol. 86. — Schepenen als van n°. 1818.

N° 1820.

(1362 Februari 11) Datum anno Domini M° CCC^{mo} lxvi° feria sexta ante diem beati Valentini Episcopi.

Schep. v. M. oorkonden, dat Henricus, zoon van wijlen Henricus PISTORIS te Tweebergen, ten behoeve der broederschap van

Digitized by Google

kapellanen der St. Servaaskerk afstand gedaan heeft eener jaarlijksche rente van 2 Luiksche schellingen uit een erf te Twee bergen tusschen het huis van Johannes DE HOELBEKE, priester, en dat van PISTORIS, te beuren onmiddellijk na eene rente van 4 Luiksche marken en 4 kapoenen, waarvoor de broederschap zich verplicht jaarlijks het jaargetijde van zijne overleden echtgenoote Barbara te zullen doen.

Afschrift ibidem A fol. 3. — Schepenen: Godefridus DE VINEA en Florentius DE VINEA.

N° 1821.

1364 (April 24) feria quarta post diem beati Georgii Martyris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Arnoldus, vicarius, en Johannes DE BEKE, priester van St. Servaaskerk aldaar, als uitvoerders des testaments van Johannes DE RUPE in leven kapellaan dier kerk aan de broederschap der kapellanen van St. Servaas eene jaarlijksche erfrente van 5 Luiksche schellingen uit diens huis gelegen *retro ruellam sancti Joannis contigue* tusschen de poort van Macharius DE HESE en het huis van Ghiselbertus DE GHELKE overgedragen heeft, waarvoor de broederschap zich verplicht jaarlijks een jaardienst (1) voor Johannes te zullen houden.

Afschrift ibidem A fol. 35 v. — Schepenen: Nicholaus DE MAURO en Johannes DE FLEYTINGIS.

N° 1822.

(1366 Maart 4) Datum anno Domini M° CCC^no^ lxsexto quarta die mensis Marcij.

Schep. v. M. oorkonden, dat Katharina de weduwe van Jacobus DE MOERBEKE (2) aan de broederschap van kapellanen der St. Ser-

---

(1) Die jaardienst werd gehouden op 15 Maart; Johannes DE RUPE was reeds lid der broederschap van kapellanen in 1343. — *Anniversarium Johannis de Rupe, presbyteri et fratris et parentum eius, X solidos.*

(2) Hij was brouwer.

Digitized by Google

vaaskerk eene jaarlijksche rente van 5 schellingen, te beuren na eene van 34 schellingen en 2 kapoenen uit een huis in de St. Antoniusstraat tusschen het huis van Rulandus gezegd HARTWYNS, voller, en dat van LENREMANS, heeft overgedragen en de broederschap zich verplicht heeft daarvoor hun beider jaardienst regelmatig te zullen houden.

Afschrift ibidem A fol. 10. — Schepenen als van n°. 1820.

N° 1823.

(1367) Datum anno Domini M° CCC° lxvii . .

Schep. v. M. oorkonden, dat Elizabet, de dochter van wijlen Ghiselbertus DE MOLENDINO ten behoeve van haren bloedverwant Giselbertus DE MOLENDINO en zijne erven afstand gedaan heeft eens jaarlijkschen erfcijns van 1 mark uit het huis (1) van Theodericus LANGHERBEYN in de Kapoenstraat (*platea caponum*) naast het huis van Johannes DE BEKE, *investitus* der kapel van den H. Vincentius, en het huis van Arnoldus DE BLISYA gezegd PALLIRE.

Afschrift ibidem fol. 33. — Schepenen: Johannes GRUTER en Reynerus DE ROSIS.

N° 1824.

Transfix. (1369 Februari 27) Datum anno Domini M° CCC° lxviii mensis Februarii die vicesima septima.

Schep. v. M. verklaren, dat Elizabet DE MOLENDINO als naaste bloedverwante en erfgename van haren broeder Giselbertus DE MOLENDINO afstand gedaan heeft van den cijns vermeld in den hoofdbrief waardoor deze is getrokken, waarvan 10 schellingen ten behoeve van de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, 6 schellingen ten behoeve van den pastoor (*investitus*) der St Janskerk te Maastricht, en 4 schellingen ten behoeve van de

(1) Dit huis kwam naderhand in het bezit van Nycolaus DE MONTENAKEN.

Digitized by Google

fabriek of *luminare* dier kerk, en zulks voor de stichting van het jaargetijde van voornoemden Giselbertus (1).

Afschrift ibidem. — Schepenen: Henricus DE MONTENAKEN en Philippus DE HERKE.

N° 1825.

(1370 Augustus 6) Anno a Nativitate eiusdem (Domini) millesimo trecentesimo septuagesimo mensis Augusti die sexta...

Acte van notaris Arnoldus BEYTEL meldende, dat ten overstaan van Johannes DRAKE schout, Nicolaus gezegd JUVENIS, Thomas SPIET, Wilhelmus zoon van Thomas PRELMANS, Johannes zoon van Johannes DE ELST, Wilhelmus gezegd VAN DER BRUGGHEN en Johannes BERART, schepenen van Sluysen, alsmede van Eustacius KAPSNIDER meier, van Nicolaus JONCLOES van Sluysen, Walterus DE MALLE, diens zoon Ghysbertus gezegd Ghysken, Henricus GRAMMEN en Johannes DE ELSTE, laten van het laathof van Johannes PELLART van Tongeren te Malle, Wernerus QUENTIN, klerk van Luik aan Sigerus DE NOVOLAPIDE, deken van St. Servaaskerk te M., voor de som van 73 dubbele mottoenen van Brabant verkocht en overgedragen heeft eene jaarlijksche pacht van $6^1/_2$ mudden spelt (2) uit twee bunders bouwland te Sluysen gelegen, naar den kant van het bosch, naast land der vrouw van GUDICHOVEN eenerzijds en land van het kapittel van Luik anderzijds, welke bunders in pacht zijn bij Johannes DE ELSTE den jonge, die tot meerdere verzekering der geregelde betaling van die jaarpacht tot bij- en onderpand gesteld heeft een bunder akkerland gelegen te Mall tusschen land van de armentafel van den H. Geest en de plaats geheeten *Rockersoer* en verklaard heeft van de twee bunders te zullen betalen een jaarlijkschen grondcijns van 8 penningen en van het tot onderpand gestelde bunder 4 penningen, welke cijnzen en jaarpacht hij of zijn opvolgers als

---

(1) Het jaargetijde bij de broederschap van kapellanen ingeboekt op 3 September luidt: *Anniversarium Gyselberti* DE MOLENDINO *et Bele uxoris eius XIIII solidos.*

(2) Uit de aanteekening boven den brief blijkt dat die pacht naderhand kwam aan Lambertus DE LYSTENDORP, kanonik van St. Servaaskapittel.

Digitized by Google

pachters jaarlijks met het feest van den H. Andreas betalen en leveren moeten te Maastricht ter plaatse naar de aanwijzing van Sigerus DE NOVOLAPIDE of der bezitters van voormelde landerijen.

Afschrift in: *Registrum litt. fratern.* B fol. 66 v.

N° 1826.

(1376 April 4) Datum anno Domini M° CCC° lxxv in die beati Ambrosii Episcopi.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gobelinus gezegd MENTE, priester als rentmeester der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk, aan Johannes DE FORON COMITIS, *ligator cuparum*, en aan zijne echtgenoote Catharina DE HERLE voor 3 marken, 2 Luiksche schellingen en 2 kapoenen 's jaars een huis (1) met aanhoorigheden gelegen op de Houtmarkt nabij de *porta mendacy* (2) naast het huis van Johannes DE HERLE en dat van Henricus YSERMANS in erfrecht hebben opgedragen en dat Johannes DE FORON COMITIS beloofd heeft van die rente 12 Luiksche schellingen (3) te kunnen terugkoopen, namelijk de mark met 18 dubbele gouden mottoenen.

Afschrift ibidem A fol. 11 v. — Schepenen: Florentius WEYLDE en Henricus DE MONTENAKEN.

N° 1827.

1380 (Januari 10) mensis Januarii die decima.

Acte van notaris Henricus DE MAREN van 's Hertogenbosch,

---

(1) Dit huis behoorde aan Mathias YSERMANS en naderhand aan Lambertus gezegd RAEDERMEKER.

(2) De Leugenpoort, die gelegen was bij den ingang der Kleine Gracht. Daar werden de insolvabelen gevangen gezet.

(3) Deze 12 schellingen werden aan de broederschap van kapellanen geschonken tot stichting van het jaargetijde van Elizabeth DE MOLENDINO en van hare ouders, dat 24 December gevierd werd: *Anniversarium domicelle Elizabet de Molendino ac parentum eius, XII solidos.*

Digitized by Google

clericus van het Luiksch diocees en notaris van het hof van Luik, verleden in die stad in het claustrale huis van Sigerus DE NOVO LAPIDE, kanonik der kathedraal aldaar en proost van St. Rombout te Mechelen, meldende, dat deze, ten overstaan van Henricus VROMAN, schout van Sluysen en meier van het laathof *van der Asse* alias *de Malle* thans van Henricus DE RUDEKOVEN te Mall, van Servatius Claessoen van Sluysen, Henricus zoon van Jacob gezegd RODENZOEN van Sluysen, Ghiselbertus zoon van Walterus DE MALLE en Anthonius zoon van Wilhelmus genaamd VANDER BRUGGHEN, schepenen van Sluysen, alsmede van Walterus DE MALLE, Ghiselbertus diens zoon, Johannes zoon van Johannes gezegd SIERS van Mall en Henricus gezegd SARRASYN, laten van voormeld laathof, voormelde Sigerus aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te M., vertegenwoordigd door haar lid Johannes PRUME, voor den jaardienst van wijlen Lambertus DE LYSTENDORP, kanonik dier kerk, geschonken en overgedragen heeft de twee bunders bouwland met de daarop gevestigde jaarlijksche pacht, die hij voorheen gekocht en bekomen had van Warnerus QUINTYN, clericus van Luik gelegen te Sluysen en vermeld in de acte van 1370 Augustus 6, hiervoren onder n° 1825, bij welke schenking en opdracht als getuigen tegenwoordig waren: Johannes DE WERNA kanonik van St. Servaaskerk te M., Johannes CRAUWEL de Horpale, *clericus* van het diocees Luik en Johannes DE LATHEM, *clericus* van het diocees Kamerijk.

Afschrift ibidem B fol. 67 v.

N° 1828.

(1383 April 15) Acta fuerunt hec in Sluysis in pomerio Henrici dicti Groman de Sluysis anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimotertio, indictione sexta mensis Aprilis die decimaquinta.

Acte van notaris Lambertus LIBERTI de *Hoerne*, waarbij de schepenen van Sluysen oorkonden, dat, in tegenwoordigheid van Johannes DE BUNDE, kanonik en rijproost van St. Servaaskapittel te M., Johannes DE LIGNO priester, *officians* der kerk van

Digitized by Google

Sluysen, Johannes SWANENBERCH als plaatsvervanger van den proost van St. Servaaskerk te M., Ghiselbertus DE BUNDE, roededrager dier kerk, Henricus GROMANS, *preco* (deurwaarder) hunner rechtbank en meer anderen, Arnoldus DE STOCKHEM meester van het hospitaal van voormelde St. Servaaskerk met toestemming van den deken en de kanoniken aan Nicolaas DE MILLEN, wonende te Sluysen, voor eene jaarlijksche pacht en cijns van 22 vaten rogge en 9 penningen en 1 copetum in erfpacht opgedragen heeft 2 bunders en $6^1/_2$ groote roeden bouwland in vijf perceelen onder de heerlijkheid Sluysen gelegen, onder beding dat bij slechte of geene betaling dier pacht en cijns, Arnoldus voornoemd of zijne opvolgers beslag zullen kunnen leggen op het door Nicolaus gestelde onderpand van 1 mud spelt 's jaars uit den *groeten hoeff* van Anthonis DE PONTE, en dat die perceelen noch door Nicolaus noch door zijne erfgenamen zullen kunnen worden verdeeld, doch ten allen tijde onverdeeld en onveranderd zullen moeten blijven; welke perceelen zijn: 1°. ongeveer 14 groote roeden tusschen Sluysen en Millen in *solvelt* naast land van Ricaldus DE LUETH; 2°. 16 groote roeden ter plaatse geheeten *boven rudenhoven* tusschen Sluysen en Elst, naast land van St. Servaaskapittel van M. en land van voormeld hospitaal in pacht bij Johannes DE ELST; 3°. vier groote roeden *opt roet* aan het paadje geheeten *Elstpetken* tusschen land voorheen van de vrouw van GUDENGOVEN thans der broederschap van kapellanen der voornoemde St. Servaaskerk; 4°. vijf groote roeden in het veld tusschen Sluysen en Nederhem ter plaatse geheeten *over die Jeker* palende aan land van wijlen Thomas SPYT en 5°. acht groote roeden ter plaatse *op gein Kewe.*

Afschrift ibidem B fol. 48 v. — Schepenen: Johannes DRAKE schout en schepen, Ghiselbertus WALTERI, Servatius NICOLAI, Henricus VOS, Anthonius DE PONTE, Tilmannus MOSSCHART en Petrus ARNOLDI.

N° 1829.

1383 (April 15) mensis Aprilis die decimaquinta.

Acte van denzelfden notaris als de voorgaande, waarbij de

Digitized by Google

schout en schepenen van Sluysen oorkonden, dat, in tegenwoordigheid van dezelfde getuigen Arnoldus DE STOCHEM, *hospitularius* van St Servaaskerk te M., met toestemming van deken en kapittel dier kerk voor 20 vaten rogge pacht en 9 denaren en een copetum cijns 's jaars aan Johannes gezegd MILENSUENE van Elst in erfpacht heeft uitgegeven 2 bunders en $4^1/_2$ groote roeden akkerland in 5 perceelen onder het rechtsgebied van Sluysen gelegen, op voorwaarden dat, bij niet geregelde betaling der pacht, de *hospitularius* voornoemd of zijn opvolger beslag zal kunnen leggen op het mud spelt 's jaars dat door Johannes tot onderpand is gesteld en gevestigd op de tuinen van Johannes zoon van Nicolaus JUNIOR en van Ghiselbertus WALTERI van Mall, te Sluysen gelegen, en dat die perceelen nooit onder elkander mogen worden verdeeld maar ten allen tijde door hem of een zijner erfgenamen in pacht zullen moeten gehouden worden; welke perceelen zijn: 1°. ongeveer 21 groote roeden tusschen Sluysen en Elst ter plaatse geheeten *boven rudenhoven* palende aan land van Wilhelmus DE PONTE; 2°. drie groote roeden nabij het voorgaande aan het *Elsterpetken* gelegen tusschen land van Wilhelmus DE BERGHE en dat der kinderen van Nicolaus DE SLUYSIS; 3°. dertien groote roeden in hetzelfde veld ter plaatse *op loere cule* nabij land weleer van de vrouw van GUDEGOVEN thans van voormeld hospitaal en palende aan land van Wilhelmus SPYTS en aan land der armentafel van den H. Geest van Millen; 4°. vijf groote roeden in het veld tusschen Sluysen en Millen nabij de groeve geheeten *mergelcule*; 5°. twee en een halve groote roeden insgelijks aldaar gelegen ter plaatse geheeten *Ophuseler cule* tusschen land van vorengenoemd hospitaal en land van Johannes gezegd STERNIER DE VREDEREN.

Afschrift ibidem fol. 51. — Schepenen als van n°. 1828.

N° 1830.

1386 (April 12) mensis Aprilis die XII°.

Schep. v. M. oorkonden, dat Bartholomeus gezegd MEYS wonende *indie Hoenrrestrate*, meester of provisor van de armentafel

Digitized by Google

van den H. Geest, als uitvoerder des laatsten wils van wijlen Albertus DE HERDEREN aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk overgedragen heeft een jaarlijkschen cijns van 4 schellingen (1) uit een huis op den Aldenhof (*supra antiquam curiam*) nabij de *portam novam ducentem versus libertatem sancti Petri* en bij het huis geheeten *byden hacgedoeren*, gelegen tusschen die van wijlen Mente en van wijlen Johannes KOET, wever, waarvan laatste bewoond is door Petrus *supra pontem*, lakenscheerder, en verklaard heeft dat Albertus voornoemd en zijne echtgenoote Elizabeth bij testament nog vermaakt hebben aan de armentafel van den H. Geest 1 mark, aan den *investitus* van St. Janskerk 2 schellingen, aan de fabriek dier kerk 2 schellingen, aan de Predikheeren en de Augustijnen ieder 2 schellingen, en aan de hospitalen der H. Agatha, der H. Katharina en van den Nieuwenhof, elk 2 schellingen 's jaars.

Afschrift ibidem A fol. 77. — Schepenen: Reynerus DE EYSENRODE en Henricus DE SANCTA AGATHA.

N° 1831.

1400 (Juni 14) XIIII daeghe in Junio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Mechtilt VAN EYMOEL, weduwe van Claes VAN EMBEMS, ten behoeve van hare kinderen Claes en Lysbeth, echtgenoote in eerste huwelijk van wijlen Pauwel DYERICHS en in tweede huwelijk van Johan KNAPEN den jonge, afstand gedaan heeft van hare rechten op het huis te *Hoebruggen* achter dat van Gerard CRUYNEN tusschen het huis van de vrouw HEPPEYS, *der Kolersse* en dat van Wouter NOUTS en Claes voornoemd daarna zijn *aentael ende synre deylinghe in alle des*

(1) Voor dien cijns verplichtte de broederschap zich jaarlijks het jaargetijde van Albertus en zijne echtgenoote te houden, dat in het necrologium dier broederschap op 18 April staat geboekt: *Commemoratio Alberti de Herderen et Elizabet uxoris eius, IIII solidos.*

Digitized by Google

rechts op voormeld huis aan Lysbet en Johan KNAPEN voornoemd overgedragen heeft (1).

Afschrift ibidem A fol. 76. — Schepenen: Godenule VAN SPAUDEN en Johan VAN HEZE.

N° 1832.

1416 (September 10) thene daighe in Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Bele VAN GRUYSBEKE, weduwe van Goiswyn VANDEN WYGARDE, afstand gedaan heeft eener jaarlijksche rente van 2 marken uit het huis *ten beere* in de Groote Staat ten behoeve van de volgende personen: 1 mark ten behoeve der broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk te verdeelen onder die leden die op den dag van den jaardienst (2) van wijlen Wilhem VAN GRUESBECK, kanonik van St. Servaas, de H. Mis zullen lezen en de 2 mark ten behoeve der beide rectoren van de kapel ter eere van de H.H. Bartholomeus en Sebastianus in voornoemde kerk gelegen (3).

Afschrift ibidem A fol. 118 v. — Schepenen: Mathees DUNNEN en Pauwels VANDEN BYESSEN.

N° 1833.

1428 (Juni 9) noegen dage in Junio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Herman GROBBEN *der bontwerkere* aan Henrich VANDER MASEN, priester en kapellaan van St. Servaas, een jaarlijkschen erfcijns van 18 schellingen uit twee naast

---

(1) Deze brief schijnt een transfix te zijn van dien van 1375 Augustus 11 en vermeld onder n°. 812 hiervoor. — Breide brieven werden 1401 Augustus 1 gevidimeerd door de schepenen Johan VANDEN HERTTE en Godenuel VAN SPAUDEN.

(2) Die jaardienst werd bij de broederschap van kapellanen gehouden op 24 April.

(3) Deze brief is een transfix van dien van 1391 December 23 vermeld onder n°. 934 hiervoor.

Digitized by Google

elkander gelegen huizen (1) op de Lenculenstraat (*by eyn gelegen in die Lencuelrestrote*) tusschen die van wijlen Ghys KUECKEN, *steynmetser*, en van Johan PREUTZ, *scroeder*, heeft overgedragen, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen.

Afschrift ibidem A fol. 153. — Schepenen: Johan VAN BLOMENDALE en Henrick BOVIER.

N° 1834.

1431 (Februari 21) eynendetwyntich dage in Februario.

Schep. v. M. oorkonden, dat hun medeschepen Henric BOVYER aan de priesterbroederschap van kapellanen der St. Servaaskerk aldaar overgedragen heeft eene jaarlijksche pacht van 1 mud rogge uit een stuk *garden* (2) van ongeveer 1/2 bunder *inden gevelte* buiten de Hoogbruggenpoort gelegen aan de heerbaan *gaende van Wyck te sieken* (3) *waert* tusschen land van St. Servaas, land van voormelde *siecken* en land van Wilhem HEKELEERS van Wyck, welke pacht gekocht is met het geld door wijlen Johan MEEMEN, kanonik van voormelde kerk, aan de broederschap bij testament gemaakt, onder beding die overdracht te zullen doen goedkeuren door zijne echtgenoote Lysbede en met de verklaring dat voormeld *garden* met niets anders bezwaard is dan met *goidstheende*.

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnolt VAN HERE en Dyeric VAN EYNENBORCH. — Zegels: 1°. Op een veld van hermelijn een rechter schuinbalk; randschrift: SIGILLUM ARNOLDI DE HEER; — 2°. Op een veld met blokken bezaaid een rechter schuinbalk waarop in den bovenhoek een besant (?); randschrift: S' DIRICH VĀ EINENBERCH.

---

(1) Naderhand werden die huizen eigendom van Johannes DE COLONIA.

(2) *gaerde*, *garde*, *gerde* = gaarde, tuin; *gaerdelant*, *gardelant* = tuinland, tuingrond, moesgrond.

(3) De leproserie die gelegen was onder Scharn en waarvan reeds sprake is in het testament van den diaken Adalgysele, ook Grimon genaamd, dd. 30 December 633, die aan dezelve eene villa in het grondgebied van Tongeren legateerde.

Digitized by Google

N° 1835.

1469 (September 20) opten twintichsten dach van Septembri.

Schep. v. M. verklaren, dat Johan VAN HOEGEM als uitvoerder des testaments van wijlen Vranck PRICKINX en zijne vrouw Mente aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk aldaar eene jaarlijksche erfrente van $22^1/_2$ schellingen, waarvan 15 uit een huis in *die Spoerruwe* (1) naast dat des erflaters voornoemd en naast dat van Cloes DUNNEN en de overige $7^1/_2$ schellingen uit het huis van Lysbette VAN SCOENBEECK *in Sint Anthoenysstraet* naast dat van Lambrecht FEUTENS en het huis van Gerit VANDER STROTEN, overgedragen hebben.

Afschrift in: *Registrum litt. fratern.* A fol. 180 v. — Schepenen: Johan BAVIER en Arnout VANDER MOELEN.

(1) Het Sporenstraatje.

Digitized by Google

BIJDRAGE
TOT DE
GESCHIEDENIS DER HERVORMING IN HET OVERKWARTIER VAN GELDERLAND (1543-1568)
(ROERMOND, VENLO EN OMSTREKEN).

DOOR
Dr. J. S. VAN VEEN.

Sedert ik in deel XLI dezer Publications (1) de resultaten van mijn onderzoek op het gebied van de geschiedenis der kerkhervorming in het Overkwartier heb bekend gemaakt, heb ik inzage gekregen van de in het Rijksarchief te Brussel berustende „Correspondance de Gueldre et Zutphen" over de jaren 1555—1568. Gelijk ik had verwacht, bevat deze tamelijk veel, dat in de vroeger door mij geraadpleegde archieven niet te vinden was. Nieuwe gebeurtenissen van groot belang zijn uit den aard der zaak niet door mij ontdekt: het meeste strekt tot aanvulling van het vroeger door mij gevondene. In het bijzonder geldt dit van de voorvallen uit de jaren 1566 en 1567, waarop in meer dan één opzicht nieuw licht valt.

Aangenamer zou het natuurlijk zoowel voor mijne lezers als voor mij zelf geweest zijn, zoo ik het mij nu bekend gewordene reeds in mijne vorige mededeelingen had kunnen verwerken; ook in het belang van de eenheid van mijn werk zou dat zeker zijn geweest; maar hieraan valt nu niet meer te veranderen en ik

(1) Aldaar blz. 309—414. Waar ik in de volgende bladzijden deze verhandeling moet aanhalen, zal ik mij kortheidshalve bepalen tot het getal der bladzijden.

Digitized by Google

spreek hierbij de hoop uit, dat de aanvulling in dezen vorm door de Limburgsche geschiedvorschers met eenige belangstelling zal worden ontvangen. Ik heb mij beijverd ter bevordering van het rechte verstand van de medegedeelde gebeurtenissen steeds het verband met de studie van 1905 in het oog te houden.

Te voren was mij van ketterij te Roermond in het jaar 1561 niet gebleken; een brief van de Regentes Margaretha van Parma aan Charles de Brimeu, graaf van Megen, stadhouder van Gelderland, van 13 Mei van dat jaar doet echter zien, dat de beweging daar nog steeds voortwoekerde en dat de school destijds, evenmin als 10 jaren te voren (blz. 328), er vrij van was.

De bedoelde brief luidt als volgt:

„Mon cousin, L'archidiacre Poictiers a adverti icy, comment, faisant la tour par les conciles et assemblées des curez et prestres de son archidiaconie et passant par la ville de Ruremunde, il y a trouvé certain maistre d'escole, nommé Adolf, recteur de la cincquiesme classe, estant cognu d'avoir apprins des héréticques et mesmes à Wittenberghe, ayant livres héréticques et partant fort suspect d'estre de la mesme farine, et qu'ayant voullu entendre de luy sa confession sur le faict de sa foy et de la relligion, il en auroit esté empesché par le magistrat, qui voullut qu'il se feit en sa présence, et n'y voulloit entendre que lendemain que ledict archidiacre fut constraint se partir pour se trouver à l'assemblée, qui se faisoit à Wassenbourg; disant aussy ledict magistrat que le Roy leur avoit accordé que l'on ne useroit contre eulx d'inquisition.

Or vous entendez assez, mon cousin, quelle pernice c'est que de maistres d'escole de telle qualité, infectans la jeunesse, laquelle, imbue de son tendre eaige de mauvaise doctrine, la retient tousjours à la ruïne et perdition de la saincte foy catholicque, au desservice de Dieu et tant contre l'intention du Roy, mon seingneur, que sçavez, et que partant il convient y remédier, ce que de la part de Sa Majesté vous enchargeons bien expressement de faire, tenant la main sérieuse envers ceulx de ladicte ville de Ruremunde, qu'ilz y pourvoyent incontinent ou que aultrement vous seriez constraint de le faire vous mesmes; et si leur conduicte

Digitized by Google

et responce en cecy sera telle que m'en doigez (1) advertir, que le faictes y joindant quant et quant vostre advis pour après y ordonner comme sera trouvé convenir.

A tant, mon cousin, nostre Seigneur vous ait en Sa très saincte garde.

De Bruxelles le XIIIme jour de May 1561" (2).

Het blijkt, dat de Stadhouder over deze zaak naar Roermond heeft geschreven en dat de magistraat dier stad hem een antwoord zond, dat echter niet voor ons is bewaard gebleven. Bovendien echter zond men een der burgemeesters, Herman Kremer, dien wij later nog meermalen als afgezant der stad zullen aantreffen, naar Arnhem om met het Hof deze zaak te bespreken. Blijkens een schrijven van Kanselier en Raden aan den Stadhouder van 11 Juni (3) had hij hun o. a. medegedeeld:

„dat, alsoe die vurs. Adolphus, scholmeister, eenige boucken off bouck hadde Bullingeri (twellick ein zeer ketterisch aucteur (4) ende over langen tyden verleden is) und tselve by den voirn. archidiaken (syne, Adolphi, bibliotheke gevisiteert hebbende) gesien und van hem Adolpho gevordert is geweest om met sich te draegen, die vurs. Adolphus gesacht heefft, dattet nyet syne en waere noch hem toebehoirde, maer dat het hem van eenen gueden vrundt, buyten desen lande woonende, gesonden ende geleent was; hem, archidiaken, daeromme tselve weygerende; und dat doen folgents die scholtis der vurs. stadt, dair tegenwoirdich ziinde, durch aenseggen desselfs archidiakens hem, Adolpho, bevolen heefft gehadt sullicke boucken by sich to behalden und nyet van sich to geven bis to wyderen bevel, alsoe dat (alst schiint) dieselve noch by hem rustende siin".

De verontschuldiging van den magistraat blijft ons verborgen, daar het Hof den oorspronkelijken brief aan Brimeu heeft gezonden, maar de gespatieerde woorden wekken het vermoeden, dat

(1) = devez.

(2) Corr. de Gueldre et Zutphen III, fol. 71.

(3) Brieven van en aan den Stadhouder, nº 362.

(4) Zie de lijst zijner werken in den catalogus van verboden boeken van 1554 (Groot Geld. Placaet-boeck I, kol. 163).

Digitized by Google

hij er niet in is geslaagd de Arnhemsche autoriteiten van de onschuld van meester Adolphus te overtuigen.

Het slot van den brief bevat 's Hoves advies in deze aangelegenheid:

„Wanneher ons onse advys gevraecht worde, soude ons (doch onder correctie) nyettegenstaende die vurs. antwoirde duncken, datter nyet weynich suspitie van quaden opiniën ende kettersche leringen van hem to hebben en is ende insunderheyt diewyle sullicke verboden boucken by hem bevonden und dat hy, selffs die nyet hebbende, die van anderen ontleent heefft tegen alle placcaten ende mandementen, daermit sullicx geinterdiceert, ende dat men daeromme ten weynichsten hem aldair nyet en behoirt to lyden, maer van daer te doen vertrecken, als oick die Burgermeisteren, Schepenen und Raedt vurs., indyen id bevolen wordt, te doen presenteren".

Hoe het met meester Adolf is afgeloopen, is mij niet gebleken.

In verband met de op blz. 341 besproken geschillen tusschen den pastoor van Nieuwstad en zijne gemeentenaren en de godsdienstoefening in een bosch nabij die plaats in 1563 kan ik nog mededeelen een gedeelte van een brief van de Regentes aan den Stadhouder van 4 Mei, die laatstgenoemde aanleiding heeft gegeven tot het schrijven van den op blz. 341 vermelden brief van 20 Mei aan den drost van Montfort:

„Touchant ce que m'escripvez sur le faict de la Nyestadt au quartier de Montfort il a semblé en tant que concerne le différend entre le commun et le curé illecq, que l'on doit sçavoir lequel de deux a tort et si à occasion dudict différend ou bien pour désobéissance ceulx que dictes n'avoir communié à ces Pasques, s'en sont abstenuz, premiers que procéder plus avant contre eulx, et que partant debvez vous en faire informer, y envoyant quelques ungs du Conseil, et après en user et procéder oultre selon que par les informations se trouvera appartenir.

Mais quant à ceulx, qui ès bois tiennent conventicules et prédications, ce n'est chose, que selon l'intention de Sa Majesté se puisse tolérer, vous ordonnant partant de Sa part de incontinent y remédier, les faisant appréhender, mesmes les prédicateurs, à quelle fin vous va joincte à ceste ordonnance au recepveur de

Digitized by Google

Gheldres pour fournir aux fraiz, que pour ce conviendra faire, jusques à la somme de trois cens livres de XL gr.; vous requérant de tenir main que ceste appréhension se exécute avec le moindre bruict que faire se pourra, et sans aucune manifeste levée pour plusieurs bons respectz et que m'en advertissez de ce qu'en aura esté faict" (1).

Wij gaan nu over tot de tweede helft van het jaar 1565, waarover uit de Arnhemsche gegevens al zeer weinig was gebleken (blz. 347). Ik heb daar kortelijk melding gemaakt van het mislukken eener poging van den drost van Montfort om een godsdienstige bijeenkomst in het Echterwald te verrassen. Wel was die poging over het geheel mislukt, maar toch was hem een der deelnemers in handen gevallen, eens burgers zoon uit het Loonsche (2) stadje Maeseyck, van welke vangst hij aan het Hof had kennis gegeven. Wat dit hierop deed, vernemen wij uit zijn schrijven aan den raadsheer Joost van Cranevelt, die zich destijds in het Overkwartier bevond.

„Weerdighe, hoichleerte heer ind mitbroeder, Alzoe wy jegenwoordelick durch den drossaert van Montphoert verstendicht worden, welcker gestalt am viiffthienden itziges maents Julii aen hellen daeghe opten Echterwalt sekere vergaederinghe om toe predicken thoe zaemen gelopen, sulcx dat die voors. drossart, daervan verwyticht siinde, sich gestarckt ende daerhen getoegen, doch, zoe die andere die vlucht genomen, maer enen jongen gesel, een burgers soon van Maeseyck, gevanckelick genomen, woe Uwe W. van denselven drost breder verstaen sullen moeghen. Ende soe dan die voors. drossaert begeert enen commissaris aldaer gesonden te worden om denselven thoe examineren, hebben wy vur het gevuechelicxst aengesien, soe Uwe W. doch aldair by der handt ziin, Uwe W. daertoe te committeren, als wy Uwe W. oock committeren by desen om denselven gefangen thoe examineren, zyne bekentenisse by geschrifte toe stellen ende ons metten eersten over te senden, om, dzelve gesien, voorts dairinne

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (n° 300), fol. 4.

(2) Stad van het graafschap Loon, welk graafschap aan den Prins-bisschop van Luik, als graaf van Loon, behoorde.

Digitized by Google

gedaen te worden nae behoiren. Uwe W. hyermede den Almogenden bevelende.

Geschreven uuyt Arnhem desen XXIIII^sten^ Julii XV^c^ viiff ende tzestich" (1).

Cranevelt gaf aanstonds gevolg aan de hem gedane opdracht. Ten einde zich ten volle op de hoogte te stellen van den toestand op godsdienstig gebied in Roermond en omstreken vervoegde hij zich eerst bij den pastoor, die hem een lijst ter hand stelde, bevattende de namen van eenige burgers dier stad, die door hem van ketterij, en wel in den ergsten vorm, dien der wederdooperij, verdacht werden; met de bedoeling dat de commissaris van het Hof zich door ondervraging van den gevangene zekerheid dienaangaande zou verschaffen. Bedoelde lijst is van dezen inhoud:

„Memoriale omme aff te vraegen den gefangen.

Van Henrich Byns, siin huysfrouwe ind siin maghet.

Van Leonard Byns ind siin maghet.

Van Tiis van Lyns kynder ind Tiissen huysfrouwe.

Van Peter Jutten zeliger huysfrouwe, genant Beelken (2).

Van Jorich den snyder in der Aylystraeten (3).

Van Peter Timmermans op die Hoigstraet (4).

Van Leonard der lynenwever, woenende op die Veltstraet in des heeren van Lillaes huys.

Van eynen lynenwever, is van Mastricht burdich (5) ind woenct tegen Christoffel van Dursdal.

Van Coen der snyder ind siin moeder, woenende in die Beggerstraet (6).

---

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (n° 300), fol. 215.

(2) Aan den rand staat met betrekking tot dit viertal: „Dese woenen in der Nederstraeten" en tot laatstgenoemde: „Una principalis".

(3) Aan den rand: „Unus principalis".

(4) Aan den rand: „Ex principalibus unus".

(5) = geboortig.

(6) Aan den rand: „Iste in senatu me presente negavit veritatem corporis et sanguinis Christi in sacramento Eucharistie et incarnationem Christi anno sexagesimo, altera Ascentionis" (sic).

Uit deze woorden, vergeleken met het op blz. 336 van deel XLI voorkomende, blijkt, dat dit stuk geschreven is door den pastoor van Roermond.

Digitized by Google

Van Johan Wordels soen, gnant Gerardt, woenende op den Mert.

Van Siis Korffers soen, buyten Inop (?) woenende, genant Johan (1).

Possem plures recensere, modo temporis oportunitas daretur. Vereor tamen omnes istos prenominatos esse Anabaptistas vel ad minus albo et collegio inscriptos, et hoc pro certo affirmare audeo neminem istorum prenominatorum in die Pasche preterito et adhuc multis preteritis annis in nostra parochiali ecclesia Ruremundensi suscepisse sacramentum Eucharistie.

Hoc scripsi per modum denuntiationis et non accusationis et precor obnixe, ne mei apud quemquam fiat mentio, et summe necessarium erit, ut fiat hic inquisitio: alioqui actum erit in hac civitate de christiana relligione et nunquam radicitus poterit extirpari heresis nisi presente episcopo nobis designato" (2).

Aldus ingelicht toog van Cranevelt aan den arbeid naar Montfort, alwaar de gevangene in het slot bewaard werd. De door Leysen afgelegde verklaringen acht ik voor de kennis van het godsdienstige en zedelijke standpunt der aanhangers van de nieuwe leer in dien tijd geenszins van belang ontbloot, waarom ik ze hier in haar geheel laat volgen:

„Achtervolgende seeckere bevelscriften ende my operlachte commission, d'eene van miin gen. heeren statholder, den grave tho Megen, uuytghegangen, d'andere my by miin heeren Canceler und Raeden toegescreven, ben ick den laetsten Jullii tot Ruremunde ghecommen. Ende soe ick vernomen, dat van der wederdooperyen in der stat al eenich ghebreck solde siin, hebbe ick my by den pastoor ghevueght, syne weerden naer de ghelegentheyt ghevraeght, opdat ick, to Montfort commende, den ghevangen aldaer te ordentlicker hedde te ondervraegen. Die pastoor (heeft) my ghesacht, wye dat in der stat der secten halven groot ghebreck were, oeck veel persoonen, metter wederdooperye besmet, aldaer ghevonden souden worden. Und soe ick der naemen begeerden

(2) Aan den rand: „Iste est antiquus Anabaptista".

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (n° 300), fol. 213.

Digitized by Google

tho weeten, heeft hy my met protestatie ende begeren, dat wy hem daermede geen last maecken en wolden, my eenighe ghenoempt, diewelcke ick begheert hebbe, hy my met namen ende toenamen ende straete, waer sy woonden, in een memoriael scriftelicke toestellen wolde, soe ick die van siin W. in een memoriael-cedulle oeck ontfangen hebbe, hierby met A liggende, naer welcke persoenen ende van iren handel ick oeck den ghevangen ut sequitur hebbe ghevraeght.

Tes oeck soe dat der scryver van Montfort verstaen heeft, dat eenighe tho Ruremunde opentlicke bekenden in der predick in Echterwalt gheweest te siin, dwelck hy seyde van siin timmerman te hebben ghehoort.

Den tweden Augusti hebbe ick, vervolgende die voers. ons operlachte commission by my in tegenwordicheyt des drosten the Montfort ghevordert in der thorencamer beneden Pauwels Leyssen alias Bachuys, ghevanghen, alt XXVI jaer.

Denselven, ghevraeght wesende, seyde te wesen gheboeren binnen Maeseyck ende meest daer altiit ghewoont te hebben, uuytghenomen dat hy over acht oft X jaeren te Luydick tweemael wat tiits ghewoont heeft om siin Walsche spraecke te leeren; anders sich meest te Maeseyck heeft ghehalden. Seyde, dat siin vader, Daniel (ghe)heyssen, X oft XII jaeren overleden is ende siin moeder noch in den leven is, gheheyssen Anna Bacht (?), woenende in 's Grevenstraet.

Ghevraeght wanneer ende hoe hy by desen gheselschap van predicanten, in boschen ende winckelen (1) preeckende, ghecommen sy, seyde, dat hy over twee jaer ongheveerlick bynnen Eyck van eenen schoenmaecker Corst seer swaerlick was ghewont gheweest (soe hy ons oeck die cicatricen aen den rechten arm ende opt hooft thoende), derhalven hy proces sustineerde voer schepenen van Maeseyck, in welcken die pastoor hadde ghetuyght, dat hy, die spreeckt, dat siin wederdeel al vergheven hadde, soedat hy derhalven voer schepenen van Maeseyck tproces verloor. Ende soe die saecke naermaels te Luyck voer recht quamp, wan hy aldaer den proces naer raet van gheleerden, diewelcke het vergeven van den misdaet niet soe en verstonden als der pastoor

(1) hoeken.

Digitized by Google

ghetuyght hadde, dan alleenlick als voer Godt die sonde vergeven siinde, alleenlick niet siin smert ende schade, ende wan alsoe met recht siin saecke, daernaer hy — hoewel der pastoor by hem, ghewont wesende, hadde gheweest ende siin biechte ghehort ende dat hellighe sacrament hem ghegeven hadde, siin tegenpartye vergeven hebbende als voers. — soe en hadde hy daernaer niet meer den pastoor ghelooft, oeck om andere saecken, die hy aen hem spuerden, die ongottelicke waeren, als dat hy siin maeght by hem hadde, daervan hy kinderen verweckte, soe hy er oeck twee van heeft; dat hy een dro(n)ckendrencker was; dat hy vechtende is ende anderen wel ghewont heeft; ende wanter staet ghescreven, dat der cnecht Christi niet senckich (1) en sal siin. Seyde, dat hy aen desen handel quamp by oersaecke, dat hy aensach eenigher meeghden leven, tho Maeseyck woonende in siin nabuerschap, dat oer leven beter waere dan dat syne; dieselve sprack hy aen ende namp van sy wat onderwysinghe. D'eene die hiet Triin, d'ander Truyken, beyde uuyt den lande van Gulick, aldaer ghe commen te dienen by Philips, die ghewantmeecker, alwaer sy beyde woenen. Daernaer seyde, dat Triin vertrocken is, ende en weet niet, waer sy woent. Voert leerde hy met lesen die Bybel ende meest dat Nieu Testament.

Ghevraeght, oft hy gheen andre boecken en hadde gelesen om christelicke leeringe, seyde neen. Ghevraeght, wy duckmael hy te desergheliicke predicke is gheweest ende wye der predicant ditmael sy gheweest, seyde, dat der predicant wiit van hen is ende het overlants spreeckt; dat derselve desen somer noch eenmael int bosch ghepredickt heeft ende hy hem ghehoort heeft, ende wist niet, oftet geschiet sy Sonnendaegs voer Pinxten, als der drost seyde datter oeck een predick int Echterwalt ghehalden solde gheweest siin, maer seyde, dat der leeraeren een int Palsgraven lant meest sich erhalden heeft, soe hy meynde; dat oeck seer hooghe spraecke spreeckt. Seyde synen name te weten, dan besweerden sich hem te nomen, opdat hy niet een verreder worde ghehalden.

Ten lesten heeft hem ghenompt te heeten Teuwalt: hy en wist synen toenaem niet, en hadde hem oeck niet anghesproeken;

(1) twistziek.

Digitized by Google

seyde, dat der andere Henrick hiet ende mocht uuyten Coelschen lande siin: hy hadde wel verstaen, datter der broeders te Collen ghevangen waeren, van denwelcken der voers. Henrick in den lesten predick seyde, dat die ghevangen ontboden hadden den broeders, dat sy vlissich souden ires wandels waernemen; dat sy den Heere in der gherechticheyt voer hem wollen bidden, dat der Heer hen wolde stercken met Helligen geest: sy wolden weder flissich voer hem bidden.

Ghevraeght, wieveel in ghetal sy wel by den anderen waren ongheverlick, seyde des niet te weeten, ontrent een hondert, ende als men predict, staen rontom den predicant gheliix der eerden.

Ghevraeght, hoe sy by malcandren commen, seyde, dattet hem was ghesacht, ende soe hy int velt was, dat een meghtken hem sacht, men sole over Maes gaen, die by Grietken Borremans woent, ende dieselve Grietken is met hem overghevaren, dan niet haer man, die een dronckendrincker mach siin; noch een cnecht metghegaen, den hy niet en cant, ende een vrouwe, Mey (?) van Roy, ontrent Weert ghelegen.

Wy andere noch van Maeseyck daerby gheweest siin, ghevraeght, seyde met grooter besweernisse, dat der een was, Gilis der smet met twee kinderen, in der Bossstraet woenende, des soon ende dochter ontrent xx jaeren olt moegen siin. Der voers. Gilis mocht wel met den predicant, als hem dunckt, hebben ghesproocken, des hy niet ghesien Noch wasser een, die tot Eyck is ghevanghen gheweest, ghenoempt Thiis Kupers, die en sal, soe hy seyde, niet meer tEyck openbaerlick commen oft woonen. Oeck werender etlicke meeghden, die van buyten daer siin commen wonen, eenighe op de Bossstrate woonende, der namen hy niet en wist: d'een heet Itken, d'anderen wist niet te noemen. Oeck isser Dirick der schroder by gheweest met siin vrouwe, wonende in een systraet naer den wal wert ende naer der Maese te gaen, ende cost die straet niet ghenomen. Oeck isser gheweest Lenart Specker, van buyten gheboren; die drost seyde, van Susteren solde hy siin gheboren. Hy wasser sonder siin vrouwe; dieselve woent in de nabuerschap van den voers. scrooder. Seyde geene mans meer te weeten, die uuyt Maeseyck daerby waren gheweest; hy en wist oeck niet, dat der voers. Lenart onder hem eenich bevel hadde die te vergaderen oft anders.

Digitized by Google

Ghevraeght, oft hy eenighe van Roesteren oft van der Nierstat, die hy kende, daerby ghesien heeft, seyde der gheen te kennen noch oeck eenighe uuyt Aecken oft Maestricht.

Ghevraeght, oft hy van den inwoenders van Ruremunde by der vergaderinghe geen ghesien en heeft, seyde, dat eener, Lenart Boymers ghenamt, een wever, als hem dunckt, daerby sy gheweest ende heeft tho Remonde ghewoent, dan sol nu van daer vertogen siin; noch een Wilhem der scrynemaecker, ontrent Remunde woenende.

Seyde, datter laestmael II mans ende een vrouwe ghedoopt ziin worden ende die anderde reyse ontrent Pinxten oeck eenighe ghedoopt mochten siin; hy en kende der laest ghedoopte geenen, en wist oeck niet, waer die woonachtich waeren. Seyde, dat hy noch niet en waere ghedoopt wy die andere, dan wel in syne kinsheyt gheloofden ghedoopt te siin. Seyde, dat hy noch wel 't jaer in den somer in Echterwalt is gheweest ende aldaer predick ghehoort heeft; hy en weet niet, wy van den voers. persoonen predickte, oft oeck Tiis was, die nu een van den ghevangen is binnen Collen.

Ghevraeght, hoe sy dat Sacrament deylen, seyde, soe hy noch niet soe verre commen en was, dat hem dat niet ghegunt en worde te sien, noch heeft hiit ghesien braecken ende deilen dat broot als naer die scrifte.

Seyde, dat sy oeck den hilicken staet in eeren halden ende sich verhilicken, dan doen den hilick gheliick der jonge Tobyas, niet uuyt begeerte des vleesches, dan uuyt liefde der kinderen, niet om gietz (?), ende om d'een den anderen te vermanen tot die gherechticheyt. Seyde oeck, dat hy niet soo verre in den gheloove versterckt was, dat hy tot zoo'n huelick solde ontfangen warden.

Seyde oeck noyt met hemluyden dat nachtmael des Heeren ontfangen te hebben.

Seyde, dat die predicanten luyde onder die viiftich jaren alt weren.

Ghevraeght, wat siin gheloof were van den heyligen Sacramente des altaers, als dat ghementsicht wordt by den christgheloovighen, seyde, dat hem swaer were daerop te antwoorden, soe der gheloff van den almogenden Heeren ghegeven wordt: hy waere in geenen deell met den predicanten verbonden, en hadde

Digitized by Google

oeck hoerer geen anghesproocken, dan Thiis een bootschap gedaen, ende seyde niet anders te hebben ghesocht noch te soecken dan siinder silen salicheyt. Wanneer hy van fromen ende oprechten anders gheleert ende onderwesen worde, hy wolde gern den besten wech volgen.

Ghevraeght, oft die (ten) predicke commen, gheweer metbringen, seyde neen, dan sulx als daer sy mede over wech ghewoonlick siin te gaen, als een gaffel...., geen roers noch ander langer gheweer noch rappiren, terwylen sy om geen vechten en commen.

Ende naer desen heeft Pauwels voers. ghebeden als voerhen meermaels, dat wy daeraen sien wolden, dat nimant derghenighe, die hy nu naemaftich ghemaeckt heeft, in last quaemen; seggende, dat wy die waerschouwen solden niet soe in den lande van Gelre ende in den boschen te commen, den predicken naer te gaen etc.

Tot onsen bevel heeft hy dese syne bekentenisse onderteeckent.

Pouls Leysen.

Naer dese bekentenisse siin by ons commen twe goede borghere, als met namen Philips Lamberts oft Lemmens ende Geerrart Bachuys, borghere van Maeseyck, metbrocht hebbende testimoniales van oren pastoor, dat sy oprechte, vrome luyden siin, der catholixer kercken aenhenghich, als uuyt die attestacie is te vermercken. Dieselve hebben begheert Pauwelsen, ghevanghen, te spreecken, ende warde voer goet aengesien dieselve in tegenwoordicheyt onsere by hem commen te laeten.

Ende naerdat sy met den scholtes Lodewick by den ghevangen luttel tiits gheweest hadden ende hem onderwesen hebbende, siin die voers. vrunde by ons met den voers. Pouwels commen, begherende, wy syne saecke in allen besten wollen anbringhen; ons aenseggende, dat siin begheren was vertichenisse: hy wolde henvorder hem van alle gheliicke vergaderinghen ende predicken in boschen, broecken ende winckelen wachten ende doen als een goet, oprecht borger te doen toestaet, ende by siinder moeder verblyven ter tiit hy hem soude ter eeren oft ter comenschap stellen. Ende beroerende den gheloeve, soewel aengaende den helligen Sacramente als anders, wol ende solde hy hem voertaen halden naer twoort der helliger scriften ende die ordinancie der ghemeyn helliger catholischer kercken.

Digitized by Google

In teecken desselven hebben wy Pauwels ende die vrunden voers. dit doen onderteeckenen.

Pouls Leysen.
Philips Lemmens.
Gerardt Backhuys" (1).

Het onderzoek was op 4 Augustus afgeloopen, waarna de commissaris van Cranevelt zijn verbaal aan Stadhouder en Raden opzond. Zijn brief, schoon ten aanzien van deze zaak geen nadere bijzonderheden bevattende, vind ik echter met het oog op hetgeen hij betreffende zijne persoonlijke veiligheid op zijne reizen van en naar Mechelen en de stemming der bevolking jegens de regeering zegt, te belangrijk om hem niet ten deele hier te laten volgen:

„Edele, hooch- und welghebooren, ghenadighe heer stadhouder, sampt miin heeren canceler und raeden, ghebiedende heeren und vrunden, Ick en hebbe derselver Gen., E. W. ende Liefden niet sullen verhalden, wie dat ick volgende den my operlachten Uwer G., E. W. und L. bevelen, by deser missive met overgaende, ghebesoigneert hebbe, als dieselve te vernemen hebben uuyter der aenteeckeninghe, scriftelicke bekentenisse des ghevangens ende anders, diewelcke wy alle in der minute met onser hant ghescreven U. Ghen., E. W. und L. in aller onderdanicheyt oversenden, met begheeren, dat soe bedachtelicke in deser saecke voertghescreden moege warden, dat ons daeruuyt soe luttel opspraecken, schade ende achterdeel erwasse als des mogelicke is, diwyle ick tanderen tyden om saecke Thissen van Lin, tho Ruremunde gheëxecuteerden, niet in gheringen schaden ghecommen ben. und is deses orts, langhs Maeseyck ende sust, meer miin reysen ghelegen dan der ander raden eenigher.

Begeert oeck miin joncker der drossart opt allerspoedelixte van mynen Ghen. und ghebiedenden heeren verstendicht te worden,

---

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (n° 300), fol. 217.

Het testimonium van den pastoor van Maeseyck aangaande Ph. Lemmens en Ger. Bachuys levert niets belangrijks op, waarom ik het weglaat. Alleen wensch ik mede te deelen, dat pastoor Cornelius zeer slecht latijn schreef.

Digitized by Google

hoe siin E. L. sich vort mitten ghevangen sal hebben te halden, willich U Ghen., E. W. und L. bevelen naer te commen" (1).

Het Hof zond al deze stukken aan de Regentes met het volgende advies:

„Edoch (indyen ons villicht onse advys muchte worden affgevraecht) zoude ons (onder correctie) duncken, dat (mits hem ziin leven lanck bannende uuytten landen van Gelre ende Zutphen) men hem mucht laeten loopen, aengemerckt dat hy affgestaen ende sich durch den vrunden vernhemen laeten, als uuyt id eynde des verbaels ende belydinge, by des voors. Cranevelts handt geschreven, allenthalven te vernemen. Edoch wat U. Hoicheyt believen sal zynenthalven gedaen to worden, dochte ons, dat U. Hoicheyt den voors. drost van Montfort tselve toeschryven mocht laeten (2).

Hierbij bleef het voorloopig. De gevangene werd te Montfort bewaard en het Hof en de drost wachtten op eene beschikking uit Brussel. Toen nu bijna 8 weken verstreken waren zonder dat deze kwam, trok de drost de stoute schoenen aan en drong aan het slot van een brief aan president Viglius over de afscheiding van Belfeld van Tegelen (waarover later) op antwoord ten aanzien van Paul Leysen aan. Dit hielp. De zaak werd in den Geheimen Raad behandeld en dat men zich daar met het advies van het Hof vereenigde, blijkt uit de volgende op den kant van den brief van 29 Augustus geschreven woorden:

„Il samble à ceulx du Privé Conseil que Son Altèze pourroit bien suyvre l'advis de ceulx de Geldres. Faict à Bruxelles le 26 d'Octobre 1565".

Bij schrijven van de Regentes aan den drost werd hiervan kennis gegeven en daarmede was de zaak afgedaan.

Op blz. 342—343 heb ik eenigszins uitvoerig gesproken over de moeilijkheden, die de benoeming van een prediker der nieuwe leer in het Guliksche dorp Tegelen opleverde voor de bewoners

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (nº 300), fol. 221.
(2) Ibid., fol. 212.

Digitized by Google

der twee in het kerkelijke daartoe behoorende Geldersche buurten Belfeld en Loo. Ik heb daar opgemerkt, dat die zaak allengs op de lange baan geraakte. Weder was het de drost van Montfort, die in het belang van de onderdanen van zijn ambt de Brusselsche heeren wakker schudde. Ter aanvulling van het vroeger verhaalde geef ik hier het gedeelte van zijn brief aan Viglius van 22 October 1565 (1), dat hierover handelt:

„Ehrwerdiger, strenger, erntfester, hoichweiser, hoichgeleirter her, Euwer Gestrengheit, Erw. und L sein myne willige dienst zofoeren unnd bereidt. So dann vergangener jairn sich die underthaenen zo Belffenn unnd Loe under diesenn Montfortschen ampte gehoerich, doch zo Tegelenn auf Geulischen grondt zom kirchendienste gehalten, sich der leher und predicatien (neffenn dem, das daeselbsts alle lofliche christliche ceremoniën, in der hillicher kircken gebreuchlich zo halden, verworffen worden) beschwiert fonden, lenger dairhin zo Tegelen zom kirchengange bezwongen zo werden, ist doch mit Frans van Holtmullen als collator der kyrchenn zo Tegelenn mit verwilligongh des pastoirs daeselbsts so ferne gehandelt, dat die Gellersche underthaenen im lande zo Gelder van ire capellen eine moderkirche solten haben und dess uisslendischen kyrchengancks absiinn, wairvan alle stuick und bescheydt ongefirlich vor eines jairs frist van den Hoeve zo Arnhem ghen Bruissell zo der durchluichtiger, hoichgeborner furstinnen und regentinnen etc. oevergesant siin unnd, wie ich verstanden, dem hern Coebell in handen befoelhenn.

Unnd wiewaill die vors. underthaenen einen solliciteur daeselbsts auff schwierlichen kosten lange zeit gehat, ist doch ime zo geiner expedition beholffen worden. Dwiel aber, gestrenger her, (als Euwer Gestr. unnd L. wol zu bedencken wissenn) nit raedtsam solliche dinge an zo fangen unnd dan lange auf zo haldenn, sunderlich so das ortt im lande zo Guilich dorch denn Tegelschen predicant ontstechen und geferlich ist und die underthaenen daeselbst vil under anderen geheilicht seint und conversieren, auch einer gemeynden gebrauchen moissen, gelangt zo Euwer Gestr. unnde L. mein dienstlich bytten unnd auf der goeder underthaenen ersuechen begeren, Euw. Gestr. Erw. L wolle brenger dieses

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen II (n° 300), fol. 249.

Digitized by Google

erhueren, behuilff unnd forstandt by hoichgedachter furstinnen off sunst dair ess ime noedich siin wurde, doin unnd beforderen, dass die underthaenen zo einen goeden ehnde und expedition moechten beholffen unnd verlouff by innen moechte vorgekoemen unnde verhindert werden; mit verlehnongh furderlicher schrift an denn hoichwerdigen hern bisschoffen zo Luitich etc. unnd den archidiacon Pictavia, dass mit der thauf und begreffeniss, die sy noch in lande zo Guilich hoelenn unnd doin moissen, gunstich versorght moechtenn werden, also dass innen dieserhalben geine gemeynschafft mit den Guilischenn zo halden noedich".

De brief van de Regentes van 15 November (blz. 343, noot) is waarschijnlijk of liever ongetwijfeld een gevolg geweest van deze herinnering.

Hetgeen ik nu verder zal mededeelen, strekt tot toelichting en aanvulling van het tweede hoofdstuk van mijn vorig artikel, het verhaal van de voorvallen in de jaren 1566—1568, waarbij ik mij eerst zal bepalen tot Roermond, om vervolgens Venlo te behandelen.

Allereerst dan geef ik hier een brief van den Stadhouder aan de Regentes van 21 Augustus 1566 (1), waaruit een gedrukte stemming spreekt en waarin vooral de gespatieerde woorden m. i. hoogst merkwaardig zijn:

„Madame, Je ne puys laisser (avecq mon bien grand regret) d'adviser Vostre Altèze, comment qu'on at presché autour de Venloe et de Ruremunde, et il me semble (oultre tout ce que j'ay peu faire) que l'ordre, que les villes y donnent, est assés petit, et l'occasion est — pour ce qu'ils disent — que les prescheurs disent ouvertement, en cas qu'on appréhende aulcun d'eulx ou qu'on leur face quelque empeschement à leurs auditeurs, que les Gheux s'en mesleront et qu'ils les destruiront tous, de manière que (se meslant la mauvaise voulonté, que beaucoup de ces pays ont, avec la peur) toute chose bonne se laisse de faire.

Comme les presches se font autour de Venloe et de Ruremunde au pays limitrophe du Roy et du duc de Juilliers, ledict duc at fait faire commandement partout là autour que per-

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen III (n° 302), fol. 87.

Digitized by Google

sonne de ses subjectz ne soye si hardy d'aller en quelque presche que ce soit, sinon à l'église, soubz paine de corps et de biens. C'est une grande pitié que ce prince là se fait si bien obéyr en ces (1) pays et que le Roy, qui est tel qu'ung chascun le cognoit, est réduict à ce que nous le voyons.

Si Vostre Altèze traictoit quelque chose avec ceste noblesse confédérée et qu'ilz laissent en abandon les presches et les prescheurs, il plaira à Vostre Altèze m'en adviser, affin que j'en advise ceulx du pays et qu'ilz en ayent un peu de meilleur courraige.

Madame, me recommandant très humblement en la bonne grâce de Vostre Altèze, prieray le Créateur luy donner très bonne vie et longue.

D'Arnhem ce XXIme d'Aougst XV^c^ LXVI.

De Vostre Altèse très humble
et obéisant serviteur
Charles de Brimeu".

De zaken waren er na het schrijven van dezen brief niet op vooruitgegaan. Te Roermond had, zij het dan ook zonder toestemming van den magistraat, een predikant op zekeren Zondag in het openbaar op de markt de nieuwe leer verkondigd, gelijk dat vroeger uitvoerig door mij is medegedeeld (blz. 361 vgg.).

Wij hebben daar gezien, hoe de Regentes op 20 September den magistraat met ernst vermaande zulks te beletten. Kenschetsend voor de zwakke positie der centrale regeering, die met gebrek aan geld en dus ook aan soldaten te kampen had, is het schrijven, dat ongeveer tegelijk met bedoelden brief door Margaretha aan den Stadhouder werd gezonden (2):

„Au conte de Meghen.

Mon cousin, J'ay par vostre lettre du XVIme de ce mois ensemble par copie de la responce, que vous ont baillé ceulx de la loy de la ville de Ruremunde (3), veu et entendu à mon très

(1) Waarschijnlijk verschrijving voor: *ses*.
(2) Corr. de Gueldre et Zutphen III (n° 302), fol. 149.
(3) Bedoeld wordt die van 13 September (blz. 368).

Digitized by Google

grand desplaisir, comment le prédicant héréticque y a esté introduict et presche sur le marché de ladicte ville, trouvant les excuses de ceulx de ladicte loy fort débiles et assez significatives qu'ilz ne sont pour se mectre en aultre debvoir pour empescher cecy. Et puisqu'il semble que l'empeschement des presches en ceste ville de Ruremunde deppendra de ce que se fera en celle de Nymegen, il convient faire illecq tout extrème debvoir, poursuyvant mes lettres à eulx escriptes, tant faire que l'occasion causant le scandale ailleurs y viengne à cesser; ne délaissant néantmoins de continuer de faire les offices audict Ruremunde, afin que, ostant toute nouvelleté, l'on y contiengne les choses au estre ancien, jusques à ce que l'ordre général sera advisé et mis, ce que vous enhorte et requiers, mon cousin, de faire. Et n'ayant ny moy ny vous les mains nettes pour faire aultre chose, quand la voye d'admonitions ne pourra prouffiter, je ne voy sinon que (ensuyvant mes précédentes) il faille passer les choses par pacience forcée, jusques à ce qu'il plaisra à Dieu et au Roy d'administrer les moyens pour y pouvoir procéder par la voye la plus convenable à leurs volunté, intention et service. Qui est ce que je sçaveroy, mon cousin, vous dire présentement en responce à vostre dicte lettre. Priant le Créateur vous avoir en Sa saincte garde.

De Bruxelles le XIXme jour de Septembre 1566".

Inmiddels ging te Roermond het preeken ongestoord zijn gang. De Stadhouder, ten einde raad, deelde bij schrijven van 22 September (1) mede, dat er dagelijks gepredikt werd en dat men lang vóór het met de Edelen gesloten verdrag den predikant binnen de stad had gebracht, waarom hij meende haar in overweging te moeten geven een schrijven te richten tot den magistraat zoowel als tot de burgerij der ongehoorzame stad, inhoudende de bedreiging, dat Z. M. bij voortduring van hunne weerspannigheid genoodzaakt zou zijn de privilegiën der stad in te trekken. Hij verklaarde te hopen, dat dit dreigement wonderen zou doen (2).

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen III (n° 302), fol. 165.

(2) Dat de Regentes om redenen hiervan niet wilde hooren en dat Stadhouder en Raden daarom hun advies wijzigden, is vroeger door mij medegedeeld (blz. 373, noot).

Digitized by Google

De toestand te Roermond verergerde met den dag, zooals ik ook vroeger reeds heb uiteengezet. Een week na zijn vorig schrijven, dus 29 September, schreef Brimeu opnieuw om aan te dringen op het zenden van een dreigbrief aan die stad en gaf daarvoor als reden op, dat die van Roermond „ont désià faict tout plain de nouvellitez, comme ayans allencontre la voulonté des escoutette et magistrat faict prescher le prédicant en l'église principale, rompues aulcunes images, enchassé le curé, rompu les serrures de la mesme église et faict faire une aultre à leur poste" (1).

In dezen brief treft ons iets als opvallend. Wij lezen daarin n.l. van beeldenstorm. Ik noem dit opmerkelijk, omdat in de vroeger door mij gebruikte bronnen met bepaaldheid 4 October als dag van het verbranden der beelden uit de st. Christoffelkerk wordt aangeduid (blz. 376, 377). Het vermoeden ligt vóór de hand, dat de Stadhouder overdreven berichten heeft ontvangen en als reeds in het laatst van September voorgevallen aan de Regentes heeft medegedeeld, wat in werkelijkheid eerst op 4 October is gebeurd. Te meer hel ik tot dit vermoeden over, omdat de overige in dezen brief vermelde handelingen inderdaad in September hebben plaats gehad (blz. 374).

Moest ik vroeger verklaren van het in October te Roermond voorgevallene en het in verband daarmede en naar aanleiding daarvan tusschen Brussel en Arnhem verhandelde niets te weten, de nieuwe bronnen geven ook te dien aanzien gewenscht licht.

Nadat de magistraat bij schrijven van 1 October (blz. 374) zijn onmacht had bekend om de zaken naar den zin der regeering te sturen, zond Brimeu op 4 October een afschrift van dien brief aan de Regentes en knoopte daaraan den volgenden raad vast:

„Sy la lettre (comme j'ay escript mon opinion à V. A.) n'y aide point, il n'y at aultre remède que la force, ce que seroit bien aisé à faire, car la ville ne vault riens et y sont bien peu de gens dedens" (2).

De Regentes wilde van geweld niets weten, maar Stadhouder

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen III (nº 302), fol. 207.
(2) Ibid. IV, fol. 240.

Digitized by Google

en Hof hielden aan. Eerstgenoemde bleef overtuigd van de voortreffelijkheid van zijn bij brief van 22 September gegeven raad, bedreiging met intrekking der handvesten. Hij bleef op het aambeeld slaan en schreef o. a. op 5 October aan Margaretha:

„Et tant que je y pense plus, tant me samble plus nécessaire que V. A. escripve la lettre à ceulx de Ruremunde suyvant ce que je luy ay escript, les menassant de leur oster leurs privilèges en cas qu'ilz ne obéissent à V. A. Et sy elle (en cas de désobéissance) les leur ostast de faict, il me samble que tous les aultres villes y prendroient exemple et se soucieroient plus des commandemens de V. A." (1).

En toen de Regentes in een brief van 9 October (blz. 373, noot) hare bezwaren tegen dit voorstel had kenbaar gemaakt, antwoordde Brimeu 12 October het volgende (2):

„Premièrement sur ce que je persiste que V. A. deust escripre à ceulx de Ruremunde avec commination de les priver de leurs privilèges, entendera V. A., que mon intention n'at esté ny est encoires de procéder à la privation sans manière de procès ou sans les oÿr et attendre le décret de privation, mais bien que, après les avoir menacé et qu'ilz ne voulsissent alors point encoires obéyr, l'on pourroit par manière de provision suspendre leurs privilèges, jusque à ce qu'ilz eussent obéy ou que par voye de droict aultrement fût ordonné, ce que non seullement animeroit les bons pour soubstenir contre les mauvais et sectaires, mais donneroit aussy une craincte ausdicts mauvais, qu'ilz se rendriont tant plus tost en obéissance.

Et seroit l'exécution de telles menaces très facille par la voye seullement qu'on escripvit aux officiers de tous tonlieux, qu'ilz ne leur laissassent joÿr de leurs franchises et que (prendant l'argent et le droict) les mesmes officiers tinsent compte de ceulx, quy payeroient, pour après en povoir prendre tel regard qu'il sambleroit bon. Et samble que V. A. debvroit escripre samblables lettres non seullement à ceulx de Ruremunde, mais aussy à ceulx de Venloe, quy (contre le gré du magistrat) ont arrière tiré le prescheur, quy les bons aviont enchassé, dedans la ville".

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 248.
(2) Ibid., fol. 297.

Digitized by Google

Dat Margaretha, daartoe gedwongen door gebrek aan middelen, nog steeds den weg der overreding bewandeld wenschte te zien, bewijst haar raad aan den Stadhouder om in het belang van orde en rust achtereenvolgens alle steden te bezoeken (1), en zeer duidelijk ten aanzien van hare motieven is zij in een brief van 15 October, waarvan ik hier een gedeelte wil mededeelen (2):

„Touchant la commination à faire à ceulx de Ruremunde par lettre, veu et débattu en Conseil tout ce que parensamble représentez, l'on ne se y a encoires sceu résouldre à user de la susdicte commination, estimant que la suspension des privilèges ne seroit de peu de difficulté et que l'on pourroit prendre occasion de dire qu'elle fust contre le traicté de Venloe et que, remuant dadvantage les humeurs, y pourroit succéder quelque altération de plus dangereuse conséquence, et que partant pour la délicatesse de ce faict il vault trop myeulx d'user d'aultres voyes, comme de enhortemens, remonstrances, inductions et aultres samblables, comme par cy-devant vous ay escript, soit par vostre présence illecq ou par envoy de quelques gentilzhommes jusques à ce que, ayant entendu la résolution du Roy, l'on se puist aussy déterminer aultrement selon qu'elle le nous enseignera et commandera, veu mesmes que n'estes d'advis que aulcuns procès à ceste occasion se intentent jusques à ce que l'on ait quelques forces ès mains, ce que n'est encoires et deppend aussy de ladicte résolution de Sa Majesté".

Nog gaf Brimeu zich niet gewonnen. Oordeelende, dat dit wellicht de Regentes tot andere gedachten zou brengen, gaf hij haar op 20 October te kennen (3), dat het eenige middel tot herstel der orde bestond in opheffing der tolvrijheid en dat de schout en sommige welgezinde burgers van Roermond met hem van meening waren, dat deze maatregel de weerspannigen tot inkeer zou brengen.

Een poging van den magistraat van Nymegen (welke stad aan Roermond steeds als voorbeeld ter navolging werd voorgehouden)

---

(1) Brief van 11 October (Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 294).
(2) Ibid., fol. 321.
(3) Ibid., fol. 344.

Digitized by Google

om dien van Roermond tot onderwerping te brengen mislukte. De Roermondsche regeering had zich zelfs niet verwaardigd hierop te antwoorden, gelijk de Stadhouder in zijn brief van 27 October aan Margaretha mededeelde.

Toen Brimeu uit de herhaalde weigeringen van de Regentes om op zijn voorstel in te gaan wel moest opmaken, dat er niets aan te doen was, deed hij eene laatste poging om in den geest van Hare Hoogheid het beoogde doel te bereiken. Hij liet den schout van Roermond te Arnhem bij zich komen en droeg hem op om uit zijn (des Stadhouders) naam den magistraat met den grootsten ernst te vermanen en hem te wijzen op het gevaar, waaraan hij zich en de stad blootstelde.

De schout voldeed aan dat bevel en het gevolg van dezen maatregel was de volgende brief van die van Roermond aan Brimeu (1):

„Waelgeboren ind edele, genediger heer, Johan van Cruchten, schoultz, heeft ons in syner wederkumpst in bywesen werckmeisters ind geswoeren tsampt den gedeputierden ind meisteren van den ampten synen durch Ure Gen. en operlachten bevelch mit credentie ind schrifftlicher instruction opt getrouwelichste, ouch mit allen moegelichen ind moentlichs viilfeltigen beneven (?) bericht ind waerschouwinge gans vlitich ind erstlich (2) vuergedragen, mitten intlichen, als van wegen Con. Maj. thoe Hispanien, unses alregenedichsten heeren, gesynnen den fremden, alhir ingefuerten predicanten thoe verlaeten, ouch gein geistelicke personen, cloisteren oft conventen thoe molesteren off zo beschedigen, wairby dese stadt yrer previlegiën niet berouffi ind thoe eynen dorp gemaect wurde, wie in die lengde onnoet waer zo verhalen etc. Unde wiewayl wyr ons eygentlich ind gruntlich ercleert gehadt hebben, dat wir in dem der hoichstgedachte Con. Maj. meinonghe ind bevelch nae tho coemen gemeint, als den predicanten mit unseren raidt thoe verlaeten ind die geistlicheit van allen overval ind schaden thoe versiecheren, waerby dese stadt in eeren ind in esse by yren privelegiën ind vestongen gehanthaifft ind gehalden mucht

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 387.
(2) Ernstig.

Digitized by Google

werden, hebben dannoch werckmeisters ind geswoeren, die gedeputeerden mitten meisteren van den ampten van wegen gemeine burgers ind ingesetenen, die derhalven mit verslaetene stadtpoirten gemeinlich vergadert geweest, vuer antwoirt gegeven, als dat sy by den tween verdregen eygentlich thoe halden ind thoe bliven gesloeten weren: vuer eins, dat sy mit ons scoults, borgemeisters, schepenen ind raet verdragen, welch yn ouch schriftlich tuegestaedt, dat sy gheine geistliche personen noch derselviger kercken, cloisteren off conventen thoe perturbieren off thoe beschedigen understaen solden, welch sy noch alsoe thoe underhalden wail verboirgen solden willen; dairteghen sy ouch van derselviger geistlicheiden onberoepen ind ongescuret (1) solden werden; then anderen, dat der durchluchtiger, hoichgeboirner furstinne, der hertoeginnen thoe Parma etc., unser genediger vrouwen, scriven aen dese stadt vermeldende were, alsdat Yre F. G. mitten Nederlenschen edelluyden dermaite verdragen, wahr die nyhe predicanten weren, daerselffs solden die verbliven, ind waer dieselvige niet weren, solden sy niet ingefuerth noch gestadet werden. Diewile dan die predicatie bynnen deser stadt gehalden geweest, ehr und toebefoeren hoichgedachter hertoeginnen bevelchschriften alhier aengekomen, verhaepen sy den predicanten alhier myt genaeden toe sullen moegen halden gelich in andere Con. Maj. Erffnederlanden, edoch hoichgedachte Con. Maj., yren alregenedichsten heren, aen Yre Con. Maj. eheren, hoicheit ind gerechticheit onaffgenomen, diewyle sy by Yre Con. Maj. als die hoige overicheit, soe yn van Godt den almechtigen tuegefueght, als guede, gehoirsame ind getrouwe onderdanen liiff, leven, gueth ind bloit dair toe strecken (2) altiit guetwillich ind bereit sullen erfonden werden; myt onderdenigen ind dienstlichen bidden ind begeren, dat yre eherstelich vuernemen, dairyn yrer sellen (3) heil ind selicheit gelegen, nyet verhindert noch benaemen, sonder vuelmer myt hoichster genaeden moege vergont ind tuegelaeten werden. Sulcx aen den almechtigen God thoe verbidden, ouch

(1) ongehinderd. Zie Lübben, Mittelniederdeutsches Handwörterbuch i. v. ungeschoret.

(2) dairstrecken = aanbieden, dus hier: opofferen.

(3) zielen.

Digitized by Google

yres vermoegens thoe verschulden willen sy altiit gefleten (1) siin jegen Ure Gen., die Got, der Heer, wailfairende gefristen wil.

Gegeven den XXVII^sten Octobris anno etc. LXVI".

De Stadhouder zond afschrift van dit antwoord op 29 October naar Brussel en liet zich in den begeleidenden brief daarover uit als volgt (2):

„Je me doubte qu'ilz ne seront à desmouvoir de leur opinion, sy n'est par force. Néantmoings je feray tout mon debvoir à la journée, que j'ay mandé des chief-villes, à les induyre de faire comme l'on at faict ichy en ceste ville (3), s'il est possible, mais il faict à craindre que l'on n'y fera point de fruict, car il y at plus de héréticques que catholicques, et il samble que ce qu'ilz ont concluz ensamble, est samblable à ce que at esté faict à Tournay et en Anvers au faict de la religion".

Ten einde het hopelooze van alle pogingen om Roermond tot rede te brengen te doen uitkomen schreef Brimeu op 23 November naar Brussel (4):

„Ceulx de Remunde sont aussy opiniastre que eulx (5), et encoires que les aultres villes qui sont bonnes, ont faict tout leur debvoir à l'assamblée desdictes villes (6) pour les réduire, sy n'y ont il riens sceu proufiiter, et ceulx dudict Remunde disent expressément qu'ilz ne veulent habandonner leur prédicant, n'est qu'il soit convaincu (par gens docts) estre héréticque, dont (à ce que me samble) eulx mesmes veulent estre juges, et aussy encoires qu'il fust faict quelque ordonnance sur le faict de la religion par les Estatz de ce pays, qu'ilz ne soient point délibéré de l'observer".

Daarna herinnert hij nog eens, dat Roermond den predikant heeft toegelaten na de overeenkomst met de Edelen en doet dan

---

(1) zich beijveren. Gefleten is het verleden deelwoord van fliten of vliten. Zie Lübben a. w. i. v.

(2) Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 391.

(3) n.l. Nymegen.

(4) Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 432.

(5) Hij bedoelt die van Harderwijk.

(6) Te Nymegen op 4 November gehouden.

Digitized by Google

het volgende voorstel om tot onderwerping der ongehoorzame stad te geraken:

„Quand à ceulx de Ruremunde, sy V. A. pouvoit envoier secrètement de Namur ou Luxemborch cincq ou six enseingnes des gens autour de Maeseyck à tel lieu et au tel temps que je luy nommeroie, soubz ombre que monseingneur l'évesque de Liège vouloit faire chastier ceulx dudict Maeseyck, quy sont aussy rebelles, j'espérerois bien de les mectre dextrement sans grande force dedans ladicte ville de Remunde, car ilz font partout fort mauvaise garde Et quand ladicte ville seroit réduite, je suis bien averty que celle de Venloe le feroit incontinent aussy de soi mesmes".

Het moet voor den Stadhouder grievend en teleurstellend geweest zijn, dat de Regentes hiernaar alweder geene ooren had: behalve dat te Namen en Luxemburg geene soldaten beschikbaar waren, gaf zij als haar gevoelen te kennen, dat de burgers, al hielden zij nu ook slechte wacht, op het vernemen van de aanwezigheid van soldaten in de nabijheid hunner stad wel op hunne hoede zouden zijn. In elk geval zou hij verstandhouding in de stad moeten hebben (1).

Hierop antwoordde Brimeu 2 December (2), dat hij er iemand heen had gezonden „pour sçavoir comment cela se pourroit conduire".

Deze persoon was 9 December te Arnhem terug en hetgeen hij binnen Roermond had waargenomen, was koren op des Stadhouders molen, die zich dan ook haastte hiervan mededeeling te doen aan Margaretha. Hij schreef o. a. (3):

„Quand à Remunde, le gentilhomme, que j'y avois envoié, est revenu et m'a dict qu'il s'obleige bien (moiennant qu'il eust ung bon mineur) de faire tomber en une heure en la nuyct tant de muraille de la ville, que trente hommes y pourroient entrer".

Onuitputtelijk als hij was in het uitdenken van middelen om Roermond in handen te krijgen, schreef hij drie dagen later weder en wel in verband met eene mededeeling betreffende de

(1) Brief van 28 November (Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 437).
(2) Ibid., fol. 443.
(3) Ibid., fol. 455.

Digitized by Google

ongehoorzaamheid van Diederick van Gelre, heer van Arssen, en een voorstel om diens huis met geweld te nemen (1):

„Comme doncques icelle seingneurie est seulement deux lieues de Remunde et une de Venloe, il viendroit le mieulx à propos du monde, si V. A. vouloit donner une main à quelcunes d'icelles, car soubz ombre de faire l'exploict audict Arssen l'on y pourroit faire une course de tant d'infanterie et enseignes qu'il plaira à V. A. ordonner, et sy V. A. vouloit envoier une douzine de pièches d'artillerie de batterie de Charlemont ou Namur, je me feroie bien fort de prendre la ville de Remunde en moings de vingt quatre heures, moiennant que j'eusse dix enseignes de gens de pied, mais sy V. A. envoie le mineur et s'il est vray ce que le gentilhomme dict, il ne fauldroit point tant des gens, mais de Venloe je ne veulx point asseurer, pour ce qu'elle est plus forte".

De Regentes, schoon dankbaar des Stadhouders ijver erkennend, ging ook nu weder niet op zijne voorslagen in of liever schoof ze op de lange baan, gelijk zij alles uitstelde, omdat haar de macht tot handelen ontbrak, iets, waarop ik nog bij herhaling zal moeten wijzen. Alleen beloofde zij naar een „mineur" te zullen uitzien.

Nieuwe berichten aangaande gebeurtenissen tusschen half December 1566 en half Februari 1567 zijn niet tot mij gekomen; waarschijnlijk is het er tamelijk rustig geweest in dien zin, dat de regeering niets deed om den voortgang der nieuwe leer te stuiten; want dat het er niet toeging naar den zin van Regentes, Stadhouder en Hof, blijkt duidelijk genoeg uit het door mij op blz. 383, noot, medegedeelde.

Zeer opvallend acht ik het, dat wij in de nu geopende bronnen niets aantreffen aangaande de voorgenomen zending van den drost van Gelder naar Roermond en Venlo (blz. 380 vgg.). De vraag rijst, of zij wellicht achterwege is gebleven.

Eerst op 18 Februari 1567 breekt weder eenig licht door de wolken: uit een brief van Brimeu aan de Regentes (2) hooren wij, dat alle „bons" Roermond verlaten hebben en dat er nu

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen IV, fol. 459.
(2) Ibid. V, fol. 73.

Digitized by Google

uitsluitend ketters zijn overgebleven; en dat er een kleine maand later geene verbetering in den toestand viel waar te nemen, kunnen wij opmaken uit zijne mededeeling van 12 Maart [1], dat in Gelderland alles naar wensch ging, behalve te Roermond en Venlo.

Op 24 Maart gebeurde er iets, dat den magistraat, die, schoon weinig ijverig in het vervolgen en bestraffen van heterodoxe gevoelens, toch niet gaarne in bepaalde botsing met de regeering wilde komen, in niet geringe verlegenheid bracht. Deze gebeurtenis, waarvan tot dusver slechts enkele bijzonderheden bekend waren, was in de gegeven omstandigheden van groot belang. Ik laat er den Roermondschen magistraat met zijne eigene woorden eene beschrijving van geven:

„Gestrenge, werdige, edele, erentfeste, hoichgelerte ind wailachtbare, besondere, gunstige heeren ind frundt, Es kunnen wyr Ure W. E. ind L. guede wailmeyningen niet verhalden, wilcher gestalt alhier op Maendach post Palmarum etzlyke krieghsknecht myt rotten inkoemen, der meinongen sy voirt hyndurch nae Zwalmen, dair sy bescheiden, trecken wolden. Soe man aver aengemyrckt ind gesehn, dat etzliche dierselve knechten hirbynnen verwilet ind verbleven, is der scholtis myt summigen raitzfrunden in der porten getreden, den huederen waill ernstlich bevoelen, sy die porten alsoe verwarden ind geine krieghsknechts hirbinnen koemen lieten, sonder dieselvige eynen anderen weg hen, dair sy umb der stadt gingen, weesen; dairop sy geantwoirt, soe vern men noch etzliche burgere beneven hoen daer stalten, versegen sy sich die knecht wail uytter der stadt thoe keeren; op welche erbiedonghe wyr inen meer hueders toegestalt hebben, demwilchen sy overall gein gehoer gegeven, sonder die poerten alsoe verwairlost, datter ouch ein groete aentaill der kriechsknechten herbynnen koemen syndt. Niettoeweniger hebben wyr unsere dienaren ouch rontzomb aen allen stattporten gesonden ind den huederen dergelichen bevelen laeten.

Als wyr nu gesehen, datter alsulche verwairloesinghe an den porten gewest ind die knecht sich allet nae der statt ergeven

---

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 188.

Digitized by Google

gehadt, hebben wyr die porten thoe vrueger thuedoen ind sluiten laiten und folgens Werckmeisters ind Geswaeren myttsampt den veroirdenten van den Gemeinten des anderen daghs then VI uren (umb myt hoen, wie man dese dinghen behinderen ind voirkoemen ind die hirbynnen der statt verbleven knechte ontledicht werden ind vrygaen muechten, toe beraetslagen) by ons ontboeden ind gefordert, beneven dem den portieren ouch myt hellen bevell verboeden, sy die porten buyten unsen untheit nyet opdoen solden.

Wyell wyr uns allenthalven myt eynanderen des morgens den (1) VI uren aen bis op den naemiddage ombtrint ein ure (myt wat middel ind voege wyr des krieghsvolcks entslagen siin muechten) consuliert ind beraeden, siender summige unser burgere dairgetreden, die sloetelen uyten huise dair sy verwairt, gehaelt ind die porten buyten onsen wyl ind voirweten geaepent, alsoe dat dumails noch meer krieghsvolcks mytten jonghen heer thoe Batenborch, yren hoefftman, hirbynnen aenkoemen siin.

Sulcx merckende is der scholtis, burgemeisters myt etzlyken der scepenen ind werckmeisteren in der herbergen by obgemelten heer van Batenborch gegaen, denselvigen vuergehalden, wie man ougenscheinlich spurden, dat dese statt voll knecht were ind hirbinnen verbleven, datwelche ons niet wenich befrempden, naedemael Siin Edelheiden sulx billicher wyse niet gedaen solde hebben, sy hedde dan yrst yr commission ind bescheit van wegen Con. Maj. thoe Hispanien etc., onses alregenedichsten heeren, oder der hertoginnen toe Parma etc. ons ertoent; soe vern wyr dan sulx (en weret schoen nyet dan eynes vyngers lanck) gesehen hedden, uns der billicheit ind gebuer nae dairyn thoe halden gehadt; dairop Syne Edelheit geantwoirt, als dat dieselvige ouch Con. Maj. onderdaen weere; solde ind wolde ouch ongerne idtwes, dat wider Siinre Majesteit were, vurnemen, sonder allein van uns begert eyn nacht oder twe hyrbinnen toe blyven, wayrby den armen huisluiden op den platten lande geinen overlast, hinder ind schade van den krieghsknechten geschege; demnae Syne Edelheit van den scholtis wederomb aingesacht, als dat dieselvige

(1) Waarschijnlijk vergissing van den afschrijver voor: *van*.

Digitized by Google

sich alsoe bedechten ind mytten knechten uyter deser stadt ruckten ind vertogen, want man Siinre Edelheiden geinen orloff oder consent, vermoege Con Maj. mandaeten, soe derselviger Siinre Ed. ouch vurgelesen, alhier toe beharren ind mytten knechten toe verblyven geven kunde. Is Syne Ed. niettoemyn op yren voerigen propoist bleven ind avermails, man ym myt synen volck ein nacht oder twee hirbinnen bliven laiten wolden, begert; dairop nochmails, als dat wyr Syne Ed. dairyn gein consent geven kusten noch wolden, geantwort und hebben uns allenthalven myt gantzen vliit ind ernst, ja ouch myt allen unsen vermoegen bearbeit die knecht uyter deser statt thoe bringen, hedden uns ouch versehen sulx waill gedaen thoe solden hebben, soe vern wyr eynigen wyderen troist gehadt hedden. Und wes deses alles geschiet, is buten onsen willen, consent ind macht geschiet, hebbens ouch niet kunnen keeren, wyr (1) Ure W. Ed. ind L. waill oen twiiffell widers vernemen sullen, datwelche wyr nyet sullen hebben oft willen verbergen Ure W. Ed. ind L., wairby dieselvige wes hirin toe doen noedich, sich hebben toe bedencken myth hulpen des Almechtigen, die Ure W. Ed. ind L. waelfarende langh erhalden will.

Gegeven den XXVI^sten^ Martii a° etc. LXVII".

Dit verhaal geeft mij aanleiding tot eenige opmerkingen. In de eerste plaats is het opvallend, dat hier slechts van één Bronkhorst sprake is, terwijl de door mij op blz. 393 aangehaalde brieven en het vonnis van 1569 het doen voorkomen, alsof beide broeders binnen Roermond zijn geweest. Wat hiervan zij, kan ik niet uitmaken.

Voorts wordt het nu duidelijk, wat de Stadhouder in zijn brief aan het Hof van 30 Maart (blz. 384) bedoelt met de woorden: „dewiele es mit den van Ruremundt also is toegegangen". Deze slaan natuurlijk op de hierboven beschreven gebeurtenis en hij gelastte naar aanleiding daarvan het Hof die van Venlo tot de grootste waakzaamheid aan te sporen, opdat hun niet iets dergelijks zou wedervaren.

Ten slotte komt het mij voor, dat deze brief de verhouding

(1) Verschrijving voor: *wye*.

Digitized by Google

tusschen burgerij en magistraat en de door laatstgenoemde aangenomen houding, waarop door mij reeds zoo dikwijls is gewezen, ten volle kenschetst. In dit opzicht zijn vooral de gespatieerd gedrukte gedeelten merkwaardig, daar zij m. i. een klacht over gebrek aan medewerking van de zijde der burgerij bevatten.

Des Stadhouders gevoelen over dit voorval wordt in een brief aan Margaretha van 29 Maart (1) kernachtig in de volgende woorden samengevat:

„.... laquelle (d. i. het gebeurde) n'est point de grande importance et aussy ladicte ville estoit désià Gheulx et l'on ne debvoit attendre aultre chose d'eulx et ladicte ville ne vault riens".

Inmiddels had de stad Valenciennes zich aan de troepen der regeering moeten overgeven en deze had besloten de daardoor vrijgekomen soldaten aan te wenden tot het veroveren van Maastricht. Hiervan maakte Brimeu gebruik om aan de Regentes in overweging te geven Roermond en Venlo tevens te doen opeischen. Hij zeide niet te twijfelen, of zij zouden zich aanstonds overgeven; en mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, dan zou een weinig geschut voldoende zijn om hen binnen enkele uren tot de overgave te dwingen. Wegens het gebrek aan voldoende krijgsmacht zou hij er niet voor zijn garnizoen in die steden te leggen, maar wel om na de overgave de voornaamste Geuzen als gijzelaars mede te voeren en die zoo lang vast te houden, totdat Hare Hoogheid gelegenheid zou hebben om soldaten derwaarts te zenden (2). Twee dagen later schreef hij bovendien (3), dat het grootste deel der burgers van Roermond uit de stad was geweken, waaraan hij den raad toevoegde zich van hen te verzekeren, opdat zij later niet zouden terugkeeren en de zaak nog erger maken dan zij reeds was.

Ook van dit plan, hoe aanlokkelijk het ook was en hoeveel kans op slagen het ook aanbood, kwam weder niets. Op 13 April antwoordde de Regentes (4), dat het leger niet naar Maastricht

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 264.
(2) Brief van 8 April 1567, (Ibid. fol. 297).
(3) Ibid., fol. 299.
(4) Ibid., fol. 311.

Digitized by Google

zou gaan, aangezien deze stad zich reeds had overgegeven, en dat een krachtig optreden ook niet noodig was. Voorts gelastte zij hem zich te vergenoegen met aansporingen om bij de tegenwoordige goede gezindheid te volharden en hen te wijzen op het voordeel, dat zij daarvan zouden trekken, en op het gevaar, dat hun bij ongehoorzaamheid boven het hoofd hing.

In het begin van April had Brimeu naar alle steden, waar gepredikt werd, „certains gentilzhommes" gezonden. Die van Venlo hadden op hun aandringen den prediker uit hunne stad verwijderd, maar te Roermond hadden zij minder wil van hun reis gehad.

Op 13 April gaf de Stadhouder aan Margaretha te kennen uit Roermond eene „responce bisarde" ontvangen te hebben. Eigenlijk is dit niet juist: niet hij had dat antwoord ontvangen, maar het was een antwoord van het hervormde deel der Roermondsche burgerij aan de drie bemiddelaars, die de magistraat te hulp had geroepen.

Met klem en verontwaardiging wijst Brimeu de insinuatie van de hand, als zou hij het verdrag tusschen de Regentes en de Edelen vóór het raadhuis hebben laten afkondigen, en herhaalde hij, dat het binnenlaten van de predikanten bepaald na dat verdrag had plaats gehad. Hij wijst voorts op het wenschelijke van gewapend optreden, dat zeer gemakkelijk kan geschieden, nu Noircarmes met zijn leger zoo nabij is.

Het bovenbedoelde schrijven is te belangrijk om het niet in zijn geheel mede te deelen. Het volge hier:

„Edele, erentfeste und wolwisen, lieve juncker und guide gonneren, Nachdem wir durch den E. L. Johannen van Wittenhorst, droisset zu Monffort, verstanden E. L. guten, geneigten willen unde werbungh gegen ons, so dancken wir E. E. L. sullicher wolmeinongh unde gunstiger zuneigungh halben, so diselben tragen gegen diser stadt unde burgerschaft alhier, unde bitten demutiglich, E. L. wollen unsere einfeltige hierauf antwort anhoren.

Diewiell Euwer E. L. fruntliches gesinnen is, wir tsamentliche burger unde liebhaber godtliches woirts alhie sollen den diener ader predicanten, so ons bisher Gottes woirt (wie es im Alten

Digitized by Google

unde Nhieuwen Testament beschriben ist) lauter unde rein furgetragen hatt, verlassen unde den offentlichen dinst ader predicatiën stillstaen lassen sollen etc.; antwortten wir unde vermeinen, nachdem Con. Maj stadthelderin ader regentin einen vertragh mit den supplicirenden heeren unde edelen ufgericht, derselbe dan ouch vam wolgebornen, edelen heeren etc. Karle van Megen, statthelder des Gelderlantz, hiher gesantt, auch offentlich ist alhier zu Ruremund voir den raithuis abgepupliciert unde ons also privilegium gegeben worden van Con Maj. wegen, das, wae die predicanten seind unde weren geweist voir datum des geshehenen vertraigs, daselbs solten sy bleiben bis uf eine gemeine vergeleichungh aller stenden, landen unde stetten dieser Seiner Con. Maj. Niderlanden, mit welcheren ons van Con. Maj. wegen zugelassen unde gegebener privilegio unde verdrage wir zufreden sin unde ons vergenugen lassen, auch dairbey zu verbleiben nachmals verhoffent unde gesinnet sien bis zur zeit, das durch Con. Maj. besteurungh unde befelch allen stenden, landen unde stetten diser Seiner Con. Maj. Niderlanden ein algemeine vergeleichungh deren religion ins werck gestellet unde ausgangen wirt sein; alsdan wollen wir ons in aller onderthenighkeit gehorsamlich erfinden lassen, wie getreuwen underthanen gepueren sall. So lange aber die offentliche, reine predight sampt iren angehengten ubungen in Con. Maj. Niderlanden, Brabant, Hollant, Zeelant, geduldet unde zugelaissen wirt, verhoffen unde vertrouwen wir derselbiger genaden nicht mynder als die anderen theilhaftich zo werden unde ons auch bis daran mit friden zo bleiben lassen, wie auch anderen Con. Maj. onderthanen. Wir wollen aber durch Gottes genaden Con. Maj. sunst in allen billichen sachen, so die pollicey betreffendt unde die niet wider Gottes wort unde onseren gewissen seindt, van gantzen hertzen gern unde willich zo ider zeit voilkomene gehorsam leisten, Irer hoichgedachter Con. Maj. stadt in friedsamen wolstantt sovill moghlich erhalden unde, da es die nottdrufft erfordert, gelt, guet, leib unde leben unde alles was wir haben, voir Seine Con. Maj. dairstrecken unde alles thun, wat demudigen, gehoirsamen underthanen nach dem wortt Godes zo doin gebuert; ind bitten nochmails demutich auf allerondernichste, Euwer E. L. wollen ons bis zo austraght der sachen, wie voiran erclaert, bey der offentlichen predigt godtliches worts

Digitized by Google

unverhindert bleiben lassen etc., wie wir ons des gentzlich zo Euwer E. L. versihen. Dasselb umb Euwer E. L. zu verschulden wollen wir zo allen zeiten nach onseren geringen vermogen gantz willich erfunden werden, kenne Godt almechtich, der diselb E. E. L. in langhwiriger gesuntheit unde gelukseliger regierungh gefristen wolle.

Datum ilens zo Ruremundt den VIII^ten^ tagh Aprilis anno etc. 67.

E. E. L. gutwillige, underthenigen alle tzeit
Gantsche burgerschaft unde gemeindt, den wortt
Gottes zugethan, alhie zo Ruremunde" (1).

Wat was er middelerwijl binnen Roermond voorgevallen? De regeering, ten einde raad, te meer nu men den door den Stadhouder gezonden personen den toegang tot de stad had geweigerd, had drie heeren van adel uit den omtrek uitgenoodigd om haar bij te staan in de moeielijkheden, waarin zij verkeerde. Het drietal gaf aan dit verzoek welwillend gehoor en, zooals wij gezien hebben, was de drost van Montfort met het onwillige deel der burgerij gaan onderhandelen. Aanvankelijk droegen deze bemoeiingen weinig vrucht, maar op 12 April bereikte men het beoogde doel. Ik waag de onderstelling, dat het schrikbeeld van inlegering van krijgsvolk een zeer werkzaam aandeel in de overwinning van den magistraat heeft gehad en waarschijnlijk in niet geringere mate de door een geestverwant, Adriaen van den Bylant, heer van Wel (2), gegeven raad, waarover wij in een brief van het Hof aan den Stadhouder d.d. 14 April (3) het volgende lezen:

„Und soe die regeerders der stadt van Ruremunde vast doende waren om den predicant uyt der stadt to krygen, so is daer aingekhomen een Ghoese (ziinde een bastardt zel. Johans van Lom, denwellicken die heere van Wel daertovoirens by sich ontboden hadde, ende heefft bryeven gebracht van denselven heere to Wel, vermeldende in effectu (soe hy verstaen hadde), dattet meher dan tiit waere den predicant to verlaeten etc., und dat

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 318.
(2) Zie blz. 325, 326.
(3) Brieven van en aan den Stadhouder, n° 471.

Digitized by Google

doen, soebaldt dieselve bryeff aengekhomen, die regeerders oire meyningh erlangt und der predicant vertagen is".

Deze heugelijke zaak werd aanstonds, dienzelfden dag nog, aan den Stadhouder bericht. Daar de brief eenig licht laat vallen op den inhoud der onderhandelingen, deel ik hem in zijn geheel mede:

„Wailgeboeren ind edele, genediger heer, Wiewaill den heeren gesanten van wegen Con. Maj. thoe Hispanien, unses alregenedichsten heeren, kortzleden alhie in thoe koemen ind yre wervongh van den predicanten vuer thoe draegen myt groeten unverstandt geweigert, wilch uns ind vyele froemen burgeren van hertzen leidt geweist, hebben wir dannoch folgens by den gemeynen burgeren myt allen ernst ind fliitt soe vern aengehalden, dat der predicant sonder oproir verlaiten ind uytgetagen ist up sonderlinge guede vertroestongh, als dat gemeynen burgeren ind ingeseten vergont ind toegelaiten sall werden in vreden ind eynicheit, sonder der eyn den anderen thoe suecken off thoe mysseggen, sullen moegen leven ind dese statt tot hoichstberumpter Con. Maj. wailfairt thoe bewaren, wilch wir Ure Gen. in der yle onverkundicht niet hebben sullen verhalden, myt underdenentlichen ind dyenstlicken begeren, Ure Gen. willen doen verfuegen, dat ehegemelte burger ind underdaenen van oevertoch eynicher ruyter ind knecht onbeschedicht ind onverdorven bliven moegen. Sulx umb Ure Gen. thoe verschulden sindt wyr van hertzen altiit geneicht, erkyn Gott almechtich, der Ure Gen. in geluckseliger regerongh langh erhalden will.

Datum den XII Aprilis anno etc. LXVII.

Scholtis, burgermeistere ind raith der statt Ruremunde" (1).

Op het vernemen hiervan schreef Brimeu op 15 April (2) aan de Regentes, dat nu de mogelijkheid bestond om met Roermond te onderhandelen betreffende onderwerping, en vroeg hieromtrent bevel.

---

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 306.
(2) Ibid., fol. 326.

Digitized by Google

Maar ook de stad van hare zijde liet het niet bij het verwijderen van den prediker; zij wenschte, bovenal natuurlijk ter voorkoming van het zenden van soldaten, weder op goeden voet met Brussel te komen en stelde daartoe tal van middelen in het werk. Het eerste en voornaamste daarvan was het zenden van een gezantschap, bestaande uit een lid der stedelijke regeering en den secretaris of landschrijver van het ambt Montfort.

Hunne instructie (1) laat m. i. niet onduidelijk doorschemeren, dat vrees voor inlegering een machtige drijfveer was geweest. Men oordeele zelf:

„Instruction vor Herman Kremer, raetzverwanten der stadt Ruremunde, und Johannen Kerne genant Fronhoven, secretarien des amptz Montfort, van wegenn der stadt Ruremunde by Hoeve tzo Bruessell an tzo geven, das ghesterenn, Saeterdaechs dem XII^den^ Aprilis anno etc. LXVII, tzo naemiddage umbtrent III uhren scholtens, burgermeister, scheffen unnd raedt mit zothoin gemeiner burger, auch genaeberten jonckern unnd herren, Johans von Wyttenhorst, droist zo Montfort, Daem Schellart von Obbendorp, her tzo Guirtzenich, Schynne, Doirnwerde etc., und Arnt Schenck von Nydecken, her tzo Hillenraede, als naebern und frunde, die die herren van Ruremunde tzo sich gefordert, so ferne gehandelt, das den nouwen predicant guetlich unnd sonder oproir verlaessenn unnd doin austrecken; auch denselbigen unnd andere derglichen neit weder in tzo nemen eindrechtlich verdragen, dann was Kon. Maj. zo Hispanien etc, unser allergenedichster her, in anderen Ire Con. Maj. landenn und stedenn mit genaeden zolaessenn wurde und anders neit, biddenn unnd willen sich demselben gemees halden; willenn auch gemelte stadt in aller underthienicheit unnd gehorsam Ire Maj. in freden erhalten.

Unnd ferner raedtsam fonden unnd vur goudt angesiehen unserm genedigenn herren graeven tzo Megen, stathelder etc., foerderlich dairvan zo verstendigen, innehalt eines breifs dairuber an Seine Gen geschreven.

Unnd dweill ann diverschen orteren unnd platzsenn ietzonder knecht unnd ruitter vorhanden, williche — wie man besorgt —

(1) van 13 April 1567 (Ibid., fol. 363).

Digitized by Google

irenn tzoch op Ruremunde off dairumbtrint zo nhemen forhabens, ist der sementlicher herren jonckeren unnd frunden sampt gemeiner burger und inge(se)ssenen gemelter stadt Ruremunde underdienichst biddenn, das alsulche zoege vann ruitter unnd knechten affgewandt unnd also verordent, das gemeine burger und underthaenen, die doch mit diesenn oproerischenn sachenn gar neit zo thoin haben, mit auch dem umbliggenden Con. Maj. underthaenen des amptz Montfort, dair die stadt Ruremunde mitten inne gelegen, derhalben onbescheddicht und onverdorven, auch by freede gehanthaft und beschuitzt mochten werden.

Mit anhangender dienstlicher bidt, soe einighe burger by onverstande unnd verfueronge sich inn einichen dingen tegen Con. Maj. vergessenn unnde vergriffen, dat sulchs mit gnaeden bedacht unnd remittiert, immers das die onschuildigenn dairdurch neit gar verdorven mochten werden".

Men vergenoegde zich echter niet met het zenden dezer twee personen: de magistraat schreef bovendien een brief aan Hare Hoogheid ter aankondiging van de komst der gezanten (1) en aan den graaf van Horn, blijkbaar een bevrienden buurman der stad, ter aanbeveling van de belangen van Roermond, gelijk hem die door de gezanten zouden worden voorgedragen (2), en bovendien schreef — natuurlijk mede ten verzoeke van den magistraat — de drost van Montfort aan Berty, den secretaris der Regentes, in denzelfden geest, waarbij hij wees op de groote schade, die niet alleen de stad, maar ook zijn ambt zou lijden, in geval men soldaten derwaarts zond (3).

Over het vertrek van den predikant deelde hij in dat schrijven nog het volgende mede:

„ . . . wie durch goede, nerstige underhandelong der hernn vonn Ruremunde der predicant ahm gesteren dage geruympt unnd verzoegenn, dairtzo gedachte herren mich tzo sich gefordert, unnd habenn folgentz die meisters van den amptenn als verwalters der gemeynte huide diesen morgen thoin versamelen

(1) Ibid., fol. 309.
(2) Ibid., fol. 315.
(3) Ibid., fol. 313.

Digitized by Google

unnd die gefher dieser sachen forgehalten unnd so ferne fortgefarren, das sy fredich unnd haben versproechenn denn predicandt neit weder in tzo nhemen, sonder bidtenn unnd begerenn Con. Maj. gehorsame underthaenen tzo blyven unnd im stuck der religion anders neit gehalten tzo werdenn dan andere Ire Maj. underthaenen".

De gezanten ontvingen van de Regentes ten antwoord, dat zij met voldoening had kennis genomen van de verwijdering van den predikant en van hunne goede gezindheid. Zij spoorde hen aan daarin te volharden en verklaarde voorloopig geene soldaten te zullen zenden (1).

In zijn antwoord (2) op den brief van den Roermondschen magistraat van 12 April had de Stadhouder hun den raad gegeven zich onvoorwaardelijk aan den Koning te onderwerpen.

Vermoedelijk in verband hiermede staat het zenden van een tweede gezantschap naar Brussel in de eerste week van Mei, bestaande uit denzelfden Herman Kremer, nu vergezeld van den stedelijken secretaris mr. Jacob van Straelen. Zij waren voorzien van deze instructie (3):

„Instruction vuer Herman Kremer, raitzverwant, ind meister Jacop van Straelen, secretarius der stadt Ruremunde, wess dieselvige by der durchluchtiger, hoichgeboerener furstinnen, der hertoeginnen thoe Parma ind Plasance, generaill regentinnen etc., unser genediger frauwen, van wegen opgemelter stadt Ruremunde in underdenicheit aengeven sullen.

Irstlich achterfolgende unses genedigen heeren graven tho Megen, stathelders, schriven de dato den 19 Aprilis, dairin under anderen vermeldt, dat idt beste, dat dese statt solde doen moegen (wie Siin Gen. ouch vurhyn geschreven), solde wesen, dat die stadt

(1) Wij vernemen dit uit een brief van Margaretha aan Brimeu van 19 April (Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 342), waaruit wij tevens bespeuren, dat wij hierin geen daad van welwillendheid van de Regentes jegens die van Roermond moeten zien, maar dat de oorzaak dezer inschikkelijkheid gelegen was in de omstandigheid, dat zij de soldaten elders meer noodig had.

(2) Brief van 15 April (Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 475).

(3) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 216.

Digitized by Google

sich demoedigen ind myt vliit by hoichgedachter hertoeginnen aenhalden solde, wie andere stede gedaen, umb tot eynen genedichlichen verdragh toe moegen koemen.

Deswilchen schoultz, burgermeistere, schepenen ind etzliche van den raith vertrouwen (wie sy tot diverschen tyden sulx wailgedachten unsen genedighen heeren graven thoe Megen, stathelder etc., geschreven, ouch hirbefoeren aepentlich dairvan protestiert gehadt), sulchs nyet verschult te sullen hebben, als vuer yre personen in dem deill sich toe demoedigen ind (in) verdragh toe begeven, diewile sy je ind altiit van aenbegyn tot dem eynde toe des voirnemens ind handels, soe alhie gebuerth siin mach, nyet allein ein mysfallen gehadt, sonder ouch myt allen ernst ind yren uyttersten vermoegen dairtegen gewest siin und wes derhalven geschiet is, buiten yren willen, meynongen ind consent gebuerth.

Dat ouch dese stat, die sunst myt beswerlicher, jairlicher uytgulden belast ind dairenbaeven folgens mytten grausamen brande tot groeten naedeill ind verderven geraeden, dairumb solde lyden ind verdragen moeten, datwilche etzliche lichtferdige personen, soe itzont einsdeils vertaegen, aengericht, were nyet moegelich der stat toe sullen konnen doen, wie man ouch in geinen twiiffel stelt, hoichgedachte furstyn ind hertoeginne wirdt dese Con. Maj., unses alregenedichsten heeren, schemele stadt ind die frome burgere myt geiner ungenaeden bedencken; ouch dieselvige burgere, soe mytten oproir ind moetwillicheit niet toe schaffen gehadt, tot genaeden koemen laiten.

Gelichfals werden Ure F. G. myt genaeden bedencken, soe etzliche loesledige ind ouch andere burgere, der eynsdeils der moetwillicheit anhengich, anderen, die myt geinen oproir off moetwillicheit te doen gehadt ind villicht uyt aenliggenden noit (diewile gein broit thoe wynnen) sich bynnen Maze-Eyck yn dienst begeven gehadt, wie dairmyt toe halden siin sall, soe man dieselvige alhie in toe koemen nyet hefft willen gestaeden, wie myt ein Ers. raith ind gemeynen burgeren verdragen die nyet in thoe laiten, sy en brechten dan schein off bescheit van der hoiger oevericheit.

Und soe van den moetwilligen allerleide inconvenienten toe besorgen und nochtans wyr dese stadt gerne in aller gehoirsam ind underdenicheit tot Con. Maj. behoeff underhalden solden,

Digitized by Google

wyllich villicht sonder behulp van Ure F. G. nyet waill moegelich siin solde toe moegen gescheen, wie datselvige van unsen genedighen heeren graven thoe Megen, stathelder etc., voirt hoichwisen cantzler ind raeden in Gelrelant, bedacht ist worden, demnae is unse underdenige ind demoedige bidde, Ure F. G. gelieffen wolden genedichlichen toe ordinieren ind doen verfuegen, dat wyr myt eyner aensiender persoenen oeder commissarien beneven unsen scholtis myt etzlichen van unsen gen. heeren stathelders Duetschen ruiteren off knechten versehen, wairby die froeme beschutz ind die statt wederumb in voerigen standt koemen ind gebracht werden mucht".

Deze heeren ontvingen 13 Mei op hunne vertoogen ten antwoord:

„Die hertoghinne van Parma etc. sal scryven aen den heren van Meghen, stadthouder etc., ten eynde dat hy, volghende 't versoeck van de voors. stadt, haer beghevende tot alle gehoorsaemheyt ende obediencie van Z. M., dezelve helpen ende beschermen teghens alle moetwillicheyt tzy van heure verloepen burgeren oft anders, schickende in dezelve stadt zulcken garnisoen als H. H. zal bevinden nut, oorbaer ende van noode te wezen, ende voorts verzien mit zulcken persoenen ende commissariën als bevonden zal worden te behooren. Ende zullen dezelve van Ruremunde zeer wel doen in hoere voors. presentacie van goede gehoorsaemheyt te continueeren, ghevende der justicie ende..... zulken auctoriteyt ende obediencie als naer recht ende billicheyt behoort; verlatende alle nieuwicheyt in de religie ende reparerende alle des in de kercken oft andere gheestelicke plaetsen mach gheattenteert ziin" (1).

---

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 103. Hoe de Regentes, en waarlijk niet zonder reden, over Roermond dacht, blijkt zeer duidelijk uit een brief van 23 Juni (ibid., fol. 113). Op een verzoek van Margaretha om twee vendelen van zijn regiment beschikbaar te houden voor Deventer, zoo de stadhouder van Overijssel die noodig had, had Brimeu te kennen gegeven, dat hij die eigenlijk voor Roermond had bestemd. Margaretha antwoordde hierop:

„Il est requis que plustost voz deux enseignes servent à cest effect (viz. de s'asseurer de la ville de Deventer) que non pas à la garde de la ville de Ruremunde, où j'estime que l'on fera tousjours ce que l'on vouldra".

Digitized by Google

Dit alles klonk zeer fraai en hoopvol, maar zou niet van langen duur zijn. Wij weten toch (blz. 385), dat in diezelfde dagen de prediker reeds teruggekeerd was en zijn werk in de stad had hervat.

Van de hierop volgende maand, half Mei tot half Juni, kan ik niets mededeelen: de Stadhouder bevond zich in die dagen te Brussel en het overleg had dus mondeling plaats. Daar werd besloten binnen Roermond twee vendelen te leggen.

Op 17 Juni vinden wij Brimeu weder in Utrecht, vanwaar hij aan de Regentes schreef, dat hij voornemens was over eenigen tijd in persoon naar Roermond te gaan (1), misschien om de inlegering van die vendelen daar te bezorgen. De Regentes was echter van meening veranderd en wilde die soldaten liever voor Deventer bewaren. Toen nu de Stadhouder op 28 Juni te Arnhem was aangekomen, vernam hij daar, dat het prediken in den omtrek van Roermond weder begonnen was, en gaf daarom aan de Regentes in overweging de beide vendelen toch maar naar Roermond te zenden (2), waarop Margaretha 30 Juni antwoordde, dat dit onverwijld moest geschieden (3). Bij brief van 3 Juli gaf Brimeu te kennen, dat hij er de vendelen aanstonds heen zou zenden; de hoop uitsprekende, dat zij er zouden aankomen, voordat men den predikant weder binnenhaalde (4). Hij zond tevens een brief van Johan van Wyttenhorst en den magistraat van Roermond van 2 Juli, waarin vermeld werd, hoe het er stond en welke maatregelen door de regeering waren genomen (blz. 385, 386).

Wij zien, dat de Regentes op het vernemen van het hervatten der prediking na de ernstige verzekeringen van den magistraat op dat punt plotseling is omgekeerd: zij dringt bij den Stadhouder zelfs op spoed in het zenden van de soldaten aan. Kenschetsend ook voor de veranderde stemming van Margaretha, die vroeger steeds tegen geweld was — zij het dan ook alleen uit besef van onmacht — zijn deze woorden uit haar brief van 4 Juli (5):

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 106.
(2) Ibid., fol. 122.
(3) Ibid., fol. 125.
(4) Ibid., fol. 132.
(5) Ibid., fol. 134.

Digitized by Google

„Et comme se voit que sans démonstration ces presches ne y cesseront, ains que par dissimulation la chose pourroit croistre à ultérieure audace, je vous requiers et encharge de faire faire ladicte démonstration non seulement contre le prédicant, mais aussy contre ceulx, qui le peuvent soustenir ou qui ont esté à ces presches, pour y obvier à ce commencement" (1).

Wij komen nu tot de zending der commissarissen naar Roermond en Venlo (blz. 386 vgg). Wij hebben gezien, dat het Hof er voor was het onderzoek in beide steden tegelijk te doen aanvangen.

De Stadhouder gaf op 28 Juli aan de Regentes te kennen, dat hij voor zich niet vond, dat dit er op zich zelf veel op aankwam, maar dat hij er uit een practisch oogpunt wel voor was, daar de vacantie ophanden was en dan geen raadsheer te Arnhem behoefde te zijn; voorts omdat de heer van der Horst toch in de buurt van Venlo was en dezen last zeker zeer goed zou uitvoeren, en eindelijk omdat het werk dan des te eer voltooid en alle raadsheeren terstond na afloop der vacantie weder te Arnhem zouden kunnen zijn (2).

De kanselier Adriaen Nicolai en de raadsheer Joest van Cranevelt kwamen 26 Juli te Roermond aan en troffen daar den heer van der Horst aan, die sedert acht weken daar vertoefde om op last van den Stadhouder en in afwachting van diens komst den magistraat met raad en daad bij te staan en die nu van plan was te vertrekken. De beide heeren wenschten evenwel gebruik te maken van de door hem opgedane ervaring en verzochten hem dringend te blijven en hen in de uitvoering van hun last te steunen, waaraan de hoogbejaarde man gehoor gaf.

In dezen staat van zaken kwam verandering door het besluit van de Regentes om Wyttenhorst met Amelis van Amstel van Mynden naar Venlo te zenden Hij zag daartegen op en verzocht den kanselier en Cranevelt aan de Hertogin te kennen te geven, dat hij zich gaarne daarvan ontheven zou zien, aan welk verzoek door hen op 6 Augustus werd voldaan (3). Zij voegden er evenwel

(1) Het woord „commencement" is vreemd.
(2) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 168.
(3) Ibid., fol. 178.

Digitized by Google

bij, dat de heer van der Horst bereid was te gaan, zoo de Regentes dit bepaald wenschte, in welk geval hij verzocht commissie op hem en van Amstel van Mynden uit te vaardigen en hiervan aan die van Venlo kennis te geven.

Ten aanzien van hunne werkzaamheid verklaarden de schrijvers, dat zij die geregeld voortzetten, maar dat „die culpable een deel voor onse aencompste ende bynaer alle d'andre zedert dieselve uutter stadt geweken ziin".

De Hertogin antwoordde hierop op 18 Augustus (1), dat bij haar geen bezwaar bestond, dat van Wyttenhorst hun bijstond, maar wel hiertegen, dat van Amstel van Mynden alleen het werk te Venlo zou doen. Zij gaf hun derhalve in overweging om na afloop hunner taak te Roermond die te Venlo ter hand te nemen.

Deze brief kwam te laat. Nicolai en Cranevelt waren reeds naar Arnhem teruggekeerd. Op 20 Augustus gaf eerstgenoemde hiervan kennis aan de Regentes en stelde haar voor in de gegevene omstandigheden van Amstel van Mynden en van Wyttenhorst met het onderzoek te Venlo te belasten, welke laatste in weerwil zijner vorige bezwaren bereid was deze taak op zich te nemen en daarvoor volkomen berekend was, aangezien „il n'y a aultre en nostre collège plus propre à cest affaire, veu la cognoissance et auctorité qu'il a audict Venloe et par tout le Hault-quartier" (2).

Blijkens schrijven van 6 September nam Margaretha genoegen met dit voorstel.

Tot mijn spijt kan ik ook nu nagenoeg niets over den aard en den omvang van het commissoriale onderzoek mededeelen. Zoo het rapport nog bestaat, moet het te Brussel in eene andere verzameling berusten.

Het eenige, dat ik daarover gevonden heb, is dit:

In Januari 1568 was de regeering te Arnhem veranderd en waren de kettersche leden daaruit verwijderd. Op 22 Januari gaf Brimeu aan Alva te kennen, dat het zeer noodig was hetzelfde te Harderwijk te doen, en liet daarop volgen:

„Aussi ne serat que bien de faire le semblable ès villes de Venloe et Remunde" (3).

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 180.
(2) Ibid., fol. 181.
(3) Ibid., fol. 242.

Digitized by Google

Alva antwoordde daarop 28 Januari (1) vernomen te hebben, dat gedurende het verblijf der commissarissen te Roermond slechts twee regeeringspersonen, en niet eens burgemeesters of schepenen, en één secretaris „entachez de ces nouvellitez" waren; dat deze lieden toen afgezet en door goede katholieken vervangen waren en dat het te Venlo ook zoo gesteld was.

Hiermede hebben wij met Roermond afgedaan. Wij willen ten slotte nagaan, wat ten aanzien van Venlo ter aanvulling en opheldering van het vroeger verhaalde kan worden medegedeeld.

Op grond van een plaats in Nettesheim's Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern heb ik op blz. 358 gezegd:

„Omstreeks dezen tijd (20 September 1566) schijnt een predikant binnen de stad gebracht te zijn, dien de regeering daaruit weder wenschte te verwijderen".

In plaats van dit „schijnt te zijn" kan ik nu zeggen „is", en wel op grond van het volgende gedeelte van een brief van den Stadhouder aan de Regentes d.d. 22 September 1566 (2):

„Madame, Il m'est astheure venu nouvelles de Venloe que aulcuns de la commune se sont ingérez de solliciter vers le magistrat illecq résolution sur certaine requeste par eulx présentée, tendant affin d'avoir consent de faire prescher dedens la ville le prédicant des nouvelles sectes, qui avoit longuement presché dehors. De quoy ledict magistrat esmerveillé (puisqu'ilz étoient accordez que ces choses se supersederoient jusques à ce que la journée générale de ce pays seroit tenue) et voiant qu'ilz n'estoient à desmouvoir de leur entreprinse, at fait assembler à son de corne tous les bourgeois de la ville et leur proposer que ceulx, qui avoient présenté ladicte requeste et qui ne vouldriont empescher les presches, se retirassent et séparassent des aultres. Quoy oÿant et de poeur que l'on ne vist leur petite suyte, ont avecq les aultres bourgeois tous unanimement (après certaines remonstrances leur faictes par le magistrat, savoir en quelle indignation ilz tomberoient vers Sa Majesté par ces presches et aussy en quel péril de perdre leurs privilèges) consentis et con-

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen VI, fol. 248.
(2) Ibid. III (n° 302), fol. 165.

Digitized by Google

clus que l'on chasseroit le prédicant hors de la ville, dont ilz luy ont incontinent adverty et commandé qu'il sortist endedens deux heures. Dont n'ay voulu laisser advertir V. A."

Hoe dankbaar men te Brussel was voor de krachtige houding der overheid tegenover de aanhangers der nieuwe leer en hoezeer men dit door daden trachtte te toonen, blijkt zeer duidelijk uit dit fragment van een brief van de Regentes aan den Stadhouder van 22 September 1566 (1):

„Et certes si à la réception de ceste ceulx de la ville de Venloe auront persisté et continué au mesme debvoir et estat qu'ilz estoyent lors de la lettre, qu'ilz vous escripvèrent le xvme de ce mois, dont m'avez envoyé double, j'entens que, pardessus ce que leur ay escript, comme avez veu, ayez à leur envoyer ung gentilhomme discret tout exprès, pour de ma part les louer et remercier de bouche et les exhorter conformément à mesdictes lettres à y continuer et conserver la ville au service de Sadicte Majesté, auquel elle importe tant et est si commode, que sçavez, pour plusieurs regardz".

Naar aanleiding van het bericht van den Stadhouder van 22 September betreffende het verwijderen van den predikant uit de stad kwam zij hierop nog eens terug in haar antwoord van 25 September (2) in dezen vorm:

„Quant au debvoir, qu'ont faict ceulx de Venloe, vrayement ilz en sont haultement à louer, ce que vous requiers de faire, ores que y eussiés envoyé ung gentilhomme pour les louer des debvoirz précédens, comme le vous ay précédentement mandé, et de les requérir d'y continuer, leur faisant entendre que de mon costé et du vostre ilz seront assistez de tout ce qu'ilz advertiront avoir de besoing".

De Stadhouder voldeed aan dit bevel. Op 27 September (2) schreef hij terug:

„Touchant ceulx de Venloe j'ay envoié là ung pour faire tous bons offices de les louwer de leur bon debvoir et ne fauldray à les animer de tenir bon".

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen III (n° 302), fol. 163.
(2) Ibid., fol. 182.

Digitized by Google

Welke uitwerking die zending heeft gehad, vernemen wij uit het volgende gedeelte van een brief van Brimeu aan Margaretha d.d. 9 October (1):

„Affin que V. A. cognoisse le peu, que vault le dire et l'escripre pour le présent, j'avoys envoyé ung conseiller vers ceulx de Venloe pour leur remonstrer ce que V. A. m'avoit commandé, et deux heures après son partement ont mené ung prescheur dedans la ville et luy donné une église, là où il presche journellement".

Hiermede is het op blz. 379 vlg. verhaalde aangevuld en tot een geheel gemaakt.

Op 11 October gaf Margaretha den Stadhouder den raad om tot herstel van rust en orde alle steden te bezoeken: „commençant de la ville de Venloe, où ce prescheur, que dictes y estre mené dedans, n'aura peult-estre encoires prins si fixe ny asseurée demeure, y pourrez bien remédier et le faire chasser, ce que par longue attente pourra estre de plus de difficulté ou bien impossible" (2); terwijl zij 15 October schreef (3), dat Brimeu den welgezinden magistraat zijne hulp moest aanbieden en raden een burgerwacht op te richten, ten einde den predikant opnieuw en nu voor goed te verdrijven en de poorten der stad te bewaken.

Men heeft hieraan blijkbaar geen gevolg kunnen geven.

In deze dagen had de magistraat der stad Venlo een brief van den heer van Brederode en den graaf van Culemborg ontvangen, die door hem beantwoord was, op welk antwoord weder een schrijven van Brederode was gevolgd. Ik mag deze briefwisseling mijn lezers niet onthouden en laat haar hier volgen:

I.

Ersame und froeme, inbesonder gunstige, gode vrinde, Wy siin in erfarung komen, hoe dat ghy onlanx mit groete onbillicheit hebt gesuecht umb saichen der religion uwe gemeine burgeren under den anderen twystich to maicken, wairdoirch, so idt Godt niet verhuedet en hadde, groete bloetstorttinge geschiet zulde

(1) Corr. de Gueldre et Zutphən IV, fol. 274.
(2) Ibid., IV, fol. 294.
(3) Ibid. IV, fol. 321.

Digitized by Google

hebben tot eyn verderfnisse unser aller, twelche gemercket hefft uns gedoicht niet te lathen U. Ers to advertieren by diese, dat wy darom seer bedroefft siin ende dat uns sulchs niet lieff en is, well willende om viell, dat sulchs by u niet vurgewant en waer, om niet entegen to komen het verdragh ende accort, den XXVI^sten Julii lestlieden by die hertoginne to Parma als gouvernante van den lande van herwartzoever ende uns gemaicket. Ende gelick wy zeer verwondert siin ende niet en konnen begriepen, uth wat autoriteyt ghy alsulche manier van doene furgewant hebt, als directelick contrarierende ende teweder koemende tgoene uns belofft is gewest by die vurs. hertoginne van Parma, gouvernante, ind geadvoeert by die generael procuratie van Zyne Majesteit, so en konnen wy U. Ers. niet vorenthalden, dat wy der meynung und deliberirt siin sulx ain Ur. Hoicheit to kennen to geven, uns beclagende van het ongelick, als uns ende den froemen burgeren dairmede gedain, updat sy soude moegen voirstaen (1), dat men uns niet en halt tgene uns beloefft is gewest.

Darentusschen begeren wy van U. Ers., dat ghy uwen burgeren in guden vriede ende einicheit wylt houden ende niet mer dieselve om saicke der religion en soicket to beschedigen, updat duer alsulche middelen hier in den lande niet en geschiet ennige commotie ende uproericheit tot het voirderff derselver ende van vele froeme luden; waertoe wy uns willen laten gebruchen umb sulchs te verhueden ende vermyden, soet uns moegelick zy, als getrouwe vasallen ende dieners des Coni(n)cks ind liiffhebbers aller eyndrechticheit, friede ende einicheit des vaderlantz; begerende van U. Ers. dese onse waerschouwinge int guet te nhemen, verhoepende hiermyt Syner Majesteit ende het vaderland angename dienste te bewysen. Ende waerinne wy U. Ers. konnen dienst ende vrintschap bewysen, suldt ghy uns altiit gereidt finden, kenne Godt almechtich, die U. Ers. in gesuntheit friste.

Datum Culenborgh under unses here Floris van Pallant, graven tot Culenborgh etc., upgedruckende segel, des wy uns vor dit mall semptlich gebruchen, den XXX Septembris anno etc. LXVI°.

Onderschrieven: H. de Brederode.

Floris graff zu Culenborch.

---

(1) Waarschijnlijk verschrijving voor *verstaen*. Dit afschrift is een copia copiae.

Digitized by Google

Ind baevenup: Den ersamen, wysen und vrommen burgermesteren, schepen und raidt der stadt Venloe, onsen besonderen, guden vrunden.

II.

Unser underdenig, geburlich, willig dienst sye Ur. E. vorane bereidt.

Edele, walgeboeren, gnedige heren, Ur. E brieve, de date den xxx^sten^ Septembris ain uns geschrieven, belangende dat dieselve Ur. E. in erfarong gekomen, wie dat wy myt groter onbillicheit gesucht solden hebben umb saicken der religion unse gemeyne burgere tegen eynanderen twystich to maicken ind vort dat wy directelick gedain hedden tegen dem verdrach, by die hertoginne to Parma etc. als gouvernante van den lande van herwertzoever ind Ur. E. den xxvi^sten^ Augusti lestlieden gemaickt etc., myt wyderen inhalt, hebben wy ontfangen ind sullen darop Ur. E. dienstlicher walmeyningen niet verhalden, wie dat myt warheit nymmermer anders sich befinden sal dan dat wy alwegh allen moegelicken fliet furgewant ind uns in geinen deyl gespart, damyt die lieve eyndracht under den burgeren gehalden wurde.

Ouch konnen wy uns niet erinneren, warmyt wy ietwes dem verdragh vurs. toweder angericht muchten hebben, so, indem dat wy unse gemeynte by eynanderen hebben doin komen, ist allet tot underhaldung desselvigen verdraghs geschiet ind furgewant, nementlick so den xvi^den^ Septembris alhier contrary dem verdragh begert is wurden dem utheymschen predicanten (der bis anher buten der stat geprediget) to willen vergunnen ind eyn platz ingeven umb binnen der stat to predigen, hebben wy sulchs niet konnen doin, so die hocheit dieser statt Con. Maj., unsen allergenedichsten heren, competirt ind idtselvige dem obgemelten verdrag contrary ind toweder was, under anderen vermeldende, dat men soll helpen beletten, dat die predicken niet geschien off gedain werden sollen in den platzen, dar sy bis anher noch niet gedain en siin gewest. Ind wyewal wy den unseren (diewelche dem utheymschen predicant vurs. gefurdert) des gemelten verdrags upt flietigst ermaent ind darby niet alleyn oen, dan ouch den predicanten upt vrintlichst gebeden darain to willen siehn (1),

(1) = siin.

Digitized by Google

dat doch upten nestvolgenden, den XVII Septembris ipso Lamberti, eyn gemeyn merctdagh wesende, niet binnen der statt geprediget wurd, damyt durch alsulche vernyewerong, den obgedachten verdragh contrary wesende, geyn onlust oder twedracht tusschen den burgeren ontstande, hebben nochtans sulchs niet konnen erlangen, dat alsulche vernyewerong achterweegen blieven solle, also dat wy vor raidtsam eracht die gemeynte des morgens frueg by eynanderen to laten komen, damyt in toekoemenden tyden uns niet uperlacht en wurde buten furweeten der sementlicher ghylden ind burgeren alsulche predicken tegen dem verdragh toegelaten to hebben.

Und want Ur. E. als die billige und verstendige hieruth gnediglich vernemen ind verstain, dat alsulchs gliech vurs. Ur. E. sinistre ind niet to recht, jae gantz verkert angebracht sye, so wye in allen niet anders gedacht noch en gedencken ietwes tegen dem obgemelten verdragh an to richten, sonder uns denselvigen allenthalven gemeess gehalden ind vortain demselvigen, sovoel uns moegelick, na to leven gedencken, so verhaepen wy in aller underdenicheit, Ur. E. sullen sulchs niet anders dan myt gnaden affnemen ind uns die anbrengers gnediglich melden ind namhafftich maeken, umb dartegen, so vern nodich, uns ouch to moegen verantworden Ind nadem Ur. E. darby noch vermelden, wie dat sy deliberirt siin die hochgedachte hertoginne to erkennen to geven, sich beclagende van het ongelick etc., so iss unse dienstlich bidden, so vern Ur. E. diese unse whare excusatie myt gnaden annemen ind gemeynt die claigt oever uns gedain gliechenwall oever to schicken, sy wollen alsdan ouch gelieven dit gegenbericht gnediglichen myt oever to senden oder uns niet anders dan myt gnaden affnemen (damyt wy niet tot unser onschult verongelimpt ind bedacht wurden) selbst unse schryfftliche excusation ain hochernante hertoginne to doen.

Aever dat Ur. E. uns ten eende gnediglich ermanen alsulche warschouwen int gut to nemen, mit erbiedong ures gnedigen willen, nemen wy in underdenigen danck aen myt dienstlicher begerten vortain alsulchen calumniën ind erdachten claigten vor gedainden, angehoerten unsen gegenbericht geyn geloeff to willen geven. Ind warinne wy Ur. E. underdenigen dienst ind walgefallen bewysen konnen, sullen wy na unsen geringen vermugen bereidt ind gantz willig befunden werden. Ind dieses eyn gnedige wederbeschrie-

Digitized by Google

ven antwort biddende van dieselve Ur. E., die der Almechtige in friedliche, geluckzelige regierung walfarende lang erhalden wyll.

Datum den III Octobris a° LXVI.

Underschrieven: Ur. E. dienstwillige burgermestere, schepen ind raidt der statt Venlo.

Ind bavenup: Denn edelen ind walgeboeren heren, heren Henrick to Brederoede, fryher to Vyanen etc., ind Floris graven to Culenborg etc., beyde sampt ind ieder besonder, unsen gnedigen heren.

III.

Hendrick heer zu Brederoede, freyher zu Vianen, burchgreff zu Utrecht, her zu der...

Unsern gunstigen gruth ind wes wir sunst meher gutes vermoegen zuvor.

Erenthaffte, vursichtige, wyse, gunstige, gude vrunde, Uwe brieven van dato den v (1) dieses gegenwordigen monetz Octobris haben wir ontfangen, dan das ir damit schreiben etliche unse brieven de dato XXX^sten^ Septembris ontfangen tho haben, dairmit wir euch ontboden sollen haben in erfarong gekhomen tho siin, dass ir etliche onpillicheit gesocht in saichen der religie tegen uwen gemeinen burgeren umb die also tegen den anderen twistich to maicken etc., konnen wy uns alles niet genochsam verwonderen, dieweyl wir der saichen oder solchen schrieben gein wetenschafft ter werelt en dragen noch oich geenssins darvon weeten to spreecken, dan moet sulchs van eymant anders uuyt unsen naem erdicht sein. Es hatt sich aber acht oder thien dagen gelieden toegedragen (vernhomen hebbende den uproer to Nymmegen under den burgeren gekhomen), das der graeff van Culenborg, der zeit alhier by uns sinde, van uns begert hat ein blanck signet van unser hant umb einen brieff to schrieben, damyt er uch van unsernt wegen in aller vruntschafft entpieten und warschouwen solte van tgoene dess also to Nymmegen geschiet war, offdas ir aldar in uwer stadt gute toeversicht haben wollen sulches to verhueden und umb to schouwen die inconvenienten, so daruit sollen moegen rysen, geenssins tot ulieder voerdeil, want wy genoichsam versieckerheit (*sic*) siin, dat sulche und dergelicken inventiën van uproer und twedracht niet en geschiet dan duer

(1) Verschrijving voor III.

Digitized by Google

volck, die voel liever sagen die totale ruÿne ind gantze verderffenisse van diesen landen dan die ruste und tranquilliteyt derzelver; ouch dat zy genocht trachten umb criegsvolck in U. stadt to brengen und u alssdan te regieren na honnen eygen wille und appetyt; darvan wy ulieden int gude well hadden willen veradvertiren.

Hat aber nun der wolgemelte graeff uch etwas anders van unsernt wegen ontboden oder geschrieben, ist sonder unsen wissen geschiet. Derhalben wollen uns sulches niet vor ubel halten. Darumb ist uns vrintlich bitt und begeren, ir wollen noch allzeit zo dienst van Syne Majesteyt, vriede und ruste van uwen burgeren ind tranquilliteyt van den gemeynen lande gude toesicht und policy halden, updatter gein oirsaeck en komme van ennige seditie oder uproer. Und so wir euch tho dienste ennige vrintschap, hulp oder bystant doen moegen, werden tselvige allzeit van hertzen gerne doin; das kenne der almechtige Gott, die wir uch, erenthaffte, vorsichtige, gude vrinden, hiemit doen bevelen.

Datum Vyanen den VIII Octobris a° 1566.

Underschrieven: Ulieder goetgunstige vrundt
H. de Brederode.

Ind bavenup: Den erenthafften, vorsichtigen und weisen burgermesters, schepen und raidt der stat Venlo, unsen vulgunstige, gute vrunden.

Op 15 October zond de Stadhouder afschriften dezer brieven aan de Hertogin en gaf daarbij te kennen, dat de meerderheid der burgerij geenszins ingenomen was met de aanwezigheid van den predikant binnen de stad en dat z. i. een krasse (brusque) brief van H. H. eene goede uitwerking zou hebben.

Daarbij bleef het: Venlo heeft zijn predikant behouden tot 6 April 1567 (blz. 379). Na diens verdrijving heeft de magistraat, daarin het voorbeeld der hoofdstad van het kwartier volgend, ook een gezant naar Brussel gezonden, n.l. den schepen Stalborgh, broeder van den raadsheer van dien naam in het Arnhemsche Hof. Deze afgevaardigde ontving van Margaretha hetzelfde antwoord als die van Roermond (1).

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen V, fol. 350.

Digitized by Google

HET VERZET
TEGEN DE INSTALLATIE VAN WILHELMUS LINDANUS
ALS BISSCHOP VAN ROERMOND (1563—1569).

DOOR
Dr. J. S. VAN VEEN.

Onder de oorzaken der geweldige beroeringen, die in de tweede helft der 16de eeuw de Nederlanden geteisterd hebben, mogen wij gerust rekenen de oprichting van een groot aantal nieuwe bisdommen. Deze maatregel ontmoette bijna overal den krachtigsten tegenstand, ook bij hen, van wie men oppervlakkig zou vermoeden, dat zij er hoogelijk mede ingenomen zouden zijn geweest. De hoogleeraar Fruin wijdt er in zijn „Voorspel van den tachtigjarigen oorlog (1) eenige bladzijden aan en zet de zaak op zijn gewone heldere en onpartijdige wijze uiteen. Hij doet uitkomen, hoe de groote menigte in de nieuwe bisschoppen nieuwe en krachtiger inquisiteurs zag; de adel zich door de bepaling, dat men, om bisschop te kunnen worden, doctor in de theologie moest zijn, van het bekleeden van dat ambt uitgesloten en bovendien zijn invloed in de Statenvergaderingen bedreigd zag, wanneer de bisschoppen, als abten van de met hun bisdom vereenigde abdijen, zitting kregen in het eerste lid der Staten, terwijl eindelijk de abten door genoemde verbinding in hunne stoffelijke belangen zeer ernstig bedreigd werden.

Ten aanzien van de menigte merkt Fruin nog op, dat hij bij

(1) Verspreide geschriften I, blz. 289—294.

Digitized by Google

de eerste bekendmaking der pauselijke bul bij haar geen blijk van ernstig misnoegen bespeurd had en dat z. i. Granvelle naar waarheid verklaarde, dat het volk den mond niet zou opendoen, als de heeren niet zoo hard schreeuwden. In het algemeen moge dit waar zijn, ten aanzien van Gelderland geloof ik, dat het gezegde niet in allen deele opgaat. Daar toch kwam bij de boven opgesomde grieven nog een andere, n.l. het diepe wantrouwen en het als het ware instinctieve verzet tegen elken maatregel, die uit Brussel kwam. Sedert 1543, het jaar waarin Gelderland het hoofd moest buigen voor Karel V, had het morrend de vreemde heerschappij gedragen en geene gelegenheid laten voorbijgaan om protest aan te teekenen tegen wat men, te recht of ten onrechte, beschouwde als inbreuk op de bepalingen van het tractaat van Venlo. Tot de maatregelen, waartegen men dus a priori met weerzin vervuld was, behoorde ook de oprichting der nieuwe bisdommen. De lezer, die met aandacht kennis neemt van hetgeen ik, met gebruikmaking van grootendeels onbekende stukken, kan mededeelen aangaande de bezwaren, waarop de pogingen om bisschop Lindanus op zijn zetel te plaatsen bij herhaling afgestuit zijn, zal ongetwijfeld de juistheid van het door mij beweerde erkennen en moeten toegeven, dat Franciscus Dusseldorpius niet objectief oordeelt, wanneer hij beweert, dat de uitsluiting van den bisschop een gevolg was van het verzet der kettersche Gelderschen (1).

Tot de door paus Paulus IV bij bul van 12 Mei 1559 opgerichte bisdommen behoorde ook dat van Roermond. De inrichting van het bisdom werd nader geregeld bij bul van Pius V van 7 Augustus 1561, waarin ook de omvang werd vastgesteld. Het zou omvatten gedeelten van het bisdom Luik en van het aartsbisdom Keulen (2). Vóór zijn vertrek naar Spanje benoemde Philips II Wilhelmus Damasi Lindanus tot bisschop van Roermond. Diens leven en werk zijn zeer uitvoerig beschreven door H. Welters in het 27ste deel (1890) dezer Publications, blz. 225—307,

(1) Uittreksel uit Franc. Dusseldorpii Annales (1566—1616), uitgegeven door Dr. R. Fruin, blz. 97: „obstantibus hereticis Gelris".

(2) Zie Knippenbergh, Hist. eccles. ducatus Geldriae, pag. 164—174.

Digitized by Google

waarom ik mij, ten einde niet in herhaling te vervallen, daarmede niet zal bezighouden (1).

Ik wensch mij te bepalen tot het geven van een duidelijk beeld van de moeilijkheden, door de regeering ondervonden bij haar pogen om Lindanus, die reeds op 4 April 1562 door Granvelle als aartsbisschop van Mechelen tot bisschop gewijd was, den toegang tot zijne residentie te verschaffen. Ik meen te mogen vaststellen, dat geen der schrijvers, die zich vóór mij met Lindanus hebben beziggehouden, deze bezwaren nader gekend heeft. Allen laten zich in zeer algemeene bewoordingen en zeer kort daarover uit.

Het grootste gedeelte van het jaar 1562 verliep, zonder dat er bleek van eenige pogingen om den bisschop te helpen. Eerst in November vernemen wij daarvan iets. Op den 27ien van die maand gelastte de Koning zijn secretaris Courteville aan de regentes Margaretha te schrijven, dat de bullen betreffende de vier bisdommen Leeuwarden, Deventer, Groningen en Roermond nu in het werk gesteld moesten worden, terwijl den stadhouder van Gelderland bevolen moest worden haar daarbij behulpzaam te zijn (2). Ten einde aan dit bevel kracht bij te zetten schreef Philips op 23 December d.a.v. zelf aan Margaretha, dat hij de installatie der bisschoppen ten zeerste wensche (3).

De regeeringsmachine werkte destijds uiterst langzaam, waartoe natuurlijk niet weinig bijdroeg de lange tijd, dien de brieven

---

(1) Men zie over den persoon van Lindanus o. a. nog Flament in zijn inleiding tot de door Habets en hem bewerkte „Archieven van het kapittel der vorstelijke Rijksabdij Thorn", blz. XXI, die van hem spreekt als van een „geweldig character, vol kracht in het bevorderen der kerkelijke tucht, zelfs waar hij tegenover den Paus stond; een man even steil en stug Katholiek als zijn Dordsche medeburgers Calvinist, die geen stilzwijgen kende, waar hij zelfs maar den schijn van heterodoxe meeningen meende waar te nemen"; en Fruin, Verspreide Geschriften III, blz. 255, die hem schetst als „vurig katholiek, fel bestrijder der protestantsche ketterij, doch met een open oog voor het diep bederf der kerk, van haar geestelijkheid in de eerste plaats, en overtuigd van de behoefte aan een diep ingrijpende hervorming".

Men zie ook J. H. A. Thus, Wilh. Damasz. Lindanus en diens polemiek in de tweede helft der XVIde eeuw (De Katholiek, dl. 125, blz. 435 vgg.).

(2) Gachard, Correspondance de Philippe II, tome I, p. 229.

(3) Ibid., p. 232.

Digitized by Google

noodig hadden om de reis van Spanje naar Brussel te maken. Eerst op 23 Februari 1563 (volgens hofstijl nog 1562) kon de Regentes aan den stadhouder Brimeu kennis geven van 's Konings wensch, met het verzoek om het Hof hiervan in kennis te stellen (1). Te gelijker tijd schreef zij in gelijken geest aan den magistraat van Roermond en aan de kanunniken en het kapittel der collegiale kerk aldaar (2), hun gebiedende den Gelderschen kanselier Adriaen Nicolai aan te hooren en geloof te schenken in hetgeen hij hun van wege Z. M. zou mededeelen.

In Maart 1563 vertrok de kanselier naar Roermond, ten einde stappen te doen tot het bewegen van den magistraat om den bisschop te ontvangen. Van zijn wedervaren bezitten wij een uitvoerig verslag, dat ik hier in zijn geheel laat volgen (3):

„Achtervolgende den bevel my gegeven by mynen heere, den graeve van Megen, stadtholder ende capitain-general des forstendoms Gelre ende graeffschaps Sutphen, ben ick, Adriaen Nicolai, cantzeler in denzelven lande, gearriveert den 27sten Martii anno 1563, stilo communi, binnen der stadt Rueremunde ende hebbe ten zelven daege den burgermeester derzelver stadt aengesacht dat, zo ick bevel hadde mitten scholtis burgermeesteren, schepenen ende raedt derzelver stadt etzlyker zaecken halven te communiceren, dat hy den raedt tegens den volgenden dach wolde doen versaemelen, twelck hy zo aengenomen heefft te doen.

Den 28sten des morgens te VII huyren den raedt upten stadt-

(1) Diverse Landzaaken onder Karel V en Philips II (Rijksarchief in Gelderland).

(2) Deze brieven, door de Regentes naar Arnhem gezonden, zijn niet overhandigd en berusten in den bundel betreffende Lindanus in bovengenoemd boek Diverse Landzaaken. De verklaring hiervan vindt de lezer in de voorlaatste alinea van des kanseliers verbaal.

(3) Pontanus heeft dit verbaal gekend: hij deelt er op blz. 884 iets uit mede en verhaalt tevens, dat de Roermondsche magistraat over deze zaak de andere hoofdsteden geraadpleegd heeft. Uit een door hem gezienen brief van Roermond aan Zutphen deelt hij mede, dat R. erkende ten slotte door geweld gedwongen te zullen worden den bisschop aan te nemen. Zie ook Slichtenhorst, blz. 504.

Uit de Arnhemsche stadsrekening over 1563 blijkt, dat op 1 April van dat jaar heeren van Roermond te Arnhem geweest en door den magistraat onthaald zijn. Of dit bezoek met de zaak van den bisschop in verband stond, kan ik niet uitmaken, maar onwaarschijnlijk is het niet.

Digitized by Google

huyse vergaedert ziinde, ben ick daer gegaen ende naer overleveringe der missiven Kon. Majesteyts ende der Hertoginne ende naer verlesinge derzelver hebbe ick den voirs. scholtis, burgermeesteren, schepenen ende raedt aengesacht, dat Kon. Majesteyt, onse allergenedichste heere, bewogen ziinde durch die zonderlinge, goede affectie, die Zyne Majesteyt schuldich is te draegen ende oick alletiit gedraegen heefft tot die eere Godes almechtigs, tot onsen heyligen Christengeloove ende totter welvaert Zyner Majesteyts Erffnederlande, mitsampt om andere diversche treffelycke oirsaecken heefft voir etzlyke jaeren doen vervolghen aen onsen heyligen vaeder den Paews Paulus quartus ende daernaer aen den Paews Pius tegenwoirdich ende oich erhalden die uprichtinge van diversche nyewe bisdommen ende eertzbisdommen in de voirs. Zyner Majesteyts Erffnederlande, zulcx dat voirtaen die onderdaenen derzelver landen niet genoodicht en zullen worden (als tot noch toe tot oire groote costen ende moeyten geschiet is) uutlendich offte wiit van der handt te versoecken alle geestlycke expeditie, provisie ende andere nootwendighe zaecken, dan zullen zulcx ende alle gewoontlyck geystlyck bescheyt elck van oiren biscoppe, binnenslandts ende by der handt geseten, moegen erlangen. Ende zo dan het quartier van Ruermunde respective onder twee uutheemsche biscoppen tot noch toe gehoorich is geweest, als nementlyck Colen ende Luydick, heefft Zyne Majesteyt voir 'tzelve quartier oick die uprichtinge van eenen nyewen bisdom erhalden, waervan den biscoplyken stoel ende residentie des nyewen biscops binnen der stadt Rueremunde geordonneert is, waerdeur diezelve stadt merckelycke oeren welvaeren, neringe ende riickdom zal erlangen ende van de groote schaede, die zij in voirleden jaeren bij den gruwelyken brandt (1) geleden heefft, verlichtet ende weder upte beenen gebrocht worden; ende dat daeromme Zyne Kon. Majesteyt oire L. ende Eersaemheyden 'tselve wel hadde willen te kennen geven, allergenedichst gesinnende dat, wanneer die voirs. biscop aldaer in zyne residentie comende werdt, zij vervoegen, dat Zyne Eerweerdicheyt alle zulcke eere, reverentie ende gehoirsaemheyt bewesen ende geleystet warde, als goede christene ondersaeten oiren biscop ende ordina-

(1) Op 16 Juli 1554. Zie hierover Limburg's Jaarboek X, blz. 1 vgg.

Digitized by Google

rise geystlyke hooghe overicheyt schuldich ziin te doen ende te bewysen, daeraen zy Zyne Kon. Majesteyt eenen sonderlingen, aengenaemen dienst doen zullen.

'tWelck by hon gehoirt, zo zy sich begeerden te beraeden, ben ick van der raetcamer vertogen, ende een wyle tiits daernaer weder opgeroepen ziinde, is my by monde des burgermeesters aengesacht, dat zyluyden miin aengeven ende die meyninge Ziinder Majesteyts wel verstaen hadden, dan zo die zaecke der gantzer stadt ende gemeynte aenginck, en konden zy egeen antwoirde geven, zy en hadden sich eerst mitten gedeputeerden der gemeynten offt meesters der ampten besproken ende denzelven zulcx gecommuniceert ende die zaecke te kennen gegeven, 'twelck zy noch voir den middaege doen wolden ende my een antwoirde geven.

Omtrent x huyren ben ick weder opt raedthuys ontboden ende is my doen by denzelven burgermeester in tegenwoirdicheyt des raedts ende gemeynsluyden voir antwoerde gegeven dat, naedemael die zaecke der alinger Lantscap aenginck, en zolden zy sonder die bannerheeren, ridderschap ende steden daer niet in doren (1) doen; dan wat die Lantscap daerin dede, dat wolden zy geerne volgen; zeggende voirts, dattet een nieuwicheyt weer ende mochte verstaen worden tegens den tractate te ziin; waerop ick oen gesacht, dat my verwonderde van zulcken antwoirde, gemerckt dat dit een zaecke is, die tot voirdeel ende profyt des gantzen quartiers ende zonderlinge der stadt Ruremunde zall reycken ende nyemant hinderlyck off prejudiciabel ziin, zo doch deze biscop egeene andre autoriteyt ofte macht hebben offt gebruycken zall dan die biscoppen van Colen ende Luydick respective in desen quartiere tot noch toe gehadt ende gebruyct hebben; ende so verde zy daer eenigen swymel (2) in hadden offt vermeynden, dat die uprichtinge deses bisdoms yemandt, in dezen quartiere geseten, prejudiciabel ziin mochte, begeerde, dat zy my 'tzelve wolden ontdecken: ick zolde se daer zo goede bericht up doen, dat zy gesedicht zollden ziin; versoeckende, dat zy sich noch eens bedencken ende een beter antwoirde geven wolden.

---

(1) = durven.
(2) = twijfel.

Digitized by Google

Hiernaer een weynich tiits affgegaen ziinde, ben ick weder ontboden ende is my weder diezelve antwoirde gegeven zonder eenige redenen te willen ontdecken, hoewel ick zulcx to meer maelen versochte, hon expresselyck verclaerende, dat die meyninge Ziinder Majesteyts niet en is, dat by de uprichtonge deses bisdoms 't quartier van Ruermunde, die stadt offt yemant der onderdaenen in oiren rechten, privilegiën ende olden gebruycken zal geprejudiceert worden, waeromme ick hon nochmaels geseyt hebbe, dat ick zekerlick wiste, dat hon deze antwoirde by Zyne Majesteyt, zo verde zy daerby persisteerden, niet int goede en zolde affgenomen worden, want doch alle christenemenschen eenigen biscop onderworpen ziin moesten; ende naedemael die pauselyke Heylicheyt, die alle bisdommen te ordonneren heefft, dit bisdom in deser manieren geordonneert hadde ende Zyne Majesteyt, oire lantfurst, sulcx niet alleen bewillicht, dan zelve gevordert hadde, waeren zy schuldich zulcx nae te gaen ende en hadden egeene redene om eenige weygeringe offt dilatie voir te nemen, mit meer andere redene, doch all te vergeeffs, zo zy by oire voirs. antwoirde persisteerden. Waeromme ick, niet siende eenich profyet te moegen doen, ben vertrocken.

Ten zelven daege is by my van sich selffs gecomen die deken van der collegiate kercke des Heyligen Geests binnen derzelver stadt, my verclaerende, dat hem ende zynen capittele zeer leet was, dat die van der stadt deze zwaricheyt maeckten ende dattet zelve anders nergens deur en geschiede dan dat onder die meesters van den ampten eenige waeren, die der secten halven suspect ziin, als oick die regeerders daervan niet all vry en ziin, ende dat diegene, die zulcx ziin, zorghen, dat die biscop, daer tegenwoirdich residerende, daerinne, als billyck, zolde willen versien, maer dat hy ende ziin collegie zonderlinge verlanghden naer die compste des voirs. biscops ende baden Zyne Majesteyt denzelven mitten eersten te willen schicken; zegghende, dat daeruut geen inconvenient te besorghen en stonde, zo die borgeren (uutgenomen een cleyn getall in comparatie der anderen) goet ende catholici ziin ende die compste des biscops wel begeren, zo zy wel verstaen, dat die stadt daerby eere ende roeme zal crygen; welcke verclaeringe des dekens gehoirt, heefft my niet gedocht van noode te ziin 't capittel te doen versaemelen om hon eenige remonstrantie

Digitized by Google

te doen offt Oirer F. G. missive te leveren, zonderlinge zo miin instructie halt, dat, zo verde die stadt sich bewegen liette tot Ziinder Majesteyts goede meyninge, ick alsdan mitten capittele oick communiceren zolde etc.

Den 29sten is insgeliicx by my gecommen die pastoir der parochiale kercke van Ruermunde voirs. ende heefft my in effecte verclaert ende geseyt als die deken gedaen hadde; zeggende zoveel meer, dat hy besorcht, dat in der stadt vele sacramentarii ziin, zo hy alle jaer bevindt 't getall der communicanten sich te verminderen, ende daeromme zeer goet waere, dat Zyne Majesteyt den voirs. biscop daer schickte hoe eer hoe liever".

Zonder eenigen twijfel is het Hof reeds vóór het vertrek van Nicolai op de hoogte geweest van den onwil der stad. Hierop wijst m. i. duidelijk het beroep op het eigenbelang door de voorspiegeling van de aan het verblijf van een bisschop verbonden eer en voordeelen.

Dit verbaal werd op 3 April door den Stadhouder aan de Regentes opgezonden met verzoek om bericht, wat hem in dezen verder te doen stond (1).

In haar antwoord van 19 April (2) ontveinsde Margaretha haar misnoegen over de wederspannigheid van die van Roermond geenszins en gaf te kennen, dat de Koning deze handelwijze evenmin goed zou opnemen, te minder wanneer hij vernam, dat de godsdienst daar zoo sterk achteruitging. Zij onthield zich voorloopig van het geven van eenigen last, maar verzocht den Stadhouder de zaak met de leden van het Hof te overleggen en haar in deze netelige aangelegenheid van advies te dienen.

Het antwoord hierop van 26 April (3), dat ook weder getuigt van de zwakheid der regeering, luidde als volgt:

„Pour respondre à la lettre de Vostre Altèze en date de XIXme de ce moys, par laquelle elle me commande de penser, s'il ne seroit bon que je tinse communication avecq ceulx du Conseil ichy quand à l'introduction de l'évesque à Ruremunde et que le

(1) Brieven uit en aan het Hof, nº 1567/63.
(2) Diverse Landzaaken II, fol. 184.
(3) Brieven uit en aan het Hof, nº 1569/65.

Digitized by Google

trouvant convenir j'en advertisse Vostre Altèze etc., ay bien voulu advertir icelle Vostre Altèze que, pour non perdre temps, j'ay désià communicqué avec eulx, mais ny moy ny ceulx du Conseil trouvons convenable ou conseillé d'introduyre encoires ledict évesque, principallement considéré et bien pesé le cours du temps tant troublé et esmeu (1) tant en France qu'en aultres pays circumvoisins, comme aussy ne samble à moy, qu'il se pourra introduyre sans quelque inconvénient en cas qu'on le fache sans le sceu et consentement de ceulx qu'il touche, veu la responce que at esté faicte au chancellier.

Néantmoings la chose dépendt à la voulunté de Sa Majesté et de Vostre Altèze, sans que nous, quy sommes tousjours prestz à obéir, en sachons que conseiller davantaige, pour nous sambler chose tout périlleuse".

Hierbij bleef het voorloopig. De Regentes heeft vermoedelijk niet bepaaldelijk in strijd met het gevoelen van Stadhouder en Raden willen aandringen op het inleiden van den bisschop. Maar zij verloor de zaak daarom niet uit het oog en toen in den zomer van hetzelfde jaar de graaf van Megen, stadhouder van Gelderland, te Brussel was, onderhield zij hem over dit onderwerp, dat haar, maar bovenal den Koning zoozeer ter harte ging, en droeg hem op alsnog pogingen in het werk te stellen om den magistraat van Roermond tot toelating van Lindanus te bewegen. In zijne provincie teruggekeerd gaf Brimeu niet aanstonds gevolg aan de opdracht van de Regentes, maar besprak de zaak eerst met den kanselier. In den loop van dit onderhoud bleek, dat deze op dit punt veel optimistischer dacht dan Brimeu, die de zaak bedenkelijk bleef achten. Van zijn gedachtenwisseling met Nicolai gaf hij aan de Regentes op 7 Augustus kennis en wel in dezen vorm (2):

„Madame, Retourné en ceste ville et veullant accomplir le commandement, que Vostre Altèze m'a faict pour induyre les burgermaistres et ceulx de la loy de Ruremunde d'accepter voluntairement l'évesque, lequel Sa Majesté est d'intention y faire

(1) = ému.
(2) Diverse Landzaaken II, fol. 186.

Digitized by Google

introduyre etc., ay (devant ce faire) bien voulu ung peu de la matière toucher avecq monsieur le chancellier de ces pays, pour (veu qu'il y avoit esté dernièrement et pourtant le mieulx debvoit estre informé du tout) oÿr son advis. Et comme je l'ay trouvé d'advis tout contraire, à sçavoir que l'on debvroit et pourroit aisément y introduyre ledict évesque et que (nonobstant la responce luy donnée par ceulx de la loy de ladicte ville) il n'y auroit personne, quy s'y opposeroit ou y contrediroit en aulcune sorte, comme avoit (ainsy qu'il dict), estant illecq et depuis, oÿ et pour vray entendu de plusieurs, tant ecclésiasticques que séculiers, gens de bien, et principallement que de bryeff luy tenant propos de ce mesme affaire avecq ung homme d'église de ladicte ville, icelluy luy avoit dit que naguères le burgermaistre d'icelle ville, dunsant (?) avecq luy dudict affaire, avoit déclairé que il estoit esbahy qu'on leur en avoit faict parler auparavant la venue dudict évesque, et que, sy l'évesque y fust venu quant et quant, il n'y eust eu aulcune contradiction; se persuadant ledict chancellier que, sy l'on leur en parle davantage, on ne tirera d'eulx aultre responce que la précédente.

J'ay bien voulu advertir Vostre Altèze de ce que dessus pour sçavoir sy Vostre Altèze, ayant entendue l'opinion dudict chancellier, vouldra faire quelque changement de ce qu'elle m'a commandé, ou qu'elle vouldra que je passe oultre, dont je la supplie me vouloir advertir, affin que je me puisse selon cela régler, protestant touteffois que de moy je ne suis de celluy advis dudict chancellier, pour ce que c'est chose périlleuse et que, s'il en advenoit quelque desservice à Sa Majesté, je n'en veulx estre coulpe. Je pense bien que il n'y aura difficulté à l'induction de l'évesque, mais je me craings que ce que en pourra sourdre après. Touteffois puisque le Roy a cest affaire tant au ceur, il plaira à Vostre Altèze, comme dessus, me commander et ne fauldray de l'ensuy(v)re au piedt de la lettre".

Men ziet, de kanselier was er voor den Roermondschen magistraat te overrompelen, vóór een fait accompli te plaatsen, overtuigd dat, als zoo dikwijls, men zich dan zou schikken in datgene, waartegen men bij raadpleging tal van bezwaren opperde.

Inmiddels ontving de Stadhouder een brief van den magistraat

Digitized by Google

van Roermond, die hem zonder twijfel in zijn gevoelen versterkt heeft, dat het niet raadzaam was Lindanus zoo maar naar Roermond te zenden. De lezer oordeele zelf:

Wailgeboeren ind edele, genediger here, Uns is uyt gemeynen gerucht vuerkoemen, wie eyner gnant Wilhelmus Lyndanus gemeyndt siin soelde alhir bynnen Ruremunde thoe koemen ind eyn vermeindt episcopaet aider bisdomb up te richten ind thoe halden, nyettegenstaende dat wir hirbefueren Con. Majesteyt, unses alregenedichsten heren, veroirdenten cantzelair in desen furstendomb Gelre ind greffschap Zutphen derhalven vuer guetliche antwoirt gegeven, dat uns nyet gebueren aider getemen woelde alsulche vernuewerongh eyns bisdombs alhir bynnen dieser stadt Rueremunde thoe acceptieren buyten vuerweten gemeyner Lantschappen deses furstendombs Gelre ind greffschap Zutphen. Ind diewile middelertiit upgedachte Lantschap nyet bi den anderen gewest, soedat derhalven ouch geyne communication gehalden ind wir tsampt den anderen quartieren myt gelichen confirmationbrieven ind tractaeten Rom. Keys. ind Con. Majesteyten versiehen, is unse fruntlich ind diinstelich begeeren, Ure Gen. als unse veroirdente stadthelder willen uns myt alsulche nyehe ind ungewoenliche vurnemen baeven anderen deser Lantschappen quartieren nyet aiffsonderen, besweren noch besweren laiten. Ind wes wir uns des aen Ure Gen. sullen hebben thoe vertroesten, begeren des ein guetliche wederbeschrieven antwoirt van derselviger Ure Gen., die Goth almechtich in gluckseligem regiment lanckwilich wailfairende gespairen will.

Gegeven den XII^ten^ Augusti, anno etc. LXIII" (1).

Ik weet waarlijk niet wat te denken van den kanselier, die nog wel in eigen persoon te Roermond was geweest en daar gelegenheid genoeg had gehad om de stemming der stedelijke regeering te leeren kennen.

Zou het misschien ook hier weder bewaarheid zijn, dat men licht gelooft wat men wenscht, of zou de Roermondsche geestelijke, met wien hij over deze aangelegenheid gesproken had, zooveel invloed op hem uitgeoefend hebben, dat hij diens opvatting

(1) Diverse Landzaaken II, fol. 188.

Digitized by Google

boven zijn eigen waarneming stelde? Ik weet het niet, maar wel kan men als zeker vaststellen, dat Nicolai zich vergist heeft en de Stadhouder gelijk had. De strekking toch van dezen brief, waarin de magistraat zich met opzet in minachtende bewoordingen over Lindanus en zijn bisschoppelijke waardigheid uitlaat, zijn volkomen in overeenstemming met des kanseliers verbaal van Maart l.l.

De stadhouder zond 14 Augustus afschrift van den brief uit Roermond aan de Regentes. Aan het slot van zijn brief (1) zegt hij: „Je pense que ceulx de Ruremunde seront esté advisés par quelqu'ung du contenu de madicte dernière à Vostre Altèze escripte, veu que (sans que je leur en aye fait aulcune mention ou sonné mot) ilz m'escripvent en ceste sorte à l'impourveu".

In plaats van den Stadhouder direct op zijn vraag te antwoorden wendde zich Margaretha, gedreven door begeerte om den Koning te wille te zijn, bij brief van 28 Augustus (2) tot den kanselier. Zij schrijft daarin o. a.:

„Nous vous avons bien voulu escripre la présente, vous requérant et de par Sa Majesté ordonnant que, si vous avez quelques particularitez, par lesquelles vous sembleroit ceste introduction faisable sans tumber en quelque inconvénient ou altération avec iceulx de Remunde ou Estatz de Gheldres, que nous en veuillez advertir le particulièrement et distinctement que pourrez".

Tot mijn leedwezen kan ik niet mededeelen, welk advies de kanselier aan de hertogin van Parma heeft gegeven. Zou ik mij sterk vergissen, wanneer ik aanneem, dat de brief van 12 Augustus hem ook bekeerd heeft en doen inzien, dat zijn geestelijke vriend den toestand in een te rooskleurig licht had gezien en dat met de regeering van Roermond in dit opzicht niet te spotten viel? Wij mogen onderstellen, dat de bezonnenheid van den Stadhouder heeft gezegevierd over den ijver van den kanselier en dat men, hieronder begrepen de Regentes en hare raadslieden, besloten heeft op gunstiger omstandigheden te wachten. In elk geval kwam de zaak tot stilstand en wel voor geruimen tijd.

---

(1) Diverse Landzaaken, fol. 189.

(1) Ibid., blz. 190.

Digitized by Google

De eerste vermelding van Lindanus en het bisdom Roermond na het bovenverhaalde is in een brief van Granvelle aan den Koning van 20 Januari 1565 (1), waarin hij schrijft, dat het met de nieuwe bisdommen langzaam gaat; dat de heeren zich beklagen, dat dit alles tot stand is gekomen zonder hun medeweten, en zeggen, dat daaruit alle moeilijkheden zijn voortgekomen. Hij geeft verder als zijn gevoelen te kennen, dat van de geheele zaak niets zal komen, zoo Z. M. hierover niet op krachtigen toon naar Brussel en Rome schrijft.

Wij kunnen ons voorstellen, dat de loop, dien de zaken namen, al zeer weinig behaagde aan den Koning, wien de vestiging der bisdommen in de Nederlanden zoozeer ter harte ging, en hij liet het er ook niet bij. Op 17 October 1565 schreef hij aan de Regentes het volgende (2):

„Je vous requiers et néantmoins encharge d'avoir soingneux regard, que l'on feice mectre en possession l'évesque de Romunde, ne povant croire sinon que, si l'on faisoit bons offices avec ceulx du magistrat et ailleurs où il convient, l'on viendroit à chief de ce que l'on y prétend; que me meut de le vous encharger comme dessus bien expressément".

De Regentes wist niet beter te doen dan aan den Stadhouder en het Hof bij schrijven van 18 December 1565 (3) te gelasten „den gecoren bisscop van Ruremonde ten aldereersten ende by 't beste ende gevueghlycxste middel in de possessie van synen bisdomme te stellen".

Bevelen gaat licht, uitvoeren van een bevel is niet altijd even gemakkelijk. Dit hadden Stadhouder en Raden eenige jaren geleden ook reeds ondervonden, en de opgedane ervaring gaf hun het volgende antwoord in de pen:

„Aengaende die insettinge des bisschops to Ruremunde sall Uwe Hoicheit genedelick believen te verstaen, aengemerct dat ick Nicolai, cantzler, over eenigen tiit daer to Ruremunde tot dien eynde geschickt geweest ziinde, die regierders der stadt daertoe onwillich gefonden ende voer eyntlicke resolutie off andtwoerde

(1) Gachard a. w., p. 336.
(2) Brieven uit en aan het Hof, n° 1807, bijlage.
(3) Landzaaken enz. E, fol. 101 verso, d.d. 23 Januari 1566.

Digitized by Google

gekregen hebbe die saecke die alinge Lantschap to betreffen ende dat sy daeromme by hem selffs daerinne niet doen en konden, wy nu gheen middelen om dienthalven tot Zyner Majesteyts meynonghe gefueghlick to geraken to bedencken weten dan twee, als nementlick voereerst dat wy Stadtholder, Cantzler ende Raeden ons tosamen to Ruremunde ergaven ende alle gevueghlicke, redelicke ende billicke middelen van inductie ende persuasie voerdragen om die voers. regierders noch to bewegen ende induceren, dat sy den bisschop goetlick ende willichlick ontfingen, offt — soe men niet en twiiffelt, zy en hebben zedert mitte Lantschap daeraff gesproken ende dat daeromme sy sullicke conclusie, als sy tosamen genomen, voer andtwoerde geven sullen — dat men die alinge Bannerheeren, Ritterschap ende Steden beschryven ende versaemelen liete, om syluyden dan oick mit alle gevueghlicken middelen to bewegen".

Nadat de schrijvers verder uiteengezet hebben, dat het eerste der beide voorgeslagen middelen zeer duur en het tweede bedenkelijk is, daar de Landdag waarschijnlijk over tal van andere onderwerpen beraadslagen en ten slotte op het punt in questie onverzettelijk zal zijn, gaan zij aldus voort:

„Doch, genedichste Vrouwe, egheene der voers. twee middelen statt off effect grypende, als wy sorgen, dat se niet en sullen, soe isser — onses erachtens — niet meer dan dit derde middel to bedencken, to weten dat men Syner Majesteyts meinongh ende bevel mitter daet tegen wille ende danck der voers. stadt ende der Lantschap volbrenge; maer off 'tselve Syne Majesteyt geraden ende oick off id geduyrich ende den bischop to goede ende to vordel wesen sall, staet to betrachten Niettemin soe soude ons — doch oick onder correctie — in dien gevalle duncken, dat men hoichstberumpter Con. Majesteyts bykompste verwachten muchte ende, indien die regierders dan, nochmaels vermaent zijnde, sich noch strevich vernemen lieten — als wy wael meinen, dat sy dan niet sollen dorren ondernemen — dat Syne Majesteyt mitter daet, als gesacht is, derselver wille volfueren liete".

Een gelijken geest als dit schrijven ademt een brief van den raadsheer Assonleville uit Brussel aan Granvelle d.d. 15 Januari 1566, waarin hij met betrekking tot de bezwaren, die de oprichting der bisdommen in Gelderland ondervindt, zegt, dat men

Digitized by Google

rekening moet houden met de omstandigheden en er voor het tegenwoordige niet aan moet denken het land te dwingen.

Dat de Regentes eindelijk ook de hoop opgaf en die bewaarde voor betere tijden, blijkt uit haar antwoord van 6 Februari (1) op den brief van 23 Januari:

„Het letzte is id invueren ende die insettinge des bisschops te Ruremunde, wellick punct uuyt tghoene ghy ons schriifft, wy wel het kommerlicxst bevinden, ende wanneer 'tselve sullicke zwaricheiden, als uwen brieff metbrenght, op sich soll hebben ende dat, daerop met den van Ruremunde in eenige handelinge tredende om hen tot willicheit den bisschop aen te nemen to bewegen, eer tot ondienst Zyner Majesteyts soll geraden ende gediën dan anders, sal niet raedtsaem schynen die dinghen ytzonder te bestaen oder vermanen, maer dat ghy ten allen gelegenen oirsaicken, die te passe komen muchten, den sinnen, hartten ende gemoderen soe deren van Ruremunde als van anderen van der Lantschap by goeden middelen ende manieren mucht onderstaen to bereiden, omsetten ende winnen, om dese insettinge des bisschops tegen beterer ende gelegener tiit dan den tegenwoerdigen schiint te syne, sonder groote zwaricheit te moigen volbringen; henluyden well verclarende ende verstaen gevende die goede meinonge, die Zyne Majesteyt heefft aengaende dese erectie der bisschoppen, diewellicke onder anderen is, dat, wesende dieselve bisschoppen by der hant, die ondersaten Syner Majesteyts to lichter geriefft ende bygestaen mogen worden in hoeren voervallenden saecken ende noitdrufften, sonder derhalven te behoeven uuytlendich te lopen oder getogen te worden, und dat oick die dingen der gheestelickheit aengaende to beter gaedegeslaghen moegen worden ter eeren Godts ende der zielen selicheit; daerby vuegende dat, soe den bisschop int lant hebbende niet anders ziin en kan dan tot nutt ende verbeteringe der stadt Ruremunde met vereeringe derselver ende der gantzer Lantschap, die sullicx niet en behoeren noch en konnen geachten nyewicheit, diewile sy niet anders dan onder eenen inheimschen bisschop staen sullen in plaetze van eenen uuytheimschen ende dat der nieuwer bisschop gheen andere jurisdictie en sall moegen exerceren dan

(1) Landzaaken enz. E, fol. 110.

Digitized by Google

den alden bisher toegelaten is geweest, met dergeliicke persuasiën, die ghy wel daertoe sult kunnen vuegen ten effect als boven, waeraen Syner Majesteit sunderen dienst sall worden (gedaen)".

De onlusten, die kort daarop uitbraken, lieten der regeering geen tijd om te denken aan het plaatsen van Lindanus op zijn bisschoppelijken stoel, hetgeen dan ook, vergeleken bij de onderdrukking der oproerige beweging, van ondergeschikt belang was, afgezien nog van de stemming te Roermond in die jaren, die voor de komst van een bisschop alles behalve gunstig was (1).

Eerst twee jaren later komt de zaak weder ter sprake. Op 31 Maart 1568 toch beval de Koning aan Alva maatregelen te nemen om Wilhelmus Lindanus, ex-deken van 's-Gravenhage en ex-inquisiteur van Holland, dien Z. M. tot bisschop van Roermond benoemd had, maar dien de Gelderschen en zelfs de stad Roermond niet hadden willen ontvangen, te installeeren (2). Op 12 April d.a.v. werd dit bevel herhaald (3).

Eerst in Augustus 1568 treffen wij sporen aan, dat Alva aan dit bevel gevolg heeft gegeven. Op 25 Augustus n.l. schreef hij aan het Hof (4), dat hij ter uitvoering van 's Konings wil hun gelastte den bisschop behulpzaam te zijn, zoo deze hun hulp mocht behoeven „ter causen van den limiten hem geassigneert tot zynen bisdomme naervolgende den inhoudt van de bullen by hem daerop verworven van onsen Heyligen Vaeder den Pauws", en voorts orde te stellen, „dat de ondersaeten van den voers. limiten bekennen voertaen den voers. heere Lindanum voer hunnen bisschop ende overste in de geestelickheyt, hem respecterende voirts ende obedierende, geliick ziinder digniteyt toebehoirt".

Nu zou men verwacht hebben, dat alles vlug van stapel zou zijn geloopen, maar het was zoo niet. Wat er nog is voorgevallen, dat de komst van den bisschop belet heeft, is mij echter niet bekend. Het werd 1569, voordat alles zijn beslag kreeg. Op

---

(1) Zie o. a. Publications XLI, blz. 40 vgg.
(2) Gachard a. w. II, p. 19, n° 747.
(3) Ibid., p. 22, n° 752.
(4) Landzaaken enz. E, fol. 307a verso.

Digitized by Google

21 Februari van dat jaar schreef de Stadhouder aan Alva (1) in antwoord op een niet aanwezigen brief, dat hij een der raadsheeren zou zenden, zoo hij zelf niet in de gelegenheid mocht zijn om den bisschop binnen zijne residentie te geleiden. Wij vernemen tevens uit dezen brief, dat de Koning over deze aangelegenheid aan de Staten van Gelderland had geschreven. Brimeu vroeg Alva, of hij deze moest bijeenroepen, aangezien anders de brief niet te bestellen was. Wat Alva toen hierop geantwoord heeft, is niet tot ons gekomen, maar wel weten wij, dat de zaak nu met spoed werd voortgezet. Daar hij zelf nog niet kon overkomen, liet Lindanus den bisschoppelijken zetel door zijn gemachtigde in bezit nemen.

Hierover en over hetgeen daarmede samenhangt, hebben wij een brief van den Stadhouder en het Hof aan Alva (2):

„Durchluchtiger, hoichgeborner furst, genedichster her, Wy gebieden ons opt dienstelicxst ende onderdanichst in die guede gratie van U. F. G.

Genedichster her, U. F. G. sall (onses vasten erachtens) wetenschap hebben, hoe dat die eerweerdige in Godt vader, her Willem Lindanus, gekoren und verordente bisschop to Ruremunde, nu algereets over eenigen tiit durch synen volmachtigen hebbe possessie nemen laeten synes biscoplicken stoels in bywesen eeniger onser mitbroeders, verordenter commissarissen, und dattet nu soe sye, dat durch ordonnantie van U. F. G. (als wy verstaen) dieselve bischop vur sich genomen und oick tiit aenbeteyckent heefft, nementlick den thienden dach Maii naestkomende, den avondt voir die stadt Ruremunde und des anderen daechs binnen dieselve stadt to khomen und aldaer sich more debito et cum solempnitatibus requisitis inhalen und intromiseren te laten.

Dan, genedichster her, alsoe U. F. G. over gueden tiit (ten eynde dat sullicx des to gefueghlicker, bequaemlicker, mit oick sonder eenige contradictie geschien muchte) den voirs. heeren bischop gegeven heeft zekere besloten bryeven, haldende aen de Bannerheeren, Ridderschap und Steden deser hertouchdombs Gelre

(1) Corr. de Gueldre et Zutphen (Archives du Royaume de Belgique) IX, fol. 58.
(2) Brieven van en aan den stadhouder, nº 629.

Digitized by Google

ende graeffschaps Zutphen, diewellicke van zynes heeren bischops wegen uns gethoont, opdat wy Zyne Eerw. adresse und bystandt doen wollen — als wy oick mit allen vliete (wil Godt) sullen und willen doen — so zal U. F. G. ons believen mit genaden aff tho nemen, dat zullicke brieven, alsoe geschreven, (onses erachtens, doch onder correctie) syne Eerw. nyet nut noch dientlick siin, maer voireerst (indyen U. F. G. dieselve wol oiren effect gewinnen doen) noedich wesen zoll, dat alle die Bannerheeren, Ridderschap und Steden aldaer ten daege verschreven worden, 'twellick nyet alleenlick om voele und verscheiden redenen (alhier to verhaelen onnoedich) nyet dientlick noch geraden, maer oick den bisschope nyet behulpelick off batelick, dan voel eher schadelick wesen soll, aengemerckt dat van den vier quartieren deser furstendombs ende graeffschaps, als nementlick 't quartier van Nymmeghen, 't quartier van Ruremunde, 't quartier offte die graeffschap van Zutphen und 't quartier van Arnhem, nyet meer dan het quartier van Ruremunde und een goet deel des quartiers van Nymmeghen onder den bisdomme van Ruremunde begrepen ende ingetogen siin worden, als U. F. G. uuyt die hierinne besloten cedulle (uuyt die bryeven van erectie des bisschoplicken stoels van Ruremunde vurs., by pauwslicke Heylicheit den voirs. heren Willem Lindano gegeven, getogen ziinde) genedelick zall believen aff te nemen, alsoe dat alle d'andere daermit nyet to doen en hebben noch hem 'tzelve aengaet, bliickende by de bulle, by pauwselicke Heylicheit sub plumbo geëxpedieert, die nyet wyders dan aen den vasallen, den nyeuwen, geërigeerden bisdomb onderworpen, en haldet (1) off sich en dirigeert luydt der copiën, oick hierby gefueght; dan alleenlick den bannerheeren, ritterschap und steden in der vurs. cedulle onder 't quartier van Ruremunde und sdeels van Nymmeghen (2) gehoirich te wesen gespecifficeert siinde, und sullicx oick aen dyen geschreven worden(de), so worden doch oick evenwael die andere, onder denselven quartieren van Ruremunde ende Nymmeghen nyet gehoirende noch denselven (woewael sy mede in deser erectiën gecomprehendeert ende der gees-

(1) = gericht is.

(2) Van het kwartier van Nymegen behoorde tot het bisdom Roermond al wat zuidelijk van de Waal ligt behalve de Bommelerwaard.

Digitized by Google

telicker Ruremundischer jurisdiction gegeven ende geannecteert worden) onderworpen ziinde, nyet geadverteert noch tot aennemonghe oires toekommenden heeren bischops geroepen, to weten die graeffschap van Hoorn, die landen van Valckenborch, Weert, Thoren, Graeff, Cuyck etc. ende andere onder den fursten van Cleve und Gulich und sunst anderen particulieren heeren gehoirich, alsoe dat dan villicht dieselve ende andere in de cedulle benoempt (die wy oick selffs nyet so eygentlick en sollen weten to distingueren alst behoiren soll, diewyle die aenteyckeningen ende specifficatiën, in de bryeven van syne pauwselicke Heylicheyt geinsereert, seer duyster, confuyselick ende indistincte geschiet ende gesat und oick in eenigen deelen gantz incorrect geschreven siin) sich schier off morgen bezweren und onwetenschap pretenderen sollen, daer dan different und onverstandt uuyt verrysen muchten. Waeromme, genedichster her, wy raedtsaem geacht hebben U. F. G. die vurs. bryeven, besloten ziinde, wederomme toe te schicken om, indyen U. F. G. in betrachtungh deses onses onderdanichs schryvens sullicx geraden dunckt, dieselve to veranderen und die saecke to richten. Und off U. F. G. villicht ons onse advis daerop vragen muchte, hebben wy 'tselve (diewyle die tiit tusschen dit ende den x^den^ Maii zeer kort is) by desen wael overschryven willen, to weten dat ons onder correctie dunckt, dat U. F. G. desen bryeff anders opschryven dede, alsoe dat hy addresseerde aen den bannerheer (ende nyet bannerheeren, diewyle daer maer één is, als nementlick die heer to Batenburch), ritterschap und steden des furstendombs Gelre, als nementlick in den quartieren van Nymmegen und Ruremunde, sampt und bisunder, und dat U. F. G. ons sullicke besloten brieven toekommen lyete. Und alsdan sal ick, van Meghem, als stattholder alhier dieselve, voir soevoele dat achtervolgende die voirs. erectie noedich, particulierlicken to gelegenen daege, die by U. F. G. daertoe benoempt sall werden, bescheyden om aen to hoeren wess hun sall worden voirgedragen, und denselvighen gehoirsaemlick nae to leven etc. Und waere guedt, dat U. F. G. ons copie sullichs schryvens oick toeschicken dede, ten eynde dat wy ende die commissaris off commissarissen, die dan oick daer siin sullen, sich daernae muchten weten to richten. Und soevoel den anderen, nyet onder desen furstendomme, dan uuyt-

Digitized by Google

lendich gelegen und daerover wy gheen gebiede en hebben, betrefft, bedunckt ons onder correctie, dat U. F. G. dien bevel dede offte requireerde, als U. F. G. meher dan genouch weten sall, woe sullicx gebuert, opdat den inconvenienten, die by gebreke van wetenschap und sunst voirvallen muchten, voirgekommen wordde.

Durchluchtiger, hoichgeborner furst, genedichster her, wy gebieden ons opt dienstlicxst ende onderdanichst in die guede gratie van U. F. G., Godt almechtich biddende dieselve in allen voirspoet lange ende gesondt levende to bewaren.

Geschreven tot Arnhem den XIX^den^ Aprilis XV^c^LXIX.

Uwer F. G. onderdanichste ende oidtmoedichste dieners
Die grave to Megen, statholder etc., und die Raeden Con. Majesteyts in den landen van Gelre ende Zutphen verordent".

Alva schikte zich geheel naar de zienswijze van Stadhouder en Raden. Bij schrijven van 29 April (1) gaf hij hun kennis, dat hij besloten had te schrijven aan de voornaamste officieren van de bewuste streek, waartoe hij een aantal gelijkluidende, niet geadresseerde brieven zond, met verzoek om die te verzenden aan hen, die volgens de Arnhemsche heeren daarvoor in aanmerking kwamen. Deze brief, die door het Hof verzonden is aan de steden Nymegen, Venlo en Gelre en aan de ambtlieden van Kessel, Montfort, Krieckenbeeck, Stralen, het Rijk van Nymegen (den burggraaf) en Maas en Waal, luidde aldus:

„Lieve besundere, Alzoe die intentie ende meyninge des Conincx, ons aldergenedichsten heere, altiit geweest is ende althans noch es jegenwoirdelyck, dat dese landen ende zyne goede ondersaten van herwaertsovere in goede rust ende voerspoet onderhouden mogen worden ende namentlyck in de waerachtige kersten- ende catholycke geloove ende religie, ten welcken eynde Ziin Con. Majesteyt van onsen heyligen Vader den Paus verworven heeft die erectie ende oprichtinge van zekere eertsbisdommen ende bisdommen in dese voirs. landen ende onder andere van eene int lant ende hertoichdom van Gelre in die stadt van Ruremunde, om doer middelen van dyen beter opsicht genomen te mogen worden opte reformatie van de gheestelyckheyt ende der heyliger

(1) Brieven van en aan den stadhouder, n° 638.

Digitized by Google

kercken; Waeromme zoe eest dat wy, naervolgende de goede intentie van Ziin Majesteyt voirscreven ende begherende te voldoene zyne ordinantie, hebben goetgevonden (besunderlyck aenschou nemende op de jegenwoirdige practycken ende listen van den sectarissen ende anderen vyanden van Godt ende Ziinder voirs. Majesteyt) te introduceren ende in possessie te doen stellen van den voirs. bisdom van Ruremunde heeren Guillelmum Damasi Lindanum, doctoor in der godtheyt; U versoeckende daeromme ende van wegen Ziinder Con. Majesteyt ordonnerende wel ernstelyck U te conformeren in 'tgene des voirs. is, ende t'obedieren den voirs. heeren Lindanum in als (1), zoe goede ende kerstelycke ondersaten behoiren te doene, hem respecterende voirts, geliick ziinder digniteyt toebehoirt, ende hem bystandich ziit in alle 'tgene wes hy u van doen soude mogen hebben, sonder des te zyne in gebreke".

Over de aankomst en installatie van den bisschop te Roermond kan ik geene bijzonderheden mededeelen. Alles schijnt rustig en ordelijk te zijn afgeloopen. De magistraatsresoluties en stedelijke rekeningen van Roermond bevatten hierover niets (2), hetgeen wellicht aanduidt, dat de regeering der stad, schoon zich niet langer kunnende verzetten, zich onthouden heeft van alles, wat als hartelijke ontvangst zou kunnen worden uitgelegd.

Desniettemin was bisschop Lindanus tevreden over de ontvangst, waarover hij aanstonds schreef aan president Viglius, die op zijn beurt op 19 Mei aan den raadsheer Joachim Hopperus schreef: „Proximis diebus ab Reverendissimo Domino Lindano literas accepimus, quibus significat populum Ruremundanum summo plausu gratulationeque ipsum excepisse" (3).

Ten slotte wil ik, al staat dit niet in verband met de boven beschreven moeilijkheden, wijzen op een door mij opgemerkten titel van een geschrift van Lindanus, die in de door Welters medegedeelde lijst niet voorkomt.

---

(1) Het is niet geheel zeker, of dit woord in den brief staat.

(2) De heer A. F. van Beurden heeft de welwillendheid gehad dit voor mij te onderzoeken, waarvoor ik hem hier gaarne dank betuig.

(3) Hoynck van Papendrecht, Analecta Belgica I, p. II, p. 518.

Digitized by Google

De Amsterdamsche hoogleeraar Dr. S. Cramer heeft onlangs aan verschillende bibliotheken enz. een lijst gezonden van titels van een aantal zeldzame werken. Ten behoeve van de samenstelling eener Bibliotheca Reformatoria Neerlandica wenscht prof. Cramer mededeeling van de plaatsen, waar die geschriften te vinden zijn.

In die lijst trok mijn aandacht n° 48, getiteld: „W. Verlinde (G. Lindanus), Een claer betoogh van de oorspronck der Lutherie.. van die schade ter cause der Secten.. 1517—66. In 't Nederlandsch by J. van de Velde, Prior v. d. Augustijnen te Brugge. Brugge, Pier de Clerck. 1567".

Is dit een onbekend werk van Lindanus of kan het een aan Welters onbekende vertaling van Dubitantius' Dialogus zijn?

Digitized by Google

NASCHRIFT.

Nadat ik de vorenstaande verhandeling had voltooid, kwam mij ter oore, dat in „De Katholiek", dl. 59 (1871), blz. 314, door A. van Lommel het een en ander over hetzelfde onderwerp is bekend gemaakt. Bij inzage is mij gebleken, dat dit artikel bestaat 1° uit een schets van het leven van Lindanus en 2° uit 7 zonder commentaar afgedrukte, op één na ook door mij gebruikte stukken, nl.:

a. den brief van Brimeu aan Margaretha van Parma d.d. 4 April 1563;

b. het verbaal van den kanselier Nicolai;

c. den brief van Brimeu aan Margaretha d.d. 7 Augustus 1563;

d. den brief van den magistraat van Roermond aan Brimeu d.d. 12 Augustus 1563;

e. den brief van Brimeu aan Margaretha d.d. 14 Augustus 1563;

f. den brief van Margaretha aan den kanselier d.d. 28 Augustus 1563;

g. den brief van den kanselier aan Margaretha d.d. 3 September 1563.

Het artikel draagt tot titel: „De mislukte inleiding van den eersten bisschop van Roermond a° 1563".

Ofschoon ik hoop en tot zekere hoogte ook vertrouw, dat de uitgave van bovenstaande stukken mijn arbeid niet overbodig maakt, heb ik echter gemeend niet te mogen nalaten hierop te wijzen.

Digitized by Google

Digitized by Google

De Hofstede **Cardenbeek.**

Die Heimat ist der Erde schönster Raum.
(KRUSE.)

Wohl oft fand ich, was Aug' und Herz ergötzte,
Doch nie, was meine Heimat mir ersetzte!
(BODENSTEDT.)

In zijn verdienstelijk werk: „*Bijdragen tot de Geschiedenis der Hoofdbank Climmen*" vermeldt de WelEd. Zeer Gel. Heer J. A. Schoenmaekers, Arts te Sittard, ook de voornaamste goederen onder Climmen, en tot dezen behoort de hoeve Cardenbeek, waarvan hij o. m. het volgende zegt:

De hof Cardenbeek is eene der oudste hofsteden. Reeds in 1269 vinden wij er gewag van gemaakt in eene akte van 5 December, waarin Waleram, heer van Valkenburg, verklaart, dat het hof bij *Kardenbeke* vrij van alle belasting toebehoort aan „RUFUS" en andere erfgenamen van Godfried van „*Climme*".

Daar deze acte bij de archieven van 't klooster van St. Gerlach gevonden wordt, is het niet onwaarschijnlijk, dat spoedig na dien tijd de hof aan genoemd klooster is overgegaan (1).

In 1377 behoorde de hof Cardenbeek aan genoemd klooster, zooals blijkt uit eene uitspraak in een geschil tusschen dat klooster

(1) G. D. Franquinet: Beredeneerde Inventaris der oorkonden en bescheiden van het adellijk klooster St. Gerlach, blz. 17.

Digitized by Google

als bezitter van den hof Cardenbeek en Godart van der Vord (Veurt) over het vegen van een scheidsgraaf; de acte is geteekend: 15 Juni 1377 (1).

In eene acte van 30 Mei 1420 verklaart PETER, zoon van MERTHYN VAN WOESTENRŒDE, 18 bunders land in erfpacht genomen te hebben van 't klooster van St. Gerlach in het *Woestenraderveld*, gedeeltelijk reinende aan het hoeveland van *Ryveren;* buiten deze 18 bunders heeft hij nog 2 bunders in erfpacht genomen, gelegen te *Raemsendael* naast het land „des hoefs" van „*Cardenbeeck*", *die aan 't klooster toebehoort.*

In 1568 den 1 Juli hadden Heyliger *Cardenbeek* en zijne consorten bij requeste aan den Raad van Brabant te kennen gegeven, dat zij proces hebben gehad met het klooster St. Gerlach, nopens de goederen van *Cardenbeek*, en zich bezwaard vonden met een vonnis van de leenmannen van Valkenburg, gewezen den 24 Juni bevorens te hunnen nadeele, verzoekende brieven van reformatie, enz., enz.

In 1755 neemt het adellijk klooster van St. Gerlach 24000 gulden op bij het klooster St. Trudo te St. Truiden, tegen 780 gulden rente, en stelt als pand verscheidene hofsteden, onder welke ook *Cardenbeek*, volgens meting van 1743 door den landmeter Joannes Schoenmaeckers, groot 57 bunders.

De familie Meyers schijnt de hoeve Cardenbeek zeer lang bewoond te hebben, immers Michaël Meyers, pastoor van Climmen, werd aldaar in 1683 geboren. In 1749 woonde Joannes Meyers, gehuwd met Catharina Doutzenberg, dochter van Jan Doutzenberg, Burgemeester, op de hoeve Cardenbeek; in 1766 was hij er nog als pachter of „halfer" (2) en overleed aldaar den 25 Februari 1768.

Welk verder het lot der goederen van Cardenbeek is geweest is mij onbekend, doch uit een ongedagteekend stuk, dat vóór mij ligt, blijkt, dat reeds in 1814 de hof Cardenbeek toebehoorde aan de familie Horsmans, waaraan hij tegenwoordig nog toebehoort. Vóór haar was een zekere heer Van Utrecht in het bezit der hoeve geweest.

---

(1) G. D. Franquinet: Beredeneerde Inventaris der oorkonden en bescheiden van het adellijk klooster St. Gerlach, blz. 69.

(2) Schepenregisters van de Hoofdbank Climmen, Rijksarchief te Maastricht.

Digitized by Google

Vorenstaande mededeelingen over Cardenbeek heb ik ontleend aan het belangrijke boek over Climmen van Dr. E. Schoenmaekers, en spoorden mij aan eenige nadere bijzonderheden aangaande deze hofstede bekend te maken. Vooreerst zij het mij echter geoorloofd te wijzen op een paar onjuistheden, te weten 1° dat Cardenbeek reeds in 1814 aan de familie Horsmans zou *toebehoord* hebben, en 2° dat vóór haar een zekere heer Van Utrecht in het bezit der hoeve zou geweest zijn.

In 1814 was Jan Mathias Horsmans (de Oude) (1) nog slechts pachter of „halfer" der hoeve; eerst in 1819 werd hij door aankoop *eigenaar* daarvan, en toen eerst behoorde zij hem toe. Zeker is het, dat de hoeve omstreeks het jaar 1779 in pacht was bij de familie STASSEN; dit blijkt duidelijk uit de suppliek van J. M. Horsmans aan Z. H. den Paus te Rome in 1819, in welk schrijven hij aan den Paus verlof vraagt om de hofstede Cardenbeek, die weldra publiek zou verkocht worden, te mogen aankoopen; en in die suppliek geeft hij voor: „*dat hij en de ouders zijner* „*echtgenoote* ongeveer veertig jaar Cardenbeek bewoond hebben „als pachters . . . . . se uxorisque suae parentes per quadraginta „circiter annos inhabitasse tamquam colonos praedium Cartenbeek".

Dewijl J. M. Horsmans (de Oude) eerst in 1773 geboren was, en in de suppliek gezegd wordt, *dat hij en de ouders zijner echtgenoote ongeveer veertig jaren te Cardenbeek woonden*, blijkt, dat de hoeve omstreeks 1779 in pacht was bij de ouders zijner echtgenoote, namelijk bij de familie Stassen.

Spoedig na den dood van Joannes Meyers — dien wij reeds vermeldden — overleden den 25 Februari 1768 — ging, door het huwelijk van Regina Meyers met CASIMIR STASSEN, de hofstede over aan Stassen, want het sterfregister vermeldt, dat den 9 Januari 1770 te Cardenbeek overleed Maria Catharina, dochter van Casimir Stassen en Regina Meyers; en door het huwelijk van ANNA ELISABETH, dochter van Casimir Stassen en Regina Meyers met JAN MATHIAS HORSMANS (den Oude) in 1802, kwam de hofstede toen in het bezit der familie HORSMANS, aan wie zij tot heden gebleven is.

---

(2) Ik noem J. M. Horsmans *den Oude*, om hem te onderscheiden van zijne twee zoons: J. M. Horsmans-Rhoën, en J. M. Horsmans-Tissen.

Digitized by Google

Uit de jaren van verblijf te Cardenbeek van de familie Meyers, opgevolgd door de familie Stassen, blijkt duidelijk, dat de heer Van Utrecht daar niet gewoond heeft. Wel was hij een bloedverwant van J. M. Horsmans (den Oude). Deze was mede-erfgenaam in de aanzienlijke nalatenschap van Hubert Laurens Van Utrecht (ook wel: Van Uytrecht).

Er waren twee gebroeders VAN UTRECHT:

I. HUBERTUS LAURENTIUS, geboren te Maastricht den 23 April 1742, gehuwd den 18 Augustus 1766 met Johanna Barbara Gossen, geboren in Maart 1746 en overleden den 1 Maart 1788. In 1815 werd hij gekozen tot kerkmeester van St. Servaas, in welke kerk hij den 20 Februari 1826 aan het altaar van O. L. Vrouw van Bijstand eene wekelijksche op Zaterdag te houden solemneele Hoogmis met drie Priesters stichtte. In het jaar 1826, toen hij reeds 84 jaar oud was, ging hij een tweede huwelijk aan met Maria Elisabeth Cryns, welke niet lang daarna overleed.

II. JOANNES VAN UTRECHT, geboren te Maastricht in het jaar 1754. Hij was Kruisheer te Maastricht, en overleed aldaar den 30 Maart 1799 op 45jarigen leeftijd, het 25ste jaar zijner religieuze professie, en het 21ste jaar zijns Priesterschaps.

De portretten dezer heeren, alsook het portret van Joanna Barbara Gossen, alle drie in olieverf, zijn nog in het bezit der familie Horsmans te Cardenbeek.

Zooeven zeide ik, dat Jan Mathias Horsmans-Stassen in 1819 door aankoop *eigenaar* werd van de hofstede Cardenbeek. Vóór dien tijd was zij het eigendom van JEAN BAPTISTE PAULÉE, oudnegociant te Parijs; deze verkocht ze aan PAUL JOSEPH DERVAUX, en deze verkocht ze in 1819 aan den meestbiedende. Uit de acte van aankoop die nog in ons bezit is, en niet minder dan 24 bladzijden groot is, schrijf ik hier het volgende over:

Guillaume par la grâce de Dieu Roi des Pays-Bas, Prince d'Orange Nassau, Grand Duc de Luxembourg, etc. etc. etc. à tous ceux qui ces présentes verront, Salut, faisons savoir, que:

Cejourd'hui onze août mil huit cent dix neuf, à dix heures du matin pardevant Jean François Vanhalen, Notaire public à Maes-

Digitized by Google

tricht, en présence des témoins, ci-après nommés, soussignés, fût présent Monsieur Philippe François Delcambe, propriétaire, demeurant à Bruxelles, en qualité de fondé de pouvoirs de Monsieur Paul Joseph Dervaux, propriétaire, demeurant à Lewarde, arrondissement de Douai, département du Nord, Royaume de France . . . . etc. etc. Lequel comparant en sa dite qualité — etc. etc. — nous a requis de procéder de suite, à la vente par adjudication publique, sur enchères des biens immeubles ruraux ci-après:

Une ferme nommée *Cardenberg*, située sous les communes de Climmen et Voerendael, consistant en bâtiments d'habitation, écuries, grange, jardin, potager, prés, prairies et terres arables, occupant ensemble une étendue superficielle d'environ quarante sept hectares, quatre-vingt ares soixante dix sept centiares (: Cinquante sept bonniers, seize grandes et quatre petites verges:) selon le détail ci-après, savoir: etc. etc.

Titre de propriété:

Les immeubles dont il s'agit, ont été vendus par Monsieur Jean Baptiste Paulée, ancien négociant, demeurant à Paris, à Monsieur Paul Joseph Dervaux, vendeur principal, par contrat passé devant Me Dosue qui en a gardé la minute et son collègue Notaires à Paris, le treize frimaire an neuf de la république française, etc.

Le dit Sieur Paulée s'en était précédemment rendu adjudicataire, lors de la vente publique qui en eût respectivement lieu devant la ci-devant administration centrale du Département de la Meuse Inférieure, dans l'ordre suivant, savoir: etc.

La ferme de *Cardenberg* sous Climmen . . . . . etc. etc.

Adjudication.

. . . . . La ferme de Cardenberg avec toutes ses appendices et dépendances telles que la description détaillée en précède, etc. etc., mise à prix, en masse, à la somme de trente quatre mille francs et après quelques enchères définitivement adjugée au Sieur Jean Mathieu Horsmans en mariage avec Anne Elisabeth Stassen, fermier, demeurant sous la commune de Climmen, à ce

Digitized by Google

présent et acceptant la dite adjudication, et ayant cause moyennant quarante trois mille, cent francs, ou vingt mille trois cent soixante quatre florins, soixante quinze cents des Pays Bas, etc. Et a signé lecture faite (: Signé:) J. M. Horsmans, etc. etc.

Enrégistré à Maestricht le dix sept août mil huit cent dix neuf, folio quarante sept, verso, cases cinq et suivantes, reçue deux mille trois cent trente neuf florins quatre vingt deux cents decime et syndicat compris (: Signé:)

Schaetzen.

Pour Extrait enforme de Grosse Exécutoire délivré à l'adjudicataire

J. F. Van Halen
Notaire.

In de akte van aankoop van Cardenbeek wordt ook melding gemaakt van eene hoeve *Monixhof:* „Art. 4°. Les fermes de Monixhof et Cardenberg formeront chacune un lot distinct et séparé". Deze hofstede, groot ongeveer 45 hectaren, is gelegen bij Vylen, onder de gemeente Vaals, en werd den 22 November 1881 op verzoek der erfgenamen van wijlen den heer Dr. Vossen te Aken, te Gulpen in het openbaar verkocht. In het bericht van „verkoop" wordt deze hoeve genoemd: *Munikhof* of *Münchhof*.

Verzoekschrift van J. M. Horsmans (den Oude) aan Z. H. den Paus om de hoeve Cardenbeek te mogen aankoopen.

Beatissime Pater.

Exponit humillime S. V. Joannes Mathias Horsmans Catholicus parochiae Climmen Dioec. Leod. in Regno Belgarum se uxorisque suae parentes per quadraginta circiter annos inhabitasse tamquam colonos prædium Cartenbeek 55 circiter jugerum (: Bonniers:) partim terrae arabiles, partim pascui, partim terreni inculti.

Spectabat olim prædium hoc ad abbatiam suppressam Monialium Sti Gerlaci, Ordinis Sti Norberti in dicta Diœcesi. Ante Concordatum a Gallis venditum et a Gallo quodam acquisitum,

Digitized by Google

qui illud quam primum sub hasta est revenditurus, supplicat humillime orator S. V., ut sibi liceat dictum prædium sibi emere, ne cum gravo damno debeat habitationem et culturam illius relinquere. Paratus est S. Sedis decisioni in omnibus sese subjicere. Et Deus etc.

Antwoord van Rome op die aanvraag.

Juxta petita, servata quantum fieri potest, forma Ia pro Imperio Gallico.

Sacra Poenitentiaria de expressa Apostolica Auctoritate Dilecto in Chto supradicto Oratori benigne indulget, ut veris existentibus narratis, fundum de quo agitur, modo illius alienatio revera facta fuerit ante dictum Concordatum anni 1801, et legibus fuerit omnino consentanea, quae obtinebant quo tempore alienatio ipsa perfecta est, emere, et inde tamquam proprium in suum dominium, ac potestatem translatum retinere, ac de eo libere disponere valeat.

Verum S. Poenitentiaria Oratorem hortatur, et vehementer obsecrat, ut pro ea pietate, ac religione, qua catholicum hominem flagrare decet, pia onera, si quae Fundo illi inhaerebant, implere non negligat.

Datum Romae in S. Poenitentiaria die 17 Julii 1819.

M. Card. de Pervo Major Poenitentiarius.
J. Pio S. Poenae Secretarius.

Brand van Cardenbeek in 1827.

De hofstede Cardenbeek werd in 1827 totaal door brand vernield; slechts één stuk muur bleef over van het oude gebouw, dat grootendeels uit hout en leem, en slechts gedeeltelijk uit metselwerk bestond.

Uit afschriften (welke nog in ons bezit zijn) van brandbrieven blijkt duidelijk, dat Cardenbeek moedwillig door vijandelijke hand in brand werd gestoken.

Digitized by Google

Ziehier twee afschriften:

besteld Deze brief in ogenblik aan Horsman en dat hij doet wat danin stijd of gij sult nog horen op Climmen van brannen en als zig de burgemeester niet en verandert zoo zult gij zijn eenen flammende haan over adelijk huys met zijne roode vluegel in slaan Wee lave wee lave ziet wat boven Mijn gedaan zijn Sij bij eene leggen die den arme verdrukken.

Aan

Myn Heer Maties Horsmans tot Klimmen
over Valkenburg besteld hem sito.

Horsman ik heb Kartemig in Brand gestoke en de Lond op Walem gelegd en geklop op Walem en ook op Climmen over de Kerckhof gekoomen Langs twee vrouwen en eene vraagde Mijn en ik sweeg nu Des nu dien het nu gedaan heeft kan het nog eens doen nu zult gij vragen woe voor ik het gedaan heb om Dat de lave den arme nog minder als eene hond op zijne Buro agt en om dien lave op het bet te verbranden had ik het gepak om dat gij hem stijft doe voor hebt ik u huys in brand Gestoke hij bij blijft het niet ik waarschouw U Laast dat lave van U gaat in tijd van 5 dagen en houd niet met hem op Nog neemd hem niet meer bij op Kartemig of het gat nog eens in vuur en vlam en vlugt uyt het huys van Vasen en acht dagen met aldan het kost hem tranen en Genaden

Dat hij lave heeft onder genomen

En houd U niet op da vaart of deks eene schof hun te na komen zoude Maar gaat anders waar gij wilt zijt gij vrij en zoo dien lave in 5 dagen niet van U is en gij in 8 dagen bij Vasen vort zult gij horen van vuur zoo steek ik Walem in brand En u huys en van u zoon in bokes en ook het huys van Vasen en Kademig nog eens en hij voor moet Gij vorzt bij Vasen en doet gij dat zoo zal mijne hand Kademig bokes Walem Vasen vrij blijven En doet gij dat niet o wee bokes u zoon wee Vasen en wee Walem en gaat lave aan het buro en gij blijft da soo steek ik dogt zijn huys in Brand en alle die ik u Gezag heb uijt

Digitized by Google

reeden dat Gij den Gowdief hebt bij u gehouden en gaad gij vort zoo is Vasen en aliek vrij en gij met dan slaapt Gerust en bewaake zij het dag en nagt zoo moet het dog alle draan zonder Genaden dit zijn Geen

Drygementen.

En had ik U dat op Kademig geschreven zult Gij da met gelagge en nu Lagt hij niet dan het nog tijt is en nu en hoof gij niet te denken den een of den anderen kan het gedaan hebben weet Gij het uwen vriend esche en vlammen is Sine naam soo de lave den arme niet agte wee o lave.

N.B. Deze twee brieven zijn een afschrift van de Copie die in ons bezit is; in die Copie staat geen enkel leesteeken. Hierdoor wordt de zin nog onduidelijker, wijl de taal op zichzelve reeds onduidelijk is. Door meerdere personen is mij gezegd, dat er meer brandbrieven geweest zijn, doch men weet niet of ze nog bestaan noch waar zij berusten.

In de vermelde dreigbrieven lastert de oorspronkelijke schrijver en brandstichter eenen persoon, die zich gedurende geheel zijn leven heeft gedragen als een voorbeeldig jongeling, als een voorbeeldig huisvader en als een voorbeeldig Gemeente ambtenaar. De dreigbrieven-schrijver heeft slechts uit *minnenijd* gehandeld: in den door hem gelasterden persoon *meende* hij eenen mededinger te zien (alhoewel ten onrechte). Toen zijn huwelijksaanzoek van de hand werd gewezen, moest de hofstede Cardenbeek het ontgelden. Dit geschiedde Meinacht 1827 (1). Daar het gebouw grootendeels uit leem, hout en stroo bestond, greep het vuur zóó snel om zich heen, dat er niets kon gered worden; de gansche hofstede, meubelen en vee werden eene prooi der vlammen, en ware de schaapherder niet gewekt geworden door het geknetter der vlammen, heel het inwonend personeel zou waarschijnlijk in

(1) De brandstichter vluchtte spoedig naar het buitenland. Plaats en datum van overlijden zijn onbekend gebleven. De knecht die hem vergezelde toen hij Cardenbeek ging in brand steken, viel dienzelfden zomer (1827) bij het inoogsten der veldvruchten van den wagen en brak het nekbeen.

Digitized by Google

den brand zijn omgekomen. Noch het gebouw, noch de zich daarin bevinde goederen, noch het vee waren tegen brandschade verzekerd.

Aanstonds na den brand werd de opbouw der hoeve ondernomen, en daar de zomer aanstaande was en de veldvruchten weldra moesten geborgen worden, kwam de schuur het eerst aan de beurt. Deze werd gebouwd in mergelsteen; het overige gedeelte der hoeve werd gebouwd in baksteen. Sedert dien is aan het gebouw niets veranderd, tenzij dat de stroodaken in de laatste jaren vervangen zijn door pannendaken.

INVENTARIS DER VERBRANDE GOEDEREN.

Dienstjaar 1827. Controle van Heerlen N° 1.

Provincie Limburg.

Gemeente Klimmen.

Jaar 1827 den 7 Mei, ik ondergeteekende Controleur der Direkte belastingen, in- en uitgaande regten en Accijnzen, geimformeerd zijnde door eene Missieve

Dat er eenen brand heeft plaats gehad in de Gemeente Klimmen, den 30 april j.l. s'nachs ten halftwaalf uren waardoor den Pacht hoff Cartenberg, en een nabij gelegen Huisje geheele maal in asschen zijn gelegd, heb ik mij begeven geassisteerd door den WelEdelen Heer Burgemeester der Gemeente op de plaats waar de brand heeft plaats gehad, ten einde met mij de zaak te onderzoeken en te constateeren het aandeel der gelede schade hebben wij gezamentlijk benoemd als schatters om met ons te schatten het geleden verlies Schoenmaekers Jan Willem, Beugels Jan Lambert, beide Landbouwers, woonende in de Gemeente Klimmen en Jan Berchems, Bouwmeester woonachtig te Ambij zijn wij begonnen onze werkzaamheden,

1° met den Pachthoff Cartenberg, gelegen in de Gemeente Klimmen, welk heeft toegehoord aan Horsmans Jan Mathias, gehuwd met Stassen Anna Elisabeth, hebbende 2 Kinderen waarvan de Jongste is 20 Jaren.

Digitized by Google

Een Pachthoff, Schuur en Stalling, getimmerd in hout, stein en grootendeels gepleisterd geweest met Lijm, geschat	6500, „„
Elf stuk paarden	1320, „„
Twee en twintig stuk koebeesten	1236, „„
Negen stuk oude varken	198, „„
Negentien schapen	171, „„
Meubelen Lijnwaden en Kledingstukken	1772, „„
Granen	2472, „„
8000 pd. Hooi	140, „„
130000 pd. Stroo	1313, „„
Levensmiddelen, Brood en Vleesch	560,20
Landbouwgereedschappen	181,60
Paardentuig enz.	214,20
Totaal	16078,20

2°. De Kleedingstukken van den Heere Laeven, Secretaris, woonende bij den Heer Horsmans	146, „„
3°. De Kleedingstukken van Jan Smolders, dienstknecht	90, „„
4°. Idem van Peter Stassen	80, „„
5°. Idem van Leonard Baltessen	90, „„
6°. Idem van Maria Anna Wijkmans, dienstmaagd	80, „„
7°. Idem van Maria Magdalena Hermans	80, „„
8°. Idem van Simon Meeks	95, „„
9°. De Wooning, Schuur en Stal toegehoord aan Willem Heyraeds, gehuwd met Catharina Habets, hebbende drie Kinderen, waarvan de oudste 15 jaren oud is en het jongste 9 jaren 6 maanden, alles ten hunnen Lasten;	
Huis Schuur en Stal getimmert in houd, stein en Lijm	380, „„
Meubelen en Huisraad	46, „„
Totaal generaal der schaden	17165, „„

Alle deze ongelukkige Menschen slachtoffers van dezen brand zijn door dit ongelukkig toeval in eenen droevigen toestand en hun verlies is te grooter als zijnde niets tegen brandschade verzeekerd, en zijn waardig de vaderlijke mildadigheid van Zijne Majesteit den Koning.

Digitized by Google

De ongelukkige Eigenaren van dezen brand zeggen van deze goederen te betalen de navolgende belastingen:

Horsmans Jan Mathias voor grondbelasting	fl.	1,32
„ „ „ „ personeel	„	„„„
Willem Hijraads	„	„„22
Te zamen	fl.	1.54

Wij verzoeken om aan deze persoonen te verleenen restitutie van vorenstaande Belastingen.

Van welk alles ik heb opgemaakt dit proces-verbaal het geene den Heere Burgemeester en tevens de Heere Schatters met mij hebben onderteekend op jaar, maand en dag als hier boven is omschreven.

(Was geteekend:) De Controleur
de Schwaarts.
Von Furth, Burgemeester.
J. W. Schoenmaekers.
L. Beugels.
J. Berghems, Bouwmeester en Schatter.

Oudtijds ontleenden de *plaatsnamen* meestal hunnen naam aan den eigenaar dier plaats, of wel aan hunne ligging, hetzij op eenen berg, in een dal, aan een rivier of beek, enz. Waaraan *Cardenbeek* evenwel zijnen naam te danken heeft, weet ik niet. Staat de uitgang *beek* misschien in verband met de beek, die in de nabijheid van Cardenbeek ontspringt, de zoogenaamde „*Zevensprong*", in de volkstaal „de Spreung", — en waar vandaan komt dan *Carden?* of wat beteekent dat woord?

Als bijzonderheid vermeld ik hier tevens de verschillende schrijfwijzen van *Cardenbeek*, gelijk ik ze in geschriften heb ontmoet.

Cardenbeek, Cardenbeeck, Cardenbeke, Caardenbeek, Cardenberg, Cartenberg, Cartemich, Caardemig, Cartemberg, Cartembeek, Kardenbeek, Kaardenbeek, Kaartemig, Kaardemig, Kaartemich, Katemich, Kademich.

De uitgang *borg* heeft volstrekt geen recht van bestaan, aangezien *borg* een *burg* of *burcht* veronderstelt, waarvan hier hoege-

Digitized by Google

naamd geene spraak kan zijn. In de volkstaal is de naam der hofstede *Caardemig;* en dewijl volgens de oudste schrijfwijze, dat woord met eene *C* begint, heb ik mij daaraan gehouden, en zal daarom steeds schrijven *Cardenbeek.*

Wordt *Climmen* sedert het begin der vorige eeuw met eene *K* geschreven, dan ontleent deze schrijfwijze haar recht van bestaan gewis aan de hooge ligging van de kom des dorps, deze immers is, — van welken kant ook — niet te bereiken zonder te *klimmen.*

J. H. Xav. Horsmans,
Rustend Priester te Heerlen.

Digitized by Google

Stamboom der familie HORSMANS van CARDENBEEK, beginnend met de ouders van Jan Mathias Horsmans (den Oude), en eindigend met diens klein-kinderen uit zijn 1ste en 2de huwelijk.

Joannes Walterus HORSMANS
gehuwd met
Maria Catharina JACOPS.

Hunne kinderen waren:

JOANNES WILHELMUS; JOANNA CATHARINA; JOANNES MATHIAS; MARIA JOANNA.
(de Oude)

JOANNES MATHIAS (de Oude) was in 1ste huwelijk gehuwd met ANNA ELIS. STASSEN.

Hunne kinderen waren:

JAN MATHIAS; gehuwd met ANNA CATH. HUB. RHOEN.
Hunne kinderen zijn:
Jan HENDRIK Hubert,
JAN Mathias,
JOANNA Cath. Hub.,
Anna Elis. HUBERTINA,
Maria JOSEPHINA Hub.,
Pieter Math. HUBERTUS,
Hendrik JOSEPH Hub.,
Jan Mathias LEO,
Maria Hub. PHILOMENA,
Mar. Jos. EMELIA,
Jan Hub. XAVIER.

JOANNES WALTERUS — (geb. 1805, overl. 1806)

en JOANNA CATHARINA, gehuwd met Jan Joseph HEUSCH.
Hunne kinderen waren:
Maria JOSEPHA,
JAN MATHIAS,
Jan Hub. LEONARD, en
Mar. Hel. TERESIA.

JAN MATHIAS HORSMANS (de Oude) was in 2de huwelijk gehuwd met MARIA ANNA HABETS.

Hunne kinderen waren:

JAN MATHIAS HORSMANS gehuwd met EUGENIA TISSEN.
Hunne kinderen zijn:
Valerie,
Jules,
Virginie,
Maria, †
Jerome,
Elisabeth,
Eugène,
Arthur,
Eugenie,
Julia, †

en ANNA MAR. CATH. HUB. HORSMANS gehuwd met Johan Leonard Mathias LUCHTMANN.
Hunne kinderen zijn:
Emmanuel, †
Victor, †
Eugenie, †
Alphonse,
Richard,
Charles, †
Isidore,
Virginie,
Henriette.

Digitized by Google

Rechten van het kasteel Liedberg.

Het handschrift, dat hierna in druk volgt, is afkomstig uit het archief van het kasteel Well, niet ver van de Maas bij Venraai gelegen in het vroegere Overkwartier van Gelre. Het is geschreven met een duidelijke hand van het begin der 14de eeuw, op twee aan elkander genaaide stroken perkament van 18 c.m. breedte en respectievelijk $42^1/_2$ en 33 c.m. lengte. Deze rol perkament is met verscheidene stukken betrekking hebbende op het kasteel Liedberg (1) in het archief van het huis Well bewaard geworden, doordat eenige achtereenvolgende bezitters van het huis Well Liedberg met toebehooren van den aartsbisschop van Keulen in pandschap hebben gehouden.

De oorspronkelijke interpunctie van het handschrift is behouden.

Nader volgt een korte geschiedenis van het kasteel Liedberg:

Oorspronkelijk eene bezitting van het geslacht van dien naam, kwam het in het midden der 12de eeuw door huwelijk van Elisabet, dochter van Herman van Liedberg, met Gerrit van Randerath in het geslacht Randerath.

Reeds in 1241 verpandde Lodewijk van Randerath deze bezitting aan het Domkapittel te Keulen. Kort daarop moet Liedberg aan den graaf van Gulik zijn overgegaan, want in 1273 draagt deze het op aan koning Rudolf van Habsburg en ontvangt het

(1) Kasteel en dorp Liedberg liggen in het regierungsbezirk Dusseldorf, kreis Gladbach.

Digitized by Google

weder in leen. In 1279 geeft gravin Ricardis van Gulik met haar zoon het kasteel met toebehooren aan den Keulschen aartsbisschop.

In 1302 verpandde deze het weder voor 5 jaar aan koning Albrecht, daarna verbleef Liedberg voor eeuwen in Keulsch bezit. De aartsbisschop stelde er een ambtman aan en voorzag het van garnizoen. Dit ambtmanschap werd van het begin der 15de tot tot het midden der 16de eeuw door een lid van het geslacht van Merode waargenomen. Langzamerhand schijnt de verhouding van den ambtman tot den aartsbisschop veranderd te zijn in dien van pandheer.

Johan Scheffart van Merode huwde 1532 met Irmgard van Wisch, hij overleed kinderloos in 1539. Zij hertrouwde met Georg, graaf van Limburg Stirum, waaruit twee kinderen geboren werden, Herman Georg en Maria.

Bernard Albert, graaf van Limburg Bronkhorst Stirum, kleinzoon van Herman Georg, huwde in 1626 met Anna Maria, dochter van graaf Henric van den Berg en werd na den dood van haar vader (die 1624 Well gekocht had van Adriaan Balthasar van Vlodorp) vrouwe van Well (1).

In 1654 heeft de aartsbischop van Keulen Maximiliaan Henrik van Beijeren het kasteel met toebehooren weder ingelost.

In 1798 na de komst der Franschen in deze gewesten werd Liedberg bij het kanton Neersen ingedeeld en het kasteel verkocht, na in handen van verschillende eigenaars geweest te zijn, kwam het in bezit van de vrijheeren Furstenberg.

De geschiedenis van Liedberg, zoo rijk aan afwisseling, waarmede men indien deze breedvoerig werd verhaald, boekdeelen zou kunnen vullen is voor het grootste gedeelte overgenomen uit Kunstdenkmäler der Rheinprovinz, deel III, bladz. 490, waar tevens platte gronden en afbeeldingen van dit oude en merkwaardige kasteel te vinden zijn.

Bennebroek. P. N. v. DOORNINCK.

---

(1) Haar 2de dochter Juliana Petronella van Limburg Stirum, die huwde met Henri graaf de Pas, markies de Feuquières, heer de Habrunières, erfde Well na haar dood.

Digitized by Google

¶ Nota. Dit is dat recht . dat dat huis van Leydberg behalden hait to Cleynenbruche . van mans gedenken . inde van wails tiden . na wisungen der scheffen van Cleynenbruche . inde ouch der lenlude . inde der alderen . de up dat huis to Leydberg gehoren . na allen hercomen.

In den eirsten . dat der clocken slach van Cleynenbruche . behurt deme huis van Leydberg to . inde anders neymanne.

vort

Item . in deme seilhove (1) to Cleynenbruche mach der drosete van Leydberg al jaers . drii hogedinge besitten inde dingen . inde vort so wa he wilt dingen . in deme dorpe to Cleynenbruche . inde anders neyman.

vort

Item . So wat binnen deme seilhove . inde entbinnen sinen pelen gescheit . id si doitslach . swert of metz getogen . of wafengeschrey . of wunden geslagen . dat sal dir drosete van Leydberg richten . inde anders neyman.

vort

Item . weirt sagge . dat morder of deif . eymanne untlepe . inde fluwe up den seilhof . den morder of deyf . en sal neyman aengrifen . dan mit willen des droseten van Leydberg.

vort

Item . de huntschaf van Cleynenbruche . inde de huntschaf (2) van Rothusen de gevent samen eynen scheffen an de greiflige banc . as deme huse van Leydberg siin recht to behalden . inde den anderen dat ere.

vort

Item . dese selve twa huntschaf vurgeschreven gevent twene hunnen an de greyflige banc . de solen wrugen (3) . so wat wruchber is.

Item . So we . van disen twen huntschaffen . up eynen dincligen dach in deynste were des huis van Leydberg . up den

---

(1) seilhof = sal of sadelhof = vrije hoofthof.

(2) honne of hunne = richter onder den graaf; huntschaft = gebied van zulk een richter.

(3) wrugen = gerechtelijk onderzoeken.

Digitized by Google

selven en mach man en geynen schaden driven . of he dat bewisen kan.

Item . So wat in der gemarcden gescheit . inde in der gemeynden . as wiit as Butger kirspel is . uter deme busche . inde alle de heymgate bis an dat uterste valder . dat hait te richten dat huis van Leydberg want id is eyn holtgreve over de gemarcde . inde over de gemeynde . inde so wat da inne gescheit . id si van pelingen . of van holt hauwen . of van tunen us te rupen an deme sime . inde so wat eymanne da inne gescheit . dat sal allic dat huis van Leydberg richten . us gescheiden . quattuor . punten . de dat huis van Hilkerode inde der here van der Dicke solen richten . as den doitslach . inde offen wunden . eyns ledis lanc . an deme rechten vingere neiste deme dumen . inde swert of metz getogen . inde offenbaer wapengeschrey (1) . Und daerenboven en solen den van Hilkerode und heer van der Dicke gheynen leyman des huses van Ledebergh borchtzuchten an der ghryfliche banc tzo Cleynenbroche.

Item dese vurgeschreven twa huntschaf . der leyman eyn . so wilger dat were dat deme eyn ungelucke gescheide . dat he eynen man doit sloge . of dat he sinen liif verworte . so mogen de van Hilkerode inde der here van der Dicke of ir amptlude van eren wegen vur des hof de den mort gedaen hedde comen . inde slaen vur den hof eynen pail . inde si solen slaen dri slege . inde neit me . inde so wie vele inde so wie ducke si me slugen . dan dri slege . al so ducke weren si weddet deme huis van Leydberg.

Item dar sal comen der amptman van Leydberg . inde sal brengen . v . marc paymens eynen alden haller vur eynen penninc . de maggent . XL . schillinge Brabanths . dat gelt sal men legen up den pail . inde dat gelt mogen nemen dat huis van Hilkerode inde der here van der Dicke . so enhant si dan en geyn recht me da an . so sal dat huis van Leydberg des hoifs inde gudis sich underwinden inde dar an grifen . inde benaden dan de erven.

Item of de van Leydberg den morder hedden gevangen . den

(1) De volgende 24 woorden zijn later bijgeschreven met inkt die verbleekt is.

Digitized by Google

solen si setten . in den vurgeschreven seilhof . inde halden den tewers over de nacht . so solen de van Hilkerode inde der here van der Dicke den man holen . so solen de van Leydberg un den man leveren inde reiken.

Item dat huis van Hilkerode inde der here van der Dicke . inde ere amptlude solen en gheynen man aen grifen up sunderen gude des huis van Leydberg . van desen vurgeschreven twen huntschaffen . id en si mit urlove des amptmans van Leydberg.

Item dese vurgeschreven twa huntschaffe . ir sunderin (1) erve . dat is beleynt van deme huis to Leydberg . da si eren zins af geldent to Cleynenbruche up de banc . da dat huis van Leydberg sine sundere scheffen hait . inde dingit des erves recht . id si van erftalen . of van pelingen . of van holte . dat up deme sunderen erve gewasen si inde of eyman deme anderen siin erve af eyre . dit sal alt eyn huis van Leydberg richten mit sinen vurgeschreven scheffen . inde anders neyman.

Item so we nedervellich wirt in desen gedinge . id si van erve of van pelingen dat wedde (2) is . VIIJ . schillinc Brabants . inde dat dalis wedde . XII . penninge.

Item de koter de sittent in desen vurgeschreven twen huntschaffen . de solen jaers . drii hogedingen huden . inde neit me . an der greyfliger banc.

Item dat huis van Leydberg hait eyn recht binnen deme dorpe van Boitgen . inde hait eyn huis da staen binnen sinen veir pelen . dat man heist dat speilhus . da inne sal dat huis van Leydberg richten allit dat in der gemarcden . in de inder gemeynden vurgeschreven gescheit . usgescheiden de quattor punten vurgeschreven.

Item dat huis van Leydberg . hait den tol to Cleynenbruche . so we den tol untforen wolde . inde der tolner of der scholtisse navolgde mit den lantluden . in urber des huis van Leydberg . inde al da twist . of swert of metz rupen . of wafengeschrey

(1) sunderin, sundering = elk.
(2) wedde = strafgeld.

Digitized by Google

geschege . dat en hait neman te richten . dan dat huis van Leydberg.

Item de van Hilkerode inde der here van der Dicke solen van rechte ir gedinge halden up deme gemeynen bruche an des Slummen hoefstat.

(1) Item so mach eyn drossat van Ledebergh of syn amptman bynnen Cleynenbroche und ghemarkede end ghemeynde vorgeschreven . van dem dat um dar van wedervaren mochte als van panden tzo nemen und van brochen us tzo vorderen . wer dat umdat ymant keren wolde so mach hen myt den clockenslagh vorgeschreven navolghen und myt den lantluden in urber des huses van Ledeborgh inde alda twist of swert of mes rupen of wapengheschrey ghescheghe dat en hat neyman te rechten den dat hus van Ledebergh.

Bi allen desen vurgeschreven punten . so willen wir scheffen van Cleynenbruche bliven . inde oft noit geburt . so willen wir me darto doen . wir te samen mit den lenluden van den twen huntschaffen vurgeschreven.

---

(1) De volgende negen regels zijn geschreven met denzelfden verbleekten inkt als de 24 woorden bovenvermeld.

Digitized by Google

Eene voortzetting der „Annales Rodenses".

Zooals bekend is, eindigen de door den abt Heyendal opgestelde *Annales Rodenses* met het jaar 1700 (1).

Een der kloosterlingen der abdij Kloosterrade is voornemens geweest de Annales te continueeren, maar schijnt het niet verder gebracht te hebben dan tot aan het jaar 1703. Althans in het overschot der archieven dier abdij, hetwelk thans in het Klein Seminarie te Rolduc bewaard wordt, bevinden zich vier bladen folio (2), die eene proeve van voortzetting bevatten. Het schrift is van de hand van den bekenden geschiedvorscher Simon Petrus Ernst en de vele doorhalingen en verbeteringen, die door dezelfde hand gemaakt zijn, getuigen ons, dat die voortzetting door hem ondernomen was.

Jammer genoeg is het papier erg gehavend door de muizen, zoodat de afdruk, dien wij hier laten volgen, eenige gapingen vertoont.

De „continuator" licht ons nauwkeurig in omtrent de bronnen, waaruit hij geput heeft; ze bestaan hoofdzakelijk uit stukken van het archief der abdij en uit het dagboek of *diarium* (3), dat geregeld bijgehouden werd.

---

(1) Zij zijn uitgegeven door E. Lavalleye als tome VII van de Histoire du Limbourg van S. P. Ernst, Luik 1837.

(2) Archief der abdij Kloosterrade. Handschriften, n. 7.

(3) Het *diarium* van Kloosterrade, dat kostbare gegevens voor de locale geschiedenis van Zuid-Limburg onder godsdienstig, maatschappelijk en economisch opzicht bevat, is grootendeels zoek geraakt. Een gedeelte ervan is terecht gekomen in het Staatsarchief te Dusseldorp. Het loopt over eenige jaren van omstreeks het midden der 18e eeuw.

Digitized by Google

Zooals men op het einde van het jaar 1702 ziet, was hij ook voornemens de gebeurtenissen te verhalen van het jaar 1703, maar verder dan het schrijven van het jaartal heeft hij het niet gebracht.

W. Goossens.

Een ander gedeelte wordt nog te Rolduc bewaard en gaat van Januari 1685 tot 11 April 1701. (Archief der abdij Kloosterrade. Handschriften, n° 7). Dit gedeelte is evenwel niet origineel, maar een 18e eeuwsch afschrift. Daarbij bevinden zich nog een paar geschonden bladen van het origineel diarium van 30 Aug. tot 14 Sept. 1747 en van 21 Nov. 1747 tot 12 April 1748.

Digitized by Google

Continuatio ab anno 1701.

1701.

Anni hujus primordia exceperunt rumores belli, quod Caesar sociique Angli, Hollandi et alii magno Ludovico filioque Philippo, Hispaniarum Regi, parabant, ut hunc loco moverent. Jussit ea res abbatem Joannem inde a Martio mense ad 2^{am}diem Maji exulare Aquisgrani, ubi licebat esse securo. Excurrit tamen inde huc exeunte Martio salutaturus Petrum Lambertum Le Drou, episcopum Porphyriensem, Sacrarii pontificii custodem, Leodio hac Romam redeuntem. Is ille ipse est cujus supra ad annum 1681 mentio fit, qui, ut sanae doctrinae adamator erat et vindex, gavisus est plurimum aliam plane hic rerum faciem atque ante intueri.

Pro antiqua viri amicitia confluxerant tum etiam huc quatuor canonici Aquensis Regalis Ecclesiae ex Academia Lovaniensi assumpti, videlicet, domini Blanche, Bommersum, De Charneux et Wildt, ultimum illi vale dicturi, quibuscum dominus abbas rursus Aquisgranum concessit.

Advenerant interea in oppidum Rodam ejusque fines quatuor cohortes velitum hispanorum legionis, cui a praefecto, comite de Risbourg, nomen est, quos etsi hospites paucorum dierum (a 25 ad 31 Martii) duros admodum rapacesque experti fuerunt incolae. His nihilominus vexatio haec non dedit intellectum, ut quibus paulo post collibitum fuit insigniter petulantibus esse, quo praetori cum praefecto, quem drossardum vocant, de jurisdictione concertanti. . . . . .

. . . . . .

Augebatur inter haec in provincia nostra militum hispanorum numerus atque inde incolarum calamitas, post veris praesertim

Digitized by Google

sterilitatem: praeter morem enim frigus per Aprilem mensem tenuit, prodigiique simile numeratur, aethere frigidissimo altam tres quatuorve circiter pedes nivem 28a ejusdem mensis effusam fuisse. *(Diarium ad hunc diem).*

Ad haec mala et illud accessit graviora a regio Belgarum gubernatore imperata fuisse tributa, quam quae solvere Ordinibus placuerat. Inde eorum legatus Bruxellas abiit Joannes abbas sub finem Maii, egitque ibi per integrum mensem Junium, parvulo tamen successu, immo nullo ad caput rei quod attinebat. Protrita enim Ordinum libertate, praeter concessa ab iis tributa impositi octies mille floreni brabantici solvendi fuerunt.

Haud parum e re nostra iter istud fuit, exclusa lite nascitura cum D. Cornet, qui tum Bruxellis Sanctiori regis Consilio a secretis erat, seque gerebat ut recitatum testamento heredem Antonio Laurentio d'Elsius, uxoris suae fratri. Hic olim a rege convictor nobis datus pro veteri principum nostrorum jure constituendi hujusmodi congiarium, quod vulgo *pain d'abbaye* vocant. In convictus vicem ex pactione cum piae memoriae abbate Petro centum quinquaginta florenorum brabanticorum pensio quotannis solvenda transiit. Solutio in annos aliquot omissa, tum vero et penitus, postquam nempe Elsius solemnia religionis vota in abbatia Helisemensi apud Brabantos nuncupasset, quod ejus factum non secus ac mortem solvendae pensionis finem afferre necesse erat. Suppetebat etiam unde priorum solvendarum immunitas, etsi minus firme, assereretur. Alia Corneto sententia sedit, postulabatque pensiones omnes tum ante tum post edita vota praetermissas sibi numerari. De re ancipiti post multas colloquutiones consultationesque visum est Joanni abbati cum Corneto sic transigere, ut huic semel. idque intra sex menses, mille quadringentos florenos brabanticos exsolveret, ea conditione, ut sexcentos redderet Cornetus, si rex vivente Elsio alium nobis convictorem designaret. Atque ita lubrica haec controversia confecta fuit eoque facilius ab abbate, quod is solutionem octies ante nuncupata ab Elsio . . . . . .

. . . . . .

(Vid.: Instrumentum notarii 18 Junii scriptum, aliaque in archivis asservata II. 15. B. 17. 16. VII. 4. 6. et Diarium ad. d. 4 Julii).

Fuit nihilominus praeter hanc pecuniam Joanni abbati unde

Digitized by Google

horologium in majori turri, variasque ad monasterium constructiones perficeret *(Vid.: Diarium ad d. 2 Aprilis, initio mensis Junii et sub finem Julii et ad 15 Septembris).*

Sub finem anni jucundum illi accidit quam quod maxime: litteras accipere ab amicissimo sibi Elia a Sancto Alberto, excalceato carmelita, quo secundum Deum auctore olim Namurci salutis suae fundamenta jecerat. Abierat ille abhinc annos XXV in Persiam, ut Armenios haereticos illic magno numero commorantes catholica imbueret fide. Id optime cessit, datusque est ipse recentibus catholicis episcopus Ispahani, quae regni Persarum caput est. At haud diu post gravissimam ab Monophysitarum antistibus doctoribusque auspicio nonnullorum ex Persarum praefectis insectationem sustulit, qua etsi a rege repressa non destiterunt illi quibus poterant astutiis vexare catholicos, quos Muhammedanis maluissent sacris quam nostris addictos. Suasum illi ut irae tantisper cederet, et quas rex ad Europaeos principes dirigebat litteras ipse perferret. Hac igitur caussa Vienniam adventavit, unde 22 Octobris hujus anni ad Joannem litteras dedit plane dignas quae legantur.

1702.

Memorabilis est annus 1702 fide a Philippo rege, nostro autem duce, interposita Ordinibus patriae ab iisdemque accepto solenni sacramento. Id factum Bruxellis est die 21ª mensis Februarii, ubi et Joannis abbas cum ceteris aderat Ordinum Limburgicorum legatus.

Verum haud diu Provinciae nostrae potitus est Philippus rex. Et jam tum in januis erant bella, *bellaque matribus detestata* eo magis nostratibus, quod jussu regis supra decies octies mille . . . . . conquisitio facienda esset. Deprecatores se in utroque praebuerunt Ordines, sed nullo operae pretio ad milites conscribendos quod attinet. Dimissi tamen plerique quod aut mariti essent aut justo minoris staturae. Res haec novitate sua magnam immisit in animos perturbationem. Id quoque mense Februario actum est. *(Vid. Diarium ad d. 16 Jan., 6 et 20 Febr.).*

Subsequente Aprili bellum exarsit Caesarem inter et Electorem Archiepiscopum Coloniensem, quod hic, una cum fratre, Bavarorum Duce, a partibus Gallorum Hispanorumque staret. Tum et

Digitized by Google

mense Maio his bellum ab Hollandis denuntiatur. Inde jam trepidare omnes a vicino milite Juliacensi hostibus foederato. Aliqua etiam facta utrimque hostilia, levia quidem, per quae tamen aliquandiu nemini licuit esse securo. Crevit formido accessu Anglorum Batavorumque et aliorum, quorum incursionem pertulit Falcoburgica regio, nudati illic agri et incolae, nec parcitum templis. Metus tamen ille mox excussus pacta ab hostibus immunitate populationis, ea conditione, ut inde, quo pabulatum in regiones hasce Leodiensemque prodire possent, tricies mille diaria (quae vulgari vocabulo *rations* nuncupantur) in dies singulos ad castra adveherentur. Imperatum deinde, ut ex Ducatu Limburgico diaria Brandeburgico militi, Hollando autem pabula ex tribus regionibus Cis-Mosanis cederent. Ita his in tractibus, secus ac alibi, praesertim Italiae, hostibus secunda admodum fortuna rerum fuit, Venlona, Ruremunda, Leodio aliisque urbibus occupatis; nostris, quia numero pauci erant, spectatoribus tragoediae. *(Vid. Diarium ad dies 8 Apr., 15, 20 Maji, 5 Jul., 17, 19 Sept., 15, 20 Oct., 26 Dec.).*

Ob haec Joannes abbas per quatuor menses fere continuos ac dein frequenter a monasterio suo absens corpore, spiritu autem praesens fuit, praecipueque vixit Aquisgrani, cui urbi tandem licuit nullius esse partis, quamquam et . . . . . Ephemerides . . . . . *Mart. 30 Maji, 9 et 15 Dec.).*

Atque ita annus iste abiit, ut solet dum bellatur, calamitosus praeterea ex crebris per Provinciam itineribus militum, quorum praefectos nonnunquam tectis nostris excipere oportuit, atque hos inter Hanoverani principis filium natu minimum, quo nihil modestius, humanius affabiliusque erat videre. Substitit in diem quintum, libuitque tum ipsi, tum Sommerfeldio praefecto ac ceteris, etsi a nostra religione alienis, abbatem (cui intime affecti visi sunt) de rebus divinis ad populum verba facientem audire *(v. Diarium ad d. 9 Dec.).*

Ceterum quam fecundus rebus exteris tam domesticarum sterilis fuit annus hic, ex abbatis potissimum longiuscula absentia. Lacunam istam insequens annus explebit.

Ante tamen in illum transeat narratio, non possum quin stupendum humanae pravitatis exemplum hoc anno editum huc

Digitized by Google

traducam. Quippe deprehensi sunt in Kirchrode, crimenque immane confessi adulter adulteraque, ille annos natus magis octoginta; haec aliquot annis natu minor. Ille multatus exilio; haec linteata cereumque accensum manu gestans, summo sacro die dominica interesse jussa est. *(V. Diarium ad d. 30 Martii).*

1703.

Digitized by Google

Romeinsch vaatwerk gevonden te Kerkrade en te Houthem-St. Gerlach.

Is het vaatwerk in het algemeen van eene groote beteekenis voor het oudheidkundig onderzoek, het Romeinsch vaatwerk in het bijzonder is vooral nog van belang, omdat het daarbij de beste chronologische leiddraad vormt. „Exacte studie hiervan, zegt Dr. „J. H. HOLWERDA jr. (1), vooral in Duitschland en Frankrijk in „de laatste jaren ondernomen, heeft het zoover gebracht, dat vaak „een enkel scherfje voldoende is om eene vondst op enkele „jaren na nauwkeurig te bepalen. De andere producten der Ro- „meinsche kultuur vinden dan vooral in het chronologische raam „der ceramiek hunne nadere dateering". Herhaaldelijk werd dan ook de wensch geuit, dat de vondsten van Romeinsch aardewerk, die vooral in de laatste jaren zeer talrijk waren in het zuiden onzer provincie, nauwkeurig beschreven zouden worden, om als studie-materiaal dienst te kunnen doen.

Om aan dien wensch zooveel mogelijk tegemoet te komen, laten wij hier de beschrijving volgen van eenige stukken Romeinsch aardewerk, die ons tot dat doel eenigen tijd werden afgestaan. De conservator van het Leidsch Museum van Oudheden, Dr. J. H. HOLWERDA jr., heeft de groote vriendelijkheid gehad ze te controleeren en te rectificeeren. Wij betuigen hem daarvoor onzen besten dank.

---

(1) *Nederland's vroegste beschaving. Proeve van een archaeologisch systeem.* Leiden, E. J. Brill, 1907. Blz. 40.

Digitized by Google

Romeinsch aardewerk gevonden te Kerkrade en te Houthem-St. Gerlach.

UNIV. OF MICH.
Digitized by Google

Digitized by Google

Al de stukken zijn afkomstig uit Romeinsche brandgraven. De vijf eerste (zie plaat, 1—5) werden voor ongeveer 25 jaren door den heer Lemmens, aannemer te Kerkrade, gevonden bij het omzetten van leem voor baksteenen en zijn afgestaan aan het Museum van ons genootschap te Maastricht. De vindplaats was een perceel land gelegen in „den Holz", sectie B, n° 2901.

Het vaatwerk, dat erg gehavend is, bestaat uit de volgende soorten (1):

I. Térra sigillata (rood vaatwerk, dat genoemd is naar de gewoonte der fabrikanten om hun naam er in te stempelen).

1. Bord (fig. 1) met schuinoploopenden rand en sterk naar binnen gedrukt bodemvlak. Daarop bevindt zich een nog gedeeltelijk leesbare afdruk van het pottenbakkersmerk, n.l. BOVI I 'T. Wij meenen te mogen aanvullen BOVDVS FECIT. Dit merk komt nog al veel voor (2). Het baksel is zacht, geelrood en bedekt met licht loslatend hoogrood glazuur. Het stamt uit eene laat Zuid-Gallische of Germaansche fabriek. 2de eeuw. Cfr. *Drag.*, fig. 31, *Koen.*, XVI, 28a en *Holw.*, X, 4 en blz. 70.

2. Bakje (fig. 2) van omgekeerden afgeknotten kegelvorm op laag voetje. Baksel zooals boven 2de eeuw. Cfr. *Drag.*, fig. 33, *Koen.*, XVI, 30, *Holw*, blz. 71.

3. Een kleiner bakje (fig. 3) van omgekeerden afgeknotten kegelvorm op een laag voetje. Het pottenbakkersmerk is slecht leesbaar. Van hetzelfde baksel als boven; het behoort eveneens tot de tweede eeuw of later.

4. Bakje (fig. 4) in den vorm van een halven, om het midden ingesnoerden bol. Vorm, die voorkomt in het latere deel der eerste eeuw en in de volgende eeuwen. Van hetzelfde baksel als boven. Cfr. *Drag.*, fig. 27, *Koen.*, XIV, 10, *Holw.*, blz. 71.

---

(1) Wij volgen de indeeling van het in de vorige noot genoemd werk (blz. 69—84). Een aantal platen met fraaie afbeeldingen dienen tot opheldering. Wij citeeren dat werk verkort: *Holw.*, met nummer van plaat en afbeelding, eveneens citeeren wij op dezelfde wijze K. KOENEN. *Gefässkunde der vorrömischen, römischen und fränkischen Zeit in den Rheinlanden.* Bonn. 1895. Voor de terra sigillata citeeren wij het opstel van H. DRAGENDORFF, *Terra sigillata. Bonner Jahrbücher.* 1895. Heft. XCVI u. XCVII, blz. 18—155.

(2) Zie *Corpus Inscriptionum Latinarum.* Vol. XIII, Pars, III, Fasc. 1, p. 162, n. 347.

Digitized by Google

II. Mat beschilderd vaatwerk.

Urn (fig. 5), cylindervormig, het beneden gedeelte vernauwt zich tot een klein voetje en is versierd met arceeringen. De overige versiering bestaat uit reliefs in barbotine (= opgelegd kleiornament): haas — ree — hond, waartusschen hartbladeren. De vorm dezer urn komt in zwang in den loop der tweede eeuw. Zie *Holw.*, XI, 15 en blz. 78. De beschildering heeft op vele plaatsen los gelaten, zoodat het wit baksel te voorschijn komt.

De vijf stukken waren bijeen gevonden en behoorden dus tot één Romeinsch brandgraf uit de tweede eeuw. Het komt ons derhalve waarschijnlijk voor, dat er in dien tijd te Kerkrade, of in de onmiddellijke nabijheid, eene Romeinsche nederzetting bestond. Te verwonderen behoeft ons dat niet, omdat ook in de aangrenzende gemeenten Romeinsche oudheden gevonden zijn. In verband met het Romeinsche gebruik om langs de groote wegen de dooden bij te zetten, meenen wij tevens te mogen besluiten, dat de oude weg, die langs de vindplaats, van Kerkrade regelrecht naar Herzogenrath, liep en in Middeleeuwsche documenten onder den naam van „heerbaan" voorkomt, vermoedelijk ook tot de tweede eeuw opklimt en derhalve een Romeinsche weg is geweest.

De zes overige stukken (zie plaat, 6—11) werden voor een tiental jaren gevonden te Houthem-St. Gerlach, in het gehucht Broekhem, in den tuin van één der huizen, die tusschen den provincialen weg en het spoor gelegen zijn, ongeveer ter plaatse, waar het spoor den voormaligen Romeinschen weg Tongeren—Keulen snijdt.

De vondst bestond uit een groot aantal stukken, waarvan de meeste, die betrekkelijk gaaf waren gebleven, in het bezit zijn van Dr J. Nagant, leeraar te Rolduc, die ze, met uitzondering van een grooten wrijfschotel van ruwwandig aardewerk, eenigen tijd ter beschrijving aan ons overliet.

Wij rangschikken de zes stukken als volgt:

I. Terra sigillata.

Deze is van een zacht geelrood baksel met donkerrood glazuur, dat zeer gauw loslaat; ze schijnt op de tweede of derde eeuw te wijzen.

1. Bord (fig. 6) met schuinoploopenden rand en sterk naar

Digitized by Google

binnengedrukt bodemvlak, waarop zich een pottenbakkersmerk bevindt, waarvan nog eenige letters leesbaar zijn: V I IS. Dr. HOLWERDA jr. completeert: VITALIS, een merk, dat zeer veel voorkomt (1), Cfr. *Drag.*, fig. 31, *Koen.*, XVI, 28a en *Holw.*, X,4 en blz. 70.

2. Bakje (fig. 7), halfbolvormig op voetje. Komt voor in 't later deel der 1ste eeuw en in volgende eeuwen. Dit is een laat stuk. Cfr. *Drag.*, fig. 40, *Koen.*, XVIII, 23 en *Holw.*, blz. 71.

II. Mat beschilderd vaatwerk.

Urn (fig. 8), met ingedrukten wand, beneden versierd met arceeringen. Ze is erg beschadigd. Waarschijnlijk dateert ze uit het later gedeelte der 2de of uit de 3de eeuw Cfr. *Koen.*, XVI, 9 en *Holw.*, XI, 14.

III. Kruiken en verwant vaatwerk.

De vorm der kruiken is in den loop der tijden nog al aan veranderingen onderhevig geweest. Aanvankelijk waren de drie deelen: hals, buik en standring, scherp van elkaar onderscheiden, doch sinds het laatste gedeelte der 1ste eeuw beginnen die deelen meer en meer in elkaar te loopen. Hals en buik gaan in elkaar over, de buik verkrijgt allengskens eene meer peervormige gedaante en de standring wordt hoe langer hoe kleiner. Van het midden der 2de eeuw tot in de 3de vertoont zich een sterk afwijkende vorm, die langgerekt en eivormig is en waarbij de ronde hals geleidelijk in den buik en van boven in den rand overgaat. Het oor is geheel rondloopend en de standring ontbreekt. In lateren tijd vertoonen zich nog meer afwijkende vormen.

1. Kruik (fig. 10) van een zacht wit baksel en van den bovenbeschreven vorm, die in de latere tweede eeuw tot in de derde voorkomt. Een kleine ribbel begrenst het standvlak. Cfr. *Koen.*, XV,15 en *Holw.*, XII, 4 en blz. 79.

2. Kleine kruikamphora met 2 ooren (fig. 9) van een zacht geelwit baksel. Het rechteroor is afgestooten en verloren geraakt. Daar de kruikamphoren in hoofdzaak precies dezelfde vormveranderingen hebben doorgemaakt als de kruiken, meenen wij dit stuk ook te mogen rekenen tot het latere gedeelte der 2de of tot het begin der 3de eeuw, vooral daar de bewerking niet bijzonder fijn is. Cfr. *Koen.*, XV,16 en *Holw.*, blz. 79, 3°.

---

(1) Zie *Corpus Inscript. Lat.* v. XIII, p. III, f. 1. p. 393—396, n° 2062.

Digitized by Google

IV. Ruwwandig vaatwerk.

Kommetje (fig. 11). Licht geelrood baksel, waarin kleine steentjes; de even naar binnen gebogen wand eindigt zonder eigenlijken rand. Het vertoont een groven laten vorm, die in de derde eeuw voorkomt. Cfr. *Koen.*, XV, 5 en *Holw.*, blz. 83, 10°.

Wat nu de beteekenis der Houthemer vondst betreft, deze wijst er ons op, dat de Romeinsche begraafplaats, die zich langs een groot gedeelte van de voormalige Romeinsche heerbaan van Broekhem tot Strabeek uitstrekt, en de openbare en particuliere collecties met tallooze producten van Romeinsche ceramiek verrijkt heeft (1), vermoedelijk tot in het begin der derde eeuw in gebruik is geweest. Zonder twijfel heeft die begraafplaats gediend voor de Romeinsche bevolking, wier talrijke woningen op de hoogte en in de omgeving van 't Ravensbosch verspreid lagen.

W. Goossens.

---

(1) Zie J. Habets, *Découvertes d'antiquités dans le duché de Limbourg*. t. I (Notice archéologique sur un cimetière belgo-romain à Broeckhem près de Fauquemont, p. 93—105); t. II (Houthem-Saint-Gerlach, p. 141—145).

Digitized by Google

GESCHIEDENIS

VAN

HET KLOOSTER EN HET COLLEGE

DER

MINDERBROEDERS

TE RECKHEIM,

VOORAFGEGAAN

VAN EENE BEKNOPTE GESCHIEDKUNDIGE SCHETS

DER DRIE ORDEN VAN DEN H. FRANCISCUS

EN GEVOLGD DOOR

EENE REEKS LEVENSSCHETSEN

DER KLOOSTERLINGEN EN DER OUD-LEERLINGEN
VAN DAT KLOOSTER EN COLLEGE,

DOOR

TH. COENEGRACHT,

AALMOEZENIER VAN HET TOEVLUCHTSHUIS TE RECKHEIM.

Digitized by Google

Digitized by Google

EEN WOORD VOORAF.

In onze vrije uurtjes en wandelingen hebben wij ons dikwijls onledig gehouden met het verzamelen en aanteekenen van allerlei wetenswaardigheden over de plaatselijke geschiedenis van het voormalig graafschap Reckheim. Deze aanteekeningen zijn langzamerhand vrij talrijk geworden.

Vele onzer vrienden hebben ons dringend verzocht die aanteekening te ordenen en tot een geheel samen te vatten. Gehoor gevende aan hunne wenschen hebben wij alles, wat wij over de Minderbroeders hebben kunnen ontdekken, vereenigd in dit boekdeel.

't Ging niet zonder moeite, geduld en tijd, doch nu durven wij hopen, menig lezer iets aangenaams, leerrijks en stichtends aan te bieden.

De bronnen voor deze geschiedenis hebben wij op verscheidene plaatsen ontdekt, zoo als: in 't parochiaal archief van Reckheim; de aanteekeningen van koster Vanderhaegen over den Franschen tijd; eenige aanteekeningen, in 't klooster van Reckheim; eenige oorkonden in 't klooster-archief der stad Mechelen; vele bijzonderheden in de parochiën en bij familiën der oude Paters van dit klooster.

Verder heb ik mogen putten aan de bron van het Rijks-archief in Limburg te Maastricht, waarbij ons de heeren A. J. A. Flament, rijksarchivaris, P. Doppler, hoofdcommies aan het Rijksarchief, Jos. de Ras, destijds bibliothecaris dier stad, thans der universiteit van Leuven, en de eerw. heer Jos. Nuyts, thans bibliothecaris van Maastricht, zeer bereidwillig eene behulpzame en ervarene hand leenden. Deze allen bieden wij hierbij daarvoor onze oprechte dankbetuiging.

Digitized by Google

Grondplan van Reckheim vóór 1800.

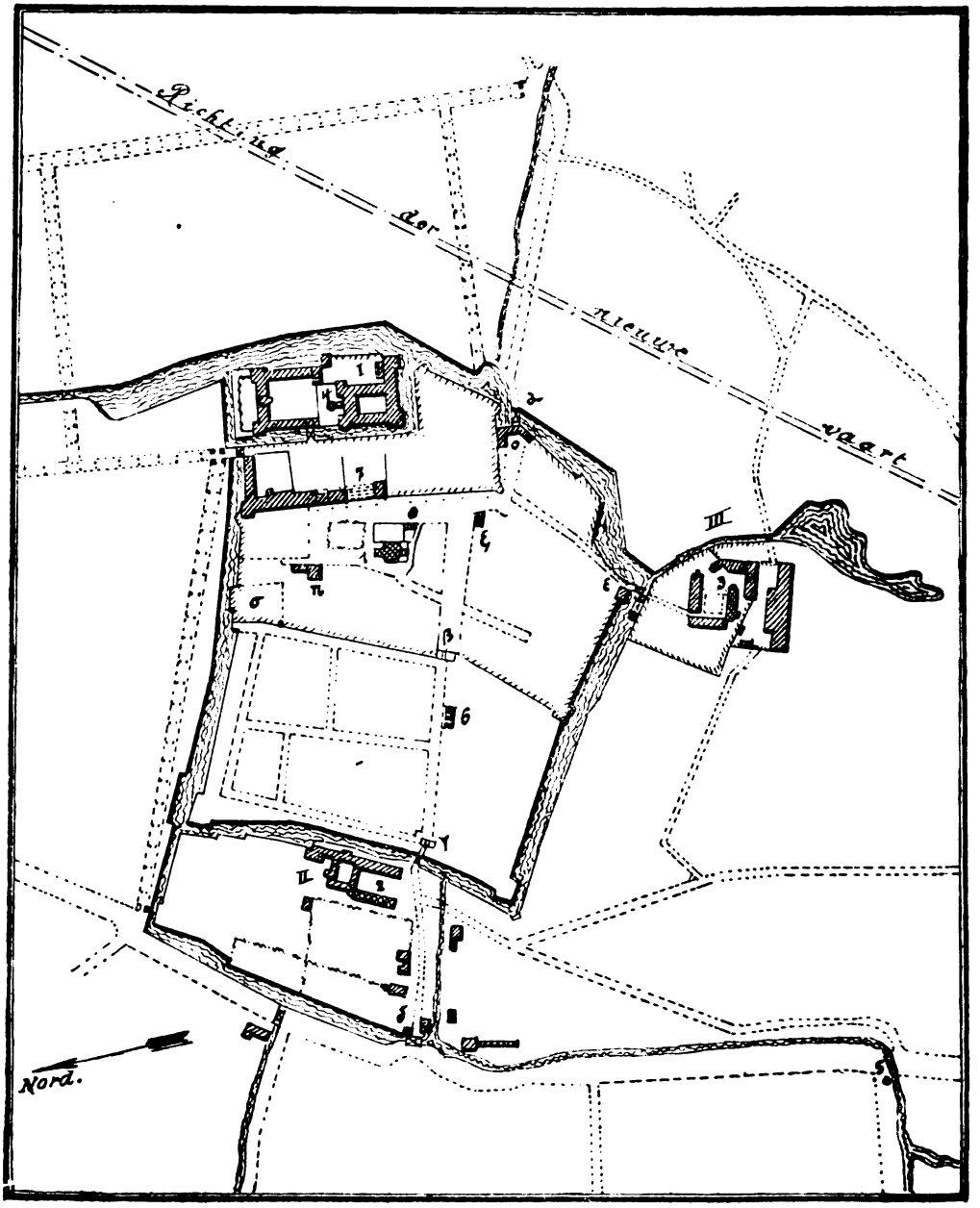

Muren
Gebouwen
Kerken
Straten en wegen
Dreven
Walgrachten
Heagen
Waterloopen

1 Parochiekerk
2 Paterskerk
3 Kloosterkerk
4 Mothapel
5 Kleine kapel
6 Plaats der Carmelietenkapel
7 Plaats der oude parochiekerk

I Kasteel
II Recollecten-klooster
III Norbertinersen-klooster.

α Wychkovenpoort
β Kappepoort.
γ Paterspoort.
δ Maestrichterpoort.
ε Nonnenpoortje
ζ Kerberg - De Keyzer.
θ Gerechtshuis.
ο Posthuis.
π Pastorij.
σ Kerkhof.

Digitized by Google

Doch wij moeten bekennen, dat wij in ons werk niet zouden geslaagd zijn, zonder de bijzondere hulp van den Z. E. Pater Nieuwenhuizen O. F. M., met zijn rijk en welgeordend archief te Weert, en zijn wonder geheugen, en die van zijnen jongen Eliseus, reeds met zijnen mantel bekleed, den Z. E. Pater Silverius Breidtfeldt. Beiden hebben ons allerhande en belangrijke documenten betrekkelijk het klooster te Reckheim en deszelfs bewoners ter inzage voorgelegd, en menigmaal de schakels van ons verhaal verbonden en talrijke leemten aangevuld. Beiden bieden wij daarvoor onzen eerbiedigsten en hartelijksten dank aan.

Men zal opmerken, dat wij geen misbruik gemaakt hebben van aanteekeningen aan den voet der bladzijden: wij vermenen dat wij in den tekst zelven, daar waar het noodig was, de bronnen voldoende hebben aangeduid en dat de lezer gemakkelijk voor het overige kan gissen, dat datums, namen en bijzonderheden geput zijn aan de bronnen waarvan daar sprake is.

Men zal ook bemerken, dat wij dikwijls bijzonderheden hebben aangehaald. Doch die ze ons mededeelden waren van oordeel, dat zulke zaken in menigen familiekring (wien ze rechtstreeks aangaan) welkom zouden zijn: die zienswijze schijnt ons juist en gewettigd toe.

Het plan in den titel aangeduid is wel wat breedloopig, doch wij hebben gemeend dit zoo te moeten stellen, om vele zaken, die aan de vergetelheid verdienen ontrukt te worden, te kunnen aaneenknoopen.

Onze leus is hier: „Sparsa et neglecta coegi, colligite fragmenta". Wij koesteren de hoop, dat wij hierdoor aan meer dan eenen lezer belang zullen inboezemen, en anderen aanzetten om ook de wetenswaardige historische feiten hunner omgeving op te sporen en in schrift te stellen.

Wij maken hoegenaamd geene aanspraak op den naam van geschiedschrijver of letterkundige, doch doen met betrouwen een beroep op het geduld en de welwillende toegevendheid van den achtbaren lezer.

Digitized by Google

EERSTE DEEL.

BEKNOPTE GESCHIEDKUNDIGE SCHETS

DER

DRIE ORDEN VAN DEN H. FRANCISCUS VAN ASSISIË.

I. Inleiding.

Alvorens met de geschiedenis van het klooster der Minderbroeders te Reckheim te beginnen, achten wij het noodig een woord te schrijven over de groote kloosterorde van den H Franciscus, in haar geheel beschouwd. Doch, dit slechts om den lezer een juist denkbeeld te geven van de geheele Orde en tevens van hare eigenaardige namen en instellingen, die wij dikwijls in den loop dezer verhandelingen zullen ontmoeten.

De nakomelingen van den Heiligen Franciscus vormen voorzeker eene der talrijkste kloosterfamiliën van de H. Kerk. Die familie is verdeeld in verscheidene vertakkingen, alle aan denzelfden stam gegroeid, alle even vast aan hem gehecht.

Hoe ze ook heeten, hoe ze ook leven, hoe ze ook gekleed gaan, alle leden daarvan zijn en blijven Franciscanen, kinderen van denzelfden Aartsvader; alle vertakkingen zijn door de Heilige Kerk goedgekeurd en gezegend. Verscheiden door den voornaam, zijn zij

Digitized by Google

één door hun familienaam; ettelijke trekken verschillen, die het eene kind van het andere onderscheiden, de familietrekken blijven.

II. Oorsprong der drie regels.

De heilige Franciscus werd te Assisië, provincie Umbria in Italië, in 't jaar 1182 geboren. Op 24 jarigen leeftijd nam hij het vaste besluit geheel voor God te leven. Hij begon alsdan eene wonderbare levenswijze, den tijd bestedende aan de oefening van gebed, versterving, de heldhaftigste naastenliefde en strengste armoede. Weldra wilden eenige zijner stadgenoten zijn voorbeeld navolgen; hij schreef hun eene zeer strenge levenswijze voor en zóó ontstond in 1209 de orde der *Minderbroeders*.

Deze mag niet verward worden met de orde der *Minimen*, later door den H. Franciscus a Paula gesticht. De H. Franciscus van Assisië schijnt de opkomst dezer orde voorzien te hebben, toen hij zijde: „Ik noem u Minderbroeders; komen er andere die zich Minimen noemen, dan zult gij de mindere onder de minsten zijn: „si veniant alii qui se minimos dicant, dicite vos minores minimis".

De orde telde reeds een zeker getal leden, toen de H. Franciscus op den 16n April 1210, met zijne eerste gezellen door den Paus Innocentius III in gehoor ontvangen werd en mondelings diens goedkeuring ontving: op dien dag legden alle deze broeders met hunnen heiligen Stichter, te Rome hunne plechtige geloften af in handen van den Paus zelven.

De Heilige stichtte in 1212 eene *tweede orde* voor vrouwen, onder de leiding van de heilige Clara. Deze orde is alom verspreid en bekend onder den naam van *Clarissen* of *arme Clarissen* (1) en volgt den regel van H. Franciscus zonder eenige verzachting. In deze orde kwamen later verschillende takken.

Omstreeks 1260 vinden wij de *Clarissen-Urbanisten*, die ook den regel van den H. Franciscus volgen, maar met de verzachtingen door Paus Urbanus IV aangebracht en met toestemming tijdelijke goederen te bezitten.

---

(1) In België zegt men Arme Claren.

Digitized by Google

Nog later komen de *Clarissen-Colettinen* voor, die den regel der H. Clara nakomen, met de strenge verordeningen der H. Coleta.

De Gelukzalige Beatrix de Sylva stichtte in 1489, ter eere der Onbevlekte Ontvangenis van Maria, eene kloosterorde met den regel van den H. Franciscus en onder het bestuur der Paters Minderbroeders. Deze kloosterzusters zijn bekend onder den naam van *Conceptionisten* (1).

In 1501 werd nog eene orde van kloosterzusters gesticht door de gelukzalige Joanna van Valois, koningin van Frankrijk en den gelukzaligen Gabriël-Maria; ook deze werd onder het bestuur der Minderbroeders gesteld en kreeg den regel van den H. Franciscus, met den naam van *Annonciaden.*

Deze twee laatste congregatiën zijn niet rechtstreeks verbonden met de orde der H. Clara.

Eindelijk, in 1540, stichtte de Eerwaarde Moeder Maria Longa te Napels een klooster van Clarissen, die zij den eersten regel ter onderhouding gaf, met eenige bijzondere statuten daaraan toegevoegd door de Paters Capucijnen; alzoo ontstonden de *Capucijnessen.*

De H. Franciscus riep nog eene *derde stichting* in het leven, waarin diegenen werden aangenomen, die, zonder de wereld te verlaten, tot zekere mate zijne versterving en zijne zelfverloochening willen navolgen, hetzij in den huwelijken, hetzij in den maagdelijken staat.

Deze derde regel was weldra door eene menigte broeders en zusters aangenomen: pausen, bisschoppen, koningen, edellieden, zoowel als wereldsche priesters, eenvoudige burgers of arme landlieden, volgden de voorschriften van den heiligen Aartsvader.

Alhoewel deze *derde regel* oorspronkelijk alleen geschreven werd voor die in de wereld bleven, was hij nochtans de aanleiding tot het ontstaan van een groot getal kloosters, waarin broeders of zusters een gemeenschappelijk leven aanvaardden. Wij vinden deze overal verspreid en onder verschillende namen bekend, als Franciscanen en Franciscanessen, Penitenten, Bruine Broeders, Zwartzusters, Grauwzusters, Recollectinen, Derde ordelingen en meer

(1) Te Weert heeft het klooster der derde orde van Penitenten den *titel* van Conceptionisten aangenomen.

Digitized by Google

andere. Zij bewerken hunne eigene zaligheid door het onderwijzen der kinderen, het verplegen der zieken, het verzorgen van krankzinnigen, het opvoeden der weezen, het zorgen voor ouden van dagen, kortom door allerlei werken van barmhartigheid.

Over deze twee laatstgenoemde Regels zullen wij niet langer uitweiden, 't zou ons te ver voeren en ons doel doen missen, doch de eerste orde vraagt nadere en meerdere gegevens ter oorzake harer menigvuldige namen en vertakkingen.

III. Geschiedenis van de eerste orde tot aan hare verdeeling.

Om de verschillende benamingen en vertakkingen dezer orde, die wij in den loop dezer geschiedenis ontmoeten, goed te verstaan en uit te leggen, moeten wij de twee oorzaken, die ze voortbrachten, goed in acht nemen:

1° de strekking der orde,
2° de tijdsomstandigheden.

1°. *De strekking der orde.*

De orde van den H. Franciscus bleef gedurende eeuwen vereenigd, onder denzelfden overste en denzelfden algemeenen regel. Doch van 't begin af bestond er in de orde eene dubbele strekking; aan de eene zijde waren de broeders der strengste regeltucht, die de volstrekte armoede van den H. Franciscus omhelsden; aan de andere zijde, de broeders van den zachteren regel met aan hun hoofd Broeder Elias van Cortona.

Deze trachtte reeds in het leven van den H. Franciscus, verzachting in de onderhouding der volstrekte armoede in te voeren, maar de heilige Stichter weerstond altijd aan die strekking en verijdelde immer de pogingen.

Toen de heilige Franciscus gestorven was, volgde Hem broeder Elias, een man van groot vernuft en wetenschap, als algemeen overste op. Deze begon dan voor goed en met meer gevolg, omdat hij alsdan alle gezag bezat, met zijne verzachting in zake van armoede in te voeren. Hij scheen overtuigd te zijn van twee

Digitized by Google

zaken: ten eerste, dat die strenge, volstrekte armoede niet altijd kon onderhouden blijven; ten tweede, dat vele leden der orde, verzachting in dat punt verlangden. Een zeker getal kloosterlingen deelden zijne zienswijze; doch van den anderen kant zien wij den heiligen Antonius van Padua, Cæsarius van Spiers en met hen, verreweg de meeste kloosterlingen als verdedigers der strengere onderhouding van den regel optreden.

De zaak werd reeds in 1230 aan 't oordeel van den Paus Gregorius IX onderworpen. Deze benam alle macht aan Broeder Elias, maar stemde toch toe in zekere verzachting der armoede, die dan ook door een gedeelte der kloosterlingen aangenomen werd.

Zóó begonnen de moeielijkheden van 't begin der orde af en 't brandpunt was altijd de uitlegging en de toepassing van 't zesde hoofdstuk van den regel: „Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sed tamquam peregrini et advenæ in hoc sæculo in paupertate et humilitate Deo famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter".

Van toen af ontstonden twee soorten van *observantiën*, of als men wil, twee manieren van den regel te volgen in zaken van armoede: eene zachtere en eene strengere. Er kwam geene scheuring, nochtans vormden zich daardoor verscheidene congregatiën, die eenige bijzondere statuten aannamen.

Wij willen hier in 't kort eenige dier congregatiën aanduiden:

Zóó ontstonden de *Cesarinen*, die broeder Cesar van Spiers als hun hoofdleider erkenden. Deze congregatie verdween tijdens het bestuur van den zaligen Joannes a Parma;

De *Celestinen* of *arme eremieten Celestinen*, naar den naam van den heiligen Paus Celestinus V, die ze goedkeurde. Deze congregatie werd door den Paus Bonifacius VIII opgeheven;

De *Clarenen*, die zich omstreeks 1302 eerst vestigden op den oever der rivier Clareno, nabij Ancona, en een soort van kluizenaarsleven leidden. Zij sloten zich in 1517 bij de onderhouding aan, tengevolge van de Bulla van Paus Leo X;

De *Coletanen*, die de statuten, in 1412 ingevoerd door de heilige Coleta, aannamen en in onze Belgische provinciën onder anderen zeer streng leefden;

De *Amadeanen*, door broeder Amadeus de Sylva omtrent 1460 vereenigd, om den regel zoo streng mogelijk na te leven;

Digitized by Google

De *Soccolanten*, die houten sandalen droegen;

De *Caperolanen*, naar Petrus Caperolus genaamd; en meer andere kleinere congregatiën, die evenals al de overige, vóór en na, in den loop der eeuwen verdwenen of opnieuw in de groote orde versmolten werden.

Dit alles geeft een denkbeeld van de menigvuldige kleine hervormingen, die in den loop der tijden ontstonden. Maar men mag niet vergeten, dat alle die congregatiën hun bestaan te danken hadden aan den ijver om de strenge regeltucht te bewaren niettegenstaande dat zij alle, alhoewel op zekere manier van de overige leden der orde verschillend, toch nooit van haar scheidden en dat hunne bijzondere oversten altijd van den algemeenen overste afhankelijk bleven.

2°. *De tijdsomstandigheden.*

De tweede oorzaak is te zoeken in de droevige tijdsomstandigheden en de allergrootste gevaren, waarin de Heilige Kerk zich bevond in de drie eerste eeuwen van 't bestaan der Minderbroedersorde. Als men die goed overweegt, verstaat men gemakkelijk hoe lastig het moest zijn, destijds veel meer dan heden, om eene zoo groote orde, duizenden van leden tellende, over de gansche wereld verspreid, te besturen en in hare volkomene eenheid te bewaren. De reizen, toen lastig en vol gevaren, duurden soms maanden lang; de wegen waren slecht en onveilig; briefwisseling of geregelde betrekkingen konden niet bestaan De wereld was verbrokkeld in eene menigte koninkrijken en kleine vorstendommen, die malkander gedurig te vuur en te zwaard aanrandden. De ketterijen en scheuringen in de Heilige Kerk brachten de droevigste verdeeldheden te weeg. Geen jaar ging er voorbij, of men was getuige van oorlog, opstand, burgerkrijg, strooptochten, de schrikkelijkste bloedtooneelen.

Door dat alles leed de Orde dikwijls zware beproevingen. Hier werden eenige kloosters uiteengejaagd, daar werd de gansche Orde verbannen; ginder werden de kloosterlingen gevangen genomen of gemarteld, elders in de onmogelijkheid gesteld om den regel te volgen; dikwijls werden alle betrekkingen met de oversten af-

Digitized by Google

gebroken, verhinderd of bespied: zoodat het bewaren der eenheid in de orde en harer strenge regeltucht moeilijk, niet zelden onmogelijk was.

Bewonderen wij des te meer dien forschen stam door den H. Franciscus geplant. Eeuwen lang door de hevigste stormen en orkanen geschokt, blijft hij even pal en krachtig aan alles weerstaan. Oud schijnt de stam, maar 't lachende groen zijner kruin getuigt, dat overvloedig sap hem gedurig een nieuw leven ingiet.

Deze twee historische feiten zien wij altijd gedurende de eerste eeuwen van 't bestaan der orde: inwendig is er in de orde voortdurend eene strekking om de strengste regeltucht te bewaren of te vernieuwen, uitwendig wordt zij bestoken door alle mogelijke vijanden, die list en macht in 't werk stellen, om haar te verdelgen. Door de eerste oorzaak ontstonden alle die congregatiën met strengere strekking; door de tweede ontstond in sommige streken verzachting, soms verzwakking, naar gelang der vrijheid die de kloosterlingen genoten.

Het is vooral in de vijftiende eeuw, dat die menigvuldige scheidingen meer en meer gevoelig werden. En, niettegenstaande een groot getal uitspraken van den heiligen Stoel, kwam er toch geene eigenlijke ware eenheid tot stand. Er was geen land, soms geene provincie, of men vond er twee, drie, zelfs meer Congregatiën van dezelfde orde van St. Franciscus; overal maakte men het onderscheid tusschen de kloosterlingen der strenge en zachtere onderhouding; vandaar dat een schrijver zegt: „ubique erant Minoritae zelosi inter laxos".

Toen besloot Paus Leo X die zaak voor goed te regelen.

IV. Verdeeling der 1ste Orde.

Wij zullen eerst de namen uitleggen van de drie groote takken der orde van den H. Franciscus, die wij in deze geschiedenis zullen aantreffen.

De eerste tak draagt den naam van *Observanten*, afgeleid van 't latijnsch woord „observare", dat wil zeggen „onderhouden", „streng nakomen". Die benaming wordt ontleend van het streng leven dezer kloosterlingen, die den oorspronkelijken Regel van

Digitized by Google

hunnen heiligen Stichter zonder verzachting altoos volgen en dit wel bijzonder in zake van armoede. Zij mogen niets bezitten, noch goederen, noch renten; zij mogen noch geld, noch erfenissen aannemen; zij doen gelijk de H. Franciscus in den vollen zin van 't woord: zij leven van aalmoezen, „vadant pro eleemosyna confidenter".

De tweede tak wordt genoemd die der *Conventueelen*, naar 't woord „Conventus", dat is klooster. Zoo zegt men conventueele kerk, in onderscheid met collegiale kerk, abdijkerk, parochiekerk; doch hier, waar het woord toegepast is op Franciscanen, wordt het in eenen anderen zin gebezigd. Men noemt deze Conventueelen, in tegenstelling met de Observanten: ten eerste, omdat deze kloosterlingen groote kloosters en prachtige kerken bezitten, die in 't geheel niet te vergelijken zijn met de kleine kloosters en de eenvoudige kerken der Observanten. In Italië vooral valt dit groot verschil in 't oog; en als men de schoone kloosters te Assisië, te Padua en elders, door de Conventueelen bewoond, beschouwt, is men getroffen door de armoede die men ontmoet, bij de Portiuncula-kapel, op den berg Alvernus of in andere eenzame plaatsen door den heiligen Franciscus en zijne eerste volgelingen, nu nog door de Observanten (vandaag noemt men ze kortweg Minderbroeders) bewoond; en men versta goed, dat het volk dien naam, als onderscheiding tusschen de kloosterlingen der strengere en der zachtere onderhouding heeft kunnen gebruiken, reeds vóór dat Paus Leo X hem voor goed in zijne bulla aannam. Ten tweede, omdat deze kloosterlingen, en dit met volle recht en met goedkeuring der heilige Kerk, dispensatiën, privilegiën of voorrechten, in een woord verzachting in de strenge onderhouding van den regel verworven hebben, en dit vooral in het aannemen, dragen en gebruiken van geld en in het bezitten van eigendommen en renten. In dezen zin komt het woord Conventueel nog meer voor in de geschiedenis der kloosters en in het kerkelijk recht, bij voorbeeld als onderscheid tusschen de Camaldulen van strengere en zachtere onderhouding, en bij de Dominicanen, waar die der zachtere levenswijze wel eens Dominicanen Conventueelen genoemd worden.

't Is dan ook bijzonder om deze tweede rede dat de Paus Leo X die benaming bezigde en voor goed aannam.

Digitized by Google

De derde tak is die der *Capucijnen*, die eerst later ontstond. Zij kregen dien naam, afgeleid van 't Latijnsch woord „Caputium", kap, door welk kleedingstuk hun kleedij merkelijk verschilt van die der overige Franciscanen.

Deze gegevens zijn voldoende, dunkt ons, om de namen te doen verstaan en zullen wij verdere uitlegging ter zijde laten, want vele dier geschiedkundige punten zijn hardnekkig betwist; er is veel vóór en tegen geschreven. Werken, overigens door zeer geleerde mannen uitgegeven, zijn ontsierd door beweringen, toepassingen, zinspelingen, woorden, die nooit uit eene pen hadden mogen vloeien, zoodanig dat dengene die zulks doorleest, onwillekeurig het woord van onzen Goddelijken Zaligmaker: „Boanerges" te binnen komt, en dat men zich niet verwondert de heilige Kerk met haren banvloek te zien dreigen al wie zulke geschillen nog zou durven doen herleven.

Zien wij nu verder de verdeeling der orde. Gelijk wij zoo even zeiden, besloot Paus Leo X alle moeielijkheden voor goed te regelen. Hij ondernam dat werk op dringend verzoek van vorsten en bisschoppen, volgens den vurigen wensch van een groot getal kloosterlingen, en ook, door eigene neiging aangespoord; met het inzicht van door innige vereeniging der Franciscaner familiën en zoo mogelijk, door volkomene eenheid, meer bloei in de orde en meer goed in de wereld tot stand te brengen. Hij beriep dan een algemeene vergadering der orde, die bijeenkwam in 't klooster van Ara Coeli te Rome, in den zomer van het jaar 1517.

Het doel der vergadering: de eenheid der orde, werd door den Paus zelven uitgelegd en hij drong er vurig op aan, dat alle leden hun best zouden doen om die zoolang gewenschte eenheid te bekomen.

De Observanten, of liever de broeders van alle congregatiën met strengere regeltucht, toonden zich bereid tot alles, op slechts ééne voorwaarde, de aloude strenge onderhouding moest bewaard blijven.

De broeders der zachtere onderhouding, reeds Conventueelen genoemd, in veel kleiner getal, toonden zich minder inschikkelijk;

Digitized by Google

zij wilden de dispensatiën en privilegiën bewaren, door de algemeene Kerkvergadering van Constanz in 1415 en later door Paus Martinus V vergund.

Toen verzocht de Pans, dat al wie de privilegiën verlangden, zich uit de algemeene vergadering zouden verwijderen, om eene bijzondere vergadering te houden in 't klooster der XII Apostelen.

Verreweg het grootste getal bleef in Ara Coeli en benoemde toen een algemeenen overste, aan wien Zijne Heiligheid het aloude zegel der orde en den alouden naam Minister Generaal der Minderbroeders toekende.

Diegene, die zich op verzoek van den Paus verwijderd hadden, werden voorgezeten, in naam des Pausen door drie Cardinalen; hunne vroegere dispensatiën en privilegiën werden bekrachtigd, en zij kozen een afzonderlijken algemeenen overste, die den naam kreeg, van Magister Generaal der Minderbroeders-Conventueelen.

Deze Magister moest dan zijne goedkeuring vragen aan den algemeenen Minister der Observanten; maar deze bepaling werd later niet meer vervuld en zoo brak de eenige draad, die de twee deelen der orde nog verbonden hield.

Paus Leo X vaardigde in December van 't zelfde jaar de zoogenaamde bulla der Vereeniging: „Ite et vos" uit, die alles, wat in de algemeene vergadering geregeld was, ten volle bekrachtigde, vooral deze punten:

Alle afzonderlijke congregatiën zijn afgeschaft: Clarenen, Coletanen, Amadeïten, ongeschoeiden van Spanje en Portugal en meer andere, alle van strengere onderhouding, zijn met de Observanten in één lichaam vereenigd; hunne bijzondere statuten en hunne bijzondere namen zijn voortaan verboden; er blijft één regel, en één naam: Minderbroeders, met of zonder het bijvoegsel der Reguliere onderhouding: „Fratres Minores S^i Francisci Regularis Observantiæ vel simul vel disjunctive nuncupentur".

Zij, de strenge onderhouders, kiezen eenen algemeenen overste, met den ouden naam Minister-Generaal, met den ouden regel; deze algemeene overste moet altijd een lid zijn der strenge onderhouding: „ne caput suis membris difforme appareat".

De broeders der verzachte onderhouding zullen voortaan een afzonderlijk bestaan hebben en een afzonderlijken tak vormen; zij zullen hunne privilegiën en dispensatiën bewaren, eenen alge-

Digitized by Google

meenen overste kiezen met den naam van Magister of Algemeenen Meester en den naam dragen van Minderbroeders-Conventueelen.

Zoo was dan voor goed aller wensch voldaan en een nieuwe dageraad rees op voor de gansche orde: de oude stam bleef staan met twee machtige takken.

Een woord over het KLEED der Minderbroeders.

De *Minderbroeders* droegen van 't begin af der orde een grijs kleed, aschkleurig, met wit koord en kleinen kraag, die van achteren met eenen punt neerhing en waaraan eene kleine kap is bevestigd; zij gingen blootshoofd en barrevoets met sandalen. „Pannum, griseum quo indui solent fratres de observantia St. Francisci" zoo zeggen de Acta Sanctorum (23 Oct. in 't leven van St. Jan de Capistrano). Zoo bleef het in de eerste eeuwen; later namen de Reformaten, de Recollecten, de Onderhouders van Italië, de bruine kleur, dat is de kleur der boetekleederen, aan. Doch bij de Barrevoeters-Alcantarijnen en de Onderhouders van Frankrijk, Spanje, Portugal en Amerika, bleef de grijze aschkleur in voege.

Heden, volgens de nieuwe constitutiën door Paus Leo XIII goedgekeurd, is de kastanjebruine kleur in de gansche orde der Mindebroeders gebezigd; slechts de kloosterlingen, die tot de waardigheid van bisschop verheven zijn, dragen de grijze kleur.

De *Capucynen* namen dezelfde kleedij aan als de overige Franciscanen met dit verschil dat zij eene veel grootere kap dragen, die aan het kleed en niet aan eenen kraag is vastgenaaid; de kleur van 't kleed is bruin. Paus Clemens VII, in zijne bulla „Zelus religionis", gaf hun toestemming om die groote kap te dragen en ook om den vollen baard te bewaren.

De *Minderbroeders-Conventueelen* dragen een zwart kleed met witte koord, hunne kleine kap is aan een kort manteltje gehecht, dat de schouders dekt en tot op de armen afvalt en van achteren in een punt neerkomt. Zij dragen kousen, schoenen en den gewonen priesterhoed.

V. GESCHIEDENIS DER ORDE NA HARE VERDEELING.

Na de verdeeling kon men overal een nieuwen bloei in de

Digitized by Google

groote Franciscaner familie bewonderen; 't was alsof haar een nieuwe zegen, milddadig en overvloedig geschonken werd; met recht heeft de geschiedenis dit schoon tijdvak als de wedergeboorte der orde aangeteekend.

De *Conventueelen*, wel is waar, zagen hun getal merkelijk verminderen, omdat vele onder hen, aan hunne privilegiën verzaakten om den zuiveren, strengen regel van den H. Franciscus te omhelzen. Niet alleen enkele kloosterlingen, maar gansche kloosters, zelfs gansche provinciën sloten zich bij de Observanten aan.

Nochtans, deze orde heeft veel goed gesticht in de heilige Kerk en verdient ten volle aller lof en achting. Al zijn de Conventueelen niet verplicht de uiterste armoede van den H Franciscus te volgen, leven zij niettemin in zekere armoede, versterving en gebed en werken zij met grooten ijver voor het goede. Vele onder hen hebben zich verplicht tot strengere boetvaardigheid en zijn daarom bekend onder een naam van Conventueelen-Reformaten.

Zij bezitten het groot klooster van Assisië, waar zij het lichaam van den heiligen Aartsvader bewaren; zij hebben insgelijks het groot klooster van Padua, waar men het lichaam van St. Antonius vereert; sedert Paus Clemens XIV, vervullen zij de eervolle bediening van biechtvaders in de Basiliek van St. Pieter te Rome; daarbij werken zij ook als zendelingen bij de ongeloovige volkeren in Moldavië, Turkije en America.

Steeds hebben zij vele voorname en geleerde mannen voortgebracht; hunne theologanten hebben met groot gezag gewerkt in de kerkvergadering van Trente; bisschoppen en kardinalen zijn uit hunne orde gesproten; drie pausen: Sixtus IV, Sixtus V en Clemens XIV, hebben uit hunne kloosters, St. Petrus' stoel bestegen; de heilige Josephus a Cupertino en de gelukzalige Bonaventura van Potenza, hebben zich door hunnen regel geheiligd en zijn op de altaren verheven.

Sedert de ongelukkige Fransche omwenteling op het einde der XVIIIe eeuw, heeft deze orde zich niet goed kunnen opbeuren en het getal der kloosterlingen is klein, in vergelijking met dat der Observanten en der Capucijnen: de Conventueelen zijn heden niet meer dan vijftien honderd in getal.

De Observanten, die nu een afzonderlijk bestaan gekregen hadden, begonnen met verdubbelden ijver alles in te richten en

Digitized by Google

hunne werken uit te breiden. Hun Generaal P. Franciscus Lichetus ving aan met het bezoeken der kloosters en doorreisde Polen, Bohemen en Saxen. De Generaal P. Franciscus Quinones, later tot de waardigheid van Cardinaal verheven, volgde zijn voorbeeld en trachtte zijn werk te voltrekken.

In zijne rondreizen herstelde hij overal het streng leven volgens den regel en nam in zijne orde vele kloosters op, en zelfs gansche provinciën van Conventueelen, die aan hunne voorrechten verzaakten.

Dit alles bracht een nieuw leven te weeg, en 't was alsof de Goddelijke Voorzienigheid op die wijze de gansche orde wilde zuiveren en versterken en zóó voorbereiden om met hardnekkigheid en onverschrokken moed te strijden tegen de opkomende ketterijen der Protestanten.

't Is tegen de Protestanten bijzonder dat de pogingen der Observanten gericht waren. In 't Concilie van Trente zien wij o. a. drie hunner Generalen die zich eenen roemrijken naam verwierven. P. Joannes Calvius, gewezen generaal der orde, werd daar aangesteld als theologant van den Paus; P. Vincentius Lunellus, ook gewezen generaal der orde, vervulde dezelfde bediening als theologant van Keizer Karel V; beiden stierven tijdens het Concilie, en de Cardinaal Pacoecus zeide toen in de plechtige zitting: „hodie defecit concilio vir ex insignioribus ejus; eindelijk de generaal Franciscus de Zamora die er zijn orde vertegenwoordigde en zich om zijne welsprekendheid deed bewonderen.

In die plechtige kerkvergadering werd alles geregeld om de H. Kerk te verdedigen en de ketterij te keer te gaan. De Observanten, zeer talrijk in al de landen door de nieuwe dwaalleer aangetast, spaarden hunne moeite niet; en om hun werken krachtdadig te ondersteunen, gaf de Paus aan den Generaal der orde, P. Vincentius Lunellus, bijzondere macht voor hem en voor zijne kloosterlingen om de ketters met de H. Kerk te verzoenen, (breven: „Capientes" van 25 Aug. 1539, en „Cum tuus ordo" van 1540). Vervolgens zond Keizer Karel V hem naar Duitschland om al het mogelijke te doen tot stichting van den vrede.

Overal vielen de Observanten de valsche propheten der zoogezegde reformatie aan. Wie zal hunne martelaars tellen in Engeland, waar zij aan de dolle woede van Hendrik VIII en zijne

Digitized by Google

opvolgers weêrstonden? Wie zal hen tellen, die in Duitschland als onverwonnen strijders vielen? In Frankrijk alleen, waren er in den tijd van veertien jaren (1560 -1574) tweehonderd, die door 't vergieten van hun bloed den palmtak der overwinning verwierven.

Door dit alles leden nochtans hunne andere werken niet. Immers de Observanten bleven de vertrouwelingen der Pausen in de eervolle bediening van biechtvaders in St. Jan van Lateranen te Rome; zij breidden zich uit over alle Christen-landen; vooral bleven zij trouwe en heldhaftige bewakers der heilige plaatsen van Palestina en van 't heilig Graf, die zij zoo menigmaal, ten koste van hun bloed, verdedigden en bewaarden.

En gedurende al dien tijd werden de overzeesche missiën niet vergeten. Men weet hoe de Observanten vooraan stonden, om die nieuw ontdekte landen voor Christus' Kerk te winnen; men weet hoe Christoffel Columbus in het klooster de la Rabida steeds troost en raad vond bij zijnen besten verdediger P. Juan Perez de Marchena; men weet ook dat de Observanten hem in zijne ontdekkingsreis vergezelden, dat de eerste H. Mis in de nieuwe wereld door een hunner werd opgedragen en dat ook dáár het eerste klooster door hen gesticht werd, namelijk te S. Domingo.

Alle missiewerken werden voortgezet en uitgebreid, zoodanig dat alle werelddeelen getuigen waren van den ijver en de zelfopoffering dezer Franciscaner zendelingen.

Doch beperken wij ons hier bij ons Vaderland. Hier, in onze Nederlandsche provinciën waren zij de voorwacht der strijders tegen de hervormers en de wilde Geuzen. Ook hadden deze het bijzonder op hen gemunt. Overal werden de kloosters der Observanten aangerand, geplunderd of vernietigd. De schoone Hollandsche provincie verloor al hare kloosters op het gebied der Staten, toen deze zich van de heerschappij van Spanje losscheurden en aan het Katholiek geloof verzaakten.

Negentien kloosters vergingen in den storm der vervolging en op vele plaatsen bezegelden de kloosterlingen hun heilig leven met eenen bloedigen marteldood.

Den 24 Juni 1572 werd te Alkmaar gemarteld P. Daniel van Arendonck met vier gezellen; den 9 Juli 1572 stierven in de schrikkelijkste folteringen de heilige Martelaars van Gorcum (1);

(1) Grootendeels Franciscanen.

Digitized by Google

te Knesselaere, in 1575 werd P. Olys, van 't klooster van Nijvel, door de Geuzen vermoord; te Dixmude den 30 November 1578, werd door de Geuzen van zijn sterfbed gerukt P. Andreas van den Dyck; met de handen samengebonden, werd hij op de groote markt schandelijk ontbloot, met roeden en stokken gegeeseld, totdat hij badend in zijn bloed ter aarde neèrviel, en zijn geest gaf; te Brugge werden in 1578, door de Geuzen onder bevel van den Calvinist Ryhove, levend verbrand, P. Franciscus de Vingenare, P. Franciscus Mertens, en de student in de godgeleerdheid Fr. Martinus Revelare; te Brussel viel, den 15n Juni 1589, door de Geuzen aan den voet van 't heilig Altaar doorstoken, P. John Gray, eerbiedwaardige grijsaard, als kloosterling uit Schotland verbannen.

Maar al dat strijden vuurde gedurig hunnen moed aan; want terwijl andere worstelen en ten koste van hun bloed de H. Kerk verdedigen, vormden zich hier te lande altijd nieuwe mannen om in 't gelid te springen en de gebroken scharen aan te vullen. Een klooster werd geopend te Douai voor de Engelsche Paters, bannelingen uit hun vaderland, om daar studenten op te leiden tot nieuwe zendelingen. Een klooster werd gesticht, St. Antonius te Leuven, om de Iersche Paters voor te bereiden tot den marteldood. En langs de noordergrenzen zien wij verschillende kloosters verrijzen, te Megen, te Weert, te Venray en te Turnhout, als voorposten tegen den vijand, om daaruit hulp te brengen aan de getrouwe Katholieken van Holland.

Trots alle moeielijkheden en de dreigendste gevaren, met eene wonderbare zelfopoffering, rukten zij opnieuw in de Staten-Provinciën, en richtten missiën op in alle aanzienlijke steden. Engeland ook ziet met verbazing dat alle pogingen om de Observanten aan de grenzen af te keeren, nutteloos blijven en er des te meer opstaan om ze te vervangen. Hier zouden wij nog een groot getal Observanten moeten noemen, die geboekt staan als vermaarde redenaars; anderen die zich als leeraars en schrijvers eenen grooten naam verwierven, anderen nog die als legaat der Pausen of gezant van keizers en koningen veel goed deden en vooral nog die helden die de H. Kerk op hare altaren heeft verheven. Doch dat alles kunnen wij hier slechts aanstippen.

Voorwaar, dit tijdvak hecht de schoonste parel aan St. Fran-

Digitized by Google

ciscus-kroon in België. Wie zal de pen opnemen om die glorierijke daden omstandig te beschrijven, om die helden naar verdiensten te doen waardeeren?

Die wonderbare werking kwam zeker voort uit bijzondere zegeningen van God, verworven door het heilig leven der kloosterlingen, die voor en na, op betrekkelijk korten tijd, allen tot de strenge hervorming der Recollecten waren overgegaan.

Sedert 1475 (zonder de vorige Heiligen der orde te tellen) schonken de Minderbroeders aan de H. Kerk, negen en twintig Heiligen en vier en vijftig Gelukzaligen.

Volgens de berekening van het algemeen kapittel der Orde, gehouden in 1895, tellen de Minderbroeders meer dan zestienduizend zes honderd kloosterlingen. Hunne Missionarissen werken *in Europa:* in Albanië, Epirea, Macedonië, Montenegro, Turkije; *in Asië* zijn ze in Palestina, als bewaarders der heilige plaatsen en in China met negen Apostolische Vicariaten; *in Afrika* werken ze in Opper- en Neder-Egypte, Marokko en Tripoli; *in Amerika* zijn zij gevestigd in Canada, de Vereenigde Staten, Mexico, de Argentijnsche Republiek, Bolivia, Brazilië, Chili, Columbia, Equador, Guatemala en Peruvia; *in Oceanië* eindelijk hebben zij missiën op de Philippijnsche eilanden.

De Minderbroeders bezitten ook de oudste kloosters der orde, en bijzonderlijk het heiligdom van Maria ter Engelen en dat van den berg Alverna. Zij zijn aangesteld als biechtvaders in de kerk van St. Jan van Lateranen, de moederkerk der katholieke wereld.

Eenige jaren na de voornoemde verdeeling der orde, in Observanten en Conventueelen, werd er een nieuwe tak op den ouden stam van St. Franciscus-orde ingeënt, namelijk, de tak der *Minderbroeders-Capucijnen*.

Deze erkennen voor hunnen stichter den Minderbroeder-Observant, Mathaeus van Baschi, die in 't jaar 1528, door de Bulla van Clemens VII „Zelus religionis", de toestemming kreeg om het kluizenaarsleven te leiden, de groote kap en den baard te dragen. Eenige andere Minderbroeders volgden weldra zijn voorbeeld en men noemde ze toen Eremieten van St. Franciscus; doch later kregen zij den naam van Capucijnen. Hun getal werd steeds grooter, zoodanig dat hunne jonge congregatie, die eerst door

Digitized by Google

Paus Clemens VII, onder het gezag was gesteld van den algemeenen Magister der Conventueelen, reeds in 1536, door de bulla „Exponi nobis" van Paus Paulus III, het recht kreeg van een eigenen Vicaris-Generaal te benoemen, die nochtans moest goedgekeurd worden door den Magister Generaal der Conventueelen.

Het jaar daarna, door de bulla „Cum sicut", bekrachtigde dezelfde Paus hún rechten: de groote kap te dragen, het kluizenaarsleven te leiden, naar het gebruik der kluizenaars, den vollen baard te dragen en daarenboven nog, alle voorrechten der Eremieten Camaldulen te genieten.

Alhoewel deze nieuwe congregatie in den beginne veel te lijden had, groeide zij gedurig aan en nadat zij, omtrent eene eeuw lang, onder het gezag der Conventueelen had voortgeleefd, verkreeg zij van Paus Paulus V, in 't jaar 1619, door de bulla, „In Supremo", het recht een afzonderlijken generalen overste te noemen, om voortaan onafhankelijk te blijven bestaan.

Deze nieuwe orde bracht, van den beginnen af, veel bij tot de glorie Gods en de zaligheid der zielen en streed moedig mede met de andere kinderen van den H. Franciscus: vele hunner ondergingen den marteldood. Zij tellen vijf Heiligen en zeven Gelukzaligen; vele onder hen zijn bekend als geleerde schrijvers en merkwaardige mannen; groot is het getal Capucijnen die zich overal buitengewoon verdienstelijk gemaakt hebben door het verdedigen van geloof en goede zeden en door het verspreiden van het Christendom bij de ongeloovige volkeren; zij hebben bloeiende missiën in Zwitserland, Cephalonië, Syrië, Mesopotamië, Indië, Arabië, Brasilië, Chili, Ethiopië enz.

Zoo werken zij heden nog in alle werelddeelen voort met den zelfden ijver voor 't goede, met dezelfde strenge levenswijze ten getale van meer dan negenduizend.

VI. Latere tijden.

Oorsprong van nieuwe congregatiën.

A. *De Minderbroeders-Recollecten.*

Welke zijn de Minderbroeders, die men bedoelt met den naam van Recollecten? Ziehier hun ontstaan en hunne beknopte geschiedenis.

Digitized by Google

Na de verdeeling der orde in Conventueelen en Observanten, ontstond er overal, bijzonder bij deze laatsten, zooals wij het reeds hebben opgemerkt, een buitengewone ijver om den regel in zijnen strengsten zin te onderhouden en men besloot de zoogenaamde „Statuta Barchinonensia" (VAN BARCELONA) zooveel mogelijk te volgen.

Deze schreven onder andere voor, dat men in iedere provincie een of meer kloosters zou aanwijzen, waar de broeders, die een strenger leven leidden, samen zouden leven, afgezonderd van de anderen, voor eenen tijd of voor geheel het leven.

Daar zou men den regel van den H. Franciscus volgen, maar tevens ook de strenge oefeningen in vasten, gebeden en versterving, welke de Heilige Stichter niet bevolen, maar aanbevolen had en door zijn voorbeeld geheiligd, als hij zich voor eenigen tijd op den berg Alverna, in de vallei van Spoleto of elders afzonderde, om inniger met God te verkeeren.

Die kloosters waren weldra talrijk en zeer bevolkt en men noemde ze „Inkeerhuizen", dat is huizen der eenzame betrachting „domus recollectionis"; vandaar leidde men den naam af van Recollecten.

Deze Recollecten hadden dus hun ontstaan niet te danken aan een bijzonderen stichter, maar alleen aan de strekking naar de strengere regeltucht, die bij de Observanten, ware beijveraars der versterving, vooral heerschte.

De Recollecten bleven langen tijd voortleven onder de oversten der Observanten, doch zij gingen stapje voor stapje vooruit en kregen langzamerhand eenige voorrechten. Zóó ontvingen zij eerst het recht van onder hen eenen bijzonderen definitor te kiezen, om hen te vertegenwoordigen in den raad van iedere provincie; en deze definitor kreeg later de macht en de rechten van Custos. Kort daarna werd vastgesteld, om die loffelijke levenswijze meer en meer aan te moedigen, dat alle nieuwelingen het eerste of het tweede proefjaar in een klooster van Recollecten moesten doorbrengen. Daarna vergunde men hun het recht van een noviciaat in te richten voor hunne congregatie alleen. Weldra gaf men hun ook bijzondere procuratoren, die hen te Rome zouden vertegenwoordigen bij den Minister-Generaal, zonder verdere tusschenkomst der andere procuratoren der Observanten. Reeds vóór

Digitized by Google

dien tijd hadden zij in verschillende provinciën eene eigene custodie, geheel van de anderen gescheiden en deze custodiën werden de eene vóór, de andere na tot den rang van provincie verheven, zoodat er in dezelfde streek, te gelijker tijd, een provinciaal der Observanten en een der Recollecten aangetroffen werden. De eerste afgezonderde provincie werd opgericht voor de Recollecten van Portugal, onder den titel van St. Antonius van Padua; daarna volgden de afgezonderde provinciën van Brasilië, van Oost-Indiën, van Spanje, enz.

't Is aldus dat de hervorming der Recollecten haren vooruitgang maakte. Wij kunnen natuurlijk hier slechts eenige algemeene feiten aanstippen, doch een bijzonder woord over die zaak in België zal menig lezer genoegen verschaffen.

België telde toen vele Observanten en overal trof men kloosterlingen aan die verlangden de strengste levenswijze te volgen; doch 't is eerst onder den Generaal Bonaventura Secusius de Catalagyrone, in 1593 gekozen, dat de hervorming hier te lande voor goed op vasten voet werd ingericht (1); ziehier in welke omstandigheden.

Deze Generaal werd door den Paus naar Parijs en België gezonden, om vredesonderhandelingen aan te knoopen tusschen Frankrijk en de Spaansche Nederlanden, en hij slaagde zoo goed in zijne zending, dat de vrede tusschen beide landen, den 3 Mei 1598 geteekend werd en den naam kreeg van „Vrede der Recollecten".

Hij maakte van die gelegenheid gebruik, om in deze streken de hervorming der Recollecten te bevorderen. Hij gebood den Z. E. P. Servatius Myricanus, provinciaal der Nederduitsche provincie, een klooster van Recollecten te openen: Mechelen werd aangewezen en onder het bestuur gesteld van P. Henricus De Vroom (Sedulius). Hij gaf ook bevel aan den Z. E. P. Willot, overste der provincie van Vlaanderen (2), de Recollecten voor goed te stichten. Vijftien kloosterlingen boden zich aan om de samen-

---

(1) Men bemerke, dat de Generaal der orde, Franciscus Lichetus, reeds in 1518 in het algemeen kapittel, de Recollectie voorschreef aan de *familia cismontana*, waar minstens drie kloosters per provincie werden toegekend aan de kloosterlingen die afgezonderd wilden leven; de Generaal Bonaventura Secusius zet nu dit werk voort, met de hervorming der Recollecten uit te breiden tot de *familia ultramontana*.

(2) In dien tijd hadden de Minderbroeders in België twee provinciën die onafhankelijk van elkaar bestonden: de *provincie van Vlaanderen* voor de twee Vlaanderen

Digitized by Google

leving te beginnen en men koos het klooster van St. Franciscus op de Sambre te Farciennes, in Henegouwen, om ze daar te vergaderen. Dit gebeurde in 1598, en nog dat zelfde jaar stond men ook het klooster van Nivelles aan de hervorming af en men benoemde als gardiaan daarvan P. Baudane, een der vijftien eerste Belgische Recollecten.

't Is in dat klooster van Nivelles, dat de toenmalige gardiaan, P. Jacobus van Gent, in 1604, als nieuweling aannam den jongen broeder Lambertus Trouvez, geboren te Ham-sur-Heure, die priester werd in de Missiën en den naam kreeg van Pater Richardus, waarbij men later, van Ste Anna voegde. Hij deed zijne proefjaren onder de leiding van Pater Engelbertus, een heiligen en zeer geleerden kloosterling, die ook Recollect was. Deze Pater Richardus van Ste Anna onderging den marteldood te Nagasaki, in Japan, den 10 September 1622 en werd Gelukzalig verklaard.

Dewijl hij in een klooster van Recollecten ontvangen werd, er zijne proefjaren deed onder eenen gardiaan en eenen novicenmeester, die beiden zeker Recollecten waren en ook dáár zijne professie aflegde, mag hij als de eerste Gelukzalige dezer congregatie in België aangeteekend worden.

De Z. E. P. Hieronymus Fostier, was de eerste provinciaal van deze hervorming. Hij werd gekozen in de provincie van Vlaanderen. Hij besteedde alle zijne krachten om de Recollectie in alle kloosters te doen aannemen; in 1608 was zij reeds aanvaard in het klooster van Yperen, kort daarna, in 1609, in dat van Dixmuiden; doch 't is eerst op het provinciaal kapittel, dat in 't klooster te Nivelles in 1609 vergaderde, onder voorzitterschap van den vermaarden P. Jan Neyen, dat men openlijk hier te lande den leden der hervorming den naam van Recollecten gaf.

Hier verdient ook vermeld te worden, dat de nieuwe congregatie van vrouwen, gesticht door Pater Petrus Marchant, om volgens den regel van St. Franciscus te leven, den naam kreeg van Penitenten-Recollectinnen.

---

en het Walenland, afgescheiden van de provincie van Frankrijk in 1523; en de *provincie van Nederduitschland*, voor Brabant, Limburg en Nederland, afgescheiden van de provincie van Keulen in 1529. Zie over al die verdeelingen: „*L'Ordre franciscain en Belgique*" par le Chan. Claessens, in jaargang 1882 van de „*Précis Historiques*".

Digitized by Google

Langzamerhand vermeerderde het getal der kloosters van Recollecten en na verloop van eenige jaren waren al de kloosters de hervorming toegetreden.

't Is door de Recollecten dat ons klooster van Reckheim gesticht werd.

B. *De Discalcen.*

De Discaleen (letterlijk de ongeschoeiden, doch beter de barrevoeters geheeten, omdat zij blootsvoets en zonder sandalen gingen) door denzelfden ijver aangezet die de Recollecten deed ontstaan, omhelsden ook een zeer streng leven. De Gelukzalige Joannes van Guadelupa was hun aanvoerder en gaf hun bijzondere en zeer strenge voorschriften. Zij verspreidden zich overal in Zuid-Europa en later in de Missielanden. Een hunner, de H. Petrus van Alcantara, richtte nog strenge oefeningen van boetvaardigheid in en kreeg grooten aanhang; zoodanig dat hij eene nieuwe congregatie vormde onder den naam van *Alcantarijnen.*

Doch later smolten beide congregatiën samen, onder de gemeenschappelijke benaming van Discalcen-Alcantarijnen.

C. *De Reformaten.*

De Reformaten of hervormden. — Deze naam beduidt niet eenen terugkeer naar de zuivere en strenge onderhouding van den regel, daar deze door niemand der Observantie verlaten was, maar wel eene nieuwe strengere levenswijze die door het bijvoegen van strengere statuten werd ingericht. Zij ook verspreidden zich in vele landen, doch vooral in Italië, Oostenrijk en de oostelijke aangrenzende streken; zij werken met grooten ijver zoowel in Europa als bij de heidensche volkeren.

Deze congregatiën brachten langzamerhand afgezonderde provinciën tot stand; zij hadden hunne eigene oversten en afzonderlijke statuten, maar bleven altijd aan de orde verbonden en aan den algemeenen overste daarvan volkomen onderdanig.

Door dat alles bestond de eigenlijke orde der Minderbroeders, in deze laatste tijden, alweer uit vier afzonderlijke, zeer aanzienlijke takken, namelijk: De Observanten, de Reformaten, de Discaleen-Alcantarijnen en de Recollecten. Allen te zamen vereenigd

Digitized by Google

onder eenen algemeenen overste en een en denzelfden regel van Franciscus, doch verscheiden door eigene bijgevoegde statuten.

VII. Paus Leo XIII en de nieuwe vereeniging der orde.

Die staat van zaken, vroeger gewettigd door allerlei omstandigheden van tijd en volkeren, was nu minder gerechtvaardigd, want de vier takken, onderscheiden in naam, waren allen nagenoeg even streng in hunne levenswijze. Ten anderen, ontstonden door die vertakking der orde noodzakelijk groote bezwaren en nadeelen; het algemeen bestuur was te zeer ingewikkeld en lastig, de werking en de invloed waren daardoor verzwakt, naijver en andere moeielijkheden konden er uit voortspruiten en vooral die verdeeldheid bracht een groot beletsel bij voor de algemeene bewaring der kloosterlijke regeltucht. Om al die redenen besloot de groote Paus Leo XIII, de vier familiën voor goed te vereenigen. De zaak werd voorgesteld en grondig behandeld in de algemeene vergadering der gansche orde in 1895, te Assisië gehouden, onder voorzitterschap van den Cardinaal Mauri. Alles ging veel gemakkelijker dan ten tijde van Paus Leo X; het voorstel werd nagenoeg met eenparigheid van stemmen aangenomen en na de beslissing was er geen enkele stem meer in tegenspraak.

De bulla „Felicitate quadam" van den 4n October 1897, door Leo XIII uitgevaardigd, om de volkomene eenheid te bekrachtigen, stelt onder andere de volgende punten vast:

1°. Voortaan zijn alle verscheidenheden van familiën afgeschaft en de namen tot nu toe in voege: Observanten, Reformaten, Discalcen-Alcantarijnen, Recollecten, zijn verboden; één naam alleen blijft: Minderbroeders zonder eenig bijvoegsel.

2°. De gansche orde zal slechts één hoofd en dezelfde constitutiën hebben; daaruit volgt, dat alle eigenaardige statuten, rechten, privilegiën, gebruiken der verscheidene familiën afgeschaft zijn en dat voor allen slechts een generaal, een procurator, een secretaris en een postulator blijven;

3°. Allen zullen hetzelfde habijt dragen, in alle landen, zonder het minste onderscheid in sneê, dracht of kleur;

4°. De regel van den H. Franciscus zal zuiver en letterlijk door allen worden gevolgd en allen zullen de volkomen Seraphijnsche armoede omhelsen.

Digitized by Google

van het
Minderbroederskloster te Reckheim vóór 1800.

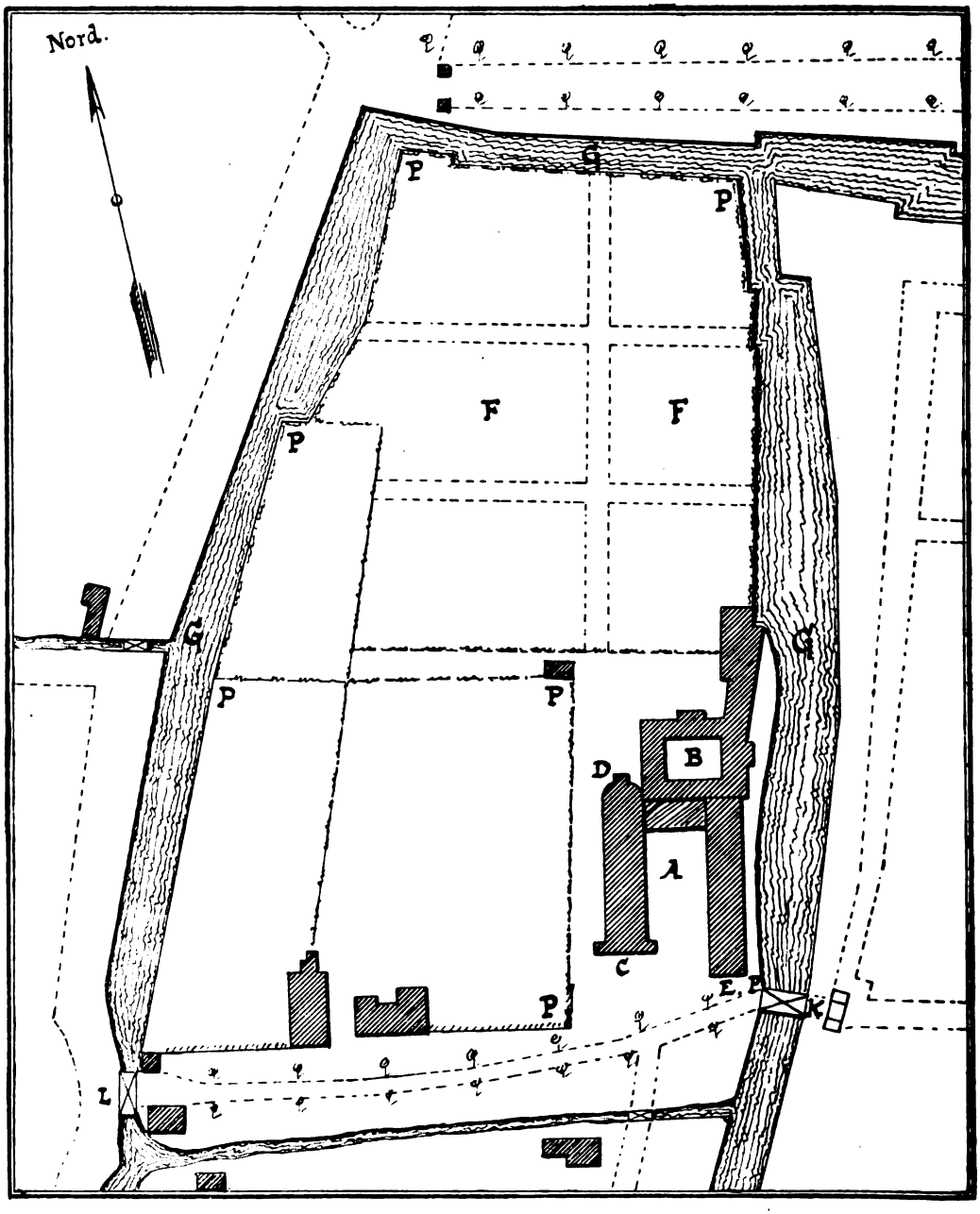

A Area of speelplaats.
B Klooster.
C Kloosterkerk.
D Portiuncula kapel.
E Studiehuis.
F Moestuinen.
P Burgerlijke paleis van 't kloostergoed.
G Walgrachten.
K Gatepoort.
L Maastrichterpoort.

Digitized by Google

TWEEDE DEEL.

DE MINDERBROEDERS TE RECKHEIM EN OMSTREKEN,

HUN KLOOSTER EN HUN COLLEGE.

I. Oud klooster der Paters Minderbroeders.

1. Inleiding.

Als men van den kiezelweg naar Reckheim komt en zoo langs de westelijke zijde het stadje nadert, rijzen er weldra vóór het oog een klokketoren en een groot gebouw op, die aller aandacht tot zich trekken: dat is het klooster der Eerwaarde Paters Minderbroeders, waarvan wij de geschiedenis willen verhalen.

De graven van Reckheim, uit het huis der Aspremont-Lynden, stonden in nauwe betrekking met het keizerlijk hof van Weenen waar zij, bijna allen, hooge posten bekleedden; sommige als geheime raad van State, maar de meeste als generaals der Duitsche legers. Hieruit volgde dat zij dikwijls langen tijd in Duitschland vertoefden, en zóó, in die streek, hunne soldaten en andere bedienden aanwierven.

Als deze nu in Reckheim kwamen wonen, was het hun, wegens

Digitized by Google

verschil der taal, moeilijk de preeken te verstaan en ook vooral om te biechten.

Om aan die Duitschers alle gemak te geven in 't vervullen hunner christelijke plichten, was de graaf van Reckheim, Frans-Gobert van Aspremont-Lynden-Reckheim, reeds in 1675 in onderhandeling getreden met de oversten der Paters Recollecten in België.

In de „Acta Definitorii" toch, gehouden te Brussel in September 1675 lezen wij:

„Art. 18". Er wordt gevraagd wat men zal beslissen nopens eene residentie in de stad Reckheim, waar zijne Excellentie de graaf schrijft, dat hij een klooster wil bouwen en dat hij verlangt daar Duitsche Paters te hebben, of ten minste Paters die de Duitsche spraak goed kennen en die den last willen op zich nemen de humaniteiten aan te leeren?

„Eerst en vooral verzetten de Oversten zich er tegen, dat de Paters van de Duitsche provinciën, onder voorwendsel van Duitsche taal, zich in 't hartje van de Nederduitsche provincie zouden willen vestigen. Daarna zeggen zij, dat zij geen beslissend voornemen kunnen geven, vooraleer de graaf zijn wensch en zijne voorwaarden duidelijk hebbe voorgesteld. Als deze billijk en redelijk zullen bevonden worden, zullen zij aan hunnen plicht niet te kort blijven om aan den graaf alle mogelijke voldoening te geven.

Daarom zullen de Paters Definitores, Marianus Broeckman en Henricus Beeck, indien 't gevoegelijk kan geschieden, in onderhandeling treden met den gezant van den graaf, of dien last aan een ander opdragen (1).

Wat er verder gebeurde is niet bekend. De acta van 1675 tot 1693 zwijgen hierover, die van 1694 tot 1732 ontbreken. Doch wij veronderstellen met reden, dat die onderhandelingen afgebroken werden, want korten tijd daarna stichtten de Duitsche Carmelieten van Aken te Reckheim een klein klooster, ook wel „Refugie" genaamd, waar altijd ten minste één Pater in 't Duitsch kon prediken en biecht hooren.

Deze stichting heeft echter niet lang bestaan, reeds in 1696 vinden wij geen spoor meer daarvan. Zij hebben waarschijnlijk te

(1) Acta Defin. Sept. 1675 te Brussel gehouden.

Digitized by Google

lijden gehad van den ongelukkigen graaf, Frans-Gobert, die iedereen het leven lastig maakte. Wat er ook van zij, zij verlieten Reckheim en zóó bleven de Duitsche bedienden en hunne familiën gedurende verscheidene jaren zonder Duitsche geestelijken.

Na het overlijden van voornoemden graaf († te Keulen 26 December 1703) kwam zijn broeder Ferdinand-Gobert zich te Reckheim vestigen en trad opnieuw in onderhandeling met de Paters Recollecten.

Dat deze zoo, evenals zijn broeder en voorganger, zich bij voorkeur tot de Paters Recollecten wendde, moet niemand verwonderen. Immers de orde van St. Franciscus, die schitterende ster der Roomsch-Katholieke Kerk, had reeds de blikken der inwoners en vooral die der grafelijke familie op zich getrokken.

Deze laatste had meermalen de gelegenheid die kloosterlingen te waardeeren en hun werken te leeren hoogschatten. Overal verspreid, in Duitschland en vooral in Oostenrijk, hadden die onvermoeibare arbeiders in den wijngaard des Heeren daar overal werken en vereenigingen gesticht, tot behoud van 't geloof en de goede zeden; en terzelvertijd verdreven zij er met den blakenden fakkel des geloofs de duisternissen der Protestantsche dwaalleeren. Ten anderen hadden de Franciscanen, als moedige soldaten van God en Vaderland, zich opgeofferd en heldhaftig alle gevaren getrotseerd in de menigvuldige oorlogen tegen de Turken, die gedurig het Duitsche rijk bedreigden, ja, dikwijls overvielen.

Meerderen hunner verfden 't slagveld met hun bloed en vielen edelmoedig, als slachtoffers hunner naastenliefde, te midden der gewonde soldaten, dien zij troost en hulp brachten. Dit alles droeg niet weinig er toe bij, om zulke kloosterlingen door arm en rijk te doen beminnen, en om hen in de groote familiën en aan 't Keizerlijk hof in aanzien te brengen.

Mannen zooals de H. Fidelis van Sigmaringen, de H. Laurentius van Brindisi en Marcus van Aviano, die in die streken zoo verdienstelijk gewerkt hadden, worden niet spoedig vergeten.

Sedert lang ook kenden de inwoners van 't graafschap de bruine pij van St. Franciscus' zonen: De orde had reeds vroeg een klooster in Maastricht, en vandaar begaven zich die moedige voortplanters van 't geloof in al de omliggende plaatsen, om er het woord Gods te prediken en de arme zondaars met hunnen

Digitized by Google

Schepper te verzoenen. Eerst waren het de Minderbroeders alleen, later ook de Capucijnen.

Volgens eene lijst uit 1673, in het parochiaalarchief van Reckheim, hadden de Paters Capucijnen eenmaal in het jaar Statie in de Parochiekerk te Reckheim, te weten op Palmzondag.

De Paters Minderbroeders kwamen er viermaal 's jaars: op Ste Petronelladag (31 Mei), op den Zondag na de H. Drievuldigheid, op Kerkwijding en op den 2en Zondag van den Advent (1).

Wij vinden ze nog bij andere gelegenheden aangehaald, o. a. de Capucijnen komen mis lezen en prediken in de kapel van St. Petronella gedurende de Octaaf van het feest dier Heilige en ook op eenige feestdagen van onze Lieve Vrouw; dit hield op, toen het beneficie gesticht was en het bestuur der kapel aan een priester toevertrouwd.

Zoo komen ook voor bij de getuigen van 't onderzoek, in 1621 gedaan, naar de echtheid der relikwiën van de H. Petronella, de Paters Hippolytus van Kortrijk en Rumoldus van Brussel, beiden Capucijnen.

Voegen wij hierbij, dat verscheidene jongelingen van 't graafschap Reckheim zich onder den glorierijken standaard van den H. Franciscus hadden geschaard.

Hierna geven wij de lijst dezer jongelingen uit Reckheim en de naaste buurtschappen, die in de orde der Minderbroeders werden aangenomen.

2. Stichting van het klooster.

Gelijk wij zagen, had de graaf van Reckheim zich gewend tot den Provinciaal der Minderbroeders van de Nederduitsche provincie.

Zijn brief werd in 't provinciaal kapittel van 1706 voorgelezen en men stelde de vraag: Hoe men met den graaf die zaak zou kunnen regelen? Twee Paters ontvingen de opdracht om met

(1) Een oud register der kerk van Boorsheim meldt: „De Paters Minderbroeders houden hier vijfmaal statie: Op den Zondag na 't feest van St. Lambertus, hier Kerkwijding; op Allerheiligendag; op den zesden Zondag na Drie Koningen, en als deze niet gevierd wordt, komen zij in October; op Kerstdag; en op Passiezondag om de preek te houden over het lijden van Christus".

Digitized by Google

hem in onderhandeling te treden en op het einde van 1706 was alles in orde.

Aan den Noordwestelijken kant der vesting Reckheim, lag eene groote weide, met olmenboomen beplant, de „posterieweide" genaamd, welke van drie zijden door het water der wallen afgesloten en verdedigd was Zij was bijna geheel eigendom van den graaf; slechts twee tuintjes, behoorende het eene aan de erfgenamen van Willem Caenen, in leven secretaris van 't graafschap, het andere aan Hendrik Dassen, braken dit schoon vierkant. De graaf bewerkte eene ruiling met deze twee familiën en stond hun daarvoor af een gedeelte van de weide langs de straat gelegen, zoodat het nu een geheel vormde, zeer geschikt om er een klooster te bouwen.

De Zeer Eerwaarde Pater Cornelius De Vroom, toen Provinciaal der Nederduitsche provincie, keurde deze ligging goed en eene overeenkomst tusschen hem en den graaf werd te Reckheim gesloten.

Ziehier den beknopten inhoud van die overeenkomst en stichtings-acte (zie Aanhangsel 1): De graaf staat af, in vollen eigendom aan de Paters Recollecten de „posterie-weide", groot anderhalf bunder, met de boomen die er zich bevinden; hij geeft daarbij meer dan twee honderdduizend baksteenen en het hout, benoodigd voor het bouwen van 't klooster.

Hij stelt tot beschikking der Paters eenen zijner raadsheeren en zijnen rentmeester (1), die de Paters zullen bijstaan in het afkappen der boomen en aanvoeren van bouwstoffen.

Dit alles op de volgende voorwaarden:

1°. De Paters zullen er zoo spoedig mogelijk eene kerk en een klooster bouwen;

2°. Zij zullen aan hem, aan zijne familie en aan zijne opvolgers altijd de eerbiedigheid en onderdanigheid betuigen, die hun als regeerende graven van 't Roomsche keizerrijk toekomen; daarbij ook hen altijd erkennen als stichters en hun ook alle privilegiën toestaan, die zij gewoon zijn te geven aan de stichters hunner kloosters;

3°. Zij zullen daar een studiehuis oprichten voor de Latijnsche

(1) Deze bediening was toen toevertrouwd aan Henricus Groenen.

Digitized by Google

studiën, de humaniora, om alzoo de jeugd van 't graafschap door hunne lessen en de bevolking door hunne predicatiën, de christelijke deugden in te prenten en den eerbied en de onderdanigheid aan de wettige overheid verschuldigd;

4°. Zij zullen bij den dood van ieder lid der grafelijke familie een jaargetijde zingen tot lafenis hunner zielen;

5°. Zij zullen dagelijks eenen Pater zenden om de heilige Mis te lezen in de kapel van 't kasteel, doch met vrije intentie en op de kerkelijke feestdagen nog twee andere Paters om als diaken en subdiaken de H. Mis te dienen;

6°. Zij zullen altijd in hun convent eenen Pater moeten hebben, die de Duitsche taal genoegzaam machtig is, om in die taal te kunnen prediken en de Heilige Sacramenten toe te dienen;

7°. De graaf behoudt zich en zijnen nakomelingen het recht voor, om altijd eenen Pater aan te bieden, van welke natie ook, die in het klooster zal worden onderhouden, terwijl de graaf de kosten zijner kleederen zal dragen (1);

8°. De Paters zullen op geene wijze den eigendom van 't klooster afstaan, noch hetzelve verlaten, zonder de uitdrukkelijke toestemming van den graaf of van zijne wettige nakomelingen.

Deze acte opgemaakt te Reckheim in Januari 1707, werd geteekend en bezegeld door Ferdinand-Gobert, graaf van Aspremont-Lynden-Reckheim, en door Frater Cornelius De Vroom, „minister-provincialis provinciæ Germaniæ Inferioris". De Paters namen bezit van den grond den 6 Maart daaraanvolgende.

Aanstonds werd de hand aan 't werk geslagen en reeds den 12 September legde de graaf den eersten steen van 't klooster. De werken werden zoo spoedig voortgezet, dat er weldra eene woning bereid was voor eenige broeders, die deze betrokken op den vooravond van Kerstmis van 't zelfde jaar.

Graaf Ferdinand-Gobert mocht zijne stichting niet voltooid zien want kort daarna, den 31 Januari 1708, stierf hij te Reckheim.

Dit onverwacht afsterven verhinderde echter niet den bouw van 't klooster, wijl de edele weduwe van den graaf, Juliana-Barbara,

(1) In het klooster der Norbertinessen te Reckheim hadden de graven zich ook zulk recht voorbehouden, van een of twee zusters aan te bieden: dit schijnt gedaan te zijn, om hunne macht van regeerende vorsten van het Heilig Roomsche Rijk overal te doen gevoelen en hun recht van allerlei voorrechten te bezitten.

Digitized by Google

uit het geslacht der graven von Rakoksi, en hare zonen, de jonge graven Jozef-Gobert en Karel-Gobert, de inzichten van hun afgestorven vader nakwamen en ook zijne vrijgevigheid en zijne genegenheid voor de Paters.

Overigens, vertraging in 't werk, strookte volstrekt niet met den onvermoeibaren ijver van Pater De Vroom, die veel tijds daarbij besteedde, te meer nog daar hij ook de werken van 't nieuw klooster (1) van Maastricht moest nazien, dat terzeldertijd als dit van Reckheim in opbouw was.

Alles ging dus spoedig vooruit; den 2 Mei 1708 werd de eerste steen der kerk gelegd en op het einde van 't jaar 1709 was het gedeelte, van het klooster, waarin de woning der Paters zich bevond, voltrokken.

Voor het eerst werd de H. Mis opgedragen in de Portiunculakapel den 8 December 1709; toen ook werd het slot volgens de Apostolische statuten verklaard.

Het bouwen der kerk vorderde even snel en den 7 September 1710, een Zondag, de 13 namelijk na Pinksteren, werd vastgesteld voor de plechtige kerkwijding (2).

Joannes Baptista Bussy, aartsbisschop van Ancona en Apostolische Nuntius te Keulen, zond voor die groote plechtigheid, Angelus graaf d'Ongnies en d'Estrées, bisschop van Roermond, van de orde der Paters Capucijnen; deze wijdde de kerk, de altaren, het klooster en ook den grafkelder onder de priesterkoor.

Uit erkentelijkheid werd de kerk aan de H. Barbara, patrones der gravin, toegewijd. De versiering der kerk echter duurde wat langer; zij is misschien ook onderbroken geweest; want, alhoewel de middelste slotsteen van 't gewelf den datum 1710 vertoont, geeft de laatste uitgebeitelde balksteen op het zangkoor den datum 1756 aan.

3. De werken der Paters.

Het klooster van Reckheim komt de eerste maal voor op de tabula capitularis van de maand Mei 1707. Daar wordt genoemd

(1) Dit klooster was gelegen bij den ingang der tegenwoordige Tongerschestraat Het dient thans tot gevangenis en de kerk tot gerechtshof.

(2) De oude weervaan die op het dak der kerk bewaard is gebleven, draagt het wapenschild Lynden-Reckheim, waarboven eene grafelijke kroon, en er onder het jaartal 1710.

Digitized by Google

om de nieuwe stichting te bestieren, met den titel van Vicarius of præses, de E. P. Cornelius van Goch.

Deze pater bleef slechts een goed jaar aan het hoofd der nieuwe stichting, en op het volgende kapittel van September 1708, werden aangesteld als gardiaan, de E. P. Conrardus Moonen en als vicarius de E. P. Joannes van Riel.

Zoodra de nieuwe gemeente ingericht was, begonnen de Paters hunne werkzaamheden, zoowel buiten als binnen het klooster.

De hun daartoe toegekende „termijn" werd geregeld; doch eerst eene uitlegging van hetgeen men door termijn verstaat.

Eertijds was het een gebruik, dat de kloosterlingen der vier bedelorden, namelijk, de Augustijnen, de Carmelieten, de Predikheeren, en de Minderbroeders hunne statie hielden en op termijn gingen. Zij sloten met den pastoor en de magistraat der betrokken plaats een verdrag, om op bepaalde dagen te komen biecht hooren en prediken en andere diensten te verrichten. Zij verbonden zich ook, den pastoor in het verzorgen zijner parochie bij te staan, wanneer hij ziek of om wettige redenen afwezig was. Dergelijke hulp moest van groot nut wezen voor den herder en zijne parochianen, daar hij, doorgaans op kleinere dorpen alleen zijnde, door de statie-paters, op dagen dat er vele geloovigen te biechten kwamen, in zijnen dienst geholpen werd.

Tot loon mochten dan die paters op zekere dagen bij de gegoede burgers rondgaan, die hun boter, eieren, hout en andere levensmiddelen ten geschenke gaven (1). Dit nu wordt op *termijn* gaan genoemd, nl. op vastgestelde *termijnen* rondgaan.

In Reckheim was de termijn in de parochiekerk van ouds geregeld; eene lijst van het jaar 1673 geeft ons het volgende daar over aan:

Anno 1673. Stationem habent in ecclesia de Reckheim.
In Circumcisione: Patres Prædicatores;
In Dominica Palmarum: Patres Capucini;
In festo S. Petronillæ: Patres Recollecti;
In Dominica Trinitatis: Patres Recollecti;
In festo Dedicationis: Patres Recollecti;
In Dominica IIa Adventus: Patres Recollecti;

(1) Uit P. D. Kuyl. Hoboken.

Digitized by Google

In Dominica XXIª post Pentecostes: Patres Augustiniani;
In festo S.S. Petri et Pauli: Patres Augustiniani.

Al die kloosterlingen waren in dien tijd te Maastricht gevestigd.

Toen het klooster der Recollecten te Reckheim gesticht was, werd hun een zeer uitgestrekte termijn toegekend en opende zich aldus een ruim veld voor hunnen apostolischen zielenijver.

In al die parochiën namelijk gingen de Paters *prediken:* in den vasten of in de goede week, op de dagen van het patroonfeest, op de bedevaartdagen of andere vastgestelde feestdagen, zoowel als voor novenen, triduums, of andere geestelijke oefeningen.

Zij gingen er *biecht hooren* op geregelde tijden: op de dagen vóór de Aanbidding, vóór de groote feesten; en in den Paaschtijd gingen zij beurtelings, zooveel zij konden, hunnen dienst verleenen.

Ook vervingen zij de pastoors bij afwezigheid of ziekte, en dit gedurende weken, somtijds geheele maanden.

Uit dit alles begrijpt men gemakkelijk, wat al goed zij overal deden en waarom zij zoo dierbaar waren aan geloovigen en priesters.

Bedenkt men nu nog, dat de kring hunner werkzaamheden zich in dien tijd uitstrekte over een afstand van vier uren gaans ten zuiden en bijna even zoo ver ten noorden van het graafschap; dat er toen geen enkele kiezelweg, nog veel minder een steenweg bestond; dat alles bij gebrek aan verkeersmiddelen, te voet moest gedaan worden en de Paters dus dikwijls bij nacht en ontijde, door hitte en koude al die reizen, (want het waren dikwijls echte reizen) moesten afleggen, dan begrijpt men zeer goed, dat de paters, die alsdan *terminarii* waren, weinig vrije dagen hadden en zich veel vermoeienissen en ontberingen moesten getroosten. Ongetwijfeld mag men ze zendelingen in het binnenland noemen en hun de woorden der H. Schrift toepassen: „Quam speciosi pedes evangelisantium bona, evangelisantium pacem".

Te Reckheim zelf stelden zij zich zelven en hunne kerk geheel ter beschikking der geloovigen: zij regelden alles om het bijwonen der kerkelijke diensten en het ontvangen der heilige Sacramenten te vergemakkelijken, om door hunne preeken het volk te onderwijzen, te vermanen en op te wekken tot de deugd.

Daarbij gingen zij regelmatig op het kasteel de diensten doen, volgens de overeenkomst met den graaf in de stichtings-acte vermeld.

Hier dient ook wel een woordje in het bijzonder gezegd over hunne bemoeiingen tegen de ketterij.

Digitized by Google

Gedurende de onlusten der Hervorming en de droevige woelingen van den opstand der Nederlanden tegen Spanje, hadden de Heeren van Reckheim, gelijk die van Steyn, Pietersheim, Gronsveld en meer anderen uit de buurt, de partij der muiters, der Geuzen omhelsd. Daaruit volgde, dat de predikanten der Hervorming hier vrijen toegang kregen en een veilige schuilplaats vonden. Reckheim en Wittem staan geboekt als de twee plaatsen, waar in dien tijd, buiten Maastricht, het grootste getal Protestanten woonde. Zij hadden, met toestemming van den handigen heer Jan van Wyckradt, baron van Reckheim, de parochiekerk ingenomen en den pastoor verjaagd: de preeken en diensten der Hervormers werden druk bijgewoond; de baron omhelsde zelfs de Hervorming, werd door den Keizer uit het land verbannen en vluchtte naar de Protestantsche streken.

Uit die bescherming van den baron en de overmacht der predikanten, volgde natuurlijk dat vele verdachte personen in Reckheim schuilden, dat zelfs veroordeelden hier toevlucht vonden, dat al die opstandelingen de brave menschen plaagden en vervolgden, en dat, jammer genoeg, de minder moedige Christenen met de Hervormers heulden en aan 't geloof verzaakten.

De parochiekerk van Reckheim bleef meerdere jaren in de macht der Hervormers; 't is eerst in 1570, dat zij opnieuw gewijd werd, zooals eene steenenplaat in de oude kerk aangaf door dit opschrift: „1570: Purgatio ab hæresi".

In het naburige Geul bleef een Protestantsche dominé woonachtig tot in 1820; in Beek en Meerssen bestaan heden nog de Protestantsche gemeenten.

Wel is waar deed de familie Aspremont-Lynden, van hare bezitneming van het kasteel van Reckheim af, haar uiterste best om dien ellendigen toestand te verbeteren en de verspreiding der dwalleer te keer te gaan: doch al was bij de komst der Paters, reeds bijna anderhalve eeuw vervlogen sedert den aanvang der hervorming toch bleef er nog veel te herstellen.

Zoo komt het, dat er meer dan eene familie te Reckheim en omstreken zou kunnen worden aangewezen, die aan onze kloosterlingen het geluk te danken heeft teruggekeerd te zijn in den schoot der Katholieke Kerk. Onschatbaar geluk! Die weldaad vergt zeker eene eeuwige dankbaarheid!

Digitized by Google

Over de goddelijke diensten in de kerk, gestichte broederschappen hebben wij weinig gevonden; de boeken en archieven van 't oud klooster zijn zoek geraakt.

In eene aanteekening vinden wij vermeld, dat de jonge graaf, Jozef van Aspremont-Lynden-Reckheim, bij zijne terugkomst uit Rome in 1711, Pauselijke brieven meebracht behelzende: „altare majus privilegiatum pro diebus lunæ, et pro diebus veneris altare confraternitatis cordæ" en er staat bijgevoegd: „hæc anno præcedente erecta fuit".

Is er hier verwarring tusschen de broederschap van het koordje, en den derden regel? Dit is niet uit te maken en onze twijfel steunt op eene tweede aanteekening die zegt: de derde regel ontving voor eerste inteekening den 22 September 1710....

Dus zou de *derde regel* reeds door den eersten gardiaan van 't klooster, den E. P. Conrardus Moonen, zijn ingesteld?

Maria Groenen, later syndica van 't klooster, en hare zuster Anna, beide dochters van Henricus Groenen, geestelijken vader, waren de eerste leden. Zij werden ingeschreven respectievelijk den 22 September 1710 en den 19 Februari 1713.

Later vinden wij hare moeder Maria Lantsmans, echtgenoote Groenen.

Den 22 November 1713, nam het kleed aan en den 30 November 1714 legde zijn belofte af de „Generosus et Excellentissimus Dominus Carolus-Gobertus (1), comes de Aspremont et Reckheim, canonicus capituli Coloniensis et capituli Argentinensis, abbas commandatarius abbatiæ vulgo Bardeau et abbatiæ S^i Everoldi".

Den 17 Februari 1721 legde de zeer eerwaarde heer Adamus Van der Meeren, juris utriusque licentiatus, pastoor van Steyn, de geloften af. De aanteekening, meldt dat in 1725 er reeds 30 confraters „*archiconfraternitatis cordæ*" waren. Is hier wederom vergissing? Zij zegt verder dat de twee zonen van den stichter des kloosters

(1) Deze heer was Broeder van den graaf Ferdinand-Gobert, stichter van ons klooster. Hij werd gedoopt te Reckheim, den 29 Maart 1654 en was zoon van Ferdinand en van Elisabeth van Furstenberg. Hij was kanunnik der Metropolitaan van Keulen en van de Cathedralen van Luik en Straasburg. Hij overleed in deze laatste stad, den 17 September 1719.

Digitized by Google

in de processie (van Portiuncula?) met hunnen hofstoet fakkels droegen vóór het Allerh. Sacrament.

II. Het College voor de humaniteiten.

1. Inleiding.

Misschien zal de lezer hier vragen: maar was die school der Paters Recollecten wel een college van de humaniteiten zooals wij die heden kennen? Zeer zeker. Was dat niet eerder eene eenvoudige Latijnsche school? Zeker niet.

Er waren in dien tijd, in vele dorpen Latijnsche scholen, waar, door den een of anderen priester, de Latijnsche taal werd aangeleerd, om zóó aan de familiën veel kosten te sparen en de kinderen aan huis zooveel mogelijk vooruit te zetten, of wel om behoeftige en veel belovende jongelingen op te leiden tot de hoogere klassen. Die scholen hebben veel goed gedaan, aan veel jeugdige talenten den weg gebaand en men kan verscheidene zeer uitstekende mannen noemen, die in zulke eenvoudige dorpsscholen hunne eerste lessen gehaald hebben, en daar den grondslag hunner geleerdheid en vermaardheid gelegd: Zoo o. a. Wendelinus en Cornelius a Lapide.

Maar onze school, hier te Reckheim, was waarlijk een college, met volledige humaniora, poësis en rhetorica inbegrepen, gelijk het door den graaf in art. 3 van de stichtings-acte was voorgeschreven.

Maar, zal men er bijvoegen, de volledige colleges van dien tijd waren toch met de onzen niet te vergelijken: zij hadden slechts een eenvoudig programma en bepaalden zich bij weinige vakken.

Die opwerping, die ongelukkiglijk zelfs bij brave menschen ingang vindt, is slechts de weêrklank van hetgeen slechte schrijvers rondgestrooid hebben. Die studiehuizen waren toen alle Katholiek, meest bestuurd door kloosterlingen, Jesuïeten, Augustijnen, Benediktijnen, Minderbroeders, Kruisheeren en andere Paters, of door wereldlijke geestelijken, onder toezicht van de bisschoppen en dat is genoeg om tegenspraak uit te lokken, maar dat is niet genoeg om ons dat voor waarheid te doen aannemen. Heden

Digitized by Google

schimpt men ook, tegen colleges, seminariën en broederscholen.

Maar als die bewering echt en waar is, wat moeten wij dan denken van die menigvuldige spraakkunsten uitgegeven door de Paters, om Latijn, Grieksch en andere talen te leeren?

Wat moeten wij dan denken van die menigvuldige andere boeken tot gebruik der leerlingen geschreven, en die hedendaags nog door de ware kenners, verre van veracht en misprezen, bewonderd worden?

Wat moeten wij dan denken van al die vermaarde mannen, geleerde schrijvers in alle vakken, die in fijne en gekunstelde taal alles behandelden en grondig wisten te doordringen?

De waarheid is, dat de studiën zeker zoo goed waren ingericht als heden en dat zij dikwijls grondiger waren dan nu Wel is waar was hun programma niet zoo uitgebreid als het onze, er waren minder vakken: geschiedenis, aardrijkskunde, wetenschappen, waren ook weinig gevorderd, maar zeker was het onderricht der talen, veel grondiger en doelmatiger dan nu. 't Is juist wat een schrijver zegt: „aujourd'hui par la multitude des branches, on fait perdre à l'esprit en profondeur, ce qu'on lui fait gagner en étendue".

Zoo was het onderricht beter in de wijze van de talen aan te leeren. Toen moest de leerling zich oefenen in 't spreken der talen en met behulp van de taal, de taal zelve aanleeren.

De Pater Jesuïet Giraudeau, in de inleiding van zijn werk: „Introductio ad linguam græcam (Duaci, typis Willerval 1757), zegt dat uitdrukkelijk: Usus est magister linguarum, neque alia est ediscendæ linguæ ratio magis compendiosa, commoda et secunda, quam quæ in usu potissimum et exercitatione versatur".

Toen leerde men aan de Vlaamsche jongens de *eerste* beginselen van Latijn en Grieksch in 't Vlaamsch, getuige hiervan onder andere het werk: „Verklaring van de eerste beginselen der Grieksche taal voor de jonkheyt van de rudimenta, figure, grammatica, onder de bestiering van de Societeyt Jesu". ('t Antwerpen 1751).

Heden moet men eerst leeren Fransch hakkelen, en met behulp van die vreemde taal die men nog niet half kent, eene andere vreemde taal leeren. Toen ging men in de studie der talen veel verder dan in 't algemeen vandaag. Zoo geschiedde de briefwisseling veel in 't Latijn, omdat men die taal gemakkelijk schreef en

Digitized by Google

machtig was. Men leerde de Latijnsche dichtkunst zoo goed, dat vele leerlingen heel vloeiend in 't Latijn konden dichten, getuigen daarvan die schoone dichtstukken, die in de werken van dien tijd nog al dikwijls voorkomen.

Toen leerde men meer Grieksch dan vandaag en men volgde het zoogezegde itacismus, waaruit ten minste dit voordeel sproot, dat die manier van schrijven en spreken van het oud Grieksch, door onzen landgenoot Clenardus (1) van Diest hier overal ingevoerd, de oude taal veel beter aan het hedendaagsch Grieksch deed gelijken; en dat dus de leerlingen beter in staat gesteld werden om het hedendaagsche Grieksch te lezen en te verstaan.

Toen was het getal werken, dat in de verschillende klassen voor Latijn en Grieksch bestudeerd en ontleed werd, in dichtkunst en proza, wel zoo groot als in onze programma's.

Om al die redenen had het onderwijs van dien tijd zekere voordeelen op het onze; zoodat alles samengenomen, het goed tegen het onze kan opwegen en zeker niet behoeft onder te doen, al is het onze meer uitgebreid.

Ja maar, hooren wij zeggen, toen kenden zij toch geen Fransch! Lees de briefwisseling uit den Franschen tijd en dan zult gij dikwijls verwonderd zijn en moeten bekennen, dat het zeker niet de brief is door den Belg opgesteld, die minder goed aaneenhangt en minder taalkennis verraadt.

Uit dat alles blijkt, dat in dien tijd de talen het voornaamste vak vormden, dat de taalstudie toen grondiger en uitgebreider was en dat niemand er zou over klagen, als men vandaag eenige voorschriften uit het onderwijs van vroeger in voege bracht en algemeen toepaste.

Wij zullen daar niet bijvoegen dat de opvoeding, en bijzonder

---

(1) Van Clenardus zijn in de bibliotheek der stad Maastricht:

Nicolaus Clenardus, *Absolutissimae institutiones in Graecam linguam.* Antverpiae, Christophorus Plantinus. 1576. 130 bldz. 8°.

— *Institutiones in linguam Graecam.* (in fine:) Lovanii R. Rescius et J. Sturmius. 1530. 112 bldz. kl. 4°.

— *Meditationes graecanica in artem grammaticam.* Antverpiae, Christophorus Plantinus. 1576. 126 bldz. 8°.

Zie over Clenardus: A. J. A. Flament, *Peri tês prophorâs tês hellênis ês glossês.* in de 1e aflev. van *Hellas.* Leiden. E. J. Brill, 1889.

Digitized by Google

de brave, katholieke opvoeding, overal, in de scholen met het onderwijs gepaard ging en dat men nergens, de eerste zaden van onverschilligheid en vrijdenkerij in de scholen zag ontkiemen, die door den Zuiderwind zijn overgewaaid.

Doch genoeg daarover in 't algemeen gesproken (1). Keeren wij terug naar ons college, dat altoos op de hoogte bleef van de studiën van dien tijd. Dit is duidelijk bewezen door de menigvuldige voortreffelijke leerlingen, daar door de Franciscanen opgeleid.

2. Opening en geschiedenis van 't college.

Volgens art. 3 van de stichtings-acte, moesten de Paters-Recollecten zoo spoedig mogelijk een volledig college van humaniteiten, poësis en rhetorica inbegrepen, openen te Reckheim. Deze stichting werd nochtans eenige jaren uitgesteld: de redenen hiervan hebben wij niet kunnen ontdekken, misschien was het wel bij gebrek aan leeraren. In elk geval staat het vast dat voormeld studiehuis eerst in 1725 geopend werd.

De stichting van een college, met volledige studiën der humaniora, was zeker op stoffelijk gebied, maar vooral onder geestelijk opzicht, eene uitstekende weldaad voor Reckheim en het graafschap.

Alle leerlingen waren, zooals men heden zegt, externen, dus kostgangers bij de inwoners van het stadje; wat al voordeel moesten zij dus aanbrengen! Bovendien hadden al de jongelingen die een weinig begaafd waren, zonder veel kosten en lasten, de schoonste gelegenheid om zich voor te bereiden tot de hoogere studiën, de andere minder begaafd, stelden zich, door eenige jaren studie bij de Paters, in staat om vele winstgevende ambten in allerlei lagere besturen te vervullen.

In korten tijd was het studiehuis van Reckheim bekend ja beroemd geworden; en, gelijk men bij het doorbreken der eerste zonnestralen de honigzoekende bijen naar 't Kempenland

(1) Die meer daarover verlangt te weten, kan lezen b. v.: De l'éducation en Belgique, réflexions sur le plan d'études... par Lebroussart, Bruxelles 1783. — Essai sur l'histoire de l'instruction en Belgique, par Th. Juste, Brux. 1844. — Histoire générale de la Belgique par Dewez, Tome VII. — Ordo magistrorum Provinciæ Flandro-Belgicæ Societatis Jesu. — Antverpiæ 1715. — Précis Historiques, jaargang 1858, blz. 444 en jaargang 1866, blz. 261 en 293.

Digitized by Google

gonzend hoort komen aangevlogen, om er hun rijken voorraad op te doen; zoo ook zag men weldra van alle kanten ontelbare leerlingen naar 't nieuw college toestroomen, om er hart en geest met de vruchtbare zaden van Geloof en wetenschappen te verrijken. Schoon bewijs voor de degelijkheid der studiën en voor de goede opvoeding die de jongelingen daar genoten.

De Paters, leeraars in de school, deden dus al hun best om de studiën te bevorderen en werden ook daarin ondersteund door de grafelijke familie, die, met recht fier en trotsch ging op die schoone stichting.

Al wat mogelijk was om de Paters te steunen in en buiten het huis, om ze in aanzien te brengen bij het volk, werd door de graven vergund en geregeld.

Zoo vinden wij ('t is jammer dat de oorsponkelijke oorkonde verloren is), dat de area of speelplaats van het college zekere voorrechten kreeg als toevluchts-oord, *jus asyli* of *jus refugii;* zoodat sommige verdachte personen of zelfs sommige veroordeelden door de gerechtsboden en door de soldaten van den graaf, daar niet mochten aangehouden worden: men moest het klooster in alles en altijd eerbiedigen.

Zoo ook gaf de graaf aan het college een schoon vaandel gelijk aan dat der twee gilden, die hij beschermde. 't Was van zijde geweven van rood en geel of als men wil van keel en goud, de kleuren van het graafschap Reckheim, waarop prijkte het groote, keurig en sierlijk geschilderd wapenschild van den graaf. In de processiën en plechtige optochten bij feesten, schaarden zich studenten en professoren om dit, hun eigen vaandel.

Een schooner bewijs van de krachtdadige tusschenkomst der graven, vinden wij in eene ordonnantie, gegeven om de studenten te beletten in slechte vergaderingen bedorven te worden en in drankhuizen binnen te treden. Dit verbod werd door zeer strenge straffen gehandhaafd. Doch het stuk waaruit de waakzaamheid van de graven het best blijkt, is wel het reglement zelve van het college.

Het werd door de graven en met de medewerking der professoren herhaaldelijk verbeterd en de laatste maal uitgegeven in 1775. Beide stukken hebben wij in hun geheel in 't aanhangsel overgedrukt.

Eindelijk het grootste bewijs van de genegenheid der graven

Digitized by Google

voor hun college en de studenten vinden wij in de bijzondere bescherming en ondersteuning die zij overal en altijd aan deze laatste verleenden. Zooals de levensschetsen der studenten, het zeer wel bewijzen, benoemden de graven hunne oud-studenten niet alleen voor de wereldlijke bedieningen in de gerechts- en schepenambten en andere functiën van hun graafschap, maar ook de geestelijken riepen zij bij voorkeur tot de plaatsen van pastoor, kapelaan of beneficiant, waarvan de vergeving hun wegens hun recht van patroon of stichter, toekwam.

---

3. Reglement van 't college.

Het programma van 't college is ons niet bekend. Daarom zullen wij uit de 50 artikelen die het reglement behelst, eenige bijzonderheden verzamelen om die leemte aan te vullen en zoo nader met ons studiehuis kennis te maken.

Dit reglement is in zijn geheel afgedrukt in aanhangsel n° 3.

De leerlingen, alhoewel er van geene voorbereidende school gesproken wordt, werden zeer jong, zelfs vóór de eerste H. Communie aangenomen.

Zij volgden allen het *catechismus-onderricht* in 't college, dat alle Zaterdagen namiddag, in alle klassen gegeven werd; doch dit belette niet dat zij ook de lessen van den heer pastoor in de parochiekerk moesten bijwonen. De art. 34, 35 en 36, schrijven dit uitdrukkelijk voor:

„Al diegene die de eerste H. Communie nog niet ontvangen hebben, zullen alle Zondagen en gedurende den vastentijd alle dagen, de catechismusles in de parochiekerk volgen; maar zij zullen daar, afgescheiden van de andere kinderen, dicht bij het koor plaats nemen (art. 35).

De andere die reeds hunne eerste H. Communie gedaan hebben, met inbegrip van de leerlingen der Syntaxis, zullen dezelfde les alle Zondagen in de kerk bijwonen (art. 36).

In 't college had men eenigen tijd den catechismus van den Gelukzalige Canisius in het Latijn geleerd, doch dit werd in de laatste uitgave van 't reglement verboden en de les moest voor-

Digitized by Google

taan in 't Vlaamsch gegeven worden volgens den Mechelschen catechismus, „omdat er velen zijn, die uit Canisius al stamelende opzeggen wat zij in den grond niet begrijpen: „ex Canisio plures balbutiunt labiis, hæc quæ funditus ignorant" (art. 34).

De goddelijke diensten waren geregeld als volgt:

Zooals het van ouds in gebruik is, zullen alle leerlingen dagelijks de H. Mis bijwonen (art. 1).

Op alle zon- en feestdagen alsook op alle feesten der orde van St. Franciscus, uitgenomen de dagen van den vacantie-tijd, zullen de leerlingen 's morgens de Hoog-Mis en 's avonds het lof bijwonen (art. 37).

Op zon- en feestdagen zullen de leerlingen vergaderen op de speelplaats om van daar in goede orde onder de leiding van een der professoren naar de Hoog-Mis te gaan en eveneens naar het lof (art. 38).

Iedere maand zullen zij tot de H. Tafel naderen met allen mogelijken eerbied (art. 39).

In de processie, die uit de Paterskerk vertrekt, zullen de studenten achter hun vaandel plaats nemen; dit zal beurtelings gedragen worden door den primus der rhetorica, den primus der poësis en den primus der syntaxis, volgens aanduiding van den Pater prefect (art. 40).

Verbod wordt gegeven aan de studenten om fakkels te koopen en die in de processiën te dragen: „dit is immers nooit door den graaf goedgekeurd geweest en nergens in geen Studiehuis in gebruik" (art. 41).

Lessen- en studie-uren. 's Morgens om 8 uren, 's namiddags om half één, zal een der studenten een teeken geven met de bel om de klassen te beginnen; in den zomer van acht tot half elf, in den winter van half negen tot half elf (art. 2 en 3).

's Namiddags zullen de klassen duren van half twee tot vier (art. 4).

's Morgens zal de les beginnen met het opgeven en verbeteren van het thema. Het verbeterd thema moet gedicteerd worden. Alle lessen zullen opgezegd en goed uitgelegd worden (art. 5).

Er zullen drie professoren zijn en iedere professor zal twee klassen geven, te weten: de kleine en groote figuur; de grammatica en syntaxis; de poësis en rhetorica (art. 28).

Men zal het Latijn niet alleen goed leeren volgens de regels,

Digitized by Google

maar ook de fijne wendingen der spraak: „linguæ elegantiam" (art. 15).

's Avonds van vijf tot zeven, zullen alle leerlingen aan huis studeeren (art. 31).

De orde onder de studenten moest goed gehandhaafd zijn, want de orde leidt tot God; en de straffen moesten met de fouten passen. Natuurlijk, deze komen ook overeen met de zeden van dien tijd.

Het oud spreekwoord: *Qui bene amat, bene castigat*, die waarlijk bemint, straft bijtijds, was niet vergeten; zoo min als het woord der H. Schriftuur: die de roede spaart, haat zijne kinderen. Men wist toen nog dat de vrees des Heeren, het begin der wijsheid is, en dat de vrees van den meester, de grondsteen is van orde, eerbied en achting.

Zoo zien wij, dat men toen die kleine lichaamskastijdingen die men heden zoo streng verbiedt, bij tijd en gelegenheid wist te gebruiken; alsook nog eene andere straf, nu helaas, al lang vergeten, namelijk, het bidden.

Ziehier nu in 't kort, het strafwetboek van 't college.

Het begint met deze vermaning: De professoren zullen goed bedenken dat de jongelingen èn door God èn door de ouders, hun zijn toevertrouwd, en dat zij zorgvuldig moeten toezien om alles af te wenden, wat strijdig zou zijn met goede opvoeding en goede zeden (art. 15 en 16).

Geen student mag buiten Reckheim gaan, zonder toestemming van den Pater prefect (art. 7).

Geen student mag op de straat spelen, of hij zal voor straf de vroegmis hooren (art. 19).

Het is verboden in zomertijd te zwemmen of te baden in de Maas of in de vijvers, alsook bij wintertijd op het ijs te gaan; voor straf zullen de overtreders, die nog geen veertien jaren oud zijn, met de roede gestraft worden, die boven de veertien jaren zijn, zullen acht dagen lang de nachtmetten en de vroegmis bijwonen (art. 25 en 26).

De student, die te laat komt in de klas, zal de vroegmis moeten hooren (art. 23).

De student onder de veertien jaren, die zich zal verstouten in eene herberg te gaan, zal met de roede gestraft worden; de ouderen zullen

Digitized by Google

acht dagen lang de nachtmetten en de vroegmis bijwonen (art. 20).

De tabak wordt streng verboden; hij mag noch als snuif-, noch als pruim-, noch als rooktabak gebruikt worden (art. 29).

Geen student mag messen of wapens dragen of zij zullen hem ontnomen worden; alleen het pennemesje is toegelaten (art. 30).

Geen student mag met gemeen volk omgaan, om zijne goede zeden aan geene gevaren bloot te stellen (art. 28).

Een der professoren zal van tijd tot tijd aan huis bezoek brengen gedurende de studieuren om te zien of de jongens ook goed werken (art. 31).

't Is den studenten verboden 's avonds op straat te komen: die in den winter na acht uren en in den zomer na negen uren buiten gevonden worden, zullen naar de omstandigheden van 't feit gestraft worden (art. 32).

Om de studenten te verplichten Latijn te spreken, zal er een teeken bestaan, dat zal gegeven worden aan ieder die betrapt wordt; zoo ook zal er een teeken bestaan voor diegene die zich slecht gedragen; en alle studenten die het krijgen, zullen hun pensum moeten schrijven: niemand, zelfs niet van de rhetorica, zal zich daarvan door eene boete kunnen vrijkoopen (art. 28).

Als een student zoo slecht zou zijn, dat hij aan zijne oversten de gehoorzaamheid zou weigeren, zal men aanstonds onzen raad waarschuwen, en deze heeft bevel altijd den eerbied en het gezag, aan de Paters verschuldigd, te handhaven (art. 22).

Geen student zal mogen weggezonden worden zonder de uitdrukkelijke toestemming van den graaf (art. 18).

Men moest ook zorgen dat de studenten in hun verkeer en hunnen omgang met het volk tegen alle plagerijen en gevaren verdedigd werden: daarvoor wijst het reglement op de tusschenkomst van 't schepengerecht van Reckheim.

Als een ingezetene van het graafschap eenen student zal beleedigd hebben, of op eenigerlei wijze benadeeld, zal de schepen hem veroordeelen tot een dubbelen schelling en die boete zal aan 't klooster betaald worden (art. 33).

Als een herbergier een student durft toelaten en hem drank schenken, zal de schepen hem straffen met eene geldboete van drie goudguldens: deze boete zal aan 't klooster gegeven worden (art. 20).

Digitized by Google

Deze zware boete werd in de ordonnantie van 1777 verzacht en gesteld op éénen goudgulden.

Indien er personen gevonden worden, die door werken of gesprekken, de studenten zouden blootstellen aan 't verlies der eerbaarheid en goede zeden, zal de Pater prefect onmiddelijk onzen schepen verwittigen, opdat deze de zaak goed onderzoeke en volgens de omstandigheden goede maatregelen nemen (art. 21).

Als een student kwaad doet en eenen medeplichtige heeft buiten 't college, zal deze aan het gerecht overgeleverd worden en gestraft (art. 17).

De groote *vacantie* zal beginnen den 31 Augustus en eindigen daags vóór St. Franciscusdag, den 4 October. De kleine vacantiën zijn van Palmzondag tot en met Beloken Paschen; en van het feest van St. Thomas 21 December tot den 2 Januari (art. 9).

Alle heilige dagen, zelfs de afgeschaft, zullen voor de studenten feestdagen zijn (art. 10).

Op het patroonfeest van den professor zullen zijne twee klassen een halven dag vrij hebben; op den patroondag van Pater prefect, zal voor het gansche college een geheele dag vrij zijn (art. 11).

Bij het bezoek van den E. Pater Provinciaal en van den E. Pater Commissaris-Generaal, zal het feestdag zijn op dien dag, of op den volgenden (art. 12).

Het zal ook voor 't college feest zijn op St. Antoniusdag en op Portiuncula (art. 13).

Dinsdag en Donderdag namiddag is het speeltijd, maar alle studenten zullen op de „area" moeten komen en daar spelen onder toezicht van een der professoren. Als er in de week een feest valt, vervalt een dezer speeltijden (art. 6 en 24).

Ander verlof mag er aan de studenten niet gegeven worden zonder uitdrukkelijke toestemming van den graaf (art. 14).

Soms werden er ook *feesten* gegeven en tooneelstukken opgevoerd. Slechts één feestprogramma van 't college is ons in handen gevallen. Het werd uitgegeven en gespeeld bij gelegenheid van het vijftigjarig jubelfeest van de stichting.

Hoe dat werd voorgesteld weten wij niet te zeggen; aardige dingen komen er in voor, zooals een tooneel waar samen als spelers optreden de duivel, Venus en Cupido. Voor vrouwenrollen, schrikte men ook niet terug, want in het kluchtspel komen er

Digitized by Google

vier te gelijk voor. Verder (er is niets nieuws onder de zon) kende men ook toen reeds iets van „changement de théâtre à vue", want in het drama, ziet men veilranken groeien en ook verdorren! Die feestspelen werden bij gebrek aan een lokaal niet in 't college, maar in het kasteel opgevoerd. Saumery in zijne *Délices du pays de Liége*, zegt ons, dat in het kasteel van Reckheim bestond *un théâtre parfaitement décoré*. Zekere heeren van het kasteel schijnen overigens liefhebbers geweest te zijn van tooneelspelen, want in een deel van den cataloog der boekerij van 't kasteel vinden wij een betrekkelijk groot getal comediestukken, drama's en kluchtspelen, die daar bewaard waren.

Wij hebben gezien dat alle leerlingen externen waren of bij de inwoners van Reckheim en omliggende dorpen in de kost waren, zoodat zij aan 't college, slechts een klein *schoolgeld* verschuldigd waren.

Ook dit werd door den graaf geregeld als volgt:

Op den naamdag van den Pater professor en ook na de vacantie van Nieuwjaar, zal ieder student, aan zijnen professor eene keizerlijke kroon geven en na de andere vacantiën, ieder keer vier solden (art. 42).

Deze gelden zullen de Paters professoren gelijkelijk deelen (art. 43). Maar als een der professoren buiten dit een geschenk voor zich krijgt, zal hij dat ook voor zich alleen mogen behouden (art. 44);

Met St. Nicolaas, zal ieder student voor het gebruik van den professor een pond kaarsen meebrengen (art. 45).

Als het feest van St. Catharina met een feestrede gevierd wordt, zal de Pater prefect van ieder student een Luikschen gulden ontvangen (art. 46).

Na Nieuwjaar zal ieder student aan het klooster vier Luiksche guldens geven; de nieuwe intredende studenten, als zij vóór St. Franciscusdag aangenomen worden, zullen insgelijks vier Luiksche guldens geven, die later inkomen zijn er slechts twee verschuldigd (art. 47).

Zoo, zegt de graaf, hebben wij dat goedgekeurd en geregeld, uit genegenheid voor het klooster en voor het college: en die regeling zal blijven, zoolang ze niet door ons herroepen wordt (art. 48).

Digitized by Google

III. Inval der Franschen.

Vermeldenswaardige bijzonderheden, hebben wij, gedurende de 80 eerste jaren van het bestaan des kloosters, nergens gevonden. De volkeren die in vrede leven, hebben geene geschiedenis. Waarlijk: „Beati qui non habent historiam."

Het schijnt dan dat alles steeds rustig bleef, ten minste binnen de stad. Wat buiten de wallen lag, heeft ongetwijfeld veel te lijden gehad van de voorbijtrekkende legers, bijzonder het klooster der Norbertinessen was aan plagerijen en strooptochten blootgesteld.

Het college bloeide altijd voort, van wijd en zijd kwamen de studenten immer talrijker bij; niets kwam het stooren, zelfs de onderwijswetten door Keizer Jozef II uitgegeven, hadden geene hindernis gebracht: Reckheim stond onder de wet en ook onder de hoede zijner graven.

Maar nu was in 't Zuiden een afgrijselijke orkaan uitgebarsten, die alles ging verwoesten.

De revolutie was oppermachtig in Frankrijk, vierde de teugels van alle ondeugd en ontucht en wilde de vreedzame volkeren van het Christendom vervreemden.

De troon werd neergeworpen, de koning met zijne familie in hechtenis genomen, kerken en kloosters en kasteelen, alles aangerand; onder voorwendsel van vrijheid, broederschap en gelijkheid bestond er geene vrijheid meer, dan voor alle kwaad; geene broederschap, maar haat en broedermoord; de gelijkheid bestond slechts in burchten en bouwhoeven met den grond gelijk te maken.

't Was, zooals de Franschen met spot en spijt lazen: „Liberté point; égalité point; fraternité point".

En waar veiligheid zoeken? Die genoten enkel de kwaaddoeners; al wat braaf en eerlijk was, zuchtte onder de dwingelandij of zocht zijn behoud in de vlucht. Duizenden en duizenden vloden over de grenzen. Alle Belgische steden waren weldra gevuld met vluchtelingen, het naburige Maastricht was overvol. Doch vele waanden zich daar nog niet in veiligheid en trachtten Duitschland te bereiken. Toen zag men ook in Reckheim gedurig dien ongelukkigen stoet van Fransche emigranten aankomen. De grafelijke herberg „De Keizer" was niet groot genoeg om de gedurig

Digitized by Google

aankomende menigte te herbergen die verder heen wilde vluchten; iedereen deed zijn best om te helpen. De grafelijke postwagens konden onmogelijk al dat volk verder wegbrengen, zoodat men allerlei karren en wagens benuttigde tot vervoer van menschen en reisgoederen.

Alles was in woeling en verwarring; angst en onrust las men op alle gezichten en men bereidde zich tot de ergste gebeurtenissen voor.

Natuurlijk was er geen middel meer om nog les te geven in 't college: overigens, de meeste studenten waren uit Reckheim gevlucht, om veiligheid te zoeken bij hunne familie.

Dagelijks kwamen slechte tijdingen den schrik vergrooten en weldra vernam men het ergste nieuws, den inval der vijanden.

De Fransche benden, onder het geleide van generaal Dumouriez, waren over de grenzen gerukt; zij hadden de Keizerlijke legers overrompeld en door hun zegepraal te Jemappes, den 6 November 1792, viel België in hunne handen.

O wee, nu ging ons vaderland ook zijn aandeel krijgen van al het kwaad door die dolle woelgeesten uitgedacht.

De eerste Fransche soldatenbende kwam Reckheim binnen in 't begin van December 1792 en vestigde zich op 't kasteel, waaruit de grafelijke familie bijtijds gevlucht was.

Daar huisden zij als heer en meester; die vorstelijke woning behaagde hen en zoo had Reckheim op de omliggende plaatsen het twijfelachtig voordeel van een blijvend garnizoen te bezitten.

Plezier maken en lustig leven, scheen de eenige bezigheid der soldaten, want zij waanden zich volkomen veilig; de Oostenrijkers waren verdreven. Feest moest er gevierd worden.

Eerst kwam de vrijheidsboom. Hij werd geplant op de Heerenstraat, recht tegenover het hotel „de Keizer", (thans het huis bewoond door de familie Humblé-Groenen), onder het zingen van de Carmagnole, de Marseillaise, de Ça ira en andere revolutieliederen.

Vele rustige burgers werden uit hunne huizen geroepen om dat feest bij te wonen; ook haalde men den Eerw. Heer Pastoor Delvaux uit de pastorie en toen ging men voor goed aan 't zingen en aan 't springen. Eenige soldaten namen den heer Pastoor

Digitized by Google

in hunnen danskring, wierpen zijnen witten hoed (1) af, zetten hem eene roode Jacobijnsche muts op en sleepten hem zoo mede in hun' dans; doch een officier kwam hem verlossen, nam de muts weg en deed hem den witten steek teruggeven.

De Paters werden niet geplaagd, omdat de hoofdofficier ze onder zijne bijzondere bescherming genomen had.

Ziehier hoe men dat gedrag uitlegde: De aanvoerder der Franschen in Reckheim, stamde uit de landen van Berg en Gulick, waar hij eene christelijke opvoeding had genoten. Hij had vóór de revolutie in Frankrijk dienst genomen. Toen hij in Reckheim aankwam, meldde hij zich aan bij 't klooster en werd zoodanig getroffen door de houding en 't gedrag der Paters, dat hij vol eerbied en achting terugkwam en het klooster verdedigde. Eenige schreven zijne handelwijze toe aan eene soort van bijgeloovige vrees.

Andere dagen brachten andere braspartijen aan voor dit losbandig volk, waarvan alle brave menschen walgden. Maar het feest van den 21 Januari bedroefde waarlijk de brave bevolking van Reckheim. Toen vierden de Franschen den verjaardag der onthoofding van den Koning Lodewijk XVI, of, zooals zij het noemden, van „la juste punition du dernier roi de France". Zinnelooze en holklinkende redevoeringen over vrijheid en gelijkheid, ontbraken er niet, revolutie-liederen klonken den ganschen dag door en wisselden af met allerlei liederlijke gezangen en losbandigheden. Men dwong iedereen meê te doen, bevel werd gegeven van de huizen te vlaggen en 's avonds moest men alles verlichten.

Zoo leefde dat volk drie maanden lang in Reckheim, tot grooten last van iedereen en natuurlijk op kosten der burgerij.

Gelukkig voor ons stadje zou dat lustig leven weldra een einde krijgen.

De Fransche legers wilden hunne veroveringen voortzetten, maar de vereenigde mogendheden hadden zich tot weêrstand bereid.

In Februari 1793 hadden de Franschen, onder bevel van generaal Miranda, Maestricht ingesloten en het bombardement begonnen. Doch de Oostenrijksche generaals Clerfayt, Latour, de hertog van Wurtemberg, en aartshertog Karel van Oostenrijk, onder

(1) De Witteheeren of kanunniken van Premonstreit waren sedert eeuwen belast met de pastorie van Reckheim.

Digitized by Google

het opperbevel van den prins Frederik van Saxen-Coburg, rukten opnieuw bij. Zij bemachtigden Aldenhoven, Eschweiler, Rolduc en Aken, waar de Franschen zich verschanst hadden. De Fransche benden werden teruggedreven over de Maas en zij moesten de belegering van Maastricht opgeven.

Zoo werd Reckheim en omstreken, tegen het einde van Februari, van de Franschen verlost. Pruissen en Oostenrijkers namen er bezit van.

De Franschen verwijderden zich in de richting van Tongeren, Luik en Brussel, altijd achtervolgd door de bondgenooten. Spoedig evenwel was generaal Dumouriez uit Holland bijgesneld; hij had in de vlakten van Haspengouw zijn volk bijeengeschaard en weer moed en vertrouwen ingesproken. Maar den 18 Maart werd hij hevig aangevallen in de vlakte van Neerwinden, geheel verslagen en teruggedreven.

De aftocht der Franschen begon aanstonds en reeds den 10 April 1793, waren alle Belgische steden in de macht der bondgenooten; de laatste Fransche soldaat was over de grens gejaagd, België was verlost.

Den 7 Juni 1793, verleende de Paus Pius VI aan de Oostenrijksche Nederlanden een buitengewoon nationaal jubilé, omdat het gedrag der Belgen gedurende de overheersching der Fransche Republikeinen hem grootelijks getroost had. Zij hadden getuigenis gegeven van hunne gehechtheid aan het Katholiek geloof, van hunne onderdanigheid aan de wettige overheid, van hun' afkeer voor alle verderfelijke nieuwigheden, die men bij hen had willen inplanten.

Natuurlijk werd dit jubilé in Reckheim met vreugde en godsvrucht gevierd, doch wij vinden daarover geene bijzonderheden aangeteekend.

Intusschen woedde de oorlog opnieuw op de zuidelijke grenzen. De Franschen konden de geleden nederlagen niet verkroppen en zochten ze vreeselijk te wreken. Die bloedige strijd duurde zoo voort met wederzijdsche verliezen en overwinningen totdat, door de nederlaag van Fleurus, den 26 Juni 1794 geleden, de bondgenooten moesten wijken en ons ongelukkig vaderland opnieuw

Digitized by Google

en voor eenigen tijd de buit werd van de woede en omwentelingszucht der Fransche Republikeinen.

De treurige gebeurtenissen van dit tijdvak staan met bloed en tranen geschreven in de boeken der geschiedenis: nog nooit had ons vaderland, zelfs niet in den Geuzentijd, zoo lang, zoo veel en zoo verschrikkelijk geleden.

Geene plaats, zelfs geen gehucht in het gansche Belgenland of men leerde er den naam der Franschen verfoeien en vervloeken: en geen wonder, het was niet alleen eene zware dwingelandij, eene onmenschelijke plundering, maar een helsch juk dat op ons volk kwam drukken.

Doch laat ons slechts verhalen wat Reckheim toen ten deel viel, die schildering is al droevig genoeg en past alleen bij onze geschiedenis van het Reckheimsch klooster.

De eerste vijandelijke ruiterij stormde Reckheim binnen in het begin van de maand September 1793 en aanstonds sloeg zij aan 't plunderen. Met pistool en sabel in de vuist, drongen zij in de huizen en eischten alle geld en al wat waarde had. Eenige huizen werden gansch geplunderd. Pastoor Delvaux werd gevat, al zijn geld werd geroofd, men ontnam hem zelf zijn horloge, zijne zilveren snuifdoos en nog meer, men ontrukte hem zelfs de zilveren gespen zijner schoenen. Op eenige uren tijds was alles geroofd en toen zette men nog een oorlogschatting op het stadje.

Weldra volgde allerlei slecht volk, dat toen als het ware de tros vormde van de Fransche legerbenden: alle soorten van landloopers en vrijbuiters, allerlei gespuis vestigde zich hier in Reckheim. De pen weigert te beschrijven wat door zulk volk bedreven werd. En wat hielp het tegenstreven?.. Men lag, om zoo te zeggen, aan handen en voeten gekluisterd in hunne macht.

In den tijd van dezen tweeden inval was, wel is waar, het eigenlijke Schrikbewind in Frankrijk reeds gevallen: de bloeddorstige Robespierre en twee en tachtig roode Jacobijnen hadden hunne hoofden op het schavot verloren den 27, 29 en 30 van de maand Juli 1794.

Maar hoeveel ongelukken kwamen er, niettegenstaande dat, over ons land!

Millioenen werden afgeëischt voor oorlogschatting; al wat kostbaar was werd meêgesleept; op één dag alleen, den 30

Digitized by Google

September, bracht men te Parijs binnen, niet minder dan 29 wagens met goud en zilver beladen, alles weggevoerd uit België. Bij de kooplieden werd alles aangeslagen: bij bakkers en brouwers meel en graan; bij de burgers al wat naam had; van de kloosters werden overgroote sommen opgeëischt: hebben of niet hebben, men moest het maar aanschaffen en in geval van weêrstand of weigering ontvoerde men priesters, edellieden, magistraten, deftige burgers naar de Fransche vestingen of gevangenissen als zoogenaamde gijzelaars. Eerst werden er zes commissarissen naar België gezonden, later stuurden de Jacobijnen er nog twee en dertig bij; die mannen zijn genoeg afgeschilderd door de woorden, die de generaal Dumouriez, te recht verontwaardigd, schreef: „Scélérats, qui n'entraient dans ces riches provinces que pour piller et massacrer".

Alles werd geroofd, gedurig kwamen nieuwe requisitiën. En wat bij eene eerste plundering gespaard bleef, werd bij eene tweede weggevoerd. De mindere officieren bleven natuurlijk niet ten achter: al wie een langen sabel sleepte en een langen knevel droeg, met hooge stevels en haren muts, had op eenige uren tijds een gansch dorp arm geplunderd.

De huzaren en dragonders waren geducht als echte duivels; de toestand is in 't kort geschetst door deze woorden: „Het zal zoo verre komen dat ons niets zal overblijven, dan nog enkel de oogen om te weenen".

Zoo werd België als overwonnen land behandeld, uitgemergeld, verkracht, in boeien geklonken, aan de wilde willekeur van eenige losbandigen overgelaten.

Die dolle regeeringsloosheid en die plundering duurden bijna een gansch jaar voort; iedereen snakte naar eene wet en een vast bestuur.

Eindelijk, den 31 Augustus 1795, werd België verdeeld in negen departementen van welke dat der Neder-Maas gevormd was door de tegenwoordige provincie Belgisch- en het grootste deel van het tegenwoordig Nederlandsch Limburg, met Maastricht als hoofdstad.

Alle vroegere grondverdeelingen in prinsdommen, hertogdommen, graafschappen, heerlijkheden waren afgeschaft.

Ons onafhankelijk graafschap van Reckheim, destijds samengesteld uit Reckheim met Boven- en Dael-Wezeth, Uyckhoven

Digitized by Google

met Ter-Weien en Dael-Uyckhoven; Boorsheim met Cothem. Halle en Genheuth, werd toen voor altijd weggevaagd.

Door de wet van 1 October 1795 werd België voor goed ingelijfd bij de Fransche Republiek en zijne vrijheid was voor langen tijd verbeurd.

IV. Vervolgingen.

Zullen nu ook, hier te lande, alle Fransche wetten toegepast worden volgens de constitutie van het jaar III?

Die vraag stelde men overal met zekere gegronde vrees, want dat beteekende: Zal men nu voor goed en openlijk de kerkvervolging beginnen?

Eenige heethoofden wilden maar onmiddellijk den oorlog verklaren aan den Godsdienst en alle vervolgingswetten der Republiek in éénmaal afkondigen en toepassen.

Andere uit voorzichtigheid of liever uit vrees voor eenen krachtdadigen weêrstand der Belgen, raadden aan slechts stap voor stap vooruit te gaan. Zij wisten hoe zeer ons volk het vreemde juk haatte en hoe er slechts een vonkje noodig was om het buskruit te doen ontploffen. „Je crois prudent", schreef een Republikein, „de ne pas piquer le ballon rempli de gaz et de ne pas exciter d'avantage l'explosion". Deze partij hield de overhand.

Maar als de kat de nagels intrekt, is het dikwijls om des te geduchter te klauwen.

Men ging dus omzichtig, sluipswijze te werk, om langzaam, doch zeker, de vernieling te doen gelukken.

Men zeide: de Godsdienst is vrij, maar nergens waren priesters en kloosterlingen vrij van spotternij en beleediging; de kerkelijke plechtigheden zijn vrij, maar men gebruikte alle voorwendsels om die vrijheid te krenken en te beperken Niemand liet zich door die huicheltaal bedriegen. Zij paste goed in den mond dier Franschen, die reeds sedert lang in hun eigen land den Godsdienst hadden afgeschaft, priesters en kloosterlingen hadden uitgejaagd, de heilige vaten onteerd en gestolen, kerken en kloosters gesloten: niemand liet zich bedriegen en alle brave menschen verwachten al zuchtende de ergste plagerijen.

Digitized by Google

Weldra liet de duivel de horens zien en zoo gezegde „arrêtés" kwamen alle vrijheid wegnemen.

Kort na elkander volgden: verbod der processiën buiten de kerken, verbod de zieken in 't openbaar te bedienen, verbod de klokken te luiden, verbod der plechtige begrafenissen, enz., enz.

Dat alles werd eerst toegepast in de steden, langzaam in de dorpen en zoo ging men altijd met raschere schreden vooruit, totdat men, nog geen jaar na de inlijving bij Frankrijk, slechts eene gunstige gelegenheid zocht om openlijk en onbarmhartig de algemeene vervolging tegen de kloosters uit te voeren.

Reeds bij hunne eerste intrede in België hadden de Franschen een oproeping gedaan aan alle kloosterlingen om ze op hunne manier vrij te verklaren en ze aan te zetten hunne kloosters te verlaten. Zij hadden ze tot afval bekoord met aan allen eene zekere levensrente aan te bieden, gevestigd op de eigendommen der kloosters; maar het was alles te vergeefs en zij werden in hunne verwachting geheel teleurgesteld.

Doch nu was hun geduld ten einde, de kloosters moesten uitgeroeid, te lang reeds hadden ze moeten wachten om tot hun doel te geraken.

Den 5 Augustus 1796 werd de zaak voorgesteld in den Raad der Vijfhonderd door den verslaggever Mailhe en deze voegde er al huichelende bij, dat men door die afschaffing de zuchten naar vrijheid van eene menigte kloosterlingen vervulde.

Aanstonds kwamen er van alle kanten bij Mailhe en de voorzitters der beide Fransche Kamers krachtdadige protesten in tegen die lasterlijke beweringen; ook de Recollecten bleven niet ten achter: wij geven in het aanhangsel een afschrift in extenso van zulk een protest. (Zie aanhangsel n° 7).

Dit wraakte de gekrenkte eer der kloosterlingen, maar belette geenszins de Republikeinen hun slecht werk uit te voeren.

De wet, sedert 13 Februari 1790 door de Assemblée Constituante van Frankrijk gestemd, werd door de wet van 1 September 1796 uitgestrekt (1) tot alle departementen, bij het grondgebied der republiek *ingelijfd.*

---

(1) „Considérant qu'on ne peut sans violer l'acte constitutionnel et sans rompre

Digitized by Google

Deze wet van haat en verwoesting behelst bijzonder deze punten:

1° Afschaffing der kloosters en verbeuring hunner goederen, zoo roerende als onroerende.

2° Streng verbod van het kloosterkleed te blijven dragen.

3° Aanbieding der zoogezegde „bons" als levensrente.

Gaan wij deze punten afzonderlijk na.

1° De kloosters waren dus afgeschaft en de goederen aangeslagen door den Staat, in andere woorden wettelijk geroofd. Reeds den 16 derzelfde maand September werd de wet te Maastricht afgekondigd, dus moest de algemeene ontvanger der registratie en nationale domeinen, belast met de confiscatie in naam van den Staat, zoodra mogelijk zijne hand op alles leggen. Ook verloor de citoyen Bourgeois, ontvanger te Maastricht, geen tijd en om des te spoediger te kunnen handelen delegeerde hij speciale commissarissen die hij in alle richtingen uitzond. Hij benoemde voor Reckheim den commissaris Sirejean en deze kwam reeds te Reckheim aan den 23 vendémiaire (4 October), natuurlijk vergezeld van de noodige eerewacht, wij willen zeggen eene goed gewapende bende.

Sirejean liet onmiddellijk de geheele kloostergemeente bij elkaar komen, gaf dan lezing der wet en voegde daarbij ook uitleggingen die hij noodig meende, bijzonder over de wijze van de wet na te komen. Daarbij verlangde hij dat ieder kloosterling zou meèwerken om alles te vergemakkelijken.

Hij kreeg hier, gelijk elders, een welverdiend antwoord. Een krachtdadig protest van pater gardiaan in naam van allen; en allen, één voor één ondervraagd, sloten zich eenparig bij hun' overste aan om te weigeren.

Sirejean zette zich dan met zijne bende aan 't werk. Alles werd doorsnuffeld, opgezocht en aangeteekend, alle sleutels werden

---

l'uniformité des principes, différer plus longtemps de publier dans les départmeents réunis les lois relatives à la suppression des ordres et congrégations monastiques.... enfin, grâce à ces lois ouvrir de nouvelles sources à la prospérité publique..." Dit zijn de uitdrukkingen der wet.

Digitized by Google

afgenomen, overal werden zegels gelegd, onder voorwendsel dat niets mocht weggevoerd worden, want alles hoorde toe aan de Republiek.

Vier dagen bleef hij zoo werkzaam in het klooster, zooals hij zelf schrijft, van 's morgens half tien tot 's avonds vier uren.

Toen sloot hij zijnen inventaris onder dagteekening van den 27 vendémiaire an V (18 October 1796).

Hij liet slechts aan de kloosterlingen het voorloopig gebruik van hetgeen hoogst noodig was voor hun bestaan.

Het volk van Reckheim vreesde het ergste voor de Paters en wist niet wat uit te denken om te helpen. Toen kwam Lambertus Engelen, jonggezel uit Reckheim, broeder van Pater Engelen en schoonbroeder van Frans Janssen-Engelen, geestelijken vader der Paters, zich vrijwillig, uit eigen beweging aanbieden, om de aangeplakte zegels en de sleutels van het klooster te bewaren. „Nu, zeide hij, zal ik over alles goed kunnen waken en er zal aan de Paters geen kwaad gedaan worden".

Arme man, toen hem later door den commissaris de sleutels werden afgenomen, en toen hij de Paters zonder mededoogen zag op straat zetten, werd hij zoodanig verschrikt en geschokt, dat zijne geestvermogens gekrenkt werden. Na zijne genezing, overviel hem nog dikwijls een soort van angstige ongerustheid; om die te stillen en te overwinnen vertrok hij dan naar Holland, om daar de gevluchte Paters op te zoeken. Van stad tot stad, van klooster tot klooster, drong hij door tot Bolsward in Friesland, bij zijnen broeder, Pater Engelen, die daar toen pastoor was, en als hij ze allen welvarend had wêergezien, kwam hij tevreden naar Reckheim terug.

2°. Door dezelfde wet was het dragen van het kloosterkleed verboden. Reeds sedert lang, waren priesters en kloosterlingen, ter wille hunner kleedij aan spot en plagerijen blootgesteld; op vele plaatsen werden sommige zeer mishandeld. De baldadigheid werd zoo erg dat, in de steden vooral, de priesters zich moesten verkleeden, om nog veilig in 't openbaar te kunnen verschijnen en de plichten van hun ambt te kunnen vervullen.

Doch nu verbood de wet uitdrukkelijk: „Ce costume bizarre,

Digitized by Google

qui ne tend qu'à ranimer les étincelles d'une dangereuse superstition...”; en de straf voor die afschuwelijke euveldaad van als kloosterzuster of pater gekleed te gaan, kan tot tien jaren duren: „La punition peut aller à dix ans de *gêne*”.

De commissaris verklaarde, dat de Minister van Financiën toeliet aan het bestuur der Domeinen, van aan ieder lid der mannenkloosters, tweehonderd franken uit te betalen om daarmêe wereldlijke kleederen aan te schaffen. Was het dan niet genoeg, de kloosters te plunderen en de kloosterlingen als booswichten te verbannen?

Moest men ze nog beleedigen en bespotten?

Natuurlijk, de Paters mochten die som niet aannemen, overigens, zij achtten zulks beneden hunne waardigheid: Niemand kan ons toestaan klooster en kloosterkleed te verlaten, tenzij onze wettige overheid; niemand onzer zal u, Republikeinen, eenen schijn van gelijk of goedkeuring geven met naar u, die ons berooft van alles, eene smeekende of bedelende hand uit te reiken. Met dit fiere en waardige antwoord werd dit huichelaars aanbod van de hand gewezen.

3°. Eindelijk bood de wet de zoogezegde „bons” voor levensrente aan. De Fransche Republikeinen gaven gaarne papierengeld, voor al het goud en zilver dat ze gestolen hadden! Hunne zoogezegde „assignats” waren reeds genoeg bekend en hadden menigeen arm gemaakt; want die schoone bankbriefkens daalden en daalden gedurig in waarde totdat zij eindelijk geen duit meer waard waren. Hier nu kwamen ze weêr met dat papier voor den dag; de kloosters met al hunne goederen zullen verkocht worden ten voordeele van den Staat, maar ieder kloosterling krijgt een bon, een papier waarvan de waarde verschilt van 3334 tot 15000 franken Ieder kloosterling mag dat gebruiken *alleen* om het kloostergoed, nu domeinengoed, of zooals het volk het bestempelde, *zwart goed*, terug te koopen.

Ook die „bons” werden door alle Paters en Broeders geweigerd. *Zij wilden op geene wijze aandeel hebben in het plunderen der kloosters, in het wettig rooven der kloostergoederen.*

Later, toen de Paus daarover uitspraak had gedaan en onder

Digitized by Google

zekere voorwaarden toestemming had gegeven, heeft broeder Hermans zijn „bon" aangenomen en daarmeê het klooster van Weert teruggekocht.

Sirejean had zijne zending volbracht en na zijn verslag daarover gesloten te hebben, verzocht hij de handteekening van alle aanwezige kloosterlingen.

Zes broeders zijn daar aangegeven en elf Paters; de commissaris voegde er bij: „absent, Van Entbroek".

Ziehier hunne namen:

E.P. Adrianus Wouters;
E.P. Simon Gilkens;
E.P. Christianus Reynders;
E.P. Joannes Vincken;
E.P. Petrus Hens;
E.P. Jean-Guillelmus Nabben;
E.P. Henricus Wouters;
E.P. Simon-Petrus Wicken;
E.P. J.-B. Van Echelpoel;
E.P. Petr.-Christ. V. Entbrouck;
E.P. Franciscus Cerstelot;
E.P. Renerus Martens;
Br. Willem Lutters;
Br. Laurentius Koninx;
Br. Michaël Jans;
Br. Laurentius Lambic;
Br. Mathias Van Dooren;
Br. Antonius Hermans.

Wij geven hunne levensschetsen bij die der kloosterlingen.

Nu was het sluiten des kloosters bepaald, nu kon men zich dagelijks op het verjagen der kloosterlingen verwachten. Weldra zal Belgenland het ongelukkig lot van Frankrijk moeten deelen.

Intusschen namen de oversten de noodige voorzorgen om alles te regelen voor de gerustheid van ieders geweten en ook om gedurende de vervolging aan ieder zooveel mogelijk de hulp- en troostmiddelen van den Godsdienst te verschaffen.

In het archief van hun klooster van St. Truiden vinden wij na het jaar 1796 deze nota: „Sub hoc provinciali (P. Pr. Petrus van Stockum) miserrimis hisce temporibus, provisis a Sede Apostolica per R. Patrem Aloysium Minne, commis. Gen. dispensationibus".

Welke waren die dispensatiën of ontheffingen?

De Z. E. P. Joannes Proot, provinciaal der Nederduitsche provincie, schrijft:

1°. Alle Paters en Fraters zullen mogen biechten aan alle

Digitized by Google

priesters door de wettige overheid gemachtigd en deze zullen ook mogen absolveeren van de zonden in ordine reservata;

2° Voor den vasten en het onthouden van spijzen, zullen zij zich voegen naar de personen waarbij zij onthaald worden, mits de kerkelijke wetten te onderhouden;

3° Het gebruik van geld, door den regel verboden, wordt aan allen toegestaan volgens de vereischten der omstandigheden;

4° Als Paters en Fraters gedwongen worden, om hunne veiligheid, het kloosterhabijt af te leggen, zullen zij eene eenvoudige, doch deftige en betamelijke burgerkleedij aannemen en daaronder dragen eene kleine tunica of iets dergelijks aan onze Orde eigen;

5° De Kloosterzusters, aan onze Orde onderworpen, zullen ook van deze dispensatiën mogen gebruik maken. (Zie aanhangsel n° 5).

Door den Z. E. P. Aloysius Minne werd ook nog voorgeschreven, dat, indien de Pater Provinciaal zou komen te sterven, alle definitoren, alhoewel door de revolutie verspreid, verplicht zouden zijn te vergaderen om zijnen opvolger te kiezen, die dan als wettige overheid door allen zou moeten erkend worden.

In dit alles blinkt nog de hoop door, dat al die maatregelen slechts voor korten tijd genomen werden, dat weldra de vrede ook alle gewetens vrijheid zal terugbrengen.

Doch, helaas, die hoop werd alras teleurgesteld: de kloosterlingen waren verspreid, konden niet meer vergaderen, dus ook geene wettige overheid meer kiezen om de hand aan 't bestuur te houden.

Daarom richtte de Cardinaal Caprara, legaat van den Paus Pius VII, in Frankrijk, eenen brief aan alle kloosterlingen, waarbij zij allen onderworpen werden, aan de Bisschoppelijke Overheden, mits hunne belofte van zuiverheid streng te blijven onderhouden en ook hunne belofte van armoede voor zooveel tijd en omstandigheden zulks zullen toelaten. (Zie aanhangsel n° 6).

Ongelukkige tijden als de H. Kerk zulke maatregelen moet nemen, om arme schipbreukelingen te kunnen redden!

V. Vertrek der Paters en hun ballingschap.

De 17 Februari 1797 was een dag van rouw voor 't klooster

Digitized by Google

en ook voor Reckheim; het zoolang geduchte uur ging slaan. De Paters vereenigd in den tempel, waaruit God reeds verbannen was, baden samen, vurig en de oogen vol tranen, voor hunne afgestorvene medebroeders, voor hunne vervolgers, voor zich zelven om moed en sterkte te bekomen in die harde beproevingen.

Weldra kwam eene bende Fransche soldaten, aangevoerd door een zoogenaamden commissaire de la république, aan de kloosterpoort kloppen, met het bevel dat het klooster aanstonds zou geruimd worden.

De commissaris en twee Fransche gendarmen traden de kerk binnen, terwijl de overigen aan de deur wacht hielden en bevalen Pater gardiaan aanstonds te vertrekken.

De Pater Adrianus Wouters stond op van zijne knielbank, en gevolgd door zijne medebroeders verscheen hij op den drempel. Daar hield hij een krachtig protest tegen onrecht en dwang en te midden van het snikken der menigte, die zich aan de kerkdeur verdrong, hief hij de handen ten hemel voor een laatsten plechtigen zegen.

Toen knielden al de Paters op den drempel van Gods huis neder, zij kusten dezen en besproeiden hem met hunne tranen.

Dan vielen ze malkander om den hals en spraken elkaar in dien vredekus een laatste vaarwel toe; op dit gezicht kon de menigte hare droefheid niet meer bedwingen; men zegt, dat zelfs ruwe Fransche gendarmen in hun gemoed getroffen waren en met moeite hunne tranen konden weerhouden; doch de wet, hoe boos ook, moest uitgevoerd. Langzaam verdwenen de kloosterlingen tusschen het volk dat wedijverde om een hunner te kunnen meênemen en allen zoowel Broeders als Paters werden in Reckheim en Uyckhoven opgenomen; eenige zelfs bleven er tot den dood toe.

Doch de vervolging werd altijd erger en zóó werden zij gedwongen om schuilhoeken te zoeken of zich te begeven op den droeven weg der ballingschap, op die baan van ellende en kommernis, waar zij gedurig aan alle ontberingen en aan de vervolgingen der Fransche speurhonden waren blootgesteld.

Digitized by Google

VI. „Besloten tijd". (1) — Nieuwe vervolging.

. . . . . Dan waren 't slechte tijden.
De woeste god'loosheid, gelijk een Noordorkaan,
Barst los en brulde. Niets kon haar geweld wèerstaan,
De kerken kraakten; kruis en altaar werd geschonden,
De priesterschap vermoord, in ballingschap gezonden;
Het heiligdom onteerd; en al wat god'lijk is,
Verbrijzeld en vernield. . . . .

Zoo beschrijft dichter De Bo, in korte woorden, het afschuwelijk tijdvak van het tweede Schrikbewind der Franschen.

Gelijk wij zagen, hadden de Paters van Reckheim allen eene gastvrije woning gevonden te Reckheim en Uyckhoven en allen meenden daar rustig te kunnen verblijven, totdat, zoo hoopten zij, binnen korten tijd, de orkaan zou zijn bedaard en de vrijheidszon opnieuw aan den opgehelderden hemel zou blinken. Doch deze hoop werd weldra verijdeld, want de vervolgingen werden dagelijks erger: de Republiek had den ondergang van den godsdienst gezworen en zij zou kost wat kost, hare snoode plannen tot het uiterste toe doordrijven.

De priesters waren verspreid, uiteengejaagd, overal bespied en geplaagd, maar zij bleven onwrikbaar getrouw aan geloof, kerk en plicht. De geloovigen bewonderden dien heldenmoed, voelden zich gesterkt door zulke voorbeelden en verfoeiden meer en meer de vervolgers en hunne bloedige leerstelsels: de invloed der priesters op het volk groeide aan naarmate de vervolging toenam. Tot bewijs, de eerste verkiezingen in Maart en April 1797, toen het Belgisch volk in massa stemde voor Katholieken en koningsgezinden, zoodanig het bestaan der Republiek in gevaar kwam.

Dat was te veel voor de Fransche dweepzucht, het duurde te lang eer zij de kerk kon vernielen, er moest een middel gevonden worden om met allen spoed de priesters en kloosterlingen te verwijderen en uit te roeien. De geuzen der XVIe eeuw vergden van de priesters eenen eed welke geen priestergeweten doen mocht, zoo ook zou de goddelooze republiek eenen eed afeischen ongeoorloofd aan een Christen geweten en dan, met een schijn van recht, zou zij het grootste onrecht kunnen plegen.

(1) Zoo noemt men in België gewoonlijk den tijd, dat de kerken tijdens de Fransche revolutie gesloten waren.

Digitized by Google

Die voorgeschreven eed luidt als volgt: „Ik zweer haat aan het Koningschap en aan de regeeringloosheid. Ik zweer gehechtheid en getrouwheid aan de Republiek en aan de grondwet van het jaar III".

Dat geen Christen in geweten zulken eed mag doen, is klaar en duidelijk; daarom antwoordde de kardinaal-aartsbisschop van Mechelen, Joannes Henricus Van Franckenberg, in een brief van 17 September 1797: „De Katholieke Apostolieke en Roomsche Godsdienst welke ik uit ganscher harte belijd en waar ik een der eerste herders van ben, verplicht mij het voorbeeld aan de anderen te geven en verbiedt mij stellig een eed van haat te doen, hetzij die eed den persoon des Konings bedoele, hetzij den staat zelve van het Koningschap betreffe In het eerste geval, wij moeten onzen naaste beminnen al doet hij ons het grootste kwaad; in het tweede geval, het Koningschap, in zich zelven goed en door God zelve ingericht zijnde, kan geen voorwerp van haat wezen.

Derhalve is het ons niet geoorloofd nòch het een nòch het ander te haten, zonder de grondregels van het Christendom te verzaken en nog veel minder God tot getuige te nemen van een daad, welke Hij ons streng op eeuwige straffen verbiedt".

Dat vrijmoedig antwoord trok op den edelen kerkvoogd en onwankelbaren geloofsbelijder de strengste straffen en al die zijn voorbeeld volgden moesten aan denzelfden lijdensbeker proeven; eerst en vooral de Bisschoppen van België, die allen hetzelfde antwoord van weigering gaven.

't Is waar, in dien tijd beweerden eenige priesters dat men met enkele woorden bij den eed te voegen of met eene andere uitlegging er aan te geven die nochtans met den zin der woorden tegenstrijdig was, èn de Franschen kon voldoen èn zijn eigen geweten gerust stellen. Zoo sprak onder andere een Vicaris-Generaal van Luik, de Rougrave van Salm, en zijne meening sleepte eenige priesters mee, omdat zij het antwoord van hunnen bisschop Mgr. de Méan, in Duitschland gevlucht, niet kenden. Maar de ware brave priesters wilden nòch van die kleinmoedigheid, nòch van die spitsvondigheid weten en anderen, die door die middelen verleid, eerst den eed hadden afgelegd, verschrikt door de gevolgen of beter ingelicht, trokken heldhaftig terug.

Slechts drie priesters in Reckheim deden onder verschillende

Digitized by Google

voorwendsels den eed; het waren de heeren Lahaye, rentmeester van den graaf, priester op het kasteel, Smeets, kapelaan der parochie en Smits, kapelaan van de Ste Petronella-kapel. Die drie alleen — aan alle anderen was het ten strengste verboden — mochten de heilige Mis in de parochiekerk lezen; de andere kerken waren gesloten en de formule van den eed, eigenhandig door hen onderteekend, was aan het heilig Altaar aangeplakt als getuigschrift.

Doch dat duurde niet lang: het volk, dat met die zweerders geene gemeenschap meer wilde, ging niet naar hunne Mis en bedreigde zoodanig de choorjongens, dat deze in de kerk niet meer durfden verschijnen: en het was uit met mislezen.

Alle andere priesters en alle Franciscanen weigerden den eed en hadden liever te lijden en te strijden dan hun geweten te bezwaren. Wij laten hier de volledige lijst dier geloofsbelijders volgen: 't is eene eerelijst van mannen, wier namen met den diepsten eerbied moeten bewaard blijven.

De E.H. Lamb. Delvaux, Norbertijn der abdij van Beaurepart te Luik, pastoor van Reckheim sedert 1787;
De E.H. Michiel Dethier, Norbertijn der zelfde abdij, proost van het klooster der Norbertinessen te Reckheim;
De E.H. Joannes-Jacobus Hustinz, beneficiant te Reckheim;
De E.H. Lamb. Smeesters, pastoor van Neerhaeren;
De E.H. Herman Liesens, pastoor van Uyckhoven;
De E.H. Leonard Salm, Norbertijn der abdij Beaurepart, oud pastoor van Reckheim, nu pastoor van Grimby;
De E.H. Frans Hub. De la Croix, pastoor van Boorsheim;
De E.H. Joês-Antonius Jans, coadjutor te Boorsheim;
De E.P. Adrianus Wouters, gardiaan te Reckheim;
De E.P. Simon Gilkens, vicarius te Reckheim;
De E.P. Christianus Reynders, minderbroeder te Reckheim;
De E.P. Petrus Hens, id. id.
De E.P. Joannus Gulielmus Nabben, id. id.
De E.P. Joannes Vincken, id. id.
De E.P. Henricus Wouters, id. id.
De E.P. Simon-Petrus Wicken, id. id.
De E.P. J. B^ta^ Van Eckelpoel, id. id.
De E.P. Petrus-Christianus Van Entbrouck, id. id.
De E.P. Franciscus Cerstelot, id. id.

Digitized by Google

De E.P. Renerus Martens, minderbroeder te Reckheim.

Niemand zal het kwalijk nemen dat wij hier de wereldlijke priesters en de kloosterlingen in ééne eerelijst vergaderen. Gedurende die droevige tijden leefden en leden zij samen als broeders, steunden elkander op alle mogelijke wijzen, deelden lief en leed, vervolgingen en gevaren, hielpen overal waar zij konden en delegeerden elkander alle macht, zoodanig dat zelfs de paters, in naam der pastoors, de pastoreele macht uitoefenden en huwelijken inzegenden.

Nu brak de vervolging tegen alle priesters voor goed los, werd gedurig strenger en kende weldra paal, noch perk. Droevige, benarde tijd! men mocht God niet meer dienen dan in het geheim, bij nacht en duisternis, in verscholen schuilhoeken.

De kerken werden gesloten, de kruizen van de torens geworpen, de heiligenbeelden geschonden of door brave menschen gered en verborgen, de heilige vaten en gewaden geroofd, de Zondagen verboden, de Godsdienst afgeschaft, alle teekenen van Christendom verwijderd.

Het groote beeld van den H. Joannes Nepomucenus, den Martelaar van het geheim der biecht, dat in een kapel op de groenplaats naast den ingang van het kasteel van Reckheim prijkte, werd neêrgehaald en gebroken (1); de kapel van O. L. Vrouw van Bijstand, buiten de poort, werd verwoest door een troep losbandige soldaten, doch het beeld der kapel was goed verstoken en werd later naar de parochiekerk teruggebracht. Op allerlei wijze werden de geloovigen in hunne heiligste gevoelens getergd.

Gelijk men het kon verwachten, onderwierp het volk zich niet gedwee aan die baldadigheden, overal vonden de vervolgers weerstand, ook beschuldigden de Franschen de onbeëedigde priesters en paters er van dien weerstand te steunen en op te hitsen. Waren ze wat vermeteler geweest, dan hadden ze zeker de priesters gevangen genomen en over de grenzen gebracht, maar dit durfden zij nu nog niet. Daarom gaven zij eerst bijzondere „arrêtés" uit, in welk, zonder den minsten vorm of schijn van recht of onderzoek, iederen keer eenige priesters en paters veroordeeld werden:

(1) De stukken van dit groot houten beeld zijn nu nog op den zolder der pastorie bewaard.

Digitized by Google

„Als verzet tegen de wetten, als stoorders der openbare rust, als vijanden van het landsbestuur, als antirepublikeinen, als misbruik makende van hunnen invloed, als verleiders van het volk".

Na den mislukten opstand der Koningsgezinden, die den 4 September 1797 poogden de Republiek omver te werpen en het Koningschap te herstellen, dat is van af October 1797, volgden meerdere „arrêtés" tot wegvoering in ballingschap kort na elkander.

In ons departement der Neder-Maas ging geen week voorbij of er kwamen nieuwe lijsten van veroordeelden of er werden priesters aangehouden. De commissarissen van het Directoire bij de municipale cantons vroegen maar aanhoudend de algemeene verbanning der priesters, maar het bestuur van Parijs bleef aarzelen; zelfs nog in Juni 1798, antwoordde de Minister der Politie, Le Carlier: „Die maatregel, dien gij vraagt, is te algemeen om rechtvaardig te kunnen zijn".

Maar, door het aanhoudend opsporen der priesters en alle andere plagerijen, werd het volk meer en meer verbitterd en de wet over de soldatenloterij of militaire conscriptie, de bloedwet, deed in October 1798 de maat overloopen. De boerenkrijg brak uit, het was oorlog voor kerk en haardsteden.

Toen werd het Fransch Bestuur als dol van razernij, overal vroegen de administrateurs de strengste straffen tegen de priesters: die van Maastricht bleven niet ten achter en schreven op de dringendste wijze. Hunne aanklacht, aan het Directoire van Parijs gericht, is van 1 November 1798; het vonnis van algemeene verbanning werd geteekend den 4 November en tengevolge daarvan werden in ons departement der Neder-Maas *duizend zes en veertig priesters en kloosterlingen* tot ballingschap verwezen.

Alle bovengenoemde priesters van Reckheim en omstreken waren in dat vonnis begrepen.

Ziehier dat arrêté:

„Het Directoire Exécutif, gehoord het verslag van den Minister der generale politie, gezien de bijgevoegde bewijsstukken, waaruit blijkt dat de priesters en monnikken van de ingelijfde departementen zich niet hebben onderworpen aan de wet van 7 vendémiaire jaar IV (29 September 1795) van toezicht op de godsdiensten en den eed geweigerd hebben, gevorderd door de wet van 19 fructidor jaar V (5 September 1797); dat zij zijn de

Digitized by Google

wreedste vijanden van Frankrijk, dat zij de werking van het bestuur belemmeren, de republikeinsche instellingen verfoeien, opstanden veroorzaken, de volksdriften verbitteren, het fanatisme verspreiden, brandstichtende schriften rondstrooien, publieke beambten met den dolk der moordenaars bedreigen, in het geheim vergaderingen houden om te bidden, samenscholingen voorzitten om het volk tot opstand te brengen;

overwegende dat zij getrouw, aan hun stelsel van weêrstand, van den beginne af door hen aangenomen, niet ophouden van hunnen invloed gebruik te maken om het volk te misleiden en tot alle buitensporigheden aan te zetten;

overwegende, dat hunne schuldige verstandhouding met de buitenlandsche vijanden van den staat des te gevaarlijker is en des te meer strafbaar in de tegenwoordige omstandigheden, omdat zij klaarblijkelijk voor doel heeft het volk tot burgeroorlog op te wekken en het uitvoeren der wetten te beletten;

overwegende eindelijk, dat de openbare rust nooit zal kunnen herleven en versterkt worden in deze departementen zoolang zij onder den invloed zullen blijven van die bedorven schepsels;

Besluit, krachtens het artikel 24 van de wet van den 19 fructidor jaar V;

Art. I. Zullen gevangen worden en vervoerd, buiten het grondgebied der Republiek, al de priesters van het departement der Neder-Maas hier genoemd.

Art. II. De Minister der algemeene politie is gelast met de uitvoering van dit arrêté dat niet zal gedrukt worden.

Dat niet zal gedrukt worden: haastig en heimelijk te werk gaan, om de onnoozele slachtoffers niet te laten ontsnappen.

1046 priesters en kloosterlingen der Neder-Maas, waren zoo op eens veroordeeld en de gendarmen gingen tegen hen te keer veel erger dan tegen de gevaarlijkste booswichten.

Ieder departement telde niet minder dan 985 gendarmen waarvan twee derden ten minste geboren Franschen moesten zijn. Die reden gedurig alle dorpen en gehuchten af, om overal opzoekingen te doen, zij werden altijd geholpen en ondersteund door de Fransche ruiterij in garnizoen te Maastricht.

Als een huis hun verdacht toescheen, werd het omsingeld en dan in alle hoeken en kanten, van kelder tot zolder onderzocht;

Digitized by Google

stallen en schuren werden nagezocht, bedden en hooimijten werden met bajonetten of lansen doorstoken, met pistolen doorschoten.

Nochtans, die gedurige jacht op de priesters was niet voldoende, alle middelen waren goed om de priesters te vangen. Men paste in België de wetten van het jaar II toe, waardoor ieder burger verplicht wordt de schuilplaats der priesters aan te wijzen, ze te vangen of te doen vangen; waardoor ieder burger, die een priester, tot ballingschap veroordeeld, verbergt, zelf tot ballingschap veroordeeld wordt.

Dezelfde wetten namen ook hun toevlucht tot de laagste verraderij; zij stelden met behoorlijke soldij allerlei veinzaards aan als bespieders en speurhonden tegen de priesters en loofden een premie uit van 100 franken voor ieder priester die aangewezen en gevangen werd.

Doch alles te vergeefs, verraders vond men hier niet en hier zoowel als in het departement der Dijle, had de commissaris kunnen schrijven: „Ik weet waarlijk niet welke onzichtbare hand die kwaaddoende schepsels aan hunne rechtvaardige straf onttrekt".

Het brave volk waakte zorgvuldig, nacht en dag was men op zijne hoede. Te Reckheim en omstreken werd geen enkel priester aangehouden (1).

---

(1) De villa Jerusalem, nabij Maastricht, gemeente Meersen, was toen ook eene gezegende toevlucht voor de vervolgde kloosterlingen, bijzonder voor die van de St. Franciscus-orde.

De bescherming der Franciscanen was van ouds eene dierbare overlevering in de adellijke familie de Crassier, die daar woonde en heden nog haar zomerverblijf houdt.

Immers Gulielmus Pascalis Baron de Crassier en van het H. Roomsche Rijk, werd door den Minister-Generaal der Paters Capucijnen, Fr. Bernardus a Salutiis, deelachtig gemaakt aan alle goede werken der orde, en als „*spiritualem nostrae religionis filium*" aangenomen door een brief gedagteekend uit Rome, den 5 November 1709.

Deze achtbare edelman, lid van den raad van den Prins-Bisschop van Luik, overleed te Luik den 28 November 1751, in zijn negentigste jaar, en zijn lijk werd in den grafkelder der familie, in het koor der parochiekerk van St. Adalbertus, bijgezet.

Zijn zoon, Joannes Fredericus Gulielmus Josephus, bleef getrouw aan die schoone familie-traditie; hij redde en verborg ten zijnen huize vele Paters, die daar in veiligheid verblijf en onderhoud vonden en de H. Mis gerust konden lezen. 't Is met volle recht, dat men op zijn doodsprentje drukte: „sacerdotibus et levitis, tempore tribulationis auxilium præbuit". Hij overleed op de villa Jerusalem, den 9 Augustus 1841, in zijn drie-en-tachtigste jaar.

't Is opmerkenswaardig, dat, van al de adelijke familiën, die vóór de fransche

Digitized by Google

De Paters Martens en Cerstelotte, zooals wij het in hun levensschets zullen aangeven, zijn beiden op het punt geweest van gevangen te worden, doch beiden ook ontsnapten. Eenmaal vonden de gendarmen in een huis van het Kerkestraatje eenige misgewaden en ze namen ze meê naar Maastricht, doch door tusschenkomst van den koster Van der Hagen werden zij aan dezen weêrgegeven alsook een Christusbeeld dat heden nog in de parochiekerk bewaard is.

Een ander maal kwam onverwacht een bende soldaten uit Maastricht en liepen terstond de woning binnen van A. Humblé in het Kerkestraatje om opzoekingen te doen; gelukkig waren zij niet goed ingelicht, zij waren twee huizen te vroeg. Het ciborie met de heilige hostiën was bewaard twee huizen verder bij Felix Leblanc. Deze aanstonds verwittigd, niet wetende wat te doen om het H. Sacrament te redden, nam haastig en vol schrik het H. Ciborie en vluchtte er meê in den tuin, daar was een kalkkuil met planken bedekt, nauwelijks had hij een plank afgenomen en het H. Ciborie er in verborgen of de soldatenbende was reeds in zijn huis; de heiligschending was gelukkig vermeden, de soldaten vonden niets meer.

De eenigste priester die gevankelijk te Reckheim aangebracht werd, was de eerwaarde heer Smeets, pastoor-deken van Bree, boven in de Kempen aangehouden. Hij moest naar de gevangenis van Maastricht geleid worden, doch te Reckheim kwamen de gendarmen met hem binnen in het hotel De Keizer, waar kapelaan Smeets, beëedigd priester, toen verbleef. Deze zijn oom gevangen ziende, reed aanstonds naar Maastricht en bekwam voor hem een vrijgeleide; maar de brave priester was zoo beschaamd

---

omwenteling in deze streek zoo talrijk woonden, deze ééne der zeldzamen is, die niet uitgestorven zijn.

Het kasteel van Leuth diende ook voor toevluchtsoord, daar verborg de adellijke Dame, Wilhelmina de Meeuwen, verscheidene kloosterlingen gedurende al den tijd der vervolgingen. Toen haar kleinzoon, graaf Karel Vilain XIIII, Belgisch gezant was te Rome, ontmoette hij in de eeuwige stad den ouden Lamarche, die te Leuth verborgen was geweest en nog vertelde uit die droevige dagen. Later ontving dezelfde Dame in haar kasteel seminaristen van Gent, vervolgd door Keizer Napoleon, omdat zij zich niet wilden, noch mochten onderwerpen aan den onwettigen bisschop, door den Keizer tegen alle recht en wetten van 't bisdom Gent opgedrongen.

Digitized by Google

en bedroefd over de levenswijze van zijnen neef, dat hij Reckheim verliet zonder hem een enkel woord te kunnen toevoegen. Hij werd niet in ballingschap gezonden omdat hij wegens zijnen ziekelijken toestand niet kon vervoerd worden.

Dikwijls reden de gendarmen 's nachts weg, om op de eene of andere verdachte plaats vóór den dageraad te verschijnen; hunne pogingen zijn altijd vruchteloos gebleven, slechts eenmaal hadden zij een priester gevat. Wij laten hen zelf het feit vertellen, zoo zal de lezer ook een staaltje hebben der letterkunde van dien tijd.

Leuth. Rassemblement fanatique.

Vingt neuf Messidor, an X, vers les six heures du matin, nous Francois Gomberveaux et M. Bayet, gendarmes nationaux de la Brigade de Rekhem, allant à la correspondance de Stockhem, passant par la commune de Leuth, ci-devant canton de Mechelen, Dépt de la Meuse Infér., nous avons vu un rassemblement de deux à trois cens personnes, vis-à-vis la maison du citoyen Jean Henry Debousse, marchand, domicilier dans la dite commune, la porte de la grange était ouverte, nous y avons également apperçu un rassemblement d'environ soixante personnes, aussitôt nous nous sommes élancés pour y entré, mais la porte nous a été fermé au nez, alors le gendarme Gombervaux a fait le tour de la maison et a entré par la porte donnant dans la cour; nous avons desuite entré dans la grange, nous y avons trouvé un hôtel dressé; et la messe ne devait pas tardé à être commencée. Nous avons fait venir la maire, et nous avons fait ensemble l'inventaire des effets qui se trouvait sur le dit hôtel. Savoir un calice, d'aitain avec les deux burette remplie d'eau et de vin, quatre chandellier en cuivre avec leurs chierches, un missel avec son putite, un crucifit, un tabernac en bois pind, un devant d'autel en soie, un aube, et une chasube, deux étoles, enfin toute la chose, nécessaire pour sélébré la Messe; nous avons laissé les dits effets sur la responsabilité du maire, Nous lui avons demandé s'il connaissait le prêtre qui devait dire la messe dans la dite grange, il nous a répondu que non, mais que le citoyen Jean-Henry Debousse prêtre insoumis, fils de Jean-Henry Debousse, pouvait bien être celui qui devait dire la Messe (1).

(1) Procesverbaux de la gendarmerie (française) op het provinciaal archief te Maastricht.

Digitized by Google

Het is ook soms gebeurd, dat de soldaten de schrikkelijkste bedreigingen deden om zóó de menschen door den angst te overmeesteren en te doen spreken.

Zij dreigden met gevangenis, brandstichting, brandschatting, zelfs met den dood, maar het heeft hun nooit gebaat. Ouden van dagen hebben ons meer dan eens verteld, dat eene zuster van den E.H. Delacroix, pastoor van Boorsheim, tot driemaal toe gevat is geworden en op alle manieren bedreigd om haar te dwingen de schuilplaats van haren heerbroer te verraden: de soldaten wierpen de brave vrouw met het hoofd op eenen houtblok en dan, met den blanken sabel in de hand riepen zij: spreek of uw hoofd is afgekapt, maar de vrouw sprak niet en de lafaards durfden niet.

Zeker heeft de hel nimmer hare slachtoffers met zooveel hardnekkige razernij vervolgd.

Gedurig kregen de gendarmen de strengste bevelen uit Maastricht „om overal te „patrouilleeren", om alle wegen te bewaken, om al de personen die zij 's nachts ontmoetten aan te houden en te onderzoeken, om langs den Maasoever te rijden en zóó te beletten van naar den overkant te varen om daar met fanatieken in betrekking te komen enz."

De gendarmen reden zich doodmoede en konden nergens dan met uitersten dwang eenig eten of drinken verkrijgen. Hunne paarden waren afgereden, zonder ijzers, niet meer in staat om dienst te doen, maar nooit vonden zij eenen hoefsmid om hun paarden te beslaan of om nieuwe ijzers te smeden. De briefwisseling van dien tijd is eigenaardig; van de eene zijde strenge bevelen, van de andere gedurige klachten over allerlei gebrek; die kruisten altijd dooreen; en dan bevelen om de paarden naar Maastricht te brengen om ze daar te doen beslaan of tegen nieuwe te verruilen.

Vele menschen hebben in dien ongelukkigen tijd waren heldenmoed getoond!

Wenden wij de oogen af van dat ellendig tafereel en zien wij ook wat er gedaan werd om de troostmiddelen van den Godsdienst niet te moeten missen.

Digitized by Google

Die geschiedenis is troostend en stichtend; zij getuigt van het vurig geloof onzer voorouders. 't Is jammer dat vele feiten door den loop der jaren in vergetelheid zijn geraakt; slechts eenige zijn ons door de overlevering bewaard gebleven en wij zullen ze hier tot stichting van den lezer in 't kort aanhalen.

Nauwelijks was het arrêté van verbanning der priesters met al zijne noodlottige gevolgen bekend, of men nam alle mogelijke voorzorgen, niet zoo zeer voor eigene veiligheid, als wel voor het behoud van den Godsdienst.

Eerst en vooral, zooals eene aanteekening van den E.H. Liesens, pastoor van Uyckhoven, aangeeft, zorgden al de priesters om aan de geloovigen goed te herinneren op welke wijze het H. Doopsel in tijd van nood geldig moest toegediend worden; en ook hoe men zich tot een volmaakt berouw moest opwekken als men in stervensnood de hulp van den priester en de H. Absolutie zou moeten ontberen.

Dan, gebruik makende van de bijzondere dispensatiën door de geestelijke overheid vergund „in die erbarmelijke tijden", delegeerden de pastoors elkander en ook de andere priesters en paters om alle jurisdictie geldig te kunnen uitoefenen tot meerder voordeel der geloovigen.

De paters op die manier aangenomen, als medebestuurders der parochiën, gingen bij gelegenheid overal hulp brengen; de aanteekeningen in verschillende parochieregisters wijzen overal hunne voetstappen en helpen ons hunne ijvervolle en tevens kloekmoedige werking volgen en waardeeren.

Zoo vinden wij in Lanaeken de paters Huysgens (1) en Lina (2) van 't klooster van Tongeren; in Mechelen pater Van Entbrouck van Reckheim; in Boorsheim, Uyckhoven en Neerhaeren, de paters Hens en Henricus Wouters van Reckheim; in Grimby de paters Wicken en Martens; in Reckheim zelf de paters Martens en Cerstelotte die beiden in deze plaats tot den dood toe bleven voortwerken.

---

(1) De E.P. Lambertus Huysgens (ook geschreven Guissen en Quissens) was geboren te St. Truiden, den 18 April 1748, geprofest te Erkelenz den 23 Maart 1770, en priester gewijd te Brussel den 21 December 1771. Hij overleed te Sichen-Sussen den 20 Juni 1808.

(2) De E.P. Joannes Lina (ook Lyna) was geboren te Tongeren den 22 October 1754, geprofest te Erkelens den 7 Juli 1776.... Hij stierf te Diest den 2 November 1806.

Digitized by Google

Een man, die in dien tijd veel dienst bewees, aan pastoors en paters, bijzonder voor het toedienen van het H. Doopsel aan de kinderen, was de heer Jozef Kosener (1). Hij was altijd in betrekking met de priesters en hield getrouw en nauwkeurig nota van de kinderen door hem gedoopt.

Vele menschen moesten dikwijls lang wachten eer zij van eenen priester *het plechtig Doopsel* konden bekomen; want de vervolging is een tijd lang zoo erg geweest dat alle pastoors de vlucht hadden moeten nemen. Slechts eenige Paters waren kunnen blijven, omdat zij minder gekend onder het volk en ook minder herkenbaar waren, dewijl zij nu met ongeschoren kruin en zelfs met den baard en in burgerkleedij op geen pater meer geleken, zoo de aandacht minder trokken en geen vermoedens opwekten; slechts weinig personen kenden hunne schuilplaats, die zij overigens dikwijls moesten verlaten om eene andere te zoeken.

Nochtans het volk hield aan het plechtig doopsel en als de familie te lang moest wachten, nam zij de kloekmoedigste besluiten: men trok 's nachts de Maas over met het kind. Een bootje lag verborgen tusschen de Maaswisschen van den oever, het kind goed en warm ingewikkeld, werd in een boterkorf of in een hot geborgen. Een sterke man nam het op de schouders en voorzien van eene voor- en eene achterwacht, die in geval van gevaar moesten zingen of fluiten, stapte men door de duisternis naar den oever toe.

De veerman, daar verborgen, antwoordde op het gegeven wachtwoord en men scheepte in met den dierbaren last op zoek naar een priester.

Men reisde soms uren ver tot Roosteren, Susteren, zelf tot over de Hollandsche grens, in de Duitsche parochiën, want tot daartoe vindt men doopsels aangeschreven van kinderen, uit deze parochiën aangebracht. Vele werden gedoopt te Havert (Rijn-provincie).

Voor *het huwelijk* was het dikwijls ook zeer moeilijk. Het eerste geheim huwelijk zonder de drie roepen werd gesloten te Uyck-

(1) Jozef Kosener, van Groscomor in Hongarijë, laatste chirurgijn van den graaf van Reckheim, en Theresia Grillerin van Presburg, laatste kamerjuffer der gravin, waren beiden met de grafelijke familie naar hier overgekomen. Zij bekeerden zich tot het Katholiek geloof en trouwden te Reckheim. Altijd zijn zij door hun godvruchtig leven het voorbeeld gebleven der gansche parochie.

Digitized by Google

hoven den 6 Februari 1797; het werd gesloten in de pastorie, de echtelieden ontvingen daar eerst de biecht en de H. Communie, daarna het huwelijk, zooals de pastoor het omstandig aanteekent, erbij voegende: „A Vicario Generali, attentis circonstantiis concessa dispensatione". In Op-Grimby vinden wij op 6 October 1800, een huwelijk in 't geheim op de pastorie gesloten, door den eerwaarden heer pastoor Salm, die voor getuigen aanschrijft zijne beide zusters, uitgejaagde kloosterlingen, bij hem gevlucht, te weten de Eerw. Zuster Agnes Salm, prioresse der Norbertinessen te Reckheim en de Eerw. Zuster Maria Salm, prioresse der Benedictinessen te Luik. De geneesheer Peter Hendrik Vossen, trouwde ook daar op de pastorie met Anna Catharina Töllivers; deze echtelieden zijn de grootouders van den Z. E. heer kanunnik Rachels, thans deken van Hasselt. Al deze lieden waren van Mechelen, maar: „abhorrebant enim communione cum juratore intruso", zij hadden eenen diepen afkeer van den priester die in Mechelen zijn ambt mocht uitoefenen, omdat hij den verboden eed had afgelegd. Deze was de Eerw. Heer Lamb. Jos. Maxim. Baron van de Wardt, (zie zijne levensschets bij die der studenten van Reckheim's college). Vele huwelijken werden ingezegend in de huizen door de pastoors of door de Paters, doch het grootste gedeelte der huwelijken werd gesloten over de Maas in de parochiën van de hertogdommen Berg en Gulick, die toen volgens de aardige opmerking van koster van der Hagen „nog geen Frans departement waren".

Het zoo genaamde „*burgerlijk huwelijk*" door de Republikeinen ingevoerd en verplichtend gemaakt, bleef langen tijd aan velen een waren walg inboezemen. Samen huizen als onredelijke dieren was niet strafbaar voor de wet, maar eene vrouw in de tegenwoordigheid van God en van den priester aan het H. Altaar eeuwigen trouw zweren, moest door strenge boete en zelfs gevangenis gestraft worden.

Alles werd beproefd om die plechtigheid in te voeren maar het wilde niet gelukken; in geen enkel dorp was het gebeurd; toen vergaderde men in de hoofdplaats van het kanton, te Mechelen, en daar kon het eindelijk gedaan worden.

Uit eenen brief van 11 brumaire jaar VII (1 November 1797),

Digitized by Google

kan men zien met welke vreugde, de Republikeinen dat feit aan de „citoyens administrateurs" van Maastricht aankondigden (1):

„Nous ne pouvons nous dispenser citoyens administrateurs de donner toute éloge au Citoyen Valensart, rentier, domicilié à Vierset, canton de Villers, département de l'Ourthe et à la Citoyenne Meeuwen, rentière, domiciliée à Leuth, commune de ce canton qui au 20 vendémiaire (11 Octobre) dernier, se sont unis en mariage par devant le président de notre municipalité, ayant par là montré l'exemple à tous leurs concitoyens et concitoyennes et feront époque dans tout ce canton en se soumettant les premiers à la loi du 13 fructidor, les dits jeunes époux ont été suivis le 30 du même mois de vendémiaire, de six différentes couples de citoyens et citoyennes qui ont tous le même jour contracté mariage (2).

De echtscheiding was ook door de Republikeinen ingevoerd, de eerste die ik vind, is gebeurd te Reckheim (toen eenigen tijd hoofdplaats van het kanton), op decadi 30 brumaire jaar VIII (21 November 1799). Het was een man uit Sutendael, die de echtscheiding vroeg tegen zijne vrouw, geboortig uit Asch, die hij, zoo zegt de acte, sedert 18 jaren niet meer had gezien.

Als getuige dier echtscheiding treedt op, om deze acte te onderteekenen, de citoyen Frans Joseph Van Brabant, ontvanger der belastingen. 't Is de kooper van het Patersklooster, dat hij bewoonde, die in alle slechte zaken, (zoo schijnt het ten minste) een handje moest bij steken (3).

Door die schoone nieuwigheden wilden zij hier te lande het volk beschaven, maar in werkelijkheid kwamen zij het verwilderen.

Voor de biecht en de H. Communie hadden de geloovigen overal gelegenheid; ook zoo voor het vervullen van den Paaschplicht, dat gebeurde in de huizen waar de H. Mis gelezen werd. Zelfs voor de eerste H. Communie der kinderen werd gezorgd, Paters en pastoors gaven in de huizen lessen en uitleggingen der Christelijke leering en de noodige voorbereiding tot het H. Sacrament.

(1) Registre de correspondance, adm^on^ municipale Mechelen n° 207.

(2) De personen hier bedoeld zijn de baron Theodoor-Joseph de Billehé de Valensart en de adellijke dame Maria Josephina Wilhelmina de Meeuwen, eigenaarster van het domein van Leuth.

(3) Register Burgerl. stand te Mechelen.

Digitized by Google

Vele ouden van dagen vertelden met tranen van aandoening, hoe zij in hunne jeugd hunne eerste H. Communie deden: 's nachts, in eene verlatene schuur, half verlicht met kleine kaarsjes, in plechtige stilte; hoe hun vader dan al eens de schuurdeur uitsloop om te luisteren of er nergens gevaar en onraad bespeurd werd.

En als zij dat vertelden, dan waren zij niet alleen fier over hunne getrouwheid aan God en aan de priesters, dan waren zij niet alleen gelukkig over al die geledene vervolgingen die de hemel zou vergelden; maar dan voegden zij er ook met diepen ernst eene les bij. „Wij hebben dat moeten beleven en verduren, de goede God geve dat gij nooit zoo iets moet zien. Hij beware u en uwe kinderen van zulke ellendige tijden. Maar, indien de goddelijke Voorzienigheid u ook zoo beproeft, denkt dan aan de voorbeelden uwer voorouders, blijft getrouw aan plicht en Kerk, die Kerk alleen blijft eeuwig staan, al het overige hebben wij zien vallen. De Republiek, Napoleon, de vervolgers tijdens het Nederlandsche bestuur (1) zijn verdwenen als rook, al de vervolgers zijn omvergetuimeld en bedolven in den kuil van Gods wraak, de Kerk is verrezen, als God zelf op den Paaschdag, omdat God en zijn steenrots alleen eeuwig zijn".

Zoo konden gezonde menschen de HH. Sacramenten ontvangen, maar als een *zieke in stervensgevaar*, vol onrust naar de komst van een priester snakte, hoe lang scheen dan de dag! Want, men moest gewoonlijk de duisternis afwachten, om den priester en de H.H. Sacramenten, niet roekeloos aan alle gevaren en heiligschenderijen bloot te stellen.

En dan ging men naar de schuilplaats: een zolder, een kelder, eene afgelegen schuur door betrouwbare menschen aangewezen en men zag den priester nu eens als een eenvoudig landman, dan als een bakkersgezel of een werkman verkleed, de H. Teerspijs vol aandoening op zijnen boezem verbergen en door de duisternis alleen, om de aandacht niet op te wekken, als een booswicht wegsluipen, den goeden God die op zijn hart rustte

(1) Waardoor vooral de Belgische revolutie werd veroorzaakt.

Digitized by Google

biddende, om erbarming voor de arme verdwaalde vervolgers, om moed en volharding voor het brave volk. Dan trad hij, engel van troost en vrede, de lijdenskamer binnen, om in het grootste geheim troost en zegen te brengen; intusschen waren rondom wachten uitgesteld, om bijtijds van alle gevaar te verwittigen.

De begrafenissen konden in Reckheim nooit meer plechtig gebeuren; immers de gendarmen woonden in de pastorie, die aan het kerkhof grenst, doch de H. Mis werd somtijds des nachts in het sterfhuis zelve opgedragen, waar dan de gebeden voor den overledene gelezen werden.

In Grimby had men daarvoor meer gelegenheid. De oude pastorie, nu door een nieuw gebouw vervangen, lag dicht bij het kerkhof en de twee vensters van de groote kamer hadden daarop uitzicht. Men bracht de zerk aan het graf en de H. Mis werd in de pastorie met open vensters gelezen ook wel eens gezongen, daarna ging de priester het graf zegenen en de begrafenis voltrekken. In geval van onraad werden de vensters gesloten, het volk ging voort met de begrafenis alsof er niets gebeurd was en de priester had tijd genoeg om langs een achterdeur het gevaar te ontwijken.

In Uyckhoven gebeurde het soms op dezelfde wijze, daar ook staat de pastorie naast het kerkhof en, omdat zij zoowel als die van Grimby verlaten was en onbewoond, plaatste men er eene tafel om de H. Mis met open vensters te lezen en buiten stond het volk met de doodkist.

Dit kon men daar evenwel maar zelden doen, omdat de naaste omtrek moeielijk kon bewaakt worden en het gebeurde alleen als men wist waar de gendarmen waren. Het register geeft gewoonlijk aan: de Mis werd gelezen in het sterfhuis, of 's nachts is men bij deze of gene vergaderd om de H. Mis voor den overledene te hooren.

Zoo werd het H. Misoffer in vele huizen opgedragen en zelfs, als het gevaar minder groot was, werd het op vastgestelde uur dagelijks gelezen en door een groot getal geloovigen bijgewoond. Dit gebeurde in Reckheim door een gemakkelijk middel; de rij huizen die begint aan het Paterskloster en langs de Patersstraat voortgaat tot aan de Middenwalstraat, diende daarvoor het beste; die huizen waren in dien tijd allen nagenoeg even hoog, men

Digitized by Google

brak tusschen al die huizen de muren op de zolders door, zoodat er van het eerste tot het laatste huis een toegang was en men van ieder huis tot al de andere vrijen toegang vond. Op den zolder van een dier huizen, toen bewoond door de familie Senden (die zich later in Itteren ging vestigen) stond eene groote kist die tot altaar diende.

Een plank daarin vastgehecht, droeg altaarsteen, kelk en misboek, de misgewaden waren er onder verborgen. Als nu het gestelde uur gekomen was, kleedde de priester zich voor de H. Mis en het volk ging de verschillende huizen binnen om op den zolder in stilte te vergaderen. De aandacht werd zoo niet opgewekt, want men ging door alle deuren binnen, niet alleen langs de straat, maar ook door de tuinen en zoo vermoedde niemand, die het geheim niet mocht kennen, dat er eene vergadering plaats had. In geval van gevaar, kon men langs alle kanten, langs vóór- en achterdeuren weg en de priester behoefde slechts het deksel der kist te sluiten, om alle spoor van de H. Mis te verbergen.

Te Uyckhoven werd de Mis het meest gelezen in een huis, dicht aan den dikken lindeboom, destijds eigendom der familie Engelen, thans bewoond door de familie Bollen-Groenen. Daar toont men nog de kleine kamer waar de tafel stond die voor altaar diende en de twee kamers daarnaast waar afzonderlijk de mannen en de vrouwen stonden te bidden.

In datzelfde huis verscholen zich dikwijls drie Paters te gelijk en 't was daar ook dat men meestal ging aankloppen als men de hulp van een priester noodig had. Het huis is dikwijls door de gendarmen bewaakt geweest en doorzocht. Hooi- en strootassen zijn dikwijls met lansen en bajonetten doorstoken geworden, maar nooit werd een priester gevat. Als er gevaar kwam, geraakten zij er altijd uit en als er gedurende hunne afwezigheid gendarmen of verdachte personen inkwamen, dan gebruikte men om de paters te waarschuwen altijd hetzelfde eenvoudig middel dat nooit ontdekt werd; eene ladder die onder het stroodak hing werd eenvoudig afgenomen en recht gezet, dat diende tot teeken van op te passen en tevens tot middel om langs buiten op de schelf eene schuilplaats te zoeken.

Digitized by Google

Des Zondags werd de H. Mis zeer dikwijls plechtig gezongen te Boven-Wezet. Links van de baan, die van den kiezelweg naar Sutendael leidt, achter de huizen die nog bestaan, lag toen de groote hoeve der familie Engelen, nu tot den grond toe afgebroken; de hagen van den moestuin wijzen de plaats nog aan. In de groote schuur vergaderde het volk om te biechten en om de H. Mis bij te wonen en de H. Communie te ontvangen. De schuur scheen van voren altijd volgestopt met hooi en stroo, doch aan den achterkant was ze ledig en eenige bossen die men uittrok gaven ingang naar die open plaats, waar eene tafel met al het noodige gereed stond. De Fransche gendarmen door hunnen Decadi of tienden dag verward, wisten op den duur maar slecht meer wanneer het Zondag was, ten andere, er waren overal jonge lieden op het veld, met gereedschappen volgens den tijd van het jaar, in den schijn bezig met het werk van het seizoen, doch werkelijk op wacht om de gangen der gendarmen te bespieden en desnoods alarm te geven. Zoo kon dan de plechtigheid rustig gevierd worden. Als alles ten einde was en iedereen door de H.H. Sacramenten versterkt huiswaarts keerde, werden de misgewaden opgevouwd en het Altaarlinnen geplooid, kandelaars en kaarsen, misboek, kelk enz., alles in afzonderlijke stroo- en hooibossen gebonden en in de schuurtas tot de volgende vergadering verborgen.

In Uyckhoven bleef men ook niet ten achter, maar het gebeurde er op eene geheel andere wijze. Daar kwam op zekere Zon- en groote feestdagen een schip aan achter den hoogen Maasmuur om den priester en ook het volk op te nemen. Wanneer alles gereed was en ingescheept, verdween de boot tusschen de wilgen aan de monding der Geulle en daar werd dan in de diepte van het schip, gelijk weleer in den kuil der catacomben de plechtigheid gevierd, met het ontvangen der H.H. Sacramenten en het zingen der Hoogmis. In geval van onraad kon men gemakkelijk, met oversteken, de gendarmen die op den anderen oever aankwamen, ontwijken.

Sluiten wij dit verhaal met een van die heldenfeiten gelijk men er slechts in de tijden van zware vervolgingen aantreft.

Eens dat de gendarmen 's nachts waren weggereden lag een hunner ziek in stervensnood. De ongelukkige van iedereen ver-

Digitized by Google

laten, was bijna aan wanhoop overgegeven; hij lag te kermen en te weenen op zijne eenzame sponde en was veel meer door gewetenswroegingen dan wel door lichaamspijnen gefolterd.

„Ach! sprak hij in 't Fransch, had ik toch maar naar moeder geluisterd, had ik mij niet bij die goddelooze sansculotten aangegeven, dan lag ik hier niet verlaten alleen. Had ik mij niet overgegeven aan vervolgingen tegen onnoozele menschen, had ik de priesters niet verjaagd, dan had ik er misschien nu een om mij met God te verzoenen en mij bij te staan ... Maar ik heb toch geene heiligschennissen bedreven, ik heb toch nooit priesterbloed vergoten.... God! mocht ik nog hopen! Mocht ik nog op uwe barmhartigheid steunen!...."

Eensklaps bemerkte hij iemand, die zachtjes zijne legerstede genaderd was. „Wie zijt gij", riep hij? — „Ik kom u mijnen dienst aanbieden. Gij ligt hier verlaten, kan ik u helpen"? — „Voor mij is er geene hulp meer op aarde, ik sterf verlaten!.... Mocht ik nog hulp uit den hemel krijgen"! — „Mijn God verlaat nooit degenen die op Hem betrouwen". — „Wel hoe! gij draagt eenen eenvoudigen boerenkiel, maar ge spreekt het Fransch zoo goed, gij zijt geen boer.... Spreek, antwoord, gij zijt een priester niet waar?.... God zij gedankt.... Niet waar gij zijt priester?

De Pater, want het was een vermomde Minderbroeder, drukte hem de natte hand, hielp hem recht tegen zijn oorkussen, laafde zijn heeten dorst en toen de kranke wêer kracht genoeg had om te spreken, hoorde hij zijne biecht en sprak over hem de goddelijke verzoeningswoorden uit. Niet lang daarna, gedrukt aan het hart van den armen priester gaf de zondaar nu met God verzoend, in volle betrouwen den geest en de Pater sloot hem de oogen.

Nooit vermoedden de gendarmen bij hunne wêerkomst het wonder van Gods genade dat daar gebeurd was.

Zoo bekeerde, de stervende Christus den moordenaar aan het kruis, zoo doopte de H. Petrus zijne bewakers in den Mamertijnschen kerker, zoo zullen altijd de priesters, naar hun voorbeeld, vergiffenis schenken aan hunne grootste vervolgers.

De naam van dien pater is ons onbekend gebleven: 't is genoeg dat boeteling en priester in het boek des levens aangeteekend zijn.

Digitized by Google

Wat waren het toch ongelukkige tijden!

En dat duurde zoo jaren lang, totdat eindelijk Gods barmhartigheid, door het Concordaat tusschen den Paus van Rome en Napoleon I gesloten, weêr vrede schonk en vrijheid aan de Kerk, zoodat men met eenen diepen zucht van voldoening en met groote dankbaarheid kon neêrschrijven:

CONCEDO PACEM, ECCE DO PACEM.

VII. Het verlaten klooster en de handlangers der revolutie.

Keeren wij nu terug naar het klooster. Hoe ziet het er daar eenzaam en vervallen uit! Als de Fransche sansculotten hunne slachtoffers verwijderd hadden, begonnen zij voor goed de plundering, want het afschaffen der kloosters was maar een middel om te rooven en geld te slaan. 't Was de „auri sacra fames", sedert eeuwen bekend.... 't Was de handeling van denzelfden geldduivel die aan den H. Laurentius vroeg waar hij de schatten der Kerk verborgen had.

Maar gelijk deze Heilige toen de armen en noodlijdenden toonde, zoo konden ook de kloosterlingen de talrijke ellendigen aanwijzen door wier handen het aardsche goed in de hemelsche schatkamer gedragen was. 't Was de herhaling van alle vervolgingen tegen de kloosters, waar de duivel door de hoop op plundering de heiligschendende benden aanvoert; 't was de herhaling van den afschuwelijken tijd der Geuzen, van welke een Fransch schrijver zeer terecht zegt: „Les révolutionnaires sont toujours des pillards déguisés et d'officiels voleurs" (1).

---

(1) Bij gelegenheid van het verjagen der kloosterlingen in Frankrijk in 1902 en 1903, schreven de dagbladen, dat zekere mannen van het Staatsbestuur groote geldsommen hadden aangenomen met belofte van dan zekere kloosters te sparen. Dat nieuws werd met groote verwondering of met groote verontwaardiging ontvangen, bestreden, geloochend enz. enz. Wat was de wereld toch eenvoudig en onnoozel!! Wie nestelde zich in de abdijen van Engeland toen de kloosterlingen door Hendrik VIII en Elisabeth verjaagd waren? Juist de mannen van 't Bewind, die deelden en nog op den koop toe eenen titel van Lord kregen! Een schrijver maakte de lijst van die groote mannen die zóó rijk en groot werden, die lijst vormt een dik boekdeel en de schrijver heeft daarmeê een groot fortuin gemaakt. Hoe dat dan? Al die

Digitized by Google

Eerst en vooral werden meubels en boeken naar Maastricht gevoerd om daar publiek verkocht te worden. Kort daarop werd de verkoop van 't klooster aangekondigd Ziehier hoe de aankondiging van dien verkoop opgesteld was:

„Un bien national, lequel provient des ci-devant Récollets, situé au canton et commune de Reckheim et consiste.

1°. En une avant-cour, dont à droite l'église, à gauche un bâtiment d'un étage composé de six places servantes d'écoles.

2°. En face de l'avant-cour, l'entrée de la maison conventuelle, consistante en un parloir, puis une galerie quarrée au centre de laquelle une petite cour; à la première partie de cette galerie se trouve à droite la chambre d'un portier; à la seconde partie l'infirmerie, un escalier et au bout l'entrée au jardin; à la quatrième partie une grande place pour se chauffer en hiver, puis une seconde pour mettre les houilles et le grand escalier au pied duquel l'entrée à l'église et vis-à-vis de celle la sacristie; ensuite un grand jardin avec un bassin au milieu. En entrant dans ce jardin à droite la brasserie et place pour faire la lessive, à côté de laquelle un hangard pour mettre du bois.

Au premier étage, étant une galerie quarrée comme en bas, se trouvent dix-huit cellules et la bibliothèque par dessus desquels un bon plancher, solide charpente et très bon toit couvert en ardoises. Le tout contenant environ un bonnier et trois quarts. Le jardin étant entouré d'une bonne haye et formant qu'une

---

familiën die hunne grootheid en rijkdom aan die bron geput hadden, trachtten die schande te ontduiken en zoodra de schrijver zijn boek wil laten drukken, wordt het voor vijf of tien jaren afgekocht voor overgroote sommen; toen die vijf of tien jaren voorbij waren, had de schrijver en zijne familie weder de vrijheid en dreigden andermaal te drukken en opnieuw werd het afgekocht om de schande te vermijden. Weldra zou dat handschrift in de handen zijn van de kleinkinderen van den schrijver, hoe lang zal dat spel duren? Wie heeft in Duitschland de goederen van kloosters en abdijen en prins-bisdommen weggenomen in den tijd van Luther? Wel diegenen die ze verdreven en afschaften! Dat is de opkomst van vele Protestantsche adellijke huizen.

Toen in de groote Fransche revolutie de kloostergoederen verkocht werden, hadden die Fransche sansculotten overal naamlooze vereenigingen gevormd, om zoo bedekt, de goederen te koopen, te deelen en later door eene nieuwe akte op hunnen naam over te schrijven. Over hetgen in België gebeurde zullen wij liever zwijgen.

Digitized by Google

seule pièce, par moi estimé en principal à la somme de dix-mille livres.

Les aboutissans sont au levant, les fossés de la ville, au midy veuve Thomas Groubé et la rue, au couchant et nord les fossés susnommés". (Registre des Domaines nationaux n° 2, baux d'estimation, procès-verbaux d'adjudication n° 15, Affiche n° VI, Rijksarchief te Maastricht).

De verkoop had plaats te Maastricht den 23 germinal an V (12 April 1797), vóór de Administration départementale de la Meuse Inférieure, toen samengesteld uit Lambrechts, Cox, Chenard, Prisse Proot, Veugen ontvanger en J. M. Reintjens, secretaris.

De citoyen Peter-Jozef Lambrechts van Tongeren, kocht het gansche kloostergoed en de gebouwen voor de som van 9050 livres, dus merkelijk onder de waardeering, die op 10000 livres gebracht was. Hij verklaarde gemachtigd te zijn om te koopen in naam van Frans Jozef Vanbrabant; deze aanvaardde den koop bij akte geschreven te Luik, 24 germinal an V (13 April 1797) door den notaris Q. Denis, en betaalde met gesloten beurs, door het afgeven van den bon dien hij had aangenomen.

Deze Frans-Jozef Vanbrabant was een weggeloopen broeder Capucijn en had eenigen tijd gewoond in 't groot Capucijnenklooster van Ste Marguérite te Luik.

Hij kwam korten tijd daarna het klooster van Reckheim bewonen, doch niet alleen. Zoo diende hij dan ook tot openbare ergernis en hij werd van iedereen, verfoeid en vermeden.

't Schijnt dat hij nog al flink er op los leefde en dat hij de oordjes goed deed rollen; zoo geraakte hij, gelijk men zegt, hier en daar in 't krijt en 't was de citoyen Lambrechts die hem zoolang redde en geld op 't klooster verschoot, totdat hij zelf van schuldeischer eigenaar werd en 't klooster voor goed overnam door onderhandsche akte den 12 frimaire an VII (2 December 1798), te Maeseyck geregistreerd.

Toen begonnen eerst de aardige lotgevallen van den citoyen Vanbrabant. Hij was zonder middelen van bestaan, maar als echte aanklever der Republiek mocht deze hem toch niet verlaten.

Hij werd dan aangesteld als ontvanger der belastingen voor de

Digitized by Google

drie dorpen Reckheim, Neerharen en Lanaeken. Ontvangen kon hij goed, verteeren ook, maar betalen dat beviel hem niet en 't ongelukkig gevolg der zaak was, dat hij eene aardige rekening kreeg met den algemeenen ontvanger te Maastricht, den citoyen Veugen.

Deze ziende dat er geen geld te krijgen was van den citoyen ontvanger en dat hij er maar goed op aanleefde op kosten der Republiek, nam eindelijk een uiterste besluit; hij gaf de zaak aan de rechtbank over.

Den 9 brumaire an XI (31 October 1802) was de citoyen Vanbrabant goed aan 't middagmalen in de herberg „De Keyzer" te Reckheim, toen eensklaps de gendarmen Antonius Galezot, kwartiermeester (1) en Johannes Altruch van de brigade van Maastricht de zaal binnen kwamen met bevel hem aan te houden.

Dat bevel was uitgegeven door den algemeenen ontvanger en door den citoyen Keelhoff, vrederechter van 't kanton Mechelen.

Hij werd dan onmiddelijk naar de gevangenis van Maastricht overgebracht, beschuldigd eene som van 2219 livres, opbrengst der belasting van 't jaar zeven, te hebben achtergehouden of ontvreemd. Hij was toen 30 jaren oud. (Procès-verbaux de gendarmerie, N° 3495 A. M.)

Hoe die zaak afliep, heb ik, ondanks vele nasporingen, niet kunnen achterhalen; laten wij hopen, dat die tijdelijke straf, hem de oogen heeft geopend over zijn misdadig leven.

De citoyen P. J. Lambrechts, die door zijne gehechtheid aan de Republikeinsche instellingen zich langzamerhand overal wist in te wikkelen, was intusschen notaris benoemd en burgemeester of maire. Hij werd dikwijls gekozen om verschillende andere openbare bedieningen te vervullen.

Na zijn huwelijk met Catharina Opsteyn, deed hij het klooster tot woning inrichten en nam er zijn intrek in.

De Latijnsche schoollokalen bleven verlaten; zij hadden al meermalen gediend tot gevangenis, waar van tijd tot tijd de eene of

(1) Maréchal des logis.

Digitized by Google

de andere opgesloten werd, in afwachting dat hij naar Maastricht of elders kon overgebracht worden; later werden zij eenigen tijd gebruikt voor gemeenteschool. Al het overige, buiten het woonhuis door Lambrechts gekozen, diende tot niets. Toen begon deze eene boerderij.

In den zijmuur der kerk werd eene groote poort gebroken en zóó kon dat schoon gebouw voor schuur dienen, om daar hooi en stroo, veldvruchten en veevoeders op een te stapelen en ook om karren en ploegen en ander akkergereedschap te bergen.

In de kleine gebouwen werden stallen gemaakt voor paarden, koeien en varkens.

Zóó was dan alles ontheiligd, niets werd vergeten; tot zelfs de grafkelder, onder het choor, waar de gebeenten der oude Paters en van eenige weldoeners van 't klooster rustten, werd gebruikt voor konijnenhok en om zich de moeite te sparen langs den trap daar binnen te gaan, werd er een stuk uit het gewelf gebroken, om daar langs het voedsel voor de beestjes af te werpen.

Andere kleinere gebouwen werden nêergeworpen. Het volk van Reckheim zag met weemoedige oogen die verwoesting aan; maar tranen konden niet baten. Toen Lambrechts de Portiuncula-kapel afbrak, kreeg hij van verschillende kanten ernstige vermaningen en bittere verwijten; ook toen hij de steenen van de afbraak wilde verkoopen, vond hij niemand om ze over te nemen; algemeene blaam was alles wat hem zijne ontheiliging bijbracht.

Men heeft vele en schrikwekkende dingen verteld over de tijden der Omwenteling en onder andere dat het ook spookte in het klooster. Maar neen, al is het dat zekere angstige en bijgeloovige zielen dit bevestigd hebben, al die gebeurtenissen maakten natuurlijk eenen diepen indruk op den geest van 't volk. Maar die Paters, die geleefd hadden alleen om goed te doen, kwamen zeker niet terug om menschen te plagen.

Maar 't spookte geweldig in 't diepste van 't geweten van allen die handlangers geweest waren voor het uitvoeren der goddelooze republiekeinsche wetten. Dat laat God toe, dat zendt Hij zelfs als eene groote genade, om ongelukkige verdwaalden op den goeden weg terug te brengen en ze te vermanen dat het tijd is alles te herstellen, vooraleer zij voor zijnen rechterstoel geroepen worden.

Digitized by Google

Zoo stond het ook met den eigenaar van 't klooster; hij had wel de uitoefening zijner christelijke plichten weder opgevat, doch gelukkig was hij niet. Altijd wandelde hij alleen, 's avonds durfde hij niet in 't kloosterpand komen; er was iets dat hem verontrustte, dat zijn hart beklemde en met al zijne rijkdommen leidde hij een droevig leven. Eilaas, het moest nog droeviger eindigen.

Zekeren Zondag morgen, toen het volk uit de hoogmis kwam, verspreidde zich bliksemsnel door het dorp Reckheim het gerucht: Lambrechts is doodgevallen. En waarlijk bij zijne terugkomst van eene kleine wandeling, die hij gewoonlijk 's morgens deed, was hij op den drempel van de kloosterpoort ineengezakt en daar lag hij nu, vóór de deur van 't klooster. De Pastoor snelde toe, gaf hem nog onder voorwaarde de H. Absolutie en 't volk rond het ontzielde lichaam zuchtte: Och arme,.... zonder biechten of H.H. Sacramenten naar de eeuwigheid!

De schielijke dood, zonder Sacramenten, schijnt eene bijzondere straf geweest te zijn voor de uitvoerders der Fransche roof- en plunderwetten. Men kan dat uitleggen zooals men wil, maar de feiten zijn daar talrijk, zeker en onloochenbaar.

Zóó stierf de heer Smits, kooper der goederen van Ste. Petronella-kapel, hij viel dood in de herberg „De Keizer".

Zóó stierf de heer W. Lahaye, kooper van kerkelijke goederen, hij werd onnoozel en stierf in dien staat, zonder Sacramenten, te Maastricht.

Zóó stierf de heer Smeets, aankooper der goederen van de kapellanie van Reckheim, door eene beroerte getroffen, viel hij dood te Lanaeken op de straat.

En de aankooper van 't klooster der Witte-Nonnen, de heer Nypels, stierf te Brussel, nog ellendiger, hij bracht zichzelven om het leven.

Die lijst is al lang genoeg om tot les te kunnen dienen; die wel doet zal wel varen, zegt een spreekwoord.

Wij moeten niet alleen de feiten der geschiedenis aanhalen, maar ook de lessen geven die er uit voortvloeien.

Dat eerste feit is niet het eenigste, dat melding verdient. Een tweede evenzoo opmerkenswaardig, is dat al de familiën die zich

Digitized by Google

destijds in Reckheim vestigden om te deelen of nut te trekken van de vervreemdingen der Franschen, het plunderen der geestelijke gestichten, het afschaffen der kloosters enz., langzamerhand ongelukkig zijn geworden; zij zijn uitgestorven en hun naam zelfs is uit Reckheim verdwenen. „Generatio iniquorum peribit, het geslacht der boozen zal vergaan". De woorden van God: „nolite tangere Christos Domini: raakt den gezalfden des Heeren niet aan; die u misprijst, misprijst Mij", zullen altijd waarheid blijven en zijn hier op al te droevige wijze verwezenlijkt.

Al die gevallen zijn droevig om na te gaan, maar troostvol is de keerzijde van die gedenkmunt. Al de Christen huisgezinnen, die destijds hun best deden en zich onderscheidden om hun geloof te verdedigen en te bewaren, om priesters en kloosterlingen en liefdezusters te redden, te herbergen en te ondersteunen, zijn zichtbaar gezegend geworden, niet alleen in het tijdelijke, maar ook op eene meer kostbare wijze; in al die familiën bemerken wij roepingen tot den priesterlijken staat en tot het kloosterleven, en die zegen zien wij tot heden toe voortduren. Die zegen komt van Hem die sprak: „Al wat gij aan den minste der mijnen deedt, hebt gij aan mij gedaan".

Om daar van een voorbeeld te hebben, kan men de familietafels nazien in 't hoofdstuk der „geestelijke vaders", die opzettelijk als bewijsstuk van dit gezegde, tot den dag van heden zijn bijgewerkt.

Na den dood van Lambrechts verliet de familie het klooster en bij de deeling der nalatenschap, bleef het kloostergoed onverdeeld, om welke reden is mij niet gebleken.

Zoo gingen de jaren voorbij: De heerschappij van Napoleon had eenige vrijheid aan de Kerk teruggeschonken, doch nog bitter weinig en ten koste van hoeveel opofferingen? (1) De troons-

---

(1) Napoleon had eigenaardige gedachten in zake van Godsdienst en vrijheid der Kerk: Mgr. Barrett, zie Daris, Notices VIII, bl. 117) zeide dat in 't kort: „Le gouvernement de Napoléon, qui ne se mêlait de la religion que pour l'opprimer....." Daarenboven was Napoleon persoonlijk tegen het herstellen der kloosters zooals het blijkt uit zijn antwoord aan den Minister Portalis: „Je ne veux d'aucune congrégation écclésiastique; cela est inutile. De bons curés, de bons évêques, des séminaires bien tenus, c'est tout ce qui est utile". (Correspondance de Napoléon, X, pag. 127, 28

Digitized by Google

beklimming van den prins van Oranje-Nassau, als koning der Nederlanden, stelde alle hoop teleur. Aan herstellen der kloosters viel niet te denken en weldra kwamen de wetten op het onderwijs en andere dergelijke, de Katholieke vrijheid opnieuw beklemmen (1).

---

janv. 1805). Dit blijkt ook uit zijn brief aan den Minister Fouché: „Vous préviendrez les rédacteurs du „Mercure" et du „Journal des débats" que je n'entends point que le nom des jésuites soit même prononcé..... Je ne permettrai jamais son rétablissement en France..... Tenez y donc la main et faites connaitre aux différents préfets qu'ils veillent à ce que le mouvement qu'on voudrait donner pour le rétablissement des jésuites, n'ait pas même de commencement". (Correspondance de Napoléon X, p. 23, 9 Octobre 1804). Later verbood hij het onderwijs aan de nieuw gevormde „Congrégation des Pères de la Foi; en den 3 Juli 1806 verjoeg hij de Jésuiten uit Parma in Italië.

( ) Het voorloopig bestuur door de vereenigde mogendheden ingesteld onder den prins van Oranje, gaf den 7 Maart 1814 de vrijheid wéer aan de Katholieke Kerk. Aanstonds maakten eenige kloosterlingen daarvan gebruik, om in hunne kloosters wéer te keeren: de hertog van Ursel, algemeene commissaris van binnenlandsche zaken klaagde daarover in een schrijven van 24 September 1814 aan Mgr. Barrett, vicaris capitularis van Luik. Deze antwoordde dat dit zeker niet gebeurd was in het departement der Ourthe, dat hij daaromtrent inlichtingen zou nemen in het departement der Neder-Maas, maar dat hij daarover geene enkele aanvraag gekregen had. Mgr. Barrett gebruikte dan deze gunstige gelegenheid om te doen uitschijnen hoe nuttig en noodzakelijk hij de herstelling der kloosters achtte. (Zie Daris, Notices VIII).

Onder de regeering van Willem I, als koning der Nederlanden, waren de kloostergemeentens, die zich wéer vergaderd hadden in drie klassen verdeeld door de burgerlijke wet.

In de eerste klas waren opgeschreven de kloosterlingen, zoo mannen als vrouwen, die de zieken en krankzinnigen verzorgden, 't zij in 't klooster, 't zij in de huizen;

In de tweede klas waren begrepen de kloosterlingen die het onderwijs gaven aan de kinderen en ook aan de jongelingen en jonge dochters.

Om te mogen blijven bestaan eischte het landsbestuur van deze twee klassen:

1° Herkenning en goedkeuring door Koninklijk besluit van alle regels en statuten;

2° Toezicht over alle onderwijsgestichten, uitgeoefend door het Ministerie van Onderwijs-Nijverheid-Koloniën;

3° Verbod van eenig ander gezag of overste te erkennen dan alleen de bisschoppelijke overheid hunner woonplaats;

4° Verbod van geloften te doen: het bestuur stond alleen toe van eene verbintenis aan te gaan voor niet meer dan vijf jaren en deze verbintenis kan altijd naar willekeur herroepen worden;

5° De wet verbood streng alle eeuwigdurende en onherroepelijke beloften.

Zóô konden die kloosterlingen op eene zekere manier toch in hun gemeenschappelijk leven vereenigd blijven.

Maar de derde klas, waarin begrepen waren alle andere kloosters van mannen

Digitized by Google

't Klooster lag daar, door tijd, weersgesteldheid en roekeloosheid der menschen vernield. Eenzaam en stil was alles; de eigenaars kwamen er zelden.

Soms, slechts enkele malen in 't jaar, zag men, bij 't avonduur een kloosterling door den tuin en de kerk wandelen. 't Was Pater J. B. Janssen, geboortig van Reckheim, te St. Truiden woonachtig. Alleen ging hij daar den rozenkrans bidden, vol hoop op eene spoedige verrijzenis. Dan stond hij stil voor den opengebroken grafkelder, waar de beenderen zijner broeders en weldoeners rusten en terwijl tranen in zijne oogen parelden, steeg uit zijn bedrukten boezem een „de profundis" voor hunner zielen lafenis. Dan wierp hij een smeekenden blik ten hemel en deed een vurig gebed: „Wanneer dan, o Heer, zult Gij U over Sion ontfermen".

Menschelijker wijze scheen alles verloren, doch God had de boete aangenomen en de gebeden verhoord van die menigte grijze kloosterlingen, die in ballingschap zoolang om genade baden. Het uur van herstel was nabij.

België had intusschen zijne boeien verbroken en zijne vrijheid herwonnen. Zijne onafhankelijkheid was door de mogendheden erkend en gewaarborgd en in de nieuwe grondwet stond de *vrijheid van vereeniging*.

Een nieuwe dageraad klom vol glans aan de kimme en de borsten, zoolang beklemd door Fransche vrijdenkers en de Neder-

---

en vrouwen, was niet erkend door de wet. Deze liet alleen toe, dat de kloosterlingen samen woonden, totdat hunne samenleving zou uitsterven of op eene andere wijze zou verspreid worden. Er was streng verbod van nieuwelingen aan te nemen. 't Was dus voor hen allen de dood der kloostergemeente na betrekkelijk korten tijd.

In 't jaar 1825 bestonden er nog 18 plaatsen waar eenige priesters, kloosterlingen, samen woonden, namelijk: *Een van Ongeschoeide Carmelieten* te Brugge (met 6 kloosterlingen). *Een van Augustijnen* te Diest, (2 kl.). *Een van Dominicanen* te Antwerpen, (3 kl.). *Acht van Capucijnen*, te Antwerpen, (5 kl.); te Mechelen, (3 kl.); te Meerle bij Turnhout, (3 kl.); te Thienen, (2 kl.); te Gent, (4 kl.); te Brugge, (8 kl.); te Maeseyck, (4 kl.) en te Velp bij 's Hertogenbosch, (13 kl.). *Zeven van Recollecten:* te Antwerpen, (9 kl.); te Mechelen, (7 kl.); te Herenthals, (7 kl.); te Diest, (7 kl.); te Thienen, (4 kl.); te Weert, (9 kl.); te St. Truiden, (7 kl.) Volgens „Almanach du Clergé catholique romain 1825".

Alle die kloostergemeenten werden slechts voor tijd en wijl toegelaten en door de wet zelf tot den dood veroordeeld: zij moesten wegsterven!

Digitized by Google

landsche Regeering in dien tijd, konden nu vrij ademen; de Kerk ging nu weer bloeien en hare herstelde kloosters gingen weêr, meer dan ooit, door deugden en christelijke heldendaden, de gloriekroon van Christus' bruid met schitterende edelsteenen verrijken.

Een vrij aanzienlijk getal kloosterlingen leefde toen nog overal verspreid in België, en al waren zij oud van jaren en uitgeput van krachten, aanstonds toch gingen zij aan 't werk, om zich weêr te vereenigen.

Zoo kwam ook ons klooster van Reckheim aan zijne vroegere bestemming terug, doch nog niet rechtstreeks in handen der EE. Paters Recollecten, gelijk wij nu in 't kort zullen verhalen.

VIII. De Kanoniken van Premonstreit te Reckheim.

De Witte-Heeren der abdij van Postel, in de Antwerpsche Kempen, den 3 Januari 1797, door de Fransche omwenteling verdreven, hadden op verschillende plaatsen vruchteloos gepoogd hunne samenleving opnieuw in te richten. Zij hadden achtereenvolgens te koop gevraagd de kluis der Eremieten te Achel, thans Trappisten-abdij; het voormalig klooster der Paters Augustijnen te Bree, thans bisschoppelijk college; het verlaten klooster der Paters Augustijnen te Hasselt, waar zij eene Latijnsche school zochten op te richten; zij hadden daarbij nog pogingen aangewend te Tongeren en Gheel, toen zij eindelijk hunne oogen wierpen op het klooster van Reckheim, vroeger door de Paters Recollecten bewoond.

Hier mocht het hun gelukken. De E.H. Herman Jozef Beugels, pastoor-deken te Helmond, een der laatste overlevende kanoniken van Postel, kocht het oud klooster van Reckheim, den 16 Sept. 1840, uit handen van den Heer Andries Lambrechts, notaris en burgemeester van Reckheim, voor de som van 29000 franken.

Men zette zich aanstonds aan 't werk: kerk en kloostergebouwen moesten worden in staat gesteld om de herlevende gemeente van Postels abdij te ontvangen.

Intusschen verminderde al meer en meer de reeds kleine schaar die vóór de Fransche omwenteling in Postel geleefd had, en toen de woning van Reckheim bereid was, waren bijna al de kanoni-

Digitized by Google

ken zich voor altijd in den Hemel gaan vestigen; slechts twee waren nog in leven: de eerw. heer Fr van Gastel, pastoor te Luiksgestel in Noord-Brabant, zeer oud en bijna blind, en de eerw. heer H. J. Beugels, pastoor-deken te Helmond.

Doch God zegende zichtbaar den ijver en het onverpoosd werken dezer kloosterlingen. Want nauwelijks was de koopakte te Reckheim geteekend en het samenwonen beslist, of meerdere priesters verzochten in 't klooster aangenomen te worden; zoodat men reeds in October van hetzelfde jaar 1840, in de abdij van Averbode een noviciaat voor hen opende en den 1 November 1840 ontvingen zij het wit habijt van den H. Norbertus.

Toen benoemde Mgr. Corselis, apostolisch visitator, den 25 September 1841, tot superior te Reckheim den eerw. heer H. Jos. Beugels; deze had immers alles tot stand gebracht en verdiende wel die belooning voor zijn onvermoeid werken.

Den 1 November 1841, was de blijde dag. Na hun proefjaar zouden de eerstelingen hunne plechtige gelofte uitspreken: de eerw. heeren Norbertus Neyssen, A. Verboven, S. Bierings, Isf. Brouwers, J. de Kort en A. M. Mommen werden in de Norbertijnsche familie opgenomen.

Te Reckheim werkte men voort om alles voor te bereiden; weldra waren de cellen gereed alsook de kerk en den 6 December, dag van St. Nicolaas, dien zij voor patroon der kerk kozen (gelijk hij ook de patroon is der oude abdij van Postel) vierde men, met eene plechtige hoogmis de heropening van 't klooster.

De E.H. Beugels, alhoewel superior benoemd, bleef als pastoor-deken in Helmond gevestigd, maar stelde voorloopig aan als prior den E.H. Mommen.

De kloostergemeente ontwikkelde zich voortdurend, jeugdig leven kwam in den ouden stam gevloeid en schonk hem nieuwe groeikracht. Achtereenvolgens traden toe, de EE. HH. Smeulders, F. Pironnet, G Janssen en de leekebroeders, F. Reulens en A. Van Nieuwstadt.

Ook kwam de E.H. Van Dijck, oud Norbertijn, zich in 't klooster vestigen, zonder nochtans deel te maken van de kloostergemeente. Hij bewees overal dienst zooveel hij kon en zelfs werd hij later te Postel, weêr als kloosterling aangenomen, toen zijne geschokte gezondheid goed hersteld was en hem toeliet den regel te volgen.

Digitized by Google

Alles was dus door Gods zegen aangegroeid en scheen voor goed gevestigd, daarom besloot men tot eene kanonieke kiezing over te gaan. Deze had plaats te Reckheim, den 16 Mei 1843, onder voorzitterschap van voornoemden Mgr. Franc. Thomas Corselis, apostolisch visitator voor geheel België, geassisteerd door den Z.E.H. Neven, vicaris-generaal van Mgr. Van Bommel, bisschop van Luik, en apostolische visitator voor 't bisdom Luik.

De twee laatste overlevenden van Postel, de EE. HH. Beugels en Van Gastel namen deel aan deze keuze, benevens de nieuw geprofeste kloosterlingen, de Eerw. Heeren Neyssen, Mommen, Verboven, Bierings, Brouwers en de Kort: de E.H. Beugels werd eenparig als superior gekozen.

Toen Mgr. Henricus den Dubbelden, apostolisch vicaris van 's Hertogenbosch en de parochianen van Helmond deze tijding ontvingen, stelden zij alles in 't werk om den Z.E. Heer Deken in hun midden te behouden en niettegenstaande de vurige wenschen van Beugels om het stille en zoolang gewenschte kloosterleven te mogen hernemen, niettegenstaande het onbeperkt betrouwen en de verkleefdheid van de kloostergemeente die hem, naast God, hare opleving te danken had, werd beslist dat de nieuwe superior Helmond niet mocht verlaten. Hij zou daar pastoor-deken blijven en stond zijn ambt van superior af. Eene nieuwe keuze had plaats, onder voorzitterschap van Mgr. Corselis en deze bekrachtigde de keus; de E.H. Alph. Maria Mommen werd tot superior, de E.H. Norbertus Neyssen werd tot sub-prior gekozen.

Zoo waren voor goed het klooster en het kloosterleven hersteld.

De werking der heeren Norbertijnen was gelijk aan die hunner orde-broeders: zij vierden de goddelijke diensten in hunne kerk en bedienden ook andere parochiën buiten hun klooster.

Zoo nam de eerw. heer Mommen, superior, de bediening over van aalmoezenier in 't bedelaarsgesticht van Reckheim, waar hij, geholpen door zijne medebroeders, veel goeds tot stand bracht en ook, door onberekenbaar geduld en liefde, menig verdwaald kind, in den schoot onzer Moeder de H. Kerk terugbracht.

Hij werkte ook standvastig om kloosterzusters in dat gesticht te krijgen, 't geen weldra gelukte door eene bijzondere schikking der Goddelijke Voorzienigheid.

De E.H. Beugels was volle neef van den E.H. kanonik Habets,

Digitized by Google

die te Luik eene nieuwe congregatie van Zusters gesticht had nl. de „Zusters van 't H. Kruis". Die familiebetrekking der beide stichters en andere gunstige omstandigheden, deden alle moeielijkheden verdwijnen en het was een schoone dag voor den E.H. Mommen toen hij den 15 Februari 1843 de aankomende kloosterzusters aan de poort van 't kasteel kon verwelkomen.

Natuurlijk mocht de heilige levenswijze der Zusters en hun groote zielenijver voor den naaste, benevens hun liefdevolle en gedurige omgang met de ongelukkigen, veel bijdragen om de werking der priesters te steunen en vruchtbaar te maken. Ook was weldra veel kwaad verdwenen en veel goeds gesticht; het aanschijn van het huis was om zoo te zeggen geheel en al veranderd. Die goede uitslag gaf den heeren Norbertijnen altijd meer en meer moed en ijver; 't is dus niet te verwonderen, dat zij immer hunne zending in 't bedelaarsgesticht als hun geliefkoosd werk aanzagen en altijd met meer goeden uitslag voortwerkten gedurende de zeven jaren die zij in Reckheim doorbrachten.

De E.H. Van Dijck was er de bijzondere steun van den E.H. Superior; hij bleef zelfs nog in Reckheim, na 't vertrek zijner kloosterbroeders, om die bediening waar te nemen.

't Was slechts nadat de E.P. Ignatius Huchant, een der nieuw aangekomen Recollecten hem kwam vervangen, dat hij naar Postel vertrok.

De E.H. A. Verboven, werd aangesteld als kapellaan der parochie Reckheim en vervulde deze bediening zoolang de kloostergemeente te Reckheim verbleef.

De E.H. S. Bierings, was gedurende eenigen tijd werkzaam als kapellaan der parochie Rothem, Belgisch Limburg.

De E.H. G. Janssen bekleedde dezelfde plaats te Alken.

Verder bewezen de Heeren Norbertijnen alle mogelijke diensten aan de priesters der omliggende parochiën in het waarnemen hunner priesterlijke bediening.

Met den tijd groeide de kloostergemeente immer aan en gelijk zij zich over geestelijken vooruitgang mocht verheugen, zoo mocht zij ook om stoffelijken voorspoed God bedanken.

De geldelijke middelen die gedurig toevloeiden hadden hen in staat gesteld om, niet alleen de bestaande gebouwen te herstellen, maar ook om 't klooster te vergrooten. Zij trokken dan een

Digitized by Google

nieuwen bouw op langs de straat, zoodat het pandtuintje, vroeger de area genoemd en slechts met een houten traliewerk van de straat gescheiden, nu aan de vier kanten met gebouwen was toegesloten.

In het pandtuintje maakten zij langs de oude gebouwen de breede gangen, die heden nog bestaan.

Zij bouwden daarbij nog aan de andere zijde der kerk, langs de straat eene woning voor hunnen tuinier; eindelijk begonnen zij eene boerderij, om des te gemakkelijker in de stoffelijke behoeften van 't klooster te voorzien.

Om die onderneming te doen gelukken, hadden zij verscheidene hectaren bouwland en weiland aangekocht en ook stallen en schuur met bijhoorigheden achter het klooster gebouwd.

Hieruit kan men zien, hoezeer zij in korte jaren vooruitgegaan waren en wij verwonderen ons dus niet, als wij vernemen dat velen onder hen zich voor goed te Reckheim gevestigd meenden.

Maar de E.H. Beugels, de eenigste nog die Postel gekend had, hield altijd zijne oogen op zijne geliefde Abdij gevestigd en verloor nooit zijn vast betrouwen, dat God zijn vurig gebed moest verhooren.

En werkelijk, tegen alle verwachting, moest dit plan gelukken: Postel werd gedeeltelijk teruggekocht, genoegzaam om de abdij te heropenen en er het kloosterleven te herstellen.

Toen ook werd besloten de kloostergemeente van Reckheim uit daarhenen over te brengen; in 't begin van October 1847, vertrokken de Norbertijnen naar Postel en het klooster van Reckheim was opnieuw verlaten.

Wat zou er nu met de gebouwen en goederen geschieden?

De E.H. Corbey, pastoor der parochie Reckheim, meende dat het oogenblik gunstig was om de heeren Norbertijnen te vervangen door Zusters Norbertinessen, deze zouden dan het onderwijs der meisjes waarnemen.

Dat plan was zeker goed en schoon, des te meer daar die zusters gedurende eeuwen Reckheim door hare deugden gesticht hadden; immers, van hare aankomst in 1140 af (nog tijdens het leven van den H. Norbertus), tot aan de ongelukkige Fransche omwenteling, die de kloostergemeente uiteenjoeg en het klooster ten gronde toe afbrak, dus gedurende ruim zes eeuwen,

Digitized by Google

hadden zij de jeugd onderwezen, de zieken verpleegd en de grijsaards verzorgd.

Maar God had er anders over beschikt. Na vijftig jaren ballingschap mochten de Recollecten hun geliefd klooster van voorheen weêr bewonen.

IX. De EE. PP. Recollecten hersteld in België.

De kloosterlingen van den H. Norbertus waren niet de eenigste die in dien tijd in hunne pogingen tot heropleving mochten gelukken.

Nu in de nieuwe grondwet van 1830, de *vrijheid van vereeniging* gewaarborgd was, trachtten overal de overgebleven kloosterlingen daar gebruik van te maken, om in volle gerustheid hun samenleven opnieuw te beginnen.

Zóó deden in 't bijzonder de Minderbroeders Recollecten; immers, wij zien ze terugkomen te Thielt, waar eerst de eerbiedwaardige Pater Jacobus Vergaauwen het ordekleed herneemt op den vooravond van 't feest van den H. Franciscus, 3 October 1833 en weldra gevolgd wordt door verscheidene oude Paters. Bijna te gelijker tijd herleefden zij in St. Truiden, waar zij den 7 December 1833, vooravond van 't feest van Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangen, het kloosterkleed weer aannamen ten getale van vier Paters en twee Broeders.

God zegende hen, want ijvervolle jongelingen en ook jeugdige priesters boden zich aan, om het heilig kleed van den H. Franciscus aan te nemen; zoodanig dat men de hoop mocht koesteren ook kloosters die heel en gansch uitgestorven waren, opnieuw te bevolken.

Doch een hinderpaal lag in den weg en deze moest eerst weggeruimd worden: daarover een woordje tot uitleg.

De Paters, die het ordekleed te St. Truiden weder aangenomen hadden, waren in de Nederduitsche provincie, die in het tegenwoordig Nederland was blijven bestaan, aangenomen. Maar Holland was toen beschouwd als een missieland en hieruit sprooten groote moeielijkheden.

Digitized by Google

Ten eerste, de wereldlijke priesters waren daar te weinig in getal om te voldoen aan de noodwendigheden der Katholieke bevolking en vele parochiën waren zonder herder. Daarom nam de geestelijke overheid haren toevlucht tot de kloosterlingen en zoo moesten Paters Augustijnen, Carmelieten, zelfs Franciscanen en Jesuïeten de plaatsen van pastoor en kapellaan bekleeden.

Dit bestaat heden nog, zelfs worden sommige parochiën door Paters Jesuïeten bestierd.

De Provinciaal der Nederduitsche Provincie, had dan het recht, op verzoek van de bisschoppen, zijne paters als pastoor of kapellaan uit te zenden; maar, dat gebruik in Holland noodzakelijk en onvermijdelijk, bracht groote bezwaren mede in België en daarom hadden de Belgische Paters meermalen tegen die benoemingen billijke klachten ingediend. Zij steunden terecht op deze reden: wij hebben het kloosterleven aanvaard, niet, om als wereldlijke geestelijken buiten ons klooster te leven, maar om in stille eenzaamheid volgens den regel van den H. Franciscus aan onze zaligheid te werken en dan, volgens de omstandigheden, naar St. Franciscus' voorbeeld, de wereldlijke geestelijkheid ter zijde te staan.

Ten tweede, in het tegenwoordig Nederland waar de Paters gedurig in aanraking waren met andersdenkenden en dikwijls midden tusschen hen woonden, had de overheid der orde, door de noodzakelijkheid gedwongen, zekere dispensatiën moeten toestaan. Doch die werden alleen gegeven tijdelijk, aan diegenen die als parochiepriesters werden uitgezonden, of die op reis gingen in Protestantsche streken: daar immers waren zij gedwongen hun kloosterkleed af te leggen en geld te gebruiken voor reiskosten en onderhoud; dit alles was gegeven „in quantum urget necessitas, vel invitat utilitas" (1).

Doch dit scheen voor België niet van toepassing en tegenstrijdig met de gelofte van armoede; daarom zeiden de Belgische Paters: niets belet ons den regel in zijne volle strengheid te volgen; wij leven in een vrij land, midden tusschen eene brave, Katholieke bevolking, waarom zouden wij dan den regel in geheel

(1) Zoover de noodzakelijkheid dringt, of het nut daartoe uitnoodigt.

Digitized by Google

zijn zuiverheid en strengheid niet bewaren, waarom die voor ons onnoodige verzachting?

Die klachten werden niet verhoord, alles bleef vruchteloos en in 1840, was de zaak nog niet verder gekomen. Toen werd, den 11 April, tot gardiaan van 't klooster te St. Truiden benoemd, de E.P. Lambertus Dirix en deze besloot zijne krachten en zijn leven te wijden aan het bekomen van die rechtvaardige aanvragen.

De E. Heer Dirix (1) was door Gods Voorzienigheid gekozen en zorgvuldig voorbereid om de grondsteen te zijn van de herlevende Franciscanerfamilie in België. Hij werd te Montenaken, bij St Truiden, den 30 November 1808 geboren; met buitengewoon verstand begaafd en met een ernstig en tevens minzaam karakter, had hij niet alleen met veel glans zijne studiën voltrokken, maar ook het volle vertrouwen zijner oversten gewonnen. Nauwelijks was hij priester gewijd te Luik of Mgr. van Bommel, die veel van hem verwachtte, stelde hem aan tot professor der wijsbegeerte aan 't Klein Seminarie van Rolduc.

Daar had hij weldra door zijne buitengewone begaafdheden, zijne deugden, zijnen minzamen omgang èn medeprofessoren èn leerlingen tot zoovele vrienden gemaakt. Zijn invloed was zeer groot en 't goed, dat hij deed, onberekenbaar: geen wonder dus dat Mgr. Van Bommel eerst niet toestemde, toen de E.H. Dirix zijne aanvraag deed om in de orde van den H. Franciscus te treden.

Eindelijk, na herhaaldelijk vragen en lang wachten, trad de E.H. Dirix 't klooster te St. Truiden binnen in 1835. De Paters Recollecten begrepen hoe groote schat hun door Gods Voorzie-

---

(1) Mr. Dehesselle, co-visitator der kloosters voor het bisdom Luik, schreef aan Mgr. Corselis, algemeenen visitator der kloosters in België, over P. Lamb. Dirix in het verslag over zijn bezoek te St. Truiden:

„Nous avons au petit séminaire de Rolduc un professeur, prêtre depuis quatre à cinq ans, d'un grand mérite, de beaucoup de science et de piété et de régularité. Il n'aspire qu'à être récollet. Monseigneur notre évêque ne s'y oppose pas. mais par malheur. il a une santé extrêmement mauvaise; cependant je pense qu'il entrera sous peu. Si sa santé se remet, ce sera un religieux distingué ; je le connais particulièrement, l'ayant eu sous moi, lorsque j'étais au séminaire. (Ceci était écrit, lorsque M. Dirix est venu me voir, ce matin; il entre aujourdhui même). (J. Daris, *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liége*, tom XVI, p. 292).

Digitized by Google

nigheid gezonden was en zij stelden niet vruchteloos hunne hoop en hun volle betrouwen op P. Lambertus.

Veel moest hij lijden, veel schrijven en veel werken, maar overtuigd van de billijkheid en de rechtvaardigheid zijner zaak, ging hij onverpoosd vooruit.

De Belgische bisschoppen keurden zijn streven ten volle goed en zóó werd hij dan ook ondersteund door den Nuntius te Brussel en den Internuntius te 's Gravenhage; deze namen zijne verdediging in handen en eindelijk kwam de uitspraak van Rome alles regelen. Op aandringen van Z.E. Cardinaal Lambruschini bij zijne Heiligheid den Paus, werd een brief bekomen van den Z.E. Pater Minister Generaal, gegeven den 12 Mei 1842, waarbij het klooster van St. Truiden en alle andere in België bestaande Recollectenkloosters van de Nederduitsche provincie werden gescheiden en samen vereenigd; niettegenstaande zij toen nog niet talrijk genoeg waren om eene afzonderlijke provincie te vormen. De Apostolische Stoel gaf dispensatie in de Pauselijke Constitutiën en in de statuten der Orde, om hun zóó alle rechten te vergunnen, die elke afzonderlijke provincie geniet.

Die blijde tijding werd in België afgekondigd op St. Antoniusdag, den 13 Juni 1842 en in het eerste kapittel, dat den 2 Augustus daarna in St. Truiden vergaderde onder voorzitterschap van Mgr. Corselis, werd de E.P. Lambertus Dirix als eerste provinciaal der nieuwe provincie aangesteld.

Doch hij overleefde deze benoeming niet lang; weldra ging hij zijne belooning in den hemel ontvangen; hij stierf te St. Truiden den 5 Maart 1843.

Zijne Heiligheid Gregorius XVI bekrachtigde alles bij eene bulle (1) van 8 Maart 1844 en richtte de provincie voor goed op, onder den naam: Provincie der Strenge Observantie der Recollecten van St. Jozef.

Nu zal de orde kunnen groeien en bloeien onder Gods milden zegen.

Werpen wij eenen vluchtigen blik op hetgeen intusschen was geschied en toen reeds bestond.

---

(1) Zie die bulle in: „Journal Historique" van Kersten, tome XI, page 70.

Digitized by Google

Grondplan
van het
Minderbroedersklooster te Heckheim in 1905.

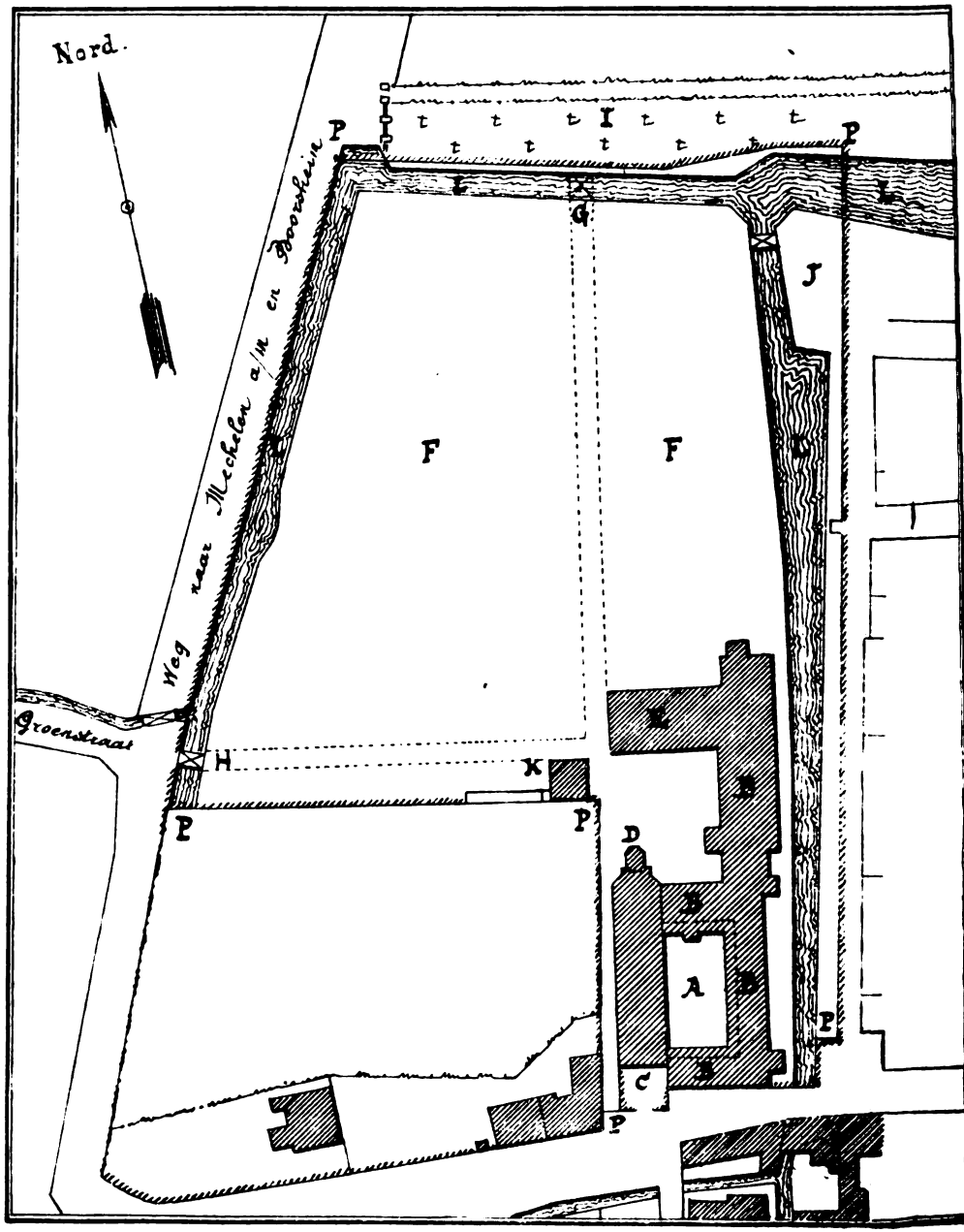

A Pandhofje
B Klooster.
C Kloosterkerk
D Portiuncula-kapel.
E Studiehuis.
F Moestuinen
H Poort.
G Gedebrug.
I Kerkhof van 't kasteel.
J Hokelder.
K Brouwerij.
L Oude waltgrachten.
P Witerlijke palen van 't kloostergoed.

Digitized by Google

Thielt had zijn getal Kloosterlingen spoedig zien aangroeien en telde reeds tien nieuwe geprofeste kloosterlingen, waarvan 7 priesters en 3 fraters; daarbij nog vier broeders.

Te Gent was sedert 30 November 1840, door de Paters van Thielt eene residentie ingericht in 't voormalig klooster der Zusters Clarissen-Urbanisten.

Doch het klooster te St. Truiden vooral bloeide: er waren reeds in 1842 tien nieuwe Paters, twaalf Fraters, negen novicen, tien broeders en vier tertiarissen, zoodat zij ook weldra eene residentie te Hasselt stichtten.

De studiën waren hersteld en geregeld, de diensten werden met godsvrucht gevierd en door talrijke Christenen bijgewoond; de pastoors en de parochianen verheugden zich alom de Franciscanen te zien herleven. God zond gedurig nieuwe veelbelovende jongelingen om den regel van St. Franciscus te aanvaarden; zóó werd het mogelijk zich uit te breiden.

De stichting van Lokeren werd beslist en eene gunstige omstandigheid bood zich aan om ook het klooster te Reckheim te heropenen; men wachtte zich wel deze te laten ontsnappen.

X. Terugkomst der Paters Recollecten in Reckheim.

Gelijk wij gezien hebben, vertrokken de Heeren Norbertijnen uit Reckheim. De Z.E. Pater Provinciaal der Recollecten, Archangelus Vendrickx vroeg, den 11 April 1847 aan Mgr. Van Bommel, de toestemming om zijne kloosterlingen in hun oud klooster van Reckheim terug te brengen. De politieke strijd die toen in België woedde en de toekomst met angst deed te gemoet zien, was oorzaak dat die toestemming eerst werd uitgesteld. Den 14 September had de burgemeester van Reckheim, in naam aller ingezetenen, Mgr. den Bisschop verzocht, niet langer op zijne goedkeuring te laten wachten. Eindelijk, kwam de brief van den kerkvoogd, den 20 September 1847 geschreven, waarbij aan den Provinciaal toestemming werd gegeven om het klooster in te richten „voor het geestelijk welzijn der bevolking dezer streek en om den zaligen invloed van hun ministerie op de ongelukkige gevangenen van het bedelaarsgesticht aldaar uit te oefenen". Toen werd er eene

Digitized by Google

overeenkomst gesloten tusschen de Heeren Norbertijnen en den Z.E.P. Archangelus Vendrickx, tweeden provinciaal der Minderbroeders Recollecten, waardoor deze de gebouwen van Reckheim overnam. Nauwelijks waren de Heeren Norbertijnen te Postel gevestigd of de eerste Paters Recollecten kwamen te Reckheim aan.

De oversten hadden met deze stichting den E.P. Adolphus Koepp gelast: eene gelukkige keus. Deze Pater had reeds veel bewijzen van ervaring gegeven, want vóór het scheiden van de Nederduitsche Provincie, had hij eerst het klooster van Weert hersteld, daarna dat van Megen; nu ging hij zijne ondervinding en zijnen ijver voor de derde stichting gebruiken, het herstellen van 't oud klooster van Reckheim.

Den 20 October 1847, kwamen te Reckheim aan: de E.P. Adolphus Koepp, præses der nieuwe stichting, de E.P. Raphaël Nackom en de E. Broeder Eucherius van de derde orde, schrijnwerker; allen onder geleide van den Z.E. Pater Archangelus Vendrickx, provinciaal en van den ouden Pater Tuerlinckx, laatsten overlevende van 't voormalig klooster van Leuven.

Volgen wij nu de aanteekeningen van Pater Koepp en voegen wij er eenige bijzonderheden bij, ons door de overlevering bewaard.

„Wij kwamen daar aan", schrijft Pater Koepp, „in de grootste armoede; bloote muren.... meer vonden wij niet. Geen stoel, geen tafel, geene bedstede, geen stroozak; noch mes, noch lepel, noch glas, noch brood, noch drank; de noodigste zaken ontbraken volkomenlijk. Onmogelijk onze verwondering uit te drukken. Zóó hadden wij het niet verwacht; wij meenden verstaan te hebben dat de Heeren Norbertijnen ons die noodzakelijke dingen zouden achterlaten, maar neen, wij stonden daar als uit de lucht gevallen, rondzoekende om te weten waar wij kwamen in te vallen. Wij waren vermoeid van de reis en wij zouden al gaarne wat gegeten en onzen dorst gelaafd hebben, maar op wat manier? Ik was vol medelijden voor mijne gezellen, bijzonder voor onzen Z.E.P. Provinciaal en den ouden P. Tuerlinckx. Voor mij was het zoo erg niet, ik begon hier mijne derde stichting en ik was al wat bekend met dergelijke blijde en aangename intrede. Wij hielden dus raad en er werd besloten dat wij op staanden voet, brood, boter en drank zouden bedelen. Doch het volk van Reckheim kwam al aanstonds levensmiddelen brengen. Maar hoe nu brood gesneden

Digitized by Google

en boterhammen gemaakt? Toen men zag dat alles ontbrak, bracht men lepels, messen, tellooren, stoelen en stroozakken; het eene werd geleend, het andere gegeven, een plank op twee stoelen gelegd, diende voor tafel en zoo konden wij wat genieten en zitten en rusten. De oude Pater Tuerlinckx werd bij eene weldoenster in Reckheim gezonden, om daar te overnachten, wij rustten goed uit, tusschen de bloote muren van 't klooster.

„'s Anderendaags 's morgens zouden wij de H Mis lezen in onze kerk, want veel volk was er gekomen om die eerste H. Mis bij te wonen.

„Maar ook hier ontbrak alles. Wij hadden wel een misgewaad, een kelk, een misboek en altaardoeken meègebracht van uit St. Truiden, maar meer hadden wij niet. De Dochters van 't H. Kruis zonden ons misbrood en miswijn, iemand bracht ons twee kaarsen, doch... geen kandelaars. Ik vond twee flesschen (nota bene, zij waren ledig) en die dienden voor kandelaars, en ook voor éénig sieraad van den altaar. Zóó werd den eersten dag de H. Mis gelezen.

„Na de H. Mis ging ik met Pater Raphaël uit om de noodigste zaken te vragen in de stad.

„'t Volk van Reckheim ontving ons bijzonder goed; wij kregen veel hout om meubelen te maken en verscheidene schrijnwerkers kwamen gratis met onzen broeder Eucherius werken; zóó waren op korte dagen reeds eenige meubelen en 18 bedsteden gereed, men zond stroo en stroozakken en wij leenden beddekens. Op die wijze waren de volgende week de cellen al een weinig in orde om de verwachte Paters en Broeders te ontvangen.

„Den 28 October was gesteld voor hunne aankomst. In Reckheim had de tijding van de terugkomst der Bruine Paters, gelijk men ze noemde, om ze van de Witteheeren te onderscheiden, algemeene vreugde verwekt. Men herinnerde zich nog zoovele zaken tot lof en eer der Paters, die in hun klooster en in hun college zoo veel goed gedaan hadden.

„Men vertelde elkander nog de ongelukkige gebeurtenissen der Fransche omwenteling, hoe in dien tijd Paters in Reckheim bleven, om lief en leed met 't volk te deelen, om zelfs met gevaar van hun leven, iedereen te helpen en de H. Sacramenten toe te dienen Ook werd er eenparig besloten, dat men ze plechtig zou inhalen.

Digitized by Google

„De heer notaris Andries Lambrechts, zoon van den vorigen bezitter van 't klooster, bewoonde het kasteelken van Daelbroek, bij hem woonde ook de Wed. Magdalena Gerits-Janssen, zuster van Pater J. B. Janssen, van 't klooster van St. Truiden. Bij hem waren de Paters verzocht op het middagmaal. Andere personen hadden gaarne de eer gehad de Paters te ontvangen, maar hij hield er aan en kreeg de voorkeur wegens zijn ambt van burgemeester.

„Met genoegen vermelden wij hier dat dezelfde familie, die gedurende de vervolgingen eigenaarster werd van 't kloostergoed en zoo deel nam aan de vernietiging, nu voorbeeldig optrad om alles te helpen herstellen. Dat herinnert ons het woord der H. Schrift: „Mane comedet prædam, vespere dividet spolia". (Gen. XLIX, 27).

„Om vijf uren stonden burgemeester en pastoor op, om de laatste maatregelen te nemen.

„Een plechtige stoet kwam de Paters te gemoet: jong en oud, arm en rijk, alles was te been, niet alleen van uit Reckheim, maar ook uit alle omliggende dorpen. De harmonie van Reckheim met den heer Lambrechts, burgemeester en den E.H. Corbey, pastoor der parochie, gingen voorop, gevolgd door de leden der broederschappen met vaandels en brandende fakkels, dan kwamen veel priesters uit den omtrek en ook meerdere kapellaans van het nabij gelegene Maastricht, aan hun hoofd, de E.H. Nyst, kapellaan in St. Servaas, eindelijk de Paters en de toegestroomde menigte.

„Op de Groenstraat, aan het huis van den heer Jan Frans Janssen-Engelen, syndicus of geestelijke vader van 't klooster en neef van Pater Engelen, laatsten prefect van 't college, richtte de E.H. Corbey eenen schoonen welkomsgroet tot de Paters en toen drong de stoet door de ontelbare menigte volks tot aan de kerk. Daar werd het „Veni Creator" plechtig gezongen.

„Dat deed goed aan 't hart: na vijftig jaren ballingschap stond de kloostergemeente op nieuw daar, vol ijver, vol vuur, vol betrouwen op God. Vóór vijftig jaren werden zij door vreemde Fransche Republikeien, onbarmhartig op straat gezet, nu worden zij plechtig, zegevierend, door het brave Reckheimsch volk met geestdrift binnengeleid.

„Zulke gedachten drongen natuurlijk door hart en ziel en toen de E.P. Bernardus Van Loo, lector der theologie in 't klooster

Digitized by Google

van St. Truiden, den kansel beklom, deed zijne overschoone aanspraak menige heete traan van aandoening en innig geluk uit de oogen rollen. Een plechtig „Te Deum" door den E.H. Pastoor Corbey aangeheven, sloot den dienst.

„'t Was avond, doch, als bij tooverslag, was gansch het stadje verlicht, geen huisje, of men nam door die verlichting deel aan de algemeene vreugde. Een eigenaardige stoet vormde zich toen: de jonkheid van Reckheim kwam naar 't klooster en schonk twee schoone koperen kandelaars en van alle kanten bracht men levensmiddelen en nuttige zaken om de Paters te helpen. 't Volk wedijverde waarlijk, om op alle mogelijke wijzen aan de „Paterkens, gelijk zij zeiden, dienst te bewijzen".

Hoe dikwijls herhaalt Pater Koepp in zijne aanteekeningen: „Wij kunnen den Algoeden God niet genoeg bedanken om zijne onbeperkte goedheid, zijne wondere barmhartigheid, waardoor Hij, om zoo te zeggen, voor ons mirakelen deed".

De oude Pater Janssen, die toen ook eenige dagen in Reckheim vertoefde, werd bijzonder goed onthaald. De oude man herleefde van vreugde, bij het herleven van zijne Paters in zijne geboorteplaats; zijn altijd jeugdig en opgeruimd karakter, deed menigeen goed aan; men had er plezier in zijnen mantel vol te stoppen en dan ging hij goed geladen en lachende naar het klooster terug.

's Anderendaags, om zeven ure, werd, onder een grooten toeloop van volk, eene Hoogmis gezongen en men gebruikte toen voor de eerste maal, een schoon misgewaad door Pater Tuerlinckx aan 't klooster geschonken.

„Het lof werd niet gezongen", schrijft Pater Koepp, „en dat om eene zeer goede reden; wij hadden het noodige niet: geen wierooksvat, geene remonstrantie, geen ciborie; wij konden dus het H. Sacrament niet bewaren, noch den zegen geven, noch de H. Communie uitdeelen. Lang moesten wij niet wachten, want 's anderendaags, door de bijzondere tusschenkomst van den E H. Nyst en andere kapellaans van Maastricht, ontvingen wij een ciborie, een wierooksvat, een wijwatersvat en een aspersorium (1); daarna kwamen eenige stoelen en weldra brachten de jonge lieden van Reckheim nog twee koperen kandelaars gelijk aan de twee eerste.

(1) Wijwaterskwast.

Digitized by Google

De E.H. Nyst bracht nog tien houten kandelaars, eene tweede ciborie, een violet misgewaad en een beeld van St. Franciscus; de E.H. Michiels, pastoor van Neerharen schonk vier autaar-mappen, vier en twintig handdoekjes en vijftien relikwiën van Heiligen; de Dochters van 't H. Kruis zonden een rokelijn en twee misgewaden; de E.H. Thans, pastoor te Kessel (Veldwezelt) zond een Mariabeeld met twee kleedjes en twee kroonen; de H. Timmers zond altaarmappen en vier tinnen kandelaars.

„Zóó zorgde Gods Voorzienigheid voor ons klooster en onze kerk. Doch nu alles nog zoo weinig geregeld was, kon het feest van Allerheiligen niet plechtig gevierd worden. De Paters hoorden voor den eersten keer de biecht van eene menigte volks, zij brachten veel uren door in den biechtstoel.

„Den 2 December 1847 werd de titel der kerk veranderd. De Witteheeren hadden ze aan St Nicolaas toegewijd, nu werd ze met goedkeuring van den Bisschop van Luik toegewijd aan O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen en den 8 December, werd haar feest met alle mogelijke plechtigheid en grooten toeloop van volk gevierd".

Het zou ons te ver brengen, indien wij hier al de weldoeners van 't klooster en hunne giften moesten vermelden; iedereen deed zijn best, nochtans moeten wij hier de namen neêrschrijven van de grootste weldoeners in Reckheim, in het memorieboek aangeduid: de heer Timmers en Mejuffrouw Maria Agnes Hanckar, die in alles altijd voorop waren en zoo bleven voortgaan totdat God ze naar den Hemel riep.

Laat ons liever overgaan tot de Paters zelven; zoo zullen wij met deze kloosterlingen nader kennis maken en hunne levenswijze zal ons tot stichting en tevens aanmoediging dienen.

XI. Werken der Kloosterlingen.

Wij kunnen ons tegenwoordig moeielijk een gedachte vormen van het geluk der Belgische Katholieken, toen zij eindelijk hunne vrijheid weêr hadden verkregen. De Godsdienst was vervolgd geweest of aan boeien gelegd sedert veertig jaren en met de vrijheid kwam de heropening der seminariën, eerst gesloten door de Omwenteling, toen vervolgd door den willekeur van Napoleon,

Digitized by Google

vervolgens weer onmogelijk gemaakt door de wetten van Willem I over het berucht „Collége philosophique" van Leuven en nu zou men weldra de parochiën met priesters kunnen voorzien en de grijze pastoors, door ouderdom en werken afgesloofd, zouden alras jonge en vurige helpers aan hunne zijde zien arbeiden, die voor hunnen ouden dag èn steun, èn troost, èn vreugde zouden zijn.

De kloosters waren op het punt hersteld te worden en men begroette overal met geestdrift en diepe ontroering de oude kloosterlingen die in 't openbaar verschenen met hun zwart, hun wit of hun bruin kleed om overal de wonden van het menschdom te heelen.

Men had toen, door al te droevige ondervinding begrepen, wat men al aan de kloosters verschuldigd was en met welken eerbied en dank men ze moest herstellen. Men wist toen te beseffen, dat, zooals het vuur zijne licht- en warmtestralen uitzendt, zoo ook ieder klooster een echte vuurbaak is en een echte vuurgloed voor alle werken van liefde en barmhartigheid; dat ieder kloosterling door zijne roeping gezonden is tot het welzijn van zijnen evenmensch. Men wist toen beter, dat ieder klooster niet alleen onder geestelijk en zedelijk opzicht, maar zelfs op stoffelijk gebied eenen overvloedigen zegen rondom zich verspreidt: armen en ongelukkigen, weduwen en weezen, verdrukten en verlatenen van allerlei aard zouden weer troost en onderstand verkrijgen. Men zou opnieuw om raad en daad aan de kloosterpoort kunnen aankloppen, zeker van minzaam ontvangen en liefderijk geholpen te worden. Men zou weêr kunnen nederknielen voor de gezanten des Heeren om troost in de beproevingen, raad in de moeielijkheden en vooral vergiffenis van de zonden te bekomen.

Het leed en de ontberingen door het vertrek der kloosterlingen en het uitroeien der kloosters teweeg gebracht waren onschatbaar, nu hoopte men alles te kunnen herstellen (1).

---

(1) Ziehier eene nota, die in onzen tijd van stoffelijk genot en zwak geloof wel mag overwogen worden:

„Nos aieux aimaient à élever au sein des cités et au fond des déserts des maisons d'hommes, voués à la prière et à la pénitence; nos contemporains plongés dans les sens et absorbés par les intérêts matériels ne tolèrent guère que celles où l'on distribue le remède qui soulage la douleur ou l'instruction qui conduit à la fortune. Il a bien fallu proportionner les secours aux besoins, donner au siècle ce qu'il con-

Digitized by Google

a. Werken buiten het klooster.

1°. *Missiën en Termijn.*

Het eerste en voornaamste werk waarvoor men onmiddellijk de hulp der kloosterlingen inriep, was het geven van missiën in de parochiekerken die dan ook bovenmate gelukten. Overal vonden zij eenen buitengewonen toeloop van volk om hunne preeken te aanhooren, overal ook konden zij, met innig geluk, eene menigte verdwaalde schapen terugvinden en hunne zielen met God verzoenen.

Men leest met een waar genoegen de verhalen der groote missiën in dien tijd overal gepredikt.

Ons klooster van Reckheim had ook zijn aandeel in dat schoon werk en men is verwonderd dat de Paters, toen nog zoo weinig in getal, aan al die vragen konden voldoen, dat zij in staat waren om de vermoeienissen dier missiewerken zonder tusschenpoozen te blijven doorstaan.

De Paters van Reckheim kregen volle jurisdictie in het bisdom Luik en de termijn dien men aan het klooster toekende, waar zij dus geregeld dienst bewezen, strekte zich uit over een zeer groot getal parochiën.

Dit belette niet, dat zij tot in verafgelegen steden geroepen werden; zelfs op verzoek van den Bisschop, gingen zij tot in de stad Luik om ook daar missiën te prediken.

De priesters van gene zijde der Maas namen insgelijks hunne toevlucht tot de Paters-Recollecten van Reckheim en op het dringend verlangen van den Z.E.H. Deken van Meerssen, verleende Mgr. Paredis, bisschop van Hirene, i. p. i. en Apostolisch Vicaris van Roermond, bij schrijven van 24 September 1848, de geeste-

---

sent à accepter, guérir d'abord les corps comme Jésus-Christ afin de guérir les âmes, dispenser la science pour jeter à propos dans les esprits une parole de vie et dans cet immense naufrage se présenter tous ensemble et avec divers moyens de sauvetage à la société qui périssait.... aujourd'hui on dresse des paratonnerres pour neutraliser la foudre, on fonde des sociétés d'assurances contre tous les malheurs, on oublie d'écarter par les pénitences les foudres vengeresses de la divine Justice et on ne pense pas à s'assurer contre l'unique malheur, le malheur éternel".

(Les vertus chrétiennes par le R. P. Benoit Valuy S. J.).

Digitized by Google

lijke jurisdictie aan de Paters van Reckheim, over al de parochiën van het dekenaat Meerssen.

De Paters begonnen ook aanstonds hunne hulp te verleenen aan al die parochiën tot groot nut en stichting der Katholieke bevolking, maar ook, zooals wij zien zullen, tot spijt der andersdenkenden, alsdan veel meer dan heden, tegen de kloosterlingen verbitterd. Eene gelegenheid bood zich aan om de Paters te plagen en natuurlijk die mocht niet ontsnappen.

De E. Pater Gardiaan (en met hem alle weldenkende menschen) meende, dat aangezien hij in het dekenaat Meerssen zijne Paters overal zond om geestelijke hulp te verleenen, hij ook met recht mocht tellen op den stoffelijken onderstand dier bevolking: in andere woorden dat hij zijne broeders daar mocht zenden om aalmoezen in te zamelen. Daarom ging de Eerw. Pater Koepp zelf uit om dit regelmatig in te richten. Ziehier wat hij schrijft: „In het begin van Januari 1849, ben ik naar Stein gegaan om een voorstel aan den E.H. Pastoor te doen Ik werd er zeer wel ontvangen en alles was aanstonds aangenomen. Vandaar ging ik naar Beek, doch de Eerw. Heer Pastoor had liever nog wat uit te stellen. Het slecht weder dwong mij terug te keeren en ik kwam langs Elsloo, waar de E.H. Pastoor, mijn oude medeleerling van 't stadscollege van St. Truiden, mij met open armen ontving en aanstonds toestemde.

„Den 20 Januari ging ik naar Geulle, naar Itteren en naar Vroenhoven; overal werd mijn voorstel goed onthaald. Kort daarna werd in die vijf parochiën rondgegaan en met zeer goeden uitslag".

Doch nu ontstond er hevige tegenkanting; de Protestanten waren daarover zeer gestoord, zij gingen in beroep bij den heer Van Meeuwen, gouverneur van de provincie Nederlandsch Limburg te Maastricht en deze schreef aan den Heer de Schiervel, gouverneur der Belgische provincie van dien naam te Hasselt, om daarover zich te beklagen en hem te verwittigen dat hij, indien zulks nog gebeurde, verplicht zou zijn het te beletten. Het bisdom van Luik werd gewaarschuwd over dien toestand van zaken en toen schreef Mgr. Neven, vicaris-generaal van Luik, aan den E.P. Gardiaan om voorzichtig te handelen, ten einde zich geene hatelijke dingen op den hals te halen.

De E.P. Koepp legde in zijn antwoord alles eenvoudig uit zoo-

Digitized by Google

als het was, bewees de rechtvaardigheid en de billijkheid, waaraan overigens niemand kon twijfelen en verzekerde Mgr. Neven dat hij voorzichtig zou zijn om alle moeielijkheden te vermijden. Dit was zijn voorstel: De bevolking biedt ons haar giften, het zou heel eenvoudig zijn, dat deze voortaan aan de heeren Pastoors besteld en dan zoo naar ons gebracht werden. Nochtans, indien men ook dit kwam te verbieden, zouden wij in Gods naam om alles te voorkomen en den vrede te bewaren eenvoudig aan onzen termijn verzaken.

Dit voorstel van den E.P. Gardiaan werd volkomen goedgekeurd door het bisdom Luik en Mgr. Neven schreef hierover reeds den 16 April 1849. Ten gevolge van dit alles, bleven de Paters van Reckheim hunne diensten bewijzen aan de bevolking van het dekenaat Meerssen en ontvingen in het klooster de aalmoezen die aldaar gegeven werden.

Zoo ging alles in vrede voort tot welzijn van iedereen, totdat er een nieuw klooster der Paters-Recollecten geopend werd te Maastricht en kort daarna een klooster van Paters Conventueelen gesticht in Urmond (Nederlandsch Limburg); deze twee kloosters namen toen ieder een deel van het dekenaat Meerssen over en de Paters van Reckheim gingen voortaan niet meer over de Maas dan bij uitzondering om missiën te preeken. Intusschen had Mgr. Paredis, bisschop van Roermond, de jurisdictie, eerst verleend alleen voor het dekenaat Meerssen, uitgestrekt over gansch zijn bisdom.

Eene kleine moeielijkheid die zich toen voordeed, maar toch onmiddellijk in der minne geregeld werd, zullen wij hier in 't kort mededeelen. Gelijk wij zooeven zagen gingen de Belgische Paters niet meer over de Maas en zoo zouden ook de Nederlandsche Recollecten en de Conventueelen in hun land blijven. Doch een der Paters Conventueelen van Urmond stoorde onverwachts den vrede.

Het klooster van Urmond ligt op den rechter Maasoever tegenover het kasteel van Leuth. Natuurlijk maakte de adellijke en brave familie Vilain XIIII gebruik van die naburige kloosterlingen om zoo dikwijls mogelijk de H. Mis in hare slotkapel te

Digitized by Google

hebben en de Paters Conventueelen bewezen heel gaarne dezen dienst. Doch een der Paters ging te ver. Hij bekwam ondershands buiten weten van zijn Overste, den E.P. Hieronymus Van Reeth, gardiaan van Urmond, jurisdictie in 't bisdom Luik en begon daarvan spoedig gebruik te maken om in Leuth en de omstreken biecht te hooren, te prediken en ook aalmoezen in te zamelen. Dit maakte over 't algemeen slechten indruk, omdat het den schijn had alsof hij heimelijk de Paters van Reckheim wilde onderkruipen.

De E.P. gardiaan Van Reeth, zoo haast hij dit alles vernam, schreef aan den E.P. Alferinck, gardiaan te Reckheim, dat dit buiten zijn weten was gebeurd, dat hij die handelwijze stellig afkeurde en de uitoefening dier jurisdictie niet zou toelaten Deze schoone brief geeft ons een treffend bewijs van de vriendelijke betrekkingen tusschen Reckheim en Urmond.

De zaak was nog als spoedig bekend geraakt; want ook de Z.E Deken van Mechelen schreef onmiddellijk aan 't bisdom Luik om die jurisdictie te doen intrekken. Uit dezen brief, vol lof voor de Recollecten schrijf ik eenige regels over, om te bewijzen hoezeer wereldlijke priesters en kloosterlingen door liefde en achting verbonden waren.

„Les R.P. Récollectes de Reckheim méritent les plus grands éloges.... ils sont toujours prêts pour nous aider.... aussi nous les aimons comme nos frères en Jésus-Christ.... ils sont aimés, respectés et honorés des fidèles".

Zoo was die onweêrsvlaag al gauw voorbij en de onvoorzichtige Pater van Urmond, die zeker met eene zeer goede meening gehandeld had, bleef zijnen zielenijver alleen aan zijne landgenooten wijden.

Van toen af was de termijn van Reckheim's klooster voor goed vastgesteld en bleef onveranderd. Hij strekt zich uit over de dekenaten Mechelen, Vleytingen, Bilsen, een gedeelte van Bree en Maeseyck, alsmede de parochiën Millen en Herderen van het dekenaat Tongeren; dus over drie en zestig parochiën.

Als men nu bedenkt, dat in al die parochiën, op geregelde dagen van het jaar, biecht gehoord en gepredikt wordt door de Paters;

Digitized by Google

dat zij nog op bijzondere feesten voor dezelfde diensten worden geroepen; dat zij triduum's, novenen, missiën prediken op aanvraag der pastoors; dat zij de congregatiën der derde orde door hen gesticht, geregeld bezoeken en helpen bestieren; dat zij ook de priesters in geval van ziekte of afwezigheid gaan vervangen, soms weken lang: dan begrijpt men genoeg wat al loopen en werken een zoo uitgebreide termijn bijbrengt; dan beseft men zeer wel welk onschatbaar geestelijk welzijn uit het klooster der Paters voortkomt, al was het maar alleen door de vrijheid der biecht en de geregelde parochiediensten altijd te verzekeren.

't Is onnoodig hierover verder uit te weiden, er gaat geen dag voorbij zonder dat een of meer Paters uren en uren doorbrengen in de biechtstoelen der talrijke parochiën; zonder dat zij als veldpredikanten (zou ik zeggen) overal het goede zaad uitstrooien en de misbruiken bestrijden.

2°. *Het bedelaarsgesticht van Reckheim.*

Bij dekreet van Napoleon I, ten jare 1809, werd voor ieder departement een bedelaarsgesticht geopend. Het kasteel van Reckheim werd ingericht voor die nieuwe bestemming en het herbergde van dien tijd af de ongelukkigen van het departement der Neder-Maas, dat is van het grootste deel van tegenwoordig Nederlandsch en geheel Belgisch Limburg; dat duurde tot na het tractaat van Londen, waardoor Nederlandsch Limburg van het Koninkrijk België werd gescheiden.

Toen de bedelaarsgestichten van Val-Notre-Dame voor de provincie Luik en van Ter-Kamere-Bosch voor Brabant werden afgeschaft, ontving Reckheim ook de bevolking dezer beide gestichten; later kwamen er nog van die ongelukkigen bij uit andere provinciën.

Hieruit kan men opmaken dat het kasteel van Reckheim van toen af zeer bevolkt was door allerlei ellendigen: die bevolking, honderden sterk in den zomer, verdubbelde nog in de wintermaanden. Dat daar ook, zoo onder geestelijk als zedelijk opzicht, bij die halfverwilderde en dikwijls diep bedorven landloopers veel te werken was en veel goed te doen, dat kan een ieder gemakkelijk gissen.

Digitized by Google

Van den beginne af moesten bij gebrek aan geestelijken, pastoor en kapellaan van Reckheim zich met alles belasten en voor zooveel zulks mogelijk was, in alle noodwendigheden voorzien.

Toen ten jare 1840, de Norbertijnen hier aankwamen, namen zij zeer gaarne dat schoon liefdewerk over, om de parochie-priesters te helpen en te ontlasten.

Bij het vertrek der Witte-Heeren werd alles aan de Minderbroeders toevertrouwd, dus van het einde van 1847.

In dat gesticht zijn allerlei ellendige menschen opgenomen geweest: zoo mannen, als vrouwen, als kinderen; soms waren er alleen ouderlingen van beider kunne; dan weer krankzinnigen van allen aard; dan weer landloopers van allen ouderdom; kortom daar zijn allerhande zedelijke ziekten verzorgd geweest, omdat daar al het uitschot der bedorvene wereld, alle ongelukkige, verstootene en verlatene schepsels der samenleving opeengestapeld werden. Dit woord is niet overdreven, want het gebeurde meer dan eens, dat het gansche gesticht zoo zeer was opgepropt van volk, dat zelfs verscheidene bedden in de hoogste torentjes waren aangebracht.

Ik zal dat maar niet verder afschilderen, men kan zich genoeg verbeelden wat daar dooreen leefde en welke zending in partibus infidelium (al was het in 't binnenland) de Paters daar ten deel viel.

Wegens de diepe onwetendheid van al die ellendigen, hunne bedorvene zeden en hunne onverschilligheid in zake van Godsdienst, moest alles beproefd en aangevoerd worden om ze te onderwijzen en ze op den goeden weg terug te brengen.

De steun der Dochters van het H. Kruis, die met nooit volprezen ijver en met onvermoeibare krachten de zedelijke en godsdienstige opbeuring dier bevolking ter harte namen, was ontschatbaar: maar voor al het overige was slechts één pater aangesteld. En wat kon een enkele pater voor dat groote werk? De oversten aarzelden niet en zij gaven aan dezen de noodige medehelpers, zoodat er niet zelden drie tot vier paters te gelijk bezig waren. Men zou zelfs kunnen zeggen dat alle paters bij tijd en gelegenheid deelachtig waren aan de zending bij de bedelaars.

Om dag en nacht gemakkelijk naar 't gesticht te kunnen gaan en den weg te verkorten, wierpen de Paters eene brug aan het einde van hunnen moestuin, over de walgracht, die daar hun

Digitized by Google

eigendom van het kerkhof van het bedelaarsgesticht afscheidt; hoeveel duizend malen hebben zij vol heiligen ijver die brug overschreden en hunne voetstappen gericht naar die plaatsen waar zelfopoffering hen wachtte, om er troost, hulp en zegen rond te strooien.

Dagelijks bezochten zij meermalen de zieken op hunne lijdensponde, dagelijks doorliepen zij de werkhuizen om nader kennis te maken met en het vertrouwen te winnen van de nieuw aangekomenen. Onderwijzingen werden regelmatig gegeven, triduum's en novenen gepredikt; de Meimaand werd goed gevierd, alsook de feesten van O. L. Vrouw, van St. Jozef, van St. Vincentius a Paulo, van St. Franciscus en andere. Jaarlijks werd een missie gepredikt en ook eene goede voorbereiding tot de Paaschplicht.

Door al die ijvervolle oefeningen geschiedde er vele bekeeringen en kon men zich verheugen over het trouw vervullen van de Paaschplicht, en zelfs gedurende het jaar talrijke biechten en communiën.

Om aan alle beambten gelegenheid geven van in alles en altijd vóór te gaan met een stichtend voorbeeld, had de Bisschop reeds in 1853, toegestaan aan al die aan 't gesticht verbonden waren, om in de kapel ook hun Paaschen te houden

Men zou somtijds geneigd geweest zijn om het bedelaarsgesticht met zekere parochiën te vergelijken, en die vergelijking zou dikwijls niet tot eer gestrekt hebben van sommige dorpen en steden, zoo druk werden de kerkelijke diensten bijgewoond.

Bovendien werden nog verschillende godsdienstige oefeningen ingesteld. De rozenkrans werd dagelijks voor- en namiddag gebeden in de werkhuizen, de oefening van den Kruisweg werd alle Zondagen bijgewoond door mannen en vrouwen, de broederschap van het Schapulier werd ingesteld alsmede die van het H. Hart en het Apostolaat des gebeds.

De aanbidding van het Allerheiligste, het veertig-uren-gebed en de gedurige aanbidding werden op gestelde dagen goed gevierd.

Alles werd zoo in 't werk gesteld om de bekeering der zondaars en hunne volharding te bekomen.

't Is onnoodig dit alles verder uit te breiden. Wij laten hier slechts eenige getallen volgen die op de resultaten van al dat werken en zwoegen wijzen: 124 kinderen en volwassenen werden

Digitized by Google

gedoopt; 17 mannen en vrouwen gingen tot het Katholiek Geloof over; 1230 stierven godvruchtig, na de laatste heilige Sacramenten te hebben ontvangen.

De Bisschoppen van Luik maakten van elke gelegenheid gebruik om de Paters en Zusters in hunne lastige zending te ondersteunen en om hun ook in het openbaar aanmoediging en dank te betuigen voor hunnen ijver en zelfopoffering.

Mgr. van Bommel kwam het H. Vormsel toedienen in 1848 aan 37 mannen en 21 vrouwen.

Mgr. de Montpellier kwam herhaaldelijk naar het gesticht in 1853, 1857, 1861, 1864, 1867 en hij vormde in 't geheel 125 mannen en 61 vrouwen.

Mgr. Doutreloux bracht een bezoek in September 1878 en vormde toen 9 mannen.

Zij dienden zelf dat H. Sacrament toe aan de zieken die bedlegerig waren en zóó hadden eenige het onschatbaar geluk op hun sterfbed met het H. Vormsel versterkt te zijn.

Ook de adellijke familiën van den omtrek van Reckheim achtten het zich een plicht en eene eer de Paters en Zusters bij te staan en openbare hulde te brengen; meerderen gewaardigden zich het ambt van Peter en Meter waar te nemen; zoo vinden wij geboekt dat dit gedaan werd onder anderen door: den Heer Jean-Jacques de Montaigne en zijne zuster Elisabeth de Montaigne, douairière de Riede; den Graaf Vilain XIIII; de Gravin Louise Vilain XIIII; de Gravin Dumonceau van Hocht.

Ontvingen de Paters daar ook geene geregelde jaarwedde? Wel zeker; maar deze was zoo hoog (!) berekend dat St. Franciscus' armoede daarin nooit het minste bezwaar heeft geleden: zij kregen 500 frs., later 700 frs. 's jaars. Een hunner bedelaars, zelfs als hij op krukken voorstruikelde kon zeker meer geld aan de deuren ophalen, dan de Staat er aan de Paters voor al hun werken en moeite toekende.

En was dat dan alles? Neen! Ik zou, jammer genoeg het schoonste nog vergeten! Na vijf en twintig jaren dienst, heeft men in België recht op het burgerlijk eerekruis: ziehier op welke wijze

Digitized by Google

een liberaal ministerie, de bewezene diensten wist te erkennen en te belonen.

De Paters hadden nl. sedert meer dan dertig jaren voor God en Vaderland met noesten ijver gearbeid en voor loon wachtten hun allerlei plagerijen en eindelijk verbanning uit hun geliefkoosd gesticht door den liberalen minister Bara Ziehier de geschiedenis.

De Cultuurkampf woelde in Duitschland. Bismarck deed door zijne beruchte Meiwetten de Katholieke kloosterlingen streng vervolgen, in den kerker opsluiten of verbannen. De groote staatsman, in zijnen waanzinnigen overmoed wilde niet begrijpen dat hij, gelijk alle kerkvervolgers, Gods straffende hand zou voelen. Hij riep stoutweg in de vergadering van den Rijksdag: ik zal niet naar Canossa gaan! En toch bliezen toen reeds voor hem de bazuinen der engelen van Gods wraak den aftocht naar Canossa!

Honderden kloosterlingen en kloosterzusters, de edele borst versierd met het metalen eereteeken, door den Duitschen Keizer uit dank en bewondering hun geschonken voor hunne onverschrokken heldhaftigheid op de slagvelden en hunne grenzenlooze naastenliefde bij de gekwetsten en zieken, togen over de grenzen in ballingschap.

Het vrije België, evenals de zusterstaat Nederland, getrouw aan zijne overleveringen en voorvaderlijke zeden, aan zijne wereldberoemde gastvrijheid, bood vrijen toegang in een toevluchtsoord aan de edele bannelingen.

Al toornden toen ook de liberale dagbladschrijvers van België de eer van 't vaderland, de roem van verdrukten en vervolgden gastvrijheid te hebben verleend, bleef ongeschonden.

Ongelukkiger wijze viel het Katholiek ministerie en de plagerijen van liberale leiders begonnen overal. Gelijk in de steden en in vele dorpen kreeg ook het gemeentebestuur van Reckheim bevel om aanstonds de lijst op te geven van alle vreemdelingen in het klooster vertoevend (1).

---

(1) Aldus luidt het schrijven aan den Burgemeester van Reckheim:

Bruxelles 11 Juin 1879. Monsieur le Bourgmestre.

Je vous prie de bien vouloir me transmettre d'urgence. un état de tous les religieux et religieuses d'origine étrangère établis actuellement en votre commune, avec indication de leur nationalité, de l'ordre auquel ils appartiennent, de leurs oc-

Digitized by Google

Doch dit bestuur, verstandiger en bedaarder, gehoor gevende aan wijzen raad, antwoordde beleefd zoo iets in dien zien van „ni vu ni connu" en de zaak bleef zonder gevolg.

De speurhonden der vervolgers schenen den reuk te hebben verloren, want nooit kwam het ministerie te weten, dat er Duitschers in Reckheim schuilden, zooals Pater Vitalis van Bebber en Pater Dionysius Schuler, dezelfde die heden met de grootste waardigheid der orde bekleed, te Rome het ambt waarneemt van Minister-Generaal der Minderbroeders, en meer anderen. Nog veel minder vernamen zij dat de Minderbroeders te St. Truiden den edelen geloofsbelijder Mgr. Martin, bisschop van Paderborn herbergden en dat zij den Aartsbisschop van Keulen, Mgr. Melchers, eene schuilplaats gaven te Maastricht, alwaar hij, in zijne eenzame kloostercel den pauselijken brief ontving, die hem tot de waardigheid van Kardinaal verhief.

Dit belette niet dat er bevel was ons het klooster van nabij te bespieden en alle verkeer van vreemde kloosterlingen aan te geven.

De heldhaftige weerstand der Katholieken tegen de nieuwe ongelukkige wetten verhitte nog meer de gemoederen der liberalen, de waardige houding der Belgische bisschoppen verbitterde ze tot wraakzucht.

Daarom moesten het de kloosters beboeten en de Minderbroeders van Reckheim werden tegen het einde van November 1878 uit het bedelaarsgesticht verwezen en den 1 Februari 1879 werd hun het ambt van kapellaan in de parochiekerk ontzegd.

Hier vindt zijne plaats een dier feiten, die bewijzen hoe kleingeestig de liberale vervolgers kunnen zijn.

Wij hebben hierboven medegedeeld dat de Paters eene brug hadden gelegd over de walgracht. Op zekeren dag kwam de dienstdoende bestierder van het gesticht met eenige oude mannen, deed de brug in 't midden overzagen en half afbreken. Of het kinderachtig genoeg was! Maar 't bleef niet daarbij. De Paters

---

cupations, ainsi que de l'époque de leur arrivée en Belgique et à Reckheim. Il me sera utile de savoir en même temps si le personnel du couvent ou de l'établissement qu'ils occupent est exclusiment composé d'étrangers et au cas où ils se livreraient à l'enseignement, il conviendrait aussi de me faire savoir le nombre et la nationalité de leurs élèves. (signé) L'administrateur Berden.

Digitized by Google

deden hun recht gelden en erkennen, zij klaagden over geschonden eigendom en dezelfde heer met zijn oude mannen werd verplicht de brug te herstellen en te vernieuwen. Of er gelachen werd! Deze brug is blijven bestaan, tot in 't jaar 1893, toen de nieuwe omheiningsmuur rondom het kloostererf het kerkhof van 't gesticht voor goed van den tuin der Paters scheidde.

Zoo eindigde onverwacht de zending der Paters in 't bedelaarsgesticht. Dat was het eerekruis dat hen na 30 jaren van onverpoosd werken en zwoegen door de *gelijkheid* van het liberaal ministerie werd toegekend! zoodanig dat Mgr. de Bisschop van Luik verplicht was een wereldlijken priester, namelijk den E.H. J. F. Claes met die geestelijke zorgen te gelasten.

Deze trad in dienst den 1 December 1878.

---

b. Werken binnen het klooster.

1°. *De diensten in de kloosterkerk.*

Voor die diensten in de kerk, de plechtigheden, de verschillende werken van godsvrucht daar gesticht, de broederschappen enz. zullen wij ons bepalen met ze in 't kort aan te geven.

Van den beginne af was de herstelde kloosterkerk druk bezocht door de geloovigen van Reckheim en de omliggende plaatsen; vele kwamen er te biechten en ter H. Communie. In 't jaar 1848 teekende P. Koepp reeds 10300 communiën aan, hij voegde er bij: „mij dunkt dat dit getal voor 't eerste jaar voldoende is"; in 1849 telde hij er 12900; sedert dien tijd heeft het nog toegenomen.

Het feest van O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen werd reeds plechtig gevierd in 1848: „onmogelijk den toeloop van 't volk te beschrijven" zegt P. Koepp. Jaarlijks nog wordt deze plechtigheid zeer schoon gevierd, tot voorbereiding waarvan eene novene gehouden wordt.

Het genootschap van den gedurigen Kruisweg werd gesticht: dientengevolge wordt alle Vrijdagen die oefening plechtig gedaan en goed bijgewoond.

De maand Mei staat ook in eere, alsook de eerste Vrijdag ter

Digitized by Google

eere van het H. Hart van Jesus en de negen Dinsdagen ter eere van den H. Antonius van Padua.

De twee eerste jaren hielden de Paters in hunnen tuin de Kruisprocessiën en die op den dag van St. Marcus, waaraan het volk toegestaan was deel te nemen; dit werd echter om gegronde redenen afgeschaft.

Het feest van Portiuncula brengt een buitengewonen toeloop van volk, zóó dat er honderde menschen in de parochiekerk moeten te Communie gaan, daar dit onmogelijk is in de Paterskerk wegens het overgroot aantal deelnemers. Van vier ure 's morgens tot bijna acht ure deelt men de H. Communie uit. Die dag wordt in Reckheim als een heilige dag aangezien en de processie van Portiuncula waaraan het volk van alle omliggende plaatsen deelneemt, is zeer schoon, zeer talrijk en ook stichtend.

De broederschap van het Heilig en Onbevlekt Hart van Maria, voor de bekeering der zondaars, werd gesticht door P. Alferinck, den 8 December 1850.

De derde orde begon reeds met den aanvang van 't klooster; doch de congregatie van de derde orde ontstond eerst in 1885 door toedoen van P. Meertens. Heden is deze congregatie zeer bloeiend, met maandelijksche vergadering voor de mannen en voor de vrouwen; P. Hieronymus Goyens bezorgde haar een zeer schoon vaandel, dat in de processie van Portiuncula en ook in de jaarlijksche bedevaart der derde orde naar Sutendael of Heppeneert gedragen wordt. Jaarlijks wordt ook voor deze eene achtdaagsche retraite gepreekt, waaraan tevens andere geloovigen kunnen deelnemen.

Men ziet hieruit, dat de Paters in hunne kloosterkerk jaarlijks veel goeds doen.

2°. *Het studiehuis.*

Toen in 1847, het klooster te Reckheim werd heropend, begon daar terzeldertijd ook het studiehuis voor de jonge kloosterlingen.

Jeugdige Recollecten begonnen daar aanstonds de studie der wijsbegeerte onder leiding van de lectoren Raphaël Nackom en Hieronymus Van Rooy.

Deze cursus der wijsbegeerte werd den 26 Juni 1850 verplaatst

Digitized by Google

naar Gent en te Reckheim vervangen door den cursus van 't 1ste jaar der dogmatische Godgeleerdheid met P. Jacobus Vrancken tot lector. Toen deze den 9 Augustus 1854 werd aangesteld tot gardiaan, liet hij zijn lectorsstoel over aan den jongen Pater Paschalis Descheesmaker.

Den 29 October 1857 werd ook die cursus uit Reckheim naar Gent overgeplaatst.

In den beginne volgde men de theologische boeken van P. Dens, later werden deze studiën geregeld door een omzendbrief van den Z.E P. Ludovicus Limbourg, Min. prov. van den 14 Juni 1848, men leest daar:

„Pro philosophia assignatur manuale domini Ubaghs;

„Pro theologia morali praelegatur Scavini;

„Pro theologia dogmatica praelegatur ex compendio Perrone".

Vijf jaren later den 26 Februari 1862 werd de cursus der dogmatische Godgeleerdheid naar Reckheim teruggebracht, waaraan werd toegevoegd die van het canonisch recht, onder leiding van Pater Jacobus Vrancken, en 't jaar daarna ook die der moraal, de cursus „moralis fundamentalis", met Pater Raphaël Goetghebuer als lector. Deze bleef te Reckheim tot den 22 April 1868, toen Pater Adulphus Tilkin zijne plaats kwam innemen.

Den 15 November 1872 werd Pater Vrancken vervangen door P. Prosper Monsieur en deze liet op zijn beurt den 25 September 1875 zijne bediening over aan Pater Livinus Smeets.

Het kapittel van 1881 besloot, dat er te Reckheim geen studenten meer zouden blijven en nadat allen hun examen en hunne groote belofte hadden afgelegd, vertrokken zij den 24 September 1881 met hunne lectoren naar St. Truiden.

Hier eindigt, wat wij noemen zullen, het eerste tijdperk van Reckheim's studiehuis.

Bij de eerste jeugdige fraters die hier studeerden ontmoeten wij den edelmoedigen Pater Bonifacius Oomsels, die medebroeders, huis en Vaderland vaarwel zei om den fakkel des Geloofs in het heidensch China te gaan ontsteken; Pater David Fleming, die na den dood van den Generaal Ludovicus Lauer († 21 Augustus 1902) gekozen werd tot de waardigheid van Vicaris-Generaal en het bestuur der orde in handen nam en Mgr. Benjamin Christiaens, Apostolisch Vicaris der Belgische Missie van Hou-pe in China.

Digitized by Google

Nu komen wij aan het tweede tijdperk der geschiedenis van Reckheim's studiehuis.

Iedereen weet hoe het machtig, wij zullen zeggen het scheppend woord van Z. H. Leo XIII door de Heilige Kerk weêrklonk tot opwekking der degelijke en grondige studiën op alle gebied.

Voor de navorschers der geschiedenis opende hij het rijke Vatikaansch archief; voor de wijsbegeerte gaf hij als leidsman den H. Thomas; voor de Godgeleerdheid wees hij zekere banen; voor de studie der H. Schrift stichtte hij de commissie voor de bijbelsche studiën, samengesteld uit de grootste geleerden aller landen.

Zijn woord werd alom met liefde en dankbaarheid aanhoord en de weêrklank bleef niet ijdel en onvruchtbaar.

Ons België kwam vooraan: de hooge school van Leuven opende het college Leo XIII onder leiding van Mgr. Mercier (1); de seminariën volgden de richting van den H. Vader; de kloosterorden sloegen al ras denzelfden weg in en, natuurlijk, lieten de Minderbroeders zich niet wachten op den aangewezen weg.

Een plechtig provinciaal kapittel vergaderde te St. Truiden den 7 Augustus 1890 en werd voorgezeten door den Z. E. P. Ludovicus Lauer, Minister-Generaal.

Daar werd de Z. E P. Theodorus van der Linden voor de tweede maal aangesteld tot Provinciaal der Belgische provincie.

Onder de wijze en krachtige leiding van dezen Franciscaan werd een grootsch plan aangevat en uitgevoerd.

Leo XIII vroeg heilige, doch ook grondig geleerde kloosterlingen, geheel op de hoogte van de eischen onzer eeuw.

De Z. E. P. Theodorus zou dus de Franciscaner jeugd opleiden in alle kloosterlijke deugden, maar tevens ook wapenen door werken en studie tot verdediging der geloofs- en zedeleer.

Zoo kwamen tot stand verschillende stichtingen, alle naar hetzelfde doel gericht.

Eerst het serafijnsch college St. Antonius te Lokeren, dat tot opwekking, bewaring en versterking der jongelingen in hun roeping de volledige klassen der humanoria kreeg.

Te Thielt werd naast het reeds bloeiend klooster een afgezonderlijk noviciaat gebouwd, om er de nieuwelingen te vormen en te volmaken in het Franciscaner leven.

---

(1) Thans Kardinaal-aartsbisschop van Mechelen.

Digitized by Google

En te Reckheim werden de jonge kloosterlingen, na hun voltrokken noviciaat en het afleggen der eerste kloostergeloften, vergaderd om in studie en gebed eenen schat van kennissen te verzamelen, karakter en wil te versterken, oordeel en geest te verfijnen, mannen te worden voor de toekomst.

Op voorstel van den Z. E. Pater Theodorus werd beslist door het kapittel, te St. Truiden vereenigd den 2 Februari 1892, dat men onmiddellijk zou aanvangen met het bouwen van een nieuw studiehuis te Reckheim; de plannen van den bouwmeester Christiaens van Tongeren waren reeds goedgekeurd en aangenomen den 15 Juli daarna.

Men sloeg de hand aan 't werk met den omheiningsmuur om de tuinen, die reeds langs de oost- en zuidzijde voltrokken was, ook langs de grachten, noord en west af te maken.

Het studiehuis werd gebouwd ten noorden van het klooster, zoodat het daarmede een schoon geheel vormt. Het voldoet ten volle aan alle vereischten der gezondheidsleer en is zeer geschikt, onder alle opzichten, als woning der kloosterlingen zoowel als locaal voor scholen en studiezalen. Zijne ligging is uitnemend gekozen: stilte en eenzaamheid bevorderen het doel der stichting; vrije en open tuinen, gezonde lucht, schoone wandelingen in heide en bosschen dragen veel bij tot de gezondheid der studenten.

Den 27 September 1904 kwam de Z. E. Pater Rogerius Verbist, toenmalig provinciaal, den nieuwen bouw plechtig inzegenen en openen.

Alles was dus gereed. Pater Theodorus nam zelf als „magister cleriorum" de geestelijke leiding in handen. Daarvoor benuttigde hij ruimschoots de groote talenten hem door God geschonken: alles droeg bij om van den beginne af de jonge leerlingen de ware richting te geven en tevens de taaie vlijt, de oprechte volharding in de studie, die reeds als ingegroeid en diep ingeworteld zijn in onze kloosterschool.

Voor de lessen werd hij krachtdadig gesteund door welgevormde en rijkbegaafde mannen. Deze waren voorbereid en opgeleid tot leermeesters aan de Hooge School van Leuven, of wel te Rome, aan het St. Antonius-college, het Internationaal college der Minderbroeders.

Digitized by Google

Ziehier de lijsten der Paters die de leiding der studenten overnamen.

Magister clericorum:

Z.E.P. Theodorus Van der Linden,	Sept. 1894 — Sept. 1905.
E.P. Romanus Rome,	Sept. 1905 — Aug. 1908.
E.P. Petrus d'Alcantara Toussaint,	Aug. 1908 —

Leermeesters der Rhetorica:

E.P. Hieronymus Goyens,	Sept. 1894 — Maart 1897.
E.P. Adjutus Drieghe,	Maart 1897 — Aug. 1898.
E.P. Albertus Lismont,	Aug. 1898 — Aug. 1899.
E.P. Natalis Gubbels,	Aug. 1899 — Aug. 1903.
E.P. Petrus d'Alcantara Toussaint,	Aug. 1903 —

Leermeesters der Wijsbegeerte:

E.P. Landelinus De Wilde,	Sept. 1895 — Aug. 1899.
E.P. Adjutus Drieghe,	Aug. 1898 — Aug. 1899.
E.P. Albertus Lismont,	Aug. 1899 — Aug. 1902.
E.P. Arsenius Vercauteren,	Aug. 1902 — Aug. 1908.
E.P. Romanus Rome,	Aug. 1902 — Aug. 1908.
E.P. Zacharias Van de Woestijne,	Aug. 1908 —
E.P. Cyrillus Van Voorden,	Aug. 1908 —

Leermeesters der Godgeleerdheid:

E.P. Anacletus Van Gheluwe,	Aug. 1896 — Aug. 1898.
E.P. Cherubinus Vroomans,	Sept. 1905 —
E.P. Christinus De Cock,	Aug. 1908 —

3°. *De Boekerij.*

Gelijk in alle wel ingerichte studiehuizen, vindt men ook hier eene aanzienlijke bibliotheek. Natuurlijk, mijn doel is niet een gedachte of een catalogus dezer verzameling te geven, maar ik acht het nuttig de aandacht te vestigen op eenige belangwekkende handschriften en eenige oude, vermeldenswaarde drukwerken.

Digitized by Google

A. De handschriften.

De vier eerste die dienen te worden vermeld komen voort van het voormalig klooster der Begaarden te Maastricht. 't Is bekend dat deze kloosterlingen, tijdens de Fransche omwenteling, het geluk hadden vele hunner boeken voor de plundering te redden: onze vier handschriften gingen over aan den E.H. Thomas Hermans, Begaard, die later pastoor-deken werd te Mechelen a/M., waar hij den 12 Juni 1841 overleed. Hij is het die ze ten geschenke gaf aan de Minderbroeders van Reckheim. Het zijn:

A). Een boekdeel van 135 bl. in 8°, op dik papier, draagt voor titel: „*Hier beghint een seer notabel boeck van vele goede materie te samen gheset ende heit* BLOME DER DOECHDEN". Het is een verhandeling over verscheidene bloemen uit onze tuinen, vergeleken met de zedelijke deugden, die de bloemen zijn van het Christendom. De schrijver laat zich in de volgende woorden kennen: *Nu en houde ic my doch niet voer eenen geleerden, mer voer eenen leerenden man, die gherne als ic den tyt hebbe moechte ut myne dagelykscher hantteringen der cancelaryen van Hollant, daer ic dye meyste in was, plach te oefenen boecken der heyliger scriften ende oec mede der poeten.*

Het handschrift dagteekent, dunkt ons, uit de XVe eeuw. Vóór in 't boek heeft eene hand van iets lateren tijd dit geschreven: „*Item dit bueck geheiten dat bueck der bloemen, (is) toebehoorende den broederen van der derden orden Sinte Francisci, binnen der stad Maestricht, wonende in die Wytmakersstraet*". (De Begaerden vestigden zich aldaar in 1484).

Het manuscript is in 1904 in druk uitgegeven door den E.P. Stephanus Schoutens O. F. M., te Hoogstraten, bij Van Hoof-Roelants, onder den titel: „Dat Bouck der Bloemen, handschrift der XVe eeuw".

In hetzelfde boekdeel bevindt zich een verhaal, getiteld: „*Hierna volcht van Melebes en van sinre vrouwe Prudencia*". Het bevat 32 blz. in 8°.

B). Het tweede handschrift, dat ook wel uit de tweede helft der XVe eeuw schijnt te dagteekenen, behelst de volgende Vlaamsche legende: „*Van St. Jan evangelist, van Ste. Liborius, van St. Servaes, van den coninck Avenir, van Josaphat en Balaam, van*

Digitized by Google

St. Trudo, van St. Pataleon, van St. Antonius, van den ghemeynen rade der Apostelen, van St. Rombout en syn miraculen, van die deylinghe der Apostelen, van St. Joest eyn exempel, van der heyliger maget Demetria ende van St. Willem confessoer". De legende van St. Servaas schijnt eene vertaling van het werk van Jucondus, presbyter.

C). Het derde handschrift op perkament is een klein gebedenboek, buitengewoon goed bewaard en in 't Vlaamsch geschreven. Het bevat nu nog 14 houtsneden (eenige zijn er uitgenomen) op papier gedrukt en met een penceeltje zeer fijn gekleurd.

Volgens den E.P. Dirks O. F. M. werden deze prenten gesneden in de XVe eeuw, door Jan van Keulen, geboren te Zwolle.

De volledige verzameling dezer prenten bestaat uit 72 stuks; het Britisch Museum bezit er 49; een twintigtal jaren geleden werd eene dergelijke verzameling van 50 stuks verkocht voor 7770 franken. In ons exemplaar zijn de prentjes op perkament geplakt, ieder tegenover het gebed dat er in betrekking mede staat.

D). Een band in 12° bevat omtrent 400 blz. 't Is eene verzameling van verschillende werken, het schrift verraadt de XVe eeuw en tevens het werk van verscheidene handen. Ziehier den inhoud van den band:

1°. Incipit libellus de disciplina claustralium cum duobus sequentibus libellulis, in quibus consistit disciplina claustralium.

2°. Incipit libellus spiritualis exercitii de fervida exhortatione ad virtutes.

3°. Incipit generalis modus formandi meditationes de regno caelorum.

4°. Incipit tractatulus S^i^ Thomae de Aquino de divinis moribus.

5°. Incipit tractatulus S^i^ Thomae de Dei cognitione, delectione, fruitione, unione, laudatione, gratiarum actione et distulatione beatae animae.

6°. Sequitur tractatus S^i^ Bonaventurae de quadruplici instinctu.

7°. Incipiunt humilia verba, sacrae admonitiones SS. Patris S^i^ Francisci ad omnes fratres suos.

8°. Incipiunt collationes seu aurea verba fratris Egidii socii beati Francisci patris nostri.

9°. Incipit devotus tractatus admonitionum ad spiritualem vitam, et primo de interna conversatione.

Digitized by Google

10°. Incipit liber qui dicitur speculum monachorum.

11°. Incipit liber de vita christiana beati Augustini.

12°. Incipiunt admonitiones perutiles fratris Thomae de Campen, canonici regularis.

13°. Incipit libellus de quarumdam virtutum exercitiis olim a quodam venerabili viro domino Joanne Ruysbroeck, primo priore monasterii Viridi Vallis, ordinis beati Augustini editus.

Nummer 8 van dezen band moet vergeleken worden met een ander handschrift, dat de E.P. Stephanus Schoutens O.F.M. onlangs in druk uitgaf bij Van Os-Dewolf te Antwerpen, onder den titel: „Sommeghe guldenen woerde seer stichtich die broeder Egidius gesproeken heeft".

Nummer 12 vestigt vooral de aandacht er op, omdat het uitdrukkelijk Thomas a Kempis aangeeft als schrijver der Navolging Christi. Het handschrift bevat immers de twee eerste boeken der Navolging, het begint met deze woorden: Incipiunt..... *fratris Thomae de Campen*..... en het eindigt: Expliciunt admonitiones breves utiles editae *a fratre Thoma de Campen*, ordinis S^i^ Augustini, canonici regularis.

Ik vermeld nog drie zeer lijvige banden in folio; 't schrift is zoo schoon en zoo regelmatig dat men op den eersten oogslag zou meenen ouden druk in handen te hebben. In de twee eerste deelen zijn vele zeer schoon geteekende hoofdletters, in zwart en rood; in 't derde deel is de plaats der letters wit gebleven; slechts enkele zijn begonnen, al de overige ontbreken.

Vooraan staat geschreven: Gift van den E.H. P. J. Vecoven, pastoor van Boorsheim, aan het Minderbroeders klooster van Reckheim.

Deze nota doet mij veronderstellen, dat de drie boekdeelen voortkomen van het Brigittijnen-klooster van Borgloon en ziehier waarom. De overlevende kloosterlingen, deelden bij notarieele akte (van 5 brumaire jaar XI, geregistreerd te St. Truiden de roerende en onroerende goederen van de kloostergemeente. Een hunner, de E.P. Bernardus Vecoven, die zich te Ulbeek ging vestigen, maakte zijn testament ten voordeele van zijn neef den E.P. P. J. Vecoven, die zoo in het bezit kwam van menigvuldige

Digitized by Google

zaken en eene aanzienlijke som geld. Wat er ook van zij, de drie groote handschriften en hun inhoud dienen gekend.

De twee eerste banden, tevens deelen, dragen denzelfden titel. In den eersten: „*Incipit speculum naturale Vincentii Belvacensis, fratris ordinis Praedicatorum, et primo prologus de causa suscepti operis, ejusque materiae*". En in den tweeden:.... *de opere sextae diei et primo de animalibus*".

Ziehier nu den inhoud en de verdeeling: Het eerste deel en band bevat den prologus met 20 nummers en verder 18 boeken, die in een ongelijk getal hoofdstukken zijn verdeeld. Het eerste boek bevat den uitleg van 't geheele werk.

In al die verhandelingen haalt de opsteller allerhande schrijvers aan, die hij overschrijft of beoordeelt.

De derde band heeft tot titel: „*Speculum hystoriale Vincentii Belvacensis, fratris ordinis Praedicatorum incipit*". Deze band bevat 2 deelen. Het eerste begint met een prologus in 20 hoofdstukken.

Het tweede deel bevat acht boeken in een ongelijk getal kapittels verdeeld.

Hier eindigt het tweede deel en de derde band. Maar de tafel geeft nog den inhoud van het werk tot het 32e boek inbegrepen, waarna geschreven staat: „Post hunc librum (32um) expliciunt capitula totius speculi hystorialis". Er is dus nog stof voor twee deelen en nog een vollen band, doch alles ontbreekt hier. Luidens den inhoud, gaat de schrijver tot den Duitschen Keizer Frederik II.

Vermelding verdient nog een eigenaardig boekske, gemaakt van een berkenschors van ongeveer vier meters lengte en zeven centimeters breedte, geplooid in den vorm van een boek. Deze schors is aan beide zijden beschreven met voor ons onbekende letters, die aan eene Oostersche taal doen denken; op ééne zijde ziet men alleen schrift, op de andere zijn ook eenige meetkundige teekeningen. Er is eerst een figuur in den vorm eener ster met strepen en letters gevormd, dan nog een kleinere ster en dan twee vierkanten in kleinere vierkanten verdeeld en in ieder vierkantje staat een letter. Eindelijk zijn er vier van de zijden, die plooien vormen, in kolommen gedeeld.

Digitized by Google

Er zijn ook nog vier oude zangboeken op perkament, zeer schoon afgewerkt:

1°. *Een oud graduale* in folio, met groote prachtig geteekende hoofdletters, sommige verguld en ook kleine hoofdletters in rood en blauw. Het telt 368 bladzijden, in lateren tijd zijn er eenige papieren bladen bijgevoegd. Ik vind noch datum noch oorsprong, doch de versieringen bij St. Franciscus'feest wijzen ons op een Franciscaner klooster.

2°. *Een antiphonale hyemale* a parte evangelii, ook groot folio perkament met roode en blauwe hoofdletters, doch niet met teekeningen versierd; het telt 504 bladzijden, ook zonder datum en oorsprong.

3°. *Een antiphonale aestivale* a parte epistolae, met roode en blauwe hoofdletters, waarvan eenige schoon versierd, het telt 565 bladz. zonder datum.

4°. *Een antiphonale*, perkament in folio, met zeer schoon geteekende hoofdletters in rood, zwart en blauw, het telt 241 bladzijden en heeft ook geen aanduiding van oorsprong en datum.

B. Oude drukwerken (Incunabelen en andere van vóór 1553).

De volgende oude drukwerken verdienen ook onze aandacht.

1°. *Quadragesimale* fratris Johannis ordinis fratrum Minorum doctoris eximii per totum temporis anni spatium deserviens cum thematum evangeliorum et epistolarum introductionibus et tabula propria. Incipit feliciter. Een groot in 4°.

De E.P. Pius Vandevelde, zegt in eene aanteekening, dat, volgens zijne meening, dit werk dagteekent uit de jaren 1472—1475 en dat het de eerste uitgaaf is van dit vermaard preeken- of sermonenboek. Hij tracht zijne meening te staven door eenige bijzonderheden uit dit drukwerk opgenomen.

2°. *Celebratissimi Patris Domini Bonaventure* doctoris seraphici quatuor in libris sententiarum disputata. Daarvan zijn drie deelen in 12°.

Het eerste deel bevat: Index Alphabeticus sive repertorium Dni Johannis Beckenhaub Moguntini in scripta divi Bonaventure

Digitized by Google

super quatuor libri sententiarum; daarna staat: Prima pars primi libri.

Het tweede deel bevat: secunda pars libri secundi; en in het derde: tertia pars libri tertii, het overige ontbreekt. Op het titelblad staat: Prostat venale Parisiis in aedibus francisci Regnault bibliopolae ad intersignium divi Claudii e regione Sancti Joannis vici Sancti Jacobi moram agentis. Geen datum.

3°. *De Voragine, Legendae Sanctorum.* Een boek in 4°; het begint: praefatio super legendas sanctorum per anni circuitum venientium; het slot luidt: Explicit historia Longobardica diligenter impressa ac correcta: cum nonnullis sanctorum ac sanctarum legendis in fine superadditis per me Conradem Winters de Homberck Coloniae civē. Anno Dni 1481.

4°. *De Voragine.* Sermones aurei et pulcherrimi variis scripturarum doctrinis referti de tempore per totum annum editi a solemnissimo theologiae doctore magistro de Voragine, ordinis praedicatorum quondam episcopo Januensi feliciter incipiunt. In 4° zonder titel, datum en drukker, doch 't is dezelfde druk als 't vorig boek.

5°. *De werken van den H. Antoninus,* aartsbisschop van Florence, in vier lijvige, doch ongelijke banden: een, drie en vier in groot 4°; in een en twee is geene aanduiding te ontwaren; achter den derden band staat: Accuratissime per Anthonium Koberger Nurenbergensis incola (sic) his aereis figuris impressa. Anno salutis M · CCCC · LXXXVI (1486) mensis no. decembris XIV kal. — Achter den vierden band staat hetzelfde met het jaartal 1487.

6°. *Een oud boekje klein in 4°,* waarin de volgende tractaten:

1). *De Conceptione et Virginitate B. M. Virginis.* Alle bladzijden zijn met een houtsnede versierd, die met penseel gekleurd is, 't zijn allen eigenaardige voorbeelden, uit de natuur en uit de fabelleer getrokken, waaruit de schrijver de Onbevlekte Ontvangenis en de Maagdelijke zuiverheid van Maria wil bewijzen.

't Boekje is niet volledig, titel en slot zijn verloren.

2). *De Imitatione Christi* libri quatuor Joannis Gersonis.

3). *Tractatus de meditatione cordis* ejusdem Gersonis.

4). *Homilia beati Bernardi* sub illud Joannis: Stabat juxta crucem.

5). *Libellus de modo confitendi* et de puritate conscientiæ Si. Thomæ de Aquino.

Digitized by Google

6). *De Instructione confessorum.*

7). *Modus confitendi.*

8). *De Canonisatione Si. Bonaventurae,* ordinis Minorum.

Alles zonder datum en drukkersnaam.

7°. *Sermones Si. Vincentii* fratris ordinis prædicatorum de sanctis. Op 't einde: Anno M · CCCC · XCIII (1493) kalendas Maias. Klein in 4°. Zonder naam van drukker.

8°. *Margarita philosophica.* Auctore adm. reverendo Patre Georgio Reisch, priore Patrum Carthusianorum propre Friburgum. Impressa primo Friburgi per Joannem Scottum Argentinensem circa festum Sæ Margaretæ anno gratiæ M · D · III; met verscheidene zinnebeeldige houtsneden als titelplaat vóór de verschillende verdeelingen van het werk en vele andere houtsneden als uitleg in den tekst. In 4°; het handelt over allerlei wetenschappen.

9°. *Eene uitgave van de werken van Scotus* In één band:

1). *Incipit scriptum super quarto sententiarum* editum a fratre Joanne Duns, ordinis fratrum Minorum doctore subtilissimo et omnium theologorum principe.

2). *Sequuntur varii articuli erronei* omnium fere facultatum in Anglia et Parisiis: studiose et auctoritative ordinati cum revocatione eorumdem. — Achter in staat gedrukt: Venetiis per Simonem de Luere pro Domino Andrea de Locresanis de Asula, tertio Novembris, 1506.

3). *Quaestiones quotlibetales* Joannis Duns Scoti ordinis Minorum, Frederici Crysogoni Jadertini artium cultoris. — Op het einde leest men: Per excellentissimum sacrae theologiae doctorem magistrum Mauritium de Portu Hibernicum ejusdem ordinis fratrum Minorum: in gymnasio Patavino ordinarie legentem, maxima cura, diligentia, emendatae, impressae Venetiis (mandato domini Andreae Locresani de Asula) per Simonem de Luere 28 Juli 1506.

10°. *Een oud Missale* ad usum ecclesiae Leodiensis, pluribus quibus scatebat mendis jam recens atque vigilantissime repurgatum: id quod conferre volentibus luculentissime patebit. — Parisiis Anno M · CCCCC · VII (1507) die secunda mensis Octobris. — Geen drukkersnaam.

11°. In een boek, klein folio, de volgende werken van St. Ambrosius:

1). S. Ambrosii Episcopi Mediolanensis in epistolis Pauli explanatio.

Digitized by Google

2). Tertia operum S. Ambrosii episcopi Mediolanensis. .

3). Sermones.....

Achterin leest men 't volgende: Tripartitum illud beatissimi Ambrosii, Christianae fidei vigilantissimi instauratoris opus, felici jamjam fine clauditur. Quod quidem in officina Adae Petri (ductu ac impensis providi viri Joannis Koberger, Nurenbergensium civis, bibliopolae, de re litterariae optime meriti) tam nitide atque emaculate tersissimis typis Basilae propagatum non absque assidua gratiarum actione, quisquis es, lubens accipito. Die XXV. Men. Junio. Anno M · D · XVI (1516).

12°. Eene oude verzameling van kleine werkjes, in éénen band samengevat, behelst de volgende:

1). *Een devotie boeksken* met eenige houtsneden versierd, waarvan de titel verloren is. Achterin staat: Gheprent Typere in den rooden Pellicaen by my Joos Destree ghesworen prenter ende bouc vercoper der K. M. Int jaer ons Heeren XV hōdert en LII. Den XXIII van Maerte. Het drukkersmerk verbeeldt den Pelicaan op een boom, waaronder op den grond drie jongen zijn bloed opvangen; rondom leest men: Sine sanguinis effusione non fit remissio. Dit opschrift vormt als het ware een vierkant raam om de prent.

2). *Een suyverlick boecxken* inhoudende den gront ende oirspronck onser salicheit.... Gheprint Thantwerpen bi mi Jan Roelants, boekvercooper, voortstaende op onser liever Vrouwe kerckhof onder den Thoren. Anno M · D · VIII. Met gratie en previlegle. Dit behelst eene bijbelsche geschiedenis uit het oud testament versierd met vele houtsneden in den tekst.

3). *Dit is een devote meditacie* op dye passie ons Heeren..... Ghecorrigeert bij Meester Symon de Planen onderprochiaen binnen Antwerpen tot onser Liever Vrouwen. — Achterin staat: Gheprint Thantwerpen inden Mol bi di Weduwe van Henrick Peetersen van Middelburch int jaer ons Heeren M · CCCCC · LII.

4). *Een scoon boecxken* om vierichlike te begheere in ons te comen den heyligsten Geest..... By my Willem van Vissenaken. Cum gratia et privilegio.

5). *Een cleyn boecxken* van drie corte ende profytelycke leeringhen. Onvolledig, zonder datum en drukker.

6). *Een devote oeffeninge* tot eenen yegelicken choor der engelen..... Gheprint Thantwerpen op de Camerpoort brugghe in

Digitized by Google

de Schilt van Artoys. Bi Marien Anxt. Anno M · CCCC · XLIX.

7). *Dye declaracie van der Missen* na dye meyninghe van den heylighen Apostelen.... Wtgegeven by brueder Ludolphus Nicolai van Swolle Minderbroer vander Observantien inder provincie van neder Duytslant. — Int jaer ons Heeren M · CCCCC · ende XXIX. — En op dezelfde bladzijde volgt een tweede titel: *Een tractaetken van vier wercken der liefde* ghemaect biden selven autheur. Cum gratia et privilegio. Achter staat: Ghevisiteert ende gheapprobeert bi M. Symon de Planen van Asperen ons prochiaen tot onser liever vrouwen binnen Antwerpen.

Bi consente vanden Rade van Brabant met privilegie van drie jaren. Ghegeven inder stadt Bruessele den vyfsten dach van Meerte. Int jaer XV · C · vyftich / ende geteeckent by den Secretaris Meester Philips de Lens. — Gheprent Thantwerpen in den Mol bi de Weduwe Henrick Peetersen int jaer ons Heeren M · CCCCC · ende LI den vierden dagh van April.

Dit zij genoeg om geleerde onderzoekers, liefhebbers van handschriften en drukwerken in kennis met deze merkwaardigheden te stellen. Eene nauwkeurige beschrijving daarvan is hier buiten ons doel.

XII. Vijftigjarig Jubelfeest van de terugkomst der Paters Minderbroeders in Reckheim.

Donderdag 28 October 1897, vierde men het vijftigjarig jubelfeest. Niet alleen Reckheim, maar alle dorpen van het Katholieke Maasland waren opgekomen om in de algemeene vreugde te deelen en derwijze een blijk van dankbaarheid aan de Paters te schenken.

't Was een waar familiefeest, zoo innig was hier de verbroedering tusschen kloosterlingen, wereld-priesters en burgers, zoo sterk gesmeed waren die banden van onderlinge liefde, welke sedert 50 jaren, dagelijks dichter werden toegehaald.

Op den vooravond reeds klonken kanonschoten over bosschen, bergen en dalen, om heinde en verre het blijde feest te gaan aankondigen; kerk en klooster kregen een feestelijk aanzien, de driekleur wapperde op den toren, wimpels en festoenen waaiden aan de gevels, een praalboog werd aan de kerkdeur opgericht.

Digitized by Google

Welgelukte verzen en jaarschriften prijkten overal, bloemen en takken, loover en festoenen met smaak en kunst dooreen gevlochten, wekten allen op tot blijde feestviering.

Voor de liefhebbers schrijven wij hier eenige der best gelukte gedichten en jaarschriften over:

IVICH, GIJ RECKHEIM, IVICH,
VOOR VWE WELDOENERS.

—

FEBRVARI ZEVENTIEN HONDERD ZEVEN EN NEGENTIG
ZIJN WIJ ALLEN LAF WEGGEDREVEN
ACH!
OCTOBER ACHTTIEN HONDERD ZEVEN EN VEERTIG
ZIJN WIJ ALLEN WEERGEKEERD
VIVANT!
OCTOBER ACHTTIEN HONDERD ZEVEN EN NEGENTIG
VIEREN WIJ IN WAAR GELVK
DEO LAVS ET GLORIA!

—

WEERKLINKE LVID VW JVBELLIED
LANGS DEN KLEINEN ZIEPEVLIET.

—

EIA JVVENTVS
SIT JVCVNDA SIT DECORA
CORDIS EXVLTATIO.

—

CANTICVS TVVS
GRATITVDINIS ET EXVLTATIONIS
ASCENDAT SVPER SIDERA.

—

KLOOSTER CORNELII DE VROOM,

—

RECKHEIMS VOLK WENSCHT LVID VW WAAR GELUK,

—

'T JVICHT AL VERHEVGD
'T ENGELEN SCHOON
WEZE'T LOON
VWER DEVGD!

—

Digitized by Google

WARE zVCHT VOOR CHRISTENE DEVGDEN
sCHENKT geLVK EN eeVWIGE VREVGDEN.

—

DOET IN VWE WALLEN
'T VREVGDELIED WEERSCHALLEN.
WANT WIE zaL VW DANK BETOONEN,
reCKHEM, VOOR FRANCISCVszONEN?
LIEFDE EN aCHTING WON hVN LEVEN,
hVN AANHOVDEND WROCHTEN, STREVEN,
VOOR VW WELzIJN. VOLGT hVN sCHREDEN,
aCHTERVOLGT ZE NAAR GODS EDEN;
zOODAN IS hVN WENSCH VOLBRACHT,
'T IS DE DANK VAN V VERWACHT:
EN WIJ HOOREN 's HEMELSCHALLEN
VWEN VREVGDEZANG WEERSCHALLEN.

—

DE FRANCISCANEN
WENSCHEN hVNNE WELDOENERS
EEVWIGEN VREDE.

—

De hoogeerwaarde Pater Provinciaal Venantius Janssen, door ziekelijkheid belet het feest bij te wonen, had daartoe zijn secretaris den Z.E.P. Bernardinus d'Hooghe afgezonden. Deze zong de plechtige Mis van dankzegging, gedurende welke de jonge fraters het zangchoor vormden.

De kerk was eivol, het hooge choor en de choorstoelen der kloosterlingen, alle plaatsen waren door de menigte ingenomen. Na het evangelie werd eene feestrede gehouden door den E.H. Erkens, kapellaan van Reckheim; zijn vurig en hartelijk woord drong door tot in de harten. Ten slotte offerde hij in naam der burgerij van Reckheim, als jubilégeschenk, twee prachtige kandelabers kunstig gewerkt in gedraaid koper en ongeveer anderhalven meter hoog; een waar pronkjuweel dat op het altaar zal prijken als bewijs aller dankbaarheid.

's Namiddags kwam de wakkere fanfare van Reckheim den Paters eene serenade brengen en 's avonds bracht zij niet weinig er toe bij, om met hare blijde toonen en vrolijke deuntjes het lichtfeest te verlevendigen.

Digitized by Google

Lang voor 6 uren was de kerk stormenderhand ingenomen, 't gedrang was zoo groot, dat in een enkelen biechtstoel zes à zeven personen hadden post gevat.

't Was nogmaals de E.H. Erkens die het woord voerde. In een geschiedkundig verhaal schilderde hij al wat de Paters voor het algemeen welzijn gedaan hadden sedert hunne aankomst in Reckheim, waardoor zij niet alleen achting en eerbied, maar ook aller dankbaarheid verdienden.

Het Te Deum plechtig aangeheven door den E.H. A. Ketelbueters, pastoor van Reckheim, klonk dankend uit aller mond en zeker ook uit aller hart.

Het Franciscuslied, dat meesterstuk van het zoo beroemd lid der Derde Orde, Edgard Tinel (1) werd meesterlijk door de fraters uitgevoerd en dat klimmend en aangrijpend „Glorie aan God" sloot waarlijk schoon het kerkelijk feest.

De verlichting was tooverachtig op dien prachtigen Octoberavond; overal schitterden lichten in gekleurde glazen en lampen en daarboven, hoog in den hemel, vonkelden helder millioenen sterren. Alle Paters kwamen die verlichting bewonderen en wandelden gemoedelijk door de wemelende menigte, terwijl de fanfaren hunne klanken deden weergalmen in de plechtige stilte des avonds.

Een prachtig vuurwerk bekroonde de welgeslaagde feestviering. Allerschoonst feest, waar eensgezindheid, dankbaarheid, wederzijdsche liefde en achting wonderschoon uitschenen tot aller genoegen en innige voldoening.

NAWOORD.

Als de zomer met zijn bloemenpracht verdwenen is en de kille herfstdagen reeds den naderenden winter voorspellen, is het iets aangenaams, nog een jeugdig rozentwijgje te vinden, dat met een tros knopjes prijkt en nog eenige roosjes ontwikkelt. Zoo verscheen het klooster van Reckheim, laatste spruit van St. Fran-

(1) Thans (Januari 1909) benoemd als directeur van het Conservatoire te Brussel als opvolger van baron Gevaert. Te voren was hij directeur der muziekschool te Mechelen en inspecteur der muziekscholen in België.

Digitized by Google

ciscus' orde vóór de ongelukkige vlagen der Fransche omwenteling.

En gelijk men blij is in de eerste winterdagen nog eenige roosjes en knopjes te plukken; zoo hebben wij, in de korte geschiedenis van ons klooster, nog menige frissche bloempjes gevonden en in eenen ruiker samengesteld.

De balsemgeur der ware naastenliefde en der schoone kloosterdeugden moge opwekkend en verkwikkend zich rondom uitbreiden.

Doch, alhoewel de jeugdige twijgjes, te zwak om bestand te zijn tegen koude en vorst en wintervlagen, weldra wegkwijnen, verwelken en hunne topjes verliezen, toch in de koesterende lentezon nieuwe weelderige scheutjes vertoonen en zich met lieve bloemen opsmukken; zoo ook is ons klooster herleefd en met jeugdigen groei en blijden bloei, heerlijk weêr aan 't prijken.

Moge de goede God mild en kwistig den zachten dauw zijner genaden, den rijksten regen zijner zegeningen lange en lange jaren over dit heilig huis nederzenden! — Reckheim, en gij allen, Christenen, vergeet nooit uwe kloosterlingen! Luistert naar hunne wijze vermaningen, volgt hunne voorbeelden! Vergeet niet, dat zij, met het voorhoofd in het stof der aarde neêrgebogen vóór Christus in het Allerheiligste Sacrament, zich toegewijd hebben, om in armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid eeuwig God te dienen en zich geheel op te offeren voor het welzijn van den evennaaste. — Vergeet niet, dat zij hier, twee eeuwen lang, gebeden en gestreden, gewerkt en geboet hebben voor uw geluk. In kerk en studiehuis en klooster, in den biechtstoel en aan het altaar, bij uwe zieken en stervenden bij den lijkdienst uwer dierbaren, in leven en dood en eeuwigheid hebben hunne gebeden en verstervingen, hunnen raad en hun troost, hunne vermaningen en aanmoedigingen u altijd en in alles bijgestaan, voortgeholpen en opgebeurd. Zij hadden, zoowel ook als ieder van u, recht op de goederen, de vermaken, de voldoeningen, de wellusten dezer aarde; zij hebben aan alles verzaakt, ter glorie Gods, ter liefde aller menschen. — Gij zijt hun dus, uit heilige erkentelijkheid, ondersteuning, achting, eerbied, wederliefde verschuldigd.

Op dien weg alleen, dien zij u wijzen en op welken zij u voorgaan, kunt gij uw tijdelijk en eeuwig geluk vinden en bewerken.

Digitized by Google

XIII. Geestelijke Vaders en Moeders.

De H. Franciscus gaf voor grondslag aan zijn Orde de uiterste armoede. Alle goederen of renten hem aangeboden, zelfs door de Pausen, bleef hij weigeren om wille der armoede.

De Broeders konden toch ook niet onder Gods sterrenhemel zonder dak overnachten, noch zonder kleederen en zonder voedsel leven, noch zonder kerken de Goddelijke diensten uitoefenen; doch om het gebruik van alles in overeenstemming te brengen met zijnen regel, stelde de Heilige stichter vast: dat woning, kleeding en voedsel en kerk, alles den stempel der armoede zou dragen en dat alles zou voortkomen uit aalmoezen. Om daarbij nog allen schijn van eigendom te doen verdwijnen, stelde hij alles in de macht der Pausen; in dezen zin, dat zijne broeders alles zouden gebruiken met toestemming des H. Vaders, die de algemeene eigenaar en bestuurder wordt van al wat noodig is tot hun bestaan en onderhoud.

Om dat bestuur mogelijk te maken, is er bij ieder klooster iemand aangesteld, die alle tijdelijke belangen in naam des Pausen waarneemt; hij zorgt voor de noodige uitgaven voor koopen, verkoopen of verwisselen; zelfs indien het noodig zou zijn, moet hij in rechten de kloosterlingen verdedigen en ook diegenen vervolgen, die schade of eenig nadeel zouden doen aan het klooster of aan de Broeders.

Die persoon handelt dus alsof hij waarlijk eigenaar ware in naam van den Apostolischen Stoel en wordt daarom Apostolisch Syndicus genoemd of kortaf *geestelijke vader*.

Reeds in 1247, werd die zaak voor goed geregeld door Paus Innocentius IV, in de bulla „Quanto Studiosius".

In den loop der eeuwen zijn vele voorschriften betreffende dit punt van den Heiligen Stoel uitgegaan; heden nog wordt alles gevolgd, zooals het door de bulla van Paus Martinus V in 1430 werd vastgesteld.

Men vindt ook den naam van *geestelijke moeder*. Hierdoor bedoelt men dikwijls eene dame, die de gelden voor de dagelijksche uitgaven bewaart, of wel de noodige hulpmiddelen inzamelt voor het klooster; of wel de rekeningen opmaakt of zelfs al de plichten van den geestelijken vader vervult en zijne plaats geheel inneemt.

Digitized by Google

Doch gewoonlijk wordt aangeduid door den titel van geestelijke moeder, eene dame die dagelijks het klooster van dienst is voor allerlei kleine belangen, ook wel nachtverblijf verschaft de familieleden van het vrouwelijk geslacht (kloosterlingen) die hen een bezoek komen brengen; ofwel die in verafgelegen dorpen de aalmoezen voor het klooster inzamelt en zorgt dat de broeders die op termijn zijn herbergzaamheid genieten. Uit die veelvuldige bezigheden en diensten volgde, dat er niet zelden verscheidene vrouwen te gelijkertijd als syndica aangegeven waren.

Tot dank voor de bewezene diensten geven de Paters aan hunnen geestelijken vader de grootste geestelijke gunsten. Zij nemen hem op in de confraternitas (broederschap) van hun orde en maken hem in zijn leven deelachtig aan al hunne goede werken, vereeren hem steeds als hun bijzonderen weldoener, hun bestendigen beschermer; na zijn dood wordt hij in 't memorieboek van 't klooster ingeschreven, opdat hij zóó ten eeuwigen dage deelachtig blijve aan al wat voor de overleden gedaan wordt.

Hij is geestelijke vader en ook in den vollen zin lid der geestelijke kloosterfamilie.

In vroegere tijden was ook het ambt van geestelijke vader door de burgerlijke wet erkend en zelfs genoten de syndici ten aanzien hunner bediening bijzondere gunsten en voorrechten hun door de wereldlijke macht verleend; van dit laatste hebben wij in 't graafschap Reckheim geen spoor gevonden.

Wat de geestelijke gunsten betrof, deze werden in de benoemingsbrieven omstandig aangehaald. Wij laten er hier twee volgen: de eerste van het oude klooster (1) vóór de Fransche omwenteling; de tweede uit onzen tijd. Samen zullen zij de zaak in haar geheel nader toelichten:

1. Fr. Andreas Paulij, van de Orde der Minderbroeders, lector jubilatus ende Provinciael in de Provincie van Neder-Duijtslandt: De seer Eersaeme Vrouwe Maria Corstens, Weduwe van den Eersaemen Heere Groenen, saligheijt ende Vreden in den Heere.

Aengesien de gewillige aermoede van onsen Regel ende professsie ons geheel ontbloot heeft van alle tijdelijcke Dingen, Nochtans

(1) Deze brief is bewaard gebleven te Reckheim.

Digitized by Google

om niet ondanckbaer gevonden te worden aen onse weldoenders, soo en connen wij niet min, dan voor hunne tijdelijcke weldaden hun mede te deijlen van het geestelijck dat in onse macht is, waer mede wij eenighsints hunnen arbijdt ende goetjonstigheijdt souden connen beloonen:

Hier om is 't dat wij neerstelijck bemerckt hebbende uwen grooten iver, Nierstigheijdt ende arbijdt met den welcken ghij niet sonder groote costen, nu eenige jaeren onse orden, ende sonderlinge onse Paters ende Broeders van ons convent van Rechem, hebt bijgestaen, geholpen, ende vervoordert ende in alle voorvallende gelegentheijdt gedient, in teeken van grondhertige danckbaerheijdt, brengen wij voorts het besten dat wij hebben, te weten dat wij UE. Eersaeme Vrouwe Weduwe Groenen met UE. kinderen Joanna Maria, Cornelia ende Maria Groenen, Elisabetha Groenen, als oock UE. Nichte Maria Elisabetha Jeughe, midts dese volcomentlijck deelachtigh maken van alle de Missen, gebeden, goddelijcke Dinsten, vasten, abstinentiën, Bévaerden, Penitentiën, Disciplinen, Predicatiën, Devotiën ende van alle Lichaemelijcke ende geestelijcke werken die door onse ondersaeten gedaen worden, soo wel van de Paters ende Broeders, als van de Susters van Ste Clara, Annonciaten, ende van de derde orde ofte Regel van St. Franciscus, op dat gij Liede alsoo overvloedelijck geholpen sijnde in dit tegenwoordigh leven, Godt volcomentlijck mooght dienen, ende hier naer de Croone der Eeuwige glorie vercrijgen.

Gegeven tot Antwerpen, in ons Convent der Paters Minderbroeders Recollecten, onder ons handtschrift ende grooten segel van ons officie, den eersten dagh der maendt Maij 1751.

(Groot zegel gebroken).

F. Andreas Paulij.
Minister Provinciael.

---

2. † Fr. Venantius Jansen,
Minister Provinciaal der Minderbroeders,
van de Provincie van St. Jozef in België,
aan den Heer Doktoor F. H. T. Cox.

Willende voorzien in de rust van de gewetens en in de tijdelijke noodwendigheden der armen van Jesus-Christus, de Minderbroeders, dewelke uit liefde tot God verzaakt hebben aan allen

Digitized by Google

eigendom en bezitting van tijdelijke goederen, waarvan zij enkel bewaren, in overeenstemming met den Regel, het eenvoudig gebruik der noodige zaken; Maar vreezende, dat door de vrijwillige onteigening de Minderbroeders tot den uitersten nood zouden vervallen, zoo heeft de H. Apostolische Stoel voor zich teruggeëischt den eigendom van alles wat aan dezelve zou gegeven of gelegeerd worden.

Met dit inzicht heeft Hij de Ministers-Generalen en Provincialen gemachtigd om godvreezende personen te benoemen die in hoedanigheid van Procuratoren en Syndiken beschikken in zijnen naam over alles wat geofferd en gegeven wordt aan de Minderbroeders zooals het breedvoerig is uitgelegd in de bulla door Martinus V, zaliger gedachtenis, over dit uitgegeven.

't Is daarom dat wij, Lieve Zoon, in naam der H. Kerk en van den H. Apostolischen Stoel U door dezen noemen en verklaren, waren en wettigen Procurator en Syndic van ons klooster van Reckheim, gelast om in naam van den H. Stoel en volgens de zoo even gezegde Constitutiën, te handelen, te verdedigen, te verkoopen, te koopen, te ruilen, te onderhandelen, en alle gerechtelijke zaken uit te oefenen, tot behoud der rechten en voorrechten in gebruik en tot nut der kloosterlingen van dit klooster, zoo dikwijls gij daartoe zult aanzocht worden door de Oversten.

Gij zult daardoor deel hebben aan alle voorrechten, exemptiën en immuniteiten aan de Apostolische Syndiken vergund door de Opperpriesters der H. Kerk; en wij zelven ontvangen U en uwe gansche familie in onze geestelijke familie, voor het leven en voor den dood en wij maken U deelachtig aan alle H.H. Missen, gebeden en goede werken der kloosterlingen en der kloosterzusters aan onze jurisdictie onderworpen.

Gegeven te Mechelen, in ons klooster der Minderbroeders, den 21 Juni 1901.

Fr. Venantius Janssen,
Min. Prov.

Het ambt van Geestelijke Vader bleef te Reckheim, tot aan de opheffing van het klooster, altijd in dezelfde verwantschap. Dit bewijzen duidelijk de hier volgende familietafels.

Digitized by Google

De eerste die de taak aannam was de heer HENRICUS GROENEN, dezelfde die in zijne hoedanigheid van ontvanger of rentmeester van den graaf, gelast werd om de Paters in het opbouwen van 't nieuwe klooster de behulpzame hand te verleenen. Hij was dus van den beginne af in nauwe betrekking met de nieuwe kloosterlingen en de dagelijksche diensten aan malkander bewezen, vormden natuurlijk dien band van achting en vertrouwen, die door de benoeming van syndicus apostolicus voor goed werd samengeknoopt.

De Paters vierden plechtig in hun eigen kerk het huwelijk van hunnen eersten syndic. Den 9 Februari 1712 werd met toestemming van den E.H. Bern. De Bruyn, pastoor der parochie Reckheim, in de kerk der Paters, door den E.P. Guardiaan Carolus Massart, het huwelijk ingezegend tusschen Henricus Groenen en Maria Corstjens, zuster van den E.P. Arnoldus Corstjens, lid der Sociëteit van Jesus.

Deze heer bleef zijn ambt waarnemen tot zijn dood toe en zijn sterfakte zegt: „syndicus Patrum, honestus et rectus, collector patriæ (1) † 22 Mei 1741.

Wij vinden ook nog aangeschreven:

MARIA GROENEN, zij overleed den 21 Febr. 1741: „syndica apostolica, apud Patres sepulta".

CORNELIA GROENEN, die den 11 Febr. 1775 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde: „erat syndica apostolica et in ecclesia sepulta est". Daarbij schijnt de taak van geestelijke moeder ook te zijn verzorgd geweest door de W^e GROENEN CORSTJENS en hare andere dochters Joanna Maria en Elisabeth, alsook door Maria Elisabeth Juchen.

Maria Elisabeth Groenen huwde Mathias Engelen; zij werd de moeder van den pater Joannes Engelen. Hare dochter Maria Barbara Engelen trad in den echt met Joannes Franciscus Janssen, broeder van den pater Joannes Baptista Janssen en zoo werd de taak van geestelijke vader en geestelijke moeder in dezelfde familie voortgezet tot aan de opheffing der kloostergemeente door de Fransche revolutie (2).

---

(1) Ontvanger van het land (van Reckheim).

(2) De Z.E.P. Paulij benoemde ook tot geestelijken vader van Reckheim's klooster den heer Theodoor Hendrik Boten, licentiaat in beide rechten, woonachtig te Maastricht. Zie zijne levensschets bij de oud-leerlingen.

Digitized by Google

Na de herstelling van het klooster in 't jaar 1847, viel dat eervolle ambt nogmaals te beurt aan dezelfde familie, door de benoeming van den heer FRANCISCUS JOANNES JANSSEN, echtgenoot van Anna Catharina Engelen. Deze was de zoon van den laatsten syndicus der achttiende eeuw en een neef van den E.P. J. B. Janssen; zijne vrouw was ook eene geboren Engelen, doch niet uit dezelfde familie als zijne moeder. Zij behoorde tot de familie Engelen van Boven-Wezeth, bij welke, gedurende den ongelukkigen tijd der Fransche omwenteling de H. Mis plechtig in 't geheim gezongen werd. Deze geestelijke vader overleed in den ouderdom van 81 jaren, den 12 December 1875: „syndicus RR. PP. Recollectorum pagi" gedurende 28 jaren.

Na zijn dood kwam deze bediening aan den heer GERARDUS JANSSEN-EYMAEL, lid van den provincialen raad. Zoo ging het ambt uit de eerste familie der geestelijke vaders, tusschen welke er nogthans een kleinen band bestaat, zooals de tafels hierbij geven. Deze heer nam met veel zorg zijne bediening in handen en bleef ze vervullen tot aan zijn dood, die plaats had den 25 Augustus 1900; „syndicus hujus Conventus Minoritarum" was hij gedurende bijna 25 jaren.

Na zijn overlijden werd in zijne plaats benoemd de heer dokter FR. H. T. COX-HANCKAR, ridder der Leopoldsorde, die zijne bediening gedurende zeven jaren met veel ijver en toewijding waarnam tot aan zijn dood, den 3 Augustus 1907.

Schrijver dezer is de eer ten deel gevallen hem in die bediening op te volgen.

Hier laten wij de familietafels der geestelijke vaders volgen; daardoor zal wat wij vroeger, aangaande de menigvuldige roepen tot het priesterlijk en kloosterlijk leven zeiden, duidelijk blijken en een schitterend bewijs bijbrengen van den milden geestelijken zegen, door God geschonken aan diegenen die zijne dienaren bijstaan en verdedigen.

Digitized by Google

Digitized by Google

FAMILIETAFEL DER GEESTELIJKE VADERS.

Joannes Groenen
tr. Maria Lantsman
20 Febr. 1678

- Joanna Groenen
- Hubertus Groenen
- HENRICUS GROENEN, ged. 7 Nov. 1683 tr. R. 9 Febr. 1712 Maria Corstjens. Hij † 22 Mei 1741. *Syndicus Patrum*, Honestus et rectus Collector patriæ
  - Joanna Maria Groenen *Syndica.*
  - Maria Groenen tr. te Maastricht: Hubertus Richel
    - E.P. GERARDUS RICHEL O.F.M.
    - E P. ARNOLDUS RICHEL O.F.M.
    - E.P. HENR. MATH. RICHEL O.F.M.
    - E.P. NIC. HENRICUS RICHEL O.F.M.
  - Maria Cornelia Groenen *Syndica.*
  - Maria Elisabeth Groenen tr. te Reckheim Mathias Engelen
    - Frans Janssen tr. Barbara Vanderhoven
      - (A) JAN FRANS JANSSEN tr. Maria Barbara Engelen
        - Frans Jan Janssen tr. Anna Catharina Engelen.
      - E.P. JOANNES BAPTISTA JANSSEN O.F.M.
      - Frans Janssen tr. Maria Humblé
        - Frans Janssen tr. Maria Anna Linsen
        - BARBARA JANSSEN, Zr van het H. Kruis te Luik
      - Magdalena Janssen tr. Joannes Gerits; geene kinderen.
      - Elisabeth Janssen tr. Antoon Eymael
    - Maria Barbara Engelen tr. Jan Frans Janssen Zie (A)
    - E.P. JOANNES ENGELEN. O.F.M.
    - Lambertus Engelen (bewaarde de sleutels van 't klooster).

Gulielmus Corstjens
tr. Joanna Maesen

- Maria Corstjens tr. Henricus Groenen (zie hierneven).
- Henricus Corstjens tr.
  - Joanna Maria Corstjens tr. Joannes Juchen
    - Maria Elisabeth Juchen
- E.P. ARNOLDUS CORSTJENS S. J.

Digitized by Google

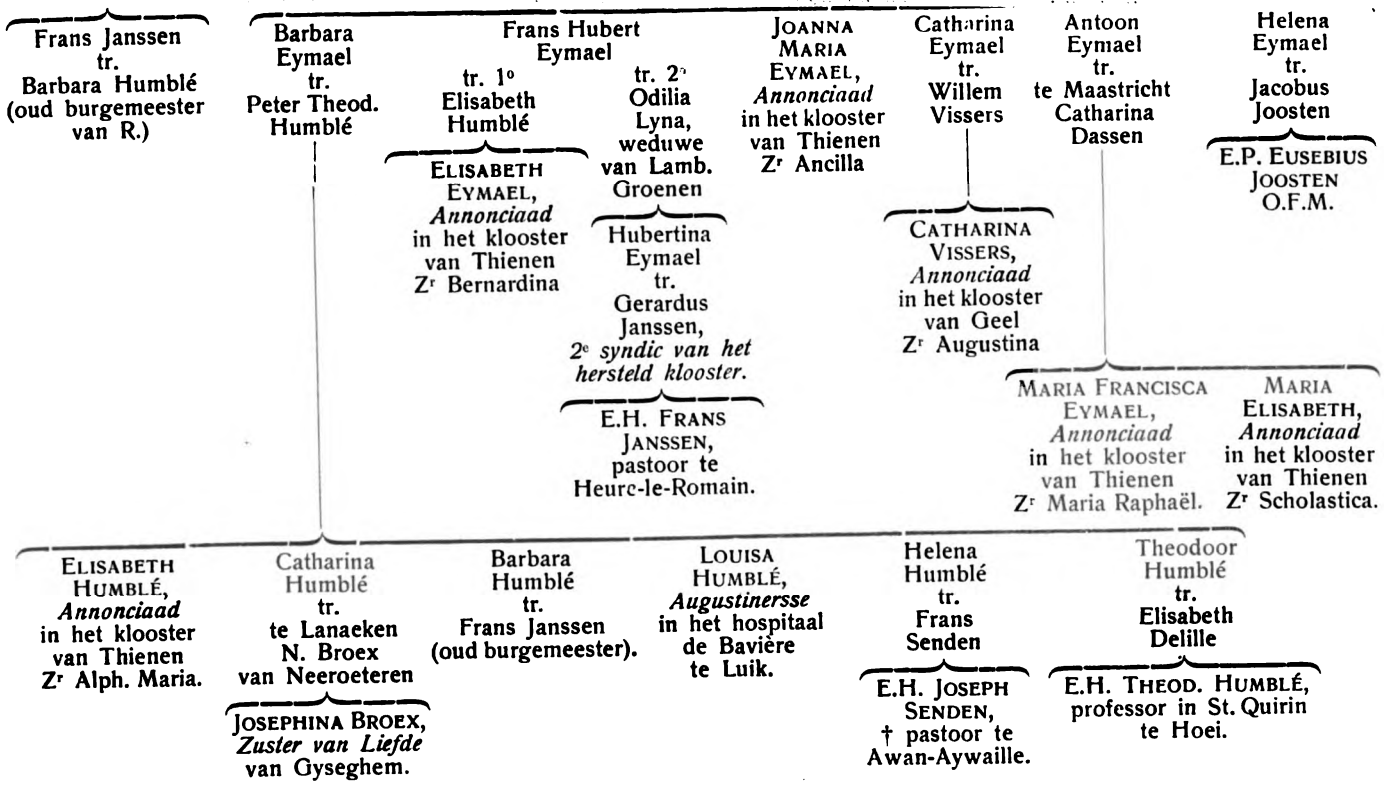

Digitized by Google

Digitized by Google

XIV. Necrologium van het Klooster.

Al was het stadje Reckheim maar klein en weinig bevolkt, het telde toch betrekkelijk vele begraafplaatsen.

1°. De oudste van allen was het kerkhof om de St. Petronella-kapel, dat reeds in het Romeinsche tijdvak bestond zooals duidelijk bewezen is door de urnen met asch en verkoolde beenderen daar ter plaatse meermalen opgegraven (waarvan eenige in ons bezit zijn) en dat nog als zoodanig gebruikt werd tot in de Fransche omwenteling, want den 6 Sept. 1795 had daar nog eene begrafenis plaats.

2°. Het kerkhof naast de aloude parochiekerk die destijds binnen de muren van het kasteel gebouwd was. Deze begraafplaats bevond zich rechts van den tegenwoordigen ingang van het toevluchtshuis tusschen het kasteel en het nieuw gebouw langs de Groenplaats, daar waar nu een gazon is met bloemperken.

3°. De Kerk der Witte Nonnen of Norbertinessen alwaar, sedert de twaalfde eeuw tot aan de Fransche omwenteling, de verschillende opeenvolgende familiën der Heeren van Reckheim hare grafkelders hadden en waar ook de kloosterzusters en eenige priesters de laatste rustplaats vonden (1).

4°. Het tegenwoordig kerkhof der parochie, achter den tuin der pastorie, dat in gebruik kwam nadat de oude kerk gesloten was en het voormalig kerkhof door den Graaf Frans-Gobert in 1680 was afgeschaft.

5°. De tegenwoordige parochiekerk, waarin verscheidene pastoors en priesters, opperste bedienden van den graaf, hoogere gerechtsbeambten en leden hunner familiën begraven werden.

6°. Eindelijk de kerk der Minderbroeders-Recollecten en de grafkelder onder het choor, waar de kloosterlingen en ook hunne voornaamste weldoeners in de nabijheid van het Altaar ter aarde besteld werden.

Van hunne komst te Reckheim af hadden de Paters-Recollecten hun recht gebruikt om in hunne kerk te begraven en ook lijk-

(1) Daar gebeurde de laatste begrafenis den 31 Juli 1793, toen werd in de kerk der Norbertinessen ter aarde besteld de Weledele gravin Anna Joanna Nepomucena Francisca Romana van Aspremont-Lynden-Reckheim, dochter van den regeerenden graaf, overleden den 30 Juli in den ouderdom van 34 jaren.

Digitized by Google

diensten te zingen, doch moesten zij daarin de rechten van den Heer Pastoor der parochie eerbiedigen.

Somtijds gebeurde het ook dat zij plaats namen in den lijkstoet, zelfs met het kruis hunner kerk: zij vroegen daartoe de toestemming van den Heer Pastoor.

't Is wel eens geschied, dat deze voorzorg vergeten werd en dat dan de pastoor in 't openbaar zich daartegen verzette als tegen eene inbreuk op zijne rechten (Zie Kerkregisters 5 Nov. 1722 en 14 Jan. 1724).

1. *Overledenen buiten het Klooster.*

Wij geven hier volgens de kerkregisters der parochie Reckheim, de lijst der overledenen buiten het klooster, die hunne rustplaats kregen in de kerk der Paters Recollecten.

1711, 8 Maart, overleed te Reckheim, versterkt door de heilige Sacramenten, bij de jufvrouwen Alberts, de E.P. Franciscus Mosius, van de orde der Minderbroeders, eertijds gardiaan van 't klooster van Luik. 't Is de eerste die in de nieuwe kloosterkerk begraven werd, vóór het altaar van den H. Antonius (Archief der parochie).

1729, 26 Januari, stierf Ida Groteclaes, o. e. s. m. en werd bij de Paters begraven (id.).

1741, 21 Februari, overleed Maria Groenen, van de Derde Orde van St. Franciscus, en syndica der Paters Recollecten; zij werd in de Paterskerk begraven (id.).

1742, 30 Maart, stierf Isabella Smits, van de Derde Orde, in de Paterskerk begraven (id.).

1743, 23 October, overleed Anna Groenen, van de Derde Orde, in de Paterskerk begraven (id.).

1761, 20 Juli, stierf Cornelia Groenen, van de Derde Orde, rust in de Paterskerk (id.).

1774, 11 Maart, overleed Joanna Maria Groenen, van de Derde Orde, rust in de Paterskerk (id.).

1774, 20 Maart, overleed Maria Catharina Rahrmaeckers, weduwe van den heer Petrus Booten werd bij de Paters begraven (id.).

1775, 11 Februari, overleed Cornelia Groenen, lid der Derde Orde en syndica der Paters Minderbroeders; zij werd in hunne kerk begraven (id.).

Digitized by Google

1789, 21 Juli, stierf de heer Wilhelmus Houben, postmeester van het graafschap en werd bij de Paters Recollecten ter aarde besteld (id.).

1791, 22 October, stierf Henricus Polly, oud 90 jaren en werd bij de Paters begraven; in het register is hierbij gevoegd: zij betaalden dubbele rechten aan den heer pastoor en aan den koster. (Was dit misschien de regel?) (id.).

1791, 16 November, overleed Vrouwe Maria Catharina Listen, weduwe van den heer Ferrière en moeder van Vrouwe de Limpens, oud 85 jaren, zij werd in de kloosterkerk begraven (id.).

1792, 2 Januari, overleed Angelina Polly en werd bij de Paters begraven (id.).

1792, 14 October, stierf Theodorus Balthasar Caenen, licentiaat in de beide rechten, schepen van het graafschap en rust in de Paterskerk (id.).

1794, 12 September, stierf Martinus Polly, jongman, en werd in de Paterskerk begraven (id.).

1794, 10 November, overleed jufvrouw Agnes Gezond, echtgenoote van den heer Antonius Gadiot en werd in de kloosterkerk begraven (id.).

Dit is de laatste begrafenis in deze kerk.

2. *Kloosterlingen te Reckheim overleden sedert de stichting van het klooster in 1710, tot aan zijne opheffing in 1797.*

1712, 19 Dec., P. Petrus Costenoble, geprofest te Leuven 2 Oct. 1695.

1717, 28 Nov., P. Jacobus Du Pré, geprof. te Erkelenz 23 Juli 1686.

1719, 12 Oct., P. Reinerus Wicken, geprof. te Lichtenberg bij Maastricht 19 Sept. 1696.

1722, 12 Maart, P. Cornelius Brion, geprof. te Lichtenberg 1714.

1723, 16 Nov., P. Martinus Vissers, geprof. te Lichtenberg 1699.

1727, 31 Aug., P. Fredericus van den (de) Pol, geprof. te Leuven 1707.

1729, 8 Febr., P. Marcellus Hoefs, geprof. te Leuven 1699.

1729, 7 Nov., Fr. Joês Ravet, Laicus Tertiarius, geprof. te Leuven 1698.

1737, 27 Dec., P. Franc. van Hoorick, geprof. te Leuven 1731.

1738, 25 Juli, P. Adrianus Peeters, geprof. te Boetendael 1729.

1739, 21 Sept., Fr. Jos. Loomans laicus, geprof. te Boetendael 1724.

Digitized by Google

1740, 10 Mei, P. Hub. Lindeloof, geprof. te Lichtenberg 1697.
1743, 5 Oct., Fr. Ger. Eschwijlder, laicus, geprof. te Leuven 1724.
1748, 3 Aug., P. Philipp. Bertrand, geprof. te Lichtenberg 1734.
1750, 26 Juni, P. Petrus Mathijs, geprof. te Lichtenberg 1730.
1752, 17 April, P. Corn. Hardimé, geprof. te Boetendael 1740.
1754, 4 Juni, P. Corn. de Brabander, geprof. te Leuven 1704.
1754, 14 Aug., P. Petrus Schreurs, geprof. te Lichtenberg 1726.
1755, 15 Jan., Fr. Mich. Bosch, laicus.
1755, 30 Jan., P. Jos. Aerts.
1755, 28 Sept., P. Leon. van den Bergh.
1761, 26 Maart, P. Godefr. Croonenbergh, jubilatus.
1767, 22 Jan., Joannes Boonen.
1767, 8 Nov., Fr. Cornelius Serarens, laicus.
1767, 31 Oct., P. Joannes Doesborgh.
1771, 2 April, Fr. Joannes van der Vorst, laicus.
1773, 1 Oct., P. Joannes Stevens, Guardianus actualis.
1774, 28 Febr., P. Jos. Janssens, vicarius actualis.
1774, 28 Juli, P. Guil. van Oldenzee.
1777, 8 Sept., Fr. Franc. de Cock (Kock), laicus.
1778, 27 Maart, P. Christ. Schutgens, Guardianus actualis.
1782, 2 Maart, P. Henricus van Hove.
1782, 23 Aug., P. Mathias Plees, oud 27 jaar, geprof. 5 jaar, priester 4 jaar.
1785, 9 Mei, P. Joannes van Hees, oud 50 jaar, geprof. 24, priester 24.
1787, 13 Dec., P. Joannes van den Bichelaer S. P. C., oud 40 jaar, geprof. 19, priester 17.
1789, 15 Jan., P. Mathias Vinckers, S. T. moralis lector et actualis gymnasii professor, geprofest te Slavante bij Maastricht, oud 39 jaar, geprof. 20, priester 15.
1790, 10 Mei, P. Joannes Iven, oud 50 jaar, geprof. 29, priester 26.
1791, 17 Jan., Henricus Van Ubbel S. P. C., oud 50 jaar, geprof. 25, priester 24.
1793, 2 Sept., P. Jac. van Rhijn S P. C., oud 66 jaar, geprof. 33, priester 33.
1794, 11 April, P. Christianus Kerkhofs, oud 40 jaar, geprof. 17, priester 15.

Digitized by Google

3. *Minderbroeders overleden buiten de Kloosters na hun sluiting door de Fransche omwenteling.*

1797, 9 Maart, Fr. Guilielmus Lutters, leek, overleden te Reckheim.
1802, 10 Oct., P. Petrus Hens, oud 64 jaar, geprof. 43, priester 40, overleden te Herenthout.
1803, 2 Jan., Fr. Laurentius Koninx, leek, overleden te Erkelenz.
1805, 20 Maart, P. Franciscus Cerstelot, oud 36 jaar, geprof. 16, priester 13, overleden te Reckheim.
1805, 7 Sept., Fr. Antonius Hermans, leek, overleden te Hasselt.
1806, 9 Mei, P. Henricus Wouters, oud 44 jaar, geprof. 15, overleden te Uyckhoven.
1806, 2 Nov., P. Joannes Lyna, oud 52 jaar, geprof. 30, priester 28, overleden te Diest.
1807, 2 December, P. Joannes Georgius Lutkenhausen, oud 59 jaar, geprof. 40, priester 35, overleden te Hasselt.
1808, 6 Sept., Fr. Michaël Jans, leek, overleden te Op-Grimby.
1808, 20 Junii, P. Lambertus Guissens, oud 60 jaar, geprof. 38, priester 37, overleden te Sichen.
1809, 25 Mei, P. Joannes Vincken, oud 77 jaar, geprof. 58, priester 52, overleden te Rhene.
1810, — — P. Joannes Paulus Cerstelot, oud 39 jaar, geprof. 19, priester 16, overleden te Mechelen.
1813, — — P. Van Entbrouck, oud 63 jaar, geprof. 43, priester 40, overleden te Gothem.
1814, 26 Nov., P. Joannes Hubertus Hansen (1), oud 41 jaar, geprof. 19, priester 18, overleden te Steijn.
1816, 9 Nov., Fr. Nicolaus Delwaide, leek, overleden te Reckheim.
1816, 24 Nov., P. Christianus Reynders, oud 74 jaar, geprof. 52, priester 50, overleden te Quaedmechelen.
1817, 17 Mei, P. Simon Gilkens, oud 80 jaar, geprof. 53, priester 50, overleden te Hasselt.
1819, 22 Febr., P. Simon Wicken, oud 57 jaar, geprof. 35, priester 33, overleden te Beek.

---

(1) Deze was pastoor te Vucht-Eysden van 1808 tot 25 Januari 1810, toen hij voor dezelfde bediening naar Steyn vertrok.

Digitized by Google

1819, 7 Aug., P., Petrus Delosie (1), oud 58 jaar, geprof. 38, priester 34, overleden te Hasselt.
1819, 5 Dec., P. Adrianus Wouters, oud 82 jaar, geprof. 60, priester 59, overleden te Antwerpen.
1820, 16 Nov., P. Joës Gulielmus Nabben, oud 81 jaar, geprof. 60, priester 57, overleden te Antwerpen
1826, 17 Juni, P. Renerus Martens, oud 63 jaar, geprof. 39, priester 37, overleden te Reckheim.
1828, 24 Sept., Fr. Laurentius Lambie, leek, overleden te Megen.
1839, 5 Oct., P. Antonius Willems, oud 64 jaar, geprof. 41, priester 37, overleden te Elsloo.
1840, 9 Nov., P. Pasc. Hub. Hasque, oud 73 jaar, geprof. 49, priester 47, overleden te Maastricht.
1841, 15 Oct., P. Joannes Mart. Bollen, oud 70 jaar, geprof. 49, priester 48, overleden te Bilsen.
1842, 19 Sept., Fr. Mathias Van Dooren, leek, overleden te Gellick.
1845, 22 Jan., P. Henricus Versterren, oud 84 jaar, geprof. 63, priester 59, overleden te Reckheim.
1845, 27 Nov., P. Joannes Baptista Van Echelpoel, oud 77 jaar, geprof. 55, priester 34, overleden te Lille.
1846, Juli, P. Nicolaus Servaes, oud 89 jaar, overleden als pastoor van O. L. Vrouwe kerk te Maastricht.
1848, 16 Nov., P. Mathias Daenen, oud 75 jaar, geprof. 52, priester 51, overleden te Reckheim.
1852, 18 Nov., P. Thomas Voncken, oud 81 jaar, geprof. 61, priester 56, overleden te Geleen.
1853, 13 Jan., P. Augustinus Loix, oud 88 jaar, geprof. 67, priester 65, overleden te Engsbergen.

4. *Lijst der overleden leden na de herstelling van het klooster.*

1850, 2 Febr., Fr. Edmundus Wouters, clericus, oud 22, geprof. 1.
1851, 30 Maart, P. Victor Smit, oud 39 jaar, geprof. 6, priester 2.
1857, 3 Febr., P. Dominicus Wouters, oud 36 jaar, geprof. 18, priester 12.

---

(1) Deze was geboren te Beverloo, woonde lang in 't klooster van Hasselt en stierf aldaar op het Begijnhot.

Digitized by Google

1862, 17 Mei, Fr. Antonius Doeven, tertiarius, oud 57 jaar, geprof. 25.

1869, 6 Juli, Fr. Thomas Lardinois, tertiarius, oud 66, jaar, geprof. 32.

1870, 17 Maart, Fr. Michaël Corcoran, clericus, oud 21 jaar, priester 3.

1872, 10 Mei, P. Jacobus Vrancken, oud 66 jaar, geprof. 30, priester 37.

1875, 8 Oct., Fr. Eucherius Vanden Berck, laicus, oud 84 jaar, geprof. 24.

1875, 12 Dec., De heer Joannes Franciscus Janssen-Engelen, eerste geestelijke vader na de herstelling van het klooster. Hij vervulde deze bediening gedurende 28 jaren, tot aan zijn dood, met veel ijver en liefde.

1881, 22 Jan., Fr. Gentilis Dreissen, tertiarius, oud 48, geprof. 16.

1884, 10 Juni, P. Medardus Henrotte, oud 51 jaar, geprof. 21, priester 25.

1888, 1 Jan., Fr. Candidus Aussems, laicus, oud 69 jaar, geprof. 38.

1889, 2 April, Fr. Cornelius Van Sweeveldt, laicus, oud 82 jaar, geprof. 51.

1890, 1 Febr., P. Electus De Bruyn, oud 62 jaar, geprof. 43, priester 37.

1890, 18 Mei, P. Nicolaus Opsteyn, oud 74 jaar, geprof. 51, priester 48.

1892, 8 Nov., P. Honorius Van Boxtel, oud 72 jaar, geprof. 43, priester 38.

1896, 3 April, Fr. Theodoricus Nicolaï, diaken, oud 76 jaar, geprof. 52.

1899, 26 Nov., P. Felix Vanderyst, oud 76 jaar, geprof. 55, priester 51.

1900, 3 April, Fr. Norbertus de Beckers, laicus, oud 73 jaar, geprof. 43.

1900, 25 Aug., Gerardus Hubertus Janssen-Eymael, tweede geestelijke vader; hij bekleedde zijn ambt met voorbeeldige nauwgezetheid gedurende ongeveer 25 jaren.

1902, 3 Dec., P. Wencelaus Vercauteren, oud 60 jaar, geprof. 40, priester 33.

1903, 7 Mei, P. Vitalis Von Bebber, oud 73 jaar, geprof. 54, priester 46.

Digitized by Google

1907, 21 Dec, Fr. Henricus Tombeur, laicus, oud 82 jaar, geprof. 51.

1907, 3 Aug., Franciscus Henricus Josephus Cox-Hanckar, doctor in de medicijnen, ridder in de Leopoldsorde, derde geestelijke vader; hij vervulde dit ambt met veel ijver gedurende zeven jaren.

1908, 11 Febr., Fr. Callixtus Wallaert, clericus, oud 20 jaar, geprof. 2.

1908, 21 Juni, Fr. Theotimus Beuquet, clericus, oud 23 jaar, geprof. 2.

XV. Leden van het klooster, die in of buiten het klooster eene waardigheid hebben bekleed.

A. Vóór de opheffing van het klooster in 1797.

1. *Lijst der gardianen.*

De eerste overste, met den titel van Vicaris of Præses, is geweest de E.P. Cornelius Van Goch, hij werd benoemd op de kapittelvergadering van Mei 1707.

Zijn opvolgers kregen den titel van gardiaan:

1708 Sept. — Conrardus Moonen.
1711 Aug. — Carolus Massot.
1713 April — Joannes van Steenhuys.
1714 Sept. — Dominicus Cuypers.
1717 Aug. — Petrus Danen.
1720 Sept. — Rumoldus van den Sleype.
1723 Aug. — Petrus Swillens.
1726 Sept. — Sebastianus Vleminx.
1729 Sept. — Henricus Costermans.
1732 Sept. — Henricus Moonen.
1735 Aug. — Guilielmus Huysmans.
1738 Sept. — Henricus Gijsels.
1741 Aug. — Servatius Banens.
1744 Aug. — Guilielmus Genoe.
1746 Mei — Guilielmus Van Megem.
1747 Aug. — Petrus Matthijs.
1750 Aug. — Andreas Andriessens.

Digitized by Google

1753 Aug. — Guilielmus Schaecken.
1756 Aug. — Conrardus Viten.
1759 Aug. — Joannes Fiddelaers.
1762 Aug. — Josephus Wouters.
1765 Sept. — Joannes Voncken.
1768 Sept. — Bartholomeus Schoncken.
1771 Sept. — Josephus Thewissen.
1773 Mei — Joannes Stevens.
1774 Januari 10 — werd præses, Petrus Clever, te voren vicaris te Erkelenz; in Augustus van hetzelfde jaar werd hij gardiaan te Erkelenz.
1774 Aug. — Joannes Aehren.
1777 Aug. — Christianus Schutgens.
1779 April — Adrianus Wouters.
1780 Aug. — Simon Gilkens (1).
1783 Sept. — Adrianus Wouters.
1786 Sept. — Simon Gilkens.
1789 Aug. — Adrianus Wouters.
1792 Sept. — Simon Gilkens.
1796 Aug. — Adrianus Wouters.

Deze kwam terug van Megen, waar hij insgelijks gardiaan was geweest; hij beleefde in Reckheim de treurige dagen der vernietiging des kloosters.

2. *Vicarissen.*

1708 Joannes van Riel.
1711 Philippus de Loos.
1713 Dominicus Cuypers.
1714 Reinerus Wicken, tevens lector.
1722 Joannes Franssen.
1726 Petrus Reyntjes.
1730 Franciscus de Montaigne.
1733 Franciscus van der Boonte (v. d. Bonten).

---

(1) Daar de *tabulæ capitulares* van 1783—1786 en 1792 ontbreken, evenals de *Acta definitorii* kan met zekerheid den datum van opvolging gedurende die jaren niet gegeven worden. Niet onwaarschijnlijk is de *opvolging* zooals wij ze hier geven. (Aldus volgens de mededeeling van den Z.E. Pater Nieuwenhuizen te Weert)....

Digitized by Google

1735 Engelbertus Lenaerts.
1738 Leonardus van Bergh.
1744 Andreas Andriessens (1).
1748 Joannes Marees.
1750 Joannes Blocken.
1752 Lambertus Wouters.
1756 Roelandus Van Winde.
1761 Arnoldus Homus.
1764 Hermanus Smeets.
1765 Jacobus van Camp:
1767 Josephus Thewissen.
1770 Josephus de Braz.
1771 Josephus Janssens, overleden 28 Januari 1774.
1774 Adrianus Wouters.
1779 Lambertus Potmans.
1780 Adrianus Wouters (2).
1783 Simon Gilkens.
1786 Adrianus Wouters.
1789 Simon Gilkens.

3. *De Lectores theologiae moralis et scholasticae.*

1710 Joannes Mullers.
1711 Ferdinandus del Zart.
1713 Joannes van Steenhuys.
1714 Reinerus Wicken.
1717 Leonardus Van Bergh of van den Bergh. Hij was volgens het doopregister der parochie Neerhaeren nog lector in 1724.
1734 Guilielmus a Carlo.
1735 Leonardus van den Bergh.
1737 Martinus de Wael.
1738 Theodorus Cockelcoren.
1743 Josephus van Wyck.
1746 Guilielmus van Megem.
1747 Carolus Buysmans.
1749 Carolus de Roos.

---

(1) Andreas Andriessens werd 7 October 1748 vicaris te Tongeren.
(2) Zie bij de lijst der gardianen.

Digitized by Google

1750 Guilielmus de Valois of de la Valois.
1756 Antonius van Yssinger.
1759 Hermannus Smeets.
1764 Joannes Andries
1768 Franciscus Lemmers.
1773 Joannes de Groof. Hij werd den 8 Januari 1776 lector te St. Truiden.
1776 Franciscus Lemmers.
1777 Mathias Vinckers.
1789 Judocus Plevoets.
1791 Joannes Engelen (nog in 1794).
1796 Joannes-Baptista van Echelpoel.

Wij vonden nog als woonachtig te Reckheim:
1798 9 Aug., P. Franc. de Banneux, *pastor Castrensis.*
1700 14 Sept., P. Martinus Roszmel.
1740 1 Nov., P. N. Ravoux, *minorita.*

In een register te Neerharen staat vermeld: P. N. Marxpier minorita, geb. te Venlo 1706, geprof. te Erkelenz 10 Februari 1726, priester gewijd te Roermond 19 Juni 1729 en overleden te Venlo 18 Juli 1773.

B. Na de herstelling van het klooster.

1. *Lijst der Gardianen.*

1847 23 Oct., P. Adolphus Koepp.
1850 26 Juni, P. Henricus Alferinck.
1853 12 Nov., P. Polycarpus Vervoort.
1854 9 Aug., P. Jacobus Vrancken.
1857 29 Oct., P. Angelus Ruysenvelds.
1858 7 Oct., P. Henricus Alferinck.
1861 24 Jan., P. Gummarus Peeters.
1862 26 Febr., P. Ferdinandus Mussche.
1865 4 Mei, P. Henricus Alferinck.
1866 17 Oct., P., Stanislaus Willemyns.
1868 22 April, P. Carolus Vanstraelen.

Digitized by Google

1871 27 April, P. Henricus Alferinck.
1872 15 Nov., P. Joachim Festen.
1875 26 Sept., P. Henricus Alferinck.
1875 25 Nov., P. Athanasius Levrie.
1878 30 Sept., P. Stephanus Schoutens.
1881 24 Sept., P. Desideratus Princen.
1884 1 Sept., P. Gerardus Meertens.
1886 17 Febr., P. Vitalis Von Bebber.
1889 7 Febr., P. Ambrosius Dautzenberg.
1892 2 Febr., P. Leonardus Van Hoecke.
1895 14 Febr., P. Remaclus Moonen.
1898 7 Febr., P. Hieronymus Goyens.
1901 2 Jan., P. Simon Van Gruythuysen.
1902 2 Aug., P. Theodosius Achten.
1905 24 Febr., P. Medardus Schouten.
1907 29 Jan., P. Bavo Nivelle.

2. *Lijst der Vicarissen.*

1847 23 Oct., P. Franciscus-Xaverius Frijdal.
1850 26 Juni, P. Adolphus Koepp.
1851 4 Oct., P. Gentilis Van Oppen.
1853 12 Nov., P. Henricus Alferinck.
1854 9 Aug., P. Camillus Bernaert.
1855 27 Juni, P. Basilius Kuppens.
1856 16 Oct., P. Henricus Alferinck.
1858 7 Oct., P. Gentilis Van Oppen.
1861 24 Jan., P. Philibertus Stuer.
1862 26 Febr., P. Honorius Van Boxtel.
1863 7 Oct., P. Henricus Alferinck.
1864 4 Mei, P. Ferdinandus Mussche
1866 17 Oct., P. Vitalis Von Bebber.
1868 22 April, P. Julius Hendrix.
1872 15 Nov., P. Desideratus Princen.
1874 15 Mei, P. Henricus Alferinck.
1875 27 Sept., P. Athanasius Levrie.
1875 25 Nov., P. Vitalis Von Bebber.
1878 30 Sept., P. Theodosius Achten.

Digitized by Google

1880 15 April, P. Maternus Goyens.
1884 1 Sept., P. Desideratus Princen.
1886 17 Febr., P. Aurelius Van de Wynckel.
1887 13 Aug., P. Ambrosius Dautzenberg.
1889 7 Febr., P. Vitalis Von Bebber.
1892 2 Febr., P. Remaclus Moonen.
1895 24 Febr., P. Leonardus Van Hoecke.
1898 7 Febr., P. Constantinus Van Heers.
1900 Febr., P. Mansuetus Vercauteren.
1901 9 Jan., P. Paulinus Coolen.
1904 27 Jan., P. Bavo Nivelle.
1907 29 Jan. P. Constantinus Van Heers.
1908 13 Aug. P. Nivardus Verhoeven.

3. *Lijst der Paters, die kapellaan zijn geweest in de parochiekerk van Reckheim.*

P. Renerus Martens, reeds in de orde vóór de suppressie van het klooster werd kapellaan te Reckheim na het Concordaat en stierf in zijne bediening den 17 Juni 1826.

P. Adjutus Mol van Amsterdam, gedurende ongeveer een jaar 1847.

P. Hyacinthus Dierinck van Seveneecke, gedurende een jaar 1848.

P. Nicolaus Opstein van Borgharen, aangesteld 30 Juni 1849, vierde in 1875 zijn jubelfeest van 25 jaren kapellaan, bleef werkzaam als zoodanig tot 31 Januari 1879 en stierf te Reckheim den 18 Mei 1890, in den ouderdom van 74 jaren. Hij was 51 jaar geprofest en 48 jaar priester.

4. *Lijst der Paters, die de plaats bedienden van geestelijken bestuurder of aalmoezenier in het Bedelaarsgesticht.*

P. Ignatius Huchant van 7 Nov. 1847	tot 31 Jan. 1851.
P. Felicianus Bancu	tot 14 Maart 1853.
P. Camillus Bernaert	tot 10 Juni 1855.
P. Berardus Marsé	tot 23 Juli 1860.
P. Urbanus Stuyck	tot 28 Sept. 1865.
P. Ferdinandus Mussche	tot 20 Aug. 1866.
P. Gentilis Van Oppen	tot 7 Nov. 1866.

Digitized by Google

P. Philibertus Stuer	tot 27 April 1871.
P. Vitalis Von Bebber	tot 28 April 1874.
P. Sebastianus Pexters	tot 29 April 1876.
P. Vitalis Von Bebber	tot 1 Dec. 1878.

Toen werden alle kloosterlingen, die in gevangenissen en andere gestichten van den Staat werkzaam waren, van hunne bediening ontheven door den liberalen Minister van Justitie, Bara, die zich wilde wreken op de Bisschoppen, om hunnen kloekmoedigen weêrstand tegen zijne willekeurige wetten. De Eerw. Heer Claes werd aangesteld om de Paters te vervangen in het gesticht op het einde van het jaar 1878 en als kapellaan der parochie van Reckheim, den 1 Februari 1879.

Lijst van inboorlingen van Reckheim en uit den onmiddelijken omtrek, die lid werden van de Orde der Minderbroeders.

SEBASTIANUS CANEN, overleed te Maastricht op den „Nieuwenhof" den 21 Juni 1655.

HUBERTUS LINDELOOF, geboren te Uyckhoven den 6 April 1672, geprofest te Slavante bij Maastricht den 6 Augustus 1697, priester gewijd in 1698 en overleden te Reckheim den 10 Mei 1740.

GULIELMUS CAENEN geboren te Reckheim in 1682, geprofest te Slavante den 10 October 1707, priester gewijd in 1708 en overleden te Boetendael bij Brussel den 23 Juni 1754.

TOSSANUS CABO, geboren te Reckheim den 3 December 1703, geprofest te Leuven den 5 Maart 1732, priester gewijd te Roermond den 21 Maart 1732 en overleden te Erkelenz den 3 Januari 1783.

JOANNES JOSEPHUS MULDER (ook de Mulder), geboren te Reckheim den 19 Maart 1733, geprofest te Slavante bij Maastricht den 6 Februari 1752, priester gewijd in 1756 en overleden te Maastricht den 5 Juli 1780.

JOANNES ALBERTS, geboren te Reckheim den 27 April 1732, geprofest te Erkelenz den 7 Februari 1752, priester gewijd in 1756, overleden te Antwerpen den 8 Juni 1780.

JOANNES GEORGIUS LUTKENHAUSEN, geboren te Reckheim den

Digitized by Google

30 Januari 1748, priester gewijd te Mechelen den 18 Maart 1772, overleden te Hasselt den 2 December 1807.

ADAM LUTKENHAUSEN, broeder van den voorgaande, geboren te 's Gravenhage den 24 December 1741, geprofest te Roosendael den 2 Februari 1760, overleden te 's Gravenhage den 25 April 1805.

JOANNES ENGELEN, geboren te Reckheim den 1 Februari 1767, geprofest te Slavante bij Maastricht den 19 October 1785, priester gewijd te Luik den 19 December 1789 en overleden te Bolsward den 11 Februari 1840.

JOANNES HENRICUS THONÉ (ook Tonnai), geboren te Reckheim den 3 Juni 1769, geprofest te Erkelenz den 5 October 1789, priester gewijd te Antwerpen den 23 Februari 1793, overleden te Gorcum den 3 Februari 1814.

JOSEPHUS SLEYPEN, geboren te Uyckhoven den 14 December 1769, geprofest te Slavante bij Maastricht den 4 November 1785, priester gewijd te Luik den 25 Mei 1793 en overleden te Hernen den 10 November 1839.

JOANNES BAPTISTA JANSSENS, geboren te Reckheim den 16 Juli 1770, geprofest te Erkelenz den 6 October 1790, priester gewijd te Luik den 21 December 1793 en overleden te St Truiden den 5 April 1853.

HENRICUS BOOTEN, geboren te Mechelen a/M. den 27 November 1710, geprofest te Lichtenberg (Slavante), den 2 Februari 1731, priester gewijd te Roermond den 14 December 1733, overleden te Alkmaar, den 25 October 1772.

BROEDER HENRICUS VOGELS, geboren te Reckheim in 1680, geprofest te Leuven den 22 September 1707, overleden te Antwerpen den 27 of 29 October 1739.

BROEDER JOANNES-BAPTISTA JANSSENS, geboren te Reckheim, Januari 1722, geprofest te Maeseyck den 31 Mei 1764, overleden aldaar den 9 Maart 1793.

BROEDER NICOLAUS DELWAIDE, geboren te Reckheim den 8 December 1740, geprofest te Tongeren, overleden te Reckheim den 19 November 1816.

BROEDER HENRICUS OPSTEYN, geboren te Reckheim den 22 Januari 1755, geprofest op Slavante den 3 Juni 1784, aldaar overleden in Februari 1789.

BROEDER GENTILIS (ARNOLDUS) DREISSEN, geboren te Reck-

Digitized by Google

heim, den 5 Augustus 1832, aldaar geprofest den 15 Augustus 1864 en er overleden den 22 Januari 1881.

Broeder Ferdinandus (Raynerius) Dassen, geboren te Reckheim den 9 October 1837, ingetreden in de orde den 2 Januari 1862, overleden te Eecloo den 8 Maart 1905.

Zijn heden nog in leven:

P. Eusebius Joosten, van Reckheim.
P. Natalis Gubbels, van Cothem.
P. Eduardus Fraussen, van Reckheim.
P. Odoricus Col, van Reckheim.
Fr. Ambrosius Engelen, van Op-Grimby.
Fr. Gislenus Penders, van Cothem.

XVI. Aanhangsels.

1. Stichtingsbrief van het klooster (1).

Singularis devotio qua semper beatum Franciscum, ejusque ordinem coluimus, affectus et existimatio quibus in religiosos fratres ejusdem ordinis tenemur, sicut et sollicitudo qua ferimur pro subditorum nostrorum bono, praesertim pro iisdem in pietate virtutibus christianis, bonis moribus, atque utilibus bono publico scientiis instruendis, moverunt nos et excitarunt ut vocaremus et admitteremus, sicut admittimus per praesentes ad civitatem et comitatum nostrum de Reckheim dictos religiosos fratres S. Francisci provinciae Germaniae inferioris, quibus in perpetuum dedimus et contulimus pratrum nostrum vulgo appellatum „de posterie weide", ex quo quidem partem desumpsimus aliquam ad commutandum cum simili parte praedii vel hortorum haeredum domini Gulielmi Caenen quondam secretaris hujus comitatus de Reckheim, et Henrici Dassen, et hoc ut locus novi monasterii in dicto „posterie weide" fiat magis aptus et regularis ad aedificandum tam ecclesiam quam conventum. In toto omnibus simul

(1) Volgens een afschrift dat berust in 't klooster te Reckheim.

Digitized by Google

commutatis et aggregatis producit ille locus destinatus in extentione sexcentas et viginti parvas virgatas; componentes triginta et unam magnam virgam, facientes in toto sex jugera et unam magnam virgam, dico bonarium cum dimidio et unam magnam virgam.

Ex singulari munificentia et affectu, Excellentissimus dominus comes praedictis patribus ad inchoandum eorum conventum et ecclesiam donat bis centum et plura laterum millia, insuper adhuc sexdecim arbores capitales, quae visae, destinatae et aestimatae sunt ad centum et quinquaginta imperiales vel circiter vulgo nominatae „Olmboomen" caeteris minoribus et alterius speciei in fundo repertis in quo aedificabunt ecclesiam et conventum, et ea breviore tempore conabuntur quo fieri poterit; in quem finem excellentissimus dominus lignorum aliorum pro necessitate et sufficientia dicti conventus ad progressum habeat rationem et curam, sub conditionibus sequentibus.

1°. Quod dicti religiosi, eorumque successores nobis, nostrisque successoribus comitibus in Reckheim, sint eum honorem et reverentiam exhibituri quales consueverunt reddere principibus et comitibus immediatis in Romano Imperio, atque omnibus supremis dominis extra illud.

2°. Quod nos nostrosque successores pro eorumdem conventus de Reckheim fundatoribus habebunt, tenebunt et recognoscent, nosque eapropter sinent uti, frui et gaudere in praerogativis quibus quoscumque alios eorumdem conventuum fundatores supremos gaudere sinunt.

3°. Tenebuntur scholas pro commoditate subditorum et aliorum se in Reckheim linguae latinae applicare cupientium professores idoneos deputare; habebunt etiam curam tam juvenes occasione scholarum quam alios per conciones, pietatem et virtutes christianas erudiendi, specialiter autem iisdem summam reverentiam, debitamque obedientiam erga nos et nostros successores inculcare studebunt.

4°. Die obitus nostri solemne anniversarium, et ita de anno in annum in perpetuum pro refrigerio animae nostrae celebrabunt, sicut et aliud anniversarium pro defunctis in genere ex familia nostra, et pro omnibus imposterum ex ea descendentibus.

5°. Tenebuntur praedicti patres Sacrum diurnum in sacello

Digitized by Google

castrali legere, relinquentes attamen patribus liberam intentionem.

6°. Singulis in pontificalibus et solemnioribus festis, dum in sacello castrali celebrabitur, tenebuntur sacris assistere seu inservire.

7°. Semper habebunt inter se Franciscanum adeo lingua germanica peritum, ut in illo idiomate Sacramenta administrare valeat.

8°. Tenebuntur praedicti patres admittere Franciscanum Minoritam cujusque nationis et idiomatis pro beneplacito Excellentissimi domini comitis ejusdemque successorum, quem communibus eleemosynis sustentare et alere tenebuntur, reservato ad onus excellentissimi domini Comitis amictu, qui praedictus extraneus, suberit in omnibus et per omnia oneribus conventus, chori et favoribus guardiani hujus loci de Reckheim, prout caeteri conventuales patres.

9°. Non poterunt dicti patres de hoc conventu disponere nec permutatione, nec cessione sine nostro consensu in scriptis adepto, adeo ut si eos cedere vel discedere contingat (quod non expectamus) redibit locus cum annexis domino territoriali praesenti vel futuro.

Inferius habebatur,

Ferdinandus Gobertus, Comes Asprimontis et Reckheim.

Frater Cornelius de Vroom, Minister provincialis provinciae Germaniae Inferioris.

Apposito utrimque sigillo.

---

2. Ordonnantie (1)

behelzende het verbod om aan de studenten drank te geven in de herbergen, noch op andere plaatsen.

Wij Johan-Gobert, Graave van Aspremont, Dun ende Lynden, des Heijligen Roomschen Rijx Regeerende Graave tot Reckheim, Baron van Borsheim, vrij Erfheer van Makovitz, Saros, 't Zernes, Mad, Keretztur, Onod, Zezed, Lednitz etc., Werckelijken Camer-

(1) Overgenomen uit een schepenregister van 't graafschap Reckheim.

Digitized by Google

heere ende Geheim Raad van Staat van Haare Keijzerlijcke, Koninglijcke ende Apostelijcke Majestijten etc. etc. etc.

De Welvart ende goede ordre der studien, zoo even als de goede opvoedinge, zeeden en manieren der studenten, altijd ter herten genoomen hebbende, zoo hebben Wij door onse vaderlijcke oplettentheijd met groot Leedwezen bevonden als dat eenige der zelve koomen de herbergen te frequenteeren, ende dat Onse Onderdaanen zoo vermeeten zijn geweest van aan de zelve wijn, bier, jaa zelfs brandewijn en geneever te tappen en te schencken tot ondergang der studien en verderf der studenten.

Om alwelck ongeoorloft gedragt wegt te neemen ende te stacken, zoo is het dat Wij wel ernstelijk verbieden aan alle herbergiers van dit ons Graafschap van aan eenige der studenten der schoolen van Reckheim den ingang van hunne herberg te laeten, en aan alle onse onderdaanen in 't gemeyn, dat niemand van hun lieden wie het ook zijn mag, zal in het toekoomende, wijn, bier, caffé, thee, nog veel weyniger brandewijn, genever ofte liqueurs aan de studenten schencken ofte tappen, ofte voor dezelfe alsulcke drancken in andere huijsen ofte op andere plaatsen stueren, ofte niet tapper zeijnde, alzulke drancken voor de studenten ten zijnen huijse, weyde ofte plaatse te laaten haalen op poene dat den hier aan contravenieerende onderdaan ieder rijse zal verbeuren eene amende van eenen goudgulden.

Behoudens nogthans dat zoo het gebeurde dat den Eerw. Pater Praefect aan de studenten eene recreatie zoude komen toe te staan, ende dat gemelde studenten vergezelschapt zijnde door den Praefect ofte eenen meester zig bij eenen hospes in dit Graefschap zouden adresseeren, dat alsdan alzulcken hospes, den door alzulcken pater verzogden dranck op amende als voor zal gehouden zijn voor goed te leeveren.

Ende op dat gheenen onderdaan van deeze onze ordonnantie zoude cas van ignorantie konnen praetexteeren, zoo willen ende beveelen Wij als dat dezelve aan de drij parochiën (Reckheim, Boorsheim en Uyckhoven) zal worden gepubliceert ende geaffigeert.

Gegeeven in onse Residentie tot Reckheim op heeden den 29 9bris 1777.

Was geteekent: Jean Gobert Graave van Aspremont Lynden et Reckheim.

Digitized by Google

Onder stont den zeegel van zeyne excellentie in rooden Lack uytgedruckt (1).

---

3. Reglement van het studentenhuis of gymnasium (2).

Nos Joannes Gobertus Comes ab Aspremont, Dún et Lynden, Sacri Romani Imperii Comes regnans in Reckheim, Liber Baro in Borsheim, Dominus Haereditarius Dominiorum Makowicza, Saaros, Szerenes, Maad, Keretztúr, Borsij, Thúr, Lednitz, Debrö, Gnod, Ecsed, &c. &c. &c., utriusque Regiae; Sacrae Caesareae et Apostolicae Majestatis Camerarius, et actualis intimus status Consiliarius &c. &c. &c.

Cum litterae fundationis Conventus Fratrum Minorum Reckhemiensis factae a gloriosae memoriae Comite Ferdinando Goberto et Principe Barbara Juliana de Ragoczij de Felso Vadacz conjugibus

(1) Verordening aangaande het verblijf en oponthoud in de herbergen etc.

Alzoo het laat verblijf en oponthoud in de herbergen aanleijdinge geeft tot dronkenschap, rusie, gevegt, straatschenderije en andere desordres voornamentlijk ten tijde der kermissen, zoo is 't dat om hier inne te voorzien mits dezen aan alle herbergiers serieuselijk gelast word van alle drinkgasten met den klokkeslag van negen uuren 'savonds uijt hunne respectieve herberge te doen ruijmen en delogeeren zulx op poene als bij vooggeding gestatueert, welke zoo tegens de herbergiers als drinkgasten zonder eenige conniventie zal worden geexecuteert.

Word mede serieuselijk gelast van de gene vrijspel houdende, niet te injurieeren of te insulteeren 'tzij met woorden of met er daad op eene amende van drij goudguldens, lastende de schutten van gedurende de kermissen het waakzaam oog te houden tot voorkominge van alle desordres, met verderen last van alle degene welke eenigen twist of rusie zullen beginnen dadelijk aan te vatten en op 't kasteel binnen Reckheim in arrest te brengen.

Zal ook niemand buijten het vrijspel zig mogen ondervinden van op straat of buijtens huijs te dansen of op de viool te spelen of de gans te rijden, werpen, of den haan te houwen, alle op poene van drie goudgls. amende als voor. En op dat niemand hier af ignorantie pretexteeren kan, zal deze naa voorgaande publicatie geaffigeert worden daar het behoort.

Actum Reckheim, den 14 7bris 1780.

Ter ordonnantie
J. M. Janssens, secret.

Relateert de geregtbode Godfroid vorenstande ordonnantie op den 20 7ber 1780, binnen Reckheim, Uyckhoven en Boorsheim gepubliceert en geaffigeert te zijn.

W. Goodtfroit.

(2) Overgeschreven van het oorspronkelijk stuk voorzien van den grafelijken zegel, dat in 't klooster der Minderbroeders te Mechelen wordt bewaard.

Digitized by Google

respective avo et avia nostra, Dictis Fratribus onus imponant tenendi latinas scholas usque ad Rhetoricam inclusive absque eo quod nec dictis studiis modum apposuerint, nec fato conventui, aut dictarum scholarum Professoribus minimum emolumentum aut ullam recognitionem a studiosis sive incolis sive exteris percipiendam concesserint:

Hinc nos, considerantes modernum dictarum scholarum statum, et praesentem publico gratam Reckhemiensis studii famam volentes perennare, necessarium et aequum duximus praedictis scholis leges sancire et tribus Professoribus (ut oemulentur in munere suo) recognitiones et conventui annuum statuere emolumentum

1°. Omnes studiosi prout antiquitus singulis diebus statutam Missam frequentabunt.

2°. Scholae aestivo tempore singulis diebus mane inchoabuntur hora octava, ad quem effectum dicta hora unus per turnum ex figura aut minoribus pulsabit campanam collegio propriam, et dicta lectio per Professores medio nonae praesentes, non terminabuntur ante medium undecimae.

3°. Hiemali autem tempore invalescente frigore, etiam hora octava matutina pulsabitur collegii Campana et studiosi tenebuntur adesse in suis respective scholis medio nonae, quae lectio per Professores hora nona praesentes non terminabitur ante medium undecimae nisi frigus esset extremum et intolerabile.

4°. Omni tempore post meridiem lectiones inchoabuntur hora prima ad quem effectum dictus turnarius illa hora pulsabit fatam collegii campanam et per respective Professores medio secundae praesentes lectio illa numquam terminabitur ante horam quartam.

5°. In lectionibus matutinis singulis diebus per Professores suorum respective studiosorum themata legentur, vitia cum explicatione corrigentur et thema correctum dictabitur, lectiones audientur et auditae sive recitatae explicabuntur.

6°. Singulis septimanis studiosi bis nempe diebus Martis et Jovis post meridiem veniam habebunt, quo tempore omnes tenebuntur comparare in area conventus, ubi semper unus in ordine ex Professoribus erit praesens.

7°. Nulli studiosorum extra Reckhemium vagari licebit absque licentia reverendi Patris Praefecti.

Digitized by Google

8°. In singula classe unus ex optimis studiosis sit censor qui petulantes notet.

9°. Vacantiae majores incipient a pridie calendarum Septembris et durabunt usque ad quinto nonas Octobris sive ad vigiliam Sancti Seraphici Patris Francisci; altera vacantia a Dominica *Palmarum* durabit usque ad Dominicam *in Albis* inclusive; tertia autem a festo S. Thomae usque ad secundam Januarii.

10°. Omnes dies Festi (licet aboliti) erunt studiosis feriati.

11°. Pro festo Patroni unius Professorum, ipsius respective schola habebit ferias per medium diem, si vero sit Patronus Praefecti tunc totum gymnasium per integrum diem a studiis vacabit.

12°. Si reverendus Pater Fratrum Minorum per Germaniam Inferiorem Minister Provincialis aut Commissarius Generalis dicti Ordinis Reckhemium adventet, tunc fatis scholis latinis illa dies aut pro convenientia dies subsequens erit omnimode feriata.

13. Dies festus Thaumaturgi beati Antonii, divi Francisci et indulgentiarum Portiunculae erit feriatus.

14° De caetero studiosis dicti Gymnasii sive per scholas sive ex integro non concedetur venia nisi nostra interveniente authoritate.

15°. Professores studiosis suarum respective scholarum et insuper Praefectus omnibus in genere invigilabunt, ut non solum linguam secundum regulas discant, sed etiam ut latinae linguae elegantiam adipiscantur et ut ab omni eo quod contrarium est honestae educationi, bonis moribus et laudabili vitae sint alieni, et ut omni tempore illorum crines et vestes sint bene et decenter compositi.

16°. Hinc omne illud quod praedictis qualitatibus professores in studiosis a Deo et parentibus fidei suae commissis contrarium reperient, illico ast tamen cum moderamine punient ut sic malum in suo ortu evellant.

17°. Quod si eveniret ut studiosus facti cujusdam vetiti reus, alium tertium non studiosum haberet complicem, Praefectus illico similem satrapae nostro deferat, ut sic juncto mutuo consilio malum utrimque tollatur.

18°. Nullus studiosus e scholis aut ex gymnasio ejicitur absque nostro praevio placeto.

19°. Nulli studiosorum per plateas loca publica vagari aut in

Digitized by Google

illis ludere licebit, qui contrarium fecerit ipsi pro qualibet vice frequentatio primae Missae piaculum esto.

20°. Studiosus qui popinam frequentaverit, si impubes sit habeat virgas, si quatuordecim annis sit major, tunc per octiduum primam Missam et horas Matutinas frequentabit, et utroque casu hospes illius tabernae sive caupo, si sit subditus noster poenas dabit trium florenorum aureorum in eleemosinam conventui a satrapa nostro remittendorum.

21°. Quod si darentur personae, quae studiosorum pudicitiae insidias struerent, aut quarum conversatio illos ab honestate morum deviare facere posset, de similibus Praefectus secreto informabit nostrum satrapam, ut ille, habita facti informatione, quid in salutem et honorem illius studiosi et pro publica aliorum studiosorum securitate et bono faciendum sit, statuat.

22°. Si acciderit ut studiosus quidam in tantum deviaret ut injunctae sibi a professore poenae satisfacere nolens a scholis remaneret, Praefectus hunc casum illico ad nostrum consilium deferat, cui hisce injungo ut in similibus semper summopere honori et authoritate Praefecti et Professorum consulant.

23°. Studioso ad scholam sero venienti frequentatio Primae Missae diei subsequentis piaculum esto.

24°. Septimana in quam Festum inciderit pro illo Festo, venia ordinaria diei sive Jovis sive Martis studiosi carebunt.

25°. Studiosus qui aquas (sive fuerit fluvius sive stagnum) natandi gratia intraverit, si fuerit impubes habebit virgas, si vero sit major quatuordecim annis, per integrum octiduum primam Missam et horas Matutinas frequentabit.

26°. Quae poena etiam locum habebit pro illis qui hiemali tempore glaciem frequentare ausi fuerint.

27°. Studiosis quibuscumqe interdicitur ne se scurris familiaritate jungant, ne bonos mores corrumpant colloquia mala.

28°. Cum binae et binae classes separatim doceantur, volumus ut in unaquaque binata schola sit signum latinae linguae et etiam signum malorum morum, quorum nullum nequidem in rethorica per monetam, sed semper per pensum scholasticum, reluendum erit.

29°. Singulis cujuscumque aetatis aut classis studiosis, usus tabaci, sive nasalis sive fumatici, est inhibitus.

30°. Nulla cultra aut alia arma exceptis solis scalpellis studiosi

Digitized by Google

penes se habere aut gerere possunt sub poena quod cedant ad libitum Professoris.

31°. Singulis diebus studiosi a quinta vespertina usque ad horam septimam studiis vacent quo tempore aliquando cuique respective Professori (si Praefectus fuerit impeditus) pro consilio et necessate visitatio peragenda erit.

32°. Aestivo tempore post Nonam et hiemali post octavam vespertinam nullus studiosus nisi propter urgentem necessitatem exeat ex hospitio suo sub poena secundum facti exigentiam infligenda.

33°. Si quis subditorum studioso injuriam fecerit aut illum alio quocumque modo laeserit, talis satrapae nostro in duplum conventui applicandum puniendus veniet.

34°. Cum autem ex corde requiramus ut studiosi imbuantur doctrina christiana ex qua scaturit timor Domini, qui est initium sapientiae, hinc volumus ut Professores singulis sabbathis post meridiem, post datum thema aut argumentum suis respective scholaribus explicent et doceant catechismum in lingua vulgari Mechliniensem, etenim ex Canisio plures balbutiunt labiis, haec quae funditus ignorant mente.

35°. Studiosi nondum Sanctissimo Eucharistiae Sacramento initiati, singulis per annum dominicis, quadragesimali vero tempore singulis diebus catechismum in parochiali ecclesia frequentabunt et erit locus illorum separatus et distinctus nempe proximus choro.

36°. Studiosi vero dicto augustissimo Sacramento initiati inclusive syntaxistae singulis per annum dominicis tantum, catechismum in parochiali ecclesia praefata frequentabunt.

37°. Singulis festis ordinis Fratrum Minorum non incidentibus in diem vacantiarum, sicut et aliis diebus festis et dominicis, studiosi summo Sacro et laudibus vespertinis intererunt.

38°. Diebus dominicis vel festis sive habeatur summum Sacrum nec ne, omnes studiosi ante Sacrum a collegio frequentandum suas respective scholas adibunt, ibidem expectantes donec conjunctim ab uno ex tribus Professoribus aut per alium religiosum ad ecclesiam debita modestia deducantur, hoc idem observabunt ante laudes vespertinas.

39°. Ab unoquoque studiosorum ad Mensam Domini receptorum

Digitized by Google

singulis mensibus die per Praefectum limitanda sacrosancta Eucharistia omni possibili reverentia sumitur.

40°. Diebus illis quibus ex ecclesia conventus publica per oppidum datur processio, gymnasii vexillum ferent primo Rethoricae, deinde Poesios, et tertio Syntaxeos pro tempore primi per distantias a Praefecto indicandas.

41°. Cum autem absque nostra authoritate ant consensu contra omnem aliorum studiosorum observantiam hic introductum fuerit ut studiosi gymnasii Reckhemiensis faces sibi procurare debeant et gerant in processionibus sive supplicationibus, hoc tamquam nullibi in vicinis studiis usitatum et ulterius parentibus studiosorum dispendiosum hisce tollimus et abrogamus.

42°. Quisque studiosorum in festo Patroni sui respective Professoris pro recognitione sicut et post vacantias Nativitatis Domini, nempe secunda Januarii, dicto suo Magistro pro strena dabit imperialem et sic singulis vicibus quatuor solidos.

43°. Hujus largitionis annuum proventum Praefectus et duo Magistri inter se aequaliter divident.

44°. Quod si quis studiosorum Magistro suo ultra dictam taxam, tamquam optime merito aliquid largiretur hoc excedens dictus Magister in summa dividenda conferre non tenebitur.

45°. In festo sancti Nicolai quisque studiosorum dabit unum pondus candelarum ad usum trium Professorum.

46°. In festo divae virginis Catharinae, si habeatur oratio, quisque studiosorum dabit patri Praefecto in sui solius emolumentum unum florenum leodiensem sive duos solidos.

47°. Singulis annis unusquisque studiosus sive sit incola sive externus conventui in elemosynam dabit imperialem sive quatuor florenos leodienses, immediate post Circumcisionem Domini, et neo-studiosus frequentans scholas ante festum S. Francisci dabit quatuor florenos, post festum illud duos florenos pro anno currente.

48°. Quas omnes retributiones, elemosynas et munera, cum non sicut ex fundatione nec de jure sed ex nostra sola benevolentia et affectu erga dictum conventum et religiosos statuantur, volumus et sancimus non ultra nostrum beneplacitum, sed usque ad revocationem duraturas.

49°. Cum autem H. P. Lemmers modernus Praefectus scholas Reckhemienses omni qua par est integritate et aequitate cum

Digitized by Google

omnium applausu in hanc usque horam administraverit, serio ex nunc pro semper recommendamus ut omnis praeferentia, praedilectio aut respectus personarum a scholis sit seclusus ita ut solis studii meritis et labori justium tribuatur homagium et honor.

50°. Mediantibus antedictis retributionibus, ex nunc omnibus aliis cujuscumque naturae, nominis aut causae, per praesentes derogamus et alias factas aut faciendas illicitas, scholarum fundationi et Fundatorum intentioni contrarias et adinventitias praesentibus declaramus.

Ut autem haec Reckhemiensis studii statuta semper plene observentur et omnimodum sortiantur effectum mandamus consilio nostro in generali et unicuique illius membro in particulari, quatenus desuper invigilent, et ut ex nunc futuris temporibus semper de illorum excecutione tam conjunctim quam divisim sint solliciti.

Datum in Castro nostro Reckhemiensi, hac 24ª Novembris, Anno millesimo septingentesimo septuagesimo quinto.

Joannes Gobertus comes ab Aspremont,
Lynden et Reckheim.

Sigillum rubrum comitis.

---

4. Feestprogramma (1)

voor het plechtig jubelfeest van het vijftigjarig
bestaan van Reckheim's college.

Sardanapalus,
Babyloniorum et Assyriorum rex,
praedicante
Jona Propheta,
cum universo populo magnae Civitatis
Ninive
a peccatis ad Deum conversus
Tragoedia,
excellentissimo ac illustrissimo Domino
D. Joanni Goberto,

Comiti ab Aspremont, Dun & Lynden, necnon S. R. I. Comiti regnanti in Reckheim, libero Baroni in Borsheim; Domino Hac-

(1) Het oorspronkelijk stuk wordt bewaard in 't klooster te Reckheim.

Digitized by Google

reditario Dominiorum Makowicza, Saaros, Szerencs, Maad, Keresztur, Borsy, Thur Lednitz, Debrö, Onod, Ecsed, &c. &c., utriusque Caesareae Regiae et Apostolicae Majestatis Camerario; & actuali intimo Status Consiliario, &c. &c. &c.

Ejusque excellentissimae ac
illustrissimae conjugi,
D. Mariae Franciscae,

S. R. I. Comitissae ab Aspremont, Dun, Lynden & Reckheim; natae S. R. I. Comitissae de Wolckenstein Trostbourg, &c. &c. &c. Fundatoribus, Protectoribus ac Mecoenatibus munificentissimis, gratulabundi Gymnasii Imm. Virg. Matr. Dei Mariae quinquagesimi anni a sua fundatione Jubilaeum celebrantis.

Exhibebitur
Ab ingenua lectissimaque Juventute ejusdem Gymnasii
sub directione R.R. P.P. Min. Recoll.

Reckhemii, 10, 11 & 12 Septembris 1775, hora 1ma post meridiem.

Trajecti ad Mosam, è Typographia Jacobi Lekens.

ARGUMENTUM.

Factum est verbum Domini ad Jonam .... dicens: surge, et vade in Niniven .... et praedica in ea quia ascendit malitia ejus coram me. Et surrexit Jonas, ut fugeret .... a facie Domini, et descendit in Joppen, et invenit navem euntem in Tharsis .... et descendit in eam .... et facta est tempestas magna in mari .... et Jonas descendit ad interiora navis, et dormiebat sopore gravi: et accessit ad eum gubernator et dixit ei surge, invoca Deum tuum .... et dixit vir ad collegam suum: venite, et mittamus

ARGUMENT.

Dieu ordonna à Jonas .... disant: lève toi et va à Ninivé .... et annonce en icelle que sa malice est monté jusqu'à moi. Et Jonas s'est levé pour fuire .... de la face du Seigneur, et il est allé à Joppen, et il y trouva un vaisseau qui alloit à Tharse .... et il est entré dans le navire .... et il s'est faite une grande tempête sur mer, ... et Jonas est descendu dans l'intérieur du vaisseau et il dormoit d'un profond someil: et le directeur du navire est venu à lui, et il lui dit .... lève toi, invoque Dieu .... et le

Digitized by Google

sortes, et sciamus, quare hoc malum sit nobis.... et cecidit sors super Jonam.... et dixit ad eos: tollite me, et mittite in mare.... et tulerunt Jonam, et miserunt in mare: et stetit mare a fervore suo.... et praeparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam: et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus.... et evomuit Jonam in aridam. Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens: surge, et vade in Niniven civitatem magnam, et praedica in ea praedicationem, quam ego loquor ad te. Et surrexit Jonas, et abiit in Niniven.... et clamavit, et dixit: adhuc 40 dies, et Ninive subverteretur.... pervenit verbum ad Regem Ninive et surrexit de solio suo, et abjecit vestimentum suum a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere.... et dixit in Ninive.... homines, et jumenta, et boves, et pecora non gustent quidquam.... et aquam non bibant, et operiantur saccis.... et clament ad Dominum.... et convertatur vir a via mala.... et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt.... misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, et non fecit.... et egressus est Jonas de civitate et sedit.... donec videret, quid accideret ci-

même dit à con collègue: allons jettons le sort, et sachons, pourquoi ce mal nous arrive.... et le sort est tombé sur Jonas.... et il leurs a dit: prennez et jettez moi dans la mer.... et ils ont pris Jonas, l'ont jettés dans la mer, et la mer se calma.... et le Seigneur a préparé un grand poisson, pour engloutir Jonas: et Jonas fut dans le ventre du poisson trois jours et trois nuits.... et il a rendu, et jetté Jonas sur le rivage. Et Dieu ordonna pour la deuxième fois à Jonas, disant: lève-toi, et va dans la grande ville de Ninivé, et annonce dans icelle les paroles, que je te parle. Et Janas se levant, est entré à Ninivé.... et il cria en disant: encore quarante jours, et Ninivé périra.... cecy est parvenu au Roi de Ninivé, et il s'est levé de son throne, et il a jetté son habit arrière de soi, et il s'est habillé d'un sac, et il s'est assis dans la cendre, et il ordonna dans Ninivé.... que les hommes, juments, et boeufs ne goutent rien.... et ne boivent pas de l'eau, et qu'ils s'habilleroient des sacs.... et qu'ils crient vers le Seigneur.... et que chacun se convertisse de sa mauvaise vie.... et Dieu vit leurs oeuvres, qu'ils s'étoient convertis.... et il changea la sentence du mal qu'il avoit dit de leur faire, et il ne le fit

Digitized by Google

vitati.... et petivit animae suae, ut moreretur.
(JONAE CAP. 1, 2, 3, 4).

pas.... et Jonas est sorti de la ville et il s'assit.... pour voire ce qui arriveroit à la ville... il demandoit à son âme de mourir.

PERSONÆ:

Jonas propheta,
Christ. Kerkhofs, poëta ex Meerssen.

Justitia divina,
Nic. Servaes. Synt. ex pago S. Petri.

Clementia divina,
Matth. Jos. Boten, Synt. ex Mechelen.

Angelus,
Andr. Jos. Franssen, Gramm. Mosae-Traj.

Nemesis,
Franc. Jos. Hofbauer, Synt. Munsterbilsen.

Daemon,
Joan. Wilh. Hennekens, Synt. Mosae-Traj.

Venus,
Paul. Dolemans, Gramm. Mosae-Traj.

Cupido,
Franc. Xav. Franssen, Fig. min. Mosae-Traj.

Mercator I,
Joan. Wilh. Hennekens, Synt. qui supra.

Sardanapalus rex,
Lamb. Jos. Van de Waerdt d'Onsel, poëta Mosac.

Principes.

Moicus,
Matth. Luc. Nypels, Gramm. Mosae-Traj.

Asotus,
Gerard. Richel, Syntax. Mosae-Traj.

Anagnus,
Arnold. Haerden, Fig. min. ex Borsheim.

Philophos,
Reinerus Quaedvlieg, Fig. maj. ex Meerssen.

Adaisius,
Petr. Jac. Van den Donk, Fig. maj. Trudon.

Diastrophus,
Joan. Jac. Hustinx, Fig. min. ex Ukhoven.

Praeco regius,
Nicol. Jos. Salm, Fig. min. ex Eupen.

Mercator II,
Jac. Ger. Hennekens, Gramm. Mosae-Traj.

NAUTÆ:

Jacobus Leonardus Neven, Fig. maj. ex Wilderen,
Matth. Van der Halle, Fig. maj. ex. Grimbi. Wilh. Theod. Boten, Fig. min. ex Mechelen.

Digitized by Google

EERSTE BEDRIJF.

I Tooneel.

Den koning van Ninive zig vermetelijk beroemende over syne magt en luyster, verwekt syn volk tot all' overdaad en onkuisheid.

II Toon. Nemesis, Koningin der wraak, aanroept de Godlyke Regtvaardigheid om te wreeken de godloosheid van Ninive.

III Toon De Godlyke Regtvaardigheid besluit Ninive om te werpen.

IV Toon. De Godlyke Barmhertigheid beweegt de Godlyke Regtvaardigheid tot uitstel, en besluit Jonas te zenden om d'aanstaande straffe aan Ninive te verkondigen.

Eerste tusschenspel.

TWEEDE BEDRIJF.

I Tooneel.

De Godlyke Barmhertigheid gebied door eenen Engel aan Jonas, d'aanstaande straffen in Ninive te verkondigen: maar Jonas dit vreezende te doen, vlugt na Joppen.

II Toon. Twee kooplieden zig bereidende om te scheep naar Tharsis te vaaren, heeft Jonas deze ontmoet; en den scheeploon gegeven hebbende, is met hun vertrokken.

PREMIER ACTE.

I Scène.

Le Roi de Ninivé se vantant de sa puissance et splendeur, incite ses sujets à toute intempérance et débauche.

Sc. II. Nemesis, la Reine de vengeance, sollicite la Justice Divine, de se venger de l'impiété de Ninivé.

Sc. III. La Justice Divine se propose de perdre Ninivé.

Sc. IV. La Misércorde Divine persuade la Justice Divine, à accorder un délai, et il conclu d'envoyer Jonas pour annoncer à Ninivé les futurs fléaux.

Premier interlude.

ACTE SECOND.

Scène I.

La Miséricorde Divine, ordonne par un Ange à Jonas, d'annoncer à Ninivé les fléaux imminents: mais Jonas craignant de faire cecy s'enfuit à Joppen.

Sc. II. Jonas rencontrant deux marchands, qui se préparoient pour s'embarquer pour Tharsis; il leurs paye pour son transport et s'embarque avec eux.

Digitized by Google

III Toon. De Godlyke Regtvaardigheid dreygt Jonas met onweêr.

IV Toon. Jonas ter zee varende, is 'er een groot onweer opgestaan; en door lotsgeval in zee geworpen zynde, word hy van een grooten visch ingeslokt.

Tweede tusschenspel.

DERDE BEDRIJF.

I Tooneel.

Jonas naar dry dagen uit den buik des vischs verlost zynde, bedankt Godt, die hem door eenen Engel voor de tweede maal zend naar Ninive.

II Toon. Den Koning van Ninive blazende van hoovaardy, volherd met syn volk in de voorige boosheid.

III Toon. Jonas verkondigt aan Ninive, datse na 40 dagen omgeworpen zal worden.

IV Toon. Den Koning deze straffen uit syne hovelingen verstaande, word grootelyks bevreest, en opstaande uit synen throon, verwerpt syn Koninglyk cieraat.

Derde tusschenspel.

VIERDE BEDRIJF.

I Tooneel.

De Godlyke Regtvaardigheid stelt vast zonder uitstel de boosheid van Ninive te straffen.

Sc. III. La Justice Divine menace Jonas d'un grand orage.

Sc. IV. Pendant que Jonas étoit sur mer, il se fait un grand orage: et Jonas par l'effet du sort étant jetté dans la mer, est engloutti par un grand poisson.

Seconde interlude.

ACTE TROISIÈME.

Scène I.

Jonas après trois jours, étant délivré du ventre du poisson, remercie Dieu; qui par un Ange l'envoye pour une seconde fois à Ninivé.

Sc. II. Le Roi de Ninivé enflé de gloire, persiste avec son peuple dans l'impiété.

Sc. III. Jonas annonce dans Ninivé qu'après quarante jours elle sera détruite.

Sc. IV. Le Roi informé par ses courtisans de ces fléaux, est saisi de crainte, et se levant de son trône, il jette les ornements royaux.

Troisième interlude.

ACTE QUATRIÈME.

Scène I.

La Justice Divine resout, de punir sans délai l'impiété de Ninivé.

Digitized by Google

II Toon. Den uitroeper verkondigt door 's Konings bevel, dat alle menschen en beesten zouden vasten, en rouwig zyn over hunne zonden.

III Toon. Den Koning en all' syn volk met zakken gekleed, beweenen bitterlyk hunne zonden.

IV Toon. De Godlyke Regtvaardigheid tot wraak nog genegen, woord van de Godlyke Barmhertigheid (die haar de boetvaardigheid van Ninive vertoont) overwonnen.

Sc. II. Le crieur annonce par ordre du Roi, que tous les hommes et bêtes jeûneront et feront pénitence de leurs péchés.

Sc. III. Le Roi avec tout son peuple habillés des sacs, pleurent amèrement leurs péchés.

Sc. IV. La Justice Divine encore inclinée à la vengeance, est vaincu par la Miséricorde de Dieu qui lui représente la pénitence de Ninivé.

Vierde tusschenspel.

VIJFDE BEDRIJF.

I Tooneel.

Den Duivel, Venus en Cupido klaagende over de bekeeringe van Ninive, en malkaar tot nieuw listen verwekkende, worden van den Engel des Heere verjaagt.

II Toon. Jonas begeerig om den uitval van Ninive te zien, maakt zig een hutteken: Godt doet Aardveele groeien, op dat sy Jonas van de hitte der zonne zoude beschaduwen; maar deze verdroogende, en Jonas de hitte der zonne niet konnende uitstaan, word gram.

III Toon. Godt berispt Jonas door eenen Engel over syne grammoedigheid, en verklaart, dat hy Ninive spaaren wilt.

IV Toon. Den Koning met

Quatrième interlude.

ACTE CINQUIÈME.

Scène I.

Le Diable, Venus et Cupidon se plaignent de la conversion de Ninivé, et s'incitans mutuellement à des nouvelles ruses, sont chassés par l'Ange du Seigneur.

Sc. II. Jonas curieux de voir le sort de Ninivé, se fait une petite cabane: Dieu fait naître une lierre, pour quelle couvriroit Jonas de son ombre contre l'ardeur du soleil; mais celle-ci étant morte, Jonas ne pouvant souffrir la chaleur se met en colère.

Sc. III. Dieu par un Ange reprend Jonas de sa colère, et il déclare, qu'il veut épargner Ninivé.

Sc. IV. Le Roi avec tout son

Digitized by Google

alle syn volk Godt voor syne barmhertigheid bedankende, stelt vast, Godt voortaan getrouwelyk te dienen.

NAAR — REDEN.

De Godlyke Barmhertigheid verwekt een ieder tot afstand synder zonden.

peuple rendant grâce à Dieu pour sa miséricorde, fait un propos, de le servir à l'avenir fidèlement.

EPILOGUE.

La Miséricorde Divine incite un chacun à désister de ses péchés.

Comædia.

Senex avarus cum avara familia.

Kort Begryp.

De Gierigheid bedriegt de Wysheid.

PERSONÆ.

Senex avarus,

Gerardus Wynants, poëta ex Foro Comitis.

FAMILIA SENIS.

Diel Naugat, Petrus Bekkers, Gramm. ex Mech.	Conjuges.	Acht, uxor Diel, Franc. Jos. Hofbauer, Synt. Munsterbl.
Teeuwen Potaart, Joan. Petr. Franssen, Gramm. Mosae Traj		Lijn Naukous, Lud. God. van de Waerdt, d'Ons. Synt. Mosac.
Dirk Vreks, Petrus Martens, Gramm. ex Beek.		Beth Gierigars, Phil. Arn. De Nalinne, Synt. ex Laenak.
Toon Bierborst, Joann. Henr. Lux, Gramm. Mosae-Traj.		Aeltjen Spaarpot, Joan. Fr. v. de Waerdt d'Ons. fig. min. Mosac.
Notarius, Gerard. Richel, Synt. qui supra.		Vicinus, Joannes Miliard, poëta Mosae-Trajectensis.
Arlequin, Joann. Miliard, poëta qui supra.		Mendicus, Joannes Miliard, poëta qui supra.
Hospita, Gerard Laurt. Fermin, Gramm. Mosae-Traj.		Filius Mendici, Paulus Coenegrachts, fig. min. ex Herderen.

Nota. De twee eerste dagen wordt gespeeld voor de vreemden, den derden dag voor de inwoners van het graafschap Reckheim.

DEO EXCELSO,
SANCTISSIMÆQUE VIRGINI.

Digitized by Google

5. Voorschriften en ontheffingen aan de Minderbroeders toegestaan bij de suppressie van hunne kloosters door den Minister-Provinciaal der Nederduitsche provincie.

Pater Fr. Joannes Proot, (1) Ordinis F.F. Min. Recoll. S. Theol. lector em., Provinciae Germaniae Inferioris Minister et servus, dilectis suis in Christo ejusdem Ordinis ac Provinciae Patribus et Fratribus salutem et pacem in Domino sempiternam.

Dum undique habemus nuntia, nobis luctuosissima, atque conventuum omnium, comformiter ad decretum, datum Parisiis, 31 Augusti 1796, suppressio executioni mandatur, nostrum duximus, superventuras miserias, quantum in nobis est, sublevare.

Hinc omnes hortamur et monemus, ut Vocationis suae semper et ubique memores sint; dum tamen pro conscientiarum securitate majori, pro tempore suppressionis duratura, concedimus et permittimus sequentia:

1°. Poterunt Patres et Fratres, cuilibet sacerdoti, modo ad curam animarum alibi admissus sit, confiteri, qui eos a quibuscumque peccatis, etiam in Ordine reservatis, absolvere valeat.

2°. Licite Patres et Fratres se comformabunt in jejuniis quoad cibos vetitos iis, a quibus recipiuntur, servatis tamen de caetero legibus jejunii.

3°. Quoad usum pecuniae, severissisme in Regula nostra, Cap. IV, interdictum, valeat omnibus omnis licentia, quam circumstantiae exigunt et concedere valeo.

4°. Studeant Patres et Fratres, ut, ubi forma habitus servari non potest, et ad calceamenta aliaque coguntur, vilibus semper, ut monet regula, statum tamen nostrum decentibus, vestibus utantur; et sub veste ferant tunicellam, vel aliquid simile, sui Ordinis distinctivum.

5°. Poterunt pariter his nostris declarationibus frui Moniales, nobis subjectae.

Datum Antverpiae, sub nostro chirographo officiique sigillo minori,

mense Decembris, die 13a, anni 1796.

(sign.) Fr. Joes Proost,

qui supra.

---

(1) Dit stuk vonden wij in 't klooster-archief van de Paters Minderbroeders te Weert.

Digitized by Google

6. Brief van kardinaal Caprera (1) legaat van Paus Pius VII bij de Fransche Republiek, waarbij de leden van opgeheven kloosters onderworpen werden aan de Bisschoppelijke overheden.

Nos Joannes-Baptista, tituli S. Honuphrii S. R. E presbyter Cardinalis Caprara, Archiepiscopus Mediolanensis, SSmi Dni Nri Pii Papae VII, et Sae Sedis Apostolicae in Galliis de latere legatus;

De Expresso Mandato et Auctoritate SSmi Dni Nri omnes et singulos utriusque sexus Regulares etiam Exemptos in territorio Gallicanae Reipublicae existentes, in praesenti statu ab obedientia suorum respective Ordinis Superiorum liberos et solutos esse; atque in habitu saeculari decenti incedentes, firmo tamen singulis remanente solemni perpetuo castitatis voto, et servato, quantum in eo statu commode fieri poterit, voto paupertatis, sub obedientia et jurisdictione Ordinarii communionem et gratiam Sedis Apostolicae habentis, in cujus Dioecesi morari contigerit, immediate subjectos esse et manere declaramus. Contrariis ubicumque non obstantibus.

Datum Parisiis, ex aedibus nostrae residentiae, die 4a Martii 1803.

(Sign.) J. B. Card. Legat,
(Inferius) Vincentius Ducci,
a secretis in ecclis.

Gratis etiam scriptura.

Pro copia comformi J. Æ. Aubée.

---

7. Protesten der Minderbroeders van België tegen het voorstel der wet op de opheffing van de kloosterorden.

Protestation des Franciscains contre le projet de la loi de suppression des ordres religieux en Belgique (1796) (2).

1ère lettre. Au conseil des Cinq-Cents.

Citoyen Président,

(1) Dit stuk berust in het archief van het klooster der Minderbroeders te Weert.
(2) Het origineel berust in het klooster der Minderbroeders te Gent.

Digitized by Google

Il vient d'être fait au conseil législatif un rapport sur les monastères, où il est dit, que les religieux et même les religieuses en demandent la suppression.

Hélas! Lorsque Joseph II donna le premier l'exemple de ces suppressions arbitraires, on fit courir le même bruit, on fit accroire à ce prince qu'il ne faisait qu'aller au devant du désir des religieux: le temps nous a bien vengés de cette imputation. Non seulement les couvents frappés de cette proscription ont fait dans le temps les réclamations les plus vives et les plus soutenues pour éviter leur anéantissement; mais les religieux de ces malheureuses communautés, après plusieurs années de dispersion dans le monde, ont saisi toutes les occasions que les circonstances amenaient, pour recouvrer leur premier état. Quelques uns, dont les maisons existaient encore, ont réussi; d'autres, dont les monastères étaient disparus, se sont réunis en communauté privée dans des asiles particuliers, où ils continuent les exercices de leur religion et de leur règle; tous, sans distinction, donnent encore les marques les moins équivoques de regret pour leur ancien état.

La France a été aussi témoin de l'excès de courage avec lequel plusieurs de nos religieuses recherchèrent à ce moment un asile dans ses couvents.

Devait-on s'attendre après une preuve si éclatante de constance et de persévérance, qui a déjà duré plus de douze ans, à voir reproduire le même prétexte pour couvrir l'injustice de pareilles proscriptions?

Sans doute, on ne néglige rien pour forcer, s'il était possible, les religieux à prendre du dégoût pour leur état, et leur faire désirer un changement de choses; il n'y a genre de vexation qu'on n'emploie à cet effet. Nous ne parlerons pas ici de contributions, réquisitions, logements militaires, qui, à notre égard, passent tout exemple et toute mesure, nous n'insisterons pas non plus sur ce qu'on s'est emparé graduellement de plusieurs branches de nos revenus, (toutes circonstances qui avaient déjà mis plusieurs couvents dans un état de détresse déplorable), mais pour comble de malheur il suffira de dire que, depuis plus de trois mois, on a mis en sequestre tous nos biens et revenus, on a emporté l'argent de nos caisses, ainsi que nos registres et papiers de recettes, de sorte qu'il ne nous reste pour toute subsistance que la bien-

Digitized by Google

veillance et la charité des habitants. Non content de cela, après nous avoir ainsi dépouillés de tout, on vient, par un contraste frappant, de taxer les religieux à une somme considérable dans l'emprunt forcé, sans doute pour saper les restes de notre existence, en nous enlevant de ce chef le peu de meubles qui existent encore aux couvents pour continuer à vivre en commun d'une façon précaire. Il y a sans doute là de quoi ébranler la constance de l'homme le plus déterminé: cependant nous ne demandons pas de suppression, ces sentiments sont indignes de nous; ils révoltent autant nos coeurs qu'ils répugnent à nos devoirs; nous désirons au contraire, oui, nous désirons de continuer à vivre dans une religion à laquelle nous avons consacré nos jours, sur la foi publique de toutes les autorités ecclésiastiques et civiles de tous les états de l'Europe, sanctionnés par un usage paisible de quantité de siècles.

Voilà notre voeu, voilà nos vrais sentiments, nos seuls désirs.

Faute d'interprètes et de représentants au Corps législatif, nous les déposons, Citoyen Président, entre vos mains, nous conjurons l'Assemblée d'y prendre égard.

Vous avez proclamé à la face de l'Univers les droits de l'homme; nous sommes hommes, respectez nos droits, et laissez nous finir paisiblement le reste de notre triste carrière dans un état, d'où rien ne sera capable de nous arracher que la mort ou l'impérieuse nécessité de l'obéissance.

(Suivent les signatures).

2e lettre. Au citoyen rapporteur.

Citoyen législateur,

Nous avons adressé au Président du Conseil des Cinq Cents la lettre, dont nous joignons ici copie pour votre imformation. Ce serait sans doute faire tort à la délicatesse de vos sentiments, que de ne pas croire, que maintenant mieux instruit, vous voudrez bien rectifier un rapport, qui suppose des sentiments aux religieux belges, qui ne sont jamais entrés dans leur coeur. Ce ne peuvent être que des gens prévenus, ou qui jugent de nos sentiments d'après les leurs, qui vous ont induit en erreur.

3e lettre. Aux Vicaires-Généraux du diocèse de Bruges.

Messieurs,

C'est avec autant de surprise que de douleur, que nous avons

Digitized by Google

appris la motion, faite à Paris au Conseil des Cinq-Cents, dans la séance du 18 thermidor dernier, tendante à faire décréter la suppression des couvents, congrégations séculières et établissements religieux des ci-devant Pays-Bas, et motivée sur le prétendu voeu que les individus des dites corporations en auraient témoigné.

Messieurs! nous croyons devoir à Dieu, à notre honneur, à notre conscience, de vous déclarer, que personne de nous n'a jamais eu la moindre idée d'émettre un voeu, qui serait aussi impie à l'égard de Dieu, que déshonnorant et infâme pour nous-mèmes. C'est pourquoi nous vous déclarons et protestons, en la présence de Dieu, auquel nous nous sommes inviolablement et solennellement engagés à la face de ses saints autels, que nous avons, avec la liberté la plus complète, choisi le saint état que nous avons le bonheur de professer; que nous préférons ses avantages solides et permanents au faux brillant des richesses, honneurs et biens passagers de la terre; que finalement nous ne désirons rien tant que de le conserver, que d'y vivre et d'y mourir, conformément aux lois, règles et usages qui nous ont été prescrits et livrés en héritage par nos saints fondateurs et approuvés par l'autorité chérie et respectable de nos supérieurs légitimes.

C'est à Vous, Messieurs, en qualité de Vicaires du Corps en qui réside la juridiction épiscopale sur ce diocèse, que nous nous adressons, et que nous prenons la confiance de passer cette déclaration et cette protestation. Et nous vous supplions de la porter à la connaissance de ceux dont on voudrait surprendre la religion et la justice, et d'en faire tel autre usage que vous jugerez convenable pour écarter de nous le terrible coup dont on nous menace.

En attendant, nous sommes avec le plus profond respect, Messieurs, vos humbles serviteurs.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HET NIEUWE VOETSTUK DER ST. SERVATIUS-BUSTE

IN DE KERK VAN DIEN HEILIGE TE MAASTRICHT.

In het Museum für „Kunst und gewerbe" te Hamburg, bevinden zich acht platen, onder het opschrift: „St. Servatius-Platten", die in den laatsten tijd de aandacht getrokken hebben.

Door tusschenkomst van den Heer A. J. A. FLAMENT, Rijksarchivaris in Limburg, werd ons een uittreksel van den gids des Museum's ter hand gesteld, waarin Dr. JUSTUS BRINCKMAN, conservator, het volgende mededeelt:

„Door eene aanzienlijke som, die de heer JACOB DAVID NEDDERMAN in 1883 aan het Meseum legateerde, werd de directie in staat gesteld aan te koopen acht zilveren platen, kunstvolle drijfarbeid, door een Maastrichtsch goudsmid in de eerste helft der XVe eeuw vervaardigd".

„Deze platen zijn in dik zilver gedreven en fijn geciseleerd en van den achterkant nog door kleinere stukken versterkt".

„Behalve de handen en de gezichten, is het overige in het vuur verguld; eenige roode vlekjes op de lippen, brengen Dr. BRINCKMAN tot de gevolgtrekking dat de naakte deelen met kleur overdekt waren".

Wijlen de heer J. HELBIG, een uitstekend kenner der Nederlandsche Kunst, geeft in zijn werk: *„La Sculpture et les Arts plastiques au Pays de Liége et sur les bords de la Meuse 1890"*

Digitized by Google

bldz. 142—146, eveneens een beschrijving en eene afbeelding van genoemde platen.

Omstreeks 1883, zoo verhaalde ons deze hooggeachte schrijver, was op zijn bureau verschenen eene koopster, zoo hij meende uit Antwerpen, die hem de acht platen, voor een niet te hoogen prijs aanbood en het was hem nog onverklaarbaar, zeide hij, dat hij niet onmiddellijk daartoe is overgegaan (1). HELBIG herkende aanstonds in de voorstelling op die platen de legende van den H. Servatius en gelet op de zoo juiste afbeelding der zich nog in de schatkamer bevindende sleutel en pelgrimsstok, kwam hij tot de gevolgtrekking, dat die platen uit Maastricht en zelfs uit een Maastrichtsch kunst-atelier afkomstig zijn.

In het beschrijven der episoden uit het leven van den Heilige, op de platen voorgesteld, komen beide schrijvers nagenoeg overeen.

Deze voorstellingen schijnen in hoofdzaak genomen te zijn uit de legenden der XIIIe en XIVe eeuw, die het leven van den groote Servatius in verzen en in proza vereeuwigd hebben, zooals JOCUNDUS, VAN VELDEKE enz.

Op de eerste plaat staat de roeping van St. Servaas tot Bisschop van Tongeren; overgave van den bisschopsstaf en van den mijter door een Engel, in tegenwoordigheid van een anderen Bisschop en van twee personen.

Op de tweede plaat ziet men onzen Heilige te Rome, — door gekanteelde muren voorgesteld —, waar hem de H.H. Apostelen Petrus en Paulus verschijnen; St. Servaas ontvangt den merkwaardigen St. Pieter-sleutel; daarbij zijn nog afgebeeld een Bisschop, verder een Kardinaal en een kanunnik met omhangenden pelsmantel.

De afbeelding van dezen sleutel evenals van den pelgrimsstok, is geheel overeenkomstig met de nog bewaarde voorwerpen.

Op de derde plaat is voorgesteld het ontspringen eener bron; een Engel brengt den drinkbeker.

Op de vierde plaat wordt St. Servaas op zijn terugkeer uit Rome door een troep Hunnen gevangen genomen en gebonden.

---

(1) Wijlen pastoor M. Willemsen heeft genoteerd, dat de platen verkocht waren aan het Hamburgsch Museum, nadat de firma Creusel uit Antwerpen ze gephotographeerd had. Die firma wist niets meer daaromtrent mede te deelen.

Digitized by Google

De gevangene wordt door een hemelsch licht omstraald en boven zijn hoofd zweeft een adelaar om den Heilige voor de zengende stralen der zon te beschutten. Als bewonderende toeschouwers zien wij twee koningsfiguren en een hofdienaar.

HELBIG meent in een der koningen Attila te herkennen, die volgens de legende door het aanschouwen van dit wonder tot bekeering zou zijn gekomen.

De vijfde plaat stelt voor de verdelging van een verslindenden draak; de menschenbeenderen rondom verspreid en de kinderen in biddende houding, wijzen op de menschenoffers en op de dankbaarheid der verlosten.

Zesde plaat. Het vertrek van St. Servaas uit Tongeren, medevoerend de lichamen zijner H.H. voorgangers. Op den achtergrond ziet men een der Romaansche oude torens der St. Servatiuskerk.

De zevende plaat geeft ons te aanschouwen den dood van onzen Heilige. Engelen voeren zijne ziel naar boven, andere Engelen dragen zorg voor zijn heilig lichaam.

HELBIG meent, dat men hierdoor zou hebben willen voorstellen de tooning der H.H. Relieken door Engelen en priesters.

De achtste plaat toont ons eene gebeurtenis na den dood van St. Servaas, n. m. een strooptocht in den wijngaard des Heilige, evenals de straf en de verlossing, door de offergaven der ouders, hunner wegens dien diefstal gestrafte kinderen.

Dit gebeurde in de St. Servatius-lei bij Coblenz even na den dood van Otto II, volgens de legende van Jocundus in de *Monumenta Germaniae Historica.*

OVEREENKOMST DER PLATEN MET EEN OUD ST. SERVATIUS-BOEKJE.

In de afdeeling „manuscripten" wordt op de „Bibliothèque Royale" te Brussel bewaard een klein boekje met 24 houtgravuren, later hier en daar met verf bestreken, eveneens voorstellende gebeurtenissen betrekking hebbende op het leven van den H. Servatius.

In zijne beschrijving van dit boekje, meent de vroegere conservator REULENS, dit werkje te mogen terugbrengen tot het begin der houtsneekunst op 't einde der XIVe eeuw en aarzelt hij niet te beweren, dat de schetsen door JAN VAN EYCK zouden vervaardigd zijn.

Digitized by Google

Uit de overeenkomst, die onze zilveren platen met het besproken pelgrimsboekje vertoonen, meent HELBIG te mogen afleiden, dat de vervaardiger der platen, 20 jaar later, de houtsneden als model zou hebben onder oogen gehad.

Wij hadden de gelegenheid het origineel St. Servatius-boekje te bezichtigen, doch moeten eerlijk bekennen, dat wij aarzelen de bewering van REULENS evenals die van HELBIG aan te nemen.

De voorstelling en ook de teekening zijn hier en daar niet slecht, doch op andere plaatsen weinig juist en zeer onbeholpen, vooral laten de gezichten veel te wenschen over.

Op perspectief en proportie is weinig of niet gelet en al valt er dan ook hier of daar eene kleine overeenkomst met schilderingen van JAN VAN EYCK waar te nemen, dan kan het geheel toch onmogelijk aan dien grooten, talentvollen schilder worden toegeschreven. De kleuren die met groote vlakken hier en daar zijn aangebracht, schijnen van lateren tijd te zijn en bederven de teekening.

In plaats van nu met HELBIG aan te nemen, dat de kunstvaardige zilversmid zich zou hebben geïnspireerd op die minder vaardige gravuren, zouden wij geneigd zijn juist het tegenovergestelde te beweren en aan te nemen, dat het rijke voestuk, met zijne heerlijke platen, het eerst bestaan heeft en dat de gravuren later vervaardigd zijn ten behoeve der pelgrims, niet door een artist als VAN EYCK, doch door een of anderen Maastrichtenaar, die het zijne heeft willen bijdragen tot de vereering van den H. Servatius en tevens zijne kunst winstgevend heeft willen maken.

DE BESTEMMING DER ST. SERVATIUS-PLATEN.

Ofschoon er, wat herkomst en bestemming der acht platen betreft, geen zekerheid bestaat, zou men toch met de reeds genoemde schrijvers, BRINCKMAN en HELBIG, als waarschijnlijk kunnen aannemen dat die platen uit Maastricht afkomstig zijn en gediend hebben als versiering, wel niet van een Reliquieënkast, zooals die schrijvers meenen, maar van een voetstuk der St. Servatius-buste.

Het is bekend dat in 1403 door Hendrik, hertog van Beieren, aan het St. Servatiuskapittel eene rijke buste geschonken werd.

Een document, nog in de schatkamer aanwezig en in de buste gevonden, luidt als volgt: „Anno a nativitate Domini MCCCC

Digitized by Google

tercio, mensis May die octava, reliquie presentis capitis beati Servatii Episcopi translate fuerunt ad opus istud, fabricatum in honorem ejusdem, presentibus ibidem dominis Henrico de Bylant, preposito, et Everardo de Reys, decano, ac aliis.... canonicis residentibus ecclesie beati Servatii memorati (1).

„In het jaar O. H. MCCCCIII, den achtsten dag der maand Mei, zijn de overblijfsels van dezen schedel des H. Servatius in dezen houder, te zijner eere vervaardigd, overgebracht, in tegenwoordigheid van de Heeren HENDRIK VAN BYLANDT, proost, en EVERARD VAN REYS, deken en anderen.... resideerende kanunniken van genoemde St. Servatius-kerk".

Dit stuk bewijst derhalve dat er in 1403 eene St. Servatius-buste bestond.

Wanneer nu handschriften, zooals COLLETTE uit de 18e en HEIJLERHOFF uit het begin 19e eeuw ons mededeelen, aangeven, dat het geschenk van den Hertog van Beieren de toen bestaande busten van andere Heiligen in vorm en rijkdom verre overtrof, dan zal men toch wel kunnen aannemen dat bij dat borstbeeld ook een voetstuk behoord heeft en zou er dan iets tegen zijn verder te veronderstellen dat de nog te Hamburg bewaarde platen als versiering van dat voetstuk hebben gediend?

De stijl der platen verraadt de XVe eeuw, zoodat haar ontstaan heel goed tot 1403 kan worden teruggebracht; ook de vorm en de afmetingen zijn geheel en al geschikt tot het samenstellen van een achtzijdig voetstuk met vier grootere (16 c.m.) en vier kleinere kanten (14 c.m.).

Bij de belegering en inname van Maastricht op 29 Juni 1579 door Parma ging de bekende buste voor een groot gedeelte verloren, de Reliquie echter bleef bewaard. Op last en door de vrijgevigheid van Parma, werd het ontbrekende aan het nog bewaarde toegevoegd.

Het wapen op den achterkant der buste aangebracht, strekt ten getuige (2). De catalogus der Reliquieën in de schatkamer

---

(1) Fr. Bock et M. Willemsen, *Antiquités sacrées, conservées dans les anciennes collégiales de S. Servais et de Notre Dame à Maestricht*, pag. 218 et LXX.

(2) Het wapen van Alexander Farneze, Hertog van Parma, is: 1 en 4 van goud met 6 leliën van azuur, 2 en 3 gedeeld: 1 van keel met zilveren dwarsbalk,

Digitized by Google

der St. Servatius-kerk bewaard en opgemaakt in 1677 onder deken LIPSEN, spreekt ook van deze buste, die eene andere vervangen heeft. Op datzelfde tijdstip bevond zich eveneens in de schatkamer een voetstuk van buitengewone schoonheid; en heel juist merkt de opsteller van genoemden catalogus op, dat er een duidelijk verschil van stijl bestaat tusschen het voetstuk en de buste, die van jongeren datum is; want het voetstuk is in gothischen vorm, terwijl de buste tot het renaissance tijdperk behoort en zeer begrijpelijk, door een schrijver van 1677, als „modern" wordt betiteld.

Zoo ten minste laat zich verklaren de volgende zinsnede uit boven genoemden catalogus: „crederem tamen pedem dicti operis adhuc esse antiquae ac primae statuae, propter miram operis elegantiam et a moderno capitis opere manifestam discrepantiam" (1). Dat is: „ik zou echter gelooven, dat het voetstuk van dit werk nog van de oude en eerste buste is, wegens de wonderlijke bevalligheid van het werk en de duidelijke afwijking van het moderne werk van het hoofd".

VAN HEYLERHOFF, die in 't begin van 1800 geschreven heeft, spreekt ook over een voetstuk in de volgende bewoordingen: „Ejus basis, praeteriti saeculi initio, ornata fuerat repraesentatione vitae Sti Servatii, in laminis argenteis, insigni arte caelatis a celeberrimo hujus civitatis opifice Weery; jam sunt distractae" (2):

„Het voetstuk was in het begin der vorige eeuw (n.m. 1700) versierd met voorstellingen uit het leven van den H. Servatius, op platen van gedreven zilver uitgevoerd op eene buitengewone kunstvolle wijze door WEERY, een zeer beroemd goud- en zilversmid dezer stad; deze platen zijn nu echter verloren".

Het is dus niet gewaagd aan te nemen, dat de acht platen, thans nog te Hamburg bewaard, gediend hebben tot versiering van een voetstuk voor de St. Servatius-buste en omtrent 1400 te Maastricht werden vervaardigd, dat deze platen, evenals het voet-

---

2 van azuur met een rechter schuinbalk van goud; op dit wapen staat in het derde kwartier deze schuinbalk in het rechtergedeelte tegen de gewone afbeelding en wapenverdeeling in.

(1) Fr. Bock et M. Willemsen, Opere citato, pag. LXX.

(2) ibidem, pag. 220.

Digitized by Google

stuk in het jaar 1677, bij het opmaken van genoemden catalogus nog bestonden en pas in de XVIIIe eeuw zijn weggeraakt.

Zou men niet verder kunnen aannemen, dat de kanunniken van 1700, onder den invloed van den toen heerschenden kunstsmaak, het voetstuk, dat denkelijk uit massief zilver bestond, hebben versmolten en de platen verkocht om zoodoende in staat te kunnen zijn, den kunstenaar WERY, een zoon der stad, in de gelegenheid te stellen een nieuw en meer in den smaak vallend voetstuk te maken (1)?

Zoo zou het eenigszins te verklaren zijn, dat deze platen, tot vóór eenige jaren, in eene private collectie bewaard zijn gebleven.

BEWIJSGRONDEN DAT DE GEHEELE ST. SERNATIUS-BUSTE, OOK HET AANGEZICHT OF DE KOP, UIT DE XVIe EEUW DATEERT.

Bij gelegenheid dat de St. Servatius-buste zich bevond op de Tentoonstelling te Aken in 1907 (afdeeling van kerkelijke kunst) werd zij door den heer WITTE, goudsmid en kunstdrijver aldaar, aan een nauwgezet deskundig onderzoek onderworpen.

Toen is de heer WITTE tot de ontdekking en het besluit gekomen, dat de geheele buste, n. m. borststuk, gezicht en mijter, uit *koper* vervaardigd is. (Men had tot nu toe gemeend dat het aangezicht of de kop van zilver was).

Enkel eene plaat, als schedeldeksel dienend en zich binnen, onder den mijter bevindend is van in het vuur verguld zilver.

Een verder onderzoek heeft duidelijk gemaakt, dat *alle* de uit

---

(1) Le ciseleur WERY. — Nous citerons encore un artiste qui vivait à la même époque (18e siècle), le ciseleur Wery, que l'on ne doit pas confondre avec le professeur d'architecture à l'académie de Bruxelles, du même nom, cité par Immerzeel dans sa biographie des artistes néerlandais. Wery qui était établi à Maestricht exécuta entre autres travaux, pour l'église de Saint-Servais, un soubassement en argent qui supportait le buste mitré de Saint-Servais, orné de figures, ainsi que plusieurs chandeliers d'autel qui existent encore et deux grands candelabres en cuivre qui sont placés à l'entrée du choeur. A la maison des orphelins catholiques on conserve de lui une ciselure en argent, représentant une place publique, ornée d'un obélisque et de figures. (*Miscellanées artistiques* par Arnaud Schaepkens dans: *Annales de l'académie d'archéologie de Belgique*, tom. XX, pag. 364, 1863).

Onlangs werden voor het oudheidkundig museum te Maastricht aangekocht twee, in zilver gedreven medaljons, voorstellende de H. Maagd en den Engel Gabriël en voorzien van de keuren met de Maastrichtsche ster en de letter W. —

Digitized by Google

koper bestaande deelen afkomstig zijn uit eenzelfden tijd en wel uit het einde der XVIe eeuw.

Bijzonder toonen dat aan: de eigenschap van het koper, dat in alle deelen van dezelfde kwaliteit is; de krachtige, bijzonder aan die periode eigene bewerking der haarpartijen, vooral der haarlokken; en verder het juist passen van den hals in den halsdoek of de amikt.

Bij nauwgezet onderzoek van het ruwe plaatkoper aan den binnenkant der verschillende deelen, zal men gemakkelijk bemerken dat het koper overal hetzelfde karakter draagt van eene zelfde primitieve bewerking.

De haarpartijen die men aantreft op het zilverplaatje, dat nog onder den mijter aanwezig is, zijn geheel anders en wel veel fijner en verraden eene geheel andere technische bewerking dan de lokken van hoofd- en baardhaar.

Daarbij komt nog dat de op de zilveren plaat gedrevene haren hoegenaamd niet passen bij de haren op het hoofd van koper, wat toch zonder twijfel wel het geval zou zijn, indien deze beide bewerkingen van dezelfde hand en uit hetzelfde tijdperk waren.

Daarenboven is het zeer opvallend dat het voornaamste gedeelte der buste d. i. het aangezicht uit koper vervaardigd is, terwijl het kleine zilverplaatje uit gedreven zilver bestaat.

Volgens de meening van den heer WITTE is dit kleine schedelstuk afkomstig van de oude buste door HENDRIK VAN BEIEREN geschonken. Dit stuk diende tot beveiliging der Reliquie en is in 1579 bewaard gebleven of gered geworden.

Ook dient men te bemerken, dat het hoofd uit verschillende deelen is ineen gezet, zoodat het gezicht werd gevormd door twee in het midden saamgevoegde platen, waardoor de soldeernaat, op eene minder sierlijke wijze over voorhoofd, neus, mond en kin loopt.

Tot nu toe werd meestal aangenomen dat geheel het hoofd der buste uit de XVe eeuw afkomstig was. Dit mag echter, wegens de bovenaangehaalde bewijsgronden, terecht in twijfel getrokken worden.

HET NIEUWE VOETSTUK DER ST. SERVATIUS-BUSTE.

Ofschoon het nog bestaande houten voetstuk bruikbaar was, was het toch in geenen deele in overeenstemming met de rijke

Digitized by Google

buste en zeer zeker niet waardig genoeg om het hoofd van den H. Servatius te dragen, dat kostbare overblijfsel van een der meest bekende Heiligen, de roem en de kroon der stad Maastricht, aan wiens verheerlijkt graf en vereering deze stad hare opkomst en grootheid in vervlogene eeuwen dankte.

Het was dus eene alleszins prijzenswaardige gedachte om een nieuw voetstuk te laten vervaardigen, waarin de trouwe nabootsingen der te Hamburg bewaarde platen konden worden aangebracht.

Dit nu is geschied.

Op aanraden en door toedoen van Jhr VICT. DE STUERS werd door het Nederlandsch Gouvernement aan de Duitsche Regeering toestemming gevraagd om de bekende platen te mogen reproduceeren, waartegen de directie van het Museum zich aanvankelijk verzette, uit vrees dat aan die hooggewaardeerde kleinodiën ook maar de minste beschadiging zou kunnen worden aangebracht.

Nadat die toestemming was gegeven, werd eene trouwe reproductie uit zilver in het vuur verguld, onder leiding van den heer B. WITTE, goudsmid van het Akensche stift, van den H. Stoel en der Apostolische paleizen, verkregen.

Het nieuwe voetstuk werd vervaardigd eveneens volgens de plannen van reeds genoemden goudsmid, in wiens gunstig bekende ateliers ook de verdere arbeid verricht werd, nadat de goedkeuring was verkregen der heeren Jhr VICT. DE STUERS en Dr P. J. H. CUYPERS, aan wiens medewerking eveneens veel te danken is.

Dit voetstuk bestaat uit een achthoek van verguld koper, waarin de trouw nagebootste platen op kunstvolle wijze zijn aangebracht.

Tusschen ieder paar platen bevinden zich drie gekoppelde kolommetjes, op wier sierlijke kapiteeltjes eene rijke kroonlijst rust, à jour bewerkt en vooruitspringend op een bruinrood geëmailleerden achtergrond.

Onder de platen loopt een spreukband, waarop, in een Latijnsch opschrift — dat wij aan den oud-conservator der schatkamer van St. Servaaskerk P. SCHMEITZ, thans pastoor te Venray, danken — de herkomst en de geschiedenis van het voetstuk aldus wordt vermeld: „† In honorem Beati Servatii, providentibus R. adm. D. L. H. A. Sevriens decano aedituisque Servatianae Basilicae,

Digitized by Google

cives trajectenses hoc fulcrum corruscans antiquorum ad instar toreumatum anno Verbi incarnati MCMVIII confici curaverunt":

† „Ter eere van den H. Servatius, door de zorgzame bemoeiingen van den HoogEerw. Heer H. L. A. SEVRIENS, deken, en der kerkmeesters van de St. Servatius basiliek, hebben de burgers van Maastricht dit schitterend voetstuk, in navolging van oude gedrevene platen, in het jaar na de geboorte onzes Heeren MCMVIII laten vervaardigen".

Daarboven bevindt zich eene sierlijke hollijst, evenals de hooger aangebrachte bezet met acht groote steenen, topazen en bergkristallen, in rijke omvatting, waartusschen zich bevinden nog 24 kleinere steenen of cabochons, n.m. afwisselend jaspis, amethist en bergkristal.

In den geprofileerden bovenrand tusschen voetstuk en buste prijken de volgende geëmailleerde wapens:

Van den toeschouwer links, het wapen van het Roomsche Duitsche Rijk, ter herinnering aan de waardigheid van het St. Servaas-kapittel namelijk een vrij rijks-kapittel: in goud de enkele adelaar van sabel, gebekt en geklauwd van goud, getongd van keel (rood);

rechts in een veld van keel de zilveren St. Servatius-sleutel, als wapen van het kapittel;

links op den hoek het wapen van het Prins-Bisdom van Luik, daar de Prins-Bisschop medeheer van Maastricht en Kerkelijk opperhoofd was: in keel een gouden peron, eindigende in een pijnappel overtopt van een kruis eveneens van goud;

op den hoek rechts het wapen van den Hertog van Brabant eveneens als medeheer van Maastricht en tevens als door den Keizer aangestelden bewaarder en handhaver der privilegiën van bovengenoemd kapittel: 1 en 4 (Brabant) in sabel (zwart) een leeuw van goud, getongd en genageld van keel; 2 en 3 (Limburg) in zilver een leeuw van keel met gespleten en gekruisten staart, getongd van azuur (blauw), genageld en gekroond van goud;

aan den achterkant rechts, het oude Beiersche wapen, zooals het gevoerd werd door Hertog Hendrik van Beieren, fuselé of gespitsruit van azuur en zilver, die de schenker van eene vroegere buste was, als bewijs van dankbaarheid voor eene, door den H. Servatius, verkregene genezing;

Digitized by Google

aan den achterkant links het wapen van Frankrijk, zooals het was onder Lodewijk XI, die hierbij in aanmerking komt, als stichter der zoogenaamde koningskapel, door hem gebouwd ter herinnering aan bovenvermelde genezing voor een zijner moederlijke voorouders verkregen: in azuur drie heraldische leliën van goud;

in het midden rechts het wapen van het aartsbisdom Keulen, nl.: in zilver een kruis van sabel, wijl de aartsbisschop van Keulen, tevens kanselier van het Duitsche Rijk en metropolitaan van den Luikschen kerkvoogd, mede door den Keizer was aangesteld als bewaarder en handhaver der privilegiën van het kapittel, evenals de reeds bovengenoemde Hertog van Brabant en de Hertog van Gulik, wiens wapen: in goud een leeuw van sabel, getongd en genageld van keel, aan den achterkant links is aangebracht.

Aan den Rijksarchivaris A. J. A. FLAMENT, die zich de moeite getroostte voor de opsporing en beschrijving dier wapens, brengen wij hiervoor onzen oprechten dank.

Op het voetstuk door acht draken getorscht, in den stijl der XVe eeuw sierlijk samengesteld, verheft zich goed passend de XVIe eeuwsche buste, die eveneens eene noodzakelijk geworden vergulding en verzilvering onderging en waarin de ontbrekende steenen werden bijgezet. Op den voorkant des mijters bevinden zich vijf, op den achterkant vier dubbelstukken (cabochons-doubletten). Deze dubbelstukken bestaan uit twee in het midden saamgevoegde deelen; het eene deel is halfrond (cabochon) geslepen, het bovendeel eenvoudig kantig geslepen

Verder bevinden zich op den mijter een oud geslepen bergkristal, een kristal met gekleurden ondergrond en eene oude amethist.

De overige steenen zijn ronde en ovale cabochons: amethist, chrysopras, chrysoliet, malachiet, rozen kwarts, kornalijn, granaat; verder kantig geslepen: amethist, bergkristal, topaas en rooktopaas.

Aan de afhangende slippen zijn nieuwe steenen ingezet, namelijk ronde cabochons: amethist, granaat en chrysopras.

Op het borststuk aan den voorkant bevinden zich nog een groote oude saffier als cabochon geslepen, en twaalf oude cabochons, gedeeltelijk dubbelstukken (doubletten).

Al de overige steenen zijn ook hier eveneens bijgevoegd.

Aan den achterkant van het borststuk ziet men het boven-

Digitized by Google

beschreven wapen van Parma en zes oude steenen, gedeeltelijk dubbelstukken (doubletten).

Al de overige steenen zijn nieuw.

In het geheel is de buste versierd met honderd zes en vijftig steenen; bij de laatste restauratie werden de honderd en twaalf onechte door nieuwe echte steenen vervangen.

Het geheel maakt een aangenamen blijvenden indruk en is een kunstwerk dat na eeuwen nog zal gewagen van den kunstzin en de vrijgevigheid van het Maastricht van heden.

M. RUTTEN, Rector.

Digitized by Google

I.

II.

Digitized by Google

Digitized by Google

III.

IV.

Digitized by Google

Digitized by Google

V.

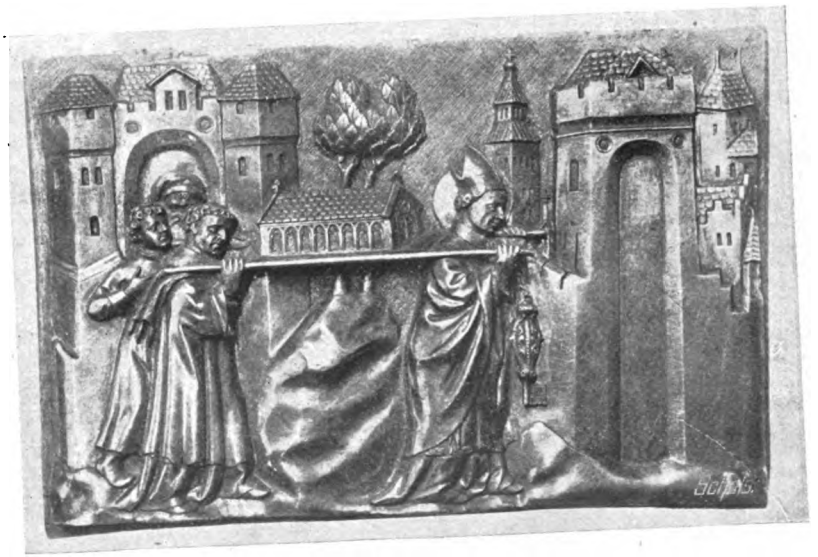

VI.

Digitized by Google

Digitized by Google

VII.

VIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

MÉLANGES.

I. UIT BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN.

1. Jos. Braun S. J., *Die belgischen Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte des Kampfes zwischen Gotik und Renaissance.* Freiburg i/Br. Herder, 1907. XII en 208 bladz. met 73 afb., 8°.

Deze goed gedocumenteerde studie bevat blz. 182—186, de bouwgeschiedenis en eene beschrijving van de voormalige Jezuïetenkerk in de Breedestraat te Maastricht, welke. thans tot een theater verbouwd is. Bij de beschrijving is de plattegrond der kerk gevoegd; de schrijver zegt ervan, dat het deze Jezuïetenkerk is geweest, „bei welcher der sog. belgische Barock zum erstenmal zur Anwendung kam".

In nota 1 blz. 182 worden ook eenige bijzonderheden vermeld omtrent de thans verdwenen Jezuïtenkerk te Roermond.

2. G. Brom. *De tegenpaus Clemens VII en het bisdom Utrecht.* — Studie in de *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch genootschap (gevestigd te Utrecht).* Deel XXVIII, Amsterdam Johannes Müller. 1907. blz. 1—102. 8°.

Aan de hand van gegevens uit het Vatikaansch archief tracht de schrijver een zooveel mogelijk nauwkeurig en volledig antwoord te geven op de vraag, welke in de eerste jaren van het Westersch schisma de toestand in ons vaderland was. Komt eerst en vooral de houding van het bisdom Utrecht ter sprake; die

Digitized by Google

van het bisdom Luik, waartoe bijna heel Noord-Brabant en Limburg behoorden, wordt toch ook behandeld, daar de gebeurtenissen in beide bisdommen nauw met elkaar in verband stonden.

De slotsom van het scherpzinnig onderzoek is, dat de tegenpaus Clemens VII, ondanks al de daartoe aangewende pogingen, noch door het Utrechtsche bisdom noch door het Luiksch is aanvaard en dat beiden het hielden met den paus die te Rome zetelde.

Onder de talrijke bijdragen is er eene, welke eenige bijzonderheden bevat voor de geschiedenis der stad Roermond (n° XXIII, blz. 99—100). Het is een gunstbrief van 17 Nov. 1390, door paus Bonifacius IX, naasten opvolger van Urbanus VI, verleend aan de stedelijke overheid van Roermond. Deze krijgt daardoor het noodige verlof, om ter wille van de veiligheid der stad de kapel van de H. Catharina over te brengen in het nieuw begijnhof binnen de stadsmuren. Deze kapel, welke buiten de muren gelegen was, had nog geen twee jaar geleden bij een aanval der Franschen en aanhangers van Clemens VII groot gevaar voor de de stad opgeleverd. Uit vrees voor een aanstaand beleg hadden de Roermondenaars het begijnhof en de voorsteden afgebroken, maar aan de kapel van het begijnhof, die toegewijd was aan de H. Catharina, hadden zij de hand niet durven slaan. Wel hadden zij in overleg met hertog Willem van Gelderland het gebouw ondergraven en gestut met houten balken, die in tijd van gevaar verbrand of anderszins verwijderd moesten worden, om zoo het geheel te doen instorten. Een merkwaardige krijgskundige voorzorgsmaatregel voor dien tijd!

3. Ant. de Beatis. *Die Reise des Kardinals Luigi d'Aragona durch Deutschland, die Niederlande, Frankreich und Oberitalien, 1517—1518.* Uitgegeven door Ludwig Pastor in de *Erläuterungen und Ergänzungen zu Janssens Geschichte des Deutschen Volkes.* Deel IV, Afl. 4. Freiburg i/Br., Herder, 1905, VIII en 186 bladz.

Deze merkwaardige reisbeschrijving, welke een schat van kostbare gegevens bevat voor de toestanden in Duitschland en der Nederlanden op den vooravond der Hervorming, werd opgesteld door den Italiaan Antonio de Beatis, secretaris en reisgezel van den Kardinaal Lodewijk van Aragon. Deze had op zijne groote

Digitized by Google

reis van 1517—1518 ook de Nederlanden bezocht, doch in onze provincie had alleen de stad Maastricht de eer genoten van den hoogen bezoeker binnen hare muren te mogen ontvangen. Den 2 Juli 1517 kwamen de reizigers van uit Aken 's avonds te Maastricht aan en den volgenden dag vertrokken zij weer om te Diest het middagmaal te gebruiken. Het bezoek was dus kort geweest, toch had de secretaris de gelegenheid gehad om het een en ander aan te teekenen. Wij laten hier de kleine beschrijving van de stad volgen in den oorspronkelijken door Pastor op blz. 110 gepubliceerden tekst en voegen de vertaling er naast:

Da Aquisgrana ne andammo ad annoctare ad Trajecto che è distante quactro miglia.

Trajecto è villa murata ben grande, et quantunche le case siano de fazziate tucte lignee, son tanto ben lavorate et grandi, che fanno un bel vedere et dentro son commodissime. Le strate sono assai larghe et ben silicate; piazze bellissime. Per mezzo dicta terra passa un fiume che se dice Mosa, di bona larghezza et navigabile da XXV miglia totesche verso Burgugna, donde nasce, in fine ad Olanda, dove intra nel Rheno. Sopra la dicta Mosa è un bel ponte di pietra; et quantunche dicta terra sia del Re Catholico come signore di Fiandre, dal decto ponte in lla el temporale et spirituale è del vescovo di Liegio, et tucta la villa insieme est Leodiensis diocesis. Et la ecclesia magiore che è fundata sopra una bella piazza passato il decto ponte

Van Aken gingen wij om te overnachten naar Maastricht, dat op vier mijlen afstand gelegen is.

Maastricht is nog al een groote versterkte stad, en ofschoon de gevels der huizen geheel van hout zijn opgetrokken, zijn deze toch zoo goed afgewerkt en groot, dat ze een schoon gezicht opleveren en van binnen zeer geriefelijk zijn. De straten zijn zeer breed en goed geplaveid; de pleinen zijn zeer schoon. Midden door genoemd land stroomt eene rivier, de Maas genoemd, welke eene flinke breedte heeft en bevaarbaar is XXV Duitsche mijlen stroomopwaarts naar den kant van Bourgondië, waar ze ontspringt, en stroomafwaarts tot in Holland, waar ze in den Rijn valt. Over de gezegde Maas ligt een schoone steenen brug; en alhoewel voornoemd land aan den Katholieken Koning als heer der Nederlanden toebehoort, zoo is toch van af genoemde brug verder op het

Digitized by Google

sub vocabulo Sancti Gervasii (1) è grande et assai bella. Tiene un choro molto relevato, sopto il quale è una bella capella in volte con sue colonne di pietre che sono in quelle parte, dove è reposto il corpo del predicto San Gervaso. Dentro il decto choro è un cereo lavorato tanto variamente con arte mirabile et grandissimo, che non ne ho visto mai il più bello nè simile.

tijdelijke en het geestelijke van den bisschop van Luik en behoort de geheele stad te zamen tot het Luiker diocees. En de hoofdkerk, die gebouwd is op een schoon plein, (waar men aankomt) wanneer men genoemde brug is overgegaan en den naam draagt van Sint Servatius, is groot en zeer schoon. Zij heeft een zeer verhoogd koor, waaronder zich eene schoone kapel (crypta) bevindt met gewelven en kolommen van steenen, welke in die streken voorkomen, in die kapel rust het lichaam van den bovengenoemden Sint Servatius. In het genoemd koor staat eene waskaars, die zoo afwisselend met wonderbare en zeer groote kunst bewerkt is, dat ik er nog nooit een schoonere noch een gelijke gezien heb.

4. L. Van der Essen, *Etude critique et littéraire sur les vitae des Saints Mérovingiens de l'ancienne Belgique.* Leuven, Bériotstraat, 36. 1907. XX en 447 blz. 8°.

Talrijk zijn de Heiligen uit het Merovingisch tijdperk, wier vereering in onze provincie verspreid is. Deze studie, welke een kritisch onderzoek hunner levensbeschrijvingen tot voorwerp heeft, is daarom voor ons van bijzondere beteekenis. Het zou mij te ver voeren, wanneer ik voor elken Heilige afzonderlijk het resultaat aangaf, waartoe de schrijver gekomen is.

In menig geval immers is het van dien aard, dat het niet aan-

(1) De schrijver heeft zich hier vergist. De H. Gervasius was den Italiaan blijkbaar beter bekend.

Digitized by Google

gegeven kan worden zonder de uiteenzetting der motieven, die den schrijver ertoe gebracht hebben. Genoeg zij het te vermelden, dat men er studies in aantreft over de levensbeschrijving van de volgende Heiligen uit de Officia Propria van het Roermondsch bisdom:

H. Gertrudis,	blz. 1—14.
H. Lambertus,	„ 20—53.
H. Hubertus,	„ 53—70.
H. Trudo,	„ 91—96.
H. Remaclus,	„ 96—105.
H. Wiro, H. Plechelmus, H. Otgerus,	„ 105—109.
H. Hadelinus,	„ 120—136.
H. Theodardus,	„ 135—143.
H. Monulphus,	„ 162—167.
H. Gondulphus,	„ 167—168.
H. Domitianus,	„ 168—172.
H. Oda.	„ 191—197.
H. Aldegundis,	„ 219—231.
H. Amandus,	„ 336—349.
H. Willibrordus,	„ 427—434.

Zoo als men uit bovenstaande lijst ziet, vindt men er ook een critisch onderzoek der levensbeschrijving van een aantal Maastrichtsche bisschoppen. Dat de kwestie van den Maastrichtschen bisschops*zetel* hierbij ter sprake kwam, lag voor de hand.

Ik acht het niet van belang ontbloot hier de aandacht te vestigen op de zienswijze van den schrijver, welke door een aantal gezaghebbende geleerden in België gedeeld wordt.

Volgens hem was de H. Monulphus de eerste bisschop, welke zijne residentie van Tongeren naar Maastricht verplaatste. Ook de opvolgers, welke geen eigenlijke vaste residentieplaats hadden, vertoefden er meestal en daardoor gebeurde het, dat zij zich Maastrichtsche bisschoppen noemden of lieten noemen, terwijl *hun eigenlijke officieele titel bisschop van Tongeren bleef*. Later gingen de H. Hubertus en zijn opvolgers resideeren te Luik, ook dan nog blijft de officieele titel van bisschop van Tongeren voort-

Digitized by Google

bestaan tot aan de XIe eeuw. Eerst sinds dien tijd komt de titel van bisschop van Luik uitsluitend voor: een gevolg van de langdurige residentie der bisschoppen in die stad.

Hij eindigt zijn betoog met de volgende woorden, blz. 39: „Malgré la résidence temporaire ou habituelle des évêques à „Maestricht ou à Liége, il n'a pas existé, avant le Xe siècle, „d'autre *siège* épiscopal que celui de Tongres". Deze woorden zijn een citaat uit Balau's verdienstelijk werk over de Luiksche middeleeuwsche geschiedbronnen (1). Hier is echter nog bijgevoegd: „que la prescription seule a fixé à Liége le siège de nos évêques".

Uitgaven der Belgische en Nederlandsche historische instituten te Rome.

Van veel belang voor de geschiedenis van ons gewest zijn de publicaties der Belgische (2) en Nederlandsche (3) historische instituten te Rome. De leden ervan houden zich hoofdzakelijk onledig met de studie en uitgave van het overrijk materiaal, dat het Vatikaansch archief voor de geschiedenis van België en Nederland bevat.

Daar in vroegere tijden onze provincie bijna geheel tot het bisdom Luik behoorde, zijn de uitgaven van het Belgisch instituut voor ons van bijzonder belang. Ik meen daarom de aandacht van de beoefenaars onzer lokaalgeschiedenis te moeten

---

(1) L. Balau, *Les sources de l'histoire de Liège au moyen âge. Etude critique.* Bruxelles. 1903. p. 8.

(2) Het *Institut historique belge* werd door de Belgische Regeering opgericht in 1902 en aan het hoofd er van werd geplaatst de onvermoeibare geschiedvorscher Dom Ursmer de Berlière, een Benedictijn van Maredsous. Deze is sinds 1907 vervangen door den bekenden hoogleeraar in de geschiedenis aan de Luiksche Universiteit, God. Kurth.

(3) Het *Nederlandsch Historisch Instituut te Rome* vormde zich, nadat in 1904 de bekwame Dr. Gisb. Brom en Dr. J. A. F. Orbaan door de Nederlandsche Regeering naar Italië gezonden waren om in de archieven en bibliotheken aldaar een onderzoek in te stellen naar Archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland. In 1906 werd Dr. Brom tot directeur aangesteld en sinds Mei 1907 is de zetel van het instituut gevestigd te Rome, Via Federico Cesi 72 IV.

Digitized by Google

vestigen op de volgende werken, waarvan de uitstekend ingerichte inhoudstafels talrijke namen bevatten van Limburgsche geestelijken en edelen, van Limburgsche kerken, kloosters en kapittels, aangaande welke meestal tot dusverre onbekende bijzonderheden medegedeeld worden.

5. D. URSMER BERLIÈRE. *Inventaire analytique des „libri obligationum et solutionum" des Archives Vaticanes.* Rome-Brugge-Parijs, 1904, XXVII en 315 blz. 8°. Dit eerste werk betreft de vier Zuid-Nederlandsche bisdommen Kamerijk, Luik, Therouaan en Doornik, en gaat van 1296 tot 1548.

6. D. URSMER BERLIÈRE. *Suppliques de Clément VI, (1342—1352), Textes et Analyses.* Rome 1906. *Inst. hist. belge*, XL en 953 blz., 8°. Dit werk is het eerste deel der serie: *Analecta Vaticano-Belgica. Recueil de documents concernant les anciens diocèses de Cambrai, Liége, Thérouanne et Tournai.* Weldra zal van de hand van denzelfden schrijver volgen: *Suppliques d'Innocent VI (1352—1362).* Intusschentijd heeft deze nog uitgegeven:

7. *Inventaire analytique des Diversa Cameralia des Archives Vaticanes (1389—1500) au point de vue des anciens diocèses de Cambrai, Liége, Thérouanne et Tournai.* Rome 1906. *Inst. hist. belge*, X en 328 blz., 8°.

8. A. FAYEN. *Lettres de Jean XXII. Textes et Analyses. Tome I (1316—1324).* Rome-Brussel-Parijs, 1908. LXIX en 755 blz. 8°. Dit werk is het tweede deel der serie *Analecta Vaticano-Belgica* en zal weldra gevolgd worden door een tweede stuk (1323—1334), dat reeds ter perse is.

De heer FIERENS bereidt eene uitgave voor der brieven van Benedictus XII.

9. DR. GISB. BROM. *Archivalia in Italië, belangrijk voor de geschienis van Nederland. Eerste deel. Rome. Vaticaansch Archief. Eerste stuk.* 's Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1908. XXX en 464, gr. 8°.

Digitized by Google

Deze eerste uitgave van het Nederlandsch Historisch Instituut verscheen als n° 2 in de kleine serie der Rijks geschiedkundige publicatiën en bevat reeds 1295 nummers van een gedetailleerden catalogus, die vervaardigd wordt hoofdzakelijk met behulp der reeds bestaande oude inventarissen en nieuwere catalogi. De Nederlandsche bescheiden worden dus niet afgedrukt of geëxcerpeerd maar na korte en voldoende vermelding van den zakelijken inhoud zoo beschreven, dat zij gemakkelijk teruggevonden en op aanvrage in afschrift kunnen genomen worden. Bij het doorbladeren — het tweede stuk, dat reeds ter perse is, zal eerst de passende naam- en zaakregisters brengen — viel ons het groot aantal stukken op, dat op onze provincie betrekking had.

W. Goossens.

II. UNE LETTRE DE GUILLAUME LINDANUS,

Évêque de Ruremonde,

au magistrat de Venlo, du 10 Mars 1574.

Guillaume Lindanus ou van der Lindt, homme de beaucoup d'érudition, défenseur intrépide de la Foi et de l'Eglise Catholique, et qui par sa parole, ses écrits et sa volonté inébranlable, sut résister aux ennemis de l'Eglise et du Roi, fut nommé évêque de Ruremonde par Philippe II et fut sacré à Bruxelles le 4 Avril 1563 où il résida. Il eut bien de luttes avec le magistrat de Ruremonde, sa résidence qui était favorable à l'hérésie et contre lequel, en 1575, il adressa un libelle de plaintes au Mambour ou officier de la Cour de Gueldre à Ruremonde.

L'année précédente il adressa le 10 mars une requête au magistrat de Venlo, dans laquelle il se plaignit de l'excitation des esprits et de l'infidélité de son temps et demanda la permission de pouvoir s'établir pour un certain temps avec sa maison et ses domestiques dans le couvent Trans-Cedron pour y jouir d'un certain repos.

Cette requête que nous avons trouvée parmi les archives

Digitized by Google

provenant de la cour de Venlo et se trouvant aux archives de l'Etat dans le Limbourg à Maestricht, porte cette adresse: *Den Vermoeghende, achtbare, wyse Heeren Borghemeester ende schepen der stede*

Venloo.

Vermoeghende, eersame, wyse Heeren ende goede frunden, Na alle behoirlyke gebydinghe, laeten wy, U. L. weten, hoe dat wy overlegghende den ghevaerlyken loop ende oprurighe gheesten ende d'ontrouwe herten desers teghenwordighen tyts, van rade syn ons elders te vertrecken; om sekere groote ende ghewightighe saken hebben daerom desen onsen denaer aen U. L. gesonden, om te weten oft wy met uwen beliefven souden moeghen comen voer eenen corten tyt lanck teghen half vasten met ons huisgesin in die woeninghe des cloosterkens Cedron binnen deser Stadt; begheerende dat men ons die plaetze daer gereedt ende ledigh make, Want wy nu hedt meeste deel onzers Bibliothece ende study (waer in hedt beste deel ons ellendighs levens gelegen is) hier voer ghesonden hebben, om gherustelycker ende vreetsamelyker het eindeken ons corts ende onsekers levens tot dienste onzers Heeren Goidts almachtich te moeghen volbrenghen.

Hier in ons gunstich wesende (soe wy in alle manieren op U. L. betrouwen) selt niet alleen ons groote vrundtscap ende behoirlyke naburscap betoenen: maer oeck onzen aldergenadichsten heeren den Coninck van Spaengen sonderlinghen aengenamen dienst bewysen, Alsoe ons uit den hove van Brussel gepresenteert wordt onze betalinghe onzers pensions van Spaengien te bewysen van Conincx weghen aen syne Rentmeesters hier in syn Gelderlandt, Venloo ende Nymeghen, om ons te beter ende sekerlycker bystandt te duen om ons ampt in behoirlyker manieren te moeghen volbrenghen.

Wy syn trouwen van verscheiden Jonckeren ende Heeren versocht om ons by hem in tyts te vertrecken: maer souden liefver onze ellendighe schaepkens Christi soe na by der handt blyfven tot alle behulpicheit ende vaderlyke bystant, soe veel ons sonder sekere frevelheit ofte temeriteit moeghelyk wesen soude.

Hier op andtwoorde te verwachten hebben wy onzen dinaer

Digitized by Google

bevolen alhier te vertuven, begherende corte ende ghuede ant woorde.

Vaert wel in Christo Jesu,
die u allen beware in synder va-
derlyke genade welvarende.

Tot Remunde den X Marty a° '74.

Alle tydt E. L. zeer in Christo Jesu gedienstigh
Wilhel. Damasi van der Lindt
Epūs Ruremundensis.

Nous n'avons pas trouvé la réponse du Magistrat de Venlo, ni si l'Evêque y a réellement séjourné.

P. Doppler.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

A.

Achel, 297.
Achten, Théodose, gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Ackermans, Jean, 75.
Adaems, Adam, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59.
Adalgysèle dit Grimon, diacre, 97.
Adolphe, 101.
Aehren, Jean, gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Aerts, Joseph, Récollet, 352.
Aix-la-Chapelle, 107, 178, 198, 234, 258, 393, 401.
Albanie, 225.
Albe, duc d', 140, 164, 165.
Alberts, 350; — Jean, Récollet, 362.
Aldenhoven, 5, 7, 258.
Alferinck, Henri, gardien des Récollets à Reckheim, 317, 325, 359, 360.
Alken, 300.
Alkmaar, 222, 363.
Allemagne, 225.
Aloffs, Alof, 77; — Henri, 73; — Pierre, 73.
Alreley, Laurent, 64.
Altruch, Jean, 291.
Alverna, mont, 225.
Amadée de Sylva 214.
Amadeius, 212.
Amby, 182.
Amérique, 221.
Amstel, Amélis d', 139, 140.
Amstenrade *(Amstenroe)*, Henri d', échevin de Maestricht, 8, 9; échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 3, 6.
Amsterdam, 361.
Ancône, 214.
Andries, Jean, Récollet à Reckheim, 359.
Andriessens, André, gardien des Récollets à Reckheim, 356, 358.
Annonciades, 212.
Anxt, Marie, 338.
Anvers, 35, 122, 296, 337, 338, 345, 354, 362, 363, 382, 388.
Arabie, 226.
Ara Coeli, couvent des Franciscains à Rome. 218.
Aragon, Louis d', cardinal, 400.
Arendonck, Daniel d', Franciscain martyrisé à Alkmaar, 223; — Jean, échevin de Bemelen, 57.

Digitized by Google

Arndtz, Jeanne, 34.
Arnhem, 101, 113, 120, 123, 139, 140, 152, 165, 168.
— , cour de la Gueldre à, 113.
Arnoldi, Pierre, échevin de Sluse, 93.
Arnoul, vicaire de l'église Saint-Servais à Maestricht, 88.
Arnoul Fabri, 82.
Arnoul in den Swaen, 32.
Arssen, 124.
Asinirs, Henri, échevin de la cour jurée de Sichen, 11.
Aspremont-Lynden, 233, 242.
Aspremont-Lynden-Reckheim, Anne Jeanne-Népomucène Françoise Romaine, comtesse d', 349; — Charles Gobert, comte d', 239, 243; — Ferdinand Gobert, comte d', 235, 238, 243, 366, 368; — François Gobert, comte d', 234, 235; — Jean Gobert, comte d', 366—368, 374; — Joseph Gobert, comte d', 239, 243.
Ass, Henri d', 3, 4.
Assch, Henri d', échevin de Maestricht, 51; échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59.
Assise, 211, 217, 221.
Assonleville, conseiller à la cour de Bruxelles, 162.
Aubée, J. Ae, 383.
Aubelen, Cloes d', voir Cloes.
Augustins, 240, 241, 244.
Aussems, Candide, frère lai des Récollets à Reckheim, 355; — Thomas, 78.
Autriche, 235.
Averbode, 298.
Aviano, Marc d', Franciscain, 235.

B

Bachuys, Gérard, 110, 111.
Bacht, Anne, 106.
Baeden, Gérard, 37.
Baelen, Chrétien, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 78.
Baelmans, Gilles, receveur du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 71.
Baertz, Winand, 10.
Bahrmaeckers, Marie Catherine 350.
Baltessen, Léonard, 183.
Bancu, Félicien, Récollet à Reckheim, 361.
Banens, Servais, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Banholt, Jean van den, échevin de Bernau, 45, 46.
Banneux, François de, Franciscain, 359.
Barbe, veuve de Pierre van den Biessen, 40.
Barret, vicaire capitulaire de Liége, 295.
Baschi, Mathieu de, 225.
Batenberg (Batenborch), seigneur de, le jeune, 126.
Baudane, Franciscain, 229.
Bauwens, Laurent, 5.
Bavier, Jean, 3; — Jean, échevin de Maestricht, 98.
Bavière, duc de, 197; — Maximilien Henri de, archevêque de Cologne, 188.
Beatis, Antonio de, 400.
Beckenhaub, Jean, 334.
Beckers, Antoine, 49; — Guillaume, 11; — Norbert de, frère lai des Récollets à Reckheim, 355.
Becks, François, 55, 58.
Beeck, Henri, 234.
Beek, 59, 242, 353, 381.
Beelbom, Gérard, 74.
Beelhen, Adrien, écoutête de Be-

Digitized by Google

melen, 57.
Beien, Godard, échevin de Maestricht, 7, 9.
Beke, Jean de, voir Jean.
Bekkers, Pierre, 381.
Belfeld, 112, 113.
Bellhen, Adrien, échevin de Heer, 58.
Belten, George, 57.
Bemelen, 56.
Bemelen, Guillaume de, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 74—76.
Bemelmans, Corneille, 57; — Nicolas, 79; — Pierre, 57; — Pierre, échevin de Bemelen, 57.
Benart, Jean, échevin de Sluse, 90.
Bénédictins, 244.
Berchems, Jean, 182, 184.
Berg, 257.
Berg, Anne Marie van den, 188; — Henri van den, 188.
Bergh, Léonard van den, Récollet, 352.
Bergh, Léonard van, Récollet, 358.
Berghe, Guillaume de, 94; — Jean de, échevin de la cour féodale de la prévôté de Saint-Servais à Maestricht, 36.
Bern, Guillaume de, échevin d'Itteren, 60.
Bernau (Bern, Beern), 45.
Bernaert, Camille, Récollet à Reckheim, 360, 361.
Bertrand, Philippe, Récollet, 352.
Berty, secrétaire de la Gouvernante des Pays-Bas, 134.
Beugels, Herman Joseph, curé-doyen de Helmond, 297—299, 301; — Jean Lambert, 182, 184.
Beuquet, Théotimes, 356.
Bevers, Guillaume, échevin de Heer, 72, — Jean, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12.
Beverts, Barthélémi, 59.
Beytel, Arnoul, notaire, 90.
Bichelaer, Jean van den, Franciscain, 35.
Bierings, S., vicaire à Rotterdam, 300; — S., Franciscain à Reckheim, 298, 299.
Biessen (Biesen), André van den, maître de l'hôpital du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 5, 6, 26; — Libert de, 26; — Pierre van den, échevin de Saint-Pierre lez Maestricht, 15; — Pierre van den, porte verge de l'église Saint-Servais à Maestricht, 40.
Billehé de Valensart, Théodore Joseph de, 282.
Bilsen, 354.
Bilsen, doyenné, 317.
Binens, Henri, 62.
Bisholteren, Barthélémi, 50.
Bismarck, chancelier de l'empire d'Allemagne, 322.
Blanche, chanoine d'Aix-la-Chapelle, 195.
Blocken, Jean François, 358.
Blockerien, Jean van den, échevin de Maestricht, 7.
Blomendale, Jean de échevin de Maestricht, 97.
Bocks (Box), Nicolas, échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Bocx, Paul, échevin de Veldwezelt, 63.
Bodden, Wolter, 62.
Boelre, Gilles de, échevin de Sichen, 25; échevin de Mheer et Bolré, 18, 34, 55; écoutète de Mheer et Bolré, 31; échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29; échevin de la

Digitized by Google

cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12.
Boengaerts, Guillaume, 30.
Boesen, Pierre, 18.
Boetendael, 351, 352, 362.
Bohème, 222.
Boing, Arnoul de, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 13.
Bois le-duc, 91.
Bolivie, 225.
Bollen, Gisbert, échevin de Vleytingen, 47; — Jean Martin, Récollet, 354; — Laurent, échevin de Vleytingen, 5, 7, 32; — Loelen, 15; — Louis, 31, 47; — Louis, échevin de Vleytingen et Hees, 15, 18.
Bollen-Groenen, 285.
Bolre (Boelre), 18, 22, 29, 30, 33, 54.
Bolsward, 264, 363.
Bommel, van, évêque de Liége, 304, 307, 321.
Bommersum, chanoine d'Aix-la Chapelle, 195.
Bon, Nicolas, 55.
Bonaventure de Potenza, le bienheureux, 221.
Boniface VIII, pape, 400.
Boonen, Engelbert, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 78; — Jean, Franciscain, 352.
Boonte (Bonten), van der, Récollet à Reckheim, 357.
Boorsheim, 236, 261, 279, 366, 368, 377.
Booten, Henri, Récollet, 363; — Pierre, 350.
Borchaerts, Guillaume, 31.
Borgharen, 60, 361.
Borremans, Marguerite, 106.
Borse, Guillaume, homme de fief de Fauquemont, 5.
Borsy, 368, 375.
Bosch, van den, 43; — (Boss), Herman van den, écoutête de Millen, 43, 54; — Laurent van den, échevin de Millen, 43.
Bosch, Michel, Récollet, 352.
Boschouwers, Henri, 75.
Boss, Thibaud van den, 54.
Bossche, Lambert van den, 14.
Bosterts (Boserts), Antoine, échevin de Bernau, 45, 46.
Boten, Guillaume Théodore, 377; — Mathieu Joseph, 377; — Théodore, Henri, 347.
Boudus, 201.
Boums, Paul, 68.
Bourgeois, 263.
Bours, Jean, 75.
Bouwens (Bauwens), Jean, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 68 69.
Boven-Wezeth, hameau de Reckheim, 260, 287, 348.
Bovier, Henri, échevin de Maestricht, 97.
Box, Gérard, 33; — Gérard, échevin de Mheer et Bolré, 55.
Boymers, Léonard, 107.
Brabander, Corneille de, Récollet, 352.
Braechman, Jeanne, 11.
Bracht, Rutger de, cloîtrier de l'église Saint-Servais à Maestricht, 87.
Braetz, Guillaume, 23; — (Braets, Broetz), Pierre, échevin de Maestricht, 9, 21, 23, 26; — (Broetz), Thierry, échevin de Maestricht, 7, 23, 26; écoutête de Maestricht, 9.
Braz, Joseph de, Récollet, 358.
Brederode, Henri de, seigneur libre de Vianen, 143, 147, 148.
Brée, 297, 317.

Digitized by Google

Brésil, 225, 226, 228.
Breust, 77.
Brockart, Adam, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 74—76.
Broeck, Barbe de, 74.
Broeck, Nicolas van den, 64.
Broeckhem, 202, 204.
Broeckman, Marianus, 234.
Broenyns, Godard, échevin de Munsterbilsen, 12; — Jean, échevin de Munsterbilsen, 12.
Broetz, Pierre, échevin de Heer, 35.
Bronyns, Wolter, *hartoge* et échevin de Munsterbilsen, 12.
Brimeu, Charles de, comte de Megen, stadhouder de la Gueldre, 100, 101, 115, 117—120 122—124, 128, 129, 135—138, 140, 143, 152, 157, 165.
Brion, Corneille, Récollet, 351.
Brouwers, Isf. Récollet à Reckheim, 298, 299.
Bruges, 224, 296, 385.
Brugge, van der, 39.
Brugghen, Antoine van der, échevin de Sluse, 92; — Guillaume van der, échevin de Sluse, 90, 92.
Brusterbosch, Léonard de, échevin de Heer, 72; — (Bruysterbosch) Nicolas, échevin de Hees et Vleytingen, 47, 72; — (Brusterbos) Nicolas, échevin de la cour censale Saint-Servais à Roesmer, 62.
Bruune, René, 20.
Bruxelles, 72, 99, 101, 112, 113, 117, 133, 142, 148, 150, 152, 196, 234, 236, 258, 279, 293, 305, 341, 389, 406.
Bruyn, Nicolas, 44.
Buel, Arnoul de, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 64; maître de la confrérie de chapelains de cette église, 36, 51, 57; — Guillaume de, 64; — Jacques de, 57.
Buel in den Rennenberg, Jean de, 64.
Bunde, 74.
Bunde, Arnoul de, échevin de Maestricht, 8, 9, 20; échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 11, 65, 66; — Giselbert de, porte-verge de l'église Saint-Servais à Maestricht, 93; — Jean de, chanoine et *prepositus equitaturae* de cette église, 92.
Bussy, Jean-Baptiste, évêque d'Ancône, nonce apostolique à Cologne, 239.
Buyl, Guillaume, maire de Veldwezelt, 63.
Buysmans, Charles, Récollet, 358.
Buyten-Bilsen, 63.
Byessen, André van den, maître de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 4; — Paul van den, échevin de Maestricht, 96.
Bylant, Henri de, prévôt du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 391.
Byngenroide, Cornélie, 4.
Byns, Henri, 104; — Léonard, 104.
Byvorts, Egide de, voir Egide.

C.

Cabo, Toussaint, Récollet à Reckheim, 362.
Cadier, 10, 57.
Caenen, Guillaume, 236; — Guillaume, Récollet, 362; — Guillaume, secrétaire du comté de Reckheim, 364; — Théodore

Digitized by Google

Balthasar, échevin du comté de Reckheim, 351.
Caesel, Léonard de, voir Casen, 60.
Calbo, Giela, 14.
Calvius, Jean, général des Observants, 222.
Cambrai, évêché, 405.
Camp, Jacques van, Récollet, 358.
Campen, Thomas de, 332
Canada, 225.
Canen, Godard, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 59; — (Cannen) Jean, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 67, 69; — Sébastien, Récollet, 362.
Canne, Jean de, échevin de Heer, 35.
Caperolus, Pierre, 215.
Caprara, Jean-Baptiste, cardinal, légat du Pape Pie VII en France, 267, 283
Capucins, 218, 225, 236, 239.
Cardenbeek, 173--186.
Caris, Catherine, 67.
Carlo, Guillame à, Franciscain, 358.
Carmélites, 214, 240.
Carnot, Jean, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 72.
Casen, 43.
Casen (Kasen), Léonard, maître de l'hôpital de l'église Saint-Servais à Maestricht, 43, 46, 54; receveur des choraux de cette église, 59.
Castart, Guillaume de, échevin de Buyten-Bilsen, 64.
Castermans, Engelbert, échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Catherine de Herle, 91.
Catsop, 58
Catsop, Vranck de, homme de fief d'Elsloo, 58.
Causen, 81.
Cauteberch (Cautenberch), Antoine de, 59
Cauweberch, Jean, échevin de Millen, 43.
Cauwenberch, Henri de, écoutête de Hees, 72.
Célestin V, pape, 214.
Céphalonie, 226.
Cerstelot (Cerstelotte), François, Récollet à Reckheim, 226, 276, 279, 353; — Jean Paul, Récollet, 353.
Cesarius, 214.
Cesarius de Spiers, 214.
Chaerliers, Guillaume, échevin de la cour censale de Steyvoert à Millen, 14.
Charlemont, 124.
Charles, archiduc d'Autriche, 257.
Charles-Quint, empereur, 41, 150, 222.
Chenard, 290.
Chile, 225, 226.
Chine, 225, 326.
Christiaens, 328; — Benjamin, vicaire-apostolique à Hou-pé en Chine, 326.
Christophe Colombe, 223.
Cielens, Guillaume, 63, 64.
Cielissen, Geet, 70; — Léonard, 69.
Clabers, Laurent, échevin de Maestricht, 7, 9.
Clareno, 214.
Clarisses-Collettines, 212.
Clarisses-Urbanistes, 211.
Claes, vicaire à Reckheim, 362; — Jean, 73; — J. F., aumônier à Reckheim, 324.
Claes van Aubelen, 3.
Claesen, René, 54.
Clément VI, pape, 405.
Clément VII, pape, 220, 225, 226.
Clément VII, antipape, 399, 400.

Digitized by Google

Clément XIV, pape, 221.
Clénardus, Nicolas, 246
Clerfayt, général Autrichien, 257.
Clever, Pierre, gardien des Récollets à Reckheim, vicaire à Eckelenz, 357.
Climmen, 173, 175, 177, 180, 182.
Cloes, Nicolas, échevin de la cour censale de Steyvoert à Millen, 14; — René, écoutète de Mheer-Bolré, 55.
Clut, Arnoul, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 13; — Jean, chapelain de l'église Saint-Servais en cette ville, 3; — Jean, échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 11, 65, 66; — Mathias, échevin de cette cour, 13.
Clutte, François, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59.
Coblence, 49, 50, 389.
Cock (Kock), François de, frère lai des Récollets à Reckheim, 352.
Cockelcoren, Théodore, frère lai des Récollets à Reckheim, 358.
Coecken, Michel, bourgmestre et échevin de Meerssen, 75.
Coellen, Gilles, échevin de Fouron-le-comte, 74.
Coenegracht, Paul, 33.
Coenegrachts, Paul, 381.
Coenen, Conrad, 59; — Guillaume, 68; — Jean, échevin de Millen, 43, 54; — Mathias, 68; — Wolter, 51.
Col, Odoric, Récollet à Reckheim, 364.
Colétains, 214.
Collen, Hans, 74.
Cologne, 41, 150, 154, 155, 202, 235, 243.
Cols, Herman, échevin de la cour censale de Steyvoert à Millen, 14.
Colombie, 225.
Colyns, Nicolas, 3.
Coninxheim, 23.
Conrad indie Haghe (in die Haege), échevin brabançon de Maestricht, 67; échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 6.
Constance, concile de, 219.
Conventuels, 220, 221.
Coolen, Paul, Récollet à Reckheim, 36.
Copis, Simon, échevin de Sluse, 20, 28.
Corbey, curé de Reckheim, 301, 310.
Corcoran, Michel, frère lai des Récollets, 355.
Cornet, 196.
Corselis, visitateur apostolique des Franciscains, 298, 299, 304, 305.
Corstens, Marie, 344.
Corstjens, Arnoul, Jésuite, 347; — Marie, 347.
Cortenbach, Ode de, 47.
Costenoble, Pierre François, 351.
Costermans Henri, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Cothem, 261.
Courteville, secrétaire du roi d'Espagne, 151.
Courtrai, 236.
Couwen, Léonard, 74.
Cox, 290; — F. H. F., 345, 348, 356.
Craegs, Jean, 31.
Cranevelt, Josse de, conseiller de la cour de Gueldre à Ruremonde, 103, 111, 139, 140.
Crasbom, André, 74.
Crassier, Guillaume Pascal, baron de, 275; — Jean Frédéric Guillaume, baron de, 275.
Crauwel, Jean, 92.
Creusen, Arnoul, 10; — Arnoul,

Digitized by Google

chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht; — (Croesen) Arnoul, l'ainé, membre de la confrérie de chapelains de cette église, 10; receveur de cette confrérie, 40; maître de cette confrérie, 14; — (Cruysen), Arnoul, le jeune, membre de cette confrérie, 18; maître de cette confrérie, 14, 21, 22.
Creyten (Kreiten, Creytten), André, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 67, 68.
Crieckelman, Jean, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 65—67, 69, 70; échevin de Heer, 58.
Croisiers, 244.
Croyx, Jampsim de la, écoutète de Sichen, 78.
Croonenbergh, Godefroid, Récollet, 352.
Cruchten, Jean de, 120.
Crueders, 49.
Cruynen, Gérard, 95.
Cruysen, Arnoul, maître de le confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 30.
Cruyss, Léonard van den, échevin de Munsterbilsen, 12.
Cryckelman, Jean, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 71.
Cryens, Pierre, 74.
Cryns, Arnoul, 62; — Marie, Élise, 176.
Custers, Gilles, 73.
Cuypers, Dominique, gardien des Récollets à Reckheim, 356, 357.

D.

Dadenborch, Arnoul de, échevin de Meerssen, 38.
Dael, Simon van den, échevin de la cour censale de l'église Notre Dame de Maestricht à Heukelom, 13; échevin de la cour censale de l'écolâtrie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21; échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12.
Dael-Uyckhoven, dépendance de Uyckhoven, 261.
Dael-Wezeth, dépendance de Reckheim, 260.
Daelbroeck, château, 310.
Daelhem (Dalem), 5.
Daell, Jean van den, 61.
Daemen, André, 7; — Marie, 74.
Daems (Daemen), Nicolas, échevin de Maestricht, 8, 9, 20; échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 6, 13; écoutète de cette cour, 11.
Daenen, Mathias, Récollet, 354.
Danen, Pierre, 11; — Pierre, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Dassen, Anne, 55; — Ferdinand, frère lai des Récollets à Reckheim, 364; — Henri, 236, 364; — Thierry, 41; — Thierry, échevin de Mechelen s/Meuse, 56.
Dautzenberg, Ambroise, gardien des Récollets à Reckheim, 360, 361.
Debousse, Jean Henri, prêtre, 277.
Debrö, 368, 375.
De Bruyn, Bernard, curé de Reckheim, 347; — Elect, Récollet, 355.
De Charneux, chanoine d'Aix-la-Chapelle, 195.
De Cock, Chrétien, Récollet à Reckheim, 329.

Digitized by Google

Dee, Henri, 73.
Degens, Jean, échevin de Munsterbilsen, 12.
De la Croix, Hubert, curé de Boorsheim. 271, 278.
Delcambe, Philippe François, 177.
Delosie, Pierre, Récollet à Reckheim, 354.
Delwaide, Nicolas, frère lai des Récollets à Reckheim, 353, 363.
Delvaux, curé de Reckheim, 256, 259; — Lambert, Norbertin de Beaurepart, 271.
De Nalinne, Philippe Arnoul, 381.
Denis, Q, 390.
Dericx, Jean, 63; — Theil, 63.
Dervaux, Paul Joseph, 177.
Descheesmaker, Pascal, Récollet à Reckheim, 326.
Destrée, Josse, 337.
Dethier, Michel, Norbertin de Beaurepart, 271.
Devens, Thierry, 52.
Deventer, 137, 138.
Deventer, évêché, 151.
De Vroom, Corneille, provincial des Récollets Belges, 236, 238; — Henri, Récollet, 228.
Dewez, 247.
De Wilde, Landelinus, Récollet à Reckheim, 329.
Dienen, Pascase, 11.
Diericx, Mathias, 77.
Dierinck, Hyacinthe, Récollet à Reckheim, 361.
Diest, 246, 279, 296, 353.
Dirickx, Eern, 78.
Dirix, Lambert, Récollet à Saint-Trond, 304, 305.
Dirks, Récollet, 331.
Dobbelsteyn, Jean, 4, 5.
Doelmans, François, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12, 52, 53, 59; — Jean, custode de l'église Saint-Servais à Maestricht, 46.
Doems, Pierre, 27.
Doemade (Doynroide), 4
Doenrade (Donrade), Barthélémi de, maître de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 30, 31.
Doesbergh, Jean, Récollet, 352.
Doeven, Antoine, frère lai Récollet, 355.
Dolemans, Paul, 377.
Dollart (Dollaert, Dolhart), Henri, échevin de Maestricht, 9, 21, 23, 27; échevin de Saint-Pierre, 15; échevin de Heer, 35.
Dolway, Godefroid, voir Godefroid.
Dooren, Mathias van, frère lai Récollet, 266.
Dou, Pierre, 34.
Douai, 177, 224, 245.
Doutreloux, évêque de Liége, 321.
Doutzenberg, Catherine, 174; — Jean, 174
Douwe, Jean, 42.
Drake, Jean, écoutète de Sluse, 90, 93.
Dreissen, Gentilis, frère lai Récollet, 355, 363
Drieghe, Adjutus, Récollet à Reckheim 329.
Dries, Erken, 56; — Erken, échevin de la cour censale de Printhagen, 56; — Gérard, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 71; — Guillaume, maître de la mense des pauvres du Saint-Esprit à Maestricht, 10.
Driessche, Thierry van den, 57.
Dubbelden, Henri den, vicaire apostolique à Bois-le-Duc, 299.
Dumonceau comte, 321.
Dumouriez, général Français, 256, 258, 260.

Digitized by Google

Dun, 366, 368.
Dunnen, Mathieu, échevin de Maestricht, 96; — Nicolas, 98.
Duns Scotus, Jean, Franciscain, 336.
Du Pré, Jacques, Récollet, 351.
Dursdal, Christophe de, 104.
Dusseldorf, 193.
Dusseldorpius, François, 150.
Duven, Geerken, 44.
Dyck, André van den, Récollet, 224.
Dyerichs, Paul, 95.
Dyrcks, Gilles, échevin d'Itteren, 24

E.

Echelpoel (Eckelpoel), Jean-Baptist d', Récollet à Reckheim, 266, 271, 359.
Eckelrade, 62.
Ecsed, 368, 375.
Eecloo, 364.
Eelen, Chrétien d', échevin de Petersheim, 62.
Eelst, Guillaume d', 19; — Guillaume, échevin de Sluse, 20.
Egide de Byvorst, 87.
Egypte, 225.
Elcht, Martin, 31.
Elderen, d', 62; — François d', échevin de Sluse, 19, 20, 28; échevin de Coninxheim, 24.
Elie de Cortone, 213.
Elisabeth, reine d'Angleterre, 288.
Elise supra Lake, 87.
Elise, fille de Giselbert de Molendino, 89, 91.
Elise, veuve de Henri de Cadier, 7.
Elise, épouse de Nicolas Ernkens, 20.
Elsen, Edmond van den, 78.
Elsius, Antoine Laurent, 196.
Elsloo (Elslot), 58, 314, 354.
Elst, Guillaume d', échevin de Sluse, 28; — Jean d', 90, 93; — Jean, échevin de Sluse, 90.
Elste, Jean d', échevin de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90; — Jean d', le jeune, 90.
Emael, 23.
Emalie, Jean, échevin de Mheer et Bolré, 31.
Embems, Nicolas d', 95.
Enatten, Chrétien d', 40.
Enckrich, Antoine, 47.
Engelen, Ambroise, Récollet, 364; — Anne Catherine, 348; — Gosuin, 33, 34; — Jean, 347; — Jean, Récollet à Reckheim, 359, 363; — Lambert, 264; — Marie Barbe, 347; — Mathias, 347.
Entbrouck van, Chrétien, Récollet à Reckheim, 266, 279, 353; — Pierre Chrétien, Récollet à Reckheim, 271.
Epire, 225.
Equador, 225.
Erckens, Léonard, 73; — Pierre, 79.
Erckelenz, 279, 351, 353, 357, 359, 362, 363.
Erkens, vicaire de Reckheim, 340, 341.
Ernkens, Nicolas, 20, 21.
Ernst, Simon Pierre, 193.
Ersellius, François, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 65, 66.
Eschweiler, 258.
Eschwylder, Gérard, Récollet, 352.
Espagne, 228.
Esternel, Antoine, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken 12, 15; maïeur de

Digitized by Google

la cour censale de l'église Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13.
Etats-Unis, 225.
Ethiopie, 226.
Euchère, frère lai Récollet à Reckheim, 308, 309.
Euven, échevin de Sichen, 78.
Exken, Conrad, 39.
Eyck, Jean van, 389, 390.
Eyck, Jean, 54.
Eycken, Jean, 42.
Eygenbilsen, 63.
Eymoel, Mathilde d', 95.
Eymole, Jeanne d', 8.
Eynatten, Chrétien d', échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59, 65, 66; — Jean d', échevin de Maestricht, 8, 9, 20; échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 11, 13.
Eynenborch, Thierry d', échevin de Maestricht, 97.
Eysden, 76, 77.
Eysenrode (Eytsenrode), René d', échevin de Maestricht, 95.

F.

Fabri, Arnoul, voir Arnoul; — Jean, voir Jean.
Fabritius, écoutète de Meerssen, 73, 75.
Fall (Valle), 14, 28, 29, 54, 55.
Farciennes, 229.
Fauquemont, 4, 5, 43, 167.
Fee, Guillaume de, voir Guillaume; — Oger de, voir Oger.
Felix, Godefroid, voir Godefroid.
Fermin, Gérard Laurent, 381.
Ferrière, 351.
Festen, Joachim, gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Feutens, Lambert, 98.
Fexhius, Guillaume, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 72.
Fiddelaers, Jean, gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Fleming, David, vicaire-général des Récollets, 326.
Fleurus, 258.
Fleytingis, Jean de, voir Jean.
Florence, 335.
Florentii, Godefroid, voir Godefroid.
Foron Comitis, Jean de, voir Jean.
Fostier, Jérôme, provincial des Franciscains de la Flandre, 229.
Fouron-le-Comte, 73, 74, 381.
Franckenberg, Jean Henri de, cardinal-archevêque de Malines, 271.
Franciscain, 235, 240.
Franssen, André Joseph, 377; — Edouard, Récollet, 364; — François Xavier, 377; — Jean, Récollet, 357; — Jean Pierre, 381
Frères-Mineurs, 236.
Frères-Prêcheurs, 240.
Frydal, François-Xavier, Récollet à Reckheim, 360.
Fugis, Godefroid de, voir Godefroid.
Furstenberg, Elise de, 243.
Furth, von, bourgmestre de Climmen, 184.

G.

Gabriel-Marie, le bienheureux, 212.
Gadiot, Antoine, 351.
Galezot, Antoine, 291.
Gallici, Jean, voir Jean.
Galoppe (Glopia), 85.
Gand, 296, 307, 326, 383.
Gangelt, Chrétien de, échevin d'Itteren, 24; — Hubert, 26;

Digitized by Google

— Pierre de, 79.
Gastel, van, curé de Luiks-Gestel, 298, 299.
Gastmolen, Guillaume, écoutète de Galoppe, 86.
Gavert (Gavre), Conrad de, chevalier, seigneur d'Elsloo et de Diepenbeek, écoutète de Maestricht, 20.
Gelder, 124.
Geleen, 354.
Gelen, Thierry de, 27.
Gellick, 11, 354.
Gellick, Henri de, seigneur d'Arssen, 124.
Gemart, François, échevin brabançon de Maestricht, 67; — (Gemaert, Gemeert, Gemert), Ricald de, échevin de Maestricht, 51, 65; échevin de Mechelen, 39, 42; échevin de Meerssen, 38.
Genck, Arnoul de, échevin de Maestricht, 61.
Gendt, Alexandre van, 79; — Pierre de, 79.
Genheuth, 261.
Genoe, Guillaume, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Gent, Jacques van, gardien des Récollets à Nivelles, 229.
Genysen, Ruth., échevin de Mechelen s/Meuse, 56.
Gérard, 86.
Gérard, dit de Stella, 83.
Gérard, fils de Gosmar, échevin de Maestricht 82.
Gérard, fils de Lambert Paxsleger. 86.
Gerits-Janssen, Madeleine, 310.
Gestingen, Arnoul de, échevin de Vleytingen 47; échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 59; — Hubert de, échevin de Bemelen, 57.
Geul, 242, 314.
Geurts, Gérard, 60; — Paes, 61.
Gevaert, baron, directeur du conservatoire à Bruxelles, 341.
Gezond, Agnès, 351.
Ghangelt, Lambert de, échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais de Maestricht, 4.
Gheel, 297.
Ghelke, Giselbert de voir, Giselbert.
Ghemart, Ricald de, échevin de Petersheim, 52, 53, 61.
Ghielissen, Guillaume, 55.
Ghilis, Hubert, 55.
Ghoer, Augustin de, écoutète de Petersheim, 52, 53.
Ghybels, Vreis, 43.
Ghyr, Marie, 76.
Ghysen, Henri, 47.
Ghysens, Lambert, 11.
Gielen, Louis, 62.
Giessen, Thierry, échevin de la cour censale, „*Wynant Quadenhoeff*" à Heer, 63.
Gilkens, Simon, vicaire à Reckheim, 271; — Simon, Récollet à Reckheim, 266, 353, 358; gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Gilles int Hert, échevin de Coninxheim, 24.
Gillissen, J. Adolphe, échevin de Wilre, 79.
Giraudeau, Jésuite, 245.
Gisbert, fils de Walter de Malle, échevin de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90.
Giselbert de Ghelke, 88.
Gnod, 368.
Gobelen dit Mente, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maes-

Digitized by Google

tricht, 91.
Goch, Corneille de, 240.
Goddens (Goddyns), Everard, échevin de Sichen, 11, 22, 23, 25.
Goddyns, Everard, 22.
Godefroid, fils de Gosmarus, échevin de Maestricht, 83.
Godefroid fils d'Ozé, échevin de Maestricht, 83.
Godefroid dit Dolway, 83.
Godefroid Felix, prêtre, 88.
Godefroid Florentii, échevin de Maestricht, 83.
Godefroid de Fugis, écoutête de Maestricht, 82.
Godefroid de Hudichoven, écoutête de Maestricht (?), 82.
Godesberg lez Bonn, 41.
Goeskens, Catherine, 8.
Goessens, Henri, 58.
Goetens, Barbe, prieuse du couvent Sainte-Lucie de l'ordre de Saint-Augustin près Saint-Trond, 6.
Goetghebeur Raphael, Récollet à Reckheim, 326.
Gomberveaux, François, 277.
Goodtfroit, 368.
Gorcum, 223, 363
Gossen, Jeanne Barbe, 176.
Gosuin Kenterken, 84.
Gothem, 353.
Goyens, Jérôme, gardien des Récollets à Reckheim, 325, 329, 360; — Materne, Récollet à Reckheim, 361.
Grammen, Henri, échevin de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90.
Grand-Haasdal, 76.
Granvelle, cardinal, 150, 151, 161.
Grave (Graaff), 167.
Gray, John, Franciscain martyrisé à Bruxelles, 224.
Grégoire IX, pape, 214.
Grégoire XVI, pape, 305.
Grevenraye (Grevenroede), Jean de, 6, 7.
Grillerin, Thérèse, 280.
Grimby, 44, 279, 284, 377.
Grobben, Herman, 96.
Groenen, 344; — Anne, 243, 350; — Cornélie, 345, 347, 350; — Elise, 345; — Henri, 243, 347; — Jeanne Marie, 345, 347, 350; — Marie, 345, 347, 350; — Marie, syndique des Récollets à Reckheim, 243; — Marie Elise, 347.
Groeten, Jean, 39.
Gromans, Henri, huissier de la cour échevinale de Sluse, 93.
Grootheynen, Jean, échevin de la cour censale de Printhagen, 56.
Groscomer, 280.
Groteclaes, Ide, 350.
Groter, Jacques, 8.
Groubé, Thomas, 290.
Gruesbeck, Guillaume de, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 96
Grusen, Rut, échevin de Mechelen, 43.
Gruter, Jean, échevin de Maestricht, 43, 86, 89.
Grutsen, Jaspar, 76.
Gruysbeke, Isabelle de, 96.
Gruysen, Mathias, 39; — Ruth, échevin de Mechelen, 46.
Gryn, Conrad, écoutete de Vleytingen, 5, 7.
Guadelupa, Jean de, le bienheureux, 230.
Gubbels, Natalis, Récollet à Reckheim, 329, 364.
Gudegoven (Guygoeven), Mathias de, seigneur de Mheer et

Digitized by Google

Bolré, 18, 34; échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Gudichoven, 90.
Gueldre, 150, 168.
Guesens, Henri, échevin de Beek, 60
Guesens dit Roskampe, Henri, 54.
Guetens, Pierre, 61.
Guillaume I, roi des Pays-Bas, 295, 313.
Guillaume, duc de Gueldre, 460.
Guillaume, maître de l'hôpital de l'église Saint-Servais à Maestricht, 87.
Guillaume de Fee, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 86.
Guillaume in die Haeghe, 42.
Guillaume int Hochuys, 65.
Guillaume de Sancta Margareta, écolâtre de l'église Saint-Servais à Maestricht, 85.
Guissens, Lambert, Récollet, 352.
Gulckens, Pierre, 75.
Güls, 47, 49, 50.
Guygoeven, Mathias de, voir Gudegoven.
Guygoven (Gudengoven), 93, 94.
Gysels, Henri, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Gysmercken, 62.

H.

Haasdal (Haessdal), 72.
Habets, chanoine, 299; — Marie Anne, 186.
Haechman, Jean, homme de fief d'Elsloo, 58.
Haeckx (Haecx, Haix), Gérard, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 51, 57, 64; maître de la confrérie de chapelains de cette église, 57.
Haecx, Gérard, 55; — Gérard, écoutête de Sichen, 22.
Haege, Conrad in die, voir Conrad.
Haegelsteyn, Léonard, 74.
Haegens, Jean, 73.
Haen, Arnoul, échevin de Maestricht, 85.
Haerden, Arnold, 377.
Haegen, Henri de, voir Henri.
Haelen, F. van, notaire à Maestricht, 177, 178.
Halle, 261.
Ham-sur-Meuse, 329.
Hambourg, 387, 392.
Hanen, Guillaume, 63; — Guillaume, échevin de Buyten-Bilsen, 64; — Henri, échevin de Millen, 54
Hansemeker, Gisbert, échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 4.
Hansen, Hubert, Récollet, 353.
Harderwyk, 122.
Hardimé, Corneille, Récollet, 352.
Harliers, Guillaume, échevin de la cour censale Saint Jean à Fall, 25.
Haren, Hubert de, maïeur de la cour censale de Printhagen, 56; — Oger de, voir Oger.
Hartfust, 81.
Hasque, Hubert, Récollet, 354.
Hasselt, 297, 307, 314, 353, 354, 363.
Hantain, 71.
Havert, 280.
Havet, Hellinc voir Hellinc.
Hawea, Jean, échevin de Bernau, 45, 46.
Hazen, Jean, 57.
Heckelers, Guillaume, 18; — Servais, échevin de Mheer et Bolré, 55.

Digitized by Google

Heckeller, Pierre, 54.
Heer, 34, 57, 63.
Hees (Heze), 5, 17, 18, 36, 62, 71, 72.
Hees, Jean van, Récollet, 352.
Heesvelt, Guillaume de, 64.
Heeze, Mathieu, échevin de Heer, 35.
Heinricks, Lambert, échevin de Hees, 18; écoutête de Hees, 37; échevin de Vleytingen, 40.
Heinricks, Lambert, échevin de Veldwezelt, 63.
Heirsell, François de, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59
Hekeleers, Guillaume, 97.
Helbig, J., 387 - 390.
Heldernis, Jean, échevin de la cour de Lenculen, 71.
Hélène in den Berch, 10.
Hellinc Havet, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 3.
Helmond, 297, 298.
Hendrix, Jules, Récollet à Reckheim, 360
Hennekens, Jacques Guillaume, 377.
Henri VIII, roi d'Angleterre, 222, 288.
Henri, duc de Bavière, 390, 394, 396.
Henri de Cadier, 8.
Henri de Hagen, prêtre, 81
Henri dit Herinc, 80.
Henri, Mauri, 85.
Henri Pistoris, 87.
Henri dit Sarrasyn, échevin de la cour censale van der Assche à Mall, 92.
Henri uter Helcht, 23.
Henrotte, Médard, Récollet, 355,
Hens, Pierre, Récollet à Reckheim, 261, 271, 279, 353.
Hentens, Hubert, 32.
Heppen, Léonard, écoutête de Meerssen, 7, 38; — Hubert, échevin de Meerssen, 38.
Heppenart, Gilles, échevin de Maestricht, 85.
Heppeys, 95.
Herben, Mathieu, 31.
Hercken, Chrétien van den, échevin de Munsterbilsen, 12.
Herderen, 18, 317, 381.
Herderen, Albert de, 95.
Here, Arnoul de, échevin de Maestricht, 97.
Herenthals, 296.
Herenthout, 353.
Herff, Guillaume de, échevin brabançon de Maestricht, 67.
Heris, Jean, échevin de Petersheim, 52, 53.
Herle, Catherine de, voir Catherine; — Jean de, voir Jean.
Herke, Philippe de, échevin de Maestricht, 90.
Hermans, frère lai Récollet, 266; — Antoine, Récollet, 266, 353; — Godard, 59, 60; — Jean, échevin d'Itteren, 60; — Marie Madeleine, 183; — Thomas, Bégard, curé doyen à Mechelen sur Meuse, 330.
Hernen, 363.
Herstalle, Charles de, recteur du couvent du Beyard à Maestricht, 61.
Herswingell, Gérard, échevin d'Itteren, 24; membre de la cour censale Wyrgrethof, 25; — Jacques, échevin d'Itteren, 24.
Hertte, Jean van den, échevin de Maestricht, 96.
Hese, Macaire, voir Macaire.
Hese, Matthias de, échevin de Maestricht, 8, 9.

Digitized by Google

Heukelom, 5, 7, 13, 26, 47, 67, 69.
Heusch, Jean Hubert Léonard, 186; — Jean Joseph, 186; — Jean Mathias, 186; — Marie Hélène Thérèse, 186; — Marie Joseph, 186
Heutgens, Pierre, 39.
Heuts, Paul, échevin de Sluse, 19.
Heyden, Chrétien van der, échevin de Millen, 43, 54; — Jodoce van der, échevin de la cour consale de Steyvoert à Millen, 14; — Servais, échevin de Maestricht, 20.
Heydendal, abbé de Kloosterrade, 193.
Heylerhof, van, 391, 393.
Heylissem, 196.
Heynen, Chrétien, échevin de Mechelen sur Meuse, 39, 42, 44-46, 56; — Jean, maïeur de la cour censale „Wynant Quaedenhoff" à Heer, 63.
Heynrycks, Lambert, écoutête de Vleytingen, 32, 47.
Heyraads, Guillaume, 183.
Heze, Henri de, échevin de Heer, 58; — Jean, échevin de Maestricht, 84, 96; — Mathias de, échevin de Maestricht, 20.
Hildesheim, 41.
Hinricks, Lambert, maïeur de la cour censale Saint-Servais à Roesmer, 62.
Hobbelraede (Hobbelroye), 60.
Hoecx, Gérard, 19.
Hoeckmans, Jean, maître de l'hôpital de l'église Saint Servais à Maestricht, 39.
Hoeff, Gérard van den, échevin de Heer, 72.
Hoeffen, Lambert van der, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 67.
Hoeffs, Lendert, 76.
Hoefs, Marcel, Récollet, 98.
Hoegem, Jean de, 98.
Hoekman, Jean, maître de l'hôpital de l'église Saint-Servais, 37.
Hoelbeeck, Lemmen, 78.
Hoelbeke, Jean de, voir Jean.
Hoen van der Weyer, Herman, 60.
Hoepen, George, 3.
Hoest Gérard, échevin de Fouron-le-Comte, 74.
Hoeveler, Catherine, 29.
Hoeven, Jean van der, substitut du maieur de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Hofbauer, François Joseph, 377, 381.
Holstein, Adolphe, comte de, 41; — Antoine, comte de, prévôt de l'église Saint-Servais à Maestricht, 41, 56.
Holt, Thierry van den, 39.
Holtmullen, François de, 113.
Homus, Arnoul, Récollet, 358.
Hooghe, Bernardus d', sécretaire du Provincial des Récollets de Belgique, 340.
Hoorick, François van, Récollet, 351.
Hoppeaux, Jean, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 67, 69-71.
Hopperus, Joachim, 169.
Horchemer, Jean, 50.
Hornes, comte de, 134, 167.
Horpmael (Horpale), 95.
Horsmans, 174, 180; — Anne Elise Hubertine, 186; — Arthur; — Elise, 186; — Eugène, 186; — Eugénie, 186; — Jean Henri Hubert, 186; — Jean

Digitized by Google

Hubert Xavier, 186; — Jean Mathias, 175-178, 182, 184, 186; — Jean Mathias Léonard, 186; — Jean Walter, 186; — Jeanne Catherine, 186; — Jeanne Catherine Hubertine, 186; — Jérôme, 186; — Jules, 186; — Justine, 186; — Marie, 186; — Marie Jeanne, 186; — Marie Josephine Emilie, 186; — Marie Hubertine Philomène, 186; — Marie Joséphine Hubertine, 186; — Marie Joséphine Philomène, 186; — Mathias, 186; Pierre Mathias Hubert, 186; — Valérie, 186; — Virginie, 186.
Horst, van der, seigneur, 139.
Houben, Guillaume, maître des Postes à Reckheim, 351; — Lambert, 67.
Houthem-St Gerlac, 78, 200, 202.
Houthem, Antoine de, 72.
Hove, Henri van, Récollet, 352.
Hoveler, Jean, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 29.
Hovelmans, Jean, écolâtre de l'église Saint Servais à Maestricht, 70, 72, 73.
Hoyckman, Jean, maître de l'hôpital de cette église, 38, 45.
Hoyt, Guillaume van den, 60.
Hubrechts, Hubert, 13.
Huchant, Ignace, Récollet à Reckheim, 300, 361.
Hudichoven, Godefroid de, voir Godefroid
Huebrechts, Lambert, 13.
Hueckman, voir Hoyckman.
Huibrechts, Jacques, échevin de la cour censale du chapitre de Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13.
Hulenere, H., 82.
Humblé, A., 276.
Humblé-Groenen, 256.
Hustinx, Jean Jacques, 377.
Hustinz, Jean Jacques, bénéficier à Reckheim, 271.
Hustyn, Antoine, échevin de Maestricht, 7, 8.
Huts, Paul, échevin de Sluse, 28.
Huynen, Guillaume, 74; — Jacques, 74.
Huys, Charles, échevin de Lenculen, 67, 69 71.
Huysgens, Lambert, Récollet de Reckheim, 279.
Huyts, Paul, échevin de Sluse, 20.
Hyppolite, Capucin, 236.

I.

Ide der Keulersse, 47.
Indes, 226.
Indes Orientales, 228.
Innocent IV, pape, 343
Itteren, 60, 285, 314.
Iven, Jean, Récollet 352.

J.

Jacobs, Marie Catherine, 186.
Jacques de Moerbeke, 88.
Jaebeeke, Henri de, 55.
Jamar, Venantius, provincial des Récollets, 345, 346.
Jans, Hubert, échevin de Bernau, 45, 46; — Mathias, échevin de Vleytingen, 5, 7; — Michel, frère lai Récollet à Reckheim, 266, 353; — René, 78.
Janssen, François, 264; — François Jean, 348; — G., Récollet à Reckheim, 298; — G., vicaire à Alken, 300; — Henri, 77; — J. B., Récollet

Digitized by Google

à Saint-Trond, 296, 310, 347, 348; — Jean François, 355; — Joseph, Récollet, 352, 358; Lambert, échevin de Meerssen, 76; - Venantius, provincial des Récollets de Belgique, 340.
Janssen dit Rameker, Godard, 51.
Janssen Engelen, Jean François, 310.
Janssen-Eymael, Gérard, 348; — Gérard Hubert, 355.
Janssens, Jean-Baptiste, Récollet, 363, 368.
Jars, Gilles, 27.
Jean, abbé de Kloosterrade, 195-198.
Jean de Beke, *investitus* de la chapelle de Saint-Vincent, martyr, à Maestricht, 88, 89.
Jean de Fleytingis, échevin de Maestricht, 88.
Jean de Foron Comitis, tonnelier à Maestricht, 91.
Jean Gallici, 87.
Jean de Herle, 91.
Jean de Hoelbeke, chapelain de l'église Saint Servais à Maestricht, 88.
Jean dit Kenterken, 84.
Jean Lupi, 85.
Jean de Millen, échevin de Maestricht, 84.
Jean der Melaet, 77.
Jean de Moneta, prêtre, 84.
Jean de Rupe, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 88.
Jean Scutor, 81.
Jean dit Sternier, 94.
Jean de Wich, moine de l'abbaye de Val-Dieu, 81, 83
Jeeckels, Servais, 49 50.
Jegers, Paul 75.
Jekermans, Lambert, 68, 70; — Paul, 75.
Jemappes, 256.
Jentis, André, écoutête de Mechelen, 39, 42, 44 46, 56; — Mathias, échevin Brabançon de Maestricht, 67.
Jesseren, André de, échevin de Veldwezelt, 73; échevin de la cour censale du chapitre de Saint-Servais à Rosmeer, 62; — Jean de, 31; — Laurent de, 47.
Jésuites, 244.
Jeughe, Marie Elise, 345.
Joconde, prêtre, 388, 391.
Jodoce de Tongeren, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 10.
Joesten dit van der Heyden, 42.
Jonas, prophète, 375, 376, 378—380
Joncloes, Nicolas, échevin de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90.
Joosten, Eusèbe, Récollet, 364.
Joppe, 375.
Joressen, Pierre, échevin de Hees, 72.
Joris, Guillaume, 62.
Jorissen, Pierre, 62.
Joseph II, empereur, 255, 384.
Juchen, Marie Elise, 347.
Julien, 257.
Juliers, Richarde, comtesse de, 180.
Junccis, de, voir van den Biessen.
Jutten, Pierre, 104.
Juvenis, Nicolas de, voir Nicolas.

K.

Kan, Jean de, maïeur de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais de Maestricht, 4; échevin de Sichen,

Digitized by Google

11; échevin de la cour censale du chapitre de Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13; — Jean, receveur de la mense des pauvres du Saint-Esprit à Maestricht, 10.
Kanne, Guillaume de, 26; — Jean de, échevin de Heer, 58.
Kapsnider, Eustache, maïeur de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90.
Karboux, Jutte, 24.
Kariss, Laurent, 4.
Karken, Jean, échevin de Mheer et Bolré, 31, 34.
Kars, Jean, écoutête d'Itteren; — Jean, échevin de Buyten-Bilsen, 64.
Kastart, Jean, échevin de Mechelen, 46.
Keelhoff, juge de paix à Mechelen, 29.
Kempeners, Thierry, 7.
Kempkens, Jean, 35.
Kenterken, Gosuin, Jean, Marie, voir Gosuin, Jean, Marie.
Kerboix, Gosuin, échevin d'Itteren, 60.
Keretztur, 366, 368, 375.
Kerkrode (Kirchrode), 199, 200.
Kerkhofs, Chrétien, 352, 377.
Keris, curé de Spaubeek, 60.
Kerne dit Fronhoven, Jean, secrétaire de l'ammanie de Montfort, 133.
Kerstgens, Gilles, 58.
Keskens, Jean, 11, 44, 55; — Jean, échevin de Mechelen, 42, 44, 45.
Keslincx, Jean, 56.
Kessel, ammanie, 168.
Kestelt, 17, 37, 40, 47.
Kestelt, Jean de, 35; — Lambert de, gentilhomme, 35, 36.
Kestelt, Engel, échevin de la cour censale de Saint-Servais à Rosmeer, 62.
Ketelbueters, A., curé de Reckheim, 341.
Ketsingen, Mint de, 70.
Kicken, Alexandre, échevin de Wilre, 79.
Klinckenbergh, François, 79.
Kluts, Odile, 4.
Knapen, Jean, 96; — Jean, le jeune, 95.
Knesselaere, 224.
Knoels, Jean, 56.
Knouen, Herman, écoutête d'Itteren, 24.
Kobben, Gérard, échevin de la cour censale de Saint-Servais à Rosmeer, 62.
Koberger, Antoine, 335; — Jean de, 337.
Koenen, Jean, écoutête de Sluse, 28; — (Konen) Léonard, échevin de Bernau, 45, 46.
Koepp, Adolphe, Récollet à Reckheim, 308, 311, 314, 324, 360; gardien de ce couvent, 359.
Koet, Jean, 95.
Koex, Jacques, 7; — Jean, échevin de Meerssen, 38.
Konen, Jean, écoutête de Sluse, 20.
Koninx, Laurent, frère lai des Récollets à Reckheim, 266, 353.
Korffers, Siis, 105.
Kort, J. de, Récollet à Reckheim, 298, 299.
Kosener, Joseph, 280.
Kremer, Herman, conseiller de la cour de Gueldre à Ruremond, 133, 135; bourgmestre de Ruremonde, 101.
Kreiten (Kreyten), André, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais

Digitized by Google

à Maestricht, 58, 65, 66.
Kriech, Jean, échevin de Güls, 47.
Krieckenbeck, ammanie, 168.
Kuecken, Gisbert, 97.
Kuenens, Conrad, échevin de Sluse, 20.
Kupers, Mathias, 108.
Kuppens, Basile, Récollet à Reckheim, 360.
Kuyck, 167.

L.

Laeffelt (Lauffelt), 5, 7, 17, 40.
Laemen, Philippe van der, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 49; — Laurent van der, chanoine de cette église, 47, 49.
Lahaye, receveur du comté de Reckheim, 271; — W., 293.
La Haye, 305, 363.
Lamarche, 276.
Lambert Paxsleger, 86.
Lambert Raedermeker, 91.
Lambert Supra Forum, prêtre, 80.
Lamberts dit Lemmens, Philippe, 110, 111.
Lambie, frère lai des Récollets à Reckheim, 266, 354.
Lambiers, Jean, 76.
Lambrechts, 290; — André, notaire et bourgmestre à Reckheim, 297, 310; — Pierre Joseph, 290-294.
Lambruschini, cardinal, 305.
Lammergelle, Jean de, 77.
Lanaeken (Lonaken), 3, 279, 291.
Lanckclar (Lanclaer), Louis de, 8, 9
Landen, Conrad de, 20
Langherbeyn, Théodore, voir Théodore
Lansmans, Engelbert, échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Lantmeters, Libert, échevin de Buyten-Bilsen, 64; — Marie, 243.
Lapide, Corneille a, 244.
Lardinois, Thomas, frère lai des Récollets à Reckheim, 355.
Lathem, Jean de, 92.
Latour, général Autrichien, 257.
Lauer, Louis, vicaire général des Franciscains, 326, 327.
Leblanc, Félix, 276.
Lebroussart, 247.
Le Carlier, 273.
Lednitz, 366, 368, 375.
Le Drou, Lambert, évêque de Porphyre, 195.
Leenaerts, Libert, 31.
Leermans, Jean, échevin d'Itteren, 24.
Leeroe (Leerode), Henri, 60.
Leeuwarden, 177.
Leeuwarden, échevé, 151.
Lemmens, Augustin, échevin de Beek, 60.
Lemmers, François, Récollet à Reckheim, 359; — H. P., Récollet à Reckheim, 373.
Lenaerts, Engelbert, Récollet, 358; — Jean, échevin de la cour jurée de Sichen, 11.
Lenarts, Engelbert, échevin de Hees, 37; échevin de Meerssen, 38; — Gosuin, 37; — Guillaume, 67; — Jean, 25; — Jean, échevin de la cour jurée de Sichen, 22, 23, 25; — Réné, 41.
Lenremans, 89.
Lens, Philippe de, 388.
Lenssen, Caspar, 47; — George, 47; — Roger, 4.
Léon X, pape, 214, 216, 217, 231.
Léon XIII, 220, 231.

Digitized by Google

Léonard in die Wyndrouve, 7.
Leonardi, Guillaume, voir Lenarts.
Leuter, Elise, 10.
Leuth, 276, 277, 282, 316.
Levrie, Athanase, gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Leysen, Paul, 105, 110—112.
Leysen dit Bachuys, Paul, 106.
Leysten, Jean, 73.
Liberti, Lambert, notaire, 92.
Lichetus, François, général des Franciscains, 222, 228.
Liebrechts, Guillaume, 36; — Léonard, échevin de Vleytingen, 15.
Liége, 41, 42, 69, 77, 106, 114, 195, 243, 258, 275, 281, 290, 312, 314, 363, 403, 404.
Liège, pays de, 198, 387 - 389.
Liège, évêché, 150, 400, 405.
Lier, Pierre de, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 59.
Liesens, E. H., curé d'Uyckhoven, 279; — Herman, curé d'Uyckhoven, 271.
Lievesoens, Arnold, 54; — Henri, 54; — Henri, échevin de Millen, 54; — Jean, 54; — Servais, 14, 42; — Wiric, 42.
Ligno, Jean de, prêtre officiant de l'église de Sluse, 92.
Lille, 354.
Limbourg (Limborch, Lymborch), 5, 34.
Limbourg, Louis, provincial des Récollets de Belgique, 326.
Limbourg-Bronckhorst-Stirum, Bernard Albert, comte de, 188.
Limburg-Stirum, George, comte de, 188; — Herman George de, 188; — Julienne Pétronelle de, 188; — Marie de, 188.
Limpens, de, 351.
Lin, Mathias de, 111.
Lina (Lyna), Jean, Récollet 279, 353.
Linckens, Anne, 78.
Lindanus, Guillaume, évêque de Ruremonde, 149, 150, 156, 159, 161, 164 - 166, 169, 406—408.
Lindeloof, Hubert, Récollet à Reckheim, 352, 362.
Linden, Herman de, échevin de la Souveraine justice de Liége, 71.
Linden, Théodore van der, Provincial des Récollets de Belgique, 327—329.
Linssen, Godard, échevin de la cour censale „Wynand Quaedehoeff" à Heer, 63.
Lismont, Albert, Récollet à Reckheim, 329.
Listen, Marie Catherine, 351.
Locht, Arnoul van der, écoutête de Sichen, 25; maïeur de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21.
Locresanis de Asula, André, 336.
Locx, Augustin, Récollet, 354.
Loekens, Henri, 6.
Loeps, Pierre, échevin d'Itteren, membre de la cour censale „Wyrgrethof", 24.
Loewix, Ide, 40.
Lokeren, 317, 327.
Lom, Jean de, 131.
Loo, 113.
Loomans, Joseph, frère lai des Récollets à Reckheim, 351.
Loos, Philippe de, Récollet, 357.
Louis XI, 3, 397.
Louis XIV, roi de France, 195.
Louis XVI, roi de France, 257.
Louvain, 224, 327, 351, 352, 362.
Loyen, Bol, 62; — Godard, 68.
Loyson, Warnier, 73.

Digitized by Google

Luchtemeker, Jean, 51.
Luere, Simon de, 336.
Lueth, Ricald de, 93.
Lunellus, Vincent, général des Observants, 223.
Lupi, Jean, voir Jean.
Lutkenhausen, Adam, Récollet, 363; — Jean George, Récollet, 353, 362.
Lutten, Guillaume, frère lai des Récollets à Reckheim, 266, 353.
Lux, Jean Henri, 381.
Luyten, Jean, 77; — Marie, 77.
Lybrechs (Lybrechts), Léonard, échevin de Vleytingen, 7, 32.
Lymborch, Nicolas de, voir Nicolas.
Lympens, Jean, 75.
Lynden, 366, 368.
Lynot, Léonard, écoutête de Fouron-le Comte, 74.
Lystendorp, Lambert de, chanoine de l'église Saint Servais à Maestricht, 90, 92
Lyvesoens, Wiric, échevin de la cour censale de l'hôpital de l'église Saint Servais de Maestricht à Riempst, 32.

M.

Macaire de Hese, 88.
Macédoine, 225.
Mad (Maad), 366, 368, 375.
Maes, Jacques, écoutête de la cour de Lenculen à Maestricht, 67, 69, 70; — Léonard, échevin de Mechelen, 56.
Maeseyck, 70, 103, 106, 107, 123, 317, 363, 377, 381.
Maestricht, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 53, 55, 58, 60, 63, 64, 66, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 80—89, 91—95, 107, 128, 176, 201, 235, 239, 241, 242, 245, 257, 260, 263, 275, 276, 282, 289, 293, 296, 323, 330, 347, 351, 354, 362, 363, 377, 381, 386—399, 401, 403, 404, 407
Maeswyck, Hubert de, 42.
Mailhe, 262.
Makovitz, 366, 368, 375.
Malines, 92, 296, 341, 346, 363.
Mall (Malle), 19, 90, 92, 94.
Mall, Giselbert de, échevin de Sluse, 92; échevin de la cour censale van der Assche à Mall, 92; — Paes de, 26; — Walter de, 92, échevin de la cour censale van der Assche à Mall, 92.
Marchand, Pierre, Récollet, 229.
Marees, Jean, Récollet, 358
Marguerite de Parme, gouvernante des Pays-Bas, 100, 117—121, 123, 124, 128, 129, 135, 137—140, 143—145, 148, 151, 156, 157, 159, 160.
Maren, Henri de, notaire, 91.
Marie Kenterken, 84.
Maroc, 225.
Marsé, Berardus, Récollet à Reckheim, 361.
Martens, Récollet à Reckheim, 276, 279; — Pierre 381; — René, Récollet à Reckheim, 262, 272, 354, 361.
Martin V, pape, 219, 343.
Martin, évêque de Paderborn, 323.
Martyr de Gorcum, les, 223.
Marxpier, N., Récollet, 359.
Masen, Henri van der, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 96.

Digitized by Google

Massart, Charles, gardien des Récollets à Reckheim, 347, 356.
Matthys, Pierre, gardien des Récollets à Reckheim, 352, 356.
Mauri, Henri, voir Henri.
Mauri, cardinal, 231.
Mauro, Nicolas de, échevin de Maestricht, 85, 87, 88.
Mayence, 334.
Méan, de, évêque de Liége, 270.
Mechelen-sur-Meuse (Mechellen), 35, 38 - 41, 43, 44, 55, 56, 58, 72, 111, 228, 279, 281, 353, 363, 368, 377, 381.
Mechelen, canton de, 277.
Mechelen, doyenné, 317.
Meeks, Simon, 183.
Meemen, Jean, chanoine de l'église Saint Servais à Maestricht, 97.
Meer, 18, 29, 30, 33. 42, 54.
Meer, Gérard de, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 59; René de, échevin de cette cour, 59, 64; — René de, bourgmestre de Maestricht, 10.
Meeren, Adam van der, curé de Steyn, 243.
Meerle, 296.
Meerssen, 37, 72, 74—77, 242—275, 314, 316, 377.
Meertens, Récollet à Reckheim, 325; gardien de ce couvent, 360.
Mees, Lambert, 28.
Meeuwen, de, gouverneur du Limbourg Néerlandais, 314; — Guillaume de 276; — Marie Josephine Guillaume de, 282.
Megen, 224, 308, 354, 357.
Megen, comte de, stadhouder de la Gueldre, 152, 157, 168.
Megen, Guillaume de, Récollet, 358.
Melaet, Jean de, voir Jean.
Melchers, cardinal, 323
Mente, Gobbelin, voir Gobbelin.
Mer, Gérard de, maïeur de la cour censale Saint Pierre à Montenaken, 12.
Mercier, cardinal, archevêque de Malines, 327
Merode, de, 188; — (Merode), Henri de seigneur de Petersheim, 51; — Jean Scheiffart de, 188.
Mersen, Arnoul de, 71; — Léonard de, 25.
Mertens, François, Récollet martyrisé à Bruges, 224.
Mésopotamie, 226.
Meulen (Molen), Godard van der, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 3, 6.
Mexique, 225.
Meyers Gilles, 25; — Guillaume, échevin de Hees, 18; échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21; — Jean, 194; — Michel, curé de Climmen, 174; — Pierre, 40; — Régine, 176; — Servais, échevin de Vleytingen, 40, 47.
Meyers alias Starren, Paul, 62.
Meys, Barthélémi, proviseur de la mense des pauvres du Saint-Esprit à Maestricht, 94; — Jérôme, écoutête de Heer, 35, 58; — Laurent, échevin de Maestricht, 7, 10, 15, 23, 41; échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 63, 65; échevin de Saint-Pierre, 15.
Meys ten Cronenberg, Laurent, échevin de Maestricht. 65.
Michelmans, Léonard, 77.
Michels, Gilles, 28.
Michiels, curé de Neerhaeren,

Digitized by Google

312; — Gilles, 19.
Middelbourg, 337.
Milensuene, Jean, 94.
Millen, 14; 18, 19, 30, 42, 43, 54, 93, 317, 383.
Millen, Jean de, voir Jean; — Nicolas de, 93.
Minne, Louis, général des Franciscains, 257.
Misch, Massin de, 74.
Moelen, Arnoul van der, échevin de Maestricht, 98.
Moelener, Jean, échevin de la cour jurée de Sichen, 11.
Moenen, Conrad, gardien des Récollets à Reckheim, 240.
Moer, Jean, échevin de Hees, 18; échevin de Vleytingen, 40; échevin de Sichen, 22, 25; — Servais van der, échevin de Hees, 72.
Moerbeke, Jacques, voir Jacques.
Moers, Henri, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Monte naken, 59; échevin de Veldwezelt, 63; — Lambert, échevin de Buyten-Bilsen, 64; — Léonard, échevin de Mheer et Bolré, 18; — René, 25; — Winand, 27, échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21.
Moldavie, 221.
Molendino, Baudouin de, échevin de Maestricht, 80—83; — Giselbert de, 80, 90.
Mommen, Alphonse Marie, Récollet à Reckheim, 298, 299; —André, échevin d'Itteren, 60.
Moll, Adjutus, Récollet à Reckheim, 361.
Moneta, Jean de, voir Jean.
Moonen, Conrad, gardien des Récollets à Reckheim, 243; — Henri, gardien des Récollets à Reckheim, 356; — Reinach, gardien des Récollets à Reckheim, 360, 361.
Monsieur, Prosper, Récollet à Reckheim, 326.
Montaigne, Elise de, douairière de Riede, 321; — François de, 357; — Jean Jacques de, 321.
Montenaken, 12, 59, 71, 304.
Montenaken, Henri de, échevin de Maestricht, 90, 91; — Nicolas de, 89.
Montenegro, 225.
Montfort, 102, 103, 105, 106, 131.
Montfort, ammanie, 168.
Montpellier, de, évêque de Liége, 321.
Mopertingen, 5, 7, 62, 64.
Mopertingen, Servais de, 26.
Mor, Pierre, 77.
Morbach, Henri, 50.
Morchilius, Pierre, 77.
Mosius, François, Récollet à Reckheim, 330.
Mosschart, Tilman, échevin de Sluse, 93.
Mossis, Guillaume, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 17; — Jean, chapelain de cette église, 15, 17; — Michel, vice-doyen de cette église, 18.
Mossis dit Trybels, Jean, receveur du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 19.
Moulingen (Maarland), 73, 74.
Mouwe, Guillaume, échevin de Munsterbilsen, 12.
Moven, Antoine, 71.
Mucken, de, 37.
Muland, 85.
Mulcken, Corsten, 74;—Herman,

Digitized by Google

75; — Jean, 73; — Jean, bourgmestre de Maestricht, 10.
Mulder, Jean Joseph, Récollet, 362.
Muller, Jean, 47.
Mullers, Jean, Franciscain, 358.
Municx, Hubert, 64.
Munsterbilsen, 11, 22, 62, 377, 381.
Musart, Jean, échevin de Galoppe, 86.
Mussche, Ferdinand, gardien des Récollets à Reckheim, 359—361.
Mussen, Pierre, 74.
Muteners, Art, échevin de Petersheim, 52, 53.
Mylen, Jean, 55.
Myricanus, Servais, provincial des Franciscains de la province de la Germanie Inférieure, 228.

N.

Nabben, Jean Guillaume, Récollet à Reckheim, 266, 271, 354.
Nackom, Raphael, Récollet à Reckheim, 308, 309, 325.
Naegels, Thomas, 51.
Naelen, Catherine, 12; — Guillaume, 14; — Guillaume, Nicolas, échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29; — Nicolas, 12, 14, 22; — Nicolas, échevin de la cour censale Saint-Servais à Reckheim, 25.
Naelen dit Bruerken, Nicolas, 22.
Nagant, J., 202.
Nagasaki, 229.
Nagels, Pierre, 75.
Naghels, Thomas, échevin d'Itteren, 60.
Namen, Arnold de, 54.
Namur, 124.
Napoléon I, empereur des Français, 294, 295, 312, 318.
Neel, Léonard, 20.
Neerhaeren, 279, 291, 359.
Neerwinden, 258.
Neven, vicaire général de Liége, 299, 314, 316; — Gérard, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12; — Léonard, 377.
Neyen, Jean, 229.
Neyssen, Norbert, Récollet à Reckheim, 298, 229.
Nicolai, Adrien, chancelier de la Gueldre, 139, 140, 152, 156, 160, 161; — Servais, échevin de Sluse, 93; — Théodore, Récollet, 355.
Nicolas junior, 94.
Nicolas dit Juvenis, échevin de Sluse, 90.
Nicolas de Lymborch, 83.
Nicolas de Sluysis, 94.
Nimègue, 116, 119, 147, 167, 168.
Nimègue, châtellenie, 168.
Ninivé, 375 - 380.
Nivelles, 221, 229.
Nivelles, Bavon, gardien des Récollets à Reckheim, 360, 361.
Noetemans, Jean, 59.
Noetstock, Henri, 61; — Henri, porte-verge de l'église Notre-Dame de Maestricht, 34; — Henri, échevin de Petersheim, 52, 53; — Pierre, échevin de Maestricht, 7, 9, 10, 23.
Nollens, Servais, sous-maïeur de Liége, 71.
Norbertines, 238.
Noufkourt (Noufskourt), Pierre van den, échevin de Bernau, 45, 46.
Nouts, Wolter, 95.
Novolapide, Siger de, prévôt de Malines, doyen du chapitre de Saint-Servais à Maestricht,

Digitized by Google

90—92.
Nuest, Arnoul, échevin de Maestricht, 83, 84; — Thierry, 83.
Numegens. Thierry, 44.
Nurenberg, 335, 377.
Nurenberg (Nuremberg, Nurenberch, Nurenburch), Guillaume de, 14—17, 55, 58.
Nurenburch, Conrad de, échevin de Saint-Pierre lez Maestricht, 15.
Nuweggen, Guillaume, échevin d'Itteren, 60.
Nuwerstat, Jean van der, 3.
Nypels, 293; — Matth Luc, 377.
Nys, Simon, 21.
Nys dit Hoeveler, Catherine, 55.
Nyskens, Simon, 37.
Nyss uytten Staet, Jean, 60.
Nyst, vicaire à Maestricht, 310—312.
Nysten, Paes, 76.

O.

Odestal, Rensoen, 30.
Oensel, Pierre d', échevin de Beek, 60.
Oersbeek, Jean d', échevin de Meerssen, 38.
Oesch, Servais, 77.
Oger de Fée, chevalier, 87.
Oger de Haren, chevalier, avoué de Maestricht, 82.
Oirsbeek, Pierre d', échevin de Maestricht, 20.
Oldenzee, Guillaume van, Récollet, 352.
Olislegers, Nicolas, 76.
Olys, Franciscain martyrisé à Knesselaere, 224.
Ombrie, 211.
Onad, 336, 375.
Ongnies et d'Estrée, Angelus, comte d', évêque de Ruremonde, 239.
Oomsels, Boniface, Récollet à Reckheim, 326.
Oost, 77.
Oost, Melchior, échevin de Fouron-le-Comte, 74.
Op Grimby, 281.
Ophal, Godard, 74; — Godard, échevin de Fouron-le Comte, 74.
Opstal, Michel, 53; — Michel, maître de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 29, 40, 42, 44, 47.
Opsteyn, Catherine, 291; — Henri, frère lai des Récollets à Reckheim, 361, 363; — Nicolas, Récollet à Reckheim, 355.
Otermans, Mathias, 75.
Otton II, empereur.
Overbund, 37.
Overbunde, Adam d', échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59, 65, 66; — Herman d', échevin de Maestricht, 9, 20; échevin de la cour de Lenculen en cette ville, 11, 13.
Oyenberchz, Rutger, 6.

P.

Pacoecus, cardinal, 222.
Padoue, 217, 218.
Paeck, Jean, 6.
Pael, Jean, échevin de Bemelen, 57.
Palant, Adré de, échevin de Saint-Pierre lez Maestricht, 15; — écoutête de Maestricht, 64; — Floris de, comte de Culenborch, 144, 147.
Palestine, 223, 225.
Pallant, Jean de, drossard des pays de Limbourg, Fauque-

Digitized by Google

mont et Daelhem, lieutenant des fiefs de Fauquemont, 5.
Palmarts, Henri, échevin de la cour censale de l'hôpital du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 32; échevin de la cour censale de l'église Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13; — Jean, échevin de Sichen, 25
Palmen, Jean, échevin de Sichen, 22.
Paredis, évêque de Ruremonde, **316.**
Paresys, François, échevin de Vleytingen, 32.
Paris, 177, 228, 260, 273, 335, 382, 383, 386.
Parisis, Ffranck, échevin de Vleytingen, 15, 18, 22, 23, 25; — Ruth, échevin de Hees, 37.
Parme, Alexandre Farnèse, duc de, 391, 398.
Partuyns, Henri, 30.
Pas, Henri comte de, marquis de Feuquières, 188.
Pasmans, Henri, 73.
Passart, Gosuin, écoutète de Vleytingen et Hees, 15, 18; — Jacques, 11.
Paul III, pape, 226.
Paul IV, pape, 150, 153, 169.
Paul V, pape, 226.
Paulee, Jean Baptiste, 177.
Pauli, George, 78; — Paul, échevin de Mheer et Bolré, 33, 34, 55; échevin de Millen, 43, 54; échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.
Paulussen, Jeanne, 78.
Pauly, André, provincial des Récollets de la province de la Germanie Inférieure, 344, 345.
Pauwels, Engelbert, 32.
Paxsleger, Lambert, voir Lambert.
Peeters, Adrien, Récollet, 351; — Gomer, gardien des Récollets à Reckheim, 359.
Peetersen, Henri, 337, 338.
Pellen, Gilles, membre de la cour censale „Wyrgrethof", 25; — Henri, 60
Pellens, Jean, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestrieht, 40.
Penders, Gislène, Récollet, 364.
Penre de Straebeeck, Jean, homme de fief de Fauquemont, 5.
Penres, 84; — Pierre, échevin de Beek, 60.
Penres dit Mortels, Henri, 56.
Perez de Marchena, Juan, 223.
Perouvie, 225.
Pervo, M. de, cardinal-pénitencier, 179.
Peters, André, 78; — Jean, 60; — Jean, homme de fief d'Elsloo, 58; — Laurent, 77; échevin de Mheer-Bolré, 55; — Meyer, 72; — Thierry, 77.
Petersheim (Petershem), 51—53, 57, 242.
Petit-Haasdel (Cleen-Haesdal), 77.
Petri, Adam, imprimeur à Nurenburg, 337; — Jean, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 70.
Peumans, Jean, 54.
Pexters, Sébastien, Récollet à Reckheim, 362.
Peymans, Laurent, 76.
Philippe II, roi d'Espagne, 151, 164, 406.
Philippe V, roi d'Espagne, 195, 197.
Phresis, Franck, échevin de Sichen, 11.

Digitized by Google

Pictavia, archidiacre, 114.
Pie V, pape, 150, 153.
Pie VI, pape, 258.
Pierkens, Pierre, 22.
Pierre Canis, le bienheureux, 249, 254.
Pierre Supra Pontem, 95.
Pironnet, F., Récollet à Reckheim, 198.
Pistoris, Henri, voir Henri.
Pitten, Guillaume, 66; — Simon, 4.
Planen, Pierre de, 338; — Simon de, 337.
Playoul, Jean, échevin de Maestricht, 61.
Plees, Matthias, Récollet à Reckheim, 352.
Plevoets Fosse, Récollet à Reckheim, 359.
Plucken, Jean, échevin de Buyten-Bilsen, 64.
Poellen, François, et de Fouron-le-comte, 74.
Poes, Poes, 3.
Poesmans, Floer, échevin de Mheer et Bolré, 18, 31, 32, 34.
Poetsarts (Poitsart), Barthélémi, 46, 56; — Moens, échevin de la cour censale de Printhagen, 56.
Poictiers, archidiacre, 100.
Poilboon, Gérard, 74.
Pol, Frédéric van de, Récollet, 351.
Pollonis, Tilman, voir Tilman.
Polly, Angéline, 351; — Henri, 351; — Martin, 351.
Pologne, 222.
Ponte, Antoine, échevin de Sluse, 93; — Guillaume de, 94.
Portalis, ministre de France, 294.
Portugal, 228.
Postel, 297, 301, 308.
Pothems, Wolter, 31.
Potmans, Lambert, Récollet, 358.
Pousel, René, 81.
Pouwels, Jean, 25; — Jeanne, 58.
Prelmans, Guillaume, échevin de Sluse, 90; - Thomas, 90.
Prenten, Gérard, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 3, 6; — Godard, échevin de Maestricht, 8, 9.
Presbourg, 280.
Preutz, Jean, 97.
Prickinx, Franco, 98.
Princen, Désiré, gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Printhagen, Tilman, voir Tilman.
Prisse, 290.
Proest, Henri, échevin de la cour censale de Steyvoirt à Millen, 14.
Pronen, Nyes, 63.
Proot, 290; — Jean, provincial des Récollets de la province de la Germanie Inférieure, 266, 382.
Pruenen, Arnoul, 63.
Prume, Jean, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 92.
Prysmans, Guillaume, 76.
Puthem (Putthem, Puttem), Henri de, 62; — Henri de, échevin de Vleytingen et Hees, 5, 7, 15, 18, 32, 37, 40; échevin de Sichen, 22, 23, 25; échevin de Veldwezelt, 63.
Puts, Nicolas, 75.

Q.

Quaedmechelen (Quaet Mechelen, Quaymechelen), 46, 56, 353.
Quaedvlieg, René, 377.

Digitized by Google

Quartten, Thierry, 51.
Quentin (Quintyn), Werner, clerc du diocèse de Liége, 90, 92.
Quinones, François, cardinal, général des Observants, 222.

R.

Rabida, de la, couvent des Observants, 223.
Rachels, doyen de Hasselt, 281.
Raede, René de, échevin de Meerssen, 73.
Raedermerker, Lambert, voir Lambert.
Ragoczy de Felso Vadacz, Barbe Julienne, 238, 368.
Rakoksi Barbe Julienne, voir Lagoczy.
Rameeckers, Pierre, 21.
Raven, Jean, échevin de Mheer et Bolré, 31, 34.
Ravensbosch, 204
Ravet, Jean, frère lai Récollet, 351.
Ravoux, N.. Récollet, 355.
Reckheim, 4, 71, 206, 210, 233—386.
Récollets, 227, 240, 244.
Redekem, de, gentilhomme, 4.
Reek, Jérôme, gardien des Conventuels à Urmond, 217.
Reisch, George. prieur des Chartreux près Fribourg, 336.
Resimont (Resymont), Walter de, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 70, 72, 73, 75.
Reulens, 389; — F., frère lai Récollet. 298.
Reusens, Edmond, 390.
Revelare, Martin, Franciscain martyrisé à Bruges, 222.
Reymerstock, Frédéric, échevin de Maestricht, 9; — Gilles de, écoutête de cette ville; — Jean, échevin de Vleytingen, 40; maïeur de la cour censale de l'hôpital du chapitre de Saint Servais à Maestricht, 32.
Reynders, Chrétien, Récollet à Reckheim, 266, 271, 353.
Reyners, Henri, 55; — Henri, échevin de la cour censale de l'église Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13; — Jean, échevin de Mechelen, 39, 42, 44—46, 56; échevin de la cour censale de Printhagen, 56; — Maes, échevin de Mheer et Bolré, 18; — Mathias, 57; — René, échevin de la cour censale de l'église Notre-Dame de Maestricht à Heukelom, 13, 32; échevin de la cour censale de l'hôpital du chapitre de Saint-Servais de Maestricht à Riempst, 32.
Reyntjens, J. M., 290; — Pierre, Récollet, 357.
Reys, Erard de, doyen du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 391.
Rhena, 353.
Rhoen, Anne Catherina Hubertine, 186.
Rhyn, Jacques van, 352.
Richard, Franciscain martyrisé à Nagasaki, 229.
Richel, Gérard, 377, 381; — Jean de, Récollet, 357; vicaire des Récollets à Reckheim, 240.
Riempst, 13, 32.
Riempst (Rimpst, Rympst), Jean de, échevin de Maestricht, 7 9, 23; — Nicolas, échevin de Mheer et Bolré, 18, 31, 34; échevin de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29.

Digitized by Google

Rimpst, Michel de, échevin de la cour censale „Wynant Quaedenhoff" à Heer, 63.
Risbourg, comte de, 195.
Rixken, Gilles, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 30.
Robespierre, 259.
Roch, Guillaume, 65, 66.
Rodenzoen, Henri, échevin de Sluse, 92; -- Jacques, 92.
Roelants, Jean, imprimeur à Anvers, 337.
Roesmer, Jeanne de, 8.
Roesmer, Henri, 14; — Jacques, 28.
Rolduc, 193—199, 258, 304.
Rome, 195, 221, 223, 243, 323, 388.
Rome, Romain, Récollet à Reckheim, 329.
Roos, Charles de, Récollet, 358.
Roosteren (Roesteren), 107, 280.
Rosendael, 363.
Rosis, René de, échevin de Maestricht, 85, 89.
Rosmeer, 61, 64.
Roszmel, Martin, Récollet, 359.
Rothem, 300.
Rougrave de Salm, vicaire-général de Liége, 270.
Rudekoven, Henri de, 92.
Rufo Clippeo, Gobelin de, échevin de Maestricht, 86, 87.
Ruland dit Hartwyns, 89.
Rumolde, Capucin, 236.
Rupe, Jean de, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 88; — Jean, voir Jean.
Ruremonde, 99 101, 104, 106, 107, 110, 114—120, 122—125, 127 129, 131—134, 137, 138, 140, 141, 148, 152, 154, 159, 162, 167, 359, 362, 363, 399, 406.
Ruremonde, évêché, 150, 151, 160.
Rutger, 80.
Rutten, Ruth, 77.
Ruysbroeck, Jean, 332.
Ruysch (Ruysschen), Gilles, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 67; receveur de cette cour, 69 - 71.
Ruysenvelds, Angelus, gardien des Récollets à Reckheim, 359.
Rydders, 87.
Ryhove, calviniste, 224.

S.

Saeghen, Conrad, 70.
Saint Amand, 403.
Saint-Antoine de Padoue, 214.
Saint-Domitien, 403.
Saint-Domingo, 223.
Saint Fidelis de Sigmaringen, 235.
Saint François d'Assise, 210—213, 216, 217, 219, 226, 227, 236.
Saint François à Paula, fondateur des Minimes, 211.
Saint-Gondulphe, 403.
Saint-Hadelin, 403.
Saint-Hubert, 403.
Saint-Joseph a Cupertino, 221.
Saint Gerlac, 174.
Saint-Jean de Capistrano, 220.
Saint-Jean Népomucène, 272.
Saint-Lambert, 403.
Saint-Laurent de Brindisi, 235.
Saint-Monulphe, 403.
Saint-Otger, 403.
Saint-Paul, apôtre, 388.
Saint-Pierre, apôtre, 287, 388.
Saint-Pierre d'Alcantara, 230.
Saint-Pierre lez Maestricht, 6, 14, 15, 55, 377.
Saint-Pléchelme, 403.

Digitized by Google

Saint-Remacle, 403.
Saint Servais, 388, 389, 402.
Saint Théodard, 403.
Saint-Trond, 174, 279, 296, 302, 304, 305, 307, 309, 314, 323, 326, 327, 363.
Saint-Trudon, 407.
Saint-Willibrord, 403.
Saint Wiron, 403.
Sainte-Aldegonde, 403.
Sainte-Claire, fondatrice des Clarisses, 211, 212.
Sainte Colète, 212.
Sainte-Gertrude, 403.
Sainte-Pétronelle, 236.
Sainte-Ode, 403.
Salm, Agnès, prieuse des Norbertines à Reckheim, 281; — Léonard, Norbertin de Beaurepart, curé de Grimby, 271; — Marie, prieuse des Bénédictines de Liége, 283; — Nicolas Joseph, 377.
Sammen, échevin de Sichen, 78; — Godart, échevin de Maestricht, 41; Libert, échevin de Hees, 37; - Louis, 21.
Sancta Agatha, Henri de, échevin de Maestricht, 95.
Sancta Margareta, Guillaume de, voir Guillaume.
Sancto Alberto, Elie de, 197.
Sanders, Guillaume, juré de Maestricht, 10.
Saros, 366, 368, 375.
Saumery, 254.
Saxe, 222.
Saxe-Cobourg, Frédéric, prince de, 258.
Scaetsen dit Rustenberg, Henri, 23.
Scaetzen, 178.
Scars, François, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 13.
Scats, Pierre, 32; échevin de la cour censale de l'hôpital du chapitre de Saint Servais à Maestricht, 32.
Schaecken, Guillaume, gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Schaets, François, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 11; — Jean, 15.
Schaluin, Gérard de, juré de Maestricht, 10.
Scharne, Jodoce, échevin de Heer, 35
Schars, Lambert, échevin de Lenculen, 71.
Schellart d'Obbendorf, Adam, seigneur de Gurtzenich, 133.
Schenck de Nydeggen, Arnoul, seigneur de Hillenrade, 133.
Scherfenecker, Sixte, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 13.
Scherneyl, Jean, écoutête de Bernau, 45, 46.
Schiervel, de, gouverneur du Limbourg Belge, 314.
Schillinck, Henri, échevin de Bemelen, 57.
Schimmert, 77.
Schobben (Scobben), Gérard, échevin de Vleytingen, 40, 47; — Jean, échevin de cette seigneurie, 5, 7, 15, 18, 31, 32, 40, 47; échevin de Hees, 37.
Schoenmaeckers, Elise, 73; — Jean, 174; — Jean Guillaume, 182, 184.
Schoenvorst, Jean, prévôt de l'église Saint-Servais à Maestricht, 87
Schoncken, Barthélémi, gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Schouten, Médard, gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Schoutens, Etienne, Récollet à

Digitized by Google

Hoogstraten, 330, 332; gardien des Récollets à Reckheim, 360.
Schouwenbergh, Antoine, comte de, voir Holstein.
Schreurs, Pierre, Récollet, 352.
Schulenborch (Scullenbergh), Henri de, échevin de Maestricht, 23, 27.
Schuler, Denis, ministre général des Franciscain, 323.
Schutgens, Chrétien, gardien des Récollets à Reckheim, 351, 352.
Schuls. Jacques, échevin de Meerssen, 38.
Scobben, Jean, échevin de la cour censale de Saint-Servais à Rosmeer, 62.
Scoenbeeck, Elise de, 98.
Scomekers, Paul, échevin de la cour censale „Wynant Quaedenhoff" à Heer, 63.
Scops, Arnoul, maïeur de la cour censale de Steyvoert à Millen, 14.
Scottus, Jean, imprimeur à Strasbourg, 336.
Scutor, Jean, voir Jean.
Secusius de Catalagyrone, Bonaventure, général des Observants, 228.
Segera, fille de Jean Lupi, 85.
Serarens, Corneille, Récollet, 352.
Servaes, Nicolas, 377; — Nicolas, Récollet, curé de Saint-Nicolas à Maestricht, 354.
Siba, 81.
Sibbe, 57.
Sichen, 11, 21 - 23, 25, 78, 353.
Sichen-Sussen, 279.
Siers, Jean, échevin de la cour censale van der Assche à Mall, 92.
Sirejean, 263.
Sittart, Jacques de, 51.
Sixte IV, pape, 221.
Sixte V, pape, 221.
Slavante lez Maestricht, couvent des Récollets, 352.
Sleype, Rumold van den, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Sleypen, Joseph, Récollet, 363.
Sloetmekers, Jacques, 8.
Sluse (Slousen, Sluysen), 19, 27, 28, 42, 90, 92, 93.
Sluyn, Jean, 75.
Sluysis, Nicolas de, voir Nicolas.
Sluysmans, Guillaume, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Smeesters, Lambert, curé à Neerhaeren, 271.
Smeets, 293.
Smeets, curé-doyen de Bree, 273.
Smeets, vicaire de Reckheim, 271; — Catherine, 38; — Herman, Récollet, 358, 359; — Léonard, 38, 44; — Livinus, Récollet à Reckheim, 326; — Pierre, 21.
Smeulders, Récollet à Reckheim, 298.
Smit, Victor, Récollet, 354.
Smits, 293.
Smits, bénéficier à Reckheim, 271; — Guillaume, 47; — Isabelle, 350; — Michel, 47, 49.
Smolders, Jean, 133.
Soccolantes, 215.
Sommerfeld, 198.
Spauden, Godenuel de, échevin de Maestricht, 96.
Spaubeek, 60.
Specker, Léonard, 106
Speckhouwer, Pierre, receveur du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 66.
Spiet, Thomas, échevin de Sluse, 90.
Spolète, 227.
Sprewarts (Sprewartz), Marie,

Digitized by Google

25; — Pierre, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 13, 25; — René, 13, 25, 36, 65.
Sproelant, Pierre de, échevin de Saint-Pierre lez Maestricht, 15.
Spyt, Thomas, 93.
Stalborgh, échevin de Venlo, 148.
Stas, Guillaume, 14; — Martin, échevin de Mheer et Bolré, 18; — Martin, maïeur de la cour censale Saint-Jean à Fall, 29; — Pierre, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 66.
Stassen, 175; — Anne Elise, 175, 177, 182, 186; — Casimir, 175; Marie Catherine, 175; — Pierre, 183; — Servais, 23.
Steenhuys, Jean van, gardien des Récollets à Reckheim, 356, 358.
Stege, Barthélémi indie, échevin de Petersheim, 53.
Stegen, Michel, 42.
Stella, Gérard de, voir Gérard.
Steinier, Jean, voir Jean, 94.
Stevens, Etienne, échevin de la cour censale Saint-Servais à Rosmeer, 62; — Jean, gardien des Récollets à Reckheim, 352, 357.
Steyn, 242, 243, 343.
Steyne, Herman opge, 60.
Stockhem, 75, 277.
Stockhem, Arnoul de, maître de l'hôpital du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 93, 94.
Stocks, Lemmen, homme de fief d'Elsloo, 58.
Stouten, Simon, chanoine et écolâtre de l'église Saint-Servais à Maestricht, 25.
Strabeeck (Straebeeck), 5, 204.
Straelen, Jacques de, secrétaire de la commune de Ruremonde, 135.
Straelen, ammanie, 168.
Strasbourg, 243.
Streithagen, Gérard de, écoutète brabançon de Maestricht, 67.
Stroten, Gérard van der, 98.
Strucht, Conrad de, 58.
Struels, Otton, échevin de Beek, 60.
Strybels, Ferdinand, échevin de Wylre, 79.
Stuer, Philibert, Récollet à Reckheim, 360—362.
Suisse, 226.
Supra Forum, Lambert, voir Lambert.
Supra Lake, Elise, voir Elise.
Supra Pontem, Pierre, voir Pierre.
Sussen, 11, 23, 25, 78.
Susteren, 106, 280.
Sutendael, 325.
Swaelen, Alexandre, échevin de la cour censale Saint-Pierre à Montenaken, 12.
Swanenberch, Jean, 93.
Swillens, Pierre, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Swingel, Jacques, 24.
Sylva, Béatrice de, 212.
Symons, Guillaume, 75; — Henri, 27.
Syrie, 226.
Syntzich, Caspar de, échevin de Güls, 49; — Jean de, échevin de cette seigneurie, 49.

T.

Taubens, Nicolas, 71.
Taymans, Corneille, échevin de Heer, 58.
Teels, Herman, 42, 43.
Tegelen, 112, 113.
Tels, Herman, échevin de Mil-

Digitized by Google

len, 54.
Terffs, Lambert, 77.
Ter Kamere-Bosch, maison de refuge en Belgique, 318.
Ter-Weien, hameau de Reckheim, 261.
Thans, curé à Kesselt, 312.
Thees, Arnoul, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 11; échevin de Heer, 35.
Thielt, 327.
Théodore Langherbeyn, 89.
Thérouanne, évêché, 405.
Thewissen, Joseph, gardien des Récollets à Reckheim, 357, 358.
Thewus, Arnoul, échevin de la cour féodale de la prévôté de l'église Saint-Servais à Maestricht, 36.
Thierry, moine de l'abbaye de Val-Dieu, 80, 82.
Thierry op den Weerdt, 38, 39.
Thielt, 302, 307, 327.
Thoné (Tonnai), Jean Henri, Récollet, 363.
Thonis, Arnoul, 9; — Jean, 56.
Thoreels, Conrad, échevin de Lenculen, 66; — Jean, échevin de la cour censale de l'hôpital du chapitre de Saint-Servais de Maestricht à Riempst, 32; — René, 15, 16.
Thorn, 167.
Thur, 368, 375.
Thysen, Léonard, échevin de Hees, 72.
Thysens, Guillaume, échevin de Beek, 60.
Tibus, Jean, 3.
Tilborch, Jean de, échevin brabançon de Maestricht, 67.
Tilkin, Adolphe, Récollet à Reckheim, 326.
Tilman, Pollonis, 81.
Tilman dit Printhagen, 81.
Timmermans, Pierre, 104.
Timmers, H., 312.
Tinel, Edgard, directeur du conservatoire de Bruxelles, 341.
Tirlemont, 296.
Tollwers, Anne Catherine, 281.
Tombeur, Henri, 356.
Tongerloe, Tilman de, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 51.
Tongernelle, 71.
Tongres, 23, 43, 90, 202, 258, 279, 290, 297, 358, 363, 403, 404.
Tongres, doyenné, 317.
Tonis, Jean, écoutête de Mheer et Bolré, 34.
Toubens, Pierre, 7.
Tournai, 122.
Tournai, évêché, 415.
Toussaint, Pierre d'Alcantara, Récollet à Reckheim, 329.
Trente, concil de, 221, 222.
Tribels, Jean, chapelain de l'église Saint-Servais à Maestricht, 20; receveur de la confrérie de chapelains de cette église, 12.
Tripoli, 225.
Trips d'Oost, gentilhomme, 77.
Trouvez, Lambert, Récollet, 229.
Tuerlinckx, Récollet à Louvain, 308, 309, 311.
Turnhout, 224, 296.
Turquie, 221, 225.
Tyalye, Guillaume, 19.
Tyloye, Libert, échevin brabançon de Maestricht, 67.
Tyssen, Corneille, 77.

U.

Ulbeek, 332.

Digitized by Google

Urbain IV, pape, 211.
Urbain VI, pape, 400.
Urmond, 316, 317.
Ursel, duc d', 295.
Uterhelcht, Jodoce, 23.
Utrecht, 138.
Utrecht, archevêché, 395, 400.
Utrecht, Hubert Laurent d', 176; — Jean d', Croisier à Maestricht, 176.
Uyckhoven, 260, 268, 269, 279, 280, 285, 286, 353, 363, 368.

V.

Vaechs, Nicolas, 65.
Vaeghs, René, échevin de Heer, 58.
Vaes, Servais, 6.
Vaessen, Anne, 75.
Vaex, Servais, 71.
Val-Notre-Dame, maison de refuge, 318.
Valenciennes, 128.
Valensart, 282.
Valois (de la Valois), Guillaume de, Récollet, 359; — Jeanne de, 212.
Vals, Henri de, 26.
Van den Berck, Euchère, Récollet, 355.
Van den Bergh, Récollet, 358.
Van Bommel, évêque de Liége, 299
Van Boxtel, Honore, Récollet à Reckheim, 355, 360.
Van Brabant, François Joseph, 282, 290, 291.
Van den Donck, Pierre Jacques, 377.
Van der Yst, Félix, Récollet, 255.
Van Doorn, Mathieu, Récollet, 354.
Van Dyck, Norbertin, 298, 300.
Van Echelpoel, Jean Baptiste, Récollet, 354.
Van Gheluwe, Anaclète, Récollet, à Reckheim, 329.
Van Goch, Corneille, gardien des Récollets à Reckheim, 356.
Van Gruythuysen, Simon, gardien des Récollets à Reckheim, 36.
Vanhalen, François, notaire à Maestricht, 176.
Van der Halle, Mathieu, 377.
Van Heers, Constantin, Récollet à Reckheim, 361.
Van Hoecke, Léonard, gardien des Récollets à Reckheim, 360, 361.
Van Loo, Bernard, Récollet à Saint-Trond, 310.
Van Megen, Guillaume, gardien des Récollets, 356.
Van Mieuwstad, A., 298.
Van Oppen, Gentilis, Récollet à Reckheim, 360, 361.
Van Rooy, Jérôme, Récollet à Reckheim, 325.
Vanstraelen, Charles, gardien des Récollets à Reckheim, 359.
Van Sweeveldt, Corneille, frère lai Récollet, 355.
Van Ubbel, Henri, Récollet, 352.
Vandevelde, Pie, Récollet, 334.
Van Voorden, Cyrille, Récollet à Reckheim, 329.
Van de Waerdt d'Onsel, Jean François, 381; — Lambert, 377; - Lambert Joseph Maximilien baron, 281; — Louis Godefroid, 381.
Van Winde, Roeland, Récollet, 358.
Van de Woestyne, Zacharie, Récollet à Reckheim, 329.
Vecoven, P. J., curé à Boorsheim, 332.
Veder, Jean, 49.
Veken, Marguerite van der, 72.

Digitized by Google

Veldeke, Henri van, 388.
Veldwezelt (Wyesit), 4, 17, 20, 21, 62.
Velp, 296.
Vencken, Léonard, échevin d'Itteren, 60.
Vendrickx, Archange, provincial des Récollets Belges, 307, 308.
Venise, 336.
Venlo, 99, 114, 119, 124, 125, 139—143, 145, 147, 148, 150, 168, 359, 406, 407.
Venray, 224, 395.
Verbist, Roger, provincial des Récollets Belges, 328.
Verboven, A., Récollet à Reckheim, 298, 299; vicaire à Reckheim, 300.
Vercauteren, Arsène, Récollet à Reckheim, 329; — Mansuète, Récollet à Reckheim, 361; — Wenceslas, Récollet, 355.
Vergauwen, Jacques, Récollet, 302.
Verheyen, Thierry, échevin de Meerssen, 73.
Verhoeven, Nivard, Récollet à Reckheim, 361.
Versterren, Henri, Récollet, 354.
Vervoort, Polycarpe, gardien à Reckheim, 359.
Veugen, 290, 291.
Veusels, Guillaume, prévôt de l'église Saint-Servais à Maestricht, 72.
Veyncken, Lees, membre de la cour censale „Wyrgrethof", 25.
Vianen, 148.
Vienne, 197.
Viersel, 282.
Viglius, président de la cour de Bruxelles, 112, 165.
Vilain XIIII, comte, 316, 321; — Charles, comte, 276.
Villers, canton de, 282.
Vinea, Florent, échevin de Maestricht, 88; — Godefroid, échevin de cette ville, 84, 88.
Vincken, Jean, Récollet à Reckheim, 271, 353.
Vinckers, Mathias, Récollet, 352, 359.
Vingenare, François de, Franciscain martyrisé à Bruges, 224.
Vingherlinc, Wolter, voir Wolter.
Vissenacken, Guillaume, 337.
Vissers, Martin, Récollet, 351.
Viten, Conrad, gardien des Récollets à Reckheim, 357.
Voerendael, 177.
Voeten, Guillaume, 3.
Vogels, Henri, frère lai Récollet, 163.
Volmoele, Jean van der, 11.
Volmoelen, Jean van der, 11; — (Volmeulen), Jean van der, échevin de Vleytingen, 5, 7, 15; échevin de Sichen, 22, 23, 25; échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 4.
Von Bebber, Vitalis, Récollet, 323, 358, 360—362.
Voncken, Jean, gardien des Récollets à Reckheim, 357; — Thomas, 354.
Vord, Godard van der, 174.
Vorst, Jean van den, Récollet, 352.
Vos, Gérard, 78; — Gilles, 28; — Henri, échevin de Sluse, 93.
Voskens, Stas, 30.
Vossen, 178; — Pierre Henri, 281.
Vleeck, Hubert de, échevin de Mechelén, 42, 44—46.
Vlemincx, Sébastien, gardien des

Digitized by Google

Récollets à Reckheim, 356.
Vleytingen, 5—7, 15, 31, 39, 47
Vleytingen, doyenné, 317.
Vlieck, 75.
Vlodorp, Adrien Balthasar de, 188.
Vrancken, Engelbert, 43, 54; — Jacques, Récollet à Reckheim, 326, 355, 359; — Jeanne, 58; — Pierre, 37.
Vreen, Guillaume, 60; — Guillaume, porte-verge de l'église Saint-Servais à Maestricht, 50; — Pierre, 26.
Vrients (Vryents), Louis, échevin de Vleytingen et Hees, 5, 7, 15, 18, 32, 37; — Nicolas échevin de Maestricht, 8, 9; — échevin de la cour de Lenculen de cette ville, 6.
Vroenhoven, 314.
Vroenhoven, Jean de, échevin de Buyten-Bilsen, 68.
Vroman, Henri, échevin de Sluse, 92.
Vroomans, Chérubin, Récollet à Reckheim, 329.
Vroom, Corneille de, provincial des Récollets Belges, 366.
Vrouwesoen, Lambert, 40.
Vryend in den Kersboum, 7.
Vucht, Toussaint, 43.
Vucht-Eysden, 353.

W.

Wael, Martin de, Récollet, 358.
Waggen (Wagge), Godard, receveur de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 7—10, 20, 23.
Wallaert, Callixte, 356.
Walpoet, Jean, 32.
Walraven, Lambert, 64.
Walter de Malle, échevin de la cour censale de Jean Pellart de Tongres à Mall, 90.
Walteri, Giselbert, 94; — Giselbert, échevin de Sluse, 93.
Wamys (Wammys, Wambys), Thierry, échevin de Maestricht, 61; échevin de Mechelen, 39; stadhouder de la cour féodale de la prévôté de l'église Saint-Servais à Maestricht, 36.
Wangarts, Jean, 27.
Webrig (Weyberch), 60.
Weerdt, Thierry op den, voir Thierry.
Weerners, Laurent, 50.
Weers, Baudouin, échevin de Sluse, 28.
Weert (Weerde), 37, 53, 167, 224, 296, 383.
Weerts, Nicolas, échevin brabançon de Maestricht, 67.
Well, 131, 188.
Wellen, Henri de, 8.
Welsken, Léonard, membre de la confrérie de chapelains de l'église Saint-Servais à Maestricht, 53.
Welten, Henri de, 9.
Wendelen, 244.
Wentten, Nicolas, échevin d'Itteren, 24; membre de la cour censale „Wyrgrethof", 25.
Werarts, Jean, échevin de Coninxheim, 24.
Weres, Baudouin, échevin de Mheer et Bolré, 18.
Werix dit de Hese, Gisbert, 30.
Werna, Jean de, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 92.
Wert, Mathias de, 28, 29.
Werts, Lambert, 7.
Wertz, Guillaume, échevin de Lenculen, 65.
Wery, orfèvre de Maestricht,

Digitized by Google

392, 393.
Weyde, Jean, tréfoncier de Saint-Lambert à Liége, 41.
Weylde, Florent, échevin de Maestricht, 84, 91.
Weyrst, Baudouin, échevin de Sluse, 20.
Wich, Jean de, voir Jean.
Wicken, Récollet, 279; — René, Récollet, 351, 357, 358; — Simon, Récollet, 359; — Simon Pierre, Récollet, 266, 271.
Wiericks, Gisbert, échevin de la cour censale de Steyvoort à Millen, 14.
Wierix, Gisbert, 14; — Wiric, 14.
Wierts, Guillaume, échevin de la cour de Lenculen à Maestricht, 59.
Wilden, 377.
Wildt, chanoine à Aix-la-Chapelle, 195.
Willems, Antoine, 354; — Guillaume, 74.
Willemsen M., 388.
Willemyns, Stanislas, gardien des Récollets à Reckheim, 359.
Willot, Récollet, 228.
Wilre (Vieux-Vroenhoven), 27, 78, 79.
Wilre, Denis de, échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21.
Wils, Guillaume, 67.
Winants, Nicolas, échevin de la cour censale de la chantrerie de l'église Saint-Servais à Maestricht, 21.
Winningen, Jacques de, 50.
Winninghen, George de, 47.
Winters de Homberck, Conrad, 335.
Wintens, Jean, 6.
Wisch, Irmgarde de, 188.
Wishoft, Luc, échevin de Coninxhem, 24.
Wittem, 242.
Witten, Gilles, vice-écoutête de Coninxheim, 24.
Wittenberg (Wittenberghe), 100.
Wittenhorst, Jean de, drossard de l'ammanie de Montfort, 129.
Woestenroede, Martin de, 174; — Pierre de, 174.
Wolckenstein-Trotsbourg, Marie Françoise, comtesse de, 375.
Wolter dit Vingherlinc, 85.
Wordels, Jean, 104.
Wouters, Adrien, gardien des Récollets à Reckheim, 266, 268, 271, 354, 357, 358; — Antoine, 64; — Dominique, Récollet, 354; — Edmond, Récollet, 354; — Henri, Récollet à Reckheim, 266, 271, 279, 353; — Jean, 37; — Joseph, gardien des Récollets à Reckheim, 357; — Lambert, Récollet 358.
Wreen, Guillaume, échevin de la cour féodale de la prévôté de l'église Saint-Servais à Maestricht, 36; — Pierre, chapelain de cette l'église, 24.
Wyckradt, Jean de, baron de Reckheim, 242.
Wyermans, Jean, échevin de Mechelen, 44-46, 56; — Pierre, 44.
Wyer Moelen, Mathias in die, 68.
Wygarde, Gosuin van den, 96.
Wyckmans, Marie Anne, 183.
Wyls, Guillaume, 68.
Wynans, Jean, 72.
Wynants (Wynants), Gérard, 61, 381.
Wynants dit Reyners, René, 63.
Wynckel, Aurèle van de, Récollet à Reckheim, 361.
Wynen, Jean, homme de fief

Digitized by Google

d'Elsloo, 58.
Wyntgens, Henri, 6; — Jean, 6.
Wyrix, Jean, 19.
Wysheufft, Luc, échevin de Sluse, 2, 28.
Wyttenhorst, Jean de, drossard de l'ammanie de Montfort, 133, 138 –140.

X.

Xhencevaux, Erasme, J. U. D., chanoine de la cathédrale de, Liége, 70.

Y.

Ypres, 229.
Yssinger, Antoine van, Récollet, 359.

Z.

Zamora, François de, général des Observants, 222.
Zart, Ferdinand del, 358.
Zatzs, Pierre, chanoine de l'église Saint-Servais à Maestricht, 25.
Zebout, Guillaume, échevin de Coninxheim, 24.
Zeps, Jacques, échevin de la cour féodale de la prévôté de Saint-Servais à Maestricht, 36.
Zernes, 't, (Szerenes), 366, 368, 375.
Zezed, 366.
Zurisen, Pierre, 62.
Zutphen, 152, 165, 168.
Zwennen, Pierre, échevin de Mechelen, 39.
Zyberti, Henri, 4.

Digitized by Google

PLANCHES.

Plan terrier de Reckheim avant 1800 . . . . . p. 208
Plan du couvent des Récollets à Reckheim avant 1800. 232
Plant de ce couvent en 1905 306
Buste de Saint-Servais avec son nouveau piédestal au trésor de l'église de ce Saint à Maestricht. 386
Huit plaques représentant des scènes de la vie de Saint-Servais, encadrées dans les huit niches de ce piédestal . . 398

1. Un ange remet au Saint la mitre et la crosse épiscopales de Tongres. Saint-Servais est accompagné d'un évêque et de deux autres personnages, agenouillés comme lui, devant une sorte d'autel sur lequel se tient l'ange.
2. Le Saint à Rome, où il reçoit de Saint-Pierre lui-même, devant un autel, la clef de la confession; il est à genoux et derrière lui on voit, dans la même attitude, un cardinal, un évêque et un chanoine portant l'aumusse; au-dessus de ces groupes apparaissent, dans les nuages, deux têtes nimbées, entourées de nuages, représentant sans doute les apôtres Saint-Pierre et Saint-Paul.
3. Saint-Servais, en posant sa crosse sur le sol, fait jaillir une source; il semble s'entretenir avec un ange, pendant que s'accomplit le prodige; derrière lui se trouvent quatre figures qui paraissent pénétrés d'admiration à la vue de ce spectacle; l'une d'elles est à genoux, les mains jointes.
4. Saint-Servais devenu prisonnier du roi des Huns, Attila, s'endormit un jour, pendant sa captivité dans un endroit où il était exposé aux rayons d'un soleil ardent; tandis qu'Attila, à cheval, à la tête de ses soldats, passait près de Servais, il vit

Digitized by Google

un aigle qui planait dans les airs, s'interposant entre le soleil et le dormeur en l'abritant sous l'ombre de ses ailes étendues. A la vue de ce prodige Attila reconnut qu'il avait affaire à un ami de Dieu et se convertit à la foi prêchée par son prisonnier.

5. Le Saint tue un dragon avec sa crosse. Le monstre est entouré de débris humains, dont il a fait sa pâture. Derrière Saint-Servais deux enfants semblent implorer son secours, plus loin trois personnages, dont l'un est en prière; au second plan, deux figures causent ensemble, sans prendre part à l'action principale.
6. Saint-Servais quitte Tongres, emportant les reliques de cette cité pour se rendre à Maestricht.
7. Ostension du corps du Saint par deux anges et des prêtres.
8. Pillage d'une vigne de l'abbaye de Saint-Servais près de Coblenz sur la Moselle, par des jeunes gens du village, leur punition et leur délivrance par les offres de leurs parents.

Digitized by Google

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRES.

I. Schepenbrieven van het Kapittel van St. Servaas te Maastricht. (Slot), par Dr P. Doppler . . 2

II. Bijdrage tot de geschiedenis der hervorming in het Overkwartier van Gelderland (1543—1568) (Roermond, Venlo en Omstreken), par Dr J. S. van Veen 99

III. Het verzet tegen de installatie van Wilhelmus Lindanus als bisschop van Roermond (1563—1569), par le même. 149

IV. De Hofstede Cardenbeek, par J. H. Xav. Horsmans 173

V. Rechten van het Kasteel Liedberg, par P. N. van Doorninck 187

VI. Eene voortzetting der „Annales Rodenses" par W. Goossens 193

VII. Romeinsch vaatwerk gevonden te Kerkrade en te Houthem-St. Gerlach, par le même . . . 200

VIII. Geschiedenis van het klooster en het college der Minderbroeders te Reckheim, voorafgegaan van eene beknopte geschiedkundige schets der drie orden van den H. Franciscus en gevolgd

Digitized by Google

door eene reeks levensschetsen der klooster-lingen en der oud-leerlingen van dat klooster en college, par TH. COENEGRACHT 205
Een woord vooraf 207
Eerste deel. — Beknopte geschiedkundige schets der drie orden van den H. Franciscus van Assisië. 210
I. Inleiding 210
II. Oorsprong der drie regels. 211
III. Geschiedenis van de eerste orde tot aan hare verdeeling 213
1. De strekking der orde 213
2. De tijdsomstandigheden 215
IV. Verdeeling der 1e Orde 216
V. Geschiedenis der orde na hare verdeeling . . 220
VI. Latere tijden. 226
Oorsprong van nieuwe Congregatiën 226
A. De Minderbroeders-Recollecten 226
B. De Discalcen. 230
C. De Reformaten. 230
VII. Paus Leo XIII en de nieuwe vereeniging der Orde 231
Tweede deel. — De Minderbroeders te Reckheim en omstreken, hun klooster en hun college . . 233
I. Oud klooster der Paters Minderbroeders . . 233
1. Inleiding 233
2. Stichting van het klooster. 236
3. De werken der Paters 239
II. Het College voor de humaniteiten 244
1. Inleiding 244
2. Opening en geschiedenis van 't college . . 247
3. Reglement van 't college 249
III. Inval der Fransche 255
IV. Vervolgingen 261
V. Vertrek der Paters en hun ballingschap . . 267
VI. „Besloten tijd". — Nieuwe vervolging . . . 269
VII. Het verlaten klooster en de handlangers der revolutie 288

Digitized by Google

VIII. De Kanoniken van Premonstreit te Reckheim. 297
IX. De EE. PP. Recollecten hersteld in België . 302
X. Terugkomst der Paters Recollecten in Reckheim 307
XI. Werken der kloosterlingen 312
a. Werken buiten het klooster 314
1. Missiën en termijn. 314
2. Het bedelaarsgesticht van Reckheim . 318
b. Werken binnen het klooster. 324
1. De diensten in de kloosterkerk . . . 324
2. Het studiehuis 325
3. De boekerij 325
A. Handschriften 330
B. Oude drukwerken (Incunabelen en andere van vóór 1553) 334
XII. Vijftigjarig jubelfeest van de terugkomst der Paters Minderbroeders in Reckheim 338
Nawoord 341
XIII. Geestelijke Vaders en Moeders. 343
XIV. Necrologium van het klooster 349
1. Overledenen buiten het klooster . . 350
2. Kloosterlingen te Reckheim overleden sedert de stichting van het klooster in 1710, tot aan zijne opheffing in 1797 351
3. Minderbroeders overleden buiten de kloosters, na hunne sluiting door de Fransche omwenteling. 353
4. Lijst der overleden leden na de herstelling van het klooster 354
XV. Leden van het klooster, die in of buiten het klooster eene waardigheid hebben bekleed. . 356
A. Vóór de opheffing van het klooster in 1797. 356
1. Lijst der gardianen. 356
2. Vicarissen 357
3. De Lectores Theologiae moralis et scholasticae 358
B. Na de herstelling van het klooster . . . 359
1. Lijst der gardianen. 359

Digitized by Google

2. Lijst der vicarissen. 360
3. Lijst der Paters die kapellaan zijn geweest in de parochiekerk van Reckheim . 361
4. Lijst der Paters, die de plaats bedienden van geestelijken bestuurder of aalmoezenier in het Bedelaarsgesticht . . 361
Lijst van inboorlingen van Reckheim en uit den omtrek, die lid werden van de Orde der Minderbroeders 362

XVI. Aanhangsels 364
1. Stichtingsbrief van het klooster 364
2. Ordonnantie behelzende het verbod om aan de studenten drank te geven in de herbergen, noch op andere plaatsen 366
3. Reglement van het studentenhuis of gymnasium. 368
4. Feestprogramma voor het plechtig jubelfeest van het vijftigjarig bestaan van Reckheim's college 374
5. Voorschriften en ontheffingen aan de Minderbroeders toegestaan bij de suppressie van hunne kloosters door den Minister-Provinciaal der Nederduitsche provincie 382
6. Brief van Kardinaal Caprera, legaat van Paus Pius VII bij de Fransche Republiek waarbij de leden van opgeheven kloosters onderworpen werden aan de Bisschoppelijke overheden 383
7. Protesten der Minderbroeders van België tegen het voorstel der wet op de opheffing van de kloosterorden 383

IX. Het nieuwe voetstuk der St. Servatius-buste in de kerk van dien Heilige te Maastricht, par M. Rutten 387

X. Mélanges. 395
1. Uit boeken en tijdschriften, par W. Goossens 399

Digitized by Google

II. Une lettre de Guillaume Lindanus, évêque de Ruremonde, au Magistrat de Venlo, du 10 mars 1574, par P. DOPPLER 406

CORRIGENDA.

Pag. 65, ligne 31, *au lieu de:* van Gennert, *lisez:* van Gemert.
„ 246, „ 38, *au lieu de:* hellênis ês, *lisez:* hellênikês.
„ 353, „ 20, *au lieu de:* Rhene, *lisez:* Rheine.
„ 355, „ 6, *au lieu de:* priester, *lisez:* prof.
„ 356, „ 21, *au lieu de:* Massot, *lisez:* Massart.
„ 383, „ 2, *au lieu de:* Caprera, *lisez:* Caprara.
„ 414, 1e colonne, ligne 22, *au lieu de:* 283, *lisez:* 383.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06818 5779

Digitized by Google

Digitized by Google